S. PATRIS

BERNARDI

CLARAVALLENSIS
ABBATIS PRIMI

MELLIFLVI ECCLESIÆ DOCTORIS
OPERVM

TOMVS IV

TRACTATVS VARIOS ET OPVSCVLA
COMPLECTENS,

OMNIA NVNC RECENS IN CAPITA DISTINCTA,
Caſtigata, & Notis illuſtrata.

STVDIO ET LABORE IACOBI MERLONI HORSTII
SS. Theol. Licentiati, B. MARIÆ in Paſculo Colon. Paſtoris.

CARMELITANI SCALZI
DI S. MARIA DELLA SCALA

PARISIIS,
M. DC. XLV.
CVM PRIVILEGIO REGIS.

S. PATRIS BERNARDI CLARAVALLENSIS ABBATIS PRIMI

MELLIFLVI ECCLESIÆ DOCTORIS
OPERVM
TOMVS IV.

TRACTATVS VARIOS ET OPVSCVLA
COMPLECTENS,

OMNIA NVNC RECENS IN CAPITA DISTINCTA,
Caſtigata, & Notis illuſtrata.

STVDIO ET LABORE IACOBI MERLONI HORSTII
SS. Theol. Licentiati, B. MARIÆ in Paſculo Colon. Paſtoris.

CARMELITANI SCALZI
DI S. MARIA DELLA SCALA

PARISIIS,

M. DC. XLV.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

REVERENDISSIMO DOMINO

D. GEORGIO PAVLO STRAVIO

EPISCOPO IOPPENSI:

REVERENDISSIMI ET SERENISSIMI ARCHIEPISCOPI AC PRINCIPIS ELECTORIS COLONIENSIS,

BAVARIÆ DVCIS, &c.

PER CIVITATEM ET DIOECESIN COLONIENSTAM IN PONTIFICALIBVS QVAM SPIRITVALIBVS

VICARIO GENERALI:

METROPOLITANAE, AC S. VRSVLAE ECCLESIARVM COLON. CANONICO, &c.

DOMINO AC MÆCENATI OPTIMO.

MAGNVM Ordinis ſui, imo Orbis vniuerſi ſidus, aut verius Solem tibi ſiſto, Reuerendiſſime PRAESVL; BERNARDVM, inquam, *qui quaſi* SOL *refulgens ſic refulſit in templo* DEI. nempe, *qui docti fuerint, fulgebunt quaſi ſplendor firmamenti.*

Ergo diuino quoque nixi calculo SOLIS Elogium BERNARDO tribuimus; niſi fortè dubitamus Doctis accenſere BERNARDVM, non ſecus inter doctos, ac SOL inter reliqua ſidera, præfulgentem. Doctrinæ ac Sapientiæ in eo relucentis maieſtatem acquirendi modus, ſeu origo commendat: quippe qui in ſiluis, quercus inter & fagos tantum ſcientiæ fulgorem adeptus eſt: doctus ſcilicet è Cælo, nec alius magiſterii conſcius, vt non abs re THEODIDACTI eum Titulo iam dudum Chriſtianus Orbis honoret. Sed Solis munia & officia paucis contemplari libet, vt tam illuſtri Doctori ſolemne à Sole encomium firmius aſſeramus. Et quidem Regio Propheta teſte, SOL *exultat vt Gigas ad currendam viam: à ſummo Cælo egreſſio eius; nec eſt qui ſe abſcondat à calore eius.* Vaſtiſſimos quippe Cælorum tractus & ampliſſima ſpatia vnius diei curſu percurrit, adeo tamen non fatigatur, nec laſſatur labore, vt etiam exultet, inſtar gigantis, ſeu ſtrenui fortiſque viri ad curſum accincti, quò brauium obtineat: vnde cunctis vitam vigoremque tribuit.

penetrat, calefacit, ac fouet omnia calore ſuo, & ipſa quoq; metalla ac mineralia in abditis terræ viſceribus excoquit. Similia in BERNARDO oſtendere haud difficile foret, ſi ferret inſtituti ratio. Sanè ex quo cœpit Orbi illuceſcere, continuò motu & irrequieta reuolutione non deſtitit quaquauerſum ſplendoris ſui, id eſt, ſanctitatis & doctrinæ radios diffundere, & omnibus propè mundi plagis lucis calori ſque beneficia impartiri. In quas enim ille regiones non intulit lucem, qui indefeſſus monaſtici propagator ordinis, religioſos viros à ſe probè prius inſtitutos emiſit in omnē terrā, velut aſtra quædā minora; ſed mutuato ab ipſo Sole lumine radiantia? Quis verò ſe abſcondit è calore eius? Nonne cōplures quaſi terræ immerſos, etiam inuitos quodammodo & pertinacius obluctantes, ſubitò percuſſit, Sol ille radiis ſuis, miro eos fulgore perſtringens, & occulta quadam caloris vi corda ſuccendens, vt nouæ vitæ propoſitum & religionis ſtatū, aliud etiam moliētes, arriperent, & ſeipſos ſubito mutatos in alios viros ſtuperent, qui paulo ante nihil minus cogitauerant? Audiſſes illos dicentes, *Nonne cor noſtrum ardens erat in nobis, dum nobis loqueretur?* Sed hæc minora ſunt, ſi beneficia ab hoc Sole in vniuerſam Eccleſiam profecta cogitemus. Singula perſequi vetat propoſiti ratio. Illud illuſtrius quam vt celari queat; quin ſuo fulgore mox incurrit in oculos. Nempe cum ſub *Innocentio* Pontifice Eccleſiam tòto pene ſeptennio tetra nox & caligo ſchiſmatis inuolueret; vnus BERNARDVS fuit, qui fugatis tenebris, & diſſipatis nubibus, poſtliminio ſerenum reſtituit diem, & fugitiuam pacis lucem, mira totius Eccleſiæ gratulatione reduxit.

Porro quæ Gens aut Natio manſit exors ſplendoris ac caloris eius? Quin omnem Galliam, Hiſpaniam, Luſitaniam, Italiam, Angliam, imo Daniam, Sueciam, ipſum quoque Orientem, & Palæſtinā Solis huius clariſſima lux longè lateque peruaſit. Et vt cæteras orbis plagas prætereā, Germanico certe Cœlo SOL ille clarius illuxit: idq; ſæpius quidem, ſed eo in primis tempore, cū afflictis Chriſtiani in Oriente populi rebus ſuppetiæ ab Europa peterentur. Tunc enim quibus neſcio turbis, diſſidiis, belliſque velut nubibus & tempeſtuoſa caligine Cœlum Germaniæ obduci viſum eſt. Poſtquam vero BERNARDVS iuſſu Pontificis, Expeditionis in Orientem decretæ præco Germaniam ingreſſus eſt, mox velut ad exortum noui Solis diffugère nubila; adeoq; omnibus inteſtinis bellis odiiſq; ſopitis, tota illa tempeſtas conquieuit; & quaſi reduce poſt nubila Phœbo, ſerenior affulſit dies, omniſque Germania felici Paci ſidere recreata eſt.

Sed & ad nos Sol ille, ſuum quaſi Zodiacum perambulans, propius acceſſit, vt nobis vicinior, & velut è propinquo caloris luciſq; ſuæ beneficia in nos efficacius diffunderet. Gaude felix COLONIA, quod hunc SOLEM propius intueri, quin & tuo complecti gremio merueris. Diuinæ ſiquidem virtutis ſignis illuſtrem eius præſentiam experta es; & quot ab eo MIRACVLIS, tot ſuperni fauoris radiis illuſtrata. Plures quoque hinc, & non paucos è Clero, velut totidem ſtellas poſt ſe Sol ille traxit, tunc quidem obſcuras, & quaſi ſub modio fumigantes, ſed quæ deinceps Solis huius luce radiarent. Quos inter illuſtris fuit *Alexander* ille Canonicus & Doctor, tota hac Vrbe famoſus: quin miro gratiæ ac virtutis in B. VIRO coruſcantis ſplendore tractus, ei adhæſit: factus denuo ſub hoc Magiſtro diſcipulus; apud quem ita breui, tanquam lux creſcens vſque ad perfectam diem profecit, vt illuſtre Ordinis ſui ſidus fieret: & demum ſupremus eius *Antiſtes*, ſeu *Abbas Ciſtertii* creatus palam oſtenderet à quo Sole tantum fulgoris hauſiſſet. Plures alios eius luce & calore, tum hic tum alibi, ad ſanctiorem vitam proue-

vectos prætereo. Sanè & in hoc SOLEM Vir Sanctus feliciter æmulatus eſt, vt non luceret tantum, ſed & accenderet. at accendere qui poterat, niſi ipſe prius arderet? Eſt porrò *lucere tantum, vanum; tantum ardere, parum; ardere, & lucere, perfectum*. Vnde lucebat quidem, & magnificabatur ab hominibus, ſed pro minimo reputabat, ab humano iudicari die; reſpiciens ſcilicet altiorem, à quo iudicandus eſſet, Dominum; qui feruorem ab omnibus exigit, ſplendorem vero non ita. Cæterum Apoſtolis & Apoſtolicis viris ſingulariter dictum meminerat, *Luceat lux veſtra coram hominibus* illis quippe non ſufficit ardere, niſi ſtudeant & lucere, ſeu exemplo vitæ proximis viam ſalutis oſtendere.

Inter hos cum Te, Reuerendiſſime Domine, non ita pridem ſummus Paterfam. adlegerit, ponens Te ſuper candelabrum, vt luceas omnibus, qui in domo ſunt; age, luceat lux tua omnibus magnæ huius domus, id eſt Eccleſiæ alumnis: nã quæ vtilitas lucernæ ardentis quidem, ſed ſub modio repoſitæ? Neq; enim *lux* vitæ, nec *ardor* zeli tibi deeſt. vtrumque Præſuli neceſſarium. *Lucem* nutriat Pietas; *zelum* Charitas inflammet: nec quidquam deerit ad abſoluti PRAESVLIS Elogium. Amor enim vincit omnia, quidni zelus amore caleſcens quæuis obſtacula perrumpet? SOLEM vel in hoc etiam imitari pulcrum erit. Sanis quidem oculis nihil SOLE iucundius, aut gratius: ſed lippientibus nihil æquè moleſtum. Nec ideò tamen ſubtrahit radios ſuos: nec ſeſe intra nubila condit; quin æquè promptus lucem diffundit ſuam, etiam in ingratos & inuitos officioſus. Eſto itaque, qui malè agunt, lucem oderint: quibus, nempe ad flagitia tenebræ fauent & famulantur: his tamen tenebrionibus & lucifugis, etiam inuitis lux ingerenda, vt vel ſic dediſcant opera tenebrarum.

Sed quo abripior extra limites? BERNARDVS Doctor Mellifluus, Epiſcoporum ille & omnium Eccleſiæ Procerum Magiſter Eximius, melius iſta & plenius ediſſeret: in illis præſertim, quos hoc *Tomo* damus, TRACTATIB. peculiariter ad PRAELATOS Eccleſiæ & Viros Eccleſiaſticos inſtruendos directis. OPERA eius omnia nunc denuò in lucem produco: ſed vt à Te lucem accipiant. Quamuis labor & induſtria mea, qua & ego nonnullam iis lucem adferre conatus ſum, beneuolo fauoris tui radio, aduerſus eos qui mordent in ſilentio & tenebris, magis indigeat. Si hunc pro voto meo benignus vt ſoles, indulſeris, lucis impenſæ gratiam ſpero ad te non ſine fœnore redituram. En BERNARDVM ipſum vadem mitto: is meus fideiuſſor erit, imò beneficium mihi præſtitum æſtimabit ſuum. BERNARDVS, inquam, SOL ille ſplendidiſſimus Tibi velut coniunctiori Aſtro lucem plenis refundet radiis, vt luceat lux tua coram hominibus in hoc ſæculo; vt inde glorificetur Deus in Cœlis: & tandem luceas cum his, qui ad iuſtitiam erudiunt multos, tanquam ſtellæ in perpetuas æternitates. Votum hoc meum eſt; aſpiret BERNARDVS: Deus ipſe ſecundet. Ipſo S. BERNARDI Mellifluì Eccleſiæ Doct. feſto die. Anno CIↃ.IↃCXLI.

REVERENDISSIMÆ AMPLIT. T.

humilis in Chriſto ſeruus

Iacobus Merlo Horſtius.

S. BERNARDI TRACTATVS *varios IV. hic Tomus exhibet, genuinos, inquam, & indubios: (nam aliis alibi locus erit) Hos inter primas ordine & excellentia tenet* de Conſideratione ad EVGENIVM III. *Pontificem*, LIBER, *ſi quiſquam alius, Eccleſiæ Præſulibus & Prælatis vtilis prorſus ac neceſſarius. Quædam eius Encomia ſupra in Elogiis dedimus**: *ſed & in* VITA S. P. N. lib. 2. cap. 8. *Item* lib. 3. cap. 8. *habes, quæ lectioni horum librorum omninò præmitti ſuadeo.** *His adde ſeqq.* GERARDVS Voſſius Præpoſ. Tungren. *libros hoſce è Biblioth. Vatic. ſeparatim edidit Romæ* An. 1594. *Et Summo Pontif.* CLEMENTI VIII *dicauit. In eorum verò commendationem inter cætera hæc præfatur.* Quantum inter alios Pontifices NICOLAVS V. hiſce Libris tribuerit, reipſa oſtendit, dum libros eoſdem, ante vſum typographiæ inuentum, adeo magnifico & inſigni caractere ſeparatim pro ſuo aliorumque vſu deſcribendos curauit. Quorum etiam amore ac ſtudio flagrans Pius V. re & nomine pius, eorundem lectionem menſæ ſuæ lubens adhibebat, ponderabat & magnifaciebat: ſicut & ab eius in Pontificatu ſucceſſore GREGORIO XIII. factum intelligo. Quos & VRBANVS VII. in Epiſcopatu, ac poſt in Cardinalatu multum ſibi familiares habuiſſe dicitur, ſecumque ad conclaue tuliſſe, in quo & Summus Pontifex renunciatus eſt. Quem breui in Pontificatu ſequutus GREGORIVS XIV. plurimum quoque iiſdem BERNARDI *libris* tribuere, eoſque frequenter in ore habere ſolebat: & ſeorſim, (vt ab omnibus Eccleſiaſticis, maximè autem Prælatis commodius circumferri legique poſſent) extare peroptabat: ſicut à fide digniſſimis de eo adhuc Cardinale accepi: ipſeque ex eiuſmet ore non ſemel audiui. *Hæc Voſſius in Dedicat. ad* CLEMENTEM VII.

* V. Introd. in oper. Bern. pag 100. & 106 a.

* Habes inf. poſt Indicem.

Porrò inter TRACTATVS *inuenies duos ex Epiſtolis huc tranſlatos, idque non ſine cauſſa, vt arbitror. Prolixitas quippe, & ipſa argumenti ratio, nec non tractandi modus nomen* Tractatus *expoſcere videbantur. Frequens autem eſſe vt pii Patrum labores ac* Tractatus *nomen* Epiſtolæ *ſortiantur, obſeruat* Ephremius *apud Photium* Cod. 229. *& variis exemplis oſtendit* Baron. an. Chriſti 584. *agens de Epiſtola à* S. Gregor. *nomine Pelagii II. ſcripta* adu. tria cap. *Inter Epiſtolas* SS. Hieron. *&* Auguſt. *complures occurrent, quos ipſimet Authores* Libri *nomine donant. Qui deinde edendorum Patrum curam ſuſceperunt, multorum iudicio, huiuſmodi lucubrationes aptius in Tractatuum ſiue Librorum quàm Epiſtolarum cenſum ſyllabumq; retuliſſent. Quamuis & hi authoritate non omninò videantur deſtitui: præſertim cum hoc exemplum ab Apoſtolis venerit vt argumenta quamuis ſeria committerentur Epiſtolis. Sed tales Epiſtolæ verè tractatus ſunt de rebus haudquaquam familiaribus. Vnde & nobis viſum, duas illas* Epiſtolas 42. 190. *vtpote prolixas admodum è numero cæterarum eximere, & in gratiam Lectoris diſtinctas in Capita, Tractatibus adiungere. Nec obſtat, quod ad vnã ſingularem perſonam directæ, eum peculiariter ſubinde compellent. Sanè ſi iuſti de argumento aliquo Tractatus idcircò quod ad vnum aliquem, dirigantur,* Epiſtolæ *nomine prænotandi veniunt, nullus propè Liber erit, cui non debeatur nomen* Epiſtolæ *cum fere hoc omnibus ſolemne ſit: lucubrationes ſuas alicui inſcribere. Adeoque ipſa etiam* Bernardi Apologia ad Guilielm. Abb. *aliaque plura eius* opuſcula *inter Epiſtolas referantur. Retinuimus tamen receptum Epiſtolarum numerum & ordinem, ne cui fortè induſtria noſtra fraudi eſſet, ſi priorum Editionum citationes à noſtra diſcreparent. Si quæ præterea de quibus fortè monendus ſit Lector, ſuis locis inueniet: & prolixè quidem in Præfat. totius Operis.*

INDEX CAPITVM

TOMI IV.

S. P. BERNARDI ABBATIS CLARAVALLENSIS

De Conſideratione ad Eugenium Papam Libri V.

LIBRI PRIMI.

Cap. I. [illegible] 1

II. Vis conſuetudinis ad inducendos prauos mores & duritiam cordis. 1

III. Indignum præcipuè Eccleſiæ [illegible] continuo [illegible] & decidendis incumbere. 2

IV. Quæ ſeruitus digna ſeruo ſeruorum Dei. 2

V. [illegible] 2

VI. Non tam Epiſcopis quam Principibus Iudiciariam poteſtatem competere. 3

VII. Pietati & rerum æternarum conſiderationi in primis vacandum eſſe. 3

VIII. Ex pietate & contemplatione pulcherrimam quatuor [illegible] virtutum harmoniam & connexionem oriri. 3

IX. Vete res Pontifices potius eccleſiaſtica quam ſecularia miniſtraſſe, neque temere ab eorum inſtitutis & exemplis recedendum. 4

X. [illegible] 4

XI. In Aduocatos, Procuratores, qui ex iniquitate quæſtum faciunt, ſeuerè animaduertendum. 4

LIBRI II. DE CONSIDERATIONE.

Cap. I. C[illegible] ſuſcepta. 5

II. C[illegible] 5

III. C[illegible] 6

IV. N[illegible] conſideratione ſui comple[illegible] & primum quidem conſiderationis membrum [illegible] 6

V. Alt[illegible] membrum conſiderationis ſui proponit, nempe, [illegible] 6

VI. Q[illegible] miniſterium. 6

VII. R[illegible] priorem quæſtionem, quis ſit, diligentius expendit. 7

VIII. [illegible] dignitatis & poteſtatis excellentia diſſe[illegible] 8

IX. [illegible] conſiderationem, veluti modeſtiæ & om[illegible] commendatur. 8

X. Tertium membrum conſiderationis ſui, nempe qualis ſit, [illegible] 8

XI. S[illegible] 9

XII. N[illegible] 9

XIII. [illegible] 9

XIV. Perſonarum acceptionem in iudiciis ſummopere vitandam. 9

LIBRI III. DE CONSIDERATIONE.

Cap. I. [illegible] ad Eccleſiæ gremium perducat. 9

II. Quis modus in appellationibus ad Sedem Apoſtolicam adhibendus ſit.

III. Præſules Eccleſiæ non tam vt præſint, ac ſemetipſos paſcant, quam vt aliis proſint, conſtitutos eſſe. 12

IV. Gradus ordinum ac dignitatum quæ in Eccleſia ſunt, non temere confundendos ac perturbandos: hinc abuſum quorundam priuilegia ac Exemptiones perſtringit. 12

V. Summo Pontifici incumbere curare de Apoſtolicis decretis, & maiorem in ipſis [illegible] orbem [illegible] ſeruandis. 13

LIBRI IV. DE CONSIDERATIONE.

Cap. I. Ordit ur tractationem de his quæ circa Pontificem ſunt. 14

II. De clero & populi Romani moribus agit, veterum paſtorum curam ac vigilantiam, quas ſectores ouibus paſcendis impendebant, commendat. 14

III. Grauiter hortatur ad officium veri Paſtoris, non tam externo ſplendore quam inuicto animi robore contra duros & contumaces gerendum. 15

IV. Quales collaterales & coadiutores à Pontifice adhibendi: præclarè hic deſcribit virtutes & mores in Prælatis requiſitos. 15

V. Exemplis commendatur abſtinentia munerum: & arrogantia miniſtrorum Papæ perſtringitur. 16

VI. Pontifici non conuenire, vtpote grauioribus intento, rei domeſticæ curam: proindeque alteri potius Oeconomo committendam. 17

VII. Epilogus ſeu ſumma eorum quæ in Pontifice requiruntur. 18

LIBRI V. DE CONSIDERATIONE.

Cap. I. De his quæ ſupra nos ſunt, id eſt, de Deo rebuſque diuinis conſiderationem inſtituit, qua in re totus hic liber conſumitur. 18

II. Ponit varios huius conſiderationis gradus ac ſpecies. 18

III. Ea quæ ſupra nos ſunt, Deum ſcilicet & Angelos, inueſtigari, opinione, fide & intellectu. 19

IV. Beati ſpiritus Cœlicines, quomodo à nobis conſiderandi & intelligendi.

V. Gratiuitas dotes Angelorum à Deo in ipſos deriuari. 20

VI. Principii & eſſentiæ rationem propriè ſoli Deo conuenire. 20

VII. Deum & ſimplicem & trinum eſſe. 21

VIII. Perſonarum pluralitatem in Deo conſurgere ex proprietatibus, eſſentiam tamen vnam & ſimplicem eſſe. 21

IX. Vt in Deo ſimplex natura in perſonis tribus eſt, ſic contra in Chriſto plures naturas in vnam perſonam coaleſcere. 21

X. Parabola, quæ eſt apud Matthæum de tribus ſatis, Chriſti perſonæ accommodatur. 22

XI. Continuatio conſiderationis de Deo. 22

XII. Deum & bonorum operum pium remuneratorem, & ſcelerum æquiſſimum vindicem eſſe. 23

XIII. De longitudine, latitudine, profunditate & ſublimitate Dei profundè & eleganter diſcurrit. 23

XIV. Modum quo prædicta ſecundum Apoſtolum comprehendere poſſimus, oſtendit. 24

TRACTATVS DE MORIBVS ET OFFICIO Epiſcoporum.

Ad Henricum Senonenſem Archiepiſcopum.

Cap. I. Arduum ac periculoſum eſſe munus Epiſcopi, ideoque ei bonis Conſiliariis opus. 25

II. Honorem & decus dignitatis Eccleſiaſticæ non conſiſtere in [illegible] moribus & virtutum decore. 26

III. P[illegible] potiſſima & digniſſima ornamenta, Caſtitas, C[illegible] 26

IV. Curam ſynceræ fidei, & Charitatis non fictæ Præſuli maximè neceſſaria. 27

V. Deuirtute humilitatis omnibus quidem, ſed prælatis in primis neceſſaria. 28

VI. *Laus & vera gloria in cõſcientia cuiuſq; reponẽda, attamen non ſine formidine, quia Deus eſt ſcrutator & Iudex eo dium* 29
VII. *Grauiter ambitionem Eccleſiaſticorum, promotionem Iuniorum, pluralitatem beneficiorum, & inſatiabilem aſcendendi cupiditatem perſtringit.* 30
VIII. *Humilitatem & modeſtiam Epiſcopo commendat.* 31
IX. *Inſolentiam & arrogantiam quorundam Abbatum arguit, qui ab obedientia Epiſcoporũ ſe ſubtrahebant exemptionum priuilegia magno precio comparantes.* 31

APOLOGIA DE VITA ET MORIBVS Religioſorum.

Ad Guilielmum Abbatem S. Theodorici.

I. *Profitetur ſe ſuoſque ab obtrectatione religioſi Ordinis prorſus alienos.* 33
II. *Purgat ſeſe S. Bernardus & Ordinem Cluniacenſium commendat.* 34
III. *Varietas religioſorum Ordinum in Eccleſia non improbatur. Sed ſi vinculo charitatis vniantur.* 34
IV. *Ss ceteros omnes ordines charitate, vnum profeſſione tenere.* 34
V. *Religioſos aliorum Ordinum emulos & obtrectatores acri ſtylo aggreditur.* 35
VI. *Arguit temere iudicantes & calumniantes modum viuendi Cluniacenſium.* 35
NOTA, Hic corrigendus error Typographi, qui bis poſuit cap. 6.
VII. *Spiritualis exercitatio fructuoſior corporali.* 36
VIII. *Mollẽ & diſſolutã Religioſorũ vitã acriter inſectatur* 36
IX. *De zelo antiquorum Monachorum: quantum ab eo deflexerint plerique poſterorum: delapſi ad curam ventris, carniſque delicias.* 37
X. *Veſtium ornatum luxumque in Religioſis perſequitur.* 38
XI. *De cauſſa cur ſubditorũ vitia ſuperiores no corrigant.* 38
XII. *Luxum & abuſum in Templis & Oratoriis extruendis, ornandis perſtringit.* 38
XIII. *Concludens Apolog. modos & media mutua Charitatis & pacis fouendæ ſummatim colligit, denique tranſfugas inſtabilitatis notat.* 36

TRACTATVS DE CONTEMPTV MVNDI, ſiue de vita & moribus Clericorum rectè inſtituendis.

I. *Ad ſequendum Chriſtum neceſſe eſt relinquere omnia & inprimis ſeipſum.* 40
II. *Dura mundi & carnis ſeruitus, at Chriſti ſuauis.* 41
III. *Effugium quorundam mundum amantium refellit.* 41
IV. *Contra Clericos, diuitiis, deliciis, luxu & otio deditos agit.* 42
V. *Clerico ſuam vocationem conſiderandam, an ſcilicet vocatus ſit à Deo, an à carne, ſeu affectu carnali.* 43.
VI. *Paſtorum eſt ſubditis interpretari diuinam voluntatem: quid ſi ipſi eam ignorant?* 43
VII. *Quid conſiderandum Clerico legitime ad Clericatum promoto.* 44.
VIII. *Funiculus triplex trahens in perditionẽ clericos, ſi male intrent, male miniſtrent, & male vtantur bonis Eccl.* 44
IX *De horrenda impietate Clericorum, quòd in Eccleſia & ſtatu tam ædignitatis conſtituti tam indigna gerunt* 45
X. *Periculoſum eſſe in hac vita bona recipere.* 45
XI. *Illuſtris Petri obedientia ad ſequendum Chriſtum non conſulta prudentia mundi commendatur.* 46
XII. *Animæ potior habenda cura quam corporis.* 47
XIII. *Quiet non in hoc ſæculo ſed in futuro quærenda:* 47
XIV. *In fine ſæculi plenam fore quietem corporis & animæ & quomodo ad iſtam quietem entendum.* 48
XV. *Promiſſione maxima retributionis & præmii nos inuitari à Chriſto.* 49
XVI. *Quam ſit indignum non reſpondere diuinis beneficiis, differre pœnitentiam, negligere Deum & animam ſuã.* 49
XVII. *De magnitudine præmii ſequentibus Chriſtum promiſſi non tantum in altera, ſed & in hac vita.* 50
XVIII. *Quomodo accipiãt cẽtuplũ qui relinquũt omnia* 50
XIX. *Habitũ ſeu ſpeciem exteriorẽ in multis eſſe fallacem.* 51
XX. *Maiorem virtutibus quam vitiis ineſſe delectationẽ.* 52
XXI. *Quibus diuinæ conſolationes & deliciæ ſpirituales egentur.* 52
XXII. *Promiſſum contẽpti præmium fide inprimis apprehendi debere variè id deſcribit.* 53

TRACTATVS DE DILIGENDO DEO ad Haymericum S.R.E. Cardinalem.

Cap. I. *Quare & quomodo diligendus ſit Deus.* 54
II. *Deus quantopere ab Homine mereatur amari, ob bona tum Corporis tum Animæ. Quomodo ea agnoſcenda & habenda citra donantis iniuriam.*
III. *Chriſtiani quantos habeant ſtimulos amandi Deum præ infidelibus.* 55
IV. *Quinam hominum ex Dei recordatione conſolationem capeant. Quive magis ad eius amorem idonei.* 56.
V. *Chriſtiano quantum incumbat debitum amoris.* 57
VI. *Breuis anacephalæoſis & ſumma prædictorum.* 57
VII. *Non ſine fructu & præmio diligi Deum. & terrenis non ſatiari humani cordis appetitum.* 57
VIII. *Vnde inchoet amor noſter. Seu de primo gradu amoris, quo diligit homo ſe propter ſe.* 59
IX. *De ſecundo & tertio gradu Amoris.* 59
X. *De quarto gradu Amoris. Cum nec ſeipſum diligit homo, niſi propter Deum.* 59
XI. *Quod perfecta felicitas Animarum Reſurrectione referuetur.* 61
XII. *De charitate, ex Epiſt. ad Carthuſianos ſcripta* 61
XIII. *De lege Propria Voluntatis & cupiditatis ſeruorum & mercenariorum.* 61
XIV. *De Lege charitatis Filiorum.* 62
XV. *De quatuor gradibus Amoris & felici ſtatu Patriæ cæleſtis.* 62

TRACTATVS DE GRATIA ET LIBERO Arbitrio Ad Guilielmum Abbatem S. Theodorici.

Cap. I. *Ad Boni operis meritum, vnà cum gratia Dei concurrere Liberi arbitrii conſenſum.* 63
II. *Quid liberum arbitrium, ſeu qua in re libertas conſiſtat.* 63
III. *Triplicem eſſe libertatem, Naturæ, Gratiæ, Gloriæ.*
IV. *Qualis libertas competat animabus ſanctis carne ſolutis: Quæ Deo & omni creaturæ rationali indifferenter.* 65
V. *An libertas à miſeria, quæ etiam vocatur complaciti, detur in hoc ſæculo.*
VI. *Ad velle bonum gratiam omnino eſſe neceſſariam.* 66
VII. *Vtrum primi homines in paradiſo trina illa libertate poſiti fuerint.* 67
VIII. *Libertatem arbitrii remanere poſt peccatum.* 67
IX. *Imaginem & ſimilitudinem Dei, ad quam conditi ſumus, in triplici libertate conſiſtere.* 68
X. *Similitudinem diuinæ imaginis in nobis reformari per Chriſtum.* 69
XI. *Libero arbitrio nihil derogari ſiue per gratiam trahentẽ ad bonum: ſiue per tentationem impellentem ad malũ.* 69
XII. *An negãs fidẽ metu mortis ac pœnarũ excuſetur à culpa, vel deſtituatur libero arbitrio. Vbi negatio Petri diſcutitur.* 70
XIII. *Merita hominis eſſe mera munera Dei.* 71
XIV. *Quid gratiæ, quid libero arbitrio in negotio ſalutis attribuendum.* 72

TRACTATVS DE PRÆCEPTO ET DISPENſatione.

Epiſtola ad Abbatem Columbenſem de opere ſequenti. 73
I. *An Monaſtica Regula inſtituta, præcepta ſint, an conſilia duntaxat.* 73
II. *In conſtitutionibus Maiorum non temere nec niſi maioris vtilitatis & charitatis cauſa diſpenſandum, idq; à ſolis Prælatis.* 74
III. *Diſpenſationem in lege diuina, ſoli Deo reſeruatam eſſe. At quæ ſunt legis æternæ, omnino etiam Deo eſſe immutabilia.* 74
IV. *Quid Prælatis circa diſpenſationem Regulæ liceat, ſiue quàm cautè & moderatè vtendum diſpenſationibus.* 73
V. *Legem Obedientiæ non eſſe extendendam à Prælatis vltra limites profeſſionis: neque citra contrahendam.* 75
VI. *Religioſum profeſſionis cupidum non debere obedientiam intra certos profeſſionis limites conſtringere.* 77

INDEX CAPITVM TOMI IV.

VII. *Obedientiæ gradus & inobedientiæ* [illegible] *quomodo* [illegible]. 76
VIII. [illegible] *contemptu quam* [illegible]. 76
IX. *Prælatos mandantes tanquam Deo obediendum eſſe.* 77
X. *Obedientiam non eſſe grauem & moleſtam niſi imperfectis,* [illegible] *& Carnalibus: cæteris ſuauem & leuem.* 77
XI. *Præcepta eſſe* [illegible]*, aliaque tranſgreſſione non parem contrahi culpam.* 78
XII. *In Regula aque ac lege diuina diſparitatem inobedientiæ, ſiue grauiorem ac leuiorem culpam agnoſcendam.* 78
XIII. *Refellit* [illegible]*, difficultatem vel etiam impoſſibilitatem obedientiæ religioſæ nimium exaggerantes.* 79
XIV. *Cur conſcientia errans non æquè conuertat malum in bonū, vt bonum in malum.* 80
XV. *An quantum obedientia valet ad meritum, tantum inobedientia valeat ad demeritum.* 81
XVI. *Loci ſtabilitas profeſſione firmata quatenus tenenda, ſeu tranſitus & mutatio monaſterii quando probanda.* 81
XVII. *Ad dubia quædam ex Patribus reſpondet.* 82
XVIII. *Monito Abbatis nihil libertatis accedere profeſſis ad* [illegible]*tandum locum.* 83
XIX. *Ad alia quædam dubia paucis reſpondet.* 83
XX. *Binas Pauli ſententias in ſpeciem pugnantes conciliat.* 83

TRACTATVS DE GRADIBVS HVMILItatis & ſuperbiæ.

I. *Chriſtum eſſe viam Humilitatis qua peruenitur ad veritatem.* 84
II. *Quo fructu aſcendantur Gradus Humilitatis.* 85
III. *Quo* [illegible] *Gradus humilitatis ad propoſitum brauium veritatis perducant: &c. quomodo Chriſtus per paſſionem didicit miſericordiam.* 85
IV. *Primus veritatis Gradus eſt primum ſe ipſum attendere, ſeu propriam miſeriam & infirmitatem agnoſcere.* 87
V. *Secundus Gradus veritatis eſt, ex agnitione propria infirmitatis, compati miſeria proximi.* 87
VI. *Tertius Gradus veritatis eſt, mundare oculum cordis ad contemplanda cœleſtia & diuina.* 88
VII. *Tres Gradus veritatis tam expreſſis in operatione Sanctiſſimæ Trinitatis adumbrantur.* 88
VIII. *Gradus iidem in raptu S. Pauli declarantur.* 89
IX. *Gemitus & ſuſpiria S. Bernardi, ad aſcenſum per gradus veritatis anhelantis.* 89

ALTERA PARS TRACTATVS DE XII. Gradibus Superbiæ.

X. *De primo Superbiæ Gradu: qui eſt Curioſitas.* 90
XI. *De ſecundo, qui eſt leuitas animi.* 92
XII. *De tertio, Inepta lætitia.* 92
XIII. *De quarto, Iactantia.* 92
XIV. *De quinto, Singularitas.* 93
XV. *De ſexto, Arrogantia.* 93
XVI. *De ſeptimo, Præſumptio.* 93
XVII. *De Octauo, Defenſio peccatorum.* 93
XVIII. *De nono, Simulata confeſſio.* 93
XIX. *De decimo Rebellio.* 94
XX. *De vndecimo, Libertas peccandi.* 94
XXI. *De duodecimo, Conſuetudo peccandi.* 94
XXII. *An & quomodo orandum pro deſperatis & mortuis ſecundum animam.* 94
XXIII. *Cenſura ſeu Retractatio S. Bern. in Tractatū de gradibus Humilitatis.* 95

TRACTATVS DE NOVA MILITIA SEV Exhortatio ad Milites Templi.

CAPVT I. *Nouum militiæ genus deprædicat, & ſimul egregia militibus omnibus* [illegible] *ſuggerit.* 96
II. *Militum ſeculi abuſum, ac vanitatem perſtringit.* 96
III. *Encomium ſacræ militiæ Nouos Milites acuit & accendit aduerſus infideles.* 97
IV. *Formam viuendi Militum, id eſt, quales Domi Militiaque, deſcribit.* [illegible]
V. *Nim templi gloriam veteris magnificentia præcellere, & impiis paſſim ex toto orbe* [illegible] *ad pœnitentiam aſſimilabit.* 98
VI. *De Bethleem.* 98
VII. *De Nazareth.* [illegible]
VIII. *De Monte Oliueti & valle Ioſaphat.* [illegible]
IX. *De Iordane.* [illegible]
X. *De loco Caluariæ.* [illegible]
XI. *De Sepulchro.* [illegible]
XII. *De Bethphage.* [illegible]
XIII. *De Bethania.* [illegible]

TRACTATVS DE CONVERSIONE AD Clericos, ſeu Exhortatio de vita in melius conuertenda.

I. *Conuerſionem vitæ ad ingreſſum vitæ beatæ requiri.* [illegible]
II. [illegible] *Domini omnibus eſſe obuiam &* [illegible] *ad conſcientiæ Tribunal* [illegible] *pertrahi.* 103
III. *Inſpectione ſui faciei deprehendi latentia vitia &* [illegible] [illegible]*, ſubſequi amaritudinem animi.* 100
IV. *Peccatores tantum animæ, ſed & corpora ſua* [illegible] *in primis agnoſcere cum* [illegible] *tumentia.* 104
V. *Vermem conſcientiæ vtile* [illegible]*, dum adhuc poteſt ſuffocari.* 104
VI. *Difficultatem conuerſionis & luctam peccatoris reſipiſcere* [illegible] *pulcherrima hypotypoſi graphice repræſentat.* [illegible]
VII. *Conſolatio animæ agnoſcentis miſeriam ſuam.* 105
VIII. *Carnalis vitæ illecebras & voluptates eſſe omnino vanas, fallaces & momentaneas.* 105
IX. *Fruſtra a peccantibus quæri latebras aut ſecretum: cum vbique inſpectores habeant, Dæmones accuſatores, Angelos teſtes, Deum Iudicem.* 106
X. *Non ſolum declinando à malo, ſed & faciendo bonum ſalutem* [illegible] [illegible]
XI. *Conuerti* [illegible] [illegible]
XII. *Quomodo* [illegible] *ad amandum* [illegible] [illegible]. 107
XIII. *Conuerſos* [illegible] *ac deliciis vitæ piæ ac ſpiritualis reſici.* 108
XIV. *Interuenis non eſſe vllam ſatietatem niſi faſtidia cumulātia, at cœleſtium deſideria experiendo ſemper creſcere.* 108
XV. *Quomodo purganda Memoria peccatorum ſordibus, nempe fiducia diuinæ miſericordiæ peccata dimittentis.* 108
XVI. *Miſericordiam diuinam obtineri, Miſerendo ſibi ipſi primum: deinde proximo.* 109
XVII. *Oculos cordis cōtinuo mundandos vt Deum videri poſſit.* 109
XVIII. *Pacificos merito beatificari nomine Filiorum Dei.* 109
XIX. *Grauiter perſtringit ambitioſos, qui temere & indignè ſacras Eccleſiæ functiones vſurpant.* 109
XX. *Incontinentiam & abominandam libidinem quorundam in Clero graui oratione perſtringit.* 110
XXI. *Serio cohortatur ad pœnitentiam.* 110
XXII. *Bonorum Paſtorum eſt, docere, nec fugere perſecutiones propter Iuſtitiam.* 111.

TRACTATVS DE ERRORIBVS PETRI Abailardi in Synodo Senonenſi damnatis. Ad Innocentium II. Pontificem.

I. *Impia Abailardi dogmata de SS. Trinit. recenſet, &c.*
II. *In Trinitate non eſſe admittendam vllam diſparitatem, ſed omnimodam æqualitatem.* 112
III. *Abſurdum dogma Abailardi de nominibus abſolutis & eſſentia ſib. in Trinit. oppugnat.* 113
IV. *Refellit definitionem fidei qua dicit Abail. Fidem eſſe æſtimationem.* 113
V. *Arguit Abailardum ſua ſenſa aut ſomnia vnanimi Patrum ſententiæ præferentem.* 114
VI. *Deum in opere liberationis humanæ non ſolum Miſericordia, ſed & Iuſtitia vſum* 115
VII. *Abailardum perſtringit impiè ac temerè Dei ſecreta ſcrutantem & extenuantem.* 115
VIII. *Quare Chriſtus tam grauem ac laborioſum nos liberandi modum ſuſceperit.* 116
IX. *Chriſtum veniſſe in mundum non ſolum inſtructionis noſtræ, ſed & liberationis cauſa.* 117

TRACTATVS AD HVGONEM DE S. VIctore de quæſtionibus ab ipſo propoſitis.

I. *Duram nimis, & à ratione alienam eſſe ſententiam, qua aſſeritur, Actualem Baptiſmi ſuſceptionem ſimpliciter eſſe ad ſalutem neceſſariam,* 118

II. *Baptiſmi obligationem cæpiſſe primum poſt ſufficientem eius promulgationem,* 119

III. *Iuſtos vet. Teſt. non tam claram habuiſſe notitiam futurorũ myſteriorum fidei, quàm nos habemus præteritorum,* 120

IV. *Oſtendit dari peccatum per ignorantiam, contra aſſertionem contrariæ opinionis,* 121

V. *Sententiam quandam ſuam malè acceptam, à calumnia vindicat,* 122

TRACTATVS DE VITA ET REBVS GEſtis S. Malachiæ Epiſcopi Hyberniæ.

Cap I. *Pueritia & adoleſcentia S. Malachiæ,* 124

II. *Religioſa vita Tyrocinium,* 125

III. *Ordinibus initiatus vices gerit Epiſcopi,* 125

IV. *Malcho Epiſcopo pleniùs inſtituendus adhæret,* 125

V. *Sorori defunctæ ſacrificii oblatione ſuccurrit,* 126

VI. *Monaſterium Benchorenſe deſolatum reſtaurat,* 126

VII. *Diſenteria laborantem curat,* 127

VIII. *Epiſcopatum Connerenſem ſuſcipit,* 127

IX. *Monaſterium Ibracenſe conſtruit,* 128

X. *Fit Archiepiſcopus ſeu Primas Hyberniæ,* 128

X. *Inſidias euadit incolumis, auctoribus malè pereuntibus,* 129

XII. *Hoſtes ſeu æmulos in ipſum armatos virtute animi & conſtanti in Deum fide, lenit ſibique conciliat,* 129

XIII. *Deus Malachiæ vindex in detractores,* 130

XIV. *Sedem Metropol. paci reddit am reſignat,* 130

XV. *Romam proficiſci deſiderat, pallium à Pontifice petiturus,* 130

XVI. *Romam tendens & inde rediens Claram-vallem viſitat,* 131

XVII. *Diverſa beneficia ſanitatum per eum collata,* 131

XVIII. *Reverſus in Patriam totus curæ Paſtorali & reformationi incumbit,* 132

XIX. *Virtutum eius inſignia, & mores vero Præſule digni,* 133

XX. *Energumenos vexatos à Dæmonibus liberat,* 133

XXI. *Beneficia moribundis & parturientibus præſtita,* 133

XXII. *Concubinario obſtinato exitium denunciat,* [illegible]

XXIII. *Varia ſanitatum beneficia variis præſtita,* 134

XXIV. *Fœminam ſine Sacram. Extremæ unctionis defunctam reſuſcitat,* 134

XXV. *Alia diverſa beneficia in diverſos collata,* 135

XXVI. *Veritatem Corporis Chriſti in Euchariſt. propugnans,* [illegible]

XXVII. *Pacem & concordiam inter diſſidentes mirabiliter conciliat,* 135

XXVIII. *Sacrum ædificium moliens, adverſarium patitur, ſed mox vltione diuina correptum,* 136

XXIX. *Claret Propheticæ ſpiritu, & omni miraculorum gratia,* 137

XXX. *Locum & diem mortis ſuæ prædicit, & cauſa Pallii denuo iter ad Papam Eugen. ſuſcipit,* 137

XXXI. *Rurſus Claramvallem venit, moriturus loco & tempore quo deſideraverat,* 138

XXXII. *De eodem S. Malachia, Sermo S. Bernardi Abbatis,* 139.

Extraict du Priuilege du Roy.

PAR Grace & Priuilege du Roy, donné le 3. May 1641. ſigné CEBERET: Il eſt permis à Sebaſtien Cramoiſy, Marchant Libraire Iuré, Imprimeur Ordinaire du Roy, & de la Reyne Regente Mere de ſa Maieſté, Directeur de l'Imprimerie Royale, au Chaſteau du Louure, Ancien Eſcheuin, & Conſul de cette Ville de Paris, Auec ſes aſſociez, ſous la marque du Nauire, d'Imprimer ou faire Imprimer, *S. Bernardi Opera, &c.* Et ce pendant le temps & eſpace de quinze années conſecutiues: Auec defenſes à tous Libraires & Imprimeurs, d'Imprimer ou faire Imprimer ledit liure, ſous pretexte de deguiſement, ou changement qu'ils y pourroient faire, à peine de confiſcation & de l'Amande portée audit Priuilege.

Acheué d'Imprimer pour la premiere fois le 15. Septembre 1645.

LECTORI.

NE ſequentes paginæ vacarent, libuit ex Vita S. B. quædam repetere, quæ ad Tractatuum quorundam huius IV. Tomi, & ipſius mellifluï Doctoris elogium pertinent, Lectori non ingrata, vti nec ab hoc loco aliena, niſi fallor, futura.

BERNARDVS BONÆ-VALLIS ABBAS
Lib. 2. Vitæ S. Bern. Cap. 8.

SCripſit ad Papam Eugenium Vir ſanctus librum multæ vtilitatis qui appellatur LIBER *De Conſideratione*, in quo acutiſſima indagine tam ea quæ circa eum, quam quæ infra ſunt, proſequens, etiam ad ea quæ ſupra ipſum ſunt, aſcendens, tanta de natura diuina diſſeruit, vt videatur in tertium cælum aſſumptus audiſſe quædam verba, quæ non licet homini loqui, & Regem in decore ſuo vidiſſe. In his quæ infra, & quæ circa ipſum ſunt, morum ſocietas, naturæ æqualitas, officiorum diſtantia, conſideratio meritorum, diiudicatio prouectuum ſubtiliſſimè diſtinguitur, & ſingulis in ſuo genere ſui cognitio intimatur. In his quæ ſupra hominem ſunt ſpeculatur cæleſtia, non eo modo quo Angeli qui ſemper adhærent Deo conſiderant, ſed eo modo quo poteſt homo puri animi & mentis ſynceræ diuina contingere, & conformari hierarchiæ cæleſti ſacerdotium temporale. Cum enim in cæleſti militia conſtet alios aliis principari, & miniſteriales ſpiritus ad nutum ſuperiorum poteſtatum ad diuerſa officia delegari, quidam vicinius aſſiſtentes, ab ipſo accipiunt quæ aliis vel agenda vel intelligenda inſinuent. Cumque exigat homo præpoſituræ ſuæ reuerentiam exhiberi, ad honorem ſummæ poteſtatis cuncta referri neceſſe eſt: quia cum ſit ſubditus homini homo, vel ſpiritui ſpiritus: ſubdi maximè oportet Deo de cuius munere iſta datur prælatio, & quo docente fit, vt pateat homini tam cognitio ſui, quam per fidem & ſpem ad diuinæ contemplationis pro modo dato indulta acceſſio.

GAVFRIDVS CLARA-VALLENSIS DE VITA
S. Bern. lib. 3. cap. 8. ita habet.

NOTA LECTOR. *Deſumpta ſunt ſeqq. ex Vita S. Bern. iuxta antiq. Edit. quæ cum noſtra ex M.SS. efformata non conuenit, vti hoc loco videre licet. Vtraque enim habet diuerſa, quæ in altera non reperies. Tu ipſe ſi libet, hac cum noſtra Editione confer.*

CAeterum longè eminentius in ſuis ille libris apparet, & ex literis propriis innoteſcit. In quibus ita ſuam videtur expreſſiſſe imaginem, & exhibuiſſe ſpeculum quoddam ſui, vt illud quoque Ambroſianum merito illi poſſe videatur aptari. Laude ipſe ſe ſonet, & laureatus ſpiritu, ſcriptis coronetur ſuis. Si quis enim noſſe deſideret quàm ſollicitus ab initio ſuipſius diiudicator & ſcrutator extiterit, primum opus illius *de gradibus humilitatis* inſpiciat. Inde ſi quæritur piæ mentis religioſa deuotio, tranſeundum ad *Homilias in laudibus Virginis Matris*: & illum quem *De diligendo Deo* edidit librum. Si feruens contra ſuorum, vel aliorum vitia zelus, legatur is quem *Apologeticum* vocat. Si iugis in zelo cordis & circumſpecta diſcretio, *de precepto & diſpenſatione* diſſerens audiatur. Quam vero fidelis cuiuſlibet piæ conuerſationis commendator fuerit & adiutor, *Exhortationis ad Milites Templi ſermo declarat*. Quam non ingratus gratiæ Dei, ex his liquet quæ *De gratiâ & libero arbitrio* tam fideliter quàm ſubtiliter diſputauit. Quam liber in voce, quam diſertus & in re-

rum ſuperiorum pariter inferiorúmque ſcientia locuples, in his quæ ad *Papam Eugenium de Conſideratione* ſcripſit, diligens conſiderator agnoſcet. Quàm deuotiſſimus prædicator alienæ ſanctitatis, tam diligenter *Epiſcopi Sancti Malachiæ vitam* proſecutus oſtendit. Nam *in Sermonibus ſuper Cantica*, & indagator myſteriorum, & morum ædificator magnificus innoteſcit. *In Epiſtolis* quas ad diuerſas perſonas ob negotia diuerſa dictauit, prudens lector aduertet, quo feruore ſpiritus iuſtitiam omnem dilexerit, omnem æquè oderit iniuſtitiam.

Fidelis etenim ſeruus Chriſti non quærebat aliquid ſuum, quicquid tamen erat Chriſti, ſic curabat vt ſuum. Quæ enim ſcelera non arguit, quæ odia non extinxit, quæ ſcandala non compeſcuit, quæ ſchiſmata non reſarciuit, quas hæreſes non confutauit? Quid vero ſanctum, quid honeſtum, quid pudicum, quid amabile, quid bonæ famæ, quid virtutis aut laudabilis diſciplinæ ſuis ortum in qualibet regione diebus non roborauit eius auctoritas, non fouit charitas, diligentia non promouit? Quid ante promotum dilatari amplius non optauit? quid fortè collapſum non totis pro loco & tempore viribus egit vt repararetur? Quis malitiam quamcumque diſponens, eius zelum & auctoritatem non timuit? quis proponens quodcunque bonum, eius ſi potuit non conſuluit ſanctitatem, non deſiderauit fauorem, opem non flagitauit? Quis ad ſacrum in eius pectore habitantis templum diuinitatis, de quacunque tribulatione fideliter clamaturus acceſſit, & inefficaciter laborauit? Mœſtus ab eo ſolatium, afflictus auxilium, conſilium anxius, æger remedium, pauper ſubſidium reportabat.

Ita ſeſe omnium fecerat ſeruum, ac ſi toti genitus orbi: ita tamen liber ex omnibus conſcientiæ ſuæ curam gerens, tanquam ſoli deditus curæ & cuſtodiæ cordis ſui. Oliua ſpecioſa, vitis fructuoſa, palma florida, cedrus multiplicata, platanus exaltata. Vas electionis, vas honoris in domo Dei, vas auri ſolidum, ornatum omni lapide precioſo, fide & ſanctitate ſolidum, ſed & variis chariſmatibus tanquam gemmis precioſis ornatum. Quo præſente omnis ſanctitas exultabat, omnis erubeſcebat impietas, iuxta illud: *Videbunt recti & latabuntur, & omnis iniquitas opilabit os ſuum.* Quo præſente celebris quiſque conuentus velut quodam ſole reſplenduit, abſente caliginoſus & quodammodo mutus apparuit. Cuius denique medicinalis manus & lingua morbos vtraque curabat, illa corporum, iſta morum.

HIEREM. DREXELIVS E SOCIET. IESV.

In Aurifod. lib.1. cap.7. ita de S. Bern. *& ſequenti opere loquitur.*

BERNARDI effigiem videre cupis? Scripta intuere, verbis diſertus, ſententiis venuſtus, rebus abundans, ſenſu ac ſucco meliore plenus: neruo dicendi lacertoſus, eloquio ſuauis, & mera pietatis mella ſtillans aſſidue, veritatis ſemper amantiſſimus. Superi! quam ille delectat, docet, ſtringit, mouet, perſuadet, expugnat! Quinque conſiderationum Libros ad EVGENIVM ſcriptos aperio, Tu tolle, lege ac vide. Liceat dicere, in ſcripto hoc BERNARDVS ſuperauit ſeipſum. Nam modò cautum Oeconomum, modo ſollicitum Patrem-familias, modo fidelem monitorem, modo ſerium præceptorem, iam Aſcetam, iam Ethicum, iam & Politicum, nunc Philoſophum, nunc Conſiliatium, nunc Theologum agit. Illuſtre prorſus ſcriptum à multiplici eruditione. *Ita ille.*

S. P. BERN.

SANCTI PATRIS

BERNARDI

ABBATIS CLARÆVALLENSIS

RELIGIOSISSIMI,

De Conſideratione,

AD EVGENIVM PAPAM

LIBRI V. [a]

Prologus in Libros de Conſideratione.

[a] Scripſit Anno 1152. quo etiam mortuus eſt Eugenius 8. Id. Iulii teſte Bernardo. Creatus eſt a Pont. ſed An 1145

SVbit animum dictare aliquid; quod te, Papa beatiſſime Eugeni, vel ædificet, vel delectet, vel conſoletur. Sed neſcio quomodo vult & non vult exire læta quidem, ſed lenta oratio, dum certatim illi contraria imperare contendunt maieſtas, atque amor. Nempe vrget ille, inhibet illa. Sed interuenit tua dignatio, [*] qua hoc ipſum non præcipis, ſed petis: cum præcipere magis te deceat. Maieſtate igitur tam dignanter cedente, quidni cedat pudor? Quid enim ſi cathedram aſcendiſti? Nec ſi ambules ſuper pennas ventorum, ſubduceris affectui. Amor dominum neſcit, agnoſcit filium, & in inſulis per ſe ſatis ſubiectus eſt, obſequitur ſponte, grate obtemperat, libere reueretur. Non ſic aliqui, non ſic, ſed aut timore ad iſta impelluntur, aut cupiditate. Hi ſunt qui in facie benedicunt, mala autem in cordibus eorum; blandiuntur coram, in neceſſitate deficiunt. At *charitas nunquam excidit*. Ego (vt verum fatear) matris ſum liberatus officio, ſed non deprædatus affectu. Olim mihi inuiſceratus es, non tam facile eueris. Aſcende in cœlos, deſcende in abyſſos, non recedes à me, ſequar te quocunque ieris. Amaui pauperem ſpiritu, amabo pauperum & diuitum patrem. Non enim ſi bene te noui, quia pater pauperum factus, ideo non pauper ſpiritu es. In te hanc mutationem factam eſſe confido, non de te, nec priori ſtatui tuo ſucceſſiſſe promotionem, ſed acceſſiſſe. Monebo te proinde, non vt magiſter, ſed vt mater, plane vt amans. Amens magis videar, ſed ei qui non amat, ei qui vim non ſentit amoris.

[*] al. quia

1. Cor 13. In hoc opere obſeruat ingentem Sancti viri & amorem, felix ingenium, & eloquentiam; gratam ſimulque grauem, quodammodo ſuauitatem, patientiam.

LIBER PRIMVS.

CAPVT I.

Pontifici tam variis occupationibus preſſo condolet.

VNDE iam ergo incipiam? Libet ab occupationibus tuis, quia in his maxime condoleo tibi. Condoleo dixerim, ſi tamen doles & tu. Alioquin doleo magis dixiſſe debueram; quia non eſt condolere, vbi nemo qui doleat. Itaque ſi doles, condoleo. Si non, doleo tamen & maxime, ſciens longius à ſalute abſiſtere membrum quod obſtupuit: & ægrum ſeſe non ſentientem, periculoſius laborare. Abſit autem vt de te id ſuſpicer. Noui quibus deliciis dulcis quietis tuæ non longe ante hac fruebare: non potes his diſſueuiſſe tam cito. non potes ita ſubito non dolere nuper ſubtractas. Plaga recens dolore non caret. Neque enim iam occalluit vulnus, nec in tam breui verſum in inſenſibile eſt. Quanquam ſi non diſſimules, non deeſt tibi iugis materia iuſti doloris à quotidianis iacturis. Inuitus (ni fallor) auelleris à tuæ Rachelis amplexibus, [†] & quotiens id pati contigerit, totiens dolor tuus renouetur neceſſe eſt. At quando non contingit? Quoties vis, & incaſſum? quoties moues nec permoues? quoties

[*] A religioſæ vitæ deliciis ad externas occupationes abſtrahi, graue & dolendum.

[†] v. Nor,

A conaris, & non datur vltra? eniteris, & non obtines? parturis, & non paris? tentas & abrumperis? & vbi incipis, ibi deficis: & dum adhuc ordiris, ſuccidunt te? *Venerunt filii vſque ad partum* (ait Propheta) *& vires non habet parturiens*. [a] Noſti hoc, nemo te melius. Attritæ frontis es, & inſtas *vitula Ephraim doctus diligere trituram*, [b] ſi (pace tua) ſic ſe habent res tuæ. Abſit: hæc eſt pars illius, qui datus eſt in reprobum ſenſum. Ab his fane copio tibi pacem non cum his. Nihil plus metuo tibi pace iſta. Miraris ſi vnquam poſſit accidere? Etiam dico tibi, ſi res (vt aſſolet) per conſuetudinem in incuriam venerit.

a 4. Reg 19. a

b Oſee 10. a

CAPVT II.

B *Vis conſuetudinis ad inducendos prauos mores, & duritiam cordis.*

NOLI nimis credere affectui tuo qui nunc eſt. Nil tam fixum animo, quod neglectu & tempore non obſoleſcat. Vulneri vetuſto & neglecto callus obducitur, & eo inſanabile quo inſenſibile fit. Denique dolor continuus, & acerbus, diuturnus eſſe non patitur. Nam ſi non aliunde extunditur, neceſſe eſt cedat vel ſibi. Enimuero cito aut de remedio conſolationem recipiet, aut de aſſiduitate ſtuporem. Quid non euertat conſuetudo? quid non aſſiduitate duretur? quid non vſu cedat? quanti quod præ amaritudine prius exhorrebant, vſu ipſo malè 2.

Vis conſuetudinis.

in dulce conuerſum eſt? Audi iuſtum quid lamentetur ſuper huiuſcemodi:[c] *Quæ prius tangere nolebat anima mea, nunc præ anguſtia cibi mei ſunt.* Primum tibi importabile videtur aliquid: proceſſu temporis ſi aſſueſcas, iudicabis non adeo graue, paulo poſt & leue ſenties, paulò poſt nec ſenties, paulò poſt etiam delectabit. Ita paulatim in cordis duritiam itur, & ex illa in auerſionem. Sic & grauis & continuus dolor citum, vt dixi, habiturus eſt exitum, aut ſanitatem profectò, aut inſenſibilitatem.

Gradus malæ conſuetudinis, quibus in cordis duritiam itur.

3. Hinc proſus, hinc tibi timui ſemper & timeo, ne dilato remedio dolorem vel non ſentiens, vel non ſuſtinens, periculo te irreuocabiliter deſperatus immergas. Vereor, inquam, ne in mediis occupationibus (quoniam multæ ſunt) dum diffidis finem, frontem dures, & ita ſenſim te ipſum quodammodo ſenſu priues iuſti vtiliſque doloris. Multo prudentius te illis ſubtrahas vel ad tempus, quam patiar trahi ab ipſis, & duci certe paulatim quo tu non vis. Quæris quo? Ad cor durum. Nec pergas quærere, quod illud ſit: ſi non expauiſti, tuum hoc eſt. Solū eſt cor durum, quod ſemetipſum non exhorret, quia nec ſentit. Quid me interrogas? Interroga Pharaonem. Nemo duri cordis ſalutem vnquam adeptus eſt, niſi quem forte miſerans Deus *abſtulit ab eo* (iuxta prophetam) *cor lapideum, & dedit cor carneum*[d]. Quid ergo cor durum? Ipſum eſt quod nec compunctione ſcinditur, nec pietate mollitur, nec mouetur precibus: minis non cedit, flagellis duratur. Ingratum ad beneficia eſt, ad conſilia infidum, ad iudicia [e] ſæuum, inuerecundum ad turpia, impauidum ad pericula, inhumanum ad humana, temerarium ad diuina, præteritorum obliuiſcens, præſentia negligens, futura non prouidens. Ipſum eſt cui præteritorum, præter ſolas iniurias, nihil omnino non præterit, præſentium nihil non perit, futurorum nulla niſi fortè ad vlciſcendum proſpectio ſeu præparatio eſt. Et vt breui cuncta horribilis mali mala complectar, ipſum eſt quod nec Deum timet, nec hominem reueretur. En quo trahere te habent hæ occupationes maledictæ: Si tamen pergis vt cœpiſti, ita dare te totū illis, nil tui tibi relinquens. Perdis tēpus: & ſi licet nunc alterū me tibi exhibere Iethro, tu quoque in his ſtulto labore conſumeris, quæ non ſunt niſi afflictio ſpiritus, euiſceratio mentis, euacuatio gratiæ. Nam fructus horum quid niſi aranearum telæ?

A

B

d Ezec 36. f

Cor durum deſcribitur.

e ſurdum.

Occupationes vt maledictæ

Exod. 18. c

CAPVT III.

Indignum proceribus Eccleſiæ, continuo cauſis litigantium audiendis & decidendis incumbere.

C

4. QVæſo te, quale eſt illud, de mane vſque ad veſperam litigare, aut litigantes audire? Et vtinam ſufficeret diei malitia ſua, non ſunt liberæ noctes. Vix derelinquitur neceſſitati naturæ, quod corpuſculi pauſationi ſufficiat, & rurſum ad iurgia ſurgitur. Dies diei eructat lites, & nox nocti indicat malitiam, vſque adeo non eſt reſpirare in bonis, non eſt alternam capeſſere requiem, non vel rara interſeri ocia. Non ambigo te quoque iſta deplorare: at fruſtra iſtud, ſi non & emendare ſtudueris. Interim tamen ſic ſemper facias hortor, nec te vnquam ad iſta duraueris quolibet vſu vel aſſiduitate. *Percuſſi eos, & non doluerunt*, ait Deus[e]. Nihil tibi & illis. Iuſti potius tibi apeare curato & affectionē & vocem, qui ait[f]: *Quæ eſt enim fortitudo mea, vt ſuſtineam, aut quis finis meus, vt patienter agam?* Nec fortitudo lapidum fortitudo mea, nec caro mea ænea eſt. Magna virtus Patientiæ, ſed non hanc tibi ad iſta optauerim. Interdum impatientem eſſe, probabilius. Tu-ne approbes illorum patientiam quibus Paulus dicebat[g]: *Libenter ſuffertis inſipientes, cum ſitis ipſi ſapientes?* Niſi fallor, ironia erat, & non laus, ſed ſuggillatio quorundam manſuetudinis, qui quaſi datis manibus Pſeudoapoſtolis (à quibus & ſeducti erant) ad quæque ipſorum peregrina & praua dogmata trahi ſe patientiſſime ferrent. Vnde & ſubdens[h], *Suſtinetis enim*, inquit, *ſi quis vos in ſeruitutem redigit.* Non bona patientia, cum poſſis eſſe liber, ſeruum te permittere fieri. Nolo diſſimules ſeruitutem, in quam certe indies dum neſcis redigeris. Hebetati cordis indicium eſt, propriam non ſentire continuam vexationem. *Vexatio dat intellectum auditui*[i], ait quidam: verum eſt; ſed nimia non fuerit:

Strepitus litium & cauſarum Pontifici vitandus.

e Hier. 5. a

f Iob. 6. b

Non omnis Patientia probanda

g 2. Cor. 11. d

h Ibid.

i Iſai. 28. a

D

A Nam ſi ſit, non plane intellectum dat, ſed contemptum. Denique *impius cum in profundum malorum venerit, contemnit*[k]. Expergiſcere ergo, & peſſimæ ſeruitutis iugum iam iamque imminens, imo iam non modice premens, non tantum caue, ſed horre. An ideo non ſeruus, quia non vni ſeruis, ſed omnibus? Nulla turpior ſeruitus grauiorue quam ſeruitus Iudæorum, quam quocumque poſt ſe trahunt, & vbique dominos offendunt ſuos. Tu quoque dic quæſo, vbi vnquam ſis liber, vt tutus, vbi tuus? Vbique ſtrepitus, vbique tumultus, vbique iugum tuæ ſeruitutis te premit.

k Prou. 18. a

CAPVT IV.

Quæ ſeruitus digna, quæ indigna ſeruo ſeruorum Dei.

5. NEc mihi opponas nunc Apoſtoli vocem, quā ait: *Cum eſſem liber ex omnibus, omnium ſeruum me feci*[l]. Longe eſt iſtud à te. Nunquid hac ille ſeruitute hominibus inſeruiebat in acquiſitione turpis quæſtus? Nunquid ad eum de toto orbe confluebant ambitioſi, auari, ſimoniaci, ſacrilegi, concubinarij, inceſtuoſi, & quæque iſtiuſmodi monſtra hominum, vt ipſius apoſtolica auctoritate vel obtinerent honores eccleſiaſticos, vel retinerent? Ergo ſeruum te fecit homo, cui viuere Chriſtus erat, & mori lucrum, vt plures lucrifaceret Chriſto, non vt lucra augeret auaritiæ. Non eſt igitur quod de ſolertiſſima Pauli induſtria & charitate tam libera quam liberali, ſeruili conuerſationi tuæ patrocinium ſumas. Quàm tuo dignius apoſtolatu, quam ſalubrius tuæ conſcientiæ, quam fructuoſius Eccleſię Dei audias potius ipſum alibi dicentem[m]: *Pretio empti eſtis, nolite effici ſerui hominum!* Quid ſeruilius indigniuſque (præſertim ſummo pontifici) quā, non dico omni die, ſed pene omni hora, inſudare talibus rebus, & pro talibus? Denique quando oramus? quando docemus populos? quando ædificamus eccleſiam? quando meditamur in lege? Et quidem quotidie perſtrepunt in palatio leges, ſed Iuſtiniani, nō Domini. Iuſtene etiam iſtud? Tu videris. Nam certe *lex Domini immaculata, conuertens animas*[n]. Hæ autem non tam leges quam lites ſunt & cauillationes ſubuertentes iudicium. Tu ergo paſtor & Epiſcopus animarum, qua mente, obſecro, ſuſtines coram te ſemper ſilere illam, garrire iſtas? Fallor, ſi non mouet tibi ſcrupulum peruerſitas hæc. Puto quod & interdum compellat clamare ad Dominum cum Propheta: *Narrauerunt mihi iniqui fabulationes, ſed non vt lex tua*[o]. I ergo, & te aude liberum profiteri ſub tam graui mole inconuenientiæ huius, & cui fas non ſit ceruicem ſubducere. Nam ſi potes & non vis, multo magis ſeruus es huius ipſius tam peruerſæ voluntatis tuæ. An non ſeruus, cui dominatur iniquitas? Et maxime. Niſi tu forte indignius iudices hominem tibi quam vitium dominari. Quid intereſt, volens ſeruias, an inuitus? Nam etſi coacta ſeruitus miſerabilior, ſed affectata miſerior eſt. Et quid vis me facere? inquis. Vt tibi ab his occupationibus parcas. Impoſſibile fortaſſe reſpondebis, facilius cathedræ vale dicere poſſe. Recte hoc, ſi rumpere, & non magis interrumpere iſta hortarer.

l 1. Cor 9. c

B

Pauli ſeruitus qualis.

An hoc reſpondeat Seruitus Pontificum.

m 1. Cor 7. d

Seruitus indigna Pontifice, quæ.

n Pſal. 18. a

Pontifici & ceteris Prælatis potius curandæ leges Dei quam Iuſtiniani.

C

o Pſa. 118. d

CAPVT V.

Non gerendam aliorum curam cum ſui ipſius incuria & neglectu.

6. AVdi ergo quid redarguam, quid ſuadeam. Si quod viuis & ſapis, totum das actioni, conſiderationi nihil, laudo te: in hoc non laudo. Puto quod & nemo, qui à Salomone audierit[p]: *Qui minoratur actu, percipiet ſapientiam.* Certe nec ipſi actioni expedit conſideratione non præueniri. Si item totus vis eſſe omnium, inſtar illius qui omnibus omnia factus eſt[q], laudo humanitatem, ſed ſi plena ſit: quomodo autem plena, te excluſo? Et tu homo es. Ergo vt integra ſit & plena humanitas, colligat & te intra ſe ſinus qui omnes recipit: Alioquin *quid tibi prodeſt* iuxta verbum Domini[r], *ſi vniuerſos lucreris te vnum perdens?* Quamobrem cum omnes te habeant, eſto etiam tu ex habentibus vnus. Quid ſolus fraudaris munere tui? Vſquequo vadens ſpiritus & non rediēs[s]? Vſquequo nō recipis te & ipſe inter alios vice tua? Sapientibus & inſipientibus debitor es, & ſoli negas te?

D

p Ezech 38. c

Non totum dandum actioni, ſed aliquid etiam conſiderationi.

q 1. Cor. 9. d

r Matth 16. d

s Pſal. 77. c

Non ſecurandi alii, vt negligamus noſipſos.

tibi? Stultus & ſapiens, ſeruus & liber, diues & pauper, vir & fœmina, ſenex & iuuenis, clericus & laicus, iuſtus & impius, omnes pariter participant te, omnes de fonte publico bibunt pectore tuo, & tu ſeorſum ſitiens ſtabis? Si maledictus qui partem ſuam facit deteriorem, quid ille qui ſe penitus reddit expertem? Sane deriuentur aquæ tuæ in plateas: homines & iumenta & pecora bibant ex eis, quin & camelis pueri Abrahæ potum tribuas, ſed inter cęteros bibe & tu de fonte putei tui. *Alienus*, inquit[t], *non bibet ex eo.* Nunquid tu alienus? Cui non alienus, ſi tibi es? Denique *qui ſibi nequam, cui bonus*[u]? Memento proinde non dico ſemper, non dico ſæpe, ſed vel interdum reddere teipſum tibi. Vtere tu quoque te inter multos, aut certe poſt multos. Quid indulgentius? Hoc enim dico ſecundum indulgentiam, non ſecundum iudicium. Puto & ipſo Apoſtolo indulgentiorem me in hac parte. Ergo plus quam oportet, inquis. Non inficior. Quid ſi ita oportet? Nam tu (vt confido) noſtra non eris meticuloſa informatione contentus, ſed abundabis magis. Sane ſic decet, te ſcilicet abundantiorem, quam me audaciorem eſſe. † Ego quoque mihi tutius iudico apud maieſtatem timiditate quam temeritate periclitari. Et fortaſſis non ſecus moneri ſapientē oportuit, vt ſit quod ſcriptum eſt: *Da occaſionem ſapienti, & ſapientior erit*[a].

Charitas à ſe ipſa incipit. v S. Bern. Ep. 2 ad B. ... Colon. & infra. lib. 2. cap. 3. t Prou. 5. c u Eccl. 14. a Oportet interdum reddere ſeipſum ſibi.

† v. Nota. Tutius apud maieſtatem timiditate quam temere periclitari.

a Prou. 9. c

Capvt VI.

Non tam Epiſcopis quam Principibus iudiciariam poteſtatem competere.

7\. AVdi tamen Apoſtolum, quid de huiuſmodi ſentiat: *Sic non eſt inter vos ſapiens*, ait ille[y], *qui iudicet inter fratrem & fratrem?* Et infert: *Ad ignominiam vobis dico, contemptibiliores qui ſunt in Eccleſia, illos conſtituite ad iudicandum.* Itaque ſecundum Apoſtolum, indigne tibi vſurpas tu Apoſtolicus[*] officium vile, gradum contemptibilium. Vnde & dicebat Epiſcopus, Epiſcopum inſtruens: *Nemo militans Deo implicat ſe negotiis ſecularibus*[z]. Ego autem parco tibi. Non enim fortia loquor, ſed poſſibilia. Putaſne hęc tempora ſuſtinerent, ſi hominibus litigantibus pro terrena hæreditate, & flagitantibus abs te iudicium, voce Domini tui reſponderes? *O homines, quis me conſtituit iudicem ſuper vos*[a]? In quale tu iudicium mox venires? Quid dicit homo ruſticanus & imperitus, ignorans primatum ſuum, inhonorans ſummam & præcelſam ſedem, derogans apoſtolicæ dignitati? Et tamen non monſtrabunt puto, qui hoc dicent, vbi aliquando quiſpiam Apoſtolorum iudex ſederit hominum, aut diuiſor terminorum, aut diſtributor terrarum. Stetiſſe denique lego Apoſtolos iudicandos, ſediſſe iudicantes non lego[b]. Erit illud, * non fuit. Itane imminutor eſt dignitatis ſeruus, ſi non vult eſſe maior domino ſuo: aut diſcipulus, ſi non vult eſſe maior eo qui ſe miſit: aut filius, ſi non tranſgreditur terminos quos poſuerunt patres ſui? *Quis me conſtituit iudicē*[c], ait ille Dominus & magiſter: & erit iniuria ſeruo diſcipuloque niſi iudicet vniuerſos? Mihi tamen videtur bonus æſtimator rerum, qui indignum putat Apoſtolis ſeu apoſtolicis viris non iudicare de talibus, quibus datum eſt iudicium in maiora. Quidni contemnant iudicare de terrenis poſſeſſiunculis hominum, qui in cæleſtibus & angelos iudicabunt? Ergo in criminibus, non in poſſeſſionibus poteſtas veſtra: quoniam propter illa, & non propter has, accepiſtis claues regni cœlorū, præuaricatores vtique excluſuri, non poſſeſſores. *Vt ſciatis*, ait, *quia filius hominis habet poteſtatem in terra dimittendi peccata*[d], &c. Quænam tibi maior videtur & dignitas & poteſtas, dimittendi peccata, an prædia diuidendi? Sed non eſt comparatio. Habent hæc infima & terrena iudices ſuos, reges & principes terræ. Quid fines alios inuaditis? Quid falcem veſtram in alienam meſſem extenditis? Non quia indigni vos, ſed quia indignum vobis talibus inſiſtere, quippe potioribus occupatis. Denique vbi neceſſitas exigit, audi quid cenſeat, non ego, ſed Apoſtolus: *ſi enim in vobis iudicabitur hic mundus, indigni eſtis, qui de minimis iudicatis.*

y 1. Cor. 6. b Ibidem.

* al. Iudaicum.

z 2. Tim. 2. a

a Luc. 12. b

Apoſtoli à iudicijs & rebus terrenis alieni.

b Act. 5. c * Alludit ad illud: Sedebitis & vos ſuper ſedes iudic. duodecim tribus Iſrael. c Luc. 12. b Non decet Prælatos Eccleſiæ vilibus occupari, vtpote qui ad maiora vocati ſunt.

d Matt. 9. a

Eccleſiæ Prælati non mittant falcem in meſſem Principum ſecularium.

1\. Cor 6. a

Capvt VII.

Pietati & rerum æternarum conſiderationi in primis vacandum eſſe.

SEd aliud eſt incidenter excurrere in iſta, cauſa quidem vrgente: aliud vltro incumbere iſtis tanquam 8.
magnis dignisque tali & talium intentione rebus. Itaque hæc & innumera talia dicerem: ſi fortia dicerem, ſi recta, ſi ſyncera. Nunc autem quoniam dies mali ſunt[e], ſufficit interim admonitum eſſe, non totum te, nec ſemper dare actioni, ſed conſiderationi aliquid tui & cordis & temporis ſequeſtrare. Hoc autem dico neceſſitatem intuens, non æquitatem: quanquam non ſit præter æquum, neceſſitati cedere. Nam ſi liceret quod deceret, abſolute per omnia & in omnibus præferendam, & vel ſolam vel maxime colendam eam quæ ad omnia valet, id eſt, pietatem, prorſus irrefragabilis ratio monſtrat. Quid ſit pietas quæris? Vacare conſiderationi. Dicas forſitan in hoc diſſentire me ab illo † qui pietatem diffiniuit cultum Dei. Non eſt ita. Si benè conſideras, illius ſenſum meis expreſſi verbis, etſi tamen ex parte. Quid tam pertinens ad cultum Dei, quam quod ipſe hortatur in Pſalmo[f]: *Vacate & videte quoniam ego ſum Deus*? Quod ſane in partibus conſiderationis præcipuum eſt. Quid denique tam ad omnia valens, quam quæ ipſius quoque actionis partes benigna quadam præſumptione ſuas facit, præagendo quodammodo, & præordinando quæ agenda ſunt? Neceſſariò ſanè, ne forte quæ & præuiſa & præmeditata poterant eſſe proficuo, præcipitata magis periculo fiãt. Quod timet, ſi recordaris, in ipſis actionibus cauſarum, & in magnis quibuſque negociis, magnarumve conſiliis rerum frequenter accidiſſe non ambigo. Et primum quidem ipſum fontem ſuum, id eſt, mentem de qua oritur, purificat conſideratio. Deinde regit affectus, dirigit actus, corrigit exceſſus, componit mores, vitam honeſtat & ordinat. Poſtremo diuinarum pariter & humanarum rerum ſcientiam confert. † Hæc eſt quæ confuſa diſterminat, hiantia cogit, ſparſa colligit, ſecreta rimatur, vera veſtigat, veriſimilia examinat, ficta & fucata explorat. Hæc eſt quæ agenda præordinat, acta recogitat, vt nihil in mente reſideat aut incorrectum, aut correctione egens. Hæc eſt quæ in proſperis aduerſa præſentit, in aduerſis quaſi non ſentit: quorum alterum fortitudinis, alterum prudentiæ eſt.

e Ephe. 5. d

Conſiderationi aliquid cordis & temporis ſequeſtrandum. Soli pietati vacandum, ſi liceret. Pietas. Quid ſit. † v. Notas.

f Pſal. 45. b

Conſiderationis effectus & vtilitates.

† v. Notas.

Capvt VIII.

Ex pietate & contemplatione pulcherrimam quatuor primarum virtutum harmoniam & connexionem oriri.

IBi etiam aduertere tibi eſt ſuauiſſimum quendam 9.
concentum complexumque virtutum, atque alteram pendere ex altera, ſicut hoc loco vides, Fortitudinis matrem eſſe prudentiam: nec fortitudinem, ſed temeritatem eſſe quemlibet auſum, quem non parturiit prudentia. Hæc item eſt quæ inter voluptates & neceſſitates media quaſi quædam arbitra ſedens, vtrinque certis limitibus diſterminat fines, iſtis aſſignans & præbens, quod ſat eſt; illis quod nimis eſt, demens; & ſic ex alterutro tertiam formans virtutem, quam dicunt Temperantiam. Nempe intemperantem ipſa conſideratio cenſet tam eum, qui neceſſariis pertinaciter demit, quam qui indulget ſuperfluis. Non ergo eſt temperantia in ſolis reſecandis ſuperfluis, eſt & in admittendis neceſſariis. Huius ſententiæ Apoſtolus non fautor tantum, ſed auctor eſſe videtur, qui curam carnis noſtræ docet non perfici in deſiderio[g]. Dicens ſiquidem *curam carnis non perfice*, ſuperflua cohibet: addens, *in deſiderio*, neceſſaria non excludit. Vnde mihi videtur non omnino abſurde diffinite Temperantiam, qui hanc nec præcedere neceſſitatem, nec excedere dicat, iuxta illud Philoſophi; *Ne quid nimis.*

Ex conſideratione oriri virtutes cardinales.

g Rom. 13. d

Temperantia eſt, quæ nec præcedit nec excedit neceſſitatem.

Iam de Iuſtitia, quæ vna ex quatuor eſt, nonne conſtat
conſideratione mentem præueniri, vt ſe formet in ea? Se 10.
enim neceſſe eſt prius cogitet, vt ex ſe normam ducat iuſtitiæ, nec factura vtique alteri, quod ſibi fieri nolit; nec quod ſibi velit fieri, negatura. In his nempe duobus liquet integrum eſſe iuſtitiæ ſtatum. Sed nec ipſa ſolitaria

eſt. Intuere etenim nunc mecum etiam huius pulchram connexionem & cohærentiam cum temperantia, & item ambarum cum duabus ſuperioribus, id eſt, prudentia & fortitudine. Nam cum iuſtitiæ dicatur portio, quod ſibi non vult fieri quis, alii non facere: porro perfectio, quod ait Dominus[h], *Quæcumque vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis*: neutrum horum erit, niſi ipſa voluntas, de qua tota ducitur forma, ſic ordinata fuerit, vt nec vel aliquid ſuperfluum, nec neceſſarium quid ſuperſtitioſe nolit, quod quidem temperantiæ eſt. Denique & ipſi iuſtitiæ vt iuſta ſit, temperantia modum imponit. *Noli nimium eſſe iuſtus*, ait Sapiens[i], oſtendens per hoc minime approbandam iuſtitiam, quæ temperantiæ moderamine non frænetur. Quid quod & ipſa ſapientia hoc temperantiæ frænum non reſpuit, dicente Paulo ſecundum ſapientiam à Deo ſibi datam, non *plus ſapere quam oportet ſapere, ſed ſapere ad ſobrietatem*[k]? Sed & è conuerſo, quod temperantiæ neceſſaria iuſtitia ſit, oſtendit Dominus arguens in Euangelio illorum temperantiam qui abſtinebant vt viderentur hominibus ieiunantes[l]. Erat in cibo temperantia, ſed non iuſtitia in animo, quia non Deo placere, ſed hominibus intendebant. Quomodo rurſum vel iſta vel illa ſine fortitudine, cum cōſtet fortitudinis eſſe non mediocris, cohibere velle & nolle ſuum, inter anguſtias, parum & nimis, vt ſit contenta voluntas modo illo medio, nudo, puro, ſolo, conſtante ſibi, æquali vndique ſui, vtpote ex omni parte pariter circumciſo, quem ſolum conſtat eſſe virtutis.

Connexio iuſtitiæ cum cæteris virtutibus cardinalibus

h Matth. 7. c

i Eccleſ. 7. c

k Rom. 12. a

l Matth. 6. c

11. Dicito mihi, quæſo, ſi potes, cuinam potiſſimum trium harum virtutum medituilium hoc dandū cenſeas, quod ita cunctis conterminum eſt, vt videatur eſſe proprium ſingularum? An ipſum virtus eſt, & nihil aliud? Sed ſic virtus non eſſet multiplex, ſed eſſent omnes vna. An potius, quia ſine eo virtus non eſt, omnium quodammodo intima vis vna eſt & medulla virtutum, in qua ſic vniuntur, vt * proinde vna videantur omnes, præſertim quod non illud participando communicant, ſed totum a ſingulis atque integrum poſſidetur? Verbi cauſa. Quid tam iuſtitiæ, quam modus? Alioquin ſi quid extra modum relinquit, non plane cuique tribuit quod ſuum eſt, quod tamen ſuum ipſius eſt facere. Quid tam rurſum temperantiæ, quæ non aliunde profecto temperantia eſt, niſi quod nil immoderatum admittit? Sed puto fatebere etiam non minus eſſe fortitudinis, cum vel maxime ipſa ſit quæ ab irruentibus vitiis, & quaſi hinc inde ſuffocare conantibus, punctum illud potenter eruit & vendicat in quoddam ſtabile fundamentum boni, ſedemque virtutis. Ergo modum tenere iuſtitia eſt, temperantia eſt, fortitudo eſt. Sed vide ne in hoc differant, vt iuſtitiæ quidem in affectu res ſit, à fortitudine autem efficacia eius: porro poſſeſſio eius, atque vſus, apud temperantiam. Reſtat iam vt doceamus ab hac communione prudentiam non excludi. Nonne ipſa eſt, quæ modum diu animi neglectu poſthabitum, & vitiorum inuidia quaſi in abditis ſeclusum, & coopertum quadam vetuſtatis caligine prior reperit & aduertit? Propterea dico tibi à paucis aduerti, quia paucorum prudentia eſt. Itaque iuſtitia quærit, prudentia inuenit, vindicat * fortitudo, temperantia poſſidet. Non mihi hoc loco propoſitum eſt de virtutibus diſputare, ſed hæc dixerim hortans ad vacandum conſiderationi, cuius beneficio hæc & ſimilia aduertuntur. Cui tam pio tamque vtili otio nullam in vita operam dare, nonne vitam perdere eſt?

Quomodo ſe habeant virtutes Cardinales ad modum & medium vt omnes quaſi vna virtus videantur.

* al. proinde

Modum tenere omnibus virtutibus Card. competit, ſed differenter.

* vendicat

Pro conſiderationis otio nullam operam dare, eſt vitam perdere

Capvt IX.

Veteres Pontifices potius eccleſiaſtica quam ſecularia munia tractaſſe, neque temere ab eorum inſtitutis & exemplis recedendum.

12. QVid tamen? Si te philoſophiæ huic totum repente deuoueris, prædeceſſores tui non ita conſueuerunt: eris moleſtus quam pluribus, quaſi qui à patrum veſtigiis ſubitò deuiaueris. Nempe id videberis agere in ſuggillationem illorum. Sed & notabere vulgari prouerbio: Qui hoc facit quod nullus, mirantur omnes: veluti qui cupias admirationi fore. Nec potes eorum omnia ſimul & ſubito vel errata corrigere, vel exceſſus redigere in modum. Erit cum acceperis tempus, vt ſecundum ſapientiam tibi à Deo datam paulatim & opportune id ſtudeas. Interim ſanè malo alterius vtere in bonum quod potes. Quanquam ſi de bonis, & non de nouis ſumamus exempla, non defuere Romani Pontifices, qui ſibi otia inter maxima negotia inuenirent. Obſidio vrbi, & barbaricus enſis ciuium ceruicibus imminebat: nunquid tamen iſtud terruit beatum Papam Gregorium, quo minus ſapientiam ſcriberet in otio? Eo nempe temporis (quod ex eius præfatione liquet) obſcuriſſimam & extremam partē Ezechielis tam diligenter quā eleganter expoſuit.

Non timenda calumnia nouitatis, cum plus amandum bonum inſolitum, quam malum ſolitum

tom. v. lib. 4. cap. 1

S. Gregorius inter ipſos armorum terrores ſacris ſtudiis intentus. v. Not.

Capvt X.

Abuſus Aduocatorum, Iudicum, Procuratorum, eorumque fraudes grauiter perſtringit.

SEd eſto: Alius inoleuit mos, dies alii ſunt, & alii hominum mores, & tempora periculoſa non inſtant iā, ſed extant. Fraus & circumuentio & violentia inualuere ſuper terram. Calumniatores multi, defenſor rarus, vbique potentiores pauperiores opprimunt: non poſſum deeſſe oppreſſis, non negare iniuriam patientibus iudicium. Niſi agitentur cauſæ, audiantur partes, inter partes iudicare quis poteſt? Agitentur cauſæ, ſed ſicut oportet. Nam is modus, qui frequentatur, execrabilis planè, & qui non dico Eccleſiam, ſed nec forum deceret. Miror namque quemadmodum religioſæ aures tuæ audire ſuſtinent huiuſmodi diſputationes Aduocatorum, & pugnas verborum, quæ magis ad ſubuerſionem, quam ad inuentionem proficiunt veritatis. Corrige prauum morem, & præcide linguas vaniloquas, & labia doloſa claude. Hi ſunt qui docuerunt linguas ſuas loqui mendacium, diſerti aduerſus iuſtitiam, eruditi pro falſitate. Sapientes ſunt vt faciant malum, eloquentes vt impugnent verum. Hi ſunt qui inſtruunt à quibus fuerant inſtruendi, aſtruunt non comperta, ſed ſua, ſtruunt de proprio calumnias innocentiæ, deſtruunt ſimplicitatem veritatis, obſtruunt iudicii vias. Nihil ita abſque labore manifeſtam facit veritatem, vt breuis & pura narratio. Ergo illas quas ad te neceſſe erit intrare cauſas (neque enim omnes neceſſe erit) diligenter velim, ſed breuiter decidere adſueſcas, fruſtratoriaſque & venatorias præcidere dilationes. Cauſa viduæ intret ad te, cauſa pauperis, & eius qui non habet quod det. Alias alias multas poteris committere terminandas, quam plures nec dignas audientia iudicare. Quid enim opus eſt admittere illos, quorū peccata manifeſta ſunt præcedentia ad iudicium? Tanta eſt impudentia nonnullorum, vt cum manifeſtæ ambitionis prurigine ſcateat tota facies cauſæ eorum, non erubeſcant audientiam flagitare, publicantes ſemetipſos ad multorum conſcientias: in quo vel ſuæ ſolius ſatis poterant confundi iudicio. Non fuit qui retunderet attritas frontes, & ideo plures facti ſunt, & magis indurauerunt. Sed & neſcio quomodo vitioſus conſcientias vitioſorum non refugit: & vbi omnes ſordent, vnius fœtor minimè ſentitur. Quis enim vnquam, verbi cauſa, auarum auarus, immundum immundus, luxurioſum luxurioſus exhibuit? Plena eſt ambitioſis Eccleſia, non eſt iam quod exhorreat in ſtudiis & molitionibus ambitionis, non plus quam ſpelunca latronum ſpoliis viatorum.

In fraudes & abuſus aduocatorum, qui vtinam etiam noſtris hodie tribunalibus exulent.

Cauſſæ breuiter decidendæ, litium ambages reſecandæ.

Non omnes cauſſæ admittendæ.

Impudentia quorundam ponendas cauſis iudiciis ingerentium.

Ambitioſis plena eſt Eccleſia.

Capvt XI.

In Aduocatos & Procuratores, qui ex iniquitate quæſtum faciunt, ſeuere animaduertendum.

SI Chriſti diſcipulus es, igneſcat zelus tuus, exurgat auctoritas aduerſus impudentiam hanc, & generalem peſtem. Intuere magiſtrum ſic facientem, & audi dicentem. *Qui mihi miniſtrat me ſequatur*[m]. Non parat aures, vt audiat; ſed flagellum quo feriat. Verba nec facit, nec recipit, nec enim ſedet iudicans, ſed inſequitur puniens. Cauſam tamen non tacet, quod videlicet domum orationis, negotiationis feciſſent.

m Ioan. 12. d

Vult Pontificem non eſſe faciliem cum dinatoribus, ſed potius ſeruabilem.

Ergo & tu fac ſimiliter. Erubeſcant vultum tuum iſtiuſmodi negotiatores, ſi fieri poteſt: ſi non, timeant. Et tu A flagellum tenes. Timeant nummularij, nec fidant in nummis, ſed diffidant, abſcondant æs ſuum à te: ſcientes effundere quam accipere paratiorem. Hoc ſtudioſè & conſtanter agendo, multos lucrifacies turpium ſectatores lucrorum, honeſtioribus officiis vendicando: multos ne vel audeant huiuſmodi attentare, ſeruabis. Adice illud, quod non parum proficiet & ad ferias quas tibi ſuadeo. Ita nempe non pauca tibi momenta temporum, redimes ad vacandum conſiderationi, quædam, vt dixi, negotia non audiendo, quædam aliis committendo: quæ tua digna putaueris audientia, fideli quidem & accommodo ipſi cauſæ compendio terminando. De qua conſideratione his addere aliqua cogito, ſed ſub alterius ſanè principio libri: atque hic ſit finis iſtius, ne duplo te oneret minus ſanus oratio, ſi longa fuerit.

Breuiter repetit modū, quo legerat Pontifex caſa iudicia.

DE CONSIDERATIONE LIBER II.

CAPVT I.

Calamitoſum temporis ſui ſtatum deplorat, & contra maledicos apologiam inſtituit, ob infelicem ſucceſſum expeditionis in terram ſanctam ſuſceptæ.

1. MEmor promiſſi mei, quo ecce iam aliquandiu teneor apud te, vir optime Papa Eugeni, volo ipſum abſoluere vel ſero. Puderet dilationis, ſi mihi conſcius forem incuriæ, aut contemptus. Non ita eſt, ſed incidimus (vt ipſe noſti) in tempus graue quod & ipſi penè viuendi vſui videbatur indicere ceſſationem, ne dum ſtudiis; cum ſcilicet Dominus prouocatus peccatis noſtris, ante tempus quodammodo viſus ſit iudicaſſe orbem terræ in æquitate quidem, ſed miſericordiæ ſuæ oblitus. Non pepercit populo ſuo, non ſuo nomini. Nonne dicunt in gentibus, *Vbi eſt Deus eorum*[a]? Nec mirum. Eccleſiæ filij, & qui Chriſtiano cenſentur nomine, proſtrati ſunt in deſerto, aut interfecti gladio, aut fame conſumpti. Effuſa eſt contentio ſuper principes, & Dominus errare fecit eos in inuio, & non in via[b]: Contritio & infelicitas in viis eorum[c]. Pauor & mœror & confuſio in penetralibus regum ipſorum. Quam confuſi pedes C Euangelizantium pacem, annuntiantium bona[d]? Diximus pax, & non pax: promiſimus bona, & ecce turbatio. Quaſi verò temeritate in opere iſto aut leuitate vſi ſimus. Cucurrimus planè in eo non quaſi in incertum, ſed iubente te, imo per te Deo. Quare ergo ieiunauimus, & non aſpexit? humiliauimus animas noſtras, & neſciuit? Nam in his omnibus non eſt auerſus furor eius, ſed adhuc manus extenta. Quam patienter interim adhuc audit voces ſacrilegas, & Ægyptios blaſphemantes; quia callidè eduxit eos, vt occideret in deſerto[e]? Et quidem iudicia Dei vera[f] quis neſciat? At iudicium hoc abyſſus tanta, vt videar mihi non immerito pronunciare beatum, qui non fuerit ſcandalizatus in eo.

a Pſal. 113. b
b Pſal. 106.
c Pſal. 13. b
d Iſa. 52.
e Exod. 32. c
f Pſal. 118 g
Iudicia Dei abyſſus multa.

2. Et quomodo tamen humana temeritas audet reprehendere, quod minimè comprehendere valet? Recordemur ſupernorum iudiciorum, quæ à ſeculo ſunt, ſi forte ſit conſolatio. Nam quidam ita dixit[g]: *Memor fui iudiciorum tuorum à ſeculo Domine, & conſolatus ſum.* Rem dico ignotam nemini, & nunc nemini notam. Nempe ſic D ſe habent mortalium corda, quod ſcimus, cum neceſſe non eſt, in neceſſitate neſcimus. Moyſes educturus populum de terra Ægypti, meliorem illis pollicitus eſt terram[h]. Nam quando ipſum aliter ſequeretur populus ſolam ſapiens terram? Eduxit, eductos tamen in terram quam promiſerat, non introduxit. Nec eſt quod ducis temeritati imputari queat triſtis & inopinatus euentus. Omnia faciebat Domino imperante, Domino cooperante, & opus confirmante ſequentibus ſignis. Sed populus ille, inquis, duræ ceruicis fuit, ſemper contentioſè agens contra Dominum, & Moyſen ſeruum eius. Bene, illi increduli & rebelles, hi autem quid? Ipſos interroga.

g Pſal 118.
h Exo. 3. c
Moyſes eduxit populum, non induxit.

Quid me dicere opus eſt, quod fatebuntur ipſi? Dico autem ego vnum. Quid poterant proficere qui ſemper reuertebantur, cum ambularent? Quando & iſti per totam viam non reuerſi ſunt corde in Ægyptum? Quod ſi illi ceciderunt & perierunt propter iniquitatem ſuam, miramur iſtos non eadem facientes, eadem paſſos? Sed numquid illorum caſus aduerſus promiſſa Dei? Ergo nec iſtorum. Neque enim aliquando promiſſiones Dei iuſtitiæ Dei præiudicant. Sic audi aliud.

3. Peccauit Benjamin[i], accinguntur reliquæ tribus ad vltionem, nec ſine nutu Dei. Deſignauit denique ipſe ducem præliaturis. Itaque præliantur, freti & manu validiori, & cauſa potiori, & quod his maius eſt, fauore diuino. At quam terribilis Deus in conſiliis ſuper filios hominum[k]? Terga dedere ſcelerati vltores ſceleris & paucioribus plures. Sed recurrunt ad Dominum, & Dominus ad eos: Aſcendite, inquit. Aſcendunt denuò, denuoque fuſi & confuſi ſunt. Ita Deo primum fauente; ſecundò & iubente, iuſti iuſtum certamen ineunt, & ſuccumbunt. Sed quò inferiores certamine, eò fide ſuperiores inuenti ſunt. Quid putas de me facerent iſti, ſi meo hortatu iterato aſcendiſſent, iterato ſuccubuiſſent[*]? B Quando me audirent monentem tertiò repetere opus, in quo ſemel & iam ſecundò fruſtrati forent? Et tamen Iſraëlitæ vnam & alteram non reputantes fruſtrationem, tertiò parent, & ſuperant. Sed dicunt forſitan iſti: Vnde ſcimus quod à Domino ſermo egreſſus ſit? Quæ ſigna tu facis, vt credamus tibi? Non eſt quod ad iſta ipſe reſpondeam, parcendum verecundiæ meæ. Reſponde tu pro me & pro te ipſo, ſecundum ea quæ audiſti & vidiſti, aut certè ſecundum quod tibi inſpirauerit Deus.

i Iudic. 20.
k Pſal. 65. a
Beniamitas ſemel iterumque caſi tertiò aggreſſi euadunt victores.
* Nam hortatore & incitatore ſancto Bernardo ſuſcepta erat expeditio in terram ſanctam. Vide Baron. Anno 1145 & 1146. 1149 v. & ipſum S. Bern. Epiſt. 256. 288. 319. & ibidem Notationes 3. Sic S. Bern. c. 4.

4. Sed forte miraris me proſequi iſta, qui aliud propoſueram. Facio non oblitus propoſiti, ſed quod à propoſitu non iudicem aliena. Nempe de conſideratione (vt memini) ſermo mihi ad tuam dignationem. Et ſanè magna iſta res, & egens conſideratione non minima. Quid ſi res magnas à magnis conſiderari oportet, cui æque, vt tibi, id ſtudij competit, qui parem ſuper terram non habes? Sed tu ſecundum ſapientiam & poteſtatem datam tibi deſuper facies de hoc. Non eſt meæ humilitatis dictare tibi ſic vel ſic fieri qui quam. Sufficit intimaſſe oportere aliquid fieri, vnde & eccleſia conſoletur, & obſtruatur os loquentium iniqua. Hæc pauca vice apo- C logiæ dicta ſunt, vt ipſa qualiacunque habeat conſcientia tua ex me, vnde habeat me excuſatum, & te pariter, etſi non apud eos qui facta ex euentibus æſtimant, certè apud te ipſum. Perfecta & abſoluta cuique excuſatio, teſtimonium conſcientiæ ſuæ. Mihi pro minimo eſt vt ab illis iudicer, qui dicunt bonum malum, & malum bonum, ponentes lucem tenebras & tenebras lucem[l]. Et ſi neceſſe ſit vnum fieri è duobus, malo in nos murmur hominum, quam in Deum eſſe. Bonum mihi, ſi dignetur me vti pro clypeo. Libens excipio in me detrahentium linguas maledicas, & venenata ſpicula blaſphemorum, vt non ad ipſum perueniant. Non recuſo inglorius fieri, vt non irruatur in Dei gloriam. Quis mihi det gloriari in voce illa[m]: *Quoniam propter te ſuſtinui opprobrium, operuit confuſio faciem meam?* Gloria mihi eſt, conſortem fieri Chriſti, cuius illa vox eſt: *Opprobria exprobrantium tibi ceciderunt ſuper me*[n]. Nunc iam recurrat ſtylus ad ſuam materiam, & in ea quæ poſueramus ſuo tramite gradiatur oratio.

Pontifex Romanus parem ſibi non habet ſuper terram.
Bona conſcientia optima apologia.
l Iſa. 5. c
Bern. mauult ſe peti maledictis quam Deum.
m Pſal. 68. b
Gloria hominis conſortem eſſe Dei, in opprobriis.
n Pſal. 68. b Rom. 15.

CAPVT II. D

Conſiderationis à contemplatione diſtinctio.

5. ET primò quidem ipſam conſiderationem quid dicam, conſidera. Non enim idem per omnia quod contemplationem intelligi volo; quod hæc ad rerum certitudinem, illa ad inquiſitionem magis ſe habeat, iuxta quem ſenſum poteſt contemplatio quidem definiri, verus certuſque intuitus animi de quacunque re, ſiue apprehenſio veri non dubia. Conſideratio autem intenſa ad inueſtigandum cogitatio, vel intentio animi veſtigantis verum: quanquam ſoleant ambæ pro inuicem indifferenter vſurpari.

Quid ſit Contemplatio.
Quid Conſideratio.

Capvt III.

Conſiderationis quatuor partita deſignat.

6. Quatuor conſiderandæ. IAm quod ad conſiderationis attinet fructum, quatuor, vt occurrunt, tibi conſideranda reor: te, quæ ſub te, quæ circa te, quæ ſupra te ſunt. A te tua conſideratio inchoet, ne fruſtra extendaris in alia te neglecto[o]. *Quid tibi prodeſt ſi vniuerſum mundum lucreris, te vnum perdens?* Et ſi ſapiens ſis, deeſt tibi ad ſapientiam, ſi tibi non fueris. Quantum verò? Et quidem ſenſerim ego, totum. Noueris licet omnia myſteria, noueris lata terræ, alta cœli, profunda maris: ſi te neſcieris, eris ſimilis ædificanti ſine fundamento ruinam, non ſtructuram faciens. Quidquid extruxeris extra te, erit inſtar congeſti pulueris, ventis obnoxiũ. Non ergo ſapiens, qui ſibi non eſt. Sapiens, ſibi ſapiens erit: & bibet de fonte putei ſui primus ipſe. A te proinde incipiat tua conſideratio non ſolùm autem, ſed & in te finiatur. Quocunque euagetur, ad te reuocaueris eam cum ſalutis fructu. Tu primus tibi, tu vltimus. Sume exemplum de ſummo omnium Patre Verbum ſuum* & emittente & retinente. Verbum tuum, conſideratio tua. Quæ ſi procedit, non recedat. Sic progrediatur, vt non egrediatur. Sic exeat, vt non deſerat. In acquiſitione ſalutis nemo tibi germanior vnico matris tuæ. Contra ſalutem propriam cogites nihil. Minus dixi, contra: præter, dixiſſe debueram. Quidquid ſe conſiderationi offerat, quod non quoquo modo ad tuam ipſius ſalutem pertineat, reſpuendum.

[Margin: o Matt. 16. d. — ✝ ſup. lib. 1. cap. — Inan. s ſcientia eſt, ſcire omnia & neſcire ſeipſum. — Sapiens non eſt, qui ſibi non ſapit. — A teipſo incipiat conſideratio, in te deſinat. — * al. ex ſe emittente. — Præter ſalutem nihil cogitandum.]

Capvt IV.

Notitiam ſui ipſius triplici conſideratione ſui complectitur; & Primum quidem conſiderationis membrum hîc exequitur.

7. Primum membrum conſiderationis ſui. ET hæc tui conſideratio in tria quædam diuiditur, ſi conſideres quid, quis & qualis ſis. Quid in natura, quis in perſona, qualis in moribus. Quid verbi gratia, homo. Quis, papa vel ſummus Pontifex. Qualis, benignus, manſuetus vel quicquid tale. Quamquam primum illud philoſophicum ſit magis quàm apoſtolicum veſtigare, attamen eſt in definitione hominis, quem dicunt animal rationale mortale: quod diligentius intueri ſi libet licet. Non eſt quod tuæ inuo aut profeſſioni obuiet, aut dignitati: eſt verò quod ſaluti afferre queat. Nam conſideranti duo hæc ſimul, rationale, mortaleque, is tibi exinde occurrit fructus, vt & mortale, quod in te eſt rationale humiliet: & rurſũ rationale, mortale confortet: quod neutrum neglectui erit homini circumſpecto. Si qua adhuc præſens conſideranda requirit locus, tractabuntur infra, & forte vtiliùs ex partium collocatione.

[Margin: 1 Quid ſis. 2 quis ſis. 3 qualis ſis. — Quorſum vtile hominis conſiderare, quid ſit homo. — Homo rationalis & mortalis.]

Capvt V.

Alterum membrum conſiderationis ſui proponit: nempe, Quis ſis & vnde.

8. NVnc quis ſis, & de quo ſis factus, aduertendum. Quamquam quod dixi de quo, id mihi prætereundum putem, tuæ potius relinquendum agnitioni. Illud dico indignum tibi citra perfectũ agere de tanta aſſumpta perfectione. Quidni erubeſcas minimus inueniri in magnis, qui te recordaris magnum in minimis extitiſſe? Non es oblitus primæ profeſſionis: non excidit menti quæ ſubducta eſt manui, ſed ne affectui quidem. Ipſam ad ſingula tua imperia iudicia, inſtituta, habere præ oculis, non erit inutile. Hæc te conſideratio facit honoris contemptorem, in honore etiam ipſo. Atquo id magnum. Non recedat à pectore: clypeus eſt tibi vel ſagitta illa: *Homo cum in honore eſſet, non intellexit*[p]. Loquere ergo tibi: Abiectus eram in domo Dei mei. Quale eſt hoc, de paupere & abiecto leuari ſuper gentes & regna? Quis ego, aut quæ domus patris mei, vt ſedeam excelſis ſublimior? Sanè qui dixit mihi: *Amice, aſcende ſuperius*[q]: amicum fore fidit. Si minus inuenitur, non expedit quidem. Qui eleuauit, & deiicere poteſt. Sera querela,

[Margin: Memoria priſtinæ fortunæ & conditionis in dignitate retinenda, ad cuſtodiam modeſtiæ & humilitatis. — p Pſal. 48. c — ✝ Nota — q Luc. 14. b]

Quoniam eleuans alliſiſti me[r]. Non eſt quod blandiatur celſitudo, vbi ſolicitudo maior. Illa diſcrimen intendit, hæc amicum probat. Huic accingamur, ſi nolumus tandem cum rubore nouiſſimum locum tenere.

[Margin: r Pſal. 101. b]

Capvt VI.

Quale debeat eſſe procerum Eccleſiæ ſtudium, non cogitent dominium ſibi traditum, ſed potius miniſterium.

9. FActum ſuperiorem diſſimulare nequimus; ſed enim ad quid, omnimodis attendendum. Non enim ad dominandum opinor. Nam & Propheta cum ſimiliter leuaretur, audiuit: *vt euellas & deſtruas, & diſperdas & diſſipes, & ædifices & plantes*[s]. Quid horum faſtum* ſonat? Ruſticani magis ſudoris ſchemate quodam labor ſpiritualis expreſſus eſt. Et nos igitur vt multum ſentiamus de nobis, vel nobis impoſitum ſenſerimus miniſterium, non dominium datum. Non ſum ego maior Propheta, & ſi forte par poteſtate, ſed meritorum non eſt comparatio. Hæc loquere tibi, & doce te ipſum, qui alios doces. Puta te vel vt vnum aliquem de prophetis. An non ſatis de te? Et nimiùm. Sed gratia Dei es id quod es. Quid? Eſto propheta, nunquid plus quam propheta? Si ſapis, eris contentus menſura quam tibi menſus eſt Deus. Nam quod amplius eſt, à malo eſt. Diſce exemplo prophetico præſidere non tam ad imperitandum, quam ad factitandum quod tempus requirit. Diſce ſarculo tibi opus eſſe non ſceptro, vt opus facias prophetæ. Et quidem ille non regnaturus aſcendit, ſed extirpaturus. Putaſne & tu inuenias aliquid elaborandum in agro Domini tui? Et plurimum. Non planè totum quiuere emundare prophetæ: aliquid filiis ſuis Apoſtolis quod agerent reliquerunt; aliquid ipſi parentes tui tibi. Sed nec tu ad omne ſufficies. Aliquid profectò tuo relicturus es ſucceſſori, & ille aliis, & alii aliis vſque in finem. Circa vndecimam denique horam operarii otii arguuntur & mittuntur in vineam. Anteceſſores tui Apoſtoli audierunt, quia *meſſis quidem multa, operarii verò pauci*[t]. Paternam tibi vindicato hæreditatem. Nam *ſi filius, & hæres*[u]. Vt probes hæredem, euigila ad curam, & non otio torpeas, ne & tibi dicatur: *Quid hîc ſtas tota die otioſus?*[x]

[Margin: * al. faſtum legunt, ſed malè. — s Hier. 1. b — * al. fauſtum. — Prælatus potius ſentiat impoſitum ſibi miniſterium, quam datum dominium. — Prælato ſarculus conuenit non ſceptrum. — t Luc. 10. a — u Galat. 4. b — x Matth. 20. a]

10. Multo minus inueniri oportet aut deliciis reſolutum, aut reſupinum pompis. Nihil horum tibi tabulæ teſtatoris adſignant. Sed quid? Si illarum tenore contentus ſis, curam potius hæreditabis & operam, quàm gloriam & diuitias. Blanditur cathedra? Specula eſt. Inde denique ſuperintendis, ſonans tibi Epiſcopi nomine non dominium, ſed officium. Quidni loceris in eminenti, vnde proſpectes omnia, qui ſpeculator ſuper omnia conſtitueris? Enimuerò proſpectus iſte procinctum parit, non otium. Quando libet gloriari, vbi otiari non licet? Nec locus eſt otio, vbi ſedula vrget ſolicitudo omnium eccleſiarum. Nam quid tibi aliud dimiſit ſanctus Apoſtolus? *Quod habeo*, inquit, *hoc tibi do*[y]. Quid illud? Vnum ſcio, non eſt aurum neque argentum, cum ipſe dicat: *Argentum & aurum non eſt mihi*. Si habere contingat, vtere non pro libitu, ſed pro tempore. Sic eris vtens illis quaſi non vtens, ipſa quidem, quod ad animi bonum ſpectat, nec bona ſunt nec mala: vſus tamen horum bonus, abuſio mala, ſolicitudo peior, quæſtus turpior. Eſto, vt alia quacunque ratione hæc tibi vendices, ſed non Apoſtolico iure. Nec enim tibi ille dare quod non habuit, potuit. Quod habuit, hoc dedit, ſolicitudinem, vt dixi, ſuper Eccleſias. Nunquid dominationem? Audi ipſum: *Non dominantes*, ait, *in clero, ſed forma facti gregis*[z]. Et ne dictum ſola humilitate putes, non etiam veritate, vox Domini eſt in euangelio: *Reges gentium dominantur eorum, & qui poteſtatem habent ſuper eos, benefici vocantur*[a]. Et infert: *Vos autem non ſic*. Planum eſt, Apoſtolis interdicitur dominatus.

[Margin: Epiſcopus eſt nomen officii, non dominii. — y Act. 3. a — Opes quatenus habeat Pontifex. — Ab Apoſtolis accepit non dominationem, ſed ſolicitudinem. — z 1. Pet. 5. a — a Luc. 22. c]

11. I ergo tu, & tibi vſurpare aude aut dominans apoſtolatum, aut apoſtolicus dominatum. Planè ab alterutro prohiberis. Si vtrunque ſimiliter habere voles, perdes vtrunque. Alioquin non te* exceptum illorum numero putes, de quibus queritur Deus ſic[b]. *Ipſi regna-*

[Margin: * al. exemptum]

b Oſe. 8. a — *nerunt, & non ex me: principes extiterunt, & non cognoui eos.* Iam ſi regnare ſine Deo iuuat, habes gloriam, ſed non apud Deum. At ſi interdictum tenemus, audiamus edictum: *Qui maior eſt veſtrûm, fiat ſicut iunior: & qui præceſſor eſt, ſicut qui miniſtrat* [c]. Forma apoſtolica hæc eſt: dominatio interdicitur, indicitur miniſtratio. Quæ & commendatur ipſius exemplo legiſlatoris, qui ſecutus adiungit: *Ego autẽ in medio veſtrûm ſum tanquam qui miniſtrat* [d]. Quis ſe iam titulo hoc inglorium putet, quo ſe prior Dominus gloriæ præſignauit? Meritò Paulus gloriatur in eo, dicens: *Miniſtri Chriſti ſunt, & ego.* Et addit: *Vt minus ſapiens dico, plus ego in laboribus plurimis, in carceribus abundantius, in plagis ſupra modũ, in mortibus frequenter* [e]. O præclarũ miniſteriũ! Quo nõ id glorioſius principatu? Si gloriari oportet, forma tibi ſanctorũ præfigitur, Apoſtolorum proponitur gloria. Paruane tibi illa videtur? Quis mihi tribuat ſimilem fieri in gloria ſanctorum? Clamat Propheta [f], *Mihi autem nimis honorificati ſunt amici tui Deus, nimis confortatus eſt principatus eorum.* Clamat Apoſtolus [g], *Mihi autẽ abſit gloriari niſi in cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti.*

c Luc. 22. c
d Ibidem.
Chriſti exemplo nõ eſt ingloriũ miniſtrare potius quàm dominari.
e 2. Cor. 11.
f Pſal. 138
g Gal. 6. d

12. Hoc glorieris opto ſemper optimo genere gloriæ, quod Apoſtoli, quod Prophetæ delegẽre ſibi reliquere* tibi. Agnoſce hæreditatem tuam in Chriſti cruce, in laboribus plurimis. Felix qui dicere potuit: *Plus omnibus laboraui* [h]. Gloria eſt, ſed nil in ea inane, nil molle, nil reſupinum. Si labor terret, merces inuitet. Vnuſquiſque enim ſecũdũ ſuum laborẽ mercedem accipiet. Et ſi ille plus omnibus laborauit, non tamẽ totũ elaborauit, & adhuc locus eſt. Exi in agrum Domini tui, & conſidera diligenter, quàm hodieque de veteri maledicto ſyluẽſcat ſpinis ac tribulis. Exi, inquã, in mũdũ, ager eſt enim mundus: iſque creditus tibi. Exi in illum nõ tanquã dominus, ſed tãquam villicus, videre & procurare vnde exigendus es rationẽ. Exi dixerim quibuſdam tuæ paſſibus intẽtæ ſollicitudinis, & ſollicitæ intentionis. Neque enim ipſi qui iuſſi ſunt ire in orbem vniuerſũ, orbẽ circumierunt præſentia corporis, ſed mentis prouidentia. Et tu leua oculos quoſdam conſiderationis tuæ, & vide regiones, ſi nõ ſunt magis ſiccæ ad ignem, quàm albæ ad meſſem. Quã multæ quas putaueras fruges, diligẽter inſpectæ vepres potius apparebũt? Imò ne vepres quidem: annoſæ & veternoſæ arbores ſunt, ſed non profectò fructiferæ, niſi forte glãdiũ aut ſiliquarum quas porci manducãt. Quouſq; occupant terrã? Nõne ſi exis & cernis iſta, pudebit ocioſam iacere ſecurim? pudebit ſine cauſa falcem apoſtolicam accepiſſe?

Gloria Prælatorum qualis.
* al. transmiſere
h 1. Cor. 15. b
Exhortatio ad ſollicitudinem, curam atq; laborem in munere apoſtolico.
Quomodo oporteat Pontifices exire in agrum Domini, id eſt, luſtrare & purgare Eccleſiam.

13 In hunc quondam agrum Iſaac patriarcha exierat, cũ primò Rebecca occurrit ei: & vt ſcriptura habet: *exierat ad meditandum* [i]. Ille ad meditandũ, tu ad extirpandũ egrediaris neceſſe eſt. Tibi iam præceſſiſſe meditatio debet: tẽpus faciendi prę manib*. Si nunc hæſitare incipias, id quidẽ ſerò. Ante, iuxta conſilium Saluatoris [k], ſediſſe debueras, ante æſtimaſſe opus, metiri vires, ponderaſſe ſapientiam, mentis cõparaſſe, ſumptus computaſſe virtutũ. Age ergo, puta tempus putationis adeſſe, ſi tamẽ meditationis præiuit. Si cor mouiſti, mouenda iam lingua, mouenda eſt & manus. Accingere gladio tuo, gladio ſpiritus quod eſt verbũ Dei [l]: Glorifica manũ & brachiũ dextrũ in faciendo vindictã in nationibus, increpationes in populis, in alligando reges eorum in compedibus, & nobiles eorũ in manicis ferreis. Si hæc facis, honorificas miniſterium tuum & miniſtrũ te. Non mediocris iſte principatus. Exturbare eſt hoc malas beſtias à terminis tuis, quo greges tui ſecuri in paſcua educãtur. Domabis lupos: ſed ouibus nõ dominaberis. Paſcẽdas vtique, nõ premẽdas ſuſcepiſti. Si bene cõſideraſti, quis ſis: hæc te oportere facere nõ ignoras. Porro *ſcienti & non facienti, peccatum eſt ſibi* [m]. Non es oblitus vbi legeris: *Seruus ſciens voluntatem domini ſui, & non faciens digna, plagis vapulabit multis* [n]: ſic Prophetæ, ſic Apoſtoli ſe trahebant. Fortes fuere in bello, non molles in ſericis. Si filius es Apoſtolorum & Prophetarũ: & tu fac ſimiliter. Vendica tibi nobile genus ſimilibus moribus, quod nõ aliũde nobile, quàm morum ingenuitate, & fidei fortitudine fit. Per hanc vicerunt regna, operati ſunt iuſtitiã, adepti ſunt repromiſſiones [o]. Hoc chirographũ paternæ tuæ hæreditatis, quod tibi euoluimus, vbi inſpicias portionẽ ſubſtantiæ, quæ te contingit. Induere fortitudinẽ, & hæreditaſti. Poſſide fidem, poſſide pietatem, poſſide ſapientiam, ſed ſapientiam ſanctorũ: ipſa eſt timor Domini; & habes quod tuum eſt. Habes ſine defraudatione integrum paternum fundũ: precioſiſſimus fundus virtus eſt. Bonus fundus humilitas, in quo omne ædificium ſpirituale conſtructũ creſcit in templum ſanctũ in Domino. Per hanc nonnulli poſſedere etiam portas inimicorum. Quæ enim virtutum æquè poteſt dæmonũ debellare ſuperbiam, tyrannidem hominũ? Cæterũ cum omni indifferenter perſonæ hæc ſit quædã turris fortitudinis à facie inimici: neſcio quo pacto tamen vis eius maior in maioribus, & in clarioribus clarior comprobatur. Nulla ſplendidior gemma in omni præcipuè ornatu ſummi pontificis. Quo enim celſior cæteris, eo humilitate apparet illuſtrior & ſeipſo.

i Gen. 24. g
k Luc. 14. f
Antequam ſuſcipias onus æſtima opus, metire vires.
l Ephes. 6. d
Paſtorum eſt domare lupos non dominari ouibus.
m Iac. 4. d
n Luc. 12. f
Qualis nobilitas querenda Prælatis Eccleſiæ.
o Heb. 11. f
Humilitatis cõmendatio, & ſingularis vis in magnatibus.

CAPVT VII.

Reſumens priorem quæſtionem, quis ſit, diligentius expendit.

14. ARguar fortaſſe quod non ſatis primis explicitis partib*, in ſecũdas neſcio quomodo ſtylus excurrerit, deſcribere inchoans qualẽ te oporteat eſſe, cũ necdũ, quis ſis, pleniùs expreſſiſſet: Credo erubeſcens in ſummo poſitũ apice videri hominem nudũ, feſtinauit induere inſignib* ſuis. Abſque his nẽpe eò deformior, quò illuſtrior pares. Nũquid poteſt abſcõdi ciuitatis ſupra montẽ poſitæ deſolatio: aut latere fumus lucernæ extinctæ ſuper candelabrum? Simia in tecto, rex fatuus in ſolio ſedens. Et nunc audi cãticũ meũ, & quidẽ minus ſuaue, ſed ſalutare. Monſtruoſa res gradus ſummus, & animus infimus: ſedes prima & vita ima; lingua vaniloqua, & manus ocioſa; ſermo multus, & fructus nullus; vultus grauis, & actus leuis; ingens auctoritas, & nutans ſtabilitas. Admoue ſpeculum, fœdus ſe in eo vultus agnoſcat: tu tuum gaude diſſimilẽ inueniri. Inſpice tamẽ & tu, ne forte, & ſi ſit vnde merito placeas tibi, etiã in quo debeas diſplicere, non deſit. Volo glorieris teſtimonio conſcientiæ, ſed nõ minus, vt eodem ipſo humilieris. Rara vox eſt. *Nihil mihi conſcius ſum* [p]. Cautior in bonis ambulas, ſi & mala nõ lateant. Quamobrẽ, vt dixi, noueris te, vt inter anguſtias quæ nõ deſunt, fruaris conſcientiæ bono. Magis autẽ vt ſcias quid deſit tibi. Nã cui nõ deſit? Omnia illi deſunt, qui nil ſibi deeſſe putat. Quid ſi ſummus pontifex ſis? Nunquid quia ſummus pontifex, ideo ſummus? Infimũ noris eſſe, ſi ſummũ putas. Quis ſummus? Cui addi nõ poſſit. Grauiter erras, ſi te illum exiſtimes. Abſit. Nõ tu de illis es, qui dignitates virtutes putant. Tibi ante experta virtus, quàm dignitas fuit. Auguſtis relinquito illã ſentẽtiã, aliiſque qui* diuinis coli honorib* nõ timuerũt: verbi gratia, Nabuchodonoſor, Alexandro, Antiocho, Herodi. Tu verò conſidera nõ cõſummatione ſummũ te dici, ſed cõparatione. Nec me putes cõparationẽ dicere meritorũ, ſed miniſteriorum. Sic te exiſtimet homo, vt miniſtrũ Chriſti, & quod abſque præiudicio ſanctitatis cuiuſpiã dixerim, ſummũ planè inter miniſtros. Alias niti te ad ſummũ velim, nõ putare ſummum, aut velle putari antequam ſis. Nam quomodo proficis, ſi iam ſufficis tibi? Nõ ſit proinde tibi aut pigrũ veſtigare* quod deſit, aut fateri quod deſit verecundum. Loquere, & tu voce anteceſſoris tui [q]. *Non quod iam acceperim, aut iam perfectus ſim.* Et rurſũ: *Ego me non arbitror comprehendiſſe.* Hæc ſcientia ſanctorũ:

Vide, quomodo non palpando, ſed blandiendo agit cũ Pontifice.
Prov.
Simia in tecto, rex fatuus in ſolio.
Monſtro ſimile, dignitati diſſimiles mores.
Ex teſtimonio conſcientiæ gloria & humiliatio.
p 1. Cor. 4. a
Nihil habet, qui ſe omnia putat habere.
* al. diuis.
Vnde Romanus Pontifex dicatur Summus.
* al. quid.
q Philip. 3. c
Ibid.
Non eſt perfectus, qui nõ cœpit eſſe perfectior.

hæc longe ab illa quæ inflat. Hanc qui apponit, ap-
Eccl. 1. d ponit & dolorem [z]. Sed dolorem hunc nemo vnquam A ſapiens ſubterfugit. Eſt quippe medicinalis dolor per quem ſtupor ille lethalis animi duri & impœnitentis ex-
Pſal. 37 cluditur. Et ideo ſapiens, qui dicere poterit: *Et dolor meus in conſpectu meo ſemper.* Nunc iam repetendæ reliquiæ, ſi quæ ſunt, loci illius è quo paulo ante diuertimus.

Capvt VIII.

De Pontificiæ dignitatis & poteſtatis excellentia diſſerit.

15. *al. quo* Quis ſit, ſeu qualem gerat in Eccleſia perſonã ſummus Pontifex.
AGe indagemus adhuc diligentius * qui ſis, quã ge-ras videlicet pro tẽpore perſonam in Eccleſia Dei. Quis es? Sacerdos magnus, ſummus pontifex. Tu princeps Epiſcoporum, tu hæres Apoſtolorum, tu primatu Abel, gubernatu Noë, patriarchatu Abraham, ordine Melchiſedech, dignitate Aaron, auctoritate Moyſes, iudicatu Samuel, poteſtate Petrus, vnctione Chriſtus. Tu es cui claues traditæ, cui oues creditæ ſunt. Sunt quidem & alii cœli ianitores, & gregum paſtores, ſed tu tanto glorioſius, quanto & differentius vtrumque præ cæteris nomen hæreditaſti. B Habent illi ſibi aſſignatos greges, ſinguli ſingulos, tibi vniuerſi crediti, vni vnus. Nec modò ouium, ſed & paſtorum tu vnus omnium paſtor. Vnde id probem quæris? Ex verbo Domini. Cui enim nõ dico Epiſcoporum, ſed etiam Apoſtolorum ſic abſolutè & indiſcretè totæ commiſſæ ſunt oues? *Si me amas Petre,*
e Ioan. 21. *paſce oues meas* [e]. Quas? illius vel illius populos ciuitatis aut regionis aut certi regni? *Oues meas,* inquit. Cui non planum, non deſignaſſe aliquas, ſed aſſignaſſe omnes? Nihil excipitur, vbi diſtinguitur nihil. Et forte præſentes cæteri condiſcipuli erant, cum committens vni, vnitatem omnibus commendaret in vno grege & vno paſtore, ſecundum illud: *Vna eſt columba mea, formoſa mea, perfecta mea* [f]. Vbi vnitas, ibi perfectio. Reliqui numeri perfectionem non habent, ſed diuiſionem, recedentes ab vnitate. Inde eſt quod alii ſinguli ſingulas ſortiti ſunt plebes, ſcientes Sacramentum. Denique Iacobus, qui videbatur columna [g] eccleſiæ, vna contentus eſt Hieroſolyma, Petro vniuerſitatem cedens. Pulchrè verò ibi poſitus eſt ſuſcitare ſemen defuncti fratris, vbi occiſus eſt ille. Nam dictus eſt frater Domini. C Porrò cedente Domini fratre, quis ſe alter ingerat Petri prærogatiuæ.

Prærogatiua poteſtatis in ſummo Pontifice.
f Cant. 6
g Galat. 2
S. Iacob Apoſt. Hieroſolymæ Epiſcopus

16. Ergo iuxta canones tuos alii in partem ſolicitudinis, tu in plenitudinem poteſtatis vocatus es. Aliorum poteſtas certis arctatur limitibus, tua extenditur & in ipſos qui poteſtatem ſuper alios acceperunt. Nonne ſi cauſa extiterit, tu epiſcopo cœlum claudere, tu ipſum ab epiſcopatu deponere, etiam & tradere Satanæ potes? Stat ergo inconcuſſum priuilegium tuum tibi tam in datis clauibus, quàm in ouibus commendatis. Accipe aliud quod nihilominus prærogatiuam confirmat tibi. Diſcipuli nauigabant, & Dominus apparebat in littore: quodq; iucundius erat, in corpore rediuiuo. Sciẽs Petrus quia Dominus eſt, in mare ſe miſit, & ſic venit ad ipſum, aliis nauigio peruenientibus. Quid iſtud? Nempe ſignum ſingularis pontificii Petri, per quod non nauem vnam, vt cæteri quiſque ſuam, ſed ſeculum ipſum ſuſceperit gubernandum. Mare enim ſeculum eſt: naues, eccleſiæ. Inde eſt quod altera vice inſtar Domini gradiens ſuper aquas, vnicum ſe Chriſti vicarium deſignauit, qui non vni populo, ſed cunctis præeſſe deberet. D Siquidem *aquæ multæ, populi multi*. Ita cum quiſque cæterorum habeat ſuam, tibi vna commiſſa eſt grandiſſima nauis, facta ex omnibus ipſa vniuerſalis eccleſia toto orbe diffuſa.

Rom. Pontifex omnes Epiſcopos, cæteros dignitate & poteſtate antecellit.
Ioan. 21. b
Petri prærogatiua, & vniuerſalis totius Eccleſiæ Pontificatus pulchrè oſtenditur.
Apoc. 17.

Capvt IX.

Propria naturæ conſiderationem, veluti modeſtiæ & omnis virtutis magiſtram, vnicè commendat.

17. Hortatur ad conſiderationem ſui.
EN quis es. Sed noli obliuiſci etiam quid? Nam & ego non ſum oblitus, id me promiſiſſe repetiturum in opportunitate. Quàm opportunè cum eo quis es, etiam quod ante eras, conſideras? Quid dico eras? Et A nunc es. Quid deſignas intueri, quod non deſiiſti eſſe? Vna ſanè conſideratio eſt, quid fueris, & quid ſis. Nam quis ſis factus, altera. Non oportet vt illa excludat illam in ſcrutinio tui. Es enim (vt dixi) adhuc quod eras: & non minus hoc es, quàm quod factus es poſt, forte & magis. Denique illud natus es, mutatus hoc, non in hoc mutatus. Non rejectum illud, ſed iſtud adiectum. Tractemus vtrumque ſimul, nam vt præfatum meminiſti, collatæ ex inuicem ambæ res vtiliores fient. Dixi ſupra conſideranti *quid* ſis, naturam occurrere, quia es homo: nam homo natus es. Porrò percunctanti *quis*, perſonæ reſpondebitur nomen, quod eſt Epiſcopus: quod quidem factus, non natus es. Quid tibi horum videtur ad purum eſſe tui, & ad te principalius pertinere? quod factus, an quod natus? Nonne quod natus? Hoc ergo conſulo * conſideres maximè, quod maximè es, hominem videlicet, quod & natus es.

An vt non tantum quis, ſed & quid ſit, cogitet, nempe homo.
al. conſidera.

18. Nec modò quid natus, ſed & qualis natus, oportet attendas, ſi non vis tuæ conſiderationis fructu & vtilitate fraudari. Tolle proinde nunc hæreditaria hęc perizomata ab initio maledicta. B Dirumpe velamen foliorum celantium ignominiam, non plagam curantium. Dele fucum fugacis honoris huius, & malè coloratæ nitorem gloriæ, vt nudè nudum conſideres, quia *nudus egreſſus es de vtero matris tuæ* [x]. Nunquid infulatus? Nunquid micans gemmis, aut floridus ſericis, aut coronatus pennis, aut ſuffarcinatus metallis? Si cuncta hæc veluti nubes quaſdam matutinales velociter tranſeuntes, & cito pertranſituras diſſipes & exſuffles à facie conſiderationis tuæ, occurret tibi homo nudus, & pauper, & miſer, & miſerabilis, homo dolens quòd homo ſit, erubeſcens quòd nudus ſit, plorans quòd natus ſit, murmurans quòd ſit. *Homo natus ad laborem* [y] non ad honorem. *Homo natus de muliere*, & ob hoc cum reatu: *breui viuens tempore*, ideoque cum metu: *repletur multis miſeriis* [z], & propterea cum fletu. Et verè multis, quia corporis & animæ ſimul. Quid enim clamitare vacat naſcenti in peccato, fragili corpore, & mente ſterili? Verè ergo repletus, cui infirmitas corporis, & fatuitas cordis cumulatur traduce ſordis, mortis addictione. Salubris copula, vt cogitans te ſummum pontificem, C attendas pariter viliſſimum cinerem non fuiſſe, ſed eſſe. Imitetur cogitatus naturam, imitetur & quod dignius eſt, auctorem naturæ, ſumma imaque conſocians. Nonne natura in perſona hominis viliſſimo vitæ ſpiraculum colligauit? Nonne auctor naturæ in ſui perſona Verbum limumque contemperauit? Ita tibi ſume formam tam de noſtræ concretione originis, quàm de Sacramento redemptionis, vt altus ſedens, non alta ſapiens ſis, ſed humilia de te ſentiens, humilibuſque conſentiens.

Pontifici humanæ conditionis, nuditatis & miſeriæ conſiderationem, ſepoſitis tantiſper inſignibus Pontificalibus commendat.
x Iob. 1. d.
y Iob. 5. b
z Iob 14. a.
Naturæ & originis vilitas inſpecta, animi elationem compeſcit. O vtile magnanimis monimentum.

Capvt X.

Tertium membrum conſiderationis ſui, nempe Qualis ſit, exponit.

19. PRoinde ſi conſideras quantus es, cogita etiam qualis, & maximè. Hæc te ſanè conſideratio tenet in te, nec à te euolare ſinit, nec ambulare in magnis neque in mirabilibus ſuper te. (In te conſiſtito) Non infra deiici, non attolli ſupra, non euadere in longius, non extendi in latius. Tene medium, ſi non vis perdere modum. Locus medius tutus eſt. Medium ſedes modi, D & modus virtus. Omnem extra modum * habitationem, ſapiens exilium reputat. Propterea non eſt illi habitare in *longo*, quod vltra modum ſit: ſed nec in *lato* quidem, quod extra ſit: porrò nec in *alto* vel *imo*, quòd alterum ſuprà, alterum infra ſit. Denique & longitudo exterminium habere ſolet, & dilatatio ſciſſuram, & altitudo ruinam, & profundum abſorptionem. Dico hæc planiùs, ne me putes ea loqui quæ Apoſtolus comprehendere hortatur cum omnibus ſanctis longitudinem, latitudinem, ſublimitatem, & profundum [a], quod alterius erit & diſputationis & tẽporis. * Nunc autem *longum* dico, cum ſibi homo longiorem promittit

Mediocritatis vbique habenda ratio. Tenent medium, qui nõ volt perdere modum.
al. manſionem.
a Epheſ. 3.
v. lib. 5. & cap. 13. & 14.

Longum, latum, altum, profundum quid ſingula. Homines præſentium prodigi aut incuri, de futuris incerti laborant.

vitam. *Latum*, cum in ſuperfluas animum diſtenditur curas. *Altum*, cum de ſe plus præſumit. *Profundum*, cum ſe plus deiicit. Qui ergo longa ſibi metitur tempora, nonne verè ingreditur iter exterminii, tranſiens vitæ terminos productiori ſolicitudine? Inde eſt, quòd homines in præſenti à ſe exules per oblivionem, in alia per inanem ſolicitudinem migrant ſecula, non profutura, imò nec futura. Similiter animus diſtentus in multa, multis laceretur curis neceſſe eſt. Nempe immoderata extenſio extenuationem, & extenuatio nimia ſciſſionem facit. Iam verò alta præſumptio, quid niſi ruinoſa præcipitatio eſt. Legiſti nunquam: *Ante ruinam exaltatur cor*[b].

b Prov 16. a

Quid è regione nimię puſillanimitatis deiectio, niſi deſperata quædam abſorptio eſt? In hanc fortis non deiicietur. Prudens longioris vitæ non abducetur incerto, Modeſtus moderabitur, curas temperabit a ſuperfluis, non deerit neceſſariis. Porrò iuſtus altiora ſe non præſumet, ſed loquetur cum iuſto: *Si iuſtus fuero, non levabo caput*[c].

c Iob 10. c

Capvt XI.

Seriùm Examen ſui Pontifici feriò commendat.

20.

TV ergo in hac conſideratione tui cautè ambules. & tota æquitate verſeris, vt nec plus vero tibi tribuas, nec plus iuſto parcas. Porrò plus vero tribuis, non modò arrogando tibi, quod non habes bonum, ſed & quod habes, adſcribendo. Vigilanter diſcerne, qualis ex te & qualis ſis dono Dei, & non ſit in ſpiritu tuo dolus. Erit autem vbi fideliter partiens, tua tibi, & quæ ſunt Dei, Deo ſine fraude reſignes. Ex te mala, bona à Domino eſſe, perſuaſum tibi non ambigo. Sanè inter conſiderandum qualis ſis: etiam qualis fueris, ad memoriam revocandum. Conferenda poſteriora prioribus. Profeceriſne in virtute, in ſapientia, in intellectu, in ſuavitate morum: an ab his fortè (quod abſit) defeceris. Patientior ſis, an impatientior ſolito, iracundior lenior ve, inſolentior an humilior, affabilior an auſterior, exorabilior an difficilior, puſillior animo an magnanimior, ſerius magis, an pluſculum diſſolutus, timoratior an fortè fidentior quam oporteret. Quam latus tibi patet campus in hoc genere conſiderandi! Memoro ego pauca, velut quædam ſeminaria proferens: non tamen ipſe ſerens, ſed dans ſemen ſerenti.

Diſcernendus profectus ex collatione ſtatus prioris & præſentis.

En qualis Pontifici in ſe ipſo examinanda proponat.

Oportet innoteſcat tibi zelus tuus, clementia tua, diſcretio quoque moderatrix earundem virtutum, qualis videlicet in domandis iniuriis, qualis ſis in vlciſcendis, quam in vtroque provideris modi, loci, temporis obſervator. Prorſus conſideranda tria hæc in vſu virtutum harum: ne non ſint virtutes, ſi præter hæc reperiantur. Nempe eiuſmodi, non natura virtutes, ſed vſus facit. Nam eſſe indifferentes eſſe noſcuntur. Tuum eſt aut abutendo & confundendo facere vitia; aut benè ordinateque vtendo, virtutes. Solent diſcretionis oculo caligante alterutrum ſibi præcipere loca, terminos occupare. Porrò caliginis duæ ſunt cauſæ, ira & mollior affectus. Is iudicii cenſuram enervat, illa præcipitat. Quomodo enim ab altero non periclitetur, aut pietas clementiæ, aut zeli rectitudo? Turbatus præ ira oculus, clementer nil intuetur, ſuffuſus fluxa quadam & muliebri mollitie animus, rectum non videt. Non eris innocens, ſi aut punias eum cui fortè parcendum eſſet, aut parcas ei qui fuerat puniendus.

Zelus & clementia, diſcretionis defectu non virtutes ſed vitia. Modus, locus, tempus obſervanda.

Zelus, & clementiam irâ & affectu molliore corrumpi.

Capvt XII.

Neque in proſperis animum nimis laxandum, neque in adverſis deiiciendum.

21.

IN tribulationibus quoque qualem te inveneris, nolo diſſimules. Si exultantem in tuis, condolentem in alienis, gaude. Recti cordis hoc à regione perverſiſſimi, ſi tamen in propriis deprehendas fortaſſe impatiens, minime in alienis tamen compatiens ſentiatis. Quid in proſperis? nihil ne eſt quod conſiderationem ſolicitet? Eſt vtique, ſi diligenter attendas, quam rarus ſemper extiterit, qui non vel modicè in proſperitate animum relaxaverit à ſua cuſtodia & diſciplina. Quando[a] hoc in cautis manſit ad diſciplinam, quod ignis ad ceram, quod

a al. hæc.

Difficile in proſperis ſervare innocentiam.

ſolis radius ad nivem vel glaciem? Sapiens David, ſapiens Salomon fuit: ſed blandientibus nimis ſecundis rebus alter ex parte, alter ex toto deſipuit. Magnus qui incidens in adverſa, non excidit vel parum à ſapientia. Nec minor, cui præſens felicitas ſi arriſit, non irriſit. Quanquam facilius inveneris, qui ſapientiam retinuerunt, contrariâ ſibi fortunâ, quam qui propitiâ non perdiderunt. Præferendus ille & magnus eſt, cui inter proſpera ſaltem riſus indecentior, aut ſermo inſolentior, aut immoderatior cura veſtis vel corporis non irrepſit.

a Sapientia

Plures in adverſis rectè ſapiunt, quam in ſecundis.

Capvt XIII.

Ab otioſis nugis, vaniſque ſermonibus pontificē dehortatur.

22.

ET ſi rectè Sapiens hortatur ſapientiâ ſcribi in ocio: cavendum & in ocio ocium eſt. Fugienda proinde ocioſitas, mater nugarum, noverca virtutum. Inter ſeculares nugæ, nugæ ſunt; in ore ſacerdotis, blaſphemiæ. † Interdum tamen ſi incidant, ferendæ fortaſſis, referendæ nunquam. Magis interveniendum cautè & prudenter nugacitati. Prorumpendum ſanè in ſerium quid, quod non modò vtiliter, ſed libenter audiant, & ſuperſedeant ocioſis. Conſecraſti os tuum Evangelio: talibus iam aperire illicitum, aſſueſcere ſacrilegum eſt! *Labia ſacerdotis*, ait, *cuſtodiunt ſcientiam, & legem requirunt de ore eius*: non nugas profectò vel fabulas. Verbum ſcurrile, quod faceti vrbanitatis nomine colorant, non ſufficit peregrinari ab ore; procul & ab aure relegandum. Fœdè ad cachinnos moveris, fœdius moves. Porrò detrahere, aut detrahentem audire: quid horum damnabilius ſit, non facilè dixerim.

Eccl. 38 a

Otioſitas fugienda

Nugæ & inanes fabulæ dedecent ſacerdotem

† Nov Notent hæc Prælati & Eccleſiaſtici, à quorū menſis ſacra lectio, ſeria & vtilis collo quia exulant, nil niſi nugæ, id eſt, ſales, ioci, facetiæ, curioſa, otioſa, ne dicam obſcena & ſcurrilia audiuntur

Malach. 2. b

Detrahere, & detrahentem audire vtrumque damnabile.

Capvt XIV.

Perſonarum acceptionem in iudiciis ſummopere vitandam.

23.

DE avaritia nō eſt quod tuum ſatigem intuitum, cū pecuniam tanquam paleam dicaris habere. Non prorſus, non eſt quod pro illa timeatur à iudiciis tuis. Sed eſt quod non minus ſæpè, nec noxiè minus inſidiari iudicantibus ſolet: de quo maximè, quid in tua lateat conſcientia, latere te nolim. Quid illud ſit quæris? Acceptio perſonarum. Non parum te reum peccati exiſtimes, ſi facies peccatorum ſumis, & non potius cauſas iudicas[*] meritorum. Eſt item vitium, cuius ſi te immunem ſentis, inter omnes quos novi ex his qui cathedras aſcenderunt, ſedebis me iudice ſolitarius: quia veraciter ſingulariterque *levaſti te ſuprà te*, iuxta Prophetam. Facilitas credulitatis hæc eſt, cuius calidiſſimæ vulpeculæ, magnorum neminem comperi ſatis cavisse verſutias. Inde eis ipſis pro nihilo iræ multæ, inde innocentium frequens addictio, inde præiudicia in abſentes. Gratulor autem tibi (nec enim aſſentationis apud te vereor incurrere notam) gratulor, inquam, præſidere te vſque adhuc abſque horum omnium querela multa: an & ſine culpa; tu videris. Nunc ad ea quæ ſub te ſunt conſideratio intendenda. At alterius principii hoc: ſiquidem tuis occupationibus ſermo brevior competentior eſt.

De avaritia. Eugen ab avaritia alienus.

Acceptio perſonarum vitanda.

al. miſerorū.

Thren. 3. d

Facilitas credendi, quā ſe familiare videt omnium magnatibus.

DE CONSIDERATIONE, LIBER III.

Capvt. III.

Pontificis eſſe, non tam vt omnes ſuæ dominio ſubiiciat, ſed vt omnes, quorum fieri poteſt, ad eccleſiæ gremium perducat.

FInis ſuperioris libri, huic principium ponit. Itaque iuxta promiſſum illius conſideranda quæ ſub te ſunt. Quænam ſint illa, non eſt quod a me quærendum putes, ſacerdotum optime Eugeni, rectius fortaſſe quæ nō ſint quæras. Orbe excūdum ei qui fortè volet explorare quæ non ad tuam pertineat curam. Parentes tui deſtinati ſunt non aliquas regiones, ſed ipſum debellaturi orbem,

a Marc. 16. d *Ite in orbẽ vniuerſum*, dictum eſt illis [a]. Ipſi verò vendentes tunicas, emêre gladios, ignitum eloquium, & ſpiritũ vehementem, arma potentia Deo. Quò non peruenerũt b Pſal. 119 a victores inclyti, *filii excuſſorum* [b]? Quò non *ſagitta potẽtium acuta cum carbonibus deſolatoriis*? Et quidem *in omnem terram exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum* [c]. Penetrabant & incendebant verba illa incẽc Pſal. 18 a d Luc. 12. f ſa igni, quem Dominus miſit in terram [d]. Occumbebant ſtrenuiſſimi bellatores, ſed non ſuccumbebant: triumphabant & mortui. *Nimis confortatus eſt principatus eorum* [e]: *conſtituti ſunt principes ſuper omnem terram* [f]. Eis e Pſal 138 d f Pſal. 44 d tu ſucceſſiſti in hæreditatem. Ita tu hæres, & orbis hæreditas. At quatenus hæc portio contingit, aut contigerit illos, id ſobria conſideratione penſandum. Non enim per omnem reor modum, ſed ſanè quadamtenus (vt mihi videtur) diſpenſatio tibi ſuper illum credita eſt, non data poſſeſſio. Si pergis vſurpare & hanc, contradicit tibi qui dicit: *Meus eſt orbis terræ, & plenitudo eius* [g]. Non tu ille, de quo Propheta: *Et erit omnis terra poſſeſſio eius* [h]. Chriſtus hic eſt, qui poſſeſſionem ſibi vendicet, & iure creationis & merito redemptionis, & dono patris. Cui enim alteri dictum eſt: *Poſtula à me, & dabo tibi gẽtes hæreditatem tuam & poſſeſſionem tuam terminos terræ* [i]? Poſſeſſionem & dominium cede huic, tu curam illius habe. Pars tua hæc, vltra ne extendas manum.

Vniuerſus orbis Pontificis curæ ac diſpenſationi, non poſſeſſioni ſubiectus eſt.

g Pſal. 49. b
h Pſal. 103.
i Pſal. 2 b

Chriſto competit dominiũ totius orbis.

2\. Quid tu inquis? Non negas præeſſe, & dominari vetas? Plane ſic. Quaſi non bene præſit, qui præeſt in ſollicitudine. Nunquid nõ & villa villico & paruus dominus ſubiectus eſt pędagogo? Nec tamen villæ ille, nec is ſui domini dominus eſt. Ita & tu præſis vt prouideas, vt conſulas, vt procures, vt ſerues. Præſis vt proſis, præſis *vt fidelis ſeruus & prudens, quem conſtituit dominus ſuper familiam* k Matt. 24 d *ſuam* Ad quid? *Vt des illis eſcam in tempore* [k]. Hoc eſt, vt diſpenſes, non imperes. Hoc fac, & dominari ne affectes hominum homo, vt non dominetur tui omnis iniuſtitia. At ſatis ſuperque id intimatum ſupra, cum, quis ſis, diſputaretur. Addo tamen & hoc: nam nullum tibi venenum, nullum gladium, plus formido, quam libidinem dominandi. Certè vt multum tibi tribuas, ſi multum deceptus non es, nil te exiſtimes plus accepiſſe à magnis Apoſtolis: Recordare nunc vocis illius: *Sapientibus & inſi*l Rom. 1. a *pientibus debitor ſum* [l]. Et ſi non debitam tibi ipſam cenſes, hoc quoq; ſimul memento debitoris moleſtum nomen ſeruienti potius quam dominanti congruere. Sernm Luc. 16. d uus in Euangelio audit: *Quantum debes Domino meo* [m]? Ergo ſi te agnoſcis ſapientibus & inſipientibus non dominatorem, ſed debitorem: curandum ſummopere tibi, & tota vigilantia conſiderandum, quomodo, & qui non ſapiunt ſapiant; & qui deſipuere reſipiſcant. At nullũ genus inſipientię, infidelitate (vt ſic loquar) inſipientius. Ergo & infidelibus debitor es, * Iudæis, Græcis, & Gentibus.

Pontificem vult Præeſſe, vt proſit & prouideat, nõ vt dominetur.

Libido dominandi maximè metuẽda Pontifici.

* al. Iudæis & Gentibus.

3\. Intereſt proinde tua dare operam quam poſſis, vt increduli conuertantur ad fidem, conuerſi nõ auertantur, auerſi reuertantur: porrò peruerſi ordinẽtur ad rectitudinem, ſubuerſi ad veritatem reuocentur: ſubuerſores inuictis rationibus conuincantur, vt vel emendentur ipſi, ſi fieri poteſt: vel ſi non, perdãt auctoritatẽ facultatemq; alios ſubuertendi. Non omnino & ab hoc inſipientium genere peſſimo tibi diſſimulandũ. Dico autem hæreticos ſchiſmaticoſq; nam hi ſunt ſubuerſi & ſubuerſores, canes ad ſciſſionem, vulpes ad fraudem. Erũt, inquã, huiuſmodi maximè tuo ſtudio aut corrigendi, ne pereant, aut ne perimant, coercendi. Eſto, de Iudæis excuſat te tempus, habent terminum ſuum qui * præueniri non poterit. Plenitudinem gentium præire oportet. Sed de ipſis gentibus quid reſpondes? Imò quid tua conſideratio reſpondet tibi percunctanti ſic? Quid viſum eſt patribus ponere metam Euangelio, verbum ſuſpendere fidei donec infidelitas durat? Qua ratione putamus ſubn Pſal 147. c ſiſtit *velociter currens ſermo* [n]? Quis primus inhibuit hunc ſalutarem curſum? Et illis cauſa fortè quam neſcimus, aut neceſſitas potuit obſtitiſſe.

Hæretici & ſchiſmatici aut corrigendi ne pereãt, aut coercendi ne perimant.

* al. præteriri.

Pontificis eſt curare, vt incredulis prædicetur Euangelium.

4\. Nobis quæ diſſimulandi ratio eſt? Qua fiducia, qua conſcientia Chriſtum non vel offerimus eis qui non habent? An veritatem Dei in iuſtitia detinemus? Et quidem quandoque perueniat gentium plenitudo neceſſe eſt. Expectamus vt in eas incidat fides. Cui credere caſu contigit? *quomodo credent ſine prædicante* [o]? Petrus ad Cornelium [p], Philippus ad Eunuchum [q] miſſi ſunt: & ſi exemplum recentius quærimus, Auguſtinus à beato Gregorio deſtinatus eſt formam fidei tradere Anglis.* Et de his tu ita tecum. Ego addo & de pertinacia Græcorum qui nobiſcum ſunt, & nobiſcum non ſunt, iuncti fide, pace diuiſi. Quanquam & in fide ipſa claudicauerint à ſemitis rectis. Et item de hæreſi, quæ clam penè vbique ſerpit apud aliquos, ſæuit palam. Nam paruulos eccleſiæ paſſim & publicè deglutire feſtinat. Quæris vbi ſit hoc? Veſtri qui terrã Auſtri tam ſæpe viſitant, ecce hi ſciunt, & poſſunt dicere tibi. Eunt & redeunt per medium illorum, & tranſeunt ſecus: ſed quid boni adhuc cum illis egerint, necdum audiuimus. Et forſitan audiſſemus, niſi præ auro, Hiſpaniæ ſalus populi viluiſſet. Tuum eſt & plagæ huic remedium prouidere.

Rom. 11. c
o Rom. 10 a
p Act. 8.
q Act. 10. c
* in vita S. Gregorii M.

Græcorum ſchiſma.

5\. Sed eſt inſipientia, quæ ipſam quoque iam propemodum ſtultam fecit ſapientiam fidei. Quomodo & Eccleſiam catholicam penè totam hoc virus infecit? Nam dum & in ipſa quoque quæ noſtra ſunt quærimus, fit vt inuicem inuidentes, inuicem prouocantes exerceamur ad odia, animemur ad iniurias, armemur ad lites, callemus ad dolos, feramur ad detractiones, prorumpamus ad maledicta, opprimamur à fortioribus, opprimamus infirmiores. Quam dignè & laudabiliter occupatur meditatio cordis tui aduerſus tam peſtilens inſipientię genus, quod corpus Chriſti (quæ eſt multitudo credentium) occupaſſe conſideras! O ambitio ambientium crux! quomodo omnes torquens omnibus places? Nil acerbius cruciat, nil moleſtius inquietat, nil tamen apud miſeros mortales celebrius negotiis eius. An non limina Apoſtolorum plus iam ambitio quam deuotio terit? An non vocibus eius veſtrum tota die reſultat palatium? An non quæſtibus eius tota legum canonumque diſciplina inſudat? An non ſpoliis eius omnis Italica inhiat inexplebili auiditate rapacitas? Quid ita tua ipſius ſpiritualia ſtudia non ſaltem interdicit, ſed abſcidit? Quotiens ſancta ac fœcunda tua abortiri ocia fecit inquietum & inquietans malum? Aliud eſt quod ab oppreſſis appellatur ad te, aliud autem quod ambitio in eccleſia per te regnare molitur. Nec deeſſe illis, nec huic aliquatenus aſſentire oportet. Quam verò inique fouetur illa, ſpernuntur illi? vtriſque tamen debitor es, illis vt erigas, iſtis vt reprimas.

Virus Eccleſiæ eſt quærere quæ ſua ſunt, ô, quot hinc mala!

Ambitio crux ambientium.

Ambitio plus quã deuotio Apoſt. limina terit.

Capvt II.

Quis modus in appellationibus ad ſedem Apoſtolicam adhibendus ſit.

6\. Et quoniam incidit de appellationibus, proſequi eſt aliquatenus non erit abs re. Magno in his & pio opus intuitu eſt; ne quod magna fuit neceſſitate prouiſum, malè vtendo reddatur inutile. Mihi videtur & in multam poſſe eas deuenire perniciem, ſi non ſummo moderamine actitentur. Appellatur de toto mundo ad te, id quidem in teſtimonium ſingularis primatus tui. At tu, ſi ſapis, non primatu gaudebis, ſed fructu. Apoſtolis dictum eſt: *In hoc nolite gaudere, quod ſpiritus ſubiiciuntur vobis* [r]. Appellatur ad te vt dixi, & vtinam tam fructuoſe, quam neceſſariè. Vtinam cum oppreſſus clamat, ſentiat oppreſſor, & non ſuperbiat impius vnde incenditur pauper. Quid tam decorum, vt ad inuocationem tui nominis oppreſſi effugiant *, verſuti non refugiant? Quid è regione tam peruerſum, tam recti alienum, vt lætetur qui malum fecit, & qui tulit inaniter fatigetur? Inhumaniſſimè non moueris erga hominem cui illatæ iniuriæ cumulauêre dolorem, & labor itineris, & damna expenſarum: ſed nihilominus ignauiſſimè in illum non moueris, qui huic tot calamitatum partim auctor, partim extitit cauſa. Euigila homo Dei cum hæc contingunt, moueatur miſeratio, moueatur & indignatio tua. Alteram læ-

Vide quid de appellationib. ad ſedem Apoſt. ſentiat. Confer. Epiſt. S. Bern 178. & ibid Notas.

Appellatio de toto mundo ad Pontif. teſtimoniũ primatus.

* S. Bern. Ep. 247. & 248.

r Luc. 10 b
v. Not.

Præclarum & vtile monitum Pontifici & cuivis Iudici.

ſo, alteram lædentū debes. Cōſolentur ille damnorum reſarcitione ſuorū, ſatisfactione iniuriarum, * ſine calumniarum; cum iſto ita agatur, vt pœniteat feciſſe, quod non timuit facere, & non de pœnis innocentis rideat.

* al. ſine.

7. Arbitror idem debere pati illum qui ſine cauſa fortè appellauit. Formulam hanc iuſtitiæ præfigit tibi diuinæ incommutabilis ratio æquitatis, & ni fallor, ipſa appellationum lex, vt illicitè vſurpata appellatio nec proſit appellanti, nec appellato obſit. Vt quid enim fruſtra fatigatus ſit homo? Quam plenum iuſtitiæ, vt ſeſe potius læſent qui lædere volunt proximum? Appellaſſe iniquè, iniquum eſt: iniquè & impunè, iniquarum appellationū fomes. Iniqua autem omnis appellatio, ad quam iuſtitiæ inopia nō coegit. Appellare, nō vt graues, ſed ſi graueris licet. Appellandum à ſententia. Ante ſententiam improbè omnino, niſi ob manifeſtum grauamen, præſumitur appellatio. Qui igitur nō grauatus appellat, liquet quia aut grauare intendit, aut tempus redimere. Non eſt autem ſuffugium appellatio, ſed refugium. Quantos nouimus appellaſſe pulſatos, quò interim liceret, quod nūquam licet? Nonnullis etiā quoad vixerunt licuiſſe appellationis ſuffragio nefaria ſcimus, verbi gratia, inceſtum, adulterium. Quale eſt hoc, turpitudini patrocinari, quod vel maximè formidari à turpibus oportebat? Quouſq; murmur vniuerſæ terræ aut diſſimulas, aut nō aduertis? Quouſq; dormitas? quouſq; non euigilat conſideratio tua ad tantam appellationum confuſionem atque abuſionem? Præter ius & fas, præter morem & ordinem fiunt. Non locus, non modus, non tempus, non cauſa diſcernitur, aut perſona. Præſumūtur leuiter paſſim, plerumque & nequiter. Volentes malignari nonne his potiſſimum terreri ſolebant? Nunc terrori ipſi ex his magis fiunt, atque id bonis. Antidotum verſum in venenum, non mutatio dexteræ Excelſi hæc.

Appellatio illicitè vſurpata nec prodeſt appellanti, nec obeſt appellato.

v. Not.

Appellādum à ſententia non ante ſententiam.

Non datur appellatio nō grauato.

Nota abuſus appellationis

8 Appellantur boni a malis, vt non faciant bona: & ſuperſedent à voce tonitrui tui formidantes. denique appellantur Epiſcopi ne illicita audeāt matrimonia ſoluere vel prohibere. Appellantur ne rapinas, ne furta, ne ſacrilegia, & quæ eiuſmodi ſunt, punire vllatenus vel cohibere præſumant. Appellantur, ne indignas, & infames perſonas à ſacris officiis beneficiiſue repellere ſeu amouere queant. Quod tu inuenis remedium morbo huic, ne quod repertum ad remedium fuit, reperiatur ad mortem? Zelatus eſt Dominus domum orationis factam ſpeluncam latronum[b]. Tu eius miniſter diſſimulas miſerorum refugium datum arma iniquitati. Videas præripi paſſim partes oppreſſorum, & prorumpere ad appellandum non tam grauatos, quam grauare volentes. Quid hoc myſterii? Tuum eſt conſiderare, non meum commentari iſtud. Et cur, inquit, male appellati non veniunt oſtenſuri ſuam innocentiam, malitiam conuicturi? Dico quod dicere ad hoc ſolent. Nolumus vexari fruſtra. In curia eſſe, qui procliuius faueant appellantibus, foueant appellationes; ceſſuris Romæ, domi cedere tutius.

Appellationū abuſiones.

b Matt. 21.

Vide commenta, etſi cauſſæ iuſtitia ſuiu tribunalia fugiant.

v. Not.

* al. deſeruiendo

9. Fateor me nō omnino * decredere his. Quem das mihi mecum crebris appellationibus quæ hodie fiunt, qui pro expenſis itineris vel nummum reſtitueret illi quem forte appellaret? Mirum verò ſi ita omnes & appellantes iuſti, & appellati rei veſtro examine inuenti ſunt: Diligite, inquit, iuſtitiam, qui iudicatis terram[c]. Parum eſt iuſtitiam tenere, niſi & diligas. Qui tenent, * tenent. qui diligunt, zelantur. Amator iuſtitiæ inquirit iuſtitiam, & proſequitur eam, porrò omnem iniuſtitiam perſequitur. Nil tibi & illis, qui appellationes venationes putant. Pudet eloqui quod apud ethnicos iam vertitur in parabolam: Duos * nouimus ceruos pingues. Vt mitius loquar, plus facetiæ quam iuſtitiæ hic. Tu ſi amas iuſtitiā, appellationes non affectas, ſed ſuſtines. Veruntamen quid emolumenti adfert Eccleſiis Dei tua vnius hominis iuſtitia, vbi ſententia præualet aliter affectorum? At iſtud loci illius erit, cum cœperimus verſari quæ circa te ſunt.

c Sap. 1. a

* al. timent.

Aliud tenere, aliud diligere iuſtitiam

* al. nouimus

Lib. 4. de Conſid. c. 5.

10. Nunc verò non te exiſtimes ocioſè vacare conſiderationi huic, qua appellationes ad legitimū, ſi fieri poteſt, reuoces vſum. Et ſi hinc meæ quæratur vel potius quæ ſententia, dico appellationes vt non contemnendas, ſic nec vſurpandas omnino. Porrò horum quid inſolentius cenſeam, haud facilè dixerim, niſi quod vſurpatio quandam videtur inducere contemptus neceſſitatem, ac per hoc fortè acrius inſectanda, quæ amplius nocet. Aut non verè nocentior eſt mala in ſe, in partu peior? Nonne ipſa eſt quæ ipſum ius quoque naturæ aut extenuat aut exterminat? Nam ſæpe rebus etiam precioſiſſimis precii gratiam non modò demit, ſed adimit. Quid ſacramentis acceptius? Vſurpata tamen ab indignis, indigneue tractata, minimè accepeantur. Magis habent damnationem, quia debitam venerationem non habēt. Fateor grande & generale mundo bonum eſſe appellationes, idq; tam neceſſarium, quam ſolem ipſum mortalibus. Reuera quidam ſol iuſtitiæ eſt, prudens ac redarguens opera tenebrarum. Prorſus fouendæ & manutenendæ ſunt, ſed quas extorſit neceſſitas, non calliditas adinuenit. Vſurpatoriæ ſunt huiuſmodi omnes, non ſubuenientes in neceſſitate, ſed opitulantes iniquitati. Quidni veniant in contemptum? Quāti vt talibus quoque deſerrent, etiam de proprio ceſſere iure, ne longo & caſſo itinere fatigarentur? Plures tamen ſua amittere nō ferentes, appellationes minus opportunas, & celſa nomina impoſitionis contempſerunt.

A

De appellatione abuſu.

B

Appellatio-nis neceſſitas, & vtilitas

11. Dico aliquid quod ad rem pertinet, exempli cauſa. Quidam ſibi publicè deſponſauerat vxorem, adeſt dies celebris nuptiarum. Parata omnia, inuitati multi. Et ecce homo concupiſcens vxorem proximi ſui, in vocem appellationis inopinatæ prorumpit; affirmans ſibi traditam prius, ſuam potius eſſe debere. Stupet ſponſus, hærent omnes, ſacerdos non audet progredi, fruſtratur omnis ille apparatus, deſcendit quiſque in domum ſuam, ſuam cœnam mandocaturus, ſponſa à menſa & thalamo ſponſi ſuſpenditur, quouſque Romā reditū eſt. Pariſiis contigit hoc, nobili Galliarum ciuitate, ſede Regia. Rurſum in ciuitate eadem quidam ſibi deſponſata vxore diem conſtituit nuptiarum. Interim emergit calumnia, dicentibus quibuſdam non debere cōiungi. Ad iudicium Eccleſiæ cauſa delata eſt, ſed non expectata ſententia, appellatum eſt ſine cauſa, ſine grauamine, ſolo fruſtratoriæ dilationis intuitu. At ille ſiue perdere quæ parārat, ſiue dilectæ tamdiu fruſtrari conſortio nolens, nihilominus quod propoſuerat, contempta ſiue diſſimulata appellatione peregit. Quid illud quod in * Altiſſiodorenſi eccleſia nuper à quodam adoleſcentulo præſumptum eſt? Nempe defuncto ſancto Epiſcopo, volentibus clericis alium (vt moris eſt) eligere ſibi, interuenit ille appellans, & vetans ne fieret quouſque iſſet & rediſſet ab vrbe. Cui tamen appellationi nec ipſe detulit. Nam cum videret ſe contemni tanquam qui irrationabiliter appellaſſet * acitis quos potuit ſibi, tertia die poſt factam ab aliis electionem, fecit ſuam.

Appellationū abuſus exemplis oſtēditur.

Aliud exemplum.

C

al. Antiſſiodor.

Aliud inſuper appell. exemplum.

al. aſcitis.

12. Cum itaq; ex his & innumeris talibus liqueat, non ex contemptu gigni vſurpationem, ſed ex vſurpatione contemptum. videris tu, quid ſibi velit, quod zelus veſter aſſiduè penè vindicat illum, iſtam diſſimulat. Vis perfectius coercere contemptum? Cura in ipſo vtero peſſimæ matris præfocari germen nequam: quod ita fiet, ſi vſurpatio digna animaduerſione mulctetur. Tolle vſurpationem. & contemptus excuſationem non habet. Porrò inexcuſabilitas auſum explodet. Non ſit proinde vſurpator, & contemptor nullus erit, aut admodum rarus. Bene facis tu quod appellationum negato ſuffragio, imo ſuffugio, multa remittis negotia ad cognoſcentes, vel qui noſcere citius poſſunt. Vbi enim certior ac facilior notio, ibi deciſio tutior expeditiorq; eſſe poteſt. Quam plenum gratiæ, quam multorum * quoque per hoc & laboribus parcis, & ſumptibus? At quibus ſic credas, id tibi omnimodis attendendum. Poteram multa de eodem vtiliter addere his, ſed memor propoſiti mei, contentus interim occaſionem dediſſe, ad alia tranſeo.

Quomodo coerceri poſſit contemptus appellationis, nempe ſi illatorum mala vſurpatio puniatur.

D

v. Not.

al. pariter

Capvt. III.

Præſules Eccleſiæ non tam vt præſint, ac ſemetipſos paſcant, quam vt aliis proſint, conſtitutos eſſe.

Et primum quod occurrit, minimè tranſeundum reor. Præes, & ſingulariter. Ad quid? Eget, tibi dico, conſideratione. Nunquid vt de ſubditis creſcas? Nequaquam, ſed vt ipſi de te. Principem te conſtituerunt, ſed ſibi, non tibi. Alioquin quo pacto te reputas ſuperiorem his à quibus beneficium mendicas? Audi Dominum: *Qui poteſtatem habent ſuper eos, benefici vocantur*[a]. At iſtud de his qui foris ſunt. Quid ad nos? Tu id mendaciter diceris, ſi non tam beneficus eſſe, quam beneficiis præeſſe intendas. Parui, deiectique animi eſt, de ſubditis non profectum quærere ſubditorum, ſed quæſtum proprium. In ſummo præſertim omnium pontifice nihil turpius. Quam pulchrè magiſter gentium parentes filiis, non filios debere cenſuit theſaurizare parentibus[b]! Non mediocris gloriæ vox illa identidem Apoſtoli: *Non requiro datum, ſed fructum*[c]. At iam tranſeamus & hinc, ne quis moram in his meam, auaritiæ in te notam interpretetur: quæ quam longè à te ſit, in libro ſecundo teſtatus ſum, ſciens quanta, & in quanta tua neceſſitate reſpueris. Ad te proinde ſcripſerim iſta, non propter te. Nempe quod tibi ſcribitur, ſoli prodeſſe non decet. Hic locus auaritiam carpit, à quo vitio immunius ſatis tua opinio eſt, an & opus, tu videris. Vidimus tamen (vt oblata à pauperibus taceam, quæ tangere non acquieſcis) Germanicos detinuiſſe* ſaccos, ſed precio, non maſſa. Argentum reputatum eſt fœnum: *Sagmarii non leuari ſarcinis, onuſti nihilominus repatriant vel inuiti. Noua res. Quando hactenus aurum Roma refudit? Et nunc Romanorum conſilio id vſurpatum non credimus. Duo venerunt, ambo locupletes, & ambo rei. Siquidem vnus Moguntinus, Colonienſis alter: alteri gratia gratis reddita eſt, alter indignus credo cui gratia redderetur, audiuit: Cum quali veſte intraſti, cum tali egrederis. O vocem magnificam! vocem prorſus apoſtolicæ libertatis. Quid minus ab illa hęc habuit: *Pecunia tua tecum ſit in perditionem*[d]? Niſi quod in illa plus zeli, in iſta plus modeſtiæ ſonuit. Quid ille de transmarinis partibus, penè à finibus terræ, terra & mari currens pro epiſcopatu, ſuis & alienis facultatibus rurſus emendo? Iam enim emerat prius. Tulit multa, ſed retulit, non omnia tamen. Incidit miſer in manus alias, accipere quàm dare *potentiores. Bene feciſti tuas in vtroque ſeruans innoxias, nec imponere ſcilicet ambitioſo, nec ſupponere iniquo mammonæ acquieſcens. Non ſic à paupere epiſcopo contmuiſti, dans quod daret, ne immunificus notaretur. Accepit clam, quod palam dedit. Sic de tuo ſacculo conſultum eſt verecundiæ viri. Sic quoque curiæ morem gerens, tuo beneficio inuidiam declinauit eorum qui diligunt munera: non potes abſcondere, & factum nouimus & perſonam. Aliter grauat? Et ego eo libentiùs prædico, quo tu id moleſtiùs audis. Si tibi te expedit, & mihi ſic. Tam non oportet Chriſti gloriam me ſilere, quàm nec te quærere tuam. Et ſi pergis murmurare adhuc, reſpondebitur tibi ex Euangelio: *Quanto eis præcipiebat, tanto magis plus prædicabant, dicentes: Bene omnia fecit*[e].

a Luc. 22. c
Principi & Prælato ſubditorum cōmodū quærendum, non proprium.
b 2. Cor. 12. e
c Phil. 4. d
lib. 2. cap. 14.
al. detinuiſſe.
*v NOTAS
Quando aurum Roma refudit.
v. Not.
d Act. 8. d
Eugenium laudat à vitio auaritiæ alienum.
al. promptiores.
e Mar. 7.

Capvt IV.

Gradus Ordinum ac Dignitatum, quæ in eccleſia ſunt, non temerè confundendos ac perturbandos: Hinc Abuſum quærendi Priuilegia ac Exemptiones perſtringit.

14. Audi aliud, ſi tamen aliud. Ad idem enim fortaſſis pertinere quis dicat. Tua conſideratio viderit hoc. Mihi videtur non longe à vero diſſentire, qui id fortè inter auaritiæ ſpecies locandum putauerit. Ego verò illius aut ſpeciem eſſe, aut ſpeciem habere non negauerim. Sane intereſt tuæ perfectionis, & malas res, & malas pariter ſpecies deuitare. In altero conſcientiæ, in altero famæ conſulis. Puta tibi non licere (etſi aliàs fortaſſe liceat) quicquid malè fuerit coloratum. Denique interroga maiores tuos, & dicent tibi. *Ab omni ſpecie mala abſtinete vos*[f]. Sanè miniſter Domini Dominum imitetur, quia ipſe ait[g]: *Qui mihi miniſtrat, me ſequatur.* Et habes de illo[h]: *Dominus regnauit, decorem induit, induit Dominus fortitudinem.* Tu quoque eſto fortis in fide, decorus in gloria & probabis te imitatorem Dei. Fortitudo tua, fiducia fidelis conſcientiæ: decor tuus, ſplendor bonæ opinionis. Ita, quæſo, induere fortitudinem. etenim gaudium Domini fortitudo tua. Porrò ſpecie tua & pulchritudine tua nihilominus tanquam propria ſimilitudine delectatur. Induere veſtimentis gloriæ tuæ, veſtire duplicibus, quibus domeſticos ſuos fortis illa mulier induere conſueuit[i]. Non ſit in conſcientia nutans infirmitas modicæ fidei: non ſit in fama næuus malæ ſpeciei, & veſtieris duplicibus. & gaudebit ſponſus ſuper ſponſam animam tuam, & gaudebit ſuper te Deus tuus. Miraris quorſum hæc, ignarus vſque adhuc quid dicere velim. Non te tollo diutius. Murmur loquor & querimoniam Eccleſiarum. Truncari ſe clamitant ac demembrari. Vel nullæ vel paucæ admodum ſunt, quæ plagam iſtam aut non doleant, aut non timeant. Quæris quam? Subtrahuntur abbates epiſcopis, epiſcopi archiepiſcopis, archiepiſcopi patriarchis, ſiue primatibus. Bonane ſpecies hæc? Mirum ſi excuſari queat vel opus. Sic factitando probatis vos habere plenitudinem poteſtatis, ſed iuſtitiæ fortè non ita. Facitis hoc quia poteſtis, ſed vtrum & debeatis, quæſtio eſt. Honorum ac dignitatum gradus & ordines quibuſque ſuos ſeruare poſiti eſtis, non inuidere, vt quidam veſtrorum ait[k]: *Cui honorem, honorem.*

f 1. Theſſ. 5. d
g Ioan. 12. d
h Pſal. 92. a
i Prou. 31. b
Vide quid ſentiat de Exemptionibus quibuſdam etiam a Pontifice obtentis.
k Rom. 13. b

Spiritualis homo ille *qui omne diiudicat, vt ipſe à nemine diiudicetur*[l]: omne opus ſuum trina quadam conſideratione præueniet. Primùm quidem an liceat, deinde an deceat, poſtremò an expediat. Nam etſi conſtet in Chriſtiana vtique philoſophia non decere niſi quod licet, non expedire niſi quod decet, & licet non continuò tamen omne quod licet, decere aut expedire conſequens erit. Age aptemus, ſi poſſumus, tria ipſa operi huic. At quomodo non indecens tibi, voluntate pro lege vti, & quia non eſt ad quem appelleris, poteſtatem exercere, negligere rationem? Tunc maior Domino tuo qui ait[m]: *Non veni facere voluntatem meam?* &, *non veni legem ſoluere ſed adimplere*[n]. Quanquam non minus deiecti, quàm elati animi eſt, veluti rationis expertem nō pro ratione, ſed pro libitu agere, nec iudicio agi, ſed appetitu. Quid tam beſtiale? Et ſi indignum cuiuis vtenti ratione viuere vt pecus, quis in te rectore omnium tantam contumeliam naturæ, honoris iniuriam ferat? Sic degenerando (quod abſit) generale opprobrium feciſti proprium tibi: *Homo cùm in honore eſſet, non intellexit, comparatus eſt iumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis*[o]. Quid item tam indignum tibi, quàm vt totum tenens, non ſis contentus toto, niſi minutias quaſdam atque exiguas portiones ipſius tibi creditæ vniuerſitatis, tanquam non ſint tuæ, ſatagas neſcio quomodo adhuc facere tuas? Vbi etiam meminiſſe te volo parabolæ Nathan de homine, qui* multas oues habens, vnam quæ erat pauperis concupiuit[p]. Huc quoque veniat factum, imo facinus regis Achab, qui rerum ſummam tenebat, & vnam vineam affectauit[q]. Auertat Deus à te quod ille audiuit, *Occidiſti, & poſſidiſti.*

15.
l 1. Cor. 2. d
Triplici conſideratione opus omne præueniendum, an liceat, an deceat, an expediat.
Indecens Pontifici, ex poteſtate non ratione agere.
m Ioan. 6. d
n Matt. 5.
o Pſal. 48.
*al. centum
p 2. Reg. 12.
q 3. Reg. 21. a
ibid.

16. Nolo autem prætendas mihi fructum emancipationis ipſius: nullus eſt enim, niſi quòd inde Epiſcopi inſolentiores, monachi etiam diſſolutiores fiunt. Quid quòd & pauperiores? Inſpice diligentiùs tam illorum, vbique libertorum & facultates & vitas, ſi non pudenda admodum & tenuitas in his, & in illis ſecularitas inuenitur. Matris noxiæ libertatis genuina ſoboles hæc. Quidni peccet licentius vagum & malè liberum vulgus, cum nō ſit qui arguat? Quidni licentius quoque ſpolietur ac deprædetur inermis religio, cum non ſit qui defendat? Quò enim refugium illis? Nunquid ad Epiſcopos dolentes iniuriam? Ridentibus profectò aſpiciunt oculis, ſiue quæ faciunt mala, ſiue quę patiuntur. Quæ denium vtilitas in ſanguine iſto? Vereor ne illa quam in Propheta

Quis fructus emancipationum
Cōfer. Epiſt. 42 ad Henr. Senon. ſiue Tract. de off. & morib. Epiſcop. c. 9 vbi acriter perſtringit Abbates & Monachos Exemptionū ſtudioſos.
Mala ab exemptionibus naſci ſolita.

f Ezech. 3. c ta comminatus eſt Deus[f]: *Ille, inquiens, in iniquitate ſua morietur: ſanguinem autem eius de manu tua requiram.* Si A enim extollitur qui [a] ſubtrahitur, & cui ſubtrahitur vitatur, qui ſubtrahit, quomodo innocens? Parum eſt, involuimus ignem. Audi apertiùs. Si is qui murmurat, ſecundum animam mortuus eſt: qui inſtigat, quomodo viuit? Quomodo verò non reus mortis amborum, & ſuæ pariter, qui gladium dedit, vnde ambo morerentur? Hoc eſt quod dixeram, *Occidiſti, & poſſediſti*[g]. Adde quod qui audiunt, ſcandalizantur, indignantur, detrahunt, & blaſphemant, hoc eſt, vulnerantur ad mortem. Non eſt bona arbor faciens fructus tales, inſolentias, diſſolutiones, dilapidationes, ſimultates, ſcandala, odia: quodq; magis dolendum inter Eccleſias, inimicitias graues, perpetuaſq; diſcordias. Vides quàm verus ſit ſermo ille: *Omnia mihi licent, ſed non omnia expediunt*[h]? Quid ſi forte nec licet? Ignoſce mihi, non facile adducor licitum conſentire quod tot illicita parturit.

al. ſubtrahitur. al. murmurat. g 3. Reg. 21. Vide, vnde grauia in Eccleſia oriantur ſcandala. h 1. Cor. 10. c

17\. Tunc denique tibi licitum cenſeas, ſuis Eccleſias mutilare membris, confundere ordinem, perturbare terminos quos poſuerant patres tui? Si iuſtitiæ eſt, ius cuique ſeruare ſuum, auferre cuiquam ſua iuſto quomodo poterit conuenire? Erras, ſi vt ſummam, ita & ſolam inſtitutam à Deo veſtram Apoſtolicam poteſtatem exiſtimas. B Si hoc ſentis, diſſentis ab eo qui ait[i]: *Non eſt poteſtas niſi à Deo.* Proinde quod ſequitur: *Qui poteſtati reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit*: etſi principaliter pro te facit, non tamen ſingulariter. Denique idem ait: *Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit.*[k] Non ait, ſublimiori, tanquam in vno: ſed ſublimioribus, tanquam in multis. Non ergo tua ſola poteſtas à Domino; ſunt & mediocres, ſunt & inferiores[l]. Et quomodo quos Deus coniunxit, non ſunt ſeparandi: ſic nec quos ſubiunxit, comparandi. Monſtrum facis, ſi manu ſubmouens digitum facis pendere de capite, ſuperiorem manui, brachio collateralem. Tale eſt ſi in Chriſti corpore membra aliter locas quàm diſpoſuit ipſe. Niſi tu putas alium eſſe, qui poſuit in Eccleſia *quoſdam quidem Apoſtolos, quoſdam autem Prophetas, alios vero Euangeliſtas, alios doctores & paſtores, ad conſummationem ſanctorum, in opus miniſterij, in ædificationem corporis Chriſti*[m]. Atque hoc corpus, quod tibi ipſe Paulus[n] ſuo verè Apoſtolico figurans eloquio, & capiti conuenientiſſimè aptans, *totum ex eo compactum* perhibet: *& connexum per omnem iuncturam ſubminiſtrationis, ſecundum operationem in menſuram vniuſcuiuſq; membri, augmentum corporis facientis in ædificationem ſui, in charitate.* C Nec vilem reputes formam hanc quia in terra eſt; exemplar habet è cœlo. *Neque enim filius poteſt facere quicquam, niſi quod viderit patrem facientem*[o], præſertim cum ei ſub Moyſi nomine dictum ſit: *Vide omnia facias ſecundum exemplar quod tibi in monte monſtratum eſt*[b].

i Rom. 13. a Poteſtas Apoſtolica, nō ſola à Deo inſtituta. k Ibid. l Matth. 19. a m 1. Cor. 12. n Epheſ. 4. d o Ioan. 5. b Exod. 25. d

18\. Videtur hoc qui dicebat: *Vidi ciuitatem ſanctam Hieruſalem nouam deſcendentem de cœlo, à Deo paratam*[c]. Ego enim propter ſimilitudinem dictum reor, quod ſicut illic Seraphim & Cherubim cæteri quique vſq; ad Angelos & Archangelos ordinantur ſub vno capite Deo: ita hic quoq; ſub vno ſummo Pontifice Primates vel Patriarchæ, Archiepiſcopi, Epiſcopi, presbyteri, vel Abbates, & reliqui in hunc modum. Non eſt parui pendendum quod & Deum habet auctorem, & de cœlo ducit originem. Quod ſi dicat Epiſcopus, Nolo eſſe ſub Archiepiſcopo: aut Abbas, Nolo obedire Epiſcopo: hoc de cœlo non eſt. Niſi tu forte Angelorum quempiam dicentem audiſti, Nolo ſub Archangelis eſſe, aut D ex alio quolibet inferiorum ordinum aliquem non ferentem ſubeſſe cuiquam niſi Deo. Quid inquis? Prohibes diſpenſare. Non, ſed diſſipare. Non ſum tam rudis vt ignorem poſitos vos diſpenſatores, *ſed in ædificationem, non in deſtructionem*[d]. Denique *quæritur inter diſpenſatores, vt fidelis quis inueniatur*[e]. Vbi neceſſitas vrget, excuſabilis diſpenſatio. Vbi vtilitas prouocat, diſpenſatio laudabilis eſt. Vtilitas dico communis, non propria. Nam cum nil horum eſt, non planè fidelis diſpenſatio, ſed crudelis diſſipatio eſt. Nonnulla tamen monaſteria

c Apoc. 21. Subordinatio poteſtatis vt in cœlis, ita & in terris. Non diſpenſare, ſed diſſipare prohibitum. d 2. Cor. 10. e e 1. Cor. 4. a Diſpenſationes quatenus probandæ.

ſita in diuerſis Epiſcopatibus, quod *ſpecialius pertineant* ab ipſa ſui fundatione ad ſedem *Apoſtolicam pro* voluntate fundatorum, quis neſciat? *ſed aliud eſt quod* largitur deuotio, aliud quod molitur *ambitio impatiens* ſubiectionis. Et hæc dicta de his.

Locus notatu dignissimus et maturandus ... (marginal note)

Capvt V.

Summo Pontifici incumbere curam de Apoſtolicis decretis, & maiorum inſtitutis per totū orbem ſeruandis.

19\. SVpereſt vt generaliter ſuper vniuerſum Eccleſiæ ſtatum intendat conſideratio tua, ſi plebes clericis, ſi clerici ſacerdotibus, ſi ſacerdotes Deo in ea qua oportet humilitate ſubiecti ſint; ſi in monaſteriis & religioſis locis ſeruetur ordo, vigeat diſciplina; ſi ſuper praua opera & dogmata cenſura Eccleſiaſtica vigeat, ſi floreant vineæ honeſtate, & ſanctimonia ſacerdotum; ſi flores fructus parturiant obedientia fidelium populorum, ſi demum veſtra ipſorum Apoſtolica mandata & inſtituta eâ qua dignum eſt ſolicitudine obſeruentur, ne quid in agro Domini tui aut neglectu incultum, aut fraude ſubreptum inueniatur. Poſſe inueniri ne dubites. Mihi in B promptu eſt (vt multa & innumera prætermittam, quæ paſſim neglecta iacent) nonnulla etiam ex his quæ plantauit dextera tua, conuulſa monſtrare. Nonne os tuum in Remenſi Concilio ſubiecta capitula promulgauit? Quis ea tenet? Quis tenuit? Falleris ſi teneri putas. Si nō putas, ipſe peccaſti, aut ſtatuens quæ non tenerentur, aut quæ non tenentur diſſimulans. Præcipimus, aiſti, [a] vt tam Epiſcopi quàm clerici, neque in ſuperfluitate, ſeu inhoneſta varietate colorum, aut [a] ſciſſura veſtium, neque in tonſura intuentium (quorum forma & exemplum eſſe debent) offendant aſpectum, ſed potius ita in ſuis actibus errata condemnent, & amorem innocentiæ conuerſatione demonſtrent, ſicut dignitas exigit ordinis clericorū. Quod ſi moniti ab Epiſcopis ſuis intra quadraginta dies non obtemperauerint, Eccleſiaſticis beneficiis eorumdem Pontificum auctoritate priuentur. Epiſcopi verò ſi [b] præfixam pœnam irrogare neglexerint: quia inferiorum culpæ ad nullos magis referendæ ſunt quàm ad deſides, negligenteſq; rectores, tamdiu ab officio pontificali abſtineant, donec pœnam à nobis conſtitutam clericis ſibi ſubiectis imponant. †

Summi Pōtificis eſt, totius Eccleſiæ ſtatū cōſiderare, an Canones & decreta ſeruentur. Celebratum eſt An. 1148. Can. 2. [a] Capitula Remenſis Cōcilii ab ipſomet Eugenio ſtatuta negligi queritur. Quid nūc diceret, de tot præclaris C. &c. Tridentinis ſanctionibus ad reformationem adeō neceſſariis, ſed tam neglectis al. ſciſſura. al. præfatā. Subditorum culpæ in negligētes Prælatos redūdāt.

C [a] Illud etiam duximus annectendum, vt nullis in Archidiaconum vel Decanum, niſi Diaconus & Presbyter ordinetur. Archidiaconi verò, Decani, & Præpoſiti qui infra ordines prænominatos ſunt, ſi inobedientes ordinari contempſerint, honore ſuſcepto priuentur. Prohibemus autem ne adoleſcentibus, vel infra ſacros ordines conſtitutis, ſed qui prudentia & vitæ merito claręſcunt, prædicti concedantur honores. Verba iſta hæc tu ſumſiſti, quid effectui mancipatum? Adhuc adoleſcentes, adhuc qui infra ſacros ordines ſunt in Eccleſia promouentur. Quod ad primū capitulum pertinet, luxus veſtium interdictus, ſed non reſtrictus pœna dictata, ſed minimè ſecuta eſt. Iam quartus annus eſt ex quo datum mandatum audiuimus, & neminem adhuc clericorum priuatum beneficio, neminem Epiſcoporum ſuſpenſum ab officio luximus. At luctu amariſſimo dignum quod ſecutum eſt. Quid hoc? Impunitas incuriæ ſoboles, inſolentiæ mater, radix impudentiæ, tranſgreſſionum nutrix. Et beatus ſi omni ſatagas cura malorum omnium primam parentem cauere incuriam. Sed ad hoc tu operam dabis. Et nunc leua oculos tuos, & vide ſi non æquè vt priùs, pellicula diſcolor ſacrum ordinem decolorat, ſi non vt priùs, ſiſſura enormis pene inguina nudat. Solent dicere: Num de veſtibus cura eſt Deo, & non magis de moribus? At forma hæc veſtium, deformitatis mentium, & morum indicium eſt. Quid ſibi vult quod clerici aliud eſſe, aliud videri volunt? Id quidem minus caſtum, minuſque ſynceruꝫ. Nempe habitu milites, quæſtu clericos, actu neutrum exhibent. Nam neque pugnant vt milites, neque vt clerici euangelizant. Cuius ordinis ſunt? Cum vtriuſque eſſe cupiunt, vtrumq; deſerunt, vtrunque confundunt. *Vnuſquiſq;*, inquit, *in ſuo*

[a] Addit ar. ib. Nec pœna niſi præcedente congrua ſatiſfactione relaxetur. 20. Can. 9. [a] Adoleſcentes non promouendi ad dignitates Eccleſiæ. Canones pridē ſtabiliti latē, ſed hactenus nō obſeruatos queritur. Ex incuria & diſſimulatione Prælatorū naſcitur impunitas, ex hac verò quæq. mala. Indecēs forma veſtium, deformitatem mentium indicat. Inordinatam Clericorum viuendi ratione perſtringit. 1. Cor. 15.

ordine reſurget. Iſti in quo? An qui ſine ordine peccauerunt, ſine ordine peribunt? Aut ſi ſummè ſapiens Deus veraciter creditur à ſummo vſque deorſum nihil inordinatum relinquere: vereor iſtos non alibi ordinandos, quàm vbi nullus ordo, ſed ſempiternus horror inhabitat. O miſerandam ſponſam talibus creditam paranymphis, qui ad ſignata cultui eius, proprio retinere quæſtui non verentur. Non amici profectò ſponſi, ſed æmuli ſunt. Et de his ſatis quæ ſub te ſunt, etſi non ad materiæ copiam, quæ eſt multa nimis: certè ad id quod propoſui ego. Viſenda iam quæ circa te ſunt, ſed ad ea oſtium nobis quartus liber aperiet.

DE CONSIDERATIONE, LIBER IV.

CAPVT I.

1\. SI mihi plenius innotuiſſet, amantiſſime Eugeni, priora qualiter acceptaris, ſecundùm hoc vel fidentiùs in reliquum proceſſiſſem, vel cautiùs; aut certè ſubſtitiſſem omnino. Nunc verò quia ob locorum diſtantiam id minimè datur, non mireris ſi prodit exilior ſermo anceps, verecundè fateor, ad medium veniens. Primis itaque conſiderationis partibus, libris prioribus pertractatis; in manibus eſt de his addere, quæ circa te ſunt. Et ipſa quidem ſub te, ſed quò propiora, eò importuniora tibi. Nempe coram poſita incuriam non admittunt, non diſſimulationem, non obliuionem. Vehementiùs vrgent, turbulentiùs irruunt: verendum ne obruant. Circa eiuſmodi quàm ſobria & intenta conſideratione opus ſit proprio te experimento edoctum ſatis non ambigo. Alioquin ſi non cauta opportunaque interuenerit conſideratio, occupatio continuabitur, & vexationis non erit modus, & ſolicitudinis non erit finis. Non tempus vacuum, non liberum cor; plus laboris, & minus vtilitatis. Dico autem inſtantia illa tua quotidiana, ab vrbe, à curia, à domeſtica Eccleſia tua. Hæc, inquam, circa te ſunt, clerus & populus tuus, cui ſpecialiter epiſcoparis, ac per hoc ſpecialis curæ teneris debitor. Hi quoque qui tibi quotidie aſſiſtunt ſeniores populi orbis, iudices, & qui item de domo & menſa tua ſunt, capellani, cubicularii, miniſtri quoque diuerſis deputati officiis in obſequium tuum, hi te familiarius viſitant, frequentiùs pulſant, moleſtiuſq; ſolicitant. Hi ſunt qui non verentur ſuſcitare dilectam, & antequam ipſa velit.

Propinqua & vicina quam cautè tegéda.

Quænam illa ſint.

CAPVT II.

De cleri & populi Romani moribus agit, veterum Paſtorum curam ac vigilantiam, quiſe totos ouibus paſcendis impendebant, commendat.

Vide Baron. An 1140 n. 3. & 1145 n 3 & 7 & an 1150 n. 1. Confer Ep. Bern. 242

2\. ET primò quidem clerum illum ordinatiſſimum eſſe decet, ex quo præcipuè in omnem Eccleſiam cleri forma proceſſit. Deinde omne quod perperam agitur te præſente, eſt tibi turpius. Intereſt gloriæ ſanctitatis tuæ, vt quos præ oculis habes, ita ordinari, ita ſint informati, quatenus totius honeſtatis & ordinis ipſi ſpeculum, ipſi ſint forma. Inueniantur præ cæteris (vt oportet) expediti ad officia, idonei ad Sacramenta, ad plebes erudiendas ſoliciti, circumſpecti ad ſeſe cuſtodiendos in omni caſtitate. Quid de populo loquar? Populus Romanus eſt. Nec breuius potui, nec expreſſius tamen aperire de tuis parœcianis quod ſenſi. Quid tam notum ſeculis, quàm proteruia & faſtus Romanorum? Gens inſueta paci, tumultui aſſueta. Gens immitis & intractabilis, & vſque adhuc ſubdi neſcia, niſi cum non valet reſiſtere. En plaga; tibi incumbit cura hæc, diſſimulare non licet. Rides me, forſitan fore incurabilem perſuaſus. Noli diffidere, curam exigeris, non curationem. Denique audiſti: *Curam illius habe* [a], & non, Cura vel ſana illud. Verum dixit quidam:

Clericos familiares pontificis quales eſſe oporteat

De populi Rom. moribus, vide Epiſt. S. Bern. 242

* al. contumacitas.

A paſtoribus cura requiritur, non curatio.

a Luc. 10. f Ouid. l. de Ponto Eleg. 10

Non eſt in medico ſemper releuetur vt æger.

At melius propono de tuis tibi. Paulus loquitur: *Plus omnibus laboraui* [b]. Non ait, Plus omnibus profui, aut plus omnibus fructificaui, verbum inſolens religioſiſſimè vitans. Alias autem nouerat homo quem docuit Deus, Quia vnuſquiſque ſecundùm ſuum laborem accipiet, non ſecundùm prouentum [c]. Et ob hoc in laboribus potius quàm in profectibus gloriandū putauit, ſicut alibi quoque habes ipſum dicentem: *In laboribus plurimis* [d]. Ita quæſo fac tu quod tuum eſt, nam Deus quod ſuum eſt ſatis abſque tua ſolicitudine & anxietate curabit. Planta, riga, fer curam, & tuas explicuiſti* partes. Sanè incrementum, vbi voluerit, dabit Deus, non tu. Vbi forte noluerit, tibi deperit nihil, dicente Scriptura [e]: *Reddet Deus mercedem laborum ſanctorum ſuorum.* Securus labor, quem nullus valet euacuare defectus. Et hoc dixerim abſque præiudicio diuinæ potentiæ & bonitatis. Scio induratum cor populi huius, ſed potens eſt Deus de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ. Quis ſcit ſi reuertatur & ignoſcat, conuertat & ſanet eos [f]. Sed nō eſt propoſiti mei dictare Deo quid facere debeat, tibi vtinam poſſim, quæ oportet & prout oportet, ſuadere.

b 1. Cor. 15. b

Operarius ſecus dum laborem, non prouentum laboris remunerandus.

c 1 Cor. 3. b

d 2. Cor. 11. c

* al. expleuiſti

e Sap. 10. b

f Ioel. 2. d

3\. At locus dubius, & ſcrupuloſa incidit diſputatio. Nū vbi adoriar dicere quod ſentio? Video ſatis quid immineat. Clamabitur inſuetum; nam iuſtum negari non poterit. Ego verò ne inſuetum quidem aſſenſerim. Nempe aſſuetum fuiſſe ſcio, ac per hoc in diſſuetum potuiſſe venire, ſed non redire in inſuetum. An verò aſſuetum quis neget, quod conſtat non modò aliquando factum, ſed aliquamdiu factitatum? Quid illud ſit dicam, & non proderit. Cur? Quia non placebit ſatrapis, plus maieſtati quàm veritati fauentibus. Fuerunt ante te qui ſe totos ouibus paſcendis exponerent, paſtoris opere & nomine glorientes, nil ſibi reputantes indignum, niſi quod ſaluti ouium obuiare putarent, non quærentes quæ ſua ſunt, ſed impendentes. Impendēre curam, impendēre ſubſtantiam, impendēre & ſeipſos. Vnde vnus illorum. Et ego, ait, *ſuperimpendar pro animabus veſtris* [g]. Et tanquam dicerent, Non venimus miniſtrari, ſed miniſtrare, ponebant quoties oportuiſſet ſine ſumptu Euangelium. Vnus erat de ſubditis quæſtus, vna pompa, vnaque voluptas, ſi quo modo eos poſſent parare Domino plebem perfectam. Id omnimodis ſatagebant, etiam in multa contritione cordis & corporis, in labore & ærumna, in fame & ſiti, in frigore & nuditate.

Conſuetudo fruſtra abuſibus & vitiis obtenditur. v. ſup. lib. 1. cap. 9.

Vide quales olim paſtores habuerit Eccleſia, & quales etiam nunc deſideret.

g 2. Cor. 12. d

4\. Vbi nunc, quæſo, conſuetudo hæc? Subiit diſſimilis valde, longè in aliud mutata ſunt ſtudia, & vtinam non in peius. Cura tamen & anxietas, & æmulatio, & ſolicitudo, fateor perſeuerant. Tranſlata hæc, non immutata. Teſtimonium vobis perhibeo, quod nec ſubſtantiæ parcitis, non magis quàm ante. Diuerſa autem locatio diſſimilitudinem facit. Magna abuſio, pauci ad os legislatoris, ad manus omnes reſpiciunt. Non immeritò tamen. Omne papale negotium* illæ agunt. Quem dabis mihi de tota maxima vrbe, qui te in Papam receperit pretio ſeu ſpe pretii non interueniente? Et tunc potiſſimum volunt dominari, cum profeſſi fuerint ſeruitutem. Fideles ſe ſpondent, vt opportuniùs fidentibus noceant. Ex hoc non erit conſilium tibi à quo ſe arcendos putent, non ſecretum quo ſe non ingerant. Si ſtante præ foribus quoquam illorum, moram vel modicam fecerit oſtiarius, ego tunc pro illo eſſe noluerim. Et nunc experire paucis, noueritne & ego vel aliquatenus mores gentis. Ante omnia ſapientes ſunt vt faciant male, bonum autem facere neſciunt [h]. Hi inuiſi terræ & cœlo, vtrique iniecere manus, impii in Deum, temerarii in ſancta, ſeditioſi in inuicem, æmuli in vicinos, inhumani in extraneos, quos neminem amantes amat nemo. & cum timeri affectant ab omnibus, omnes timeant neceſſe eſt. Hi ſunt qui ſubeſſe non ſuſtinent, præeſſe non norunt, ſuperioribus infideles, inferioribus importabiles. Hi inuerecundi ad petendum, ad negandum frontoſi. Hi importuni vt accipiant, inquieti donec accipiant, ingrati vbi acceperint. Docuerunt linguam ſuam grandia loqui cum operentur exigua. Largiſſimi promiſſores, & parciſſimi exhibitores. Blandiſſimi adulatores, & mordaciſſimi detractores. Simpliciſſimi diſſimulatores, & maligniſſimi prodi-

Status Eccleſiæ primitiuæ cum præſenti comparatio

al. immunia.

al. illi.

V. de Epiſt. 242. S. Bern. vbi cauſa inſinuatur huius increpationis.

h Hier. 4. f

Hæc tela contra Arnaldiſtas Arnaldi Hæretici factioni adhærentes intorquet Baronium conſule. An. 1152. Et S. Bern. Ep. 242.

tores. Excurrimus vſque huc, plenius te atque expreſſius admonendum putantes horum quæ circa te ſunt in hac parte.

Iam ad ordinem recurramus. Quale eſt, quod de ſpoliis Eccleſiarum emuntur, qui dicunt tibi, Euge, euge. Pauperum vita in plateas diuitum ſeminatur. Argentum micat in luto: accurritur vndique, tollit illud non pauperior, ſed fortior, aut qui fortè citius præcurrit. A te tamen mos iſte, vel potius mors iſta non cœpit, in te vtinam deſinat. Sed reliqua proſequamur. Inter hæc tu paſtor procedis deauratus, tam multa circumdatus varietate. Oues quid capiunt? Si auderem dicere, dæmonum magis quàm ouium paſcua hæc. Scilicet ſic factitabat Petrus, ſic Paulus ludebat? * Vides omnem Eccleſiaſticum zelum feruere ſola pro dignitate tuenda? Honori totum datur, ſanctitati nihil, aut parum. Si cauſa requirente paulò ſubmiſſius agere, ac ſocialius te habere tentaueris, Abſit, inquiunt, non decet, tempori non congruit, maieſtati non conuenit, quam geras perſonam attendito. De placito Dei vltima mentio eſt, pro iactura ſalutis nulla cũctatio: niſi quod ſublime eſt, hoc ſalutare dicamus: & quod gloriam redolet, id iuſtum. Ita omne humile probro ducitur inter palatinos, vt faciliùs qui eſſe, quàm qui apparere humilis velit, inuenias. Timor Domini ſimplicitas reputatur, ne dicam fatuitas. Virum circumſpectum & amicũ propriæ conſcientiæ calumniantur hypocritam. Porrò amatorem quietis, & ſibi interdum vacantem inutilem dicunt.

Zelus præpoſterus magis dignitati quã ſanctitati ſtudentium.
* al. ludebat
v. Not.
Nota zelum viri. Quis talia nũc dicat aut ſcribat in curia? & tamen mores hodie corruptiſſimi ſimilem vel acriorem merebantur cenſuram.

Caput III.

Grauiter hortatur ad officium veri Paſtoris; non tam externo ſplendore, quam inuicto animi robore contra duros & contumaces gerendum.

6. Quid ergo tu? Euigilaſne adhuc ad iſtos qui circumdederunt te * laqueos mortis? Quæſo, ſuſtine paulliſper, & ſupporta me. Imo da veniam, non tam temerè, quam timidè hæc loquenti. Æmulor te æmulatione bona, & vtinam quàm vehementi, tam vtili. Scio vbi habitas, increduli & ſubuerſores ſunt tecum. Lupi, non oues ſunt: talium tamen tu paſtor. Vtilis conſideratio, qua forte inueneris, quomodo ſi fieri poſſit, conuertas eos, ne ipſi ſubuertant te. Quid diffidimus poſſe reuerti in oues, è quibus verti in lupos potuerunt? Hîc, hîc non parco tibi, vt parcat Deus. Paſtorem te populo huic certè aut nega, aut exhibe. Non negabis, ne cuius ſedem tenes, te neges * hæredem. Petrus hic eſt, qui neſcitur proceſſiſſe aliquando vel gemmis ornatus, vel ſericis, non tectus auro, non vectus equo albo, nec ſtipatus milite, nec circumſtrepentibus ſeptus miniſtris. Abſque his tamen credidit ſatis poſſe impleri ſalutare mandatum: *Si amas me, paſce oues meas*[a]. In his ſucceſſiſti non Petro, ſed Conſtantino. Conſulo toleranda pro tempore, non affectanda pro debito. Ad ea te potius incito, quorum te ſcio debitorem. Etſi purpuratus, etſi deauratus incedens, non eſt tamen quod horreas operam curamue paſtoralem paſtoris hæres: non eſt quod erubeſcas Euangelium. Quanquam ſi volens euangelizes, inter Apoſtolos quidem etiam gloria eſt tibi. Euangelizare, paſcere eſt. Fac opus Euangeliſtæ, & paſtoris opus impleſti.

* laqueis.
Vide iterum ac mirare zelũ & parrhiſiã S. Bernardi.
* al. negat.
Pompam & Splendorem neſciuit Petrus.
a Ioan. 21. c
Toleranda quædam, etſi nõ affectanda.

7. Dracones, inquis, me mones paſcere & ſcorpiones, non oues. Propter hoc, inquam, magis aggredere eos, ſed verbo, non ferro. Quid tu denuò vſurpare gladium tentes, quem ſemel iuſſus es ponere in vaginam? Quem tamen qui tuum negat, non ſatis mihi videtur attendere verbum Domini dicentis ſic: *Conuerte gladium tuum in vaginam*[b]: Tuus ergo & ipſe, tuo forſitan nutu, etſi non tua manu euaginandus. Alioquin ſi nullo modo ad te pertineret & is, dicentibus Apoſtolis[c], *Ecce gladii duo hic*, non reſpondiſſet Dominus, *Satis eſt*, ſed nimis eſt. Vterque ergo Eccleſiæ, & ſpiritualis ſcilicet gladius, & materialis; ſed is quidem pro Eccleſia, ille verò & ab Eccleſia exerendus eſt. Ille ſacerdotis, is militis manu, ſed ſanè ad nutum ſacerdotis, & iuſſum Imperatoris. Et de hoc alias. Nunc verò arripe illum, qui tibi ad feriendum creditus eſt, & vulnera ad ſalutem, ſi non omnes, ſi non vel multos, certè quos poſſis.

b Ioan. 18 b
* c Luc. 22 d
Vterq; gladius & ſpiritualis & materialis Eccleſiæ cõpetit, ille ab Eccleſ. hic pro Eccleſia exerendus.

8. Non ſum, inquis, melior, quam patres mei. Quem illorum domus exaſperans non dico audiuit, ſed non irriſit? Ideo tu inſiſte magis, ſi fortè audiant & quieſcant: inſiſte & reſiſtentibus. Dicendo hæc, fortè nimius dicar. Num noſtra illa vox[d]: *Inſta opportunè importunè*? Hunc (ſi audes) nimium appellato. Prophetæ præcipitur: *Clama, ne ceſſes*[e]: Ad quos, niſi ad ſceleratos & peccatores? *Annuncia*, inquit, *populo meo ſcelera eorum, & domui Iacob peccata eorum.* Prudenter aduerte & ſceleratos perhiberi, & populum Domini. Puta de his idem. Etſi ſcelerati, etſi iniqui, vide ne audias: *Quod vni ex * his meis nõ feciſti, nec mihi feciſti*[f]. Fateor populum iſtum extitiſſe vſque adhuc dura fronte, & indomito corde; ſed verum etiã indomabili, neſcio vnde liquidò ſcire poſſis. Poteſt fore, quod necdum fuit. Si diffidis tu, ſed *apud Deum non erit impoſſibile omne verbum*[g]. Si dura fronte ſunt, durato & tu è contra tuam. Nil tam durum, quod duriori nõ cedat. Dominus ad Prophetam[h]: *Dedi frontem tuam duriorem frontibus eorum.* Vnum eſt quod te abſoluit, ſi egiſti cum populo illo, vt poſſis dicere: Popule meus, quid tibi debui facere & non feci? Si ſic feciſti, nec profeciſti, eſt demum quod facias, & quod dicas: Exi de Hur Chaldæorum, & dicito quia oportet me & aliis ciuitatibus euangelizare[i]. Puta quod nec pœnitebit exilii, orbe pro vrbe commutato.

d 2. Tim. 4.
e Eſa. 58. a ibidem.
* al. minimis.
f Matt. 25. d
g Luc. 1 c
Quomodo Paſtori cũ duris & refractariis agendum.
h Ezech. 3. b
i Luc. 4. g

Caput IV.

Quales collaterales & coadiutores à Pontifice adhibendi: præclare hic deſcribit virtutes & mores in Prælatis requiſitos.

9. Veniamus ad collaterales & coadiutores tuos. Hi ſeduli tibi, hi intimi ſunt. Quamobrem ſi boni ſunt, tibi potiſſimum ſunt: ſi mali, æquè pluſ tibi. Nec te dixeris ſanum, dolentem latera: hoc eſt, ne te dixeris bonum malis innitentem. Aut ſi bonus ſis, bonitas tui ſolius quẽ fructũ afferre poteſt? Sicut in ſuperiore libro dixiſſe me memini. Quid, inquam, emolumenti affert Eccleſiis Dei tua vnius hominis iuſtitia, vbi ſententia præualet aliter affectorum? Sed nec tuta tibi tua bonitas obſeſſa malis, non magis quam ſanitas vicino ſerpente. Non eſt quo te ſubducas malo inteſtino. Et è regione bonum domeſticũ eo amplius, quo ſæpius iuuat. Sed ſiue leuent, ſiue grauent, cui rectius imputandum quam tibi, qui tales aut elegiſti aut admiſiſti? Non de omnibus dico, nam ſunt quos non elegiſti, ſed ipſi te. At poteſtatem non habent niſi quam tu eis aut tribueris, aut permiſeris. Ad idẽ ergo reuertimur. Tibi imputa, quicquid pateris ab eo, qui ſine te poteſt facere nihil. His exceptis, de cætero non inconſideratè (vt vides) eligendi quiq; ſeu colligendi ſũt in opus miniſterii huius. Tuum eſt vndecunque euocare & aſcribere tibi (exemplo Moyſi[k]) ſenes, nõ iuuenes, ſed ſenes non tam ætate quam moribus, quos tu noſti, quia ſenes populi ſunt. An non eligendi de toto † orbe orbem iudicaturi? Sanè huic negotio non ſe ingerat rogans. Conſilio, non prece agendum eſt. Sunt quæ neceſſariò à nobis rogatium aut extorquet importunitas, aut neceſſitas meretur. Atqui iſtud in his quæ noſtra ſunt. Vbi autem non licet quod volo facere, quis locus roganti? Niſi fortè qui me rogat, hoc rogat, vt quod vult, hoc liceat mihi, vt nõ rogatus velim. Alius pro alio, alius fortè & pro ſe rogat. Pro quo rogatis, ſit ſuſpectus. Qui ipſe rogat pro ſe, iã iudicatus eſt. Nec intereſt, per ſe, an per alium quis roget. Clericum curiam frequentantem, qui non ſit de curia, ad idem noris pertinere ambientium genus. † Adulantem & ad placitum cuiuſq; loquentem, vnum de rogantibus puta, etiam ſi nihil rogauerit. Scorpioni non eſt in facie quod formides, ſed pungit à cauda.

Non ſufficit Prælatum eſſe bonum, niſi tales habeat collaterales.
Peccata Collateralium recidunt in Prælatum.
k Num. 11 c
Non iuuenes ſed ſenes, ſiq; moribus potiùs, quam annis, aſſumendi in Cardinales.
v. Notas.
Confer. Conc. Trid. ſeſſ. 24 de Reform. c. 1.
In electionibus conſilio non precibus locus. Qui rogat pro ſe, eo ipſo iudicandus indignus.
Clericus frequentans curiam, reiiciendus ob notam ambitus.

10. Si ad talium blanditias cor tuum, vt aſſolet, molliri ſenſeris, memineris ſcriptum[l]: *Omnis homo primum bonum vinum ponit: cum autẽ inebriati fuerint, tunc id quod deterius eſt:* Pari pondere æſtimaueris eius humilitatẽ qui timet, & eius qui ſperat. Viri callidi & doloſi proprium eſſe ſolet nũc prætendere humilitatem, cum aliquid ob-

v. Notas
l Ioan. 2 b.
Ambientium ſubdola humilitas.

Eccli. 19. d tinere voluerit: de qualibus dicit Scriptura[m]: *Eſt qui ſe humiliat nequiter, & interiora eius plena ſunt dolo.* De A vobis ipſis ſumo ſententiæ huius eutilens & familiare exemplum. Quantos quos ſupplices admiſiſti, poſtmodum ſuſtinuiſti graues, inſolentes, contumaces, rebelles? Quod quidem interius malum tegunt principia, poſteriora produnt. Verboſulum adoleſcentem, & ſtudentem eloquentiæ, cum ſapientiæ ſit inanis, non aliud quam iuſtitiæ hoſtem reputes. Pro huiuſmodi falſis fratribus dicit tibi magiſter[n]: *Manus citò nemini impoſueris.*

Plus ſapientiæ quàm eloquentiæ deferendũ. 1. Tim. 5. d

11\. Excluſo itaque vniuerſo hoc peſtilenti genere hominum, curæ tibi maximè ſit introducere tales quos poſtmodum introduxiſſe nõ pœniteat. Turpe eſt tibi ſæpius retractare quod feceris, & iudicium tuum frequenter periclitari non decet. Diligenter proinde omne quod faciendum erit, tracta apud te, & cum his qui te diligunt. Tracta ante factum, quia poſt factum ſera retractatio eſt. Sapientis conſilium eſt. *Omnia fac cũ conſilio, & poſt factum non pœnitebis*[o]. Et hoc tibi perſuade, qui admittendi ſunt, difficilè in curia poſſe probari: & ideo ſi fieri poteſt, viros probatos oportere deligi, non probandos. Nos in monaſteriis omnes recipimus ſpe meliorandi: at B curia bonos facilius recipere, quam facere conſueuit. Quod ſi plures in ea defeciſſe bonos, quam malos profeciſſe probauimus, quærendi ſanè quibus nec defectus timeatur, nec profectus optetur, vtpote iam perfectis.

Inconſultè factã corrigere habent conſtantiam.

o Eccli. 31.

Probatos admitti debere, nõ probãdos.

Quales recipiendi in Curia.

12\. Itaque non volentes neque currentes aſſumito, ſed cunctantes, ſed renuentes: Etiam coge illos, & compelle intrare. In talibus, vt opinor, requieſcit ſpiritus tuus, qui præter Dominum timeant nihil, nihil ſperent niſi à Deo. Qui aduentantium non manus attendant, ſed neceſſitates. Qui ſtent viriliter pro afflictis, & iudicent in æquitate pro manſuetis terræ. Qui ſint compoſiti ad mores, probati ad ſanctimoniam, parati ad obedientiam, manſueti ad patientiam, ſubiecti ad diſciplinam, rigidi ad cenſuram, catholici ad fidem, fideles ad diſpenſationem, concordes ad pacem, conformes ad vnitatem. Qui ſint in iudicio recti, in conſilio prouidi, in iubendo diſcreti, in diſponendo induſtrii, in agendo ſtrenui, in loquendo modeſti, in aduerſitate ſecuri, in proſperitate deuoti, in zelo ſobrii, in miſericordia non remiſſi, in otio non otioſi, in hoſpitio non diſſoluti, in conuiuio non effuſi, in cura rei familiaris non anxii, a- C lienæ non cupidi, ſuæ non prodigi, vbique & in omnibus circumſpecti. Qui legatione pro Chriſto fungi quoties opus erit, nec iuſſi renuant, nec non iuſſi affectent. Qui quod verecundè excuſant, obſtinatius non recuſent. Qui miſſi poſt aurum non eant, ſed Chriſtum ſequantur. Qui quæſtum legationem non æſtiment, nec requirant datum, ſed fructum. Qui regibus Ioannem exhibeant, Ægyptiis Moyſen, fornicantibus Phinees, Heliam idololatris, Helizæum auaris, Petrum mentientibus, Paulum blaſphemantibus, negotiantibus Chriſtum. Qui vulgus non ſpernant, ſed doceant: diuites non palpent, ſed terreant: pauperes non grauent, ſed foueant: minas principum non paueant, ſed contemnant. Qui non cum turba intrent, nec cum ira exeant: qui Eccleſias non ſpolient, ſed emendent. Qui marſupia non exhauriant, ſed corda reficiant, & crimina corrigant: famæ prouideant ſuæ, nec inuideant alienæ. Qui orandi ſtudium gerant, & vſum habeant, ac de omni re orationi plus fidant, quam ſuæ induſtriæ vel labori. Quorum ingreſſus[*] pacificus, non moleſtus exitus ſit. Quorum ſermo ædificatio, quorum vita iuſtitia, quorum præſentia[*] D grata, quorum memoria in benedictione. Qui ſe amabiles præbeant non verbo, ſed opere: reuerendos exhibeant, ſed actu, non faſtu. Qui humiles cum humilibus & cum innocentibus innocentes, duros durè redarguant, malignantes coerceant, reddant retributionem ſuperbis. Qui non de dote viduæ, & patrimonio crucifixi ſe vel ſuos ditare feſtinent, gratis dantes quod gratis acceperunt, gratis facientes iudicium iniuriam patientibus, vindictam in nationibus, increpationes in populis. Qui de tuo denique ſpiritu illorum inſtar ſeptuaginta

Honore digni ei indigni, qui ſe iudicant indignos.

Cardinales quales eſſe oporteat. Eadem tangunt cæteros Eccleſiæ Prælates. v. Not.

Huc faciunt quæ habet Epiſt. 168.

Vide quales requirat Legatos Apoſtolicos.

** al. pacificus, moleſtus*

** al. gratia*

Conſer. Conc. Tolet. 4. c. 1. de Reform. v. Not.

Moyſi[p] accepiſſe cernantur, per quem ſiue abſentes, ſiue A præſentes contendant placere tibi, placere Deo. Qui ad te redeant fatigati quidem, ſed non ſuffarcinati: ſimul & glorиantes non quod curioſa ſeu pretioſa quæque terrarum attulerint, ſed quod reliquerint pacem regnis, legem barbaris, quietem monaſteriis, Eccleſiis ordinem, clericis diſciplinam, Deo populum acceptabilem, ſectatorem bonorum operum.

p Num. 11. Egregium hic habet catalogum virtutũ ſuarum, non tantum legati ſed omnes Eccl. Prælati.

Capvt V.

Exemplis commendatur abſtinentia munerum; & arrogantia miniſtrorum Papæ perſtringitur.

13\. Dignum nunc ad medium venire factum dulcis memoriæ Martini noſtri. Noſti hoc, ſed an memineris, ignoro. Is Cardinalis Presbyter, functus aliquando legatione in Dacia, tam pauper remeauit, vt pene expenſis & equis deficientibus, vix perueniret Florentiam. Ibi Epiſcopus loci donauit ei equum, quo Piſas vſque, vbi eramus tunc, peruectus eſt. Poſtridie credo ſecutus Epiſcopus (erat enim illi cauſa cũ aduerſario, & agendi aderat dies) cœpit requirere ſuffragia amicorum. Cumque per ſingulos ſollicitaret, ventum eſt ad Martinum. Fiducia erat B maior in illo, qui non poſſet immemor eſſe recentis beneficii. Tum Martinus: Decepiſti me, inquit, neſciebam tibi imminere negotium. Tolle equum tuum, ecce in ſtabulo eſt. Et hora eadem reſignauit illi. Quid dicis mi Eugeni? Nonne alterius ſeculi res eſt, rediſſe legatum de terra auri ſine auro? tranſiſſe per terram argenti, & argentum neſciſſe? donum inſuper quod poterat eſſe ſuſpectum, illico reieciſſe?

Exemplum memorabile Martini Cardinalis munera repudiãtis.

14\. Sed ô mihi locum ſuauem, vbi incidit occaſio memorandi & nominandi ſuauiſſimi odoris virum, Epiſcopum loquor Gaufridum Carnotenſem, qui legationem in partibus Aquitaniæ propriis ſumptibus ſtrenuè adminiſtrauit, idque annos plures. Rem loquor quam vidi ipſe. Eram cum eo in terra illa, cum a quodam presbytero præſentatus illi eſt piſcis, quem vulgo vocant Sturgionem: percunctatus legatus quanti veniret, non accipio, inquit, niſi receperis precium: & reſignauit ſolidos quinque, inuito & verecundo. Item cum eſſemus in quodam oppido, domina illius oppidi obtulit ei pro deuotione cũ manutergio duas vel tres paropſides pulchras, C ligneas tamen. Quas aliquamdiu intuens homo ſcrupuloſæ conſcientiæ, laudauit eas, ſed non acquieuit accipere. Quando argenteas recepiſſet, qui ligneas refutauit? Non fuerunt qui poſſent legato dicere: *Ditauimus Abraham.* Ipſe verò cum Samuele liberè concionabatur ad omnes: *Loquimini de me coram Domino, & coram Chriſto eius, vtrum bouem cuiuſpiam tulerim aut aſinum, ſi quempiam calumniatus ſim, ſi oppreſſi aliquem, ſi de manu cuiuſquam munus accepi, & contemnam illud hodie, vobiſque reſtituam.* O ſi talium daretur virorum copia, quales paucos habemus nunc! Quid te felicius, quid illo iucundius ſeculo? Nonne ſecunda ab æternitate illorum tibi temporum beatitudo videretur, cum te quaquauerſum procedens ſtipatum videres tam inclyto agmine beatorum?

Aliud exemplum Gaufridi Carnotenſis oblatum piſcẽ recuſantis.

Huius Gaufridi frequens eſt mentio in Epiſt. S. Bern. vide de eodẽ in vita S. Bern. l. 2. c. 6. & l. 3. c. 5.

Gen. 14.

1. Reg. 12. a

15\. Si te noui, hæres, & altum trahens[*] ſuſpirium tecum loqueris: Putas fore poſſe quod dicitur? Putas hic ſumus quouſque hæc fiant? Quis det viuere, vt videre contingat? O ſi viderem in vita mea Eccleſiam Dei talib⁹ innixam columnis! O ſi Domini mei ſponſam cernerem tantæ commiſſam fidei, tantæ creditam puritati! Quid me D beatius, quid ve ſecurius, cum eiuſmodi circa me vitæ meæ & cuſtodes ſpectarem ſimul & teſtes? Quibus omnia mea ſecreta ſecurè committerem, communicarem conſilia, quibus me totum refunderem tanquam alteri mihi. Qui ſi vellem aliquatenus deuiare, nõ ſinerẽt, frenarent præcipitem, dormitantem excitarent. Quorũ me reuerentia & libertas extollentem reprimeret, excedẽtem corrigeret. Quorum me conſtantia & fortitudo nutantem firmaret, erigeret diffidentem. Quorum me fides & ſanctitas ad quæque ſancta, ad quæque honeſta, ad quæque pudica, ad quæque amabilia & bonæ famæ pro-

** al. ſpiritum*

Vide quales oportet Pontificem adeoque cæteros Prælatos habere familiares, cõſiliarios, &c.

vocaret. Et nunc reduc oculos mi Eugeni ad eum qui nunc eſt Curiæ ſuæ Eccleſiæ ſtatum, & ſtudia prælatorum, eorum præſertim, qui ſunt in circuitu tuo.

16. Sed de his hactenus. Ego palpaui, non fodi parietem. Tibi licet fodere & videre, vtpote prophetæ filio. Mihi progredi non eſt fas. Vnum dico quod in facie eſt. Ridiculè miniſtri veſtri veſtris ſe compresbyteris anteferre conantur. Non hoc ratio habet, non antiquitas habuit, non conſentit auctoritas. Et ſi de ſua conſuetudine calumnias ſtruitur, melius profectò illa quam ſummus ordo contemnitur. Friuolum tamen ſatis, vnde maximè obtinere id volunt. Nos ſumus, inquiũt, qui in omni celebritate domino Papæ coniunctiores aſſiſtimus, ſedenti propiores aſſidemus, * priores ſequimur procedentem. Hoc totum non dignitatis priuilegium, ſed ſedulitatis debitum eſt, diaconi nomen ſolemni ipſa adminiſtratione interpretans. Denique presbyteris ordinata conceſſione ambientibus maieſtatem, vos ad pedes ſedetis. Propiores aſſiſtitis, vt habeat paratiores. In euangeliis legimus, *quia facta eſt contentio inter diſcipulos, quis eorum videretur eſſe maior.* Beatus eſſes, ſi ſic circa te cætera tenerentur.

Arrogantiam miniſtrorum Papæ redarguit.

* Al. procedentem aſſiſtimus pedes domni, & procedimus. MS. Vict. noſtro Veſtro.

Luc. 22. n

Capvt VI.

Pontifici non conuenire, vtpotè grauioribus intento, rei domeſticæ curam; proindeq; alteri potius Oeconomo committendam.

17. TÆdet iam curiæ, exeundum palatio, domi expectãt nos. Hi non modò circa, ſed quodammodo intra te ſunt. Non eſt ſuperuacua conſideratio qua intendas diſponere domui tuæ, prouidere his qui in ſinu tuo & in gremio tuo ſunt. Ego dico, & neceſſariam. Paulum audi[a]: *Si quis domui ſuæ præeſſe neſcit, quomodo eccleſiæ Dei diligentiam habebit?* Item, *ſi quis ſuorum & maximè domeſticorum curam non habet, fidem negauit, & eſt infideli deterior*[b]. Et hæc dicens, non te moneo ſummis occupatum intendere infimis, & quaſi minutum fieri: in minimis impendere quod maximis debes. Quid te intrices vnde te eripuit Deus? *Hæc*, inquit[c], *omnia adiicientur vobis.* Veruntamen & hæc oportet facere, & illa non omittere. At illa per te agẽs, per te etiam oportet prouideas, qui pro te de his prouideant. Nam ſi vnus è ſeruis per ſe non ſufficit ſimul & cuſtodiæ iumentorum, & curæ menſarum: tu per te quomodo intendere valeas & tuæ domui, & Domini pariter, de qua ſcriptum eſt[d]: *O Iſrael, quam magna eſt domus Domini?* Vacuum prorſus à ſolicitudine rerum minorum & vilium oportet eſſe animum tam magnis & tam multis intentum rebus. Oportet liberum eſſe, quem nulla ſibi vendicet violenta occupatio. Oportet ingenuum, quem nulla deorſum trahat indigna affectio. Oportet rectum, quem nulla ſeorſum auertat ſiniſtra intentio. Oportet cautum, quem nulla ſubeat ſinistra ſuſpicio. Oportet vigilem, quẽ nulla à ſeſe abducat peregrina & curioſa cogitatio. Oportet firmum, quem nulla concutiat repentina turbatio. Oportet inuictum, quem nulla fatiget vel continua tribulatio. Oportet amplum, quem nulla coarctet rei temporalis amiſſio.

a 1. Tim. 3. b

b 1. Tim. 5. b

c Matt. 6. d

d Baruc. 3.

Non decet Pontificem occupari in minimis & vilibus, qui maximis debet intendere.

Qualem oporteat eſſe animũ Pontificis, & cuiuslibet prælati.

18. His te non dubites & bonis priuandum, & feriendum malis, ſi animum diuidens, & Dei rebus, & tuis pariter reculis volueris impartiri. Procurandus quem implices, qui pro te molat. Pro te dico, non tecum. Quædã per temet facies, quædam per te & alios ſimul, quædam per alios & abſque te. Quis ſapiens & intelliget hæc? Nõ eſt quod teret illa domus tuæ conſideratio tua. Ego verò agenda domus tuæ ſub eo genere quod nouiſſimum poſui, locanda cenſuerim. Per alium, vt dixi, illa facies. At is ſi fidelis non fuerit fraudabit: ſi non fuerit prudens, fraudabitur. Quærendus proinde fidelis & prudens, quem conſtituas ſuper familiam tuam.

Oeconomus familiæ præficiendus. Sed fidelis ſimul & prudens.

16. Adhuc inutilis eſt, ſi tertium deeſt. Quæris quid hoc? Auctoritas. Quid enim prodeſt ei velle, & ſcire quæque diſponere prout neceſſe eſt, ſi quod ſcit & vult, non poteſt? Danda ergo facultas agendi pro libitu. Si in præiudicium rationis putas hoc fieri, memento fidelem, qui agere nihilominus pro ratione volet: & prudentem, qui agere nihilominus pro ratione ſciet. Soletque voluntas tunc prodeſſe, cum ei ſcientia ſuppetet vnde tota facilitate mancipetur effectui, cunctis ſine cunctatione parentibus. Subdendi igitur omnes. Nullum patiatur contradictorem. Nemo qui dicat, cur fecit ſic? Poteſtatẽ habeat excludere & admittere quos voluerit, mutare miniſtros, transferre miniſteria ad quos & quando voluerit. Ita timori ſit omnibus, vt ſit & vtilitati. Præſit omnibus, vt omnibus proſit, & de omnibus. Clãdeſtinas & ſuſurratas delectationes non recipias aduerſus eum, magis detractiones cenſueris. Et hanc velim generalem tibi conſtituas regulam, vt omnem qui palam veretur dicere quod in aure locutus eſt, ſuſpectum habeas. Quod ſi te iudicante dicendum coram ille renuerit, delatorem iudices, non accuſatorem.

Authoritas muniendus.

Officium Oeconomi circa procurationes domeſticas.

Itaque vnus omnibus facienda iniungat, & vni omnes reſpondeant. Tu illi habeas fidem, vacans tibi & eccleſiæ Dei. Si quo minus aut fidelis inueniatur aut prudens, fideli potiùs committendum. Sanè è duobus tutius hoc. Quanquam ſi idoneus non reperitur, etſi minus fidelem ſuſtinere potius conſulo, quam te immergere labyrintho huic. Memento Saluatorem Iudam œconomum habuiſſe[e]. Quid Epiſcopo turpius quam incumbere ſupellectili, & ſubſtantiolæ ſuæ: ſcrutari omnia, ſciſcitari de ſingulis, morderi ſuſpicionibus, moueri ad quæq; perdita vel neglecta? Ad verecundiam dico quorundam eiuſmodi ſcrutantium quotidie omnem ſubſtantiam ſuam, numerantium ſingula, de minutis & quadrantibus exigentium rationem. Nõ ita ille Ægyptius[f], qui Ioſepho omnibus traditis ignorabat quid haberet in domo ſua. Erubeſcat Chriſtianus, Chriſtiano ſua non credens. Homo ſine fide, fidem tamen habuit ſeruo, ſuper omnia bona ſua conſtituens eum. Et hic erat alienigena.

Ioh. 1

e Ioan. 12. a

Turpe & indignum Pontifice epiſcopo, &c. curioſè & ſcrupuloſè nimis intendere rebus domeſticis.

Aquilarum non eſt muſcas venari.

f Gen. 39. a

Mira res. Satis ſuperq; Epiſcopi ad manum habẽt quibus animas credant: & cui ſuas committant facultatulas, non inueniunt? Optimi videlicet æſtimatores rerum, qui magnam de minimis, paruam aut nullam de maximis curam gerant. Sed, vt liquidò datur intelligi, patientius ferimus Chriſti iacturam, quam noſtram. Quotidianas expenſas quotidiano reciprocamus ſcrutinio, & continua Dominici gregis detrimenta neſcimus. De pretio eſcarum, & numero panum, cum miniſtris quotidiana diſcuſſio eſt: rara admodum cum presbyteris celebratur collatio de peccatis populorum. Cadit aſina, & eſt qui ſubleuet eam. Perit anima, & nemo eſt qui reputet. Nec mirum, cum nec noſtros quidem aſſiduos ſentiamus defectus. Nonne ad ſingulas ſupputationes iſtas iraſcimur, vrimur, anxiamur? Quam tolerabilius rerum quam mentium ſuſtineremus iacturam? *Quare, inquit, non magis fraudem patimini?*[g] Quæſo tu qui alios doces, doce teipſum: ſi tamen iã non docuiſti pluris te habere quã tua. Tranſitoria iſta, quæ ſtare tibi nullo pacto queunt, fac vt à te tranſeant, nõ per te. Riuus qua fluit, cauat terram: ſic diſcurſus temporalium conſcientiam rodit. Si poteſt torrẽs in agros excurrere ſine læſione ſatorum, & tu te iſta ſine vulnere mentis poſſe tractare confidito. Omnimodis conſulo ſtudeas auertere à te concurſum horum. Multa neſcias, plurima diſſimules, nonnulla obliuiſcaris.

21. Notent hæc Prælati in cura opum tam anxii & induſtrii, ac in curis animarum nimis incurii.

g 1. Cor. 6. a

Cura rerum temporalium ſine vulnere mentis vix tractari poteſt.

Sunt tamen quæ ignorare te nolim, mores quorumque & ſtudia. Non oportet vt vitia domus tuæ vltimus ſcias: quod quamplurimis nouimus contigiſſe. Quapropter, vt dixi, alius alia diſpenſet, de diſciplina tu prouide, illud nemini credas. Si inſolentior coram te vel ſermo ſonuerit, vel habitus apparuerit, manus tua ſuper eiuſmodi, tu vlciſcere iniuriam tuam. Impunitas auſum parit, auſus exceſſum. Domum Epiſcopi decet ſanctitudo, decet modeſtia, decet honeſtas, horum diſciplina cuſtos. Sacerdotes domeſtici, aut cæteris honeſtiores, aut fabula omnibus ſunt. In vultu, in habitu, in inceſſu illorum qui circa te ſunt, nihil reſidere impudicũ, nihil indecens patiaris. Diſcant à te coepiſcopi tui comatulos pueros, & comptos adoleſcentes ſecum non habere. Certè inter mitratos diſcurrere calamiſtratos non

22. Diſciplina familiæ, id eſt, mores & ſtudia domeſticorum Prælato curæ eſſe debent.

Domum Epiſcopi decet ſanctitudo.

h Eccl. 7. c decet. Et memento quod ſapiens admonet[h]: *Filiæ tibi ſunt? noli facie tuam hilarem ad eas oſtendere.* A

23. Familiaritati grauitas miſcenda. Nec auſteritatem tamen ſuadeo tibi, ſed grauitatem. Illa infirmiores fugat, hæc reprimit leuiores. Illa ſi adſit, odibilem: hæc ſi deſit, contemptibilem reddit, in omnibus tamen modus melior. Ego nec ſeuerius valim, nec diſſolutus. Quid hac mediocritate gratius, vt non de ſeueritate ſis oneri, nec de familiaritate contemptui? In palatio Papam, domi te patrem familias exhibe. Ament te domeſtici tui: ſi non, facito vt timeant. Vtilis ſemper cuſtodia oris, quæ tamen affabilitatis gratiam

Linguæ cuſtodia. Actu ſeuerus, vultu ſerenus, verbo ſerius. non excludat. Ergo vbique frenanda lingua præceps, maximè autem in conuiuio. Ille conuenientior habitus, ſi tu actu quidem ſeuerus ſis, vultu ſerenus, verbo ſerius. Capellani, & qui tecum iugiter diuinis interſunt officiis, non ſint ſine honore. Tuum eſt tales tibi prouidere, qui digni ſint. Seruiatur eis ab omnibus tanquam tibi. Neceſſaria de manu tua accipiant. His contenti ſint quæ tu prouideris illis, tu vide ne egeant. Super hoc quem fortè ab aduentantibus petere deprehendes,

4. Reg. 5. f iudica Gieziram[i]. Id de oſtiariis, id de cæteris officialibus decernendum. Verum hoc ex abundanti, nam formam iſtam iam olim à te poſitam recordamur. Quid tuo dignius Apoſtolatu? quid ſalubrius ad conſcientiam, honeſtius ad famam, vtilius ad exemplum? Optimus canon qui proiicit auaritiam ex calumnia, * non à conſcientia tantum.

* al. id eſt non ai. hoc eſt non ai & non

Capvt VII.

Epilogus ſeu ſumma eorum, quæ in Pontifice requiruntur.

24. Epilogus vitæ Pontificalis. Libet iam & hunc claudere librum, ſed in calce aliqua velim vel ante dicta quaſi epilogando repetere, vel addere prætermiſſa. Conſideres ante omnia ſanctã Romanam Eccleſiam, cui Deo auctore præes, Eccleſiarum matrem eſſe, non dominam: te verò non dominũ epiſcoporum, ſed vnum ex ipſis, porrò fratrem diligentium Deum, & participem timentium eum. De cætero oportere te eſſe conſidera formam iuſtitiæ, ſanctimoniæ ſpeculum, pietatis exemplar, aſſertorem veritatis, fidei defenſorem, doctorem gẽtium, Chriſtianorum ducem, C amicum ſpõſi, ſponſæ paranymphum, cleri ordinatorẽ, paſtorem plebium, magiſtrum inſipientium, refugium oppreſſorum, pauperum aduocatum, miſerorum ſpem, tutorem pupillorum, iudicem viduarum, oculum cæcorum, linguam mutorum, baculum ſenum, vltorem ſcelerum, malorum metum, bonorum gloriam, virgam potentium, malleum tyrannorum, regum patrem, legum moderatorem, canonum diſpenſatorem, ſal terræ, orbis lumen, ſacerdotem Altiſſimi, vicarium Chriſti, Chriſtum Domini: poſtremò Deum Pharaonis.

Catalogus virtutum & titulorum quibus Pontificem ornari oportet. Similia vide Ep. 161. ad PP. Innocent. II

25. Intellige quæ dico: dabit tibi Dominus intellectum. Vbi malitiæ iuncta potentia eſt, aliquid tibi ſupra hominem præſumendum. Vultus tuus ſuper facientes mala. Timeat ſpiritum iræ tuæ, qui hominem non veretur, gladium non formidat. Timeat orationem, qui admonitionem contempſit. Cui iraſceris tu, Deum ſibi iratum non hominem putet. Qui te non audierit, auditurum Deum, & contra ſe paueat. Quod reliquum eſt, de his quæ ſupra te ſunt, incumbit iam diſputatio, quam vno libro Deo adiuuante ſoluere ſpero, & me pariter abſoluere promiſſione mea.

DE CONSIDERATIONE,
LIBER V

Capvt I.

De his quæ ſupra nos ſunt, id eſt, de Deo rebuſq; diuinis cõſiderationem inſtituit, qua in re totus hic liber conſumitur.

E Libri ſuperiores etſi de conſideratione inſcribantur, plurimum tamen habens actionis admixtum, dum res aliquas non conſiderandas tantum, ſed agendas docent vel monent. At qui in manibus modò eſt, ſola in conſideratione verſabitur. Quæ enim ſupra ſunt (vt quidem conſtat *) actu non indigent, ſed inſpectu. Non eſt quòd in eis actites, quæ vno modo ſemper ſunt, & in æternum; porrò aliqua & ab æterno. Et * hoc velim ſolerter aduertas, vir ſagaciſſime Eugeni, quia toties peregrinatur conſideratio tui, quotiens ab illis rebus ad iſta deflectitur inferiora & viſibilia, ſiue intuenda ad notitiam, ſiue appetenda ad vſum, ſiue pro officio diſponenda vel actitanda. Si tamen ita verſatur in his vt per hæc illa requirat, haud procul exulat. Sic cõſiderare vel appropiare, repatriare eſt. Sublimior iſte præſentium ac dignior vſus rerum, cum iuxta ſapientiam Pauli[a], *inuiſibilia Dei per ea quæ facta ſunt, intellecta cõſpiciuntur.* Sanè hac ſcala ciues non egent, ſed exules. Quod vidit ipſe huius ſententiæ auctor, qui cum diceret inuiſibilia per viſibilia conſpici, ſignanter poſuit, *à creatura mũdi.* Et verè quid opus ſcalis tenenti iam ſolium? Creatura cœli illa eſt, præſto habens per quod potius iſta intueatur. Videt verbum, & in verbo facta per verbum. Nec opus habet ex his quæ facta ſunt, factoris notitiam mendicare. Neq; enim vt vel ipſa nouerit ad ipſa deſcendit, quæ ibi illa videt, vbi lõgè melius ſunt quàm in ſeipſis. Vnde nec medium requirit ad ea corporis ſenſum: ſenſus ipſa ſibi, ſe ipſa ſentiens. Optimum videndi genus, ſi nullius egueris, ad omne quod noſſe libuerit, te contentus. Alioquin * iuuari aliunde, obnoxium fieri eſt: minuſq; à perfecto iſtud, & minus liberum.

* al. conſtat. * al. Mens noſtra peregrinatur quoties à cœleſtibus ad terrena deflectit.

a Rom. 1. c

Beati quo modo Deum videant. B

* al. iuniari.

2. Quid quòd & inferioribus eges? Nonne præpoſterũ hoc & indignum? Planè ſuperiorum quædam iniuria eſt, inferiorum operam deſiderare, à qua iniuria nemo hominum perfectè vindicabitur, niſi cum quiſq; euaſerit in libertatem filiorum Dei. Nempe erunt hi omnes docibiles Dei, & nulla interueniente creatura ſolo beati Deo. Repatriaſſe erit hoc, exiſſe de patria corporum in regionem ſpirituum. Ipſa eſt Deus noſter, maximus ſpiritus, maxima mãſio ſpirituum beatorum, & ne quid hic ſibi vſurpet carnis ſenſus, ſeu imaginatio, veritas eſt, ſapientia eſt, virtus, æternitas, ſummum bonum. * A quo interim abſumus, & vbi ſumus, vallis eſt lachrymarum, in qua ſenſualitas regnat, & conſideratio exulat. In qua liberè quidem & poteſtatiuè ſe exerit ſenſus corporeus, ſed intricatus caligat oculus ſpiritualis. Quid igitur mirum ſi ope indigenæ aduena indiget? Et felix ſecundum tempus viator, qui ciuium beneficium, ſine quo tranſire non poteſt, in obſequium conuertere potuit, vtens, non fruens: vrgens, non petens: exactor, non ſupplex.

Ioan. 6. e

al Vade.

Capvt II.

Ponit varios huius Conſiderationis gradus ac ſpecies.

3. Actiua. Media. Magnus ille qui vſum ſenſuum quaſdam veluti ciuium opes expendere ſatagit, diſpenſando in ſuam & multorum ſalutem. Nec ille minor qui hunc ſibi gradũ ad illa inuiſibilia philoſophando conſtituit, niſi quòd hoc dulcius, illud vtilius: hoc felicius, illud fortius eſſe cõſtat. At omnium maximus, qui ſpreto ipſo vſu rerum & ſenſuum, quantum quidem humanæ fragilitati fas eſt, non aſcenſoriis gradibus, ſed inopinatis exceſſibus auolare interdum contemplando ad illa ſublimia conſueuit. Ad hoc vltimum genus illos pertinere reor exceſſus Pauli: Exceſſus, nõ aſcenſus. Nam raptum potius fuiſſe, quàm aſcendiſſe ipſe ſe perhibet[a]. Inde eſt quod dicebat: *Sine mente excedimus, Deo*[b]. Porrò hæc tria ita contingunt cũ conſideratio etſi in loco peregrinationis ſuæ, virtutis ſtudio, & adiutorio gratiæ facta ſuperior, ſenſualitatem aut premit, ne inſoleſcat, aut cogit, ne euagetur, aut fugit ne inquinet. In primo potentior, in ſecundo liberior, in tertio purior. Puritatis ſiquidem & alacritatis pariter alis fit ille volatus.

Contemplatiua.

a 2. Cor. 12 a
D b 2. Cor. 5. c

4. Tres conſiderationis ſpecies. Vis tibi has conſiderationis ſpecies propriis diſtingui nominibus? Dicamus ſi placet, primam *diſpenſatiuam*, ſecundam *æſtimatiuam*, tertiam *ſpeculatiuam*. Horum nominum rationes diffinitiones declarabunt. *Diſpenſatiua* eſt conſideratio ſenſibus ſenſibilibuſq; rebus ordinatè & ſocialiter vtens ad promerendum Deum. *Æſtimatiua* eſt conſideratio prudenter ac diligenter quæque

ſcrutans & ponderans ad veſtigandum Deum. *Speculatiua* eſt conſideratio ſe in ſe colligens, & quantum diuinitus adiuuatur, rebus humanis eximens ad contemplandum Deum. Puto vigilanter aduertis alterum hanc eſſe fructum: Cæteras ſi non referantur ad iſtam, quòd dicuntur videri poſſe, ſed non eſſe. Et prior quidem abſque fructu huius multa ſerit, & nihil metit. Sequens verò niſi ad iſtam ſe dirigat, vadit, ſed non euadit. Ergo quod prima optat, ſecunda odorat, tertia guſtat. Ad quem tamen guſtum perducunt & cæteræ, etſi tardius: niſi quòd prima laborioſiùs, ſecunda quietius peruenitur.

Capvt III.

Ea quæ ſupra nos ſunt, Deum ſcilicet & Angelos, inueſtigari, opinione, fide & intellectu.

5 DIxiſti, inquis, ſatis quà aſcendatur: etiam quò aſcendendum, dicere habes. Falleris, ſi id ſperas: ineffabile eſt. Tu me exiſtimas loqui quod oculus non vidit, nec auris audiuit, & in cor hominis non aſcendit[a]? *Nobis,* inquit[b], *reuelauit Deus per ſpiritum ſuum.* Ergo quæ ſupra ſunt, non verbo docentur, ſed ſpiritu reuelantur.

a Iſa. 64. b
b 1. Cor. 2. b

Superna quæ conſideranda. Verùm quod ſermo non explicat, conſideratio quærat, oratio expetat, mereatur vita, puritas aſſequatur. Sanè eorum admonitus quæ ſupra ſunt, non te exiſtimes mitti à me ſuſpicere ſolem, lunam, ſtellas, non ipſum firmamentum, non aquas quæ ſuper cœlos ſunt. Iſta ſiquidem omnia etſi ſuprà loco, precio infrà ſunt, & dignitate naturæ. Sunt enim corpora. Tui portio ſpiritus eſt, quo ſuperius quippiam fruſtra quæris, quod non ſit ſpiritus. Porrò ſpiritus eſt Deus, ſunt & Angeli ſancti, & hi ſupra te. Sed Deus natura, angeli gratia ſuperiores ſunt. Vnum ſiquidem tui & Angeli optimum. Ratio eſt: Deus verò non ſui aliquid optimum habet, vnum optimum totus. Is, & qui cum eo ſunt beati ſpiritus, tribus modis veluti vijs totidem noſtra ſunt conſideratione veſtigandi, opinione, fide, intellectu. Quorum intellectus rationi innititur, fides auctoritati, opinio ſola veriſimilitudine ſe tuetur. Habent illa duo certam veritatem, ſed fides clauſam & inuolutam, intelligentia nudam & manifeſtam. Cæterum opinio certi nihil habens, verum per veriſimilia quærit potius quàm apprehendit.

Opinio, fides, intellectus his tribus veſtigatur Deus & beati Spiritus.

6 Omnino in his cauenda confuſio, ne aut incertum opinionis fides figat, aut quod firmum fixumque eſt fidei, opinio reuocet in quæſtionem. Et hoc ſciendum, quia opinio ſi habet aſſertionem, temeraria eſt: fides ſi habet hæſitationem, infirma eſt. Item intellectus ſi ſignata fidei tentet irrumpere, reputatur effractor, ſcrutator maieſtatis. Multi ſuam opinionem intellectum putauerunt, & errauerunt. Et quidem opinio poteſt putari intellectus, intellectus opinio non poteſt. Vnde hoc accidit? Profectò quia hæc falli poteſt, ille non poteſt. Aut ſi falli potuit, intellectus nõ fuit, ſed opinio. Verus nempe intellectus certam habet non modò veritatem, ſed notitiam veritatis. Poſſumus ſingula hæc ita diffinire. *Fides* eſt voluntaria quædam certa prælibatio necdum propalatæ veritatis. *Intellectus* eſt rei cuiuſcunque inuiſibilis certa & manifeſta notitia. *Opinio* eſt quaſi pro vero habere aliquid quod falſum eſſe neſcias. Ergo, vt dixi, fides ambiguum non habet: aut ſi habet, fides non eſt, ſed opinio. Quid igitur diſtat ab intellectu? Nempe quòd etſi non habet incertum non magis quàm intellectus, habet tamen[*] inuolutum, quod non intellectus. Denique quod intellexiſti, nõ eſt de eo quod vltra quæras: aut ſi eſt, non intellexiſti. Nil autem malumus ſcire, quàm quæ fide iam ſcimus. Nil ſupererit ad beatitudinẽ, cum quæ iam certa ſunt nobis fide, erunt æquè & nuda.

Cauenda in illis tribus confuſio.

Definitiones Fidei Intellectus Opinionis.

* al. inuolucrũ.

Capvt IV.

Beati ſpiritus cœli ciues, quomodo à nobis conſiderandi & intelligendi.

7 HIs ita expeditis, age iam dirigatur conſideratio in eam quæ ſurſum eſt Hieruſalem quæ eſt mater noſtra, ac totis tribus memoratis vijs cautè & vigilanter veſtigemus inueſtigabilia: quatenus tamen licet, vel magis quatenus nobis donabitur. Et primò quidem ciues ſpiritus eſſe illic, potentes, glorioſos, beatos, diſtinctos in perſonas, diſpoſitos in dignitates, ab initio ſtantes in ordine ſuo, perfectos in genere ſuo, corpore æthereos, immortalitate perpetuos, impaſſibiles, non creatos, ſed factos, id eſt, gratia, non natura, mente puros, affectu benignos, religione pios, caſtimonia integros, vnanimitate indiuiduos, pace ſecuros, à Deo conditos, diuinis laudibus & obſequijs deditos. Hæc omnia legendo comperimus, fide tenemus: Quanquam de corporibus horum non modò vnde ſint, ſed an aliquatenus ſint, hæret ſententia aliquorum. Vnde ſi quis inter opinabilia magis ad ponendum cenſuerit, non contendo. Porrò intellectu præditos, non fide, non opinione, ſed intellectu capimus, quia non poſſunt huius expertes, & Dei ſimul participes eſſe. Sunt & nomina quædam nota nobis ſimiliter ex auditu, per quæ horum beatitudines (etiam quæ non liquidò mortalium percepit auditus) officia, merita, gradus, ordines, vtcunque à nobis conijci & diſcerni queunt. Sed enim quod ex auditu non eſt, iam non ex fide. Nam *fides ex auditu*[a]. Itaque opinando iſta dixerimus. Ad quid enim cœleſtium nomina innotuerunt, ſi ne opinari quidem ſalua fide aliquid licet de rebus quarum nomina ſunt? Angeli, Archangeli, Virtutes, Poteſtates, Principatus, Dominationes, Throni, Cherubim, Seraphim, hæc nomina. Quę ſignificata eorum? Nullane inter illos ſpiritus qui ſimpliciter Angeli, & eos qui Archangeli nuncupantur, diſtantia?

Angelorum natura.

De nominibus, officijs, hæreditatibus, diſtinctione Angelorum

a Rom. 10. d

8 Quid ergo ſibi vult gradualis diſtinctio hæc? Putemus *Angelos* dici (niſi tu conuenientius aliquid conſideraſti) qui ſinguli ſingulis hominibus dati creduntur: *miſſi in miniſterium,* ſecundum Pauli doctrinam[b], *propter eos qui hæreditatem capiunt ſalutis.* De quibus Saluator[c]: *Angeli eorum ſemper vident faciem patris.* Putemus his præeſſe *Archangelos,* qui conſcij myſteriorum diuinorum, non niſi ob præcipuas & maximas cauſas mittuntur. E quibus magnus ille Archangelus Gabriel miſſus legitur ad Mariam: ob cauſam vtique qua maior eſſe nõ potuit. Putemus ſuper iſtos *Virtutes* eſſe quarum nutu vel opere ſigna & prodigia in elementis ſiue ex elementis facta apparent ad commonitionem mortalium. Inde eſt fortaſſis quòd cum in Euangelijs legas[d]: *Erunt ſigna in ſole & luna & ſtellis:* paulò poſt habes. *Nã virtutes cœlorum mouebuntur.* Hi nimirum ſpiritus, per quos ſigna fiunt. Putemus *Poteſtates* ſuperiores iſtis, quarum virtute poteſtas tenebrarum comprimitur, & coercetur malignitas aëris huius, ne quantum vult noceat, ne malignari, niſi vt proſit, poſſit. Putemus *Principatus* his quoque prælatos, quorum moderamine & ſapientia omnis in terris principatus conſtituitur, regitur, limitatur, transfertur, mutilatur, mutatur. Putemus *Dominationes,* adeò cunctis ſupereminere præfatis ordinibus, vt reſpectu horum cæteri videantur omnes adminiſtratorij ſpiritus, & ad iſtos tanquam ad dominos referri regimina Principatuum, tutamina Poteſtatum, operationes Virtutum, reuelationes Archangelorum, curam & prouidentiam Angelorum. Putemus *Thronos* alto etiam ab his euolaſſe receſſu, qui ex eo quòd ſedent, Throni dicuntur: & ex eo ſedent, quòd ſedet in eis Deus. Neque enim ſedere in eis qui non ſederent, poſſet. Quæris[*] quid illam ſentiam ſeſſionem? Summam tranquillitatem, placidiſſimam ſerenitatem, pacem quæ exuperat omnem intellectum. Talis eſt qui ſedet in Thronis Dominus Sabaoth, iudicans omnia cum trãquillitate, placidiſſimus, ſereniſſimus, pacatiſſimus. Et tales ſibi conſtituit Thronos, ſimillimos ſibi. Putemus *Cherubim* ex ipſo ſapientiæ fonte ore Altiſſimi haurientes, & refundentes fluenta ſcientiæ vniuerſis ciuibus ſuis. Et vide ne is ſit quem Propheta loquebatur[e] *fluminis impetus lætificans ciuitatem Dei.* Putemus *Seraphim* ſpiritus totos diuino igne ſuccenſos ſuccendere vniuerſa, vt ſinguli ciues ſingulæ ſint lucernæ ardentes & lucentes. Ardentes charitate, lucentes cognitione.

Angeli

b Heb. 1. d

c Matt. 18. b

Archangeli.

Luc. 1.

Virtutes

d Luc. 21. e

Poteſtates.

Principatus.

Dominationes.

Throni.

* al. quæris

Cherubim.

e Pſal. 45. a

Seraphim.

9. O Eugeni quàm bonum eſt nos hîc eſſe, quàm fore melius, ſi quando tamẽ toti ſequamur quò ex parte præceſſimus. Præceſſimus animo, & ne ipſo quidem toto, ſed parte, & parte modica nimis. Affectus iacent mole corporea prægrauati, & luto hærentibus deſideriis, ſola interim arida & tenuis conſideratio præuolat. Et tamen ex tantillo quod iam datur, liber exclamare[f]: *Domine, dilexi decorem domus tuæ, & locum habitationis gloriæ tuæ.* Quid ſi totam ſe colligat anima, & reductis affectibus è cunctis locis quibus captiui tenentur, timendo quæ non oportet, amando quæ non decet, dolendo vanè, gaudendo vanius, cum his meat tota libertate volatum, pulſet cum impetu ſpiritus, & in pinguedine gratiæ illabatur? Nonne cum cœperit circuire lucidas manſiones, & ſinum illum etiam Abrahæ curioſiùs perſcrutari, & ſub altari quodcunque illud eſt, martyrum reuiſere animas in prima ſtola ſecundam patientiſſimè expectãtes, multò magis tunc inſtabit loquens cum Propheta[g]: *Vnam petii à Domino, hanc requiram, vt inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ, vt videam voluntatem Domini, ac viſitem templum eius?* Quidni ibi videatur cor Dei? quidni ibi probetur quæ ſit voluntas Dei bona, & beneplacens & perfecta? Bona in ſe, placens in effectibus, beneplacens fruentibus, perfecta perfectis, & nihil vltra quærentibus. Patent viſcera miſericordiæ, patent cogitationes pacis, diuitiæ ſalutis, myſteria bonæ voluntatis, benignitatis arcana, quæ clauſa mortalibus, etiam ipſis electis ſuſpecta ſunt*. Id quidem ſalubriter, ne deſinant timere, dum necdum dignè amare idonei inueniuntur.

Quantæ iucunditas animo in cœleſtibus degere.
f Pſal. 25 b
g Pſal. 26.
* Suſpecta, quia incerta, cũ neſcit homo amore an odio dignus ſit.

10. Cernere eſt in his qui *Seraphim* appellantur, quomodo amet qui vnde amet non habet, ſed eſt & qui nihil horum quæ fecerit odit: quos ſaluandos fecit, quomodo foueat; quomodo prouehat, quomodo amplexetur, quomodo delicta electæ* iuuentutis, & paleas ignorantiarum eius ignis ille conſumens, ipſam purgatiſſimam & ſuo amore digniſſimam reddat. Cernere eſt in *Cherubim*, qui plenitudo ſcientiæ dicuntur, Deum ſcientiarum Dominum eſſe, qui ſolus ſolam neſciat ignorantiam, qui totus ſit lux, & tenebræ in eo non ſint vllæ, totus ſit oculus, & qui minimè aliquando fallitur, quia minimè clauditur, qui extra ſe non quærat lumen, cui admoueatur vt videat, ipſe qui videt, ipſe vnde videt. Cernere eſt in *Thronis* quàm non ſuſpectus omni innocentiæ iudex ſedeat in his, qui circumuenire nolit, circumueniri non poſſit, quippe qui ſit amans & videns. Nec vacat ſeſſio: tranquillitatis inſigne eſt. De vultu tali iudicium meum prodeat opto, cui inſit amor, error abſit, & perturbatio. Cernere eſt in *Dominationibus* quantæ ſit Dominus maieſtatis, cuius nutui imperium conſtat, & imperio vniuerſitatis atque æternitas termini ſunt. Cernere eſt in *Principatibus* principium ex quo omnia, & quomodo à cardine oſtium; ſic ab ipſo regi vniuerſitatem. Cernere eſt in *Poteſtatibus* quàm poteſtatiuè idem princeps quos regit protegit, contrarias poteſtates arcẽs & propulſans. Cernere eſt in *Virtutibus* vnam vbiq; æqualiter præſto eſſe virtutem per quã omnia viuificam, efficacem, inuiſibilem, immobilemque, omnia tamen mouentem vtiliter, tenentem firmiter. Quæ cum in minus vſitata effecta apud mortales erupere, miracula ſiue prodigia vocant. Cernere poſtremò & mirari eſt in *Angelis* & *Archangelis* veritatem atque experientiam vocis illius[h]: *Quoniam ipſi cura eſt de nobis;* qui talium nos & tantorum non deſinit iucundare viſitationibus, inſtruere reuelationibus, ſuggeſtionibus commonere, ſedulitate ſolatiari.

* al. neglecta, ſic 2. M S. Vatic 1580 V ſuo
Quid in ſingulis beatorũ ſpirituum ordinibus conſiderandum.
h 1. Pet. 5.

CAPVT V.

Gratias ac Dotes Angelorum à Deo in ipſos deriuari.

11. HÆc omnia contulit illis ſpiritibus ipſe qui condidit illos vnus atque idem ſummus Spiritus, diuidens ſingulis prout vult: hæc operatur in illis, hæc dedit operari & illis, ſed aliter. Ardent *Seraphim* ſed igne Dei, vel potius igne Deo. Quod præcipuum eſt in eis, amant, ſed non quantum Deus, nec quomodo. Lucent *Cherubim*, & ſcientia eminent, ſed participio veritatis, ac per hoc non vt veritas, nec quantum. Sedent *Throni*, ſed inſidentis beneficio. Iudicant & ipſi cum tranquillitate, ſed non ad menſuram modumve pacis pacantis, pacis quæ exuperat omnem ſenſum. Dominantur *Dominationes*, ſed ſub Domino dominantur, & ſeruiunt pariter. Quid hoc ad ſummum ſempiternum ſingulareq; dominium? Præſunt *Principatus* & regunt, ſed reguntur & ipſi, ita vt regere iã non nouerint, ſi regi deſierint. Præcellit in *Poteſtatibus* fortitudo, ſed cui debent quòd fortes ſunt, & aliter eſt fortis & plus. Nec tam fortis quàm ipſa fortitudo eſt. *Virtutes* pro ſuo miniſterio & poteſtatu ſatagunt excitare corda torpentia hominum innouatione ſignorum, virtus verò in eis manens ipſa facit opera. Faciunt & illæ, ſed in comparatione eius non faciunt. Deniq; tantũ intereſt, vt quaſi ſingulariter Propheta dicat ad eum: *Tu es Deus qui facis mirabilia*[a]. Et idem de eo[b]: *Qui facit mirabilia magna ſolus.* Adſunt *Angeli* & *Archangeli*, ſed ille germanior nobis, qui non modo adeſt, ſed ineſt.

Operationes ſeu gratiæ & dotes, quæ in beatis ſpiritibus ſunt, omnes à Deo.
a Pſal. 76. b
b Pſal. 135 a

12. Quod ſi dicas poſſe ineſſe & Angelum non inficior. Memini ſcriptum[c]: *Et Angelus qui loquebatur in me.* Atqui differentia & in hoc. Ineſt Angelus ſuggerens bona, non ingerens: ineſt hortans ad bonum, non bonum creans. Deus ſic ineſt vt afficiat, vt infundat, vel potius vt infundatur & participetur, ita vt vnum* proinde cum noſtro ſpiritum eſſe dicere quis non timuerit, etſi non vnam perſonam, vnamue ſubſtantiam. Habes enim[d]: *Qui adhæret Deo, vnus ſpiritus eſt.* Angelus ergò cum anima, Deus in anima. Ille vt contubernalis animæ ineſt, Deus vt vita. Itaque ſicut anima videt in oculis, audit in auribus, odorat in naribus, in faucibus guſtat, tangit in toto reliquo corpore: ſic Deus diuerſa in diuerſis ſpiritibus operatur, verbi gratia in aliis amantem ſe exhibens, in aliis agnoſcentem, in aliis alia facientem, ſicut vnicuique datur manifeſtatio ſpiritus ad vtilitatẽ[e]. Quis eſt iſte tam communis in vocibus, tam longè in rebus? Quomodo quem noſtris loquimur verbis, in ſua reconditus maieſtate, noſtros penitus & aſpectus effugit & affectus? Audi ipſum quid loquatur hominibus[f]: *Sicut exaltantur cœli à terra, ſic exaltatæ ſunt viæ meæ à viis veſtris, & cogitationes meæ à cogitationibus veſtris.* Dicimus amare, & Deus: dicimus noſſe, & Deus. Et multa in hunc modum. Sed Deus amat vt charitas, nouit vt veritas, ſedet vt æquitas, dominatur vt maieſtas, regit vt principium, tuetur vt ſalus, operatur vt virtus, reuelat vt lux, aſſiſtit vt pietas. Quæ omnia faciunt & Angeli, facimus & nos, ſed longè inferiori modo, non vtique bono quod ſumus, ſed quod participamus.

c Zac. 1. c
Quomodo inſit homini Angelus, & quomodo Deus.
* al. pariodo.
d 1. Cor. 6 b
e 1. Cor. 12. a
f Eſa. 55. c
Diſcrimẽ inter actiones Dei, Angelorũ & hominum.

CAPVT VI.

Principii & eſſentiæ rationem propriè ſoli Deo conuenire.

13. NVnc iam tranſi ſpiritus iſtos, ſi forte cum ſponſa dicere poſſis & tu: *Paululum cum pertranſiſſem eos, inueni quem diligit anima mea*[a]. Quis eſt? Non ſanè occurrit melius, quam QVI EST. Hoc ipſe de ſe voluit reſponderi, hoc docuit, dicente Moyſe ad populum, ipſo quidem iniungente: *QVI EST, miſit me ad vos*[b]. Meritò quidem. Nil competentius æternitati, quæ Deus eſt. Si bonum ſi magnum, ſi beatum, ſi ſapientem, vel quicquid tale de Deo dixeris, in hoc verbo inſtauratur, quod eſt, EST. Nempe hoc eſt ei eſſe, quòd hæc omnia eſſe. Si & centum talia addas, non receſſiſti ab eſſe. Si ea dixeris, nihil addidiſti: ſi non dixeris, nihil minuiſti. Si vidiſti hoc tam ſingulare tam ſummum eſſe, nonne in comparatione huius quicquid hoc non eſt, iudicas potius non eſſe quàm eſſe? Quid item Deus? Sine quo nihil eſt. Tam nihil eſſe ſine ipſo, quàm nec ipſe ſine ſe poteſt. Ipſe ſibi, ipſe omnibus eſt. Ac per hoc quodammodo ipſe ſolus eſt qui ſuum ipſius eſt, & omnium eſſe. Quid eſt Deus? Principium. Et hoc ipſe de ſe reſponſum dedit[c]. Multa in rebus dicuntur principia, ſed reſpectu poſteriorum. Alioquin ſi ad aliquid præcedens reſpicias, ipſum potiùs principium dabis. Quamobrem ſi quæ-

a Cant. 3. b
b Exod. 3 d
Deus eſt ſummum eſſe.
Deus quid ſit.
c Ioan. 8. d
Deus ſolus principiũ eſt.

tas verum ſimplexq; principium, inuenias oportet quod principium non habuerit. Ex quo vniuerſum cœpit, ipſum profectò minimè cœpit. Nam ſi cœpit aliunde cœpit neceſſe eſt. A ſe enim cœpit nihil. Niſi forte quis

Nihil ſui potuit eſſe principium.

putauerit, quod non erat, dare ſibi potuiſſe, vt eſſe inciperet: aut fuiſſe aliquid, antequam eſſet. Quod vtrumq; quia ratio non conſentit, conſtat nihil ſibi fuiſſe ex ſe initium.

ad principium

principium. Quod verò aliud principium habuit, * primum non fuit.

14\. Verum ergo principium nequaquam cœpit, ſed totum ab ipſo cœpit. Quid eſt Deus? Cui ſecula nec acceſſerunt, nec deceſſerunt, nec coæterna tamen. Quid eſt

a Rom. 11. d

Deus? *Ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia.* [a] Ex quo omnia, creabiliter, non ſeminabiliter. *Per quem omnia*, ne alium auctorem atque alium opificem arbitreris.

Deus eſt, ex quo, per quem, & in quo ſunt omnia.

In quo omnia, non quaſi in loco, ſed quaſi in virtute. *Ex quo omnia*, tanquam vno principio auctore omnium. *Per quem omnia*, ne alterum inducatur principium artifex. *In quo omnia*, ne tertium inducatur, locus. *Ex quo omnia*, non de quo, quia non eſt materia Deus. Efficiens cauſa eſt, non materialis. Fruſtra Philoſophi materiam quærunt, non eguit materia Deus. Non enim officinam quæſiuit, non artificem. Ipſe per ſe, in ſe omnia fecit. Vnde? De nihilo. Nam ſi ex aliquo fecit, illud non fecit, ac per hoc nec omnia. Abſit vt de ſua incorruptibili incorruptibilique ſubſtantia tam multa fecerit, etſi bona, corruptibilia tamen. Quæris ſi in ipſo omnia, ipſe vbi? Nihil minus

* al. Nihil non inuenio. Vbi ſit Deus.

inuenio *. Quis capiat locus? Quæris vbi non ſit? Ne hoc quidem dixerim. Quis ſine Deo locus? Incomprehenſibilis eſt Deus: ſed non parum apprehendiſti, ſi hoc tibi de eo compertum eſt, quod nuſquam ſit, qui non clauditur loco, & nuſquam non ſit, qui non excluditur loco. Suo autem ſublimi atque incomprehenſibili

c Ioan. 1. a

modo, ſicut omnia in ipſo, ſic ipſe in omnibus eſt. Denique (ſicut ait Euangeliſta) *in mundo erat.* [c] Alias verò, vbi erat antequam mundus fieret, ibi eſt. Non eſt quod quæras vltra vbi erat: præter ipſum nihil erat. Ergo in ſeipſo erat.

Capvt VII.

Deum & ſimplicem & trinum eſſe.

15\. QVid eſt Deus? Quo nihil melius cogitari poteſt. Si approbas, non oportet aſſentiaris eſſe aliquid, quo Deus ſit, & quod Deus non ſit. Hoc enim ſine dubio melius. Quomodo non melius Deo, ſi Deus non eſt,

Contra hæreſes quæ quaternitatem in diuinitate adſtruunt.

quod dat Deo vt ſit? At melius illam diuinitatem qua dicunt Deum eſſe, non aliud quam Deum eſſe fatemur. Non eſt ergo in Deo niſi Deus. Quid? inquiunt: Negas Deum habere diuinitatem? Non, ſed quod habet, hoc eſt. Negas diuinitatem Deum eſſe? Non, ſed non aliam quam quæ ipſe eſt. Aut ſi tu aliam inueniſti, adiuuet me Trinitas Deus, aduerſus illam vel quaternitatem ora nec contumacia ergo. Quaternitas orbem diſterminat, non ſignat deitatem. Deus Trinitas eſt, Deus etiam ſingula perſonarum. Si quartam diuinitatem aducere placet, interim ego hanc quæ Deus non eſt, per ſi alli mihi minimè adorandam. Puto quod & tu nempe *Dominum Deum tuum*

a Luc. 4. d

adorabis & illi ſoli ſeruies [a]. Glorioſa vero diuinitas, quæ ſibi honorem non audeat arrogare diuinum. At melius quarum hoc omnino reſpuimus, quàm ſine honore recipimus. Multa dicuntur eſſe in Deo, & quidem ſanè ca-

In Deo multa vnum ſunt.

tholiceque, ſed multa vnum. Alioquin ſi diuerſa putemus, non quaternitatem habueris, ſed centenitatem: Verbi cauſa: Dicimus magnum, bonum, iuſtum, & innumera talia: ſed niſi omnia vnum in Deo, & cum Deo conſideres, habebis multiplicem Deum.

16\. Mihi verò non deeſt quod cogitem melius eiuſmodi

Simplicitas tribuenda Deo.

Deo tuo. Quæris quid? Mera ſimplicitas. Vero iudicio, natura ſimplex multiplici antefertur. Scio quòd ad hæc reſpondere ſolent. Non multa, inquiunt, ſed vnam tantùm diuinitatem, qua omnia illa ſunt, Deo vt ſic conferre aſſerimus. Aſſeritis ergo etſi non multiplicem, duplicem Deum, & non ad merum ſimplex peruenitis, neq; ad id, quo melius cogitari non poteſt. Tam non eſt ſimplex, quod vel vni tuenti obnoxium formæ, quàm nec virgo vel vni cognita viro. Securus loquor, ne is quidem qui vel duplex eſt, erit meus. Habeo enim meliorem. Et eſto quòd hunc numeroſo & multiplici anteponam, ſed planè pro ſimplici ſpernam. Meus Deus ipſe catholicè eſt. Tam non habet hoc & illud, quam non hæc & illa. Eſt

Perfectiones omnimodæ, tamen comminus in Deo, non ſubſtantiæ.

qui eſt, & non quæ eſt. Purus, ſimplex, integer, perfectus, conſtans ſibi, nihil de temporibus, nihil de locis, nihil de rebus trahens in ſe, nihil ex ſe deponens in eas, non habens quod ad numerum diuidat, non quæ colligat ad vnum. Vnum quippe eſt, ſed non vnitum. Non partibus conſtat, vt corpus: non affectibus diſtat, vt animus: non formis ſubſiſtat, vt omne quod factum eſt: ſed neque formæ, vt iſtis viſum eſt. Magna laus videlicet Deo, vt ſe ab informitate vindicet, formam vnam eſſe contendunt. Hoc eſt dicere, cætera pluribus, Deum non niſi vni debere quod eſt. Quid? Cuius beneficio ſunt quæ ſunt, ipſe pro ſuo eſſe alterius beneficio tenebitur? Laus iſta (vt vulgo dicitur) blaſphemiam valet. An non pluris eſt nullo indigere, quàm vno? Habe reuerentiam Deo, vt quod pluris eſt, illi tribuas. Si cor tuum vſque huc aſcendere potuit, Deum tuũ infra quomodo * collocabis? Ipſe ſibi forma,

* al. videbis.

ipſe ſibi eſſentia eſt. In hoc interim gradu ſuſpicio illum: Si quid alter potuit apparere, illum potius darem. Numquid verendum ne cogitatio tranſuolet illum? Quantumcunq; in altum proficiat, vltra eſt. Infra quod ſummo cogitare poſſit altiſſimum quærere, ridiculum eſt; ſtatuere, impium. Vltra, non citra quærendus eſt.

Accende ſi adhuc potes ad cor altius, & exaltabitur Deus. Non eſt formatus Deus, forma eſt. Nõ eſt affectus Deus, affectio eſt. Nõ eſt compoſitus Deus, merum ſimplex eſt. Et vt liquido noueris, quid ſimplex dicam, idem quod vnum. Tam ſimplex Deus quam vnus eſt. Eſt autem vnus, & quomodo aliud nihil. Si dici poſſit, vniſſimus eſt. Vnus eſt ſol quod non ſit alter: vna luna, quod æque altera non ſit. Atque id quidem Deus, ſed plus. Quid plus? Vnus eſt etiam ſibi. Et hoc vis tibi declarari? Idem eſt ſemper & vno modo. Non ſic vnus ſol, non ſic vna luna, clamat vterque non eſſe ſe vnum ſibi. Ille motibus, illa & defectibus ſuis. Deus autem nõ modò vnus ſibi, & in ſe vnus eſt. Nihil in ſe niſi ſe habet. Nõ ex tempore alterationem habet, non in ſubſtantia alteritatem. Hinc de eo Boetius. Hoc verè vnum, in quo nullus eſt numerus, nullum in eo aliud præter id quod eſt. Neque enim ſubiectum fieri poteſt, forma enim eſt. Compara huic nunc omne quod vnum dici poteſt, & vnum non erit. Trinitas eſt, tamen Deus. Quid ergo? Deſtruimus quod dictum eſt de vnitate, quia inducimus trinitatem? Non, ſed ſtatuimus vnitatem. Dicimus Patrem, dicimus Filium, dicimus Spiritum ſanctum, non tamen tres Deos ſed vnum. Quid ſibi vult iſte (vt ſic loquar) abſque numero numerus? Si tres, quomodo non numerus? Si vnum: vbi numerus? Sed habeo, inquis, quid numerem, & quid non numerem. Subſtantia vna eſt, perſonæ tres ſunt. Quid mirum, quid vel obſcurum in hoc? Nihil, ſi perſonæ ſeorſum à ſubſtantia cogitentur. Nunc verò cũ tres illæ perſonæ illa ſubſtantia ſint, & illa vna ſubſtantia tres illæ perſonæ, quis numerum neget? Nam verè tres ſunt. Quis numeret tamen? Nam verè vnum ſunt. Aut ſi tu facilè explicatum id putas dicendo tres, dicito quid numeraſti? Naturas? Vna eſt. Eſſentias? Vna eſt. Subſtantias? Vna eſt. Deitates? Vna eſt. Non hæc, ſed perſonas numero, inquis. Quæ non ſint, illa vna natura, illa vna eſſentia, illa vna ſubſtantia, illa vna diuinitas? Catholicus es, minimè hoc dabis.

17\. (in margin beside "Accende ſi adhuc potes")

Deus ſimplex. Deus vnus. Boetius. Trinitas in vnitate & vnitas in Trinitate. Deus quomodo trinus & vnus.

Capvt VIII.

Perſonarum pluralitatem in Deo conſurgere ex proprietatibus; eſſentiam tamen vnam & ſimplicem eſſe.

18\. PErſonarum proprietates, non aliud quàm perſonas, ipſaſq; non aliud quàm vnum Deum, vnam diuinam ſubſtantiam, vnam diuinam naturam, vnam diuinam & ſummam maieſtatem fides catholica cõſitetur. Numera ergo, ſi potes, aut ſine ſubſtantia perſonas, quæ ipſa ſunt: aut ſine perſonis proprietates, quæ ipſæ ſunt. Aut ſi diuidere quis conetur vel perſonas à ſubſtantia, vel pro-

prietates à perſonis, neſcio quomodo Trinitatis ſe profiteri cultorem poſſit, qui in tantam rerum numeroſitatem exceſſerit. Dicamus itaque tres, ſed non ad præiudicium vnitatis. Dicamus vnum, ſed non ad confuſionem trinitatis. Neque enim nomina vacua ſunt, nec abſque ſignificātia caſſæ voces. Quærit quis quomodo illud quod catholicũ eſſe dicimus, poſſit eſſe? Sufficiat ei tenere ſic eſſe. Atque hoc non rationi perſpicuum, nec tamen opinioni ambiguum, ſed fidei perſuaſum, Sacramentum hoc magnum eſt, & quidem venerandum, non ſcrutandum. Quomodo pluralitas in vnitate, & hac vnitate, aut ipſa in pluralitate? Scrutari hoc temeritas eſt: credere pietas eſt: noſſe vita, & vita æterna eſt. Vnde ſi operæ precium cenſes, ô Eugeni, percurrat nunc conſideratio multa. Vna, quò eminentia huius ſingularis Vnius fiat euidentior. Eſt vnitas quæ *collectiua* poteſt dici, cum verbi cauſſa multi lapides faciunt aceruum vnum. Eſt & vnitas *conſtitutiua*, cum multa membra vnum corpus, vel multæ partes vnumquodcunq; totum conſtituunt. Eſt & *coniugatiua*, qua fit vt duo iam non duo ſint, ſed vna caro: Et eſt *natiua*, qua anima & caro vnus naſcitur homo. Eſt vnitas *poteſtatiua*, qua homo virtutis non inſtabilis, non diſſimilis, ſed vnus ſibimet ſemper nititur inueniri. Eſt *conſentanea*, cum per charitatem multorum hominum eſt cor vnum, & anima vna eſt. Eſt & *votiua* cum anima votis omnibus adhærens Deo vnus ſpiritus eſt. Eſt & *dignatiua* vnitas; qua limus noſter à Dei verbo in vnam aſſumptus eſt perſonam.

Trinitatis myſterium ſola fide comprehenditur.

Non eam ponit modos vnius ſeu vnitatis, ſed inter omnes excellit vnitas Trinitatis.

19. Verum hæc omnia quid ad illud ſummum, atq; (vt ita dicam) vnice VNVM, vbi vnitatem conſubſtantialitas facit? Huic Vni quoduis illorum ſi aſſimiles, erit quoquomodo vnum: ſi compares, nullo. Igitur inter omnia quæ rectè vnum dicuntur, arcem tenet Vnitas Trinitatis, qua tres perſonæ vna ſubſtantia ſunt. Secundo loco illa præcellit, qua econuerſo tres ſubſtantiæ vna in Chriſto perſona ſunt. Porrò hæc & quæcunque alia dici vna poſſunt, ſummæ illius vnitatis imitatione, non comparatione, vna appellari vera ſobriaque probat conſideratio. Nec * abducimur ab hac vnitatis profeſſione, aſſertione Trium, cum in hac Trinitate non recipiamus multiplicitatem, ſicut nec ſolitudinem in vnitate. Quamobrem cum dico Vnum, non me Trinitatis turbat numerus, qui eſſentiam non multiplicat, non variat, nec partitur. Rurſum cum dico Tria, non me arguit intuitus vnitatis, quæ illa quæcunque tria ſeu illos tres, nec in confuſionem cogit naturæ, nec in ſingularitatem redigit.

Vnitas Trinitatis inter omnia vna arcem tenet.

* al. *abducimus*.

CAPVT IX.

Vt in Deo ſimplex natura eſt in tribus perſonis, ſic contra in Chriſto plures naturas in vnam perſonam coaleſcere.

20. IDem me ſentire fateor & de illa vnitate cui ſecundũ ab iſta inter cætera vna honorem dedi. Dico in Chriſto verbum, animam, & carnem, ſine confuſione eſſentiarum vnam eſſe perſonam, & item abſque præiudicio perſonalis vnitatis in ſua numeroſitate manere. Nec negauerim hanc ad illud quoque genus vnitatis pertinere, qua anima & caro vnus eſt homo. Decuit quippe familiarius ſimiliuſque cũ hominis conuenire conſtitutione quod pro homine conſtitutum eſt Sacramentum. Decuit & cum ſumma quæ in Deo eſt & Deus eſt vnitate congruere, vt quomodo ibi tres perſonæ vna eſſentia, ita hic conuenientiſſima quadam contrarietate tres eſſentiæ ſint vna perſona. Videſne pulchrè inter vtramq; vnitatem hanc collocari; in eo vtique qui cõſtitutus eſt mediator Dei hominiſque homo Chriſtus Ieſus? Pulcherrima, inquam, conuenientia, vt ſalutare Sacramentum cõgrua quadam ſimilitudine ambobus reſpondeat, & ſaluanti videlicet & ſaluato. Ita hæc vnitas duarum conſiſtens media vnitatum, alteri ſuccumbere, alteri præeminere cognoſcitur, quantum ſuperiore inferior, tantum inferiore ſuperior.

In Chriſto tres eſſentiæ in vna perſona.

21. Tantam denique tamque expreſſam vnionis vim in ſe præfert ea perſona in qua Deus & homo vnus eſt Chriſtus, vt ſi duo illa de ſe inuicem prædices, non errauetis: Deum videlicet hominem, & hominem Deum verè catholiceque pronuncians. Non autem ſimiliter vel carnem de anima, vel animam de carne, niſi abſurdiſſimè prædicas, etſi ſimiliter anima & caro vnus ſit homo. Nec mirum ſi non æque * potis anima ſit ſua illa vitali, * etſi non parum valida intentione connectere, atque ſuis affectibus aſtringere ſibi carnem, vt ſibi diuinitas hominem illum, qui prædeſtinatus eſt filius Dei in virtute. Longa catena & fortis ad ſtringendum, diuina prædeſtinatio: ab æterno eſt enim. Quid longius æternitate? Quid diuinitate potentius? Inde eſt quod nec morte incidente vllatenus intercidi hæc vnitas potuit, etſi carne & anima ab inuicem ſeparatis. Et fortaſſis hoc ſenſit ille qui ſe indignum profeſſus eſt ſoluere corrigiam calceamenti huius [a].

Ex vi vnionis hypoſtaticæ.

qualia prædicata conſurgant in Chriſto.

al. *potens*.

al. *etſi validâ*.

Matt. 3. a

al. *eius*.

CAPVT X.

Parabola, quæ eſt apud Matthæum de tribus ſatis, Chriſti perſonæ accomodatur.

22. SEd & tria ſata de Euangelio [a] mixta & fermentata in panem vnum, ſi quis ad hæc tria dixerit pertinere, non incongruè id mihi facere videbitur. Quàm bene ea mulier fermentauit, vt nec diuiſione quidem facta carnis & animæ, à carne vel anima verbum divideretur? Manſit & in ſeparatione inſeparabilis vnitas. Nec enim quæ ex parte contigit ſeparatio, potuit vnitati præſcribere, permanenti in totis tribus. Siue coniunctis, ſiue disiunctis duobus, nihilominus perſeuerauit in tribus vnitas perſonalis. Atque vnus Chriſtus, vnaq; perſona, Verbum, Anima & Caro, etiam mortuo homine perdurauit. In vtero Virginis (vt ſentio ego) commixtio hæc & fermentatio facta eſt: & ipſa mulier quæ miſcuit, & fermẽtauit. Nam fermentum non immeritò fortaſſe dixerim fidem Mariæ. Planè beata, quæ credidit, quoniam perfecta ſunt in ea, quæ dicta ſunt ei à Domino [b]. Perfecta autem non * eſſerit, ſi quo minus iuxta verbum Domini eſſet fermentatum totum, & perpetuò fermentatum; ſeruans nobis tam in morte quam in vita pariter vnum atque integrum mediatorem Dei & hominum cum ſua deitate hominem Ieſum Chriſtum.

a Matt. 13. & Luc. 13.

Allegoria parabolæ Euangelicæ, de tribus ſatis.

Chriſtus vnus, etſi conſtans ex tribus, verbo, anima, carne.

b Luc. 1. e

al. *eſſet*.

23. * Aduertere eſt in hoc admirabili ſacramento iuxta numerum ſatorum, miræ & decentiſſimæ diſtinctionis gradus, nouum, antiquum, æternum. Nouum, Animam quæ de nihilo tunc creata creditur, cum infuſa. Antiquum, Carnem quæ à primo vſque homine (id eſt ex Adam) traducta cognoſcitur. Æternum, Verbum quod ab æterno Patre coæternũ illi genitum indubitata veritate aſſeritur. Et in his triplex (ſi diligenter aduertas) diuinæ potentiæ genus, quod factum ſit de nihilo aliquid, de vetuſto nouum, æternum beatumque de damnato & mortuo. Quid hoc ad noſtram ſalutem? Multum per omnem modum. Primum quidem, quod peccato redacti in nihilum, per hoc quodammodo iteratò creati ſumus, vt ſimus initium aliquod creaturæ eius [c]. Deinde, quod ex vetuſta ſeruitute in libertatem filiorũ Dei tranſlati, in nouitate ſpiritus ambulantes. Poſtremò, quod de poteſtate tenebrarum vocati ad regnum claritatis æternæ: in quo iam & conſidere nos fecit in Chriſto [d]. Alieni ſint à nobis Nouatiani, qui Chriſti à nobis carnem alienare conantur, nouam creatam in Virgine, & non de Virgine ſumptã, impiè aſſerentes. Pulchrè propheticus ſpiritus longè ante occurrit huic ſententiæ, imo blaſphemiæ impiorum: *Egredietur*, inquiens [e], *virga de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcendet*. Dixiſſe poterat, & flos de virga, ſed maluit, *de radice*: Vt vnde virgam, inde florem duxiſſe originem demonſtraret. Inde igitur ſumpta caro, vnde orta virgo: nec noua in virgine, quæ produit ex radice.

al. *Aduerteq; in hoc*.

In myſterio incarnationis nouum, antiquũ, æternũ.

c Iacob. 1.

d Rom. 8

Nouatiani carnẽ Chriſti nouam in virgine creatam, & non de carne virginis ſumptam aſſerebant. Refutantur à S. Leone Papa. ſer. 48. 10. & 18 Epiſt. 10. & 97.

e Eſa. 11. a

CAPVT XI.

Continuatio conſiderationis de Deo.

24. FOrte ſubſtomacharis ſi adhuc pergim⁹ quærere quid eſt Deus, tum quia totiens iam quæſitum eſt, tum quia diffidis inuentum iri. Dico tibi, pater Eugeni, ſolus eſt Deus qui fruſtra nunquam quæri poteſt, nec cum inueniri non poteſt. Doceat te de hoc experimentum tuũ, aut ſi non, experto credito, non mihi, ſed ſancto, qui ait

f Thren. 3. *Bonus es Domine ſperantibus in te, animæ quærenti te*[f]. Quid ergo eſt Deus? Quod ad vniuerſum ſpectat, finis. A Quod ad electionem, ſalus. Quod ad ſe, ipſe nouit. Quid eſt Deus? Voluntas omnipotens, beneuolentiſſima virtus, lumen æternum, incommutabilis ratio, ſumma beatitudo, creans mentes ad ſe participandum, viuificans ad ſentiendum, afficiens ad appetendum, dilatans ad capiendum, iuſtificans ad promerendum, accendens ad zelum, fœcundans ad fructum, dirigens ad æquitatem, formans ad beneuolentiam, moderans ad ſapientiam, roborans ad virtutem, viſitans ad conſolationem, illuminans ad cognitionem, perpetuans ad immortalitatem, implens ad felicitatem, circumdans ad ſecuritatem.

Deus quid.

Capvt. XII.

Deum & bonorum operum pium remuneratorem, & ſcelerum æquiſſimum vindicem eſſe.

25. QVid eſt Deus? Non minus pœna peruerſorum, quam humilium gloria. Eſt enim rationabilis quædam æquitatis correctio inconuertibilis atque indeclinabilis, quippe attingens vbique, cui illidi omnes prauitates confundi neceſſe eſt. Quidni in hanc omne tumidum, vel diſtortum impingat, & conquaſſetur? Væ vniuerſo, quod obuium fortè offenderit cedere neſcia B rectitudo. Nam & fortitudo eſt. Quid iniquis voluntatibus tam contrarium & aduerſum, quam ſemper conari, impingere ſemper, & fruſtra? Væ oppoſitis voluntatibus, ſolam ſuæ profectò auerſionis referentibus pœnam. Quid tam pœnale, quam ſemper velle quod nunquam erit? Quid tam damnatum, quam voluntas addicta huic neceſſitati volendi nolendique, vt ad vtrumlibet iam ſicut non niſi peruersè, ita non niſi miſere moueatur? In æternum non obtinebit quod vult, & quod non vult, in æternum nihilominus ſuſtinebit. Dignè omnino, vt quæ ad nihil afficitur vnquam quod deceat, ad nil vnquam quod libeat, euadat. Quid hoc facit? Rectus Dominus Deus noſter, qui & cum peruerſo peruertitur. Nunquam recto prauoque conueniet. Hæc enim ſibi inuicem aduerſantur, etſi non in inuicem lædant. Læſio alterius eſt, abſit vt Dei. *Durum tibi eſt*, inquit, *contra ſtimulum calcitrare*[a]: hoc eſt non ſtimulo durum, ſed calcitranti. Eſt & turpium pœna Deus. Lux C eſt enim[b]. Et quid tam inuiſum obſcœnis flagitioſiſque mentibus? Profectò *omnis qui malè agit, odit lucem*[c]. Sed dico: Nunquid non poterunt declinare? Minimè omnino. Lucet vbique, etſi non omnibus. Denique *in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt*[d]. Videt tenebras lux: ſed hoc eſt videre, quod lucere, ſed non viciſſim à tenebris ipſa videtur, quia tenebræ eam non comprehendunt. Et videntur ergo vt confundantur, & non vident, ne conſolentur. Nec modo à luce, ſed in luce videntur. A quo vel à quibus? Ab omni vidente, vt pro multitudine intuentium ſit confuſio multa. At nullus de tanta numeroſitate ſpectantium moleſtior oculus, ſuo cuiuſque. Non eſt aſpectus ſiue in cœlo, ſiue in terra, quem tenebroſa conſcientia ſuffugere magis velit, minus poſſit. Non latent tenebræ vel ſeipſas. Se vident quæ aliud non vident. Opera tenebrarum ſequuntur illas, nec eſt, quo ſe abſcondant ab illis, ne in tenebris quidem. Hic eſt *vermis qui non moritur*[e], memoria præteritorum: Semel iniectus vel potius innatus per peccatum, hæſit firmiter, nequaquam deinceps auellendus. Nec ceſſat rodere conſcientiam, eaque paſtus, eſca vtique inconſum- D ptibili, perpetuat vitam. Horreo vermem mordacem, & mortem viuacem. Horreo incidere in manus mortis viuentis, & vitæ morientis.

Pœnalitas & miſeria volũtatis contra Deum nitẽtis.

Damnatorũ miſeriam ſed iuſtã cẽſendo.

a Act. 6.
b Ioan. 1.
c Ioan. 3.
d Ioan. 1.

Malè agentes Dei, Angelorum, hominũ & ſuipſorum conſpectum non poterunt effugere.

Malæ cõſcientiæ tormentũ.

* c Iſa. 66.

26. Hæc eſt ſecunda mors quæ nunquam peroccidit, ſed * ſemper occidit. Quis det illis ſemel mori, vt non moriantur in æternum? *Qui dicunt montibus, cadite ſuper nos: & collibus, operite nos*[f], quid niſi mortè mortis beneficio aut finire aut euadere volunt? Denique[g] *inuocabunt mortem, & non veniet*. Intuere id clarius. Conſtat immortalem animam eſſe, nec aliquando abſque ſua memoria viuere, ne non animam aliquando eſſe contingat. Itaque durante anima durat & memoria. Sed qualis? Fœda flagitiis, horrida facinoribus, vanitate tumida, contem- A ptu hiſpida & neglecta. Quæ priora tranſierunt & non tranſierunt: Tranſierunt à manu, ſed non à mente. Quod factum eſt, factum non eſſe non poteſt. Proinde & ſi facere in tempore fuit, ſed feciſſe, in ſempiternum manet. Non tranſibit cum tempore, quod tempore tranſit. In æternum ergo neceſſe eſt cruciet, quod perpetraſſe te egiſſe in æternum meminerit. Experitur enim hoc veritatem vocis illius[h]. *Arguam te, & ſtatuam contra faciem tuam.* Dominus locutus eſt, cui omne aduerſum, & ſibi aduerſari neceſſe eſt, vt ſit illa querela[i]: *O cuſtos hominum, quare poſuiſti me contrarium tibi, & factus ſum mihimet ipſi grauis?* Ita eſt, ô Eugeni, non poteſt Deo eſſe contrarium quid, & ſibimet cohærere: ſed qui arguetur à Deo, arguetur & à ſeipſo. Non eſt ſanè tam tunc quod aut veritatem diſſimulet ratio, aut rationis intuitum anima declinet membris ſcilicet corporeis & in ſe ſe collecta. Quo enim * id valeat, ſopitis concluſiſque in morte ſenſibus, per quos vtique cum foris exire, & à ſe ire ſolebat in eam quæ præterit mundi B iſtius figuram? Vides turpibus nihil deeſſe ad confuſionem, cum producentur ſpectaculum tam Deo, Angelis, hominibus, ſibi ipſis? O quam malè mali omnes locati ſunt, vtique oppoſiti torrenti huic directæ æquitatis, & huic lumini propalatæ veritatis * expoſiti. Nonne hoc eſt perpetuò tundi, perpetuoque confundi? *Duplici contritione*, ait ille, *contere eos Domine Deus noſter*[k].

* al. & vermis conſcientiæ immortalis.
f Luc. 23.
g Apoc. 9.

Horror & trepidatio malæ cõſcientiæ cum iudice.

Peccati commiſſi voluptas tranſit, fœditas manet.

h Pſal. 49.
i Iob 7.

Quod Deo contrarium eſt, ſibimet non cohæret.

* declinare.

Turpibus nihil deerit ad confuſionem.

* al. oppoſitæ.
k Ier. 17.

Capvt XIII.

De longitudine, latitudine, profunditate & ſublimitate Dei; profunde & eleganter diſcurrit.

27. QVid eſt Deus? Longitudo, latitudo, ſublimitas, & profundum. Quid inquis? Teneamus te quaternitatis (quam abominatus es) profeſſorem? Minimè. Abominatus ſum, & abominor. Viſus ſum protuliſſe plura, ſed vnum eſt. Vnus Deus ſignatus eſt pro captu noſtro, non pro ſuo ſtatu. Diuiſus eſt hic, non ille. Voces diuerſæ, ſemitæ multæ, ſed vnum per eas ſignificatur, vnus quæritur. Non diſtinctiones ſubſtantiæ in quaternario iſto expreſſæ ſunt; non dimenſiones, quales in corporibus intuemur: non diſtinctio perſonalis, qualem in Trinitate adoramus; non numerus proprietatum, qualem C perſonis ipſis ineſſe fatemur, etſi non aliud à perſonis. Alioquin hoc ſingulum bonum in Deo, quod quatuor ſimul, hæc quatuor ipſa, quod ſingulum eſt; nobis autem quia non poſſumus cum Deo ſimplicitate contendere, dum contendimus apprehendere vnum, occurrit veluti quadruplicatum. Facit hoc ſpeculum & ænigma, per quod ſolum interim videre datur. Cum autem videbimus facie ad faciem, videbimus ſicuti eſt[a]. Nec enim iam tunc fragilis acies mentis noſtræ quantumlibet vehementer intendens, aliquatenus reſiliet, diſſilietque in ſuam pluralitatem. Colliget ſe ſe magis, adunabit, conformabitque vni et vnibus, vel potius vnitati illi, vt vna vni facies reſpondeat faciei. Nempe *ſimiles ei erimus quia videbimus eum ſicuti eſt*[b]. Beata viſio: ad quam meritò ſuſpirabat, qui ait. *Exquiſiuit te facies mea, faciem tuam Domine requiram*[c]. Et quia adhuc in quærendo res eſt, interim aſcendamus quadrigam iſtam, vtpote infirmi & imbecilles indigentes tali vehiculo, ſi forte vel ſic apprehendamus, in quo apprehenſi ſumus id eſt, huius ipſius vehiculi rationem. Nam hoc monitum habemus ab ip- D ſo auriga, & primo currus huius exhibitore, vt ſtudeamus *comprehendere cum omnibus ſanctis quæ ſit longitudo, latitudo, ſublimitas & profundum*[d]. Comprehendere dixit, non cognoſcere: vt non curioſitate contenti ſcientiæ, tota cura fructui inhiemus. Non in cognitione eſt fructus, ſed in comprehenſione. Alioquin *ſcienti bonum, & facienti* (vt ait quidam[e]) *peccatum eſt ei*. Et ipſe Paulus alio loco[f]. *Sic currite*, inquit, *vt comprehendatis*. Quid ſit comprehendere, inferius declarabo.

Deus eſt longitudo, latitudo, ſublimitas, & profundum.

Sed ſalua per omnia Dei vnitate.

a 1. Cor. 13.
b 1 Ioan. 3.

Intellectus noſter in viſione beata totus & adunatus ferretur in Deum ſine diſcurſu.

b 1 Ioan. 3.
c Pſal. 26.
d Ephes. 3.
e Iac. 4.
f 1. Cor. 9.

28. Quid igitur eſt Deus? longitudo inquam. Quid ipſa? Æternitas. Hæc tam longa, vt non habeat terminum, non magis loci quam temporis. Eſt & latitudo. Et ipſa quid? Charitas. Quibus & iſta terminis anguſtetur in

Longitudo eſt æternitas, Latitudo charitas.

Deo, qui nihil odit horum quæ ſecerit? Denique *ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos, pluit ſuper iuſtos & iniuſtos*[g]. Ergo & inimicos concludit ſinus ille. Nec hoc quoque contentus, euadit in infinitum. Omnem non modò affectionem, ſed & cognitionem excedit, adiiciente Apoſtolo & dicente: *Scire etiam ſupereminentem ſcientiæ charitatem Chriſti*[h]. Quid plus dicam? Æterna eſt. Niſi quod hoc plus forſitan eſt, quia æternitas eſt. Vides tantam eſſe latitudinem, quantam & longitudinem? Vtinam ſic videas non tantam eſſe, ſed ipſam id eſſe vnam quod alteram, non minus vnam quam duas, nec plus duas quam vnam. Deus æternitas, Deus charitas eſt: longitudo ſine protenſione, latitudo ſine diſtenſione. In vtroque pariter locales quidem excedit temporaleſque anguſtias, ſed libertate naturæ, non enormitate ſubſtantiæ. Tali modo immenſus eſt qui omnia fecit in menſura: & quamuis immenſus, hic tamen modus & ipſius immenſitatis.

g Mat. 5.
h Epheſ. 3.

29. Quid item Deus? Sublimitas & profundum. In altero ſupra omnia, in altero * infra omnia. Liquet in deitate nuſquam claudicare æqualitatem, ſtare eam vndique firmiter, conſtare immobiliter ſibi. Sublime, potentiam; profundum ſapientiam eius * conſidera. Ex æquo & iſta reſpondent ſibi, dum & ſublimitas inattingibilis, & profunditas æquè inſcrutabilis cognoſcatur, Paulo admirante & exclamante[i]: *O altitudo diuitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei, quam inſcrutabilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles viæ illius!* Libet & nos exclamare cum Paulo, horum vtrumque intuentes in Deo, & cum Deo ſimpliciſſimam vnitatem. O ſapientia potens, attingens vbique fortiter[k]! O potentia ſapiens, diſponens omnia ſuauiter! Res vna, affectus multiplex, operationeſque diuerſæ. Et illa vna res eſt longitudo propter æternitatem; latitudo propter charitatem, ſublimitas propter maieſtatem, profunditas propter ſapientiam.

* al. ſubter.
* al. eſſe.
Sublimitas Dei potentia eſt, profundum ſapientia.
i Rom. 11.
K Sap. 8.
Ibidem.

CAPVT XIV.

Modum quo prædicta ſecundum Apoſtolum comprehendere poſſimus, oſtendit.

30. NOuimus hæc. Num ideo & arbitramur nos comprehendiſſe? Non ea diſputatio comprehendit, ſed & ſanctitas: ſi quomodo tamen comprehendi poteſt quod incomprehenſibile eſt. At niſi poſſet, non dixiſſet Apoſtolus[a]: *Vt comprehendamus cum omnibus ſanctis:* Sancti igitur comprehendunt. Quæris quomodo? Si ſanctus es, comprehendiſti & noſti: Si non: eſto, & tuo experimento ſcies. Sanctum facit affectio ſancta, & ipſa gemina. Timor Domini ſanctus, & ſanctus Amor. His perfectè affecta anima, veluti quibuſdam duobus brachiis ſuis comprehendit, amplectitur, ſtringit, tenet, & ait[b]: *Tenui eum, nec dimittam.* Et Timor quidem ſublimi & profundo, Amor lato & longo reſpondet. Quid tam timendum quam poteſtas, cui non potes reſiſtere, quam ſapientia, cui abſcondi non potes? Poterat minus timeri Deus, alterutro carens. Nunc autem perfectè oportet timeas illum, cui nec oculos deeſt omnia videns: nec manus potés omnia. Quid item tam amabile, quam amor ipſe, quo amas & quo amaris? Amabiliorem tamen iuncta * æternitas facit: quæ dum non excidit, foras mittit ſuſpicionem. Ama igitur perſeueranter & longanimiter, & habes longitudinem. Dilata amorem tuum vſque ad inimicos, & latitudinem tenes. Eſto etiam in omni ſolicitudine timoratus, & ſublime profundumque apprehendiſti.

a Epheſ. 3.
Sanctum faciunt ſanctus Timor, & Amor.
b Cant. 3.
Timor ſublimi, & profundo: Amor longo & lato reſpondet.
* al. charitas.

31. Aut ſi mauis quatuor æquè tuis, diuinis quatuor reſpondere, facis hoc, ſi ſtupes, ſi paues, ſi ferues, ſi ſuſtines. *Stupenda* planè ſublimitas maieſtatis, *pauenda* abyſſus iudiciorũ: *feruorem* exigit charitas, æternitas *perſeuerantiam* ſuſtinendi. Quis *ſtupet*, niſi qui contemplatur gloriam Dei? Quis *pauet*, niſi qui ſcrutatur profundum ſapientiæ? Quis *feruet*, niſi qui meditatur charitatem Dei? Quis *ſuſtinet* & perſeuerat in amore, niſi qui æmulatur æternitatem charitatis? Nempe æternitatis quandam imaginem præ ſe fert. Denique ſola eſt cui æternitas redditur, vel potius quæ æternitati hominem reddit, dicente Domino[c]: *Qui perſeuerauerit vſque in finem, hic ſaluus erit.*

c Matt. 10.

32. Et nunc aduerte in quatuor iſtis contemplationis ſpecies quatuor. *Prima* & maxima contemplatio eſt admiratio maieſtatis. Hæc requirit cor purgatum, vt à vitiis liberum, atque exoneratum peccatis, facilè ad ſuperna leuet: interdum quoque vel per aliquas morulas ſtupore & extaſi ſuſpenſum teneat admirantem. *Secunda* autem, neceſſaria eſt huic. Eſt enim intuens iudicia Dei. Quo ſanè pauido aſpectu dum vehementius concutit intuentem, fugat vitia, fundat virtutes, initiat ad ſapientiam, humilitatem ſeruat. Virtutum ſiquidem bonum quoddam ac ſtabile fundamentum humilitas. Nempe ſi nutet, illa virtutum aggregatio non niſi ruina eſt. *Tertia* contemplatio occupatur vel potius ociatur circa memoriam beneficiorũ, & ne demittat ingratũ, ſolicitat memorantem ad amorem benefactoris. De talibus dicit Propheta loquens ad Dominum[l]: *Memoriam abundantiæ ſuauitatis tuæ eructabunt.* *Quarta* quæ retro ſunt obliuiſcens, in ſola requieſcit expectatione promiſſorum: quæ cùm ſit meditatio æternitatis (ſiquidem quæ promittuntur, æterna ſunt) longanimitatem alit, & perſeuerantiæ dat vigorem. Puto iam facile eſt quatuor noſtra hæc, quatuor illis Apoſtoli adſignare, dum *longitudinem* comprehendit meditatio promiſſorum, *latitudinem* recordatio beneficiorum, *ſublimitatem* contemplatio maieſtatis, *profundum* inſpectio iudiciorum. Quærendus adhuc fuerat, qui nec ſatis adhuc inuentus eſt, nec quæri nimis poteſt: at orando fortè quàm diſputando dignius quæritur, & inuenitur faciliùs. Proinde is ſit finis Libri, ſed non finis quærendi.

Contemplationis quatuor ſpecies.
l Pſal. 144.

Finis V. librorum B. Bernardi de Conſideratione ad Eugenium Pontificem M.

S. P. BERNARDI ABBATIS
CLARÆVALLENSIS
TRACTATVS
DE MORIBVS ET OFFICIO Epiſcoporum,
Ad HENRICVM Senonem Archiepiſcopum

AD LECTOREM.

Meritò hoc Opuſculum è libro Epiſt. exemptum, hoc loco inter tractatus reponimus. Nam & Epiſtola, vt ipſe vides, modum excedit, & iuſti Tractatus nomen meretur: vel ideò quoque quia Henricus Senonenſis tale quid de officio & moribus Epiſcopi à Bernardo poſtulauit. Si ideo inter Epiſtolas cenſeri debet, quia ſingularem perſonam paſſim compellat, iam etiam Libri de conſider. ad Eugenium, inter Epiſt. referrentur. Beneuolus Lector, ſpero, non improbabit conſilium.

PRAEFATIO

PLacuit præſtantiæ veſtræ nouum aliquid à nobis dictatum requirere. Grauamur pondere dignitatis, ſed dignationis munere gratulamur. Et blanditur petentis fauor, & petitionis terret exactio. Qui enim nos ſumus, vt ſcribamus Epiſcopis? Sed rurſum, qui ſumus, qui non obediamus Epiſcopis? Vnde dare, inde & negare compellor quod poſtulor. Scribere tantæ altitudini, ſupra me eſt: & eidem non obedire, contra me. Vtrobique periculum, ſed in ea parte maius imminere videtur, ſi non obediero. Hac itaque exiens quà minus apparet, facio quod iubetis. Dat quippe auſum ipſius dignitatis dignanter indulta familiaritas, & excuſat præſumptionem auctoritas imperantis. v. Not.

CAPVT I.

Arduum ac periculoſum eſſe munus Epiſcopi, ideoq; ei bonis Conſiliariis opus.

1. IGitur ex quo regni cœlorum claues Deo auctore vobis traditas ſuſcepiſtis, ac iuxta ritum fortis illius mulieris[a] manum mittere cœpiſtis ad fortia, ſi qua vos aut egiſſe, quæ non deberetis; aut pertuliſſe quæ nolletis audiuimus: & illa agentem doluimus, & condoluimus hæc patienti. Inter hæc autem ego recordabar illorum verſiculorum. *Qui deſcendunt mare in nauibus, facientes operationem in aquis multis, aſcendunt vſq; ad cœlos, & deſcendunt vſq; ad abyſſos: Anima eorum in malis tabeſcebat, turbati ſunt, & moti ſunt ſicut ebrius, & omnis ſapientia eorum deuorata eſt*[b]. Et ideo non iudicabam, vt aſſolet: magis quippe ad compaſſionem me prouocabat huiuſmodi cogitatio. Si, inquam, tentatio eſt cuiuſcunq; hominis vita ſuper terram[c]: quantis putatis periculis patet vita Pontificis, cui omnium neceſſe eſt ferre tentationes? Si ego latens in cauerna, & quaſi ſub modio non quidem lucens, ſed fumigans, ventorum tamen impetus nec ſic declinare ſufficio, ſed continuis tentationum variiſq; fatigatus impulſibus, inſtar vento agitatæ arundinis, hac illacq; circunferor, quid poſitus ſupra montem, poſitus ſupra candelabrum? Solus mihi ſeruandus, ſolus tamen ipſe mihi ſum ſcandalo, ſolus tædio, ſolus oneri atq; periculo: ita vt propriæ gulæ & ventri, & oculo ſcandalizanti frequenter iraſci oporteat. Quibus ergo moleſtiis angitur, quibus laceſſitur iniuriis, cui etiam etſi propria ceſſent: nunquam tamen de alienis deſunt foris pugnæ, intus timores?

a Prou. 31. c
b Pſal. 106. c
c Iob 7. a
Vita paſtorũ quantis periculis obnoxia
Difficultas muneris Epiſcopalis.

2. Nuper autem nobis à veſtris partibus flare cœpit aura ſecundior. Rumoribus ſiquidem recentioribus nunciata ſunt de vobis ſolito lætiora, & non ex incerto famæ, ſed ore veridico venerabilis Meldenſis Epiſcopi. Interrogatus enim de eſſe veſtro, vultu alacri, & tanquam benè ſidens vnde requirebatur. Puto, inquit, hominem ex hoc iam conſiliis ſe ſubacturum Carnotenſis Epiſcopi. Hoc ab eo reſponſum tam lætus accepi, quam certus fui

A cõſilia viri fideliſſima fore. In nullo melius poterat nobis cordis veſtri propoſitum commendare, in nullo ſpem dare certiorem veſtri profectus in Domino. Securè (ni fallor) præfatis ambobus viris & vos & veſtra credetis. Talibus vtendo conſiliariis, bonam vobis ſeruabitis & famam & conſcientiam. Sic Dei ſacerdotem, ſic tantæ ciuitatis decet Epiſcopum, puerilibus non agi ſecularibusue conſiliis. Omnes (iuxta Domini præceptum[d]) etiam inimici diligantur, ſed ad conſilium ſoli eligantur qui & prudentes eſſe videantur, & beneuoli. Propterea Dominus, & imprudens diſcipuli, & fratrum infidele conſilium refutabat, reſpondens imprudido: *Non ſapis quæ Dei ſunt*[e]: & maleuolis, *Vos aſcẽdite ad diem feſtum hunc, ego autem non aſcendam*[f]. Nec iſtorum malitiæ, nec illius imprudentiæ ſe credendum putauit. Quærens denique cui ſe credere debeat, cui tuto ſua committat diſpenſanda myſteria, & quaſi difficile inueniens, ſub admiratione interrogat: *Quis putas eſt fidelis ſeruus & prudens, quem conſtituit Dominus ſuper familiam ſuam*[g]? Quamobrem & Petro curam ouium crediturus, priùs eius ſtuduit probare beneuolentiam ter ſciſcitans ſi ſe diligeret[h]. Probauit & prudentiam,
B quando errantibus hominibus & putantibus ipſum eſſe quempiam ex Prophetis, ille prudenter veritatem aduertens, Deum potius Prophetarum confeſſus eſt[i]: *Tu es* (inquiens) *Chriſti filius Dei*. Væ noſtro generi ab imperfectione ſua. Vix in multitudine hominum vnum reperio in vtraque gratia conſummatum. Haud facile ſiquidem vel prudenti beneuolentiam, vel fideli ineſſe ſapientiã deprehendas. Sine numero autem ſunt, quos vtriuſque muneris expertes eſſe conſtiterit.

Conſiliarii Epiſcopis adhibẽdi quales.
d Luc. 6. d
Abſq; prudẽtia & beneuolentia non eſſe perfecta cõſilia.
v. Notas.
e Matt. 8. d
f Ioan. 7. a
g Matt. 24. d
In paſtore beneuolentia & prudentia requiritur.
h Ioan. 21. c
i Matt. 16. c
Cura Paſtoralis debitè non geritur ſine conſilio.

Prudenter igitur cogitaſti ſacerdotale onus, Epiſcopale opus, curamque paſtoralem dignè non poſſe adminiſtrari ſine conſilio. Hinc ipſa caſtorum conſiliorum mater ſapientia de ſeipſa loquens[k]. *Ego ſapientia* (inquit) *habito in conſilio*. Sed quali conſilio? Nunquid in qualicunque? *Et eruditis*, ait, *interſum cogitationibus*. Sed & quod infida conſilia declinanda ſint per os Salomonis taliter monet: *Cauſam tuam tracta cum amico*

k Prou. 8. b

l Prou. 25. b *tuo, & ſecretum extraneo ne reueles*[l]: Pulchrè quoque per alium quendam Sapientem cum ſine conſilio nil agendum conſulat, virorum tamen conſilii intuens paucitatem, ita loquitur[m]: *Multi ſint tibi amici, vnus autem ſit tibi conſiliarius de mille.* vnus, inquit, de mille. Benignã ego non dubitauerim vobis eſſe diuinitatem, cui de tanta raritate inter mortales non vnum, ſed duos, ipſóſque idoneos ſatis induſſit conſiliarios, prouidos, beneuolos, & vt facilè adſint, comprouinciales: vt gratis, debitores iure ſubiectionis. Horum acquieſcendo conſiliis, nec præceps eris in ſententia, nec vehemens in vindicta. Nõ in corrigendis remiſſior, non ſeuerior in parcendis, non puſillanimis in expectandis. Nec ſuperfluus in victu, nec notabilis in veſtitu. Non citus ad promittendum, non ad reddendum tardus, nec prodigus dator. Iſtorum conſilium longè ſemper faciet à vobis malum tempori vetus, ſed cupiditati nouum, ſimoniam, & matrem eius auaritiam, quæ eſt idolorum ſeruitus. Et vt breui omnia ſermone concludam, ſi his credideritis, in omnibus exemplo Apoſtoli[n], honorificabitis miniſterium veſtrum. Miniſterium, inquam, non dominium. Ipſum itaque honorificabitis, non vos: nam qui quærit quæ ſua ſunt, ſe cupit honorari, non miniſterium.

m Eccl. 6. a

Quam vtile ſit iure conſilia.

n Rom. 11. b

CAPVT II.

Honorem & decus dignitatis Eccleſiaſticæ non conſiſtere in externo ſplendore, ſed morum & virtutum decore.

4\. HOnorificabitis autem non cultu veſtium, non equorum faſtu, non amplis ædificiis: ſed ornatis moribus, ſtudiis ſpiritualibus, operibus bonis. Quam multi aliter! Cernitur in nonnullis ſacerdotibus veſtium cultus plurimus, virtutum aut nullus aut exiguus. Quibus ego ſi rememorem illud Apoſtolicum[o], *Non in veſte pretioſa*: vereor ne indignentur, dum nimirum indignum ducant in ſe aſſumptam ſententiam, quam prius in viliorem ſexum & ordinem prolatam fuiſſe recognouerint. Quaſi verò non eodem vtantur Medici ferro ſecandis regibus, quo & popularibus hominibus: aut capiti fiat iniuria, ſi ipſis forcipibus capilli excreſcentes detondeantur, quibus & vnguium fuerint reſecata ſuperflua. Attamen ſi dedignantur pati cum mulierculis, non quidem à me, ſed ab Apoſtolo ferri ſententiam, dedignentur & cum ipſis eadem inuolui culpa. Deſpiciant iam textricum ſiue pellificum, & non propriis operibus glorientur. Horreant & murium rubricatas pelliculas, quas gulas vocant, manibus circundare ſacratis, & ſacrantibus tremenda myſteria. Reſpuant & apponere pectori, quod decentius ornat gemma ſapientiæ. Pudeat & collo circumtexere, quod honeſtiùs atque ſuauiùs Chriſti iugo ſubmittitur. Non Chriſti ſtigmata ſunt hæc, quæ illi martyrum exemplo circumferant in corpore ſuo. Muliebria potius eſſe noſcuntur inſignia, quæ vtique curioſiùs & ſumptuoſius illæ ſibi præparare conſueuerunt, cogitantes nimirum quæ ſunt mundi, quomodo placeãt viris.

Veſtium cultus in clericis notatus

o 1 Tim. 2. c

Indignũ clericos fœminarum vilius cultui & ornatui corporis ſtudere.

5\. Verum tu ſacerdos Dei altiſſimi, cui ex his placere geſtis, mundo, an Deo? Si mundo, cur ſacerdos? Si Deo, cur qualis populus, talis & ſacerdos? Nam ſi placere vis mundo, quid tibi prodeſt ſacerdotium? Nec enim potes duobus Dominis ſeruire. *Qui autem vult amicus eſſe huius mundi, inimicus Dei conſtituitur*[p]. Et Propheta, *Deus*, inquit[q], *diſſipauit oſſa eorum qui hominibus placent, confuſi ſunt, quoniam Deus ſpreuit eos.* Et Apoſtolus[r], *Si hominibus placerem, Chriſti ſeruus non eſſem*: volens itaque placere hominibus, Deo non placere: ſi non places, non placas. Cur ergo, vt dixi, ſacerdos? Si verò, quod addidi, placere intendis non mundo, ſed Deo, cur qualis populus, talis & ſacerdos? Enimuero ſi ſacerdos paſtor eſt, & populus oues, dignum eſt vt in nullo appareat ouibus paſtor diſſimilis? Si inſtar mei qui ouis ſum, paſtor meus & ipſe incuruus graditur, vultum gerens deorſum, & terram ſemper reſpiciens, & ſoli ventri mẽte ieiunus pabula quæritans, in quo diſcernimur? Væ, ſi venerit lupus, non erit qui præuideat, qui occurrat, qui eripiat. Decètne paſtorem more pecorum ſenſibus incubare corporeis, hærere infimis, inhiare terrenis: & non potius erectum ſtare vt hominem, cœlum mente ſuſpicere, quæ ſurſum ſunt & quærere & ſapere, non quæ ſuper terram?

Sacerdotis eſt curare, non vt mundo, ſed vt Deo placeat.

p Iac. 4. a

q Pſal. 52. b

r Galat. 1. b

6 Paſtorem oportet ouibus eſſe diſſimilẽ non tantum excellentiã ſtatus, ſed & vitæ ſanctimoniã.

6\. Cæterum mihi indignatur, ſi vel mutum facere audeã, iubetque ori manum apponere, dicens monachum, qui non habeam iudicare de Epiſcopis. Vtinam & oculos mihi claudas, vt nec cernere poſſem, quæ contradicere prohibes. Magna verò præſumptio, ſi ouis cùm ſim, in ipſum paſtorem meum lupas ſæuiſſimas, vanitatem & curioſitatem irruere cernẽs, infremuero, quoad meum fortè balatum cruentis beſtiis à quopiam occurratur & ſuccurratur periituro. Quid facient de me, qui ouicula ſum, quæ & in ipſum paſtorem tanta feritate inſiliunt? Et quidem ſi non vult vt clamem pro ſe, nunquid non & pro me balare licebit? Sed etſi ego ſileo, ne ponere videat in cœlum os meum, clamatur tamen in Eccleſia: *Non in veſte pretioſa*[s]. Clamatur autem ſpecialiter ad fœminas, vt erubeſcat in ſe deprehendi Epiſcopus, quod in fragiliori quoque ſexu audierit reprehendi. An fortè nulla timetur confuſio, ſi ego ſolus ſubmuſſitare deſiero? Nunquid & ſi ego non loquor, ſua cuique non loquitur conſcientia? Quid ſi alius audacior me, non quidem de Apoſtolo, vt ego, non de Euangelio, non de Propheta, non denique quippiam Eccleſiaſticum, ſed illud tantum gentilium[*] ingerat: *Dicite Pontifices*, non quidem *in ſancto*, ſed freno, *quid facit aurum*[t]: Quàm tolerabilius cernitur in ſancto, quàm in freno! Hoc me etiã tacente, etſi non curia regum, tamen penuria pauperum clamat. Sileat licet fama, ſed non fames. Fama quidem ſilet, quia non poteſt mundus odiſſe vos. Nam quomodo arguet mundus peccatum, à quo potius laudatur peccator in deſideriis animæ ſuæ, & iniquus benedicitur?

Prælati caſtigationis impatiẽtes Bern. audiant.

s 1. Tim. 2. c

Luxus veſtiũ damnatur in fœmina, quantò magis in Præſule.

al. gentil. com. t Perſius, Sat. 2

7\. Clamant verò nudi, clamant famelici, conqueruntur & dicũt: *Dicite Pontifices, in freno quid facit aurum?* Nũquid aurum à freno repellit frigus ſiue eſuriem? Nobis frigore & fame laborantibus quid conferunt tot mutatoria vel extenſa in perticis, vel plicata in manticis? Noſtrum eſt quod effunditis, nobis crudeliter ſubtrahitur, quod inaniter expenditis. Et nos enim Dei plaſmatio, & nos ſanguine Chriſti redempti ſumus. Nos ergo fratres veſtri, videte quale ſit de fraterna portione paſcere oculos veſtros: vita noſtra cedit vobis in ſuperfluas copias. Noſtris neceſſitatibus detrahitur, quicquid accedit vanitatibus veſtris. Duo denique mala de vna prodeunt radice cupiditatis, dum & vos vanitando peritis, & nos ſpoliando perimimus. Iumenta gradiuntur onuſta gemmis, & noſtra non curatis crura nuda caligulis. Annuli, catenulæ, tintinnabula, & clauatæ quædam corrigiæ, multaque talia tam ſpecioſa coloribus, quàm ponderibus pretioſa, mulorum dependent ceruicibus, fratrum autem lateribus nec ſemicinctia miſerantes apponitis. Huc accedit, quod hæc omnia nec negotiationis ſtudio, nec proprio manuum exercitio vobis elaboraſtis, ſed nec iure hæreditario poſſidetis, niſi fortè & vos in corde veſtro dixeritis: *Hæreditate poſſideamus ſanctuarium Dei*[u]. Et hæc pauperes modo quidem coram Deo tantum, cui corda loquuntur. Nec enim audent apertè cauſari aduerſum vos, quibus interim pro ſua vita neceſſe habent potius ſupplicare. Cæterum in futuro ſtabunt in magna conſtantia aduerſus eos qui ſe anguſtiauerunt, ſtante quippe pro eis parte orphanorum, & iudice viduarum. Ipſius enim tunc vox erit[x]: *Quandiu non feciſtis vni de his minimis meis, nec mihi feciſtis.*

Vide grauem & iuſtã querelam pauperum contra luxum Præſulum, O quam horrendum, fraudati pauperes alimentis neceſſariis, & interim in vanitates ſæculi tot profundi ſumptus.

u Pſal. 82

x Matth. 25. d

CAPVT III.

Præſulum potiſſima & digniſſima ornamenta, Caſtitas, Charitas, humilitas.

8\. VOs autem, reuerendiſſime Pater, vos, inquam, abſit vt in talibus honorificandum putetis miniſteriũ veſtrum. Videntur quidem honorifica, ſed oculo, qui videt in facie, non qui videt in abſcondito. Nam quæ videntur in abſcondito, nullis apparent fucata coloribus,

ſpectabilia ſunt tamen. Nullis condita ſaporibus, prædulcia ſunt tamen. Nullis eleuata culminibus, excelſa tamen. Caſtitas, Charitas, Humilitas, nullius quidem coloris ſunt, ſed non nullius decoris. Nec mediocris decoris, qui diuinos quoque delectare poſſit aſpectus. Quid caſtitate decorius, quæ mundum de immundo conceptum ſemine, de hoſte domeſticum, angelum deniq; de homine facit? Differunt quidem inter ſe homo pudicus & angelus, ſed fœlicitate, non virtute. Sed etſi illius caſtitas felicior, huius tamen fortior eſſe cognoſcitur. Sola eſt caſtitas quæ in hoc mortalitatis & loco & tempore ſtatum quendam immortalis gloriæ repræſentat. Sola inter nuptiarum ſolemnia, mortem beatæ illius vendicat regionis, in qua neq; nubunt, neque nubuntur: præbens quodammodo terris cœleſtis iam illius conuerſationis experientiam. Vas interim fragile quod portamus, in quo & crebro periclitamur, tenet caſtitas; vt monet Apoſtolus a, in ſanctificatione, & inſtar odoriferi balſami, quo condita cadauera incorrupta ſeruantur, ſenſus ipſa & artus continet & conſtringit, ne diſſoluantur otiis, ne corrumpantur deſideriis, ne carnis voluptatib. computreſcant quemadmodum legitur b de quibuſdam, quia *computruerunt vt iumenta in ſtercore ſuo*. Hoc itaque tantæ pulchritudinis ornamentum digne dixerim ſacerdotum honorare, quod dilectum Deo & hominibus faciat ſacerdotem, cuius quippe memoria non in carnis ſucceſſione, ſed in ſpirituali benedictione ſit, reddatque ſimilem in gloria ſanctorum, in hac licet adhuc regione diſſimilitudinis conſtitutum.

Caſtitatis encomium.
a 1. Theſſ. 4.
b Ioel 1. d

9\. Verum quantalibet venuſtate ſui caſtitas eminere appareat, ſine charitate tamen nec pretium habet nec meritum. Nec mirum. Quod enim abſque illa bonum ſuſcipitur? Fides? Sed nec ſi montes transferat. Scientia? Sed nec illa quidem quæ lingua loquitur Angelorũ. Martyrium? *Nec ſi tradidero*, inquit, *corpus meum ita vt ardeam* c. Nec abſq; illa quodlibet bonum ſuſcipitur, nec cum illa quamlibet exiguũ reſpuitur. Caſtitas ſine charitate, lampas eſt ſine oleo: ſubtrahe oleum, lampas non lucet. Tolle charitatem, caſtitas non placet. Sed ô *quam pulchra eſt* (vt Sapiens clamat d) *caſta generatio cum charitate*? Cum illa, inquam, charitate quam deſcribit Apoſtolus, *de corde puro, & conſcientia bona, & fide non ficta* e.

Charitatis elogia.
c 1. Cor. 13. a
d Sap. 4. a
e 1. Tim. 1. a vſque 5. 14.

10\. Porrò puritas cordis in duobus conſiſtit: in quærenda gloria Dei, & vtilitate proximi, vt in omnibus videlicet actis ſuis vel dictis nihil ſuum quærat Epiſcopus, ſed tantum aut Dei honorem, aut ſalutem proximorum, aut vtrumque. Hoc enim agens implebit non ſolum Pontificis officium, ſed & etymologiam nominis, pontem vtique ſeipſum faciens inter Deum & proximum. Pertingit pons iſte vſque ad Deum ea fiducia qua non ſuam, ſed illius gloriam quærit. Pertingit vſque ad proximum illa pietate, qua & ipſi non ſibi prodeſſe deſiderat. Offert Deo bonus mediator preces & vota populorum; reportans illis à Deo benedictionem & gratiam. Supplicat maieſtati pro exceſſibus delinquentium: vindicat in peccantes iniuriam Dei. Ingratis improperat beneficia pietatis, contemnentibus potentiæ ſeueritatem inſinuat. Vtriſque tamen nihilominus placare ſtudet indignantis furorem, nunc quidem hominum obtendens infirmitatem, nunc diuinæ magnitudinem pietatis. Denique ſiue excedat Deo, ſiue ſobrius ſit nobis: aut Deo ſemper quantum in ipſo eſt placere geſtit, aut præſtare nobis: non quod ſibi omnino vtile eſt quærens, ſed quod multis.

Puritas cordis conſiſtit in quærenda Dei gloria, & ſalute proximi Pontificatus nomen & officium pulchrè deſcribit.

11\. Fidelis Pontifex, qui bona quælibet per manus ſuas tranſeuntia, ſiue diuina beneficia ad homines, ſiue hominum vota ad Deum, columbino intuens oculo, nihil ſibi retentat ex omnibus. Nec populi requirit datum, ſed lucrum, nec Dei gloriam vſurpat ſibi. Acceptum talentum non ligat in ſudario, ſed partitur nummulariis, à quibus & vſuras recipit non ſibi, ſed Domino. Non habet foueam vt vulpes, non tanquam volucres nidum, non loculos quomodo Iudas: non denique (ſicut nec Maria) locum in diuerſorio. Imitatur profectò illum qui non habebat vbi reclinaret caput: factus inter præſcitorum tanquam vas perditum: quandoque proculdubio futurum vas in honorem, & non in contumeliam. Denique perdit animam ſuam in hoc mundo, vt in vitam æternam cuſtodiat eam. Hoc tanto puritatis intimæ bono gloriari non poteſt veraciter, niſi qui extrinſecas gloriolas perfectè reſpuerit. Nec enim purè valet Dei vel proximi quærere lucra, qui propria non contempſerit. Is tantum puritatis interioris gloria non fraudatur, qui dicere poteſt cum Domino: *Si ego quæro gloriam meam, gloria mea nihil eſt* f. Et cum Apoſtolo: *Mihi viuere Chriſtus eſt, & mori lucrum* g. Et cum Propheta: *Obliuioni datus ſum tanquam mortuus à corde* h, id eſt, à propria voluntate. Bona obliuio, ſi teipſum neſcias, vt proximo proſis. Benè autem mortuus à corde, ſi iam non tibi viuere ſtudeas, ſed ei qui pro te mortuus eſt. Benè mortuus eſt à corde, qui dicit: *Viuo autem iam non ego* i. Sed ſi mortuus à ſe, non tamen à Chriſto: Sequitur enim: *Viuit verò in me Chriſtus*. Mortem hanc quæ fit à corde; infert charitas, de quo loquitur ſponſa in Canticis: *Vulnerata charitate ego ſum* k. *Fortis* quippe eſt *vt mors dilectio* l, & mortem in nobis non vitam occidit. Vnde & audacter minatur m: *O mors, ero mors tua*. Peccatum extinguit, quod animæ vitam expulerat, animamque reſtituit innocentiæ.

Fidelis Pontifex præclara inſignia.
Dei vel proximi lucra non purè quærit, qui propria non contemnit.
f Ioan. 8. f
g Philip. 1. c
h Pſal. 30. d
i Galat. 2. d
k Cant. 4. e
l Cant. 8. b
m Oſee 13. d
Mors ſpiritualis quæ ſit.

12\. Verùm ſi præualet morti charitas, ita vt illam in congreſſu perimere poſſit, cur dicitur *fortis vt mors*: & non potius, morte fortior? An forte quia & ipſa eſt mors, & ſeipſa fortior eſſe non poteſt? Bona mors non vitæ, ſed mortis. Bona mors, & nequaquam abhorrenda, quæ vitam etſi adimit, non perimit. Adimit quidem, ſed ad tempus, reſtituendam in tempore, duraturam ſine tempore. Denique *mortui eſtis*, inquit, *& vita veſtra abſcondita eſt cum Chriſto in Deo. Cum autem Chriſtus apparuerit vita veſtra, tunc & vos apparebitis cum ipſo in gloria* n. Libenter igitur carebo ad tempus: vt in æternum poſſideã. Et iſta ſufficiant pro eo quod ſcriptum eſt o: *Charitas de corde puro*. Sanè in tanta obliuione ſui neceſſe eſt cor benè eſſe conſcium ſibi, quo ſe in lucra ſecurius foris extẽdat, cum ſecuram intra ſe reliquerit conſcientiam. *Quid enim prodeſt homini ſi vniuerſum mundum lucretur, animæ autem ſuæ detrimentum patiatur?* p

Cant. 8. b
Charitas cur fortis vt mors dicatur
n Coloſſ. 3. a
o 1. Tim. 1. a
p Matth. 16. a

Caput IV.

Cura ſinceræ fidei, & charitatis non fictæ Præſuli maximè neceſſaria.

13\. Sed & ordinis exigit ratio, vt qui ad ſui menſuram proximum iubetur diligere, prius ſeipſum diligere norit. Itaque duo ſunt præcipuè quæ bonam reddunt conſcientiam, pœnitere de malis, & abſtinere à malis, hoc eſt (vt verbis loquar beati Gregorii) & commiſſa flere, & flenda non committere. Horum neutrum ſolum ſufficit. Nã ſi primum abſque ſecundo ſufficeret, fruſtra & Dauid hortaretur dicens q: *Declina à malo*. Et Eſaias r: *Quieſcite agere peruerſè*, & Deus ipſe ad Cain s: *Peccaſti, quieſce*. † Rurſum, ſi ſecundum per ſe poſt peccatum bonã ſufficit reſtaurare conſcientiam, ſine cauſa clamat pœnitens in pſalmo t: *Beati, quorum remiſſæ ſunt iniquitates*, &c. Et illud: *Vide humilitatem meam & laborem meum, & dimitte omnia delicta mea* t. Et in oratione dominica u, *Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris*. Vtriuſque virtutis benè conſcius animus ſecurè iam ſeipſum deſerat, & quodammodo perdat, vt alios lucrifaciat. Cum infirmantibus infirmetur, vratur cum ſcandalizatis: fiat etiam (ſi oporteat) Iudæis, Iudæus, nihilque formidet cum tali conſcientia, exemplo Hieremiæ & Ezechielis, in Ægyptum vel in Chaldæam cum tranſgreſſoribus captiuari: & cum ſancto Iob frater fieri draconum, & ſocius ſtruthionum: x cum Moyſe quoque (quod grauius eſt) deleri de libro Dei y: & cum Paulo z anathema eſſe à Chriſto pro fratribus non timeat cum huiuſmodi conſcientia. Ipſam denique ſi neceſſe eſt intrare gehennam; ſecuras medias penetrans flammas, læta decantet conſcientia: *Et ſi ambulauero in medio vmbræ mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es* a. Compa-

Duo, quæ bonam reddunt conſcientiam, pœnitere & abſtinere.
S. Greg. hõ. 34. in Euang. poſt. med.
q Pſal. 33. & 36. e
r Eſa. 1. e
s Gen. 4. a iuxta LXX.
† v. Not.
t Pſal. 31. a
t Pſal. 24. d
u Luc. 11. a
Ad alios ſecurè curandos, & lucrandos, quis idoneus.
o Hier. 43. b
o 4. Reg. 24. b
x Iob 30. d
y Exod. 32. g
z Rom. 9. a
Bonæ conſcientiæ ſecuritas.
a Pſal. 22. a

temus, ſi placet, theſauros regum, & faſtigia regnorum cum huiuſmodi fiducia. Nonne cuncta horum felicitas, præ tanti boni diuitiis miſera reputabitur? Et hanc fiduciam operatur charitas *de corde puro, & conſcientia bona.*

14. Iam verò quod reſtat, *de fide non ficta*, & item quod ex alio loco in mentem venit, *fides ſine operibus mortua eſt*[b]: duo iſta mittunt nos ad quandam fidei trifariam diuiſionem, vt dicatur fides mortua, ficta, probata. Et *mortuam* quidem Apoſtolus diffinit eam eſſe, quæ ſine operibus eſt, id eſt, quæ non operatur ex dilectione, quaſi nõ habens animam ipſam dilectionẽ, qua vegetetur & moueatur ad opera. *Fictam* autem ego arbitror illam vocari fidem, quæ ſuſcepta quidem ex charitate vitâ moueri inchoat ad bene operandum, ſed nõ perſeuerans deficit, & moritur tanquam abortiua. Eo vtique ſenſu fictam dixerim nominatã, quo vaſa figuli vocamus fictilia: non quia videlicet vtilia non ſunt quamdiu durant ſed quia fragilia cum ſint, diu minimè durãt. De hac fidei fictione puto illos notari in Euangelio[c], *qui ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt.* Interroga eos qui dicunt charitatem à quo ſemel accipitur, nequaquam vltra recedere. Ait veritas de quibuſdam[d]: *Et hi radices non habent, quia ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt.* Vnde, & quò recedunt? Vtique à fide in infidelitatem. Item quæro: Poterant ne in illa fide ſaluari, an non poterant? Si non poterant, quæ iniuria Saluatori, quæue tentatori lætitia, quod hinc recedant, vbi ſalus non ſit? Siquidem nec Saluator zelatur niſi ſalutem, nec malignus inuidet niſi ſaluti. Si autem poterant, quomodo aut ſine charitate ſunt, quamdiu in illa fide ſunt, cum ſine charitate ſalus eſſe non poſſit? aut deſerentes fidem, non etiam deſerunt charitatẽ, cum charitas & infidelitas ſimul eſſe non poſſint? Recedunt ergo qui iam à fide, quia veritas aſſerit. Conſequenter & à ſalute, quia Saluator redarguit: Inde nos colligimus, quod & à charitate, ſine qua ſalus eſſe non poterit. *Et hi*, inquit[e], *radicem non habent.* Nec negat eos habere bonum, ſed in bono potius radicatos non eſſe cauſatur.

[a] 1 Tim. 1 a
[b] Iaco. 2 d
Fides trifaria; mortua, ficta, probata.
Fides ficta eſt, quæ vera quidem, ſed fragilis, nõ perſeuerat in finem.
[c] Luc. 8 a
[d] Ibid.
Nota contra ſectarios, Charitatẽ ſemel habitã amitti poſſe.
[e] Ibidem.

15. Denique ſequitur, & ait? *Qui ad tempus credunt.* Bonum eſt, ſed vtinam duraturum. Non enim qui cœperit, ſed qui perſeuerauerit vſque in finem, hic ſaluus erit[f]. Non autem durant, quoniam in tempore tentationis recedunt. Beati ſi interim rapti fuiſſent antequam malitia mutaret corda eorum. Nunc verò væ prægnantibus & lactantibus in illis diebus, teneros vtique fœtus geſtantibus, & de vita recenti facilè in periculis exturbandos. Tales ſunt animæ paruam adhuc & teneram habentes charitatem: & ob hoc earum fidem viuam, ſed fictam neceſſe eſt in tentatione deficere. *Vaſa figuli*, ait[g], *probat fornax, & homines iuſtos tentatio*, illos videlicet, qui ex fide viuunt. *Iuſtus* nempe, *ex fide viuit*[h], ſed ex fide quæ viuat. Neque enim quæ mortua eſt, vitam dare poteſt. Dæmonum fides nõ adducitur in examinationem, vacua quippe charitate, mortua eſt. Credunt quidem & contremiſcunt, ſed timor non eſt in charitate. Proinde in labore hominum non ſunt, & cum hominibus non flagellãtur: non quod extinctæ fidei nulla iam debeatur probatio, ſed reprobatio. Solam vtique iuſtorum fidem, id eſt, viuorum viuam, fornax tentationum ſuſcipit examinandam. Sed non omnium iuſtitia manet in ſeculum ſeculi: quoniam ſunt qui ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt. Qualis ſit cuiuſcunque fides, tribulatio probat. Si cuius deficit (deficit enim cum in charitate non perſeuerat) ficta eſſe dignoſcitur. Si cuius perſeuerat, probata & perfecta cenſetur.

[f] Math. 10 c
Animæ tenella necdũ charitate robuſtæ, ſunt prægnantes in tempore tentationis.
[g] Eccli 27. a
[h] Rom 1 b & Aba. 2. a
Dæmonum fides non examinatur.
Veræ & fictæ fidei probatio.

16. Liquet ex his ſatis (vt arbitror) nõ omnes qui habuerint charitatem, habere & perſeuerantiam in charitate. Alioquin fruſtra cõmoneret diſcipulos Dominus: *Manete*, inquiens[i], *in dilectione mea.* Aut enim ſi necdum diligebant, non debuerat dicere, *manete*, ſed *eſtote in dilectione mea*: aut ſi iam diligebant, neceſſe non erat moneri de perſeuerantia, quo ſecundum iſtos priuari non poterant. Curet igitur ſeruus bonus & fidelis fide ſeruare non ficta charitatem de corde puro & conſcientia bona; plus æſtimans animæ vitam, quam corporis; minus horrens carnis mortem, quam fidei.

Charitas & perſeuerantia non ſemper coniunguntur.
[i] Ioan. 15. b

Capvt V.

De virtute humilitatis omnibus quidem, ſed Prælatis imprimis neceſſaria.

17. Iam de tribus quæ ſuperius propoſuimus, ſola (ni fallor) tractanda reſtat Humilitas. Hæc duabus præmiſſis virtutibus in tantum eſt neceſſaria, vt abſque iſta illæ neceſſe virtutes videantur. Nempe vt caſtitas ſeu charitas detur, humilitas meretur: quoniam *humilibus Deus dat gratiam*[a]. Seruat acceptas, quia *non requieſcit ſpiritus Domini, niſi ſuper quietum & humilem*[b]. Seruatas conſummat: nam *virtus in infirmitate*, hoc eſt, in humilitate, *perficitur*[c]. Inimicam omnis gratiæ omniſq; initium peccati debellat ſuperbiam, & tam à ſe quam à cæteris virtutibus ſuperbam illius propulſat tyrannidem. Si quidem cũ ea aliis quibuſque bonis vitium magis ſitarum capere ſoleat incrementum ſuperbia: ſola hæc omnium propugnaculum quoddam turriſque virtutum, eius fortiter reſiſtit malitiæ, obuiat præſumptioni. Sola denique eſt, de qua omnium plena virtutum Maria gloriandum eſſe putauit. Audio quippe ab Angelo, *Aue gratia plena*[d], quaſi ſolam ex ipſa plenitudine humilitatem in ſe recognoſceret, ſolam repeudiſſe ac reſpondiſſe memoratur in gratiam: *Reſpexit*, inquiens, *Deus humilitatem ancillæ ſuæ.*

Humilitas quàm neceſſaria virtus.
[a] Iacob. 4 b
[b] Eſa. 66. a
[c] 2. Cor. 12
Humilitas omnium virtutum propugnaculum.
Gloriatio Mariæ in ſola humilitate.
[d] Luc. 1. c
Ibidem.

18. Quid deinde auctor & dator virtutum Chriſtus, in quo omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ ſunt abſconditi, in quo omnis quoq; plenitudo diuinitatis habitat corporaliter: nonne tamen & ipſe de humilitate tanquam ſumma ſuæ doctrinæ ſuarumq; virtutum gloriatus eſt? *Diſcite* (ait) *à me*: non quod ſobrius, aut caſtus, aut prudens, aut aliquid eiuſmodi: ſed *quia mitis ſum & humilis corde*[e]. A me, inquit, diſcite. Non ad doctrinam Patriarcharum, non ad Prophetarum libros ego vos mitto, ſed me vobis exemplum, me formam humilitatis exhibeo. Inuiderunt mihi altitudinem quam habeo apud Patrem, Angelus & Fœmina: ille potentiæ, illa ſcientiæ. Vos autem æmulamini charismata meliora, diſcentes à me quia mitis ſum, & humilis corde.

Chriſti gloria in ſola humilitate.
[e] Math. 11. d

19. Commodum reor indagare aliquid & de ſuperbia, quatenus ex oppoſito ſibi vitio virtutis decor manifeſtior appareat. Superbia eſt appetitus propriæ excellentiæ. Hæc in ſpecies duas diuiditur, in cæcam, & vanã ſuperbiam. Quæ quidem & aliis nominibus appellari poſſunt contumacia & vanitas: quarum prior intelligentiæ, poſterior voluntatis vitium eſt. Nam ex illa rationis fallitur oculus, & ex iſta voluntatis malæ appetitus afficitur. Quod melius ex ſingularum diffinitionibus demonſtrabimus. *Cæca ſuperbia* ſeu contumacia, eſt vitium quo ſe exiſtimans aliquis eſſe bonum quod non eſt, vel à ſe eſſe quod eſt, in ſe nõ in Domino gloriatur. *Vana* ſuperbia ſeu vanitas eſt vitium, quo quis tam de eo quod eſt, quam de eo quod non eſt, ſuis magis quam Dei laudibus delectatur. His ita præmiſſis, aptemus iam contraria humilitati, ſingula ſingulis opponentes. Humilitas eſt contemptus propriæ excellentiæ. Contemptus opponitur appetitui. Duabus quoque ſuperbiæ ſpeciebus, duæ nihilominus humilitatis opponuntur. Contra cæcam, vt quis de ſe nouerit ſentire humiliter. Contra vanam, ne conſentire aliter ſentientibus. Nempe qui de ſeipſo ſanctè humiliter nouit, in neutro ipſius de ſe iudicium falli poteſt: videlicet vt aut maius aliquid putet ſe eſſe, quam ſit: aut à ſe eſſe quod non ſit. Et ideo patienter carens quod ſibi nouit deeſſe, humiliter de eo quod certus eſt adeſſe, non in ſe, ſed in Domino gloriatur.

Definitio & diuiſio ſuperbiæ in cæcam & vanam.
Quæ cæca.
Quæ vana.
Antitheſis ſuperbiæ & humilitatis.

20. Porrò aduerſus hoc, vt de ſe altius ſe aliquid ſentiat, ſolet ne inſoleſcat, verus humilis illud ſibi iugi meditatione reuoluere: *Non alta ſapientes, ſed humilibus conſentientes*[f]. Et illud: *Non ambulaui in magnis, neque in mirabilibus ſuper me. Si non humiliter ſentiebam, ſed exaltaui animam meam*[g]. Et item: *Qui ſe putat aliquid eſſe, cum nihil ſit, ipſe ſe ſeducit*[h]. Contra hoc autem vt a

Contra vanã gloriam querendi ſe per humilitatem ſolis.
[f] Rom. 12. c
[g] Pſal. 130 a
[h] Gal. 6 a

ſe ſentiat eſſe, quod ſe ſentit eſſe, ſollicitè ſeipſum interrogat: *Quid habes quod non accepiſti? Si autem accepiſti, quid gloriaris quaſi non acceperis*[i]? Item, qui humanas laudes conſueuit perfectè contemnere, cum ſe laudari percipit de eo quod in ſe nouit non eſſe, nullatenus acquieſcens illud ſibi commemorat: *Qui te beatificant, in errorem te mittunt*[k]. Sed & illius nihilominus verſiculi recordatur: *Veruntamen vani filii hominum, mendaces filii hominum in ſtateris, vt decipiant ipſi de vanitate in idipſum*[l]. Proinde ſollicitè ſtudet imitari Apoſtolum ita de ſe loquentem: *Parco autem ne quis me exiſtimet ſupra id quod videt in me, aut audit aliquid ex me*[m]. Cum verò laudari ſe comperit de bono quod ſe forte habere cognoſcit: nihilominus quantum in ſe eſt, ſcuto veritatis curat à ſe iaculum fauoris repellere; dans gloriam Deo, & dicens: *Gratia Dei ſum id quod ſum*[n]. Et propulſans à ſe omnem ſuſpicionem, ait Domino: *Non nobis Domine non nobis, ſed nomini tuo da gloriam*[o]. Meruit nimirum, ſi aliter egerit, ne fortè audiat ab ipſo: *Recepiſti mercedem tuam*[p]. Et iterum: *Gloriam ab inuicem quæritis, & gloriam quæ à ſolo Deo eſt non vultis*[q]. Refugiens ergo & de hoc ad conſilium Apoſtoli, probat *ipſe opus ſuum, vt ſic habeat in ſemetipſo gloriam, & non in altero*[r]. Fidelis ſiquidem cuſtos, qui ſibi oleum fauoris ſine fraude reſeruet, ne in aduentu ſponſi lampas conſcientiæ vacua extinguatur. *Non in altero*, inquam. Nec enim tutum arbitratur labiis hominum committere gloriam ſuam, arcæ vtique ſine claue, & ſine ſera, nullique omnino clauſæ nocere volenti. Non tutum planè, ſed ſtultum, ibi theſaurum tuum recondere, vnde non valeas reſumere cum volueris. Si ponis in os meum, iam non in tua, ſed in mea poteſtate eſt, cum vtique pro meo libitu vel laudare te poſſim, vel derogare tibi.

i 1. Cor. 4. d
Laudes humanas contemnit.
k Eſa. 3. c
l Pſal. 61. c
m 2. Cor. 12. b
n 1. Cor. 15. b
o Pſal. 113. b
p Matt. 6. a
q Ioan. 5. g
r Galat. 6. a
Laus & gloria noſtra non in ore hominum ponenda.

Caput VI.

Laus & vera gloria in conſcientia cuiuſque reponenda, attamen non ſine formidine, quia Deus eſt ſcrutator & iudex cordium.

21\. SAnum vas & inconcuſſum conſcientia, & ſecretis ſeruandis idoneum, nullis patens inſidiis, nulli violentiæ cedens: nulli quippe oculo vel manui acceſſibilis, excepto duntaxat ſpiritu qui ſcrutatur etiam alta Dei. Quicquid in ea repoſuero, ſecurus ſum quia non perdam, ſeruabit viuo, defuncto reſtituet. Nam quocunque vado ego, ipſa it mecum, ſecum ferens depoſitum quod ſeruandum acceperit. Adeſt viuo, mortuum ſequitur, vbi mihi vel gloria vel confuſio inſeparabilis pro qualitate depoſiti. Beati qui in veritate dicere poſſunt, *Gloria noſtra hæc eſt, teſtimonium conſcientiæ noſtræ*[s]. Non poteſt dicere niſi humilis, qui iuxta vulgare, & oculos campi metuere, & ſyluarum aures ſoleat ſemper habere ſuſpectas. *Beatus* nempe *homo qui ſemper eſt pauidus*[t]. Non poteſt dicere arrogans & præſumptor qui ſeipſum impudenter oſtentans paſſim & vbique tanquam per campum incedens totus fertur in gloriam. Gloriatur etiam cum malefecerit, & exultat in rebus peſſimis. Æſtimat ſe non videri, dum plures habeat imitatores, quam reprehenſores, cæcus dux cæcorum. Sed habet hic campus oculos ſanctorum proculdubio Angelorum, quos ſemper offendere ſolet indiſciplinata conuerſatio. Non dicet hypocrita: Gloria mea eſt teſtimonium conſcientiæ meæ: qui etſi iudicantium ſecundum faciem, verbo, vultu, habituue ſimulatorio illudat opinioni, ſed non eius qui ſcrutatur renes & corda, fallit vel euadit iudicium. Siquidem Deus non irridetur.

Conſcientia individuus hominis comes.
s 2. Cor. 1. c
t Prou. 28. c
Gloriari teſtimonio conſcientiæ, quis valeat.

22\. Timeat ergo & iſte nemoris aurem. Lingua licet manuque ceſſantibus, auri tamen vbique præſenti de quacunque ſylua latebroſæ duplicitatis & ſpinoſæ calliditatis, tacentis & quieſcentis cor loquitur, cogitatio confitetur. *Prauum eſt cor hominis & inperſcrutabile*[u], ita vt nemo ſciat, quæ ſunt in homine, niſi ſpiritus hominis qui in eo eſt: ſed nec ipſe plenè. Nam cum Apoſtolus diceret, *Mihi pro minimo eſt, vt à vobis iudicer, aut ab humano die*: adiecit: *Sed nec ego meipſum iudico*[x]. Quare? Quoniam non poſſum, ait, ratam vel ipſe de me proferre ſententiam. *Ego enim nihil mihi conſcius ſum, non tamen in hoc iuſtificatus ſum.* Non ex toto credo me vel ipſi conſcientiæ meæ, quippe cum ne ipſa quidem queat me comprehendere totum. Nec poteſt iudicare de toto, qui totum non audit. *Qui autem iudicat me, Dominus eſt.* Dominus, inquit, cuius vtique ſcientiam non effugit, ſententiam non ſubterfugit, etiam quod proprium latet conſcientiam. Audiuit Deus in corde cogitantis, quod non audit vel ipſe qui cogitat. Aderat auris Prophetæ abſcondit furtiuè poſcentis[*] pecuniam: & ego quamlibet in occulto lædere cogitans aut proximum nequiter, aut turpiter meipſum, non verear aurem nuſquam abſentem? Tremenda prorſus auris & reuerenda, cui non ceſſet quies, non tacet ſilentium. Denique ait[y]: *Auferte malum cogitationum veſtrarum ab oculis meis.* Sed quid eſt quod dicit *ab oculis meis*? An & noſtra Deus non ſolum audit, ſed & videt arcana? Quales oculi qui contemplantur cogitationes? Non ſunt coloratæ, vt videantur, ſicut nec ſonant vt audiantur. Solent ſentiri à cogitante, non audiri ab auſcultante, non à contemplante videri. Meritò tamen Dominus ſcit cogitationes hominum quoniam vanæ ſunt. Cur enim neſciret, quis & audit & videt? His præcipuè duobus ſenſibus, id eſt, viſus & auditus nemo fidem putat eſſe negandam. Hos nos ſcire conſtanter aſtruimus, quod vidimus & audiuimus. Meritò itaque non erat opus Domino Ieſu, vt quis teſtimonium perhiberet de homine. Ipſe nimirum ſciebat quæ eſſent in homine. *Quid cogitatis* (ait[z]) *mala in cordibus veſtris?* Reſpondebat non ſermonibus, ſed cogitationibus. Audiebat non loquentes, videbat non apparentes.

u Hier. 17. b
x 1. Cor. 4. a
Non eſt totum hominis de ſe credere Deo plana & aperta ſunt omnia.
* Giezi, ſeilicet, 4. Reg. 5.
y Eſa. 1. a
Cogitationes hominum Deo conſpicuæ.
z Matt. 9. a

23\. Contremiſco totus tuam Domine Ieſu qualicunque poſſum intuitu conſiderans maieſtatem, præſertim cum recordor in quantis ipſius aliquando contemptor extiterim. Sed & nunc cum iam à facie maieſtatis fugi ad genua pietatis, quid amplius facio? Vereor ne qui aliquando contrarius extiti maieſtati, & nunc ingratus pietati inueniar. Quid enim ſi ceſſant manus, & non ceſſet pectus? Quid ſi os iam ſilet necdum cor quieſcit? Si ſinguli illiciti motus animi mei ſingula ſunt quædam in te Deus conuicia, vt puta iracundiæ motus in manſuetudinem, inuidiæ in charitatem, in frugalitatem luxuriæ, turpitudinis in caſtitatem, & innumera his ſimilia, quæ de cœnoſo lacu prurientis pectoris mei etiam nunc inceſſanter ebulliunt, inundantes & impingentes in ſerenitatem præfulgentis vultus tui: quid magnum feci ſolos cohibere artus, actus corrigere? Si has atque huiuſmodi, quas foris licet vacans, intus agitare non ceſſo, iniquitates obſeruaueris, ô Domine, quis ſuſtinebit? An forte iam nõ ago illa, ſed patior? Aguntur quidem in me, ſed à me nõ aguntur, ſi non conſentio. Sanè ſi mei non fuerint dominati, tunc immaculatus ero, & immaculatus coram eo, ſi non ſolum caruero, ſed & ſi obſeruauero me ab iniquitate mea. Mea dixerim, non quia facio, ſed quia ſuſtineo: Corpus geſto mortis, carnemque peccati: ſufficit ipſi enim mihi ſi non regnet peccatum in meo mortali corpore. Sic corpus crimini non reputatur, nec quod habitat in eo peccatum: ſi tamen non delector, ſi tamen non exhibeo membra mea arma iniquitati. *Pro hac orabit*, ô miſericors, quiuis etiam *ſanctus in tempore opportuno*[a]? ſupplex nimirum quod malum ſentiat, & nihilominus ſanctus, dum non conſentiat. Supplex pro periculo, ſanctus pro virtute. Sanctus planè atque beatus, qui condelectatus legi ſecundum interiorem hominem, de malo, quod ita ineſſe corpori ſentit, vt niſi pariter cum corpore carere non poſſit, meritò ſeſe conſolatur, & ait[b]: *Iam non ego operor illud, ſed quod habitat in me peccatum.*

Vide quæ nulla tamen ſi cauſa cuique Deum violant.
Senſiſſe concupiſcentiæ non eſt peccatum, ſi non accedit conſenſus.
Nota iſtud ſedulo.
a Pſal. 31. b
b Rom. 7. c

24\. Veruntamen delicta quis intelligit? Nam ſi poſſem dicere cum Paulo, quod quidem longe eſt à me: *Nihil mihi conſcius ſum*? non tamen in hoc eſſe iuſtificatum oportet me gloriari[c]. *Non enim qui ſe ipſum commendat, ille probatus eſt, ſed quem Deus commendat.* Si applauſerit iuſtitiam humanus dies, pro minimo habeo, quia ille lucet tantum in facie. Homo enim videt in facie, Deus autem

c 1. Cor. 4. a
Fallax hominis iudicium, Dei autem verum.

o 1. Reg. 16. b

intuetur cor[o]. Propter hoc Hieremias non ſatis popularibus ſententiis velut quibuſdam humani diei radiis mouebatur, ſed fidenter loquebatur Deo: *Diem hominis non concupiui tu ſcis*[d]. Si meus mihi arriſerit dies, *neque meipſum*, inquit, *iudico*: quia nec ipſe me ſatis intelligo. Solus meritò conſtitutus eſt iudex viuorum & mortuorum, qui finxit ſigillatim corda vniuerſorum, & intelligit omnia opera eorum. Solum attendo iudicem, quem & ſolum iuſtificatorem agnoſco. *Pater dedit ei iudicium facere, quia filius hominis eſt*[e]. Non vſurpo mihi vel ſuper me ſeruus filii poteſtatem: nec me annumero illis de quibus ita conqueri ſolet: Tulerunt homines à me iudicium. *Pater non iudicat quenquam, ſed omne iudicium dedit filio.*[f] Et ego mihi præſumam quod nec ipſe Pater ſibi aſſumit? Velim nolim, ipſi me aſtare neceſſe eſt: ipſi horum quæ geſſerim in corpore, reddere rationem, cui nec verbum præteruolat, nec ſubterfugit cogitatio. Sub tam æquo libratore meritorum, ſub tam intimo ſecretorum inſpectore, quis glorificabitur caſtum ſe habere cor? Sola profectò quæ non ſolet gloriari, non nouit præſumere, contendere non conſueuit, gratiam inuentura eſt in oculis pietatis humilitas. *Deus namque ſuperbis reſiſtit, humilibus autem dat gratiam*[g]. Non contendit iudicio, nec prætendit iuſtitiam qui verè humilis eſt, ſed dicit: *Non intres in iudicium cum ſeruo tuo Domine*[h]. Recuſat iudicium, & poſtulat miſericordiam: facilius ſibi veniam impetrare poſſe, quam iuſtitiam vendicare confidens. Nouit naturam diuinam naturaliter piam, quæ noſtram nequaquam humilitatem abhorreat. Non deſpicit illa maieſtas cor contritum & humiliatum in noſtro genere, quæ corpus ex eo humilitatis aſſumere non dedignata eſt. Neſcio quo pacto familiarius ſemper humilitati propinquare ſolet diuinitas. Denique illa ſe inquit, vt appareret hominibus, ſubſtantiam, formam, habitumque geſtauit humilem, ipſius nobis commendans virtutis excellentiam, quam ſpeciali ſui voluerit honorare præſentia.

d Hier. 17. b
1 Cor. 4. a
Nõ vſurpandum ſibi ipſo iudiciũ, quod ſoli Deo debetur.
e Ioan. 5. a
f Ioan. 5. d
Sola humilitas gratiam inuenit corã Deo.
g Iacob. 4.
h Pſal. 142.
Dei maieſtas hominis humilitate flectitur.

Capvt VII.

Grauiter ambitionem Eccleſiaſticorum, promotionem Iuniorum, & pluralitatem beneficiorum, & inſatiabilem aſcendendi cupiditatem perſtringit.

25. VObis autem dilectiſſimi, vobis præcipuè tanto magis arbitror hanc eſſe neceſſariam, quanto maior noſcitur materia ſuppetere ſuperbiendi. Genus, ætas, ſcientia, cathedra, & quod maius eſt, primatus prærogatiua, cui non eſſent inſolentiæ fomes, elationis occaſio? Quanquam eſſe poſſint & humilitatis. Meditantibus quidem honores blandiuntur, ſed onera penſantibus tædio ſunt atque formidini. Non autem omnes capiunt hoc verbum. Multi enim non ſanta fiducia & alacritate currerent ad honores, ſi eſſe ſentirent & onera: Grauari profectò metuerent, nec cum tanto labore & periculo quarumlibet affectarent infulas dignitatum. Nunc verò quia ſola attenditur gloria & non pœna, putum eſſe clericum erubeſcitur in Eccleſia; ſeque viles æſtimant, & inglorios, qui quocunque eminentiori in loco non fuerint ſublimati. Scholares pueri & impuberes adoleſcentuli ob ſanguinis dignitatem promouentur ad eccleſiaſticas dignitates, & de ſub ferula transferuntur ad principandum presbyteris: lætiores interim quod virgas euaſerint, quam quod meruerint principatum; nec tam illis blanditur adeptum, quam ademptum magiſterium. Et hoc quidem in initio. Proceſſu verò temporis paulatim inſoleſcentes docti ſunt in breui vendicare altaria, ſubditorum marſupia vacuare, magiſtris nimirum in hac diſciplina ventres idoneis, ambitione & auaritia. Verum quantauis induſtria tua tibi lucra conquirere cautulus videaris, quantalibet vigilantia rem poſſis ſeruare tuam, quantocunque ſtudio regum tibi ac principum gratiam captare cures: dicimus tamen, *Væ terræ cuius rex eſt puer, & cuius principes manè comedunt*[g].

Honores aliis blandiuntur, aliis ſunt horrori.
Honores onera.
Pueros ob ſanguinis dignitatem ad eccl. dignitates promoueri reprehendit.
g Eccl. 10. c 16.

Nec dicimus quamcunq; ætatem Dei gratiæ præmaturam, ſicut nec ſeram: cum multos videamus iuniorum ſuper ſenes intelligere, moribus antiquare dies, præuenire tempora meritis, & quod ætati deeſt, compenſare virtutibus. Boni pueri, qui quod ætate videntur, eſſe ſtudent & malitiâ. *Malitia*, inquam, *ſed non ſenſu*: quorum, iuxta admonitionem Apoſtoli[h], nemo contemnat adoleſcentiã. Meliores bonæ indolis adoleſcẽtes, inueteratis dierũ malorum. Puer cẽtum annorũ maledictus eſt. & eſt è regione ſenectus venerabilis, non diuturna, neq; numero annorum computata[o]. Bonus puer Samuel, qui loquenti Deo promptus aderat auditor dicens: *Loquere Domine, quia audit ſeruus tuus*[i]. Ac ſi diceret: Paratus ſum & non ſum turbatus, vt cuſtodiam mandata tua. Bonus & Hieremias[k], qui ante ſanctificatus quam natus, cum ſe excuſaret de pueritia, nihilominus conſtitutus eſt ſuper gentes & ſuper regna. Bonus quoque Daniel[l], cuius ſpiritum ſuſcitauit Deus vt conuinceret iniqua iudicia, & ſanguinem innoxium liberaret. Denique cani ſunt ſenſus hominis, & ætas ſenectutis vita immaculata. Sicubi huiuſcemodi puer ſenex promotus inuenitur: opus Dei eſt, his, qui tales non ſunt, mirandum, non imitandum.

Iuniores tamen moribus conſpicui non ſpernendi.
h 1 Tim. 4. c
Qualis adoleſcentia nõ indigna dignitatibus Eccleſiæ.
o Sap. 4. b
i 1. Reg. 3.
k Hier. 1. a
l Daniel. 13. f

27. Cæterum curritur in clero paſſim ab omni ætate & ordine, à doctis pariter & indoctis ad eccleſiaſticas curas, tanquam ſine curis iam quiſque victurus ſit, cum ad curas peruenerit. Nec mirum de his qui necdum in ſemetipſis experti ſunt. Videntes quippe illos qui iam proprios humeros cupitæ ſarcinæ ſubmiſerunt, non ſolum non gemere tanquã ſub onere, ſed inſuper appetere plus oneratis; non deterrentur periculis, qui cupiditate cæcati nõ vident, ſed fauoribus amplius, quos illis inuidẽt, prouocantur. O inſinua ſemper ambitio, & inſatiabilis auaritia! Cum primos honorum gradus meruerint in Eccleſia: meruerint autẽ vel vitæ merito vel pecuniæ, ſiue etiã carnis & ſanguinis, quæ regnum Dei non poſſidebunt, prærogatiuâ; non ideo corda quieſcunt, duplici ſemper æſtuantia deſiderio: quo vtiq; magis ac magis & dilatẽtur in plura, & ad celſiora ſublimentur. Verbi gratia cum factus quis fuerit in quacunq; Eccleſia Decanus, Præpoſitus, Archidiaconus, aut aliquid huiuſmodi; non cõtentus non in vna, plures ſibi, imo quotquot valet, cõquirere honores, ſatagit tam in vna, quam in pluribus. Quibus tamen omnibus ſi locus euenerit, libenter vnius præferret Epiſcopi dignitatem. Sed nunquid ſic ſatiabitur: Factus Epiſcopus, Archiepiſcop⁹ eſſe deſiderat. Qui fortè adeptus, rurſum neſcio quid altius ſomniãs, laborioſis itineribus & ſumptuoſis familiaritatibus Romanum ſtatuit frequentare palatium, quæſtuoſas ſibi quaſdam exinde comparans amicitias. Si lucri ſpiritualis gratia hæc faciunt, laudandus eſt zelus, ſed præſumptio corrigenda.

Cæca ambitio & inſatiabilis auaritia in Clero grauiter perſtringitur.
Vide, vnde naſcatur, & quomodo nutriatur illa certiſſima Eccleſiæ peſtis & pernicio, Pluralitas.

28. Nonnulli cum iſta non poſſint, vertunt ſe ad aliud ambiendi genus, in quo nihilominus aperiunt eam quam habent dominandi libidinem. Nam cum præſideant vrbibus valde populoſis, & totas, vt ita dicam, patrias propriæ diœceſis ambitu circuncludant, in occaſione tuuenta ex quocumque veteri priuilegio, ſatagunt vt vicinas ſibi ſubiiciãt ciuitates: quatenus duæ, quibus duo vix præſules ſufficiebant, ſub vno redigantur antiſtite. Rogo quæ hæc tam odioſa præſumptio, quis hic tantus ardor dominandi ſuper terram, quæ principandi tam effrenis cupiditas? Certè cùm primum tractus es ad cathedram, flebas, refugiebas, vim querebaris, multum à te omnino ſupra te eſſe dicens: miſerum clamitans & indignum, qui non eſſes idoneus tam ſancto miniſterio, tantis non ſufficeres curis. Quid igitur nunc verecunda depulſa formidine, ſponte ambis ad ampliora, imò irreuerenti audacia, propriis non contentus; inuadis aliena? Cur hoc? Fortè vt plures populos ſalues? Sed in alienam meſſem, tuam mittere falcem, iniurioſum eſt. Vt tuæ præſtes Eccleſiæ? Sed Eccleſiarum ſponſo non placet tale vnius incrementum, quod ſit detrimentum alterius. Crudelis ambitio, & incredibilis, ſi finem oculi non aſtruerent. Vix tenent manus quin illud ad literam impleant quod legitur in Propheta[m]: *Secuerunt prægnantes Galaad ad dilatandum terminos ſuos.*

Aliud ambiendi genus.
Væ qui coniungitis domum ad domum & agrũ agro copulatis.
Hæc legant & intelligant, & ſi ſapiunt, cõtremiſcãt, qui Epiſcopatus, Prælaturas & curas cumulare non timent.
m Amos. 1. e

29. Vbi eſt illa terrifica comminatio? *Væ qui coniungitis domum ad domum, & agrum agro copulatis* a? Nunquid in his duntaxat exiguis væ iſtud metuendum eſt, non autem cur vrbes vrbibus, aut prouinciæ prouinciis continuantur? Imò etiam reſpondeant, ſi volunt, ſe imitari Dominum Chriſtum, facientes & ipſi vtraq; vnum, adducentes & ipſi ex diuerſis paſcuis greges, vt fiat vnus paſtor, & vnum ouile. Huius rei gratia non pigritantur crebrò terere limina Apoſtolorum, inuenturi & ibi (quod magis dolendum eſt) qui ſuæ faueant improbæ voluntati: non quod valdè Romani curent, quo fine res terminetur, ſed quia valdè diligunt munera, ſequuntur retributiones. Nudè nudus loquor, nec retego verenda, ſed inuerecunda confuto. Vtinam priuatim & in cameris hæc fierent; vtinam ſoli viderimus & audierimus; vtinam nec loquentibus crederetur; vtinam nobis reliquerint moderni Noë, vnde à nobis poſſent aliquatenus operiri. Nunc verò cernente orbe mundi fabulam, ſoli tacebimus? Caput meum vndique conquaſſatum eſt. & ego ſanguine circumquaq; ebulliente putauerim eſſe tegendum? Quicquid appoſuero, cruentabitur, & maior erit confuſio voluiſſe celare, cum celari nequiuerit.

a Iſa 5. b. Audiant paſtores, quæſo, quos iſta tangunt, à Bernardo, ab aliis ſcio, quæ audiunt, memores ſunt vulneris qui vulnera diligunt, quàm oloſula[illegible] dicens. Tollãtur de medio ſcandala, ſacceſſiones infaceſſanes, & mutea ſpectabimus [illegible].

CAPVT VIII.

Humilitatem & modeſtiam Epiſcopo commendat.

30. BOna humilitas, quæ & impræſentiarum ab huiuſmodi mordacibus curis mentem facit eſſe quietam, & à minacibus pœnis in futuro ſecuram reddit cõſcientiam. Hæc veſtros Pater animos ab horũ omniũ peſtifera æmulatione cõpeſcat. Audite potius Prophetã taliter à talib. dehortantem b: Noli, inquit, *æmulari in malignantibus, neq; zelaueris facientes iniquitatem.* Æmulari magis oportet Apoſtolum p non gloriantẽ in immenſum, nec ſe vltra extendentem: nec audentem ſe (vt ipſe fatetur) comparare quibuſdam qui ſeipſos commendant, ſed ſe ſibi comparantem & metientem ſecundùm menſuram regulæ quam menſus eſt ei Deus. Audiendo etiam ex ore eius, *Noli ſe fraudare inuicem* q, propriis placebit eſſe contentum. Qui & prouocans ad humilitatem, ſuum illud Archiepiſcopo non cunctabitur ſalubriter intimare: *Noli altum ſapere, ſed time.* In alto poſito non altum ſapere difficile eſt, & omni modo inuſitatum: ſed quanto inuſitatius, tanto glorioſius. Timor ille adepta iam altitudine, tædere magis quàm placere faciet altiora. Nun vos ergo felicem, quia præeſtis: ſed ſi non prodeſtis, infelicem putate.

o Pſal. 36 a

p 2 Cor 10. c Modeſtia & humilis ſubmiſſio cõmẽdatur Epiſcopis

q 1 Cor 7. a

r Rom. 11. c

31. Vt autem ſecurè præeſſe poſſitis, ſubeſſe & vos ſi cui debetis non dedignemini. Dedignatio quippe ſubiectionis, prælationis reddit indignum. Sapientis eſt conſilium s: *Quanto maior es, tanto humilia te in omnibus.* Sapientiæ verò præceptum t: *Qui maior eſt veſtrûm, fiat ſicut iunior* t. Quod ſi expedit etiam minoribus eſſe ſubiectum, maiorum iugum quomodo licebit contemnere? Videant in vobis potius ſubditi quod vobis redhibeant. Intelligitis quæ dico? Cui honorem, honorem. Omnis *anima* (inquit u) *poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit.* Si omnis, & veſtra. Quis vos excipit ab vniuerſitate? Si quis tentat excipere, conatur decipere. Nolite illorum acquieſcere conſiliis, qui cùm ſint Chriſtiani, Chriſti tamen vel ſequi facta, vel obſequi dictis opprobrio ducunt. Ipſi ſunt qui vobis dicere ſolent, ſeruate veſtræ ſedis honorem. Decebat quidem ex vobis, vobis commiſſam Eccleſiam creſcere; nunc verò ſaltem in illa quam ſuſcepiſtis maneat dignitate. Et vos enim veſtro prædeceſſore impotentior? Si non creſcit per vos, non decreſcat per vos. Hæc iſti. Chriſtus aliter iuſſit & geſſit. *Reddite* (ait) *quæ ſunt Cæſaris, Cæſari: & quæ ſunt Dei, Deo* x. Quod ore locutus eſt, mox opere implere curauit. Conditor Cæſaris, Cæſari non cunctatus eſt reddere cenſum. Exemplum enim dedit vobis, vt & vos ita faciatis. Quando verò Dei ſacerdotibus debitam negabit reuerentiam, qui hanc ſecularibus quoque poteſtatibus exhibere curauit? Porrò vos ſi Cæſaris ſucceſſori, id eſt, regi ſedulus in ſuis curiis, conſiliis, negotiis, exercitibuſque adeſtis: indignum erit vobis

Securius eſt, qui ſubeſſe & obedire [illegible]

s Eccl. 3. c

t Luc 9. f al. minor.

u Rom. 13. a

Non audiẽdi qui ſubl̃imia ſectantur dicũt.

x Matt. 22. b Chriſtus non dedignatus eſt ſubiacere poteſtati, & decreſcet Epiſcopus?

A cuicunque Chriſti vicario taliter exhibere, qualiter ab antiquo inter Eccleſias ordinatum eſt? *Sed quæ ſunt*, inquit Apoſtolus y, *à Deo ordinata ſunt.* Videtur ergo huius ignominiæ diſſuaſores, quale ſit Dei ordinationi reſiſtere. Valde ignominioſum ſeruo, ſi ſit ſicut Dominus eius: aut diſcipulo, ſi ſit ſicut magiſter eius. Plurimum ſe vobis deferre putant cum vos Chriſto præferre conantur, ipſo reclamante ac dicente z, *Non eſt ſeruus maior Domino ſuo*: neque Apoſtolus eo qui miſit eum. Quod non dedignatus eſt magiſter & Dominus taliſque & magiſter & dominus, indignum ſibi iudicabit ſeruus bonus, deuotuſque diſcipulus?

y Rom 13. a

z Ioan. 13. b

32. Quàm pulchrè locutus eſt beatus ille Centurio, cuius fidei nulla par inuenta eſt in Iſrael. *Et ego*, inquit a, *homo ſum ſub poteſtate, habens ſub me milites.* Non iactabat poteſtatem, quam nec ſolam protulit nec priorem. Dicturus quippe, habens ſub me milites præmiſit *homo ſum ſub poteſtate.* Prius ſe agnouit hominem, quàm potentem. Agnouit, inquam, ſe hominem, homo gentilis, vt in ſe iam impleri oſtenderet, quod longè ante dixerat Dauid b: *Sciant gentes quoniam homines ſunt. Homo*, B inquit, *ſum, & homo ſub poteſtate.* Iam quicquid ſubinferas, ſuſpectam non habemus iactantiam. Præmiſſa ſiquidem eſt humilitas, ne altitudo præcipitet. Nec enim locum inuenit arrogantia, vbi tam clarum humilitatis inſigne præceſſerit. Agnoſcis infirmitatem, confiteris ſubiectionem: iam & te ſub te habere milites profitere ſecurus. Reuera quia non confuſus eſt de ſubiectione, iure ex prælatione meruit honorari. Non erubuit ſuper ſe poteſtatem, & ideo dignus qui haberet & ſub ſe milites. Ex abundantia cordis os loquebatur: iuxta quod intus ordinatas habuit affectiones, foris quoque verba decenter compoſuit. Dedit prius honorem præpoſitis, vt iam à ſubditis iuſtè reciperet ſciens ſe à ſuperioribus accipere, quod impenderet inferioribus, & quia melius propriæ ſubiectionis diſceret experimento ſua ipſe moderari imperia. Fortè non ignorabat quòd ſubiecto ſibi homini Deus omnia ſubiecerit ſub pedibus: offendenti ſe, infenſa reddiderit: & is quem humilem conſtituerat ſuper opera manuum ſuarum, ſuperbiæ merito comparatus eſt iumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis. Nouerat & fortaſſis quòd humanus ſpiritus ſubditus C conditori ſubiectam ſibi poſſederit carnem, rebellis rebellem inuenerit: factuſque tranſgreſſor legis ſuperioris, ſentire cœperit aliam legem in membris ſuis repugnantem legi mentis ſuæ, captiuantem ſe in legem peccati.

a Luc. 7. b

Humilitas Centurionis Euangelici commẽdatur.

b Pſal 9. a

Elegãs diſcur ſus de verbis centurionis, Luc. 7.

CAPVT IX.

Inſolentiam & arrogantiam quorundam Abbatum arguit, qui ab obedientia Epiſcoporum ſe ſubtrahebant; exemptionum priuilegia magno pretio comparantes.

33. MIror quoſdam in noſtro ordine monaſteriorum Abbates hanc humilitatis regulam odioſa contentione infringere: & ſub humili (quod peius eſt) habitu & tonſura tam ſuperbè ſapere, vt cum ne vnum quidem verbulum de ſuis imperiis ſubditos prætergredi patiantur, ipſi propriis obedire contemnant Epiſcopis. Spoliãt Eccleſias, vt emancipentur, redimunt ſe, ne obediant. Non ita Chriſtus. Ille ſiquidem dedit vitam, ne perderet obedientiam: quà iſti vt careant, totum ferè ſuum ſuorumque victum expendunt. D Quid hoc eſt præſumptionis, ô monachi? Neque enim quia prælati monachis, ideò non monachi. Nempe monachum facit profeſſio, prælatum neceſſitas. Vt autem non præiudicet neceſſitas profeſſioni, accedat, non ſuccedat prælatio monachatui. Alioquin quomodo illud implebitur c? *Principem te conſtituerunt? eſto inter illos tanquam vnus ex illis.* Quomodo tanquam vnus ex illis; manens inter humiles ſuperbus, inter ſubditos rebellis, immitis inter manſuetos? vt ita putemus tanquam vnum ex illis, videamur tam exhibere paratum, quàm exigere obedientiam: videamus tam libenter præpoſitis obtemperare ſubiectum, quàm imperare ſubiectis. Quod ſi ſemper vis obe-

Confeſ. lib 3. de Conſid. c 4.

Abbates Exẽptionum præpoſterè ſtudioſi arguuntur.

c Eccli 32. a

Prælatus ſubditis, ſit inter illos tanquã vnus ex illis.

dientes habere, & nunquam eſſe, probas te non eſſe tanquam vnum ex illis, dum vnus eſſe renuis ex obedientibus: à quibus dum te ſuperbiendo ſegregas, quorum aggregeris conſortio patenter aduertimus: & ſi tu vel impodenter contemnis, vel imprudenter diſſimulas, reputari profectò inter illos te noueris, de quibus ſcriptum

d Matt. 23. a — eſt [d]: *Alligant onera grauia & importabilia, & imponunt humeris hominum: digito autem ſuo nolunt ea mouere.* Quorum ergò tibi indignius conſortium iudicas, delicatorum magiſtrorum, quos veritas increpat, an obedientium monachorum, quos amicos ſuos commemorat? Ait ſiquidem: *Vos amici mei eſtis, ſi feceritis quæ præcipio vobis* [e]. Vides igitur quale eſt iubere quod ipſe non feceris: aut nolle facere, quod docueris?

e Ioan. 15. b

34. Deinde vt taceam illud de regula, vbi à ſancto Benedicto ibi præcipitur *, vt quæ doces diſcipulis eſſe contraria, in tuis factis indices non agenda: vt item prætermittam, quod apertè diffinit tertium humilitatis eſſe gradum *, vt quis pro Dei amore omni obedientia ſe ſubdat maiori: in regula veritatis attende quod legitur: *Qui ſolnerit*, inquit [f], *vnum de his minimis meis mandatis, & docuerit ſic homines, minimus vocabitur in regno cælorum.* Proinde tu docens & renuens obedire, non minimum, ſed maximum Chriſti mandatum & docere & ſoluere conuinceris. Itaque doctor & ſolutor mandati, minimus tu vocandus es in regno cælorum. Si ergo tui putas iniuriam prioratus, minorem ſummis videri ſacerdotibus: non magis indignum æſtimandum eſt minimum vocari in regno cælorum? Si multum ſuperbus es: plus minimos, quàm minor vocari confundere. Minor quippe vilitas eſt minorem videri, quàm minimum. Longè autem præſtantius, ſolis ſubdi Epiſcopis, quàm vniuerſitati.

* Reg. S. Bened. cap. 2. Exemplo docenda humilitas, & obedientia. * Reg. S. Bened. cap. 7. f Matth. 5. c

35. Sed non propter me, inquit, facio, ſed quæro Eccleſiæ libertatem. O libertas omni (vt ita loquar) ſeruitute ſeruilior. Patienter ab huiuſmodi libertate abſtineam, quæ me peſſimæ addicat ſuperbiæ ſeruituti. Plus timeo dentes lupi, quàm virgam paſtoris. Certus ſum enim ego monachus, & monachorum qualiſcunque abbas, ſi mei quandoque pontificis à propriis ceruicibus excutere iugum tentauero, quòd ſatanæ mox tyrannidi meipſum ſubiicio. Aduertens nimirum cruenta illa beſtia, quæ circuit quærens quem deuoret, elongatam cuſtodiam: heu ſtatim inſilit in præſumptorem. Meritò enim non cunctatur præſidere ſuperbo, qui ſe iure tegem gloriatur ſuper omnes filios ſuperbiæ. Quis dabit mihi centum in mei cuſtodiam deputati paſtores? Quanto plures ſentio mei curam gerere, tanto ſecurior eaeo in paſcua. Stupenda inſania. Animarum non cunctor turbas mihi cuſtodiendas colligere: & vnum ſuper propriam grauor habere cuſtodem? Et quidem ſubiecti me de reddenda pro ſe ratione ſollicitant. Qui autem præſunt mihi, *ipſi potius* (Paulo dicente [g]) *peruigilant tanquam rationem pro me reddituri.* Illi etſi honorant, onerant: non tam premunt, quàm protegunt. Scio me legiſſe [h]: *Iudicium duriſſimum his qui præſunt, exiguo autem conceditur miſericordia.* Quid igitur vos ô monachi, ſacerdotum grauat auctoritas? Metuitis infeſtationem? Sed ſi quid patimini propter iuſtitiam, beati. Secularitatem contemnitis. Sed ſeculatior nemo Pilato, cui Dominus aſtitit iudicandus. *Non haberes*, inquit [i], *in me poteſtatem niſi tibi data eſſet deſuper.* Iam tunc per ſe loquebatur, & in ſe experiebatur quod poſt per Apoſtolos clamauit in Eccleſiis [k]: *Non eſt poteſtas niſi à Deo. Et qui reſiſtit poteſtati, Dei ordinationi reſiſtit.*

Matiа libertas, obedientiæ iugũ excutiẽs

En quam paratus ſubiici & obedire Bernardus. Quanto ſecurius ſubeſſe quam præeſſe.

g Hebr. 13. c

h Sap. 6. a

i Ioan. 16. b

k Rom. 13. a

36. Ite nunc ergo reſiſtere Chriſti Vicario, cum nec ſuo aduerſario Chriſtus reſtiterit. Aut dicite, ſi audetis, ſui præſulis Deum ordinationem neſcire: cum Romani præſidis poteſtatem Chriſtus ſuper ſe quoque fateatur fuiſſe cœlitùs ordinatam. Verùm apertè iudicant quidam horum quid cogitent, dum multo labore ac precio apoſtolicis adeptis priuilegiis, per ipſa ſibi vendicant inſignia pontificalia, vtentes & ipſi more pontificum, mitra, annulo, atque ſandaliis. Sanè ſi attenditur rerum dignitas, haec monachi abhorret profeſſio: Si miniſterium, ſolis liquet congruere pontificibus. Profectò eſſe deſiderant quod videri geſtiunt, meritoq; non queunt eſſe ſubiecti, quibus iam ipſo ſe comparant deſiderio. Quid ſi & nomen eis conferre priuilegiorum poſſet auctoritas, quanto putas auro redimerent, vt appellarentur pontifices? Quò iſta, ô Monachi? Vbi timor mentis? vbi rubor frontis? Quis vnquam probatorum monachorum tale aliquid aut verbo docuit, aut reliquit exemplo? Duodecim humilitatis gradus magiſter veſter ediſſerit, propriiſq; diſtinguit deſcriptionibus. In quo, quæſo, illorum docetur aut continetur, vt hoc faſtu delectari monachus, has quærere debeat dignitates?

Arrogantiæ & ambitionis in Monachis acris obiurgatio.

37. Labor & latebræ & voluntaria paupertas, hæc ſunt monachorum inſignia, hæc vitam ſolent nobilitare monaſticam. Veſtri autem oculi omne ſublime vident: veſtri pedes omnes forum circumeunt: veſtræ linguæ in omnibus audiunt conſiliis, veſtræ manus omne alienum diripiunt patrimonium. Tamen ſi ita oportet vt emancipati à ſubiectione pontificum, pari cum ſucceſſoribus Apoſtolorum gloria, pari cathedra, iiſdemq; ſolemnium indumentorum inſignibus attollamini: cur non & ſacros ordines celebratis, & benedictiones datis in populis? Quàm multa moueor dicere aduerſus impudentiſſimam præſumptionem? ſed frenat impetum, quod auribus occupatis ſcribere me recolens, longiori lectione vereor fieri onerosus Archiepiſcopo: & quia res tam manifeſta eſt, vt multitudo reprehendentium videatur impudentiam obduraſſe. Quod ſi & hæc ipſa certuntur gratas excedere compendii metas, vobis, ô Domine, donate, qui me & in hoc propriam prodere coegiſtis imperitiam, dùm morem modumque ſolennem in ſcribendo ſeruare neſcierim.

Inſignia Monachorũ quæ.

S. P. BERNARDI ABBATIS CLARÆVALLENSIS

APOLOGIA DE VITA ET MORIBVS Religioſorum,

Ad GVILLELMVM Abbatem S. Theodorici. *

* Debet Guil. lelmo. v. Not. ad a.

PROLOGVS.

QVod me huiuſmodi operi operam dare iubes, per quod tollendum ſit ſcandalum de regno Dei, libenter accipio, ſed quomodo id velis fieri, necdum ſatis elucet mihi. Nam illam tuam dulciſſimam epiſtolam legens ac relegens (ſæpius enim repetita placebat) intellexi quidem te velle, vt illis qui de nobis tanquam detractoribus Cluniacenſis ordinis conqueruntur, ſatisfaciam: quatenus ſciatur non eſſe verum, quod male hucuſque de nobis putârunt, vel putari voluerunt. At ſi poſt hanc ſatisfactionem rurſus victus eorum ac veſtitus ſuperfluitatem, & cætera quæ iniungis, & quemadmodum iniungis carpere voluero, & mihi videbor contrarius, & quomodo ſine ſcandalo facere queam, non video, niſi fortè & ordinem quidem laudabilem, & ordinis reprehenſores reprehenſibiles doceam, & nihilominus tamen ipſius ſuperflua reprehendam. Si hoc modo vis, aut fortè aliter magis expedire vides, manda apertius, & vt valeam quod vis, eo modo quo vis, ora inſtantius. Scito tamen non modico me huiuſmodi ſcriptitationibus feriri detrimento, quia multum hinc deuotionis ſubtrahitur, dum ſtudium orationis intermittitur, præſertim cum nec vſus ſuppetat dictandi, nec ocium.

v Debet opi. NOTAS.

CAPVT I.

Profitetur ſe ſuoſque ab obtrectatione religioſi Ordinis prorſus alienos.

1. VEnerabili Patri Gulielmo, frater Bernard[e], fratrũ qui in Claravalle ſunt inutilis ſeruus, ſalutẽ in Domino. Vſque modò ſi qua me ſcriptitare iuſſiſti, aut inuitus aut nullatenus acquieui: non quia negligerem quod iubebar, ſed ne præſumerem quod neſciebam. Nunc verò noua vrgente cauſa, priſtina fugatur verecundia, & vel peritè vel imperitè dolori meo ſatisfacere cogor, fiduciam dante ipſa neceſſitate. Quomodo namque ſilenter audire poſſum veſtram huiuſcemodi de nobis querimoniam, quia ſcilicet miſerrimi hominum, in pan-

a Hebr. 11. g nis & ſemicinctiis, de cauernis (vt ait ille a) dicimur iudicare mundum; quodque inter cætera intolerabilius eſt, etiam glorioſiſſimo ordini veſtro derogare; ſanctis qui in eo laudabiliter viuunt, impudenter detrahere, & de vmbra noſtræ ignobilitatis, mundi luminaribus inſultare? Itáne ſub veſtimentis ouium non quidem lupi rapaces, ſed pulices mordaces, imò tineæ demolientes bonorum vitam, quia palam non audemus, in occulto corrodimus, nec ſaltem clamorem inuectionis, ſed ſuſurrium detractionis emittimus? Si hoc ita eſt, vt quid ſine cauſa mortificamur tota die, æſtimati ſumus ſicut

B

Pſal. 41. d oues occiſionis? Si ita, inquam, phariſaica iactantia cæteros homines, & (quod ſuperbius eſt) nobis meliores deſpicimus, quid nobis prodeſt tanta in noſtro victu parcitas & aſperitas, in veſtitu notabilis illa vilitas ac diuerſitas, in opere manuum quotidiana deſudatio, in ieiuniis & vigiliis iugis exercitatio, totius denique vitæ noſtræ ſingularis quædam atque auſterior conuerſatio? Niſi fortè omnia opera noſtra facimus, vt videamur ab

Procul a ſe depellit crimen intentatæ detractionis.

b Mat. 6. a hominibus. Sed dicit Chriſtus b: *Amen dico vobis, receperunt mercedem ſuam.* Nonne ſi *in hac vita tantum in Chriſto ſperantes ſumus, miſerabiliores ſumus omnibus homi-*

c 1. Cor. 15. c *nibus* c? An verò non in hac vita tantum in Chriſto ſperamus, ſi de Chriſti ſeruitio temporalem tantùm gloriam quærimus?

2. Miſer ego homuncio, qui tanto labore & induſtria ſtudeo non eſſe, vel potius non videri ſicut cæteri hominũ, minus tamen accepturus, imò grauiùs cruciandus quàm quilibet hominum. Siccine ergò non inueniebatur nobis via (vt ita dicam) vtcunque tolerabilior ad in-

A

fernum? Si ita neceſſe erat, vt illo deſcenderemus, cur ſaltem illam qua multi incedunt, viam ſcilicet latam, quæ ducit ad mortem, non eligimus, quatenus vel de gaudio & non de luctu ad luctum tranſiremus? O quàm felicius eſt illis quorum non eſt reſpectus morti eorum, & firmamentum in plaga eorum, qui in labore hominum non ſunt, & cum hominibus non flagellantur d: qui etſi peccatores, ac pro temporalibus perpetuis cruciatibus addicti, ſaltem abundantes in ſeculo obtinuerunt diuitias. Væ portantibus crucem, non ſicut ſaluator ſuam, ſed ſicut ille Cyrenæus, alienam e. Væ citharœdis citharizantibus, non vt illi de Apocalypſi f. in citharis ſuis, ſed verſè, vt hypocritæ, in alienis. Væ ſemel, & væ iterum pauperibus ſuperbis. Væ inquam ſemel, & væ iterum portantibus crucem Chriſti, & non ſequentibus Chriſtum; qui nimirum cuius paſſionibus participant, humilitatem ſectari negligunt.

d Pſal. 72. a

e Mat. 17

f Apoc. 14. a

Falſi religioſi notantur.

3. Duplici quippe contritione conteruntur qui huiuſmodi ſunt, quando & hic pro temporali gloria temporaliter ſe affligunt, & in futuro pro interna ſuperbia ad æterna ſupplicia pertrahuntur. Laborát cum Chriſto, ſed cum Chriſto non regnant. Sequuntur Chriſtum in paupertate ſua, ſed in gloria non ſequuntur. De torrente in via bibunt, ſed nõn exaltabunt caput in patria. Lugent

B

nunc, ſed tunc non conſolabuntur. Et meritò. Quid enim facit ſuperbia ſub pannis humilitatis Ieſu? Nunquid non habet quo ſe palliet humana malitia, niſi vnde inuoluta eſt infantia Saluatoris? Et quomodo intra præſepium Domini ſimulatrix arrogantia ſe coarctat, ac pro vagitibus innocentiæ, malum inibi detractionis immurmurat? An nõ illi ſuperbiſſimi de pſalmo, *quorum prodiit ex adipe iniquitas eorum* g, multò tutius operti ſunt iniquitate & impietate ſua, quàm nos latemus ſub ſanctitate aliena? Quis enim magis impius, an profitens impietatem, an mentiens ſanctitatem? Nonne is qui etiam mendacium addens, geminat impietatem? Et quid dicam? Vereor ne forte & ego ſuſpectus habear, non quidẽ vobis, Pater, non vobis, cui vtiq; notum me noui, quantum in hac caligine homo homini innoteſcere poteſt: & ſpecialiter de hac re ſcio vos nõ ignorare quid ſentiam. Sed propter illos qui me nec ita vt vos cognouerunt, nec ſicut vobis hinc loqui ſoleo, loquentem audierunt. Scribo vobis (quod & frequenter audiſtis) vt quoniam

g Pſa 72. a

Simulata ſanctitas duplex iniquitas.

ego per ſingulos ire, & ſingulis ſatisfacere nequeo, ex me habeatis, vnde quod de me certiſſimè ſcitis, eis pro me veriſſimè perſuadeatis. Neque enim timeo omnium oculis ſcribere quicquid de hac re vobis in aure locutus ſum.

CAPVT II.

Purgat ſeſe S. Bernardus, & Ordinem Cluniacenſium commendat.

4. QVis vnquam me aduerſus Ordinem illum vel coram audiuit diſputantem, vel clam ſuſurrantem? Quem vnquam de ordine illo niſi cum gaudio vidi, niſi cum honore ſuſcepi, niſi cum reuerentia allocutus, niſi cum humilitate adhortatus ſum? Dixi, & dico: Modus quidem vitæ eſt ſanctus, honeſtus, caſtitate decorus diſcretione præcipuus, à Patribus inſtitutus, à Spiritu ſancto prærordinatus, animabus ſaluandis non mediocriter idoneus. Egóne vel damno vel deſpicio, quem ſic prædico? Memini me aliquando in aliquibus eiuſdem ordinis monaſteriis hoſpitio ſuſceptum fuiſſe: reddat Dominus ſeruis ſuis humanitatem quam infirmanti mihi vltra etiam quam neceſſe fuit, exhibuerunt, & honorem quo me plus quoq; quam dignus fui dignati ſunt. Ipſorum me commendaui orationibus, interfui collationibus: ſæpe & de ſcripturis & ſalute animarum habui ſermonem cum multis, & publicum in capitulis, & priuatum in cameris.

Vide quid de inſtituto Cluniacenſium ſentiat.

5. Quem vnquam vel clam vel palam aut ab illo ordine diſſuadere, aut ad noſtrum vt veniret perſuadere tentaui? An non potius multos cupientes venire repreſſi, venientes & pulſantes repuli? An non fratrem Nicolaum, ad ſanctum Nicolaum, & vobis duos de veſtris, vobis reſte, remiſi? Sed & duobus quibuſdam eiuſdem ordinis Abbatibus, quorum ne nomina prodam, ipſi eos optimè noſtis, & nihilominus quam amica mihi familiaritate iungantur, ſcitis: nunquid non tamen ad alium ordinem (quod & vos non latuit) migrare deſiderantibus, iamiamque deliberantibus, noſtrum eis diſſuaſorium conſilium obuiauit, ac ne ſuas deſererent cathedras effecit? Cur igitur ordinem damnare putor, vel dicor, cui amicos meos deſeruire ſuadeo, cui ſuos ad nos venientes monachos reddo, de quo & mihi orationes tam ſollicitè requiro, tam deuotè ſuſcipio?

Teſtimonia animi erga Cluniacenſes bene affecti profert.

CAPVT III.

Varietas religioſorum Ordinum in Eccleſia non improbatur. Sed ſi vinculo charitatis vniantur.

6. AN fortè qui iuxta alium ordinem cõuerſari videor, propterea ſuſpectus hinc habeor? Sed eadem ratione & vos noſtro derogatis quicunque aliter viuitis. Ergo & continentes & coniuges inuicem ſe damnare putentur, quod ſuis quique legibus in Eccleſia conuerſantur. Monachi quoque ac regulares clerici ſibi inuicem derogare dicantur, quia propriis ab inuicem obſeruantiis ſeparantur. Sed & Noe, & Danielem, & Iob in vno ſe regno pati non poſſe ſuſpicemur, ad quod vtique non eos vno tramite iuſtitiæ cognouimus perueniſſe. Mariam denique & Martham neceſſe ſit aut vtramque aut alteram Saluatori diſplicere, cui nimirum tam diſſimili ſtudio deuotionis contendunt ambæ placere. Et hac ratione in tota Eccleſia,) quæ vtique tam pluribus tamque variatur diſſimilibus ordinibus, vtpote regina quæ in Pſalmo legitur *circumamicta varietatibus* [h]) nulla pax nulla prorſus concordia eſſe putabitur.

Vnum Ordinem profiteri non eſt cæteros aſpernari.

Obſeruantiæ diuerſæ non tollunt vnionē charitatis.

h Pſal. 44. a

7. Quæ enim ſecura quies, qui tutus in ea ſtatus inuenietur, ſi vnus quilibet homo vnum quemlibet ordinem eligens, alios aliter viuentes aut ipſe aſpernetur: aut ſe ab ipſis ſperni ſuſpicetur, præſertim cum tenere impoſſibile ſit vel vnum hominem omnes ordines, vel vnum ordinem omnes homines? Non ſum tam hebes, vt non agnoſcam tunicam Ioſeph, non illius qui liberauit Ægyptum, ſed qui ſaluauit mundum, & hoc non à fame corporis, ſed à morte ſimul animæ & corporis. Notiſſima quippe eſt quia polymita, id eſt, pulcherrima varietate diſtincta, ſed & ſanguine apparet intincta: non quidem

Tunica Ioſeph polymita, allegoricè quænam.

A hœdi qui peccatum ſignificat, ſed agni, qui deſignat innocentiam, hoc eſt ſuo ipſius, non alieno. Ipſe eſt profectò agnus manſuetiſſimus, qui coram non quidem tondente, ſed occidente ſe obmutuit: qui peccatum non fecit, ſed abſtulit peccata mundi. Miſerunt autem qui dicerent ad Iacob. *Hanc inuenimus: vide vtrum tunica filii tui ſit, an non* [i]. Vide & tu Domine vtrum hæc ſit tunica dilecti filii tui. Recognoſce omnipotens Pater, eam quam feciſti Chriſto filio tuo polymitam, dando quidem quoſdam Apoſtolos, quoſdam autem Prophetas, alios verò Euangeliſtas, alios Paſtores & Doctores, & cætera quæ in eius ornatu mirifico decenter appoſuiſti, ad conſummationem vtique *ſanctorum occurrentium in virum perfectum, in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti* [k]. Dignare etiam Deus precioſiſſimi purpuram ſanguinis quo aſperſa eſt recognoſcere & in purpura præclarum inſigne ac glorioſiſſimum indicium obedientiæ. *Quare ergo*, inquit, *rubrum eſt veſtimentum tuum? Torcular*, ait, *calcaui ſolus, & de gentibus non eſt vir mecum* [l].

i Gen 37. d

Tunica Chriſti polymita & inconſutilis. Eccleſia variis Ordinibus ornata & in charitate adunata.

k Epheſ. 4. c

l Eſa. 63. a

8. B Itaque quandoquidem factus eſt obediens Patri vſque ad torcular crucis, quod vtique ſolus calcauit, ſolum quippe brachium ſuum auxiliatum eſt ei, iuxta illud in alio loco: *Singulariter ſum ego donec tranſeam* [m]: Iam ergo exalta eum Deus, & da ei nomen quod eſt ſuper omne nomen, *vt in nomine Ieſu omne genu flectatur cœleſtium, terreſtrium, & infernorum* [n]. Aſcendat in altum, captiuam ducat captiuitatem, & donet dona hominibus [o]. Quæ dona? Relinquat videlicet ſponſæ ſuæ Eccleſiæ pignus hæreditatis, ipſam tunicam ſuam: tunicam ſcilicet polymitam, eandemque inconſutilem & deſuper contextam per totum. Sed polymitam ob multorum Ordinum, qui in ea ſunt, multimodam diſtinctionem: inconſutilem verò propter indiſſolubilis charitatis indiuiduam vnitatem, *Quis me*, inquit, *ſeparabit à charitate Chriſti* [p]? Audi quomodo polymitam. *Diuiſiones*, ait, *gratiarum ſunt, idem autem ſpiritus: & diuiſiones operationum ſunt, idem verò Dominus* [q]. Deinde diuerſis enumeratis chariſmatibus, tanquam variis tunicæ coloribus, quibus conſtet eam eſſe polymitam, vt oſtendat etiam inconſutilem, & deſuper contextam per totum, adiungit. *Hæc autem operatur vnus atque idem ſpiritus* C *diuidens ſingulis prout vult* [r]. *Charitas* quippe *diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum qui datus eſt nobis* [s]. Non ergo diuidatur, ſed totam & integram hæreditario iure ſortiatur eccleſia, quia & de illa ſcriptum eſt, *Aſtitit regina à dextris tuis in veſtitu deaurato, circundata varietate* [t]. Itaque diuerſi diuerſa ſapientes dona, alius quidem ſic, alius verò ſic: ſiue Cluniacenſes, ſiue Ciſtercienſes, ſiue clerici regulares, ſiue etiam laici fideles: omnis denique ordo, omnis lingua, omnis ſexus, omnis ætas, omnis conditio, in omni loco, per omne tempus, à primo homine vſque ad nouiſſimum. Nam & propter hoc talaris dicta eſt, quod ad finem vſque pertingat, dicente Propheta [u]: *Non eſt qui ſe abſcondat à calore eius*: nimirum congruens ei cui & facta eſt, qui perhibente videlicet alia ſcriptura, & ipſe *attingit à fine vſq; ad finem fortiter, & diſponit omnia ſuauiter* [x].

m Pſal. 140 c

n Phili. 2 b

o Epheſ. 4. b

p Rom. 8. g

q 1. Cor. 12. a

r Ibidem.

s Rom. 5. a

t Pſal. 44 c

Diuerſi Ordines in vna debēt conuenire charitate.

u Pſal. 18. b

x Sap. 8. a

CAPVT IV.

Se cæteros omnes ordines charitate, vnum profeſſione tenere.

D

9. OMnes ergo concurramus pariter in vnam tunicam, & ex omnibus conſtet vna: ex omnibus inquam vna. Nam etſi ex pluribus & diuerſis, *vna eſt* tamē *columba mea, formoſa mea, perfecta mea* [y]. Alioquin nec ego ſolus, nec tu ſine me, nec ille ſine vtroque, ſed ſimul omnes ſumus illa vna, ſi tamē ſolicitti ſumus ſeruare vnitatē ſpiritus in vinculo pacis. Non inquam tantum ordo noſter, aut ſolus veſter ad illam pertinet viam, ſed noſter ſimul & veſter: niſi forte (quod abſit) inuicem inuidentes, inuicem prouocantes, inuicem mordeamus, & ab inuicem conſumamur, & ſic non poſſit nos Apoſtolus [z] vni illi viro cui deſpondit, virginem caſtam exhibere Chriſto.

y Cant. 6 c

Vnitas charitatis commēdatur.

z 2. Cor. 11 a

a Cant. 2. a

Veruntamen illa vna dicit in Canticis: *Ordinauit in me charitatem*[a], vt etſi vna in charitate, diuiſa tamen ſit ordinatione. Quid ergo? Ciſtercienſis ſum: damno igitur Cluniacenſes? Abſit: ſed diligo, ſed prædico, ſed magnifico. Cur ergo, inquis, ordinem illum non tenes, ſi ſic laudas? Audi propter hoc quod Apoſtolus ait: *Vnuſquiſq; in ea vocatione in qua vocatus eſt, permaneat*[b]. Quod ſi quæris cur & à principio non elegerim, ſi talem ſciebam? Reſpondeo. Propter id quod rurſus ait Apoſtolus: *Omnia mihi licent, ſed non omnia expediunt*[c]. Non quod ſcilicet ordo ſanctus & iuſtus non ſit, ſed quia ego carnalis eram venundatus ſub peccato, & talem animæ meæ languorem ſentiebam, cui fortior eſſet potio neceſſaria. Et diuerſis morbis diuerſa conueniunt medicamenta, & fortioribus fortiora. Fac duos homines febribus anxiari, quartanis vnum, alterum tertianis. Commendet autem qui quartanis laborat, tertiano aquam, pyra, & frigida quæque ſumenda, cum tamen ab his ipſe abſtineat, vinumque & cætera calida vtpote ſibi congruentia ſumat. Quis rogo, hinc eum rectè reprehendat? Si diceret ille, Cur tu aquam non bibis, quam ita laudas? an non rectè reſponderet, Et tibi eam fideliter tribuo, & mihi ſalubriter ſubtraho?

b 1. Cor. 7. d

c 1. Cor. 10. c Rom. 7. c

Cur ſtrictiorē elegerit ordinem.

Pro qualitate morbi diuerſa medicamenta conueniunt.

10. Denique requiratur etiam à me, cur omnes ordines laudem, omnes non teneo? Laudo enim omnes & diligo, vbicumque piè & iuſtè viuitur in Eccleſia. Vnum opere teneo, cæteros charitate. Faciet autem charitas (fidenter loquor) vt ne illorum quidem fructu frauder, quorum inſtituta nō ſequor. Plus aliquid dicam. Tu tibi cautè age. Poteſt namque fieri, quia fruſtra tu labor aueris: vt autem ego fruſtra diligam bonum quod operaris, fieri omnino non poteſt. O quanta fiducia charitatis! Alius operatur non amans, & alius amat nihil operans. Ille quidem ſuum opus perdit: illius verò charitas nunquam excidit. Et quid mirum ſi in hoc exilio peregrinante adhuc Eccleſia quædam, huiuſcemodi ſit pluralis (vt ita dixerim) vnitas, vnaque pluralitas cum in illa quoque patria quando iam ipſa regnabit, nihilominus fortè talis aliqua diſpar quodammodo æqualitas futura ſit? Inde etenim ſcriptum eſt: *In domo patris mei manſiones multæ ſunt*[d]. Sicut itaque illic multæ manſiones in vna domo, ita hic multi ordines ſunt in Eccleſia vna: & quomodo hîc *diuiſiones gratiarum ſunt, idem autem ſpiritus*[e]: ita ibi diſtinctiones quidem gloriarum, ſed vna domus. Porrò vnitas tam hîc quam ibi vna cōſiſtit in vna charitate: diuerſitas autem hîc quidem in ordinum vel operationum multifaria diuiſione: illic verò in quadam meritorum notiſſima, ſed & ordinatiſſima diſtinctione.

Vide vim & meritum charitatis, quomodo meritis participet alienis.

d Ioan. 14. a

e 1. Cor. 12. a

11. Intelligens denique Eccleſia hanc ſuam quodammodo diſcordem concordiam, concordemue diſcordiam: *Deduxit me*, inquit, *ſuper ſemitas iuſtitiæ propter nomen ſuum*[f]. Ponens quippe ſemitas pluraliter, & iuſtitiæ ſingulariter, nec diuerſitatem prætermiſit operationū, nec vnitatem operantium. Præuidens quoq; & illam in cœleſtibus diſcretam vnitatem futuram, deuotiſſimè læta decantat: *Plateæ tuæ Hieruſalem ſternentur auro mūdo, & per omnes vicos tuos alleluia cantabitur*[g]. Audiens enim plateas & vicos, coronas & glorias diuerſas intellige. In auro, quo vno metallo illa ciuitas ornata deſcribitur, & vno alleluia, quod cātandum perhibetur, diſſimilium ſpecierum ſimilem pulchritudinem, & multarum mentium vnam deuotionem attende. Non igitur vna tantum ſemita inceditur, quia nec vna eſt manſio quò tenditur.

f Pſal. 22. a

g Tob. 13. d

Gloriæ inæqualitas pro inæqualitate meritorum.

12. Viderit autem quiſque quocun q; incedat, ne pro diuerſitate ſemitarum ab vna iuſtitia recedat, quoniam ad quamlibet manſionem ſua quiſque ſemita peruenerit, ab vna domo Patris exors non erit. Veruntamen *vt ſtella ab ſtella differt in claritate: ſic erit*, ait, *& reſurrectio mortuorum*[h]. Nam etſi fulgebunt iuſti ſicut ſol in regno patris eorum: alii tamen aliis amplius, pro diuerſitate meritorum. Quæ ſanè merita ſciendum non ſic in hoc ſeculo ve in illo facilè ab homine poſſe diſcerni: quippe cū hic tantum opera videantur, illic etiam corda nihil impediat tamen. Siquidem radiante vbique ſole iuſtitiæ, tunc *manifeſta erunt abſcondita cordium*[i]. Et ſicut non eſt nunc *qui ſe abſcondat à calore eius*[k], ita tunc non erit qui ſe occultet à ſplendore ipſius. Et de operibus quidem ſæpe incerta, & ob hoc periculoſa ſentētia fertur, cū multoties minus iuſtitiæ habeant, qui magis operantur.

h 1. Cor. 15. e

i 1. Cor. 4. a

k Pſal. 18. b

Capvt V.

Religioſos aliarum Ordinum æmulos & obtrectatores acri ſtylo aggreditur.

13. VNde nunc mihi conueniendi ſunt quidam de ordine noſtro, qui contra illam ſententiam[a], *Nolite ante tempus iudicare, quoadusq; veniat Dominus, qui & illuminabit abſcondita tenebrarum, & manifeſtabit cōſilia cordium*: aliis ordinibus derogare dicuntur, & ſuam iuſtitiam ſolam volentes conſtituere, iuſtitiæ Dei non ſunt ſubiecti: quos profectò (ſi qui tamen huiuſcemodi ſunt nec noſtri, nec cuiuſpiam eſſe ordinis verius dixerim) Quippe qui etſi ordinatè viuentes, ſuperbè tamen loquentes, ciues ſe faciunt Babylonis, id eſt, confuſionis, imò filios tenebrarum, ipſiuſq; gehennæ, vbi nullus ordo, ſed ſempiternus horror inhabitat[b]. Vobis ergo, inquam, fratres, qui etiam poſt auditam illam Domini, de Phariſæo & Publicano[c], parabolam, de veſtro inſtituto præſumentes, cæteros aſpernamini, dicitis (vt dicitur) ſolos vos hominum eſſe iuſtos, aut omnibus ſanctiores: ſolos vos monachorum regulariter viuere, cæteros verò regulæ potius exiſtere tranſgreſſores.

a 1. Cor. 4. a

b Iob 10. a

c Luc. 18. b

14. Primò quid ad vos de alienis ſeruis? Suo Domino ſtant, aut cadunt. Quis vos conſtituit iudices ſuper eos? Deinde ſi ita, vt dicitur, de ordine veſtro præſumitis: qualis ordo eſt, vt antequam de ſuo quiſquam trabē eiiciat, in fratrum oculis tam curioſè feſtucas perquirat? Qui in regula gloriamini, cur contra regulam detrahitis? Cur contra Euangelium, *ante tempus*[b], & contra Apoſtolum, *alienos ſeruos*[c], iudicatis? An regula non concordat Euangelio vel Apoſtolo? Alioquin regula iam non eſt regula, quia non recta. Audite, & diſcite ordinem, qui contra ordinem aliis ordinibus derogatis. *Hypocrita*, inquit, *eiice primum trabem de oculo tuo, & ſic videbis eiicere feſtucam de oculo fratris tui*[d]. Quæris quam trabem? Annon grandis & groſſa trabes eſt ſuperbia, qua te putas eſſe aliquid, cum nihil ſis? Inſanitiſſimè tibi tāquam ſanus exultas, & aliis vaniſſimè, trabem portans, de feſtucis inſultas? *Gratias*, inquis, *ago tibi Deus quia non ſum ſicut cæteri hominum, iniuſti, raptores, adulteri*[e]. Sequere ergo, & dic, *detractores*. Neque enim minima eſt hæc feſtuca inter cæteras. Quare cum diligenter alias enumeres, iſtam taces? Si pro nulla vel minima habes, audi Apoſtolum. *Neque maledici, ait, regnum Dei poſſidebunt*[f]. Audi & Deum in Pſalmo comminantem. *Arguam te*, inquit, *& ſtatuam contra faciem tuam*[g]. Quod quia detractori loquatur, certum eſt ex præcedentibus. Et quidem iuſtè ad ſe retorquendus, & ſe compellendus eſt intueri, qui auertens faciem ſuam à ſe, aliena potius mala, quam ſua ſolet curioſius perſcrutari.

Prius quiſq; ſe, quā alium iudicet & corrigat.

b Matth. 7. a

c Rom. 14. a

d Matth. 7. a

Notentur hæc Religioſi alius Ordinibus detrahentes.

e Luc 18. b

Detractio, graue vitium.

f 1. Cor. 6. b

g Pſal. 49. d

Capvt VI.

Arguit temerè iudicantes & calumniantes modū viuendi Cluniacenſium.

15. AT, inquiunt, quomodo Regulam tenent, qui pelliceis induuntur, ſani carnibus, ſeu carnium pinguedine veſcuntur; tria vel quatuor pulmentaria vnâ die (quod regula prohibet[a]) admittunt: opus manuū quod iubet[a], non faciunt: multa deniq; pro libitu ſuo vel mutant, vel augent, vel minuunt? Rectè. Non poſſunt hæc negari. Sed attendite in regulam Dei, cui vtiq; non diſſonat inſtitutio ſancti Benedicti. *Regnum Dei*, inquit, *intra vos eſt*[g], hoc eſt, non exterius in veſtimentis aut alimentis corporis, ſed in virtutibus interioris hominis. Vnde Apoſtolus: *Regnum Dei non eſt eſca & potus, ſed iuſtitia & pax, & gaudium in Spiritu ſancto*[h]. Et rurſus: *Regnū Dei non eſt in ſermone, ſed in virtute*[i]. De corporalibus itaque obſeruantiis, fratribus calumniam ſtruitis, & quæ maiora ſunt regulæ, ſpiritualia ſcilicet inſtituta relinquitis,

a Reg. S. Bened. c. 39.

a Ibid. ca. 48.

g Luc. 17. e

h Rom. 14. e

i 1. Cor. 4. d

De corporalibus obſeruantiis Religioſorum quid ſtatuendum.

camelumque glutientes, culicem liquatis? Magna abuſio. Maxima cura eſt, vt corpus regulariter induatur, & contra regulam ſuis veſtibus anima nuda deſeritur. Cum tanto ſtudio tunica & cuculla corpori procurentur, quatenus cui deerunt, monachus non putetur: cur ſimiliter ſpiritui pietas & humilitas, quæ profectò ſpiritualia indumenta ſunt, non prouidentur? Tunicati & elati abhorremus pelliceas, tanquam non melior ſit pellibus inuoluta humilitas, quam tunicata ſuperbia: præſertim cum & Deus tunicas pelliceas primis hominibus fecerit[k], & Ioannes in eremo zona pellicea lumbos accinxerit, & ipſe tunicatum inſtitutor in fortitudine non tunicis, ſed pellibus ſeſe indueret.

Quid de cura veſtium. Interior habitus maximè curandus.

k Gen. 3. d
l Matt. 3. a

16\. Repleti deinde ventrem faba, mentem ſuperbia, cibis damnamus ſaginatos, quaſi non melius ſit, exiguo ſagimine ad vſum veſci, quam ventoſo legumine vſque ad ructum exſaturari, & præcipuè cum Eſau non de carne, ſed de lente ſit reprehenſus[m]: & de ligno Adam, non de carne damnatus[n]: & Ionathas ex guſtu mellis non carnis morti adiudicatus[o]: & e contra verò Helias innoxiè carnem comederit[p]? Abraham gratiſſimè carnibus angelos pauerit[q], & de ipſis ſua fieri ſacrificia Deus præceperit[r]. Sed & ſatius eſt modico vino vti propter infirmitatem, quam multa aqua ingurgitari per auiditatem: quia Paulus Timotheo modico vtendum vino conſuluit, & Dominus ipſe bibit, ita vt vini potator appellatus ſit[t], Apoſtoliſque bibendum dedit[u], inſuper & ex eo ſacramenta ſui ſanguinis condidit[x]: cum e contrario aquam ad nuptias bibi non paſſus ſit[y], & ad aquas contradictionis populi murmur terribiliter caſtigauerit[z]. Dauid quoque aquam quam deſiderauerat, potare timuerit[a]: vtrique illi Gedeonis, qui præ auiditate toto corpore proſtrato de flumine biberunt, digni ad prælium ire non fuerint[b]. Iam verò de labore manuum quid gloriamini, cum & Martha laborans increpata, & Maria quieſcens laudata ſit[c], & Paulus apertè dicat[d]: *Labor corporis ad modicum valet, pietas autem ad omnia?* Optimus labor de quo Propheta dicebat[e]: *Laboraui in gemitu meo.* Et de quo alibi[f]. *Memor fui Dei, & delectatus ſum, & exercitatus ſum.* At ne corporale intelligas exercitium. *Et defecit*, inquit, *ſpiritus meus.* Vbi autem non corpus, ſed ſpiritus fatigatur, ſpiritualis proculdubio labor intelligitur.

Quid de vſu ciborum.

m Hebr. 12. c
n Gen. 3. b
o 1. Reg. 14. d
p 3. Reg. 17. a
q Gen. 18. a
r Exod. 29. a
s 1. Tim. 5. d
t Matth. 11. c
u Ioan. 2. a
x Matt. 26. c
y Ioan. 2. a
z Num. 20. b
a 2. Reg. 23. e
b Iud. 7. b
c Luc. 10. e
d 1. Tim. 4. c
e Pſal. 6. a
f Pſal. 76. a

In cibo non niſi inordinatus vſus damnandus.

Quid de labore manuum.

Capvt VI.

Spiritualis exercitatio fructuoſior corporali.

17\. QVid ergo, inquis? Siccine illa ſpiritualis perſuades, vt etiam hæc quæ ex Regula habemus corporalia damnes? Nequaquam, ſed illa oportet agere, & iſta non omittere. Alioquin cum aut iſta omitti neceſſe eſt, aut illa: iſta potius omittenda ſunt, quam illa. Quanto enim ſpiritus corpore melior eſt, tanto ſpiritualis quam corporalis exercitatio fructuoſior. Tu ergo cum de horum obſeruatione elatus, alijs eadem non obſeruantibus derogas: nonne te magis tranſgreſſorem regulæ indicas, cuius licet minima quædam tenens, meliora deuitas? De quibus Paulus: *Æmulamini*, ait, *charismata meliora*[g]. Detrahendo quippe fratribus, in quo temetipſum extollis, perdis humilitatem: in quo alios deprimis, charitatem, quæ ſunt proculdubio charismata meliora. Tu ſi tuum corpus multis & nimijs laboribus atteris, ac regularibus aſperitatibus mortificas membra tua quæ ſunt ſuper terram, bene facis. Sed quid illo quem ſimiliter non laborantem dijudicas, modicum quidem habeat de hac quæ ad modicum eſt vtilis, corporali videlicet exercitatione, amplius autem quam tu de illa quæ ad omnia valet, id eſt, pietate? Quis, quæſo, veſtrum regulam melius tenet? An non melius qui melior? Quis verò melior, humilior, an fatigatior? An non is qui à Domino *didicit mitis eſſe & humilis corde*[h], qui cum Maria *optimam partem elegit*[i]; quæ non auferetur ab eo?

Spiritualis exercitatio vtilior corporali.

g 1. Cor. 12. d

Humilitas & charitas omni corp. exercitationi præferenda.

h Matt. 11. d
i Luc. 10. g

18\. Quod ſi Regulam ab omnibus qui eam profeſſi ſunt, ſic ad literam tenendam cenſes, vt nullam omninò diſpenſationem admitti patiaris, audacter dico, nec tu eam, nec ille tenetis. Nam etſi ille quantum quidem pertinet ad obſeruationes corporeas, in pluribus offendit: impoſſibile eſt tamen te quoque vel in vno non tranſgredi. Scis autem quia qui in vno offendit, omnium eſt reus. Si o verò concedas aliqua poſſe mutari diſpenſatoriè, proculdubio & tu illam tenes, & ille, quanquam diſſimiliter. Nam tu quidem diſtrictius, at ille forſitan diſcretius. Neque hoc dico, quia exteriora negligenda ſunt, aut qui ſe in illis non exercuerit, mox ideò ſpiritualis efficiatur, cum potius ſpiritualia (quanquam meliora) niſi per iſta aut vix aut nullatenus vel acquirantur, vel obtineantur, ſicut ſcriptum eſt: *Non prius quod ſpirituale, ſed quod animale, deinde quod ſpirituale*[k]. Sicut nec Iacob niſi prius cognita Lia deſideratos Rachelis amplexus meruit obtinere. Vnde rurſus in Pſalmo: *Sumite pſalmum, & date tympanum*[l]. Quod eſt dicere: Sumite ſpiritualia, ſed prius date corporalia. Optimus autem ille, qui diſcretè & congruè hæc & illa operatur.

An ideo corporeæ obſeruationes negligendæ, quia inutiles ſine ſpiritualibus.

k 1. Cor. 15. e

l Pſal. 80. a

19\. Iam verò epiſtola, vt epiſtola remaneat, finienda erat, quandoquidem & noſtros (de quibus, Pater, conqueſti eſtis, quod ordini veſtro detraherent) ſatis quantum potui ſtylo corripui, & me quoque ab huiuſmodi falſa ſuſpicione purgaui, vt debui. Sed quoniam dum noſtris minimè parco, nonnullis de veſtris namque, in quibus non decet, videor aſſentire: pauca quæ & vobis diſplicere cognoui, & omnibus bonis vitanda eſſe non dubito, neceſſarium reor ſubiungere, quæ quidem etſi fieri videntur in ordine, abſit tamen vt ſint de ordine. Nullus quippe ordo quippiam recipit inordinatū: quod verò inordinatum eſt, ordo non eſt. Vnde non aduerſum ordinem, ſed pro ordine diſputare putandus ero, ſi non ordinem in hominibus, ſed hominum vitia reprehendo. Et quidem diligentibus ordinem, in hac re moleſtum me fore non timeo, quinimò gratum proculdubio accepturi ſunt, ſi perſequimur quod & ipſi oderunt. Si quibus verò diſplicuerit, ipſi ſe manifeſtant, quia ordinē non diligunt, cuius vtiq; corruptionē, id eſt, vitia dānari nolunt. Ipſis itaque illud Gregorianum reſpondeo: *Melius eſt vt ſcandalum oriatur, quam veritas relinquatur.*

In vitio & abuſus Religioſorum deinceps ſtylum acuit.

Non ordinē ſed inordinatos religioſos arguit.

S. Greg. homil. 7. in Ezech.

Capvt VII.

Mollem & diſſolutam Religioſorū vitam acriter inſectatur.

20\. DIcitur & veraciter creditur ſanctos Patres illam vitam inſtituiſſe: & vt in ea plures ſaluarentur, vſque ad infirmos regulæ temperaſſe rigorem, non regulam deſtruxiſſe. Abſit autem vt credam tantas eos, quantas video in pleriſque monaſterijs, vanitates ac ſuperfluitates præcepiſſe vel conceſſiſſe. Miror etenim vnde inter monachos tanta intemperantia in comeſſationibus & potationibus, in veſtimentis & lectiſternijs, & equitaturis, & conſtruendis ædificijs inoleſcere potuit: quatenus vbi hæc ſtudioſius, voluptuoſius atque effuſius fiunt, ibi ordo melius teneri dicatur, ibi maior putetur religio. Ecce enim parcitas putatur auaritia, ſobrietas auſteritas creditur, ſilentium triſtitia reputatur. E contra remiſſio diſcretio dicitur, effuſio liberalitas, loquacitas affabilitas, cachinnatio iucunditas, mollities veſtimentorum & equorum faſtus, honeſtas: lectorum ſuperfluus cultus, munditia. Cumque hæc alterutrum impendimus, charitas appellatur. Iſta charitas deſtruit charitatem, hæc diſcretio, diſcretionem confundit. Talis miſericordia crudelitate plena eſt, quia videlicet ita corpori ſeruitur, vt anima iuguletur. Quæ enim charitas eſt, carnem diligere, & ſpiritum negligere? Quæue diſcretio totum dare corpori, & animæ nihil? Qualis verò miſericordia, ancillam reficere, & dominam interficere? Nemo pro huiuſmodi miſericordia ſperet ſe conſequi miſericordiam, quæ miſericordibus promittitur in Euangelio, veritatis ore dicentis: *Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur*[m]. Sed certiſſimè potius pœnam expectet, quàm tali (vt ita dicam) impio miſericordi ſanctus Iob magis prophetizando quàm affectando imprecatur.

Abuſus in monaſterijs perſtringit.

Vitia virtutū nomine palliantur, ea eſt morum peruerſitas.

m Matt. 5. a

catur. *Non ſis*, inquiens, *in recordatione, ſed conteratur quaſi lignum infructuoſum* n. Dignæ planè retributionis cauſam mox ſubinfert ſatis idoneam, dicens: *Panis enim ſterilem, & quæ non parit, & viduæ non benefecit.*

n Iob. 24 d

22. Inordinata profectò atque irrationalis miſericordia eſt, ſterilis & infructuoſæ carnis (quæ iuxta Domini verbum *non prodeſt quicquam* o, & ſecundum Apoſtolum *regnum Dei non poſſidebit* p) adimplendis inuigilare deſideriis: & de animæ cura ſapientis ſalubeſtimum non curare conſilium, admonentis atque dicentis q: *Miſerere animæ tuæ placens Deo.* Bona miſericordia miſereri animæ tuæ, nec poteſt non mereri miſericordiam, qua fit vt placeas Deo. Aliàs autem non eſt miſericordia (ſicut iam dixi) ſed crudelitas: non eſt charitas, ſed iniquitas: non diſcretio, ſed confuſio, ſterilem quæ nō parit paſcere, id eſt, inutilis carnis cōcupiſcentiis inſeruire, & viduæ nil boni facere, animæ videlicet excolendis virtutibus nullam operam dare. Quæ vtique licet ſponſo interim ſit viduata cæleſti, ſolus tamen de Spiritu ſancto concipere & parere non deſiſtit immortales: qui videlicet incorruptibilis cæleſtiſq; hæreditatis valeant eſſe capaces, ſed ſi piuum habeant ſtudioſumque cultorem.

o Ioan. 6. g
p 1. Cor. 15 f
q Eccl. 30 d
Miſericordia inordinata, & peruerſa.

Sub hac tamen abuſione iam ferè vbique ſic pro ordine tenentur, ſed iam ita ab omnibus ſine querela atque irreprehenſibiliter obſeruantur; quanquam diſſimiliter. Nonnulli quippe his omnibus tanquam non vtentes vtuntur, & ideo aut cum nulla offenſa, aut cum minima. Aliquanti quippe hæc agunt ea ſimplicitate, aliquanti ex charitate, aliquanti ex neceſſitate. Quidam namque ſimpliciter iſta tenent, quoniam ſic eis præcipitur, parati aliter agere, ſi aliter præciperetur. Quidam autem ne diſcordiæ viuāt ab eis cum quibus habitant: ſectantes in his non ſuam libidinem, ſed aliorum pacem. Alii verò quia reſiſtere non valent multitudini contradicentium, qui hæc vtiq; tanquam pro ordine libera voce defendunt, & quotiens iſti aliqua (prout ratio dictat) reſtringere vel mutare incipiunt, illi mox tota eis auctoritate reſiſtunt.

Abuſus paſſim inualeſcūs demum pro ordine tenentur.

Capvt VIII.

De zelo & feruore antiquorum Monachorum; quantum ab iis defecerint plerique poſteriorum; dilapſi ad curam ventris, carniſque delitias.

22. Qvis in principio cùm ordo cœpit monaſticus, ad tantam crederet monachos inertiam deuenire? O quantum diſtamus ab his, qui in diebus Antonii extitere monachi! Siquidem illi cùm ſe inuicem per tempus ex charitate reuiſerent, tanta ab inuicem auiditate panem animarum percipiebant, vt corporis cibum penitùs obliti, diem plerumque totum ieiunis ventribus, ſed non mentibus tranſigerent. Et hic erat rectus ordo, quando digniori parti priùs inſeruiebatur. Hæc ſumma diſcretio, cum amplius ſumebat quæ maior erat. Hæc denique vera charitas, vbi animæ, quarum charitate Chriſtus mortuus eſt, tanta ſollicitudine reficiebantur: Nobis autem conuenientibus in vnum (vt verbis Apoſtoli vtar) *iam non eſt Dominicam cœnam manducare* r. Panem quippe cæleſtem nemo eſt qui requirat, nemo qui tribuat. Nihil de ſcripturis, nihil de ſalute agitur animarum, ſed nugæ & riſus & verba proferuntur in ventum. Inter prandendum quantùm fauces dapibus, tantùm aures paſcuntur rumoribus, quibus totus intentus, modum neſcias in edendo.

Antiquorum monachorum cum a cibus ...

... potius ... quam ...

r 1. Cor. 11. f
... ſcrip... capit

23. Interim autem fercula ferculis apponuntur, & pro ſolis carnibus, à quibus abſtinetur, grandia piſcium corpora duplicantur. Cumque prioribus fueris ſatiatus, ſi ſecundos attigeris, videberis tibi necdum guſtaſſe piſces *. Tanta quippe accuratione & arte coquorum cuncta apparantur, quatenus quatuor aut quinque ferculis deuoratis, prima non impediant nouiſſima, nec ſacietas minuat appetitum. Palatum quippe dum nouellis ſeducitur condimentis, paulatim diſſueſcere cognita, & ad ſuccos extraneos veluti adhuc ieiunum, auidè renouatur in deſideria. Venter quidem dum neſcit onoratur, ſed varietas tollit faſtidium. Quia enim puras (vt eas natura creauit) epulas faſtidimus, dum aliæ aliis multifariè permiſcentur, & ſpretis naturalibus, quos Deus indidit rebus, quibuſdam adulterinis gula prouocatur ſaporibus: tranſitur nimirum meta neceſſitatis, ſed necdum delectatio ſuperatur. Quis enim dicere ſufficit, quot modis (vt cætera taceam) ſola oua verſantur & vexantur: quanto ſtudio euertuntur, ſubuertuntur, liquantur, durantur, diminuuntur, & nunc quidem frixa, nunc aſſa, nunc farſa, nunc mixtim, nunc ſigillatim apponuntur? Vt quid autem hæc omnia, niſi vt ſoli faſtidio conſulatur? Ipſa deinde qualitas rerum talis foris apparere curatur, vt non minus aſpectus quàm guſtus delectetur: & cùm iam ſtomachus crebris ructibus repletum ſe indicet, necdum tamen curioſitas ſatiatur. Sed dum oculi coloribus, palatum ſaporibus illiciuntur, infœlix ſtomachus, cui nec colores lucent, nec ſapores demulcent, dum omnia ſuſcipere cogitur, oppreſſus magis obruitur quàm reficitur.

* al. pretorum.
Varia & exquiſita ciborū condimenta non gulæ ... irritamenta.

A

Memo monebat Philoſoph. ille tenendos eos cibos, qui vltra naturæ neceſſitatem famem prodeunt.

Vide quot & quanta gulæ commenta.

24. Iam verò de aquæ potu quid dicam, quando ne vllo quidem pacto vinum aquatum admittitur? Omnes nimirum ex quo monachi ſumus, infirmos ſtomachos habemus, & tam neceſſarium Apoſtoli de vtendo vino conſilium meritò non negligimus: s: *modico* tamen, quod ille præmiſit, neſcio cur prætermiſſo. Et vtinam vel ſolo, cùm tantùm purum eſt, contenti eſſemus. Pudet dicere, ſed magis pudeat actitari: & ſi pudet audiri, non pudeat emendari. Videas vno prandio ter vel quater ſemiplenum calicem reportari, quatenus diuerſis vinis magis odoratis, quàm potatis, nec tam hauſtis, quàm attactis, ſagaci probatione & celeri cognitione vnum tantum è pluribus, quod fortius ſit, eligatur. Quale eſt autem illud quod nonnulla monaſteria ea more obſeruare dicuntur, in magnis videlicet feſtis vina delibuta melle, pigmentorum reſperſa pulueribus in conuentu bibere? Nunquid & hoc fieri dicemus propter infirmitatem ſtomachi? Ego verò ad nihil aliud valere video, niſi vt vel amplius bibatur vel delectabilius. Sed cùm venæ fuerint vino ingurgitatæ, toto in capite palpitantes, ſic ſurgenti à menſa quid aliud libet niſi dormire? St autem ad vigilias ſurgere indigeſtum cogis, non cantum, ſed planctum potius extorquebis.

B

s 1. Tim. 5 d
De aquæ potu & vſu vini modico.
Vide quis abuſus & qualis luxus in pleriſque monaſteriis, etiam Bernardi ævo.

25. Cùm verò ad lectum deuenero, requiſitus incommodum plango, non crapulæ peccatum, ſed quod manducare non queo. Ridiculum verò (ſi tamen verum eſt) quod relatum eſt mihi à pluribus, qui hæc ſe pro certo ſcire dicebāt, reticendum eſſe non arbitror. Aiunt enim incolumes ac validos iuuenes conuentum ſolere deſerere, in domo ſe infirmorum, qui non ſunt infirmi, collocare. carnium eſu (qui vix ægrotis dumtaxat, *& omnino debilibus*, ex Regulæ diſcretione pro virium reparatione conceditur) non quidem corporis infirmantis iurias reficere pro incommodo, ſed carnis luxuriantis curam perficere in deſiderio. Rogo quæ eſt hæc ſecuritas inter frendentium vndique hoſtium fulgurantes haſtas, & circumuolantia ſpicula, tanquam finito iam bello, & triumphato aduerſario proiicere arma, & aut prandiis incubare longioribus, aut nudum molli voluptati in lectulo? Quid hoc ignauiæ eſt, ò boni milites? Sociis in ſanguine & cæde verſantibus, vos aut cibos diligitis delicatos, aut ſomnos capitis matutinos? Alii, inquam, nocte & die curis peruigilis feſtinantibus redimere tempus, quoniam dies mali ſunt, vos è contrario & lōgas noctes dormitando conſumitis, & dies fabulando ducitis otioſos? An dicitis pax, & non eſt pax? Cur non verecundamini ad exprobrationem apoſtolicæ indignationis? *Nondum enim*, ait, *reſtiſtis vſque ad ſanguinem* t. Imò iam ad eiuſdem terribilis valde comminationis tonitruum cur non expergiſcimini? *Cùm dixerint*, inquit, *pax & ſecuritas, tunc repentinus eis ſuperueniet interitus, ſicut dolor in vtero habentis, & non effugient* u. Delicata nimis medicina eſt prius alligari, quàm vulnerari: membrum non percuſſum plangere, & necdum ſuſcepto ictu admouere manum, fouere vnguento vbi non dolet, emplaſtrum adhibere vbi ceſura non eſt.

C

O rem riſu dignam! ſimulant infirmitas, ad curam melius curandam.
* Reg. S. Bened. cap. 36 & 39.

Damnanda ſecuritas in media pericula vacare donec.

D

t Hebr. 12. b
u 1. Theſſ. 5 a

26. Ad diſcernendum ... inter ſa... ... biben-

tes, baculos in manibus portare iubeatur ægrotantes, planè neceſſarios, vt quam pallor in vultu, macieſq; non indicat, baculus ſuſtentans mentiatur inualetudinem. Ridendas an lugendas dixerim huiuſmodi ineptias? Sic Macarius vixit? Sic Baſilius docuit? Sic Antonius inſtituit? Sic patres in Ægypto conuerſati ſunt? Sic denique ſancti Odo, Maiolus, Odilo, Hugo, quos ſe ſui vtique ordinis principes & præceptores habere gloriantur, aut tenuerunt, aut teneri cenſuerunt? Sed hi omnes ſi ſancti, imò quia ſancti fuerunt, à ſancto Apoſtolo non diſſenſerunt, qui nimirum ita loquitur: *Habentes victum & veſtitum, his contenti ſumus* z. Nobis autem eſt pro victu ſatietas, nec veſtitum appetimus, ſed ornatum.

Ad maiorum diſciplinam & exempla prouocat.

z 1. Tim. 6. b

Caput IX.

Veſtium ornatum luxumque in Religioſis perſequitur.

27\. QVæritur ad induendum nō quod vtilius, ſed quod ſubtilius inuenitur, non quod repellat frigus, ſed quod ſuperbire compellat: non denique (iuxta regulam*) *quod vilius comparari poteſt*, ſed quod venuſtius imò vanius oſtentari: Heu me miſerum qualemcunque monachum! Cur adhuc viuo videre ad id deueniſſe ordinem noſtrum, ordinem ſcilicet qui primus fuit in Eccleſia imò à quo cœpit Eccleſia; quo nullus in terra ſimilior angelicis ordinibus, nullus vicinior ei quæ in cœlis eſt Hieruſalem mater noſtra, ſiue ob decorem caſtitatis, ſiue propter charitatis ardorem, cuius Apoſtoli inſtitutores, cuius hi quos Paulus tam ſæpe ſanctos appellat, inchoatores extiterunt? Et quidem inter illos cùm nihil quod ſuum eſſet quiſpiam retinuiſſet, *diuidebatur* y (vt ſcriptum eſt) *ſingulis prout cuique opus erat*: non igitur quod quiſque pueriliter geſtire poterat. Sanè vbi tantum quod opus erat accipiebatur; ibi nihil proculdubio ocioſum admittebatur; quanto magis nihil curioſum? quanto magis nihil ſuperbum? *Quod*, inquit, *opus erat*. Hoc eſt quantum ad indumenta, quod & nuditatem tegeret, & frigus repelleret. Putaſne ibi cuiquam *galabrunum* aut *iſſembrunum* quærebatur ad induendum? cuiquam ducentorum ſolidorum mula parabatur ad equitandum? Putaſne, inquam, cuiuſpiam ibi lectuli opertorium *cattinum*, aut diſcolor *barricanus* operiebat, vbi ſingulis diuidebatur tantum prout cuiq; opus erat? Non illic arbitror valdè curatum fuiſſe de precio, de colore, de cultu veſtimentorum, vbi tam indefeſſum inerat ſtudium in concordia morum, animorum cohærentia, profectuque virtutum. *Multitudinis*, inquit, *credentium erat cor vnum, & anima vna* z.

Veſtium luxus & abuſus res in religioſis deteſtabilis.

* Reg. S. Bened. ca. 55.

Antiquitas vitæ monaſticæ, ſeu religioſæ in Eccleſia.

y Act. 4. g

Primitiuæ Eccleſiæ zelus & contemptus terrenorum.

z Act. 4.

28\. Vbi nunc illud vnanimitatis exercitium? Fuſi ſumus exterius, & de regno Dei (quod intra nos eſt) relictis veris ac perennibus bonis, foris quærimus vanam conſolationem, de vanitatibus & inſaniis falſis: ac iam religionis antiquæ non ſolùm virtutem amiſimus, ſed nec ſpeciem retinemus. Ecce enim habitus noſter (quod & dolens dico) qui humilitatis eſſe ſolebat inſigne, à monachis temporis noſtri in ſignum geſtatur ſuperbiæ. Vix iam in noſtris prouinciis inuenimus quo veſtiri dignemur. Miles & monachus ex eodem panno partiuntur ſibi cucullam & chlamydem. Quiuis de ſeculo quantumlibet honoratus, etiam ſi Rex, etiam ſi Imperator ille fuerit, non tamen noſtra horrebit indumenta, ſi ſuo ſibi modo præparata fuerint & aptata.

Vanitatem Monachorū in veſtibus arguit.

29\. Cæterùm in habitu, inquis, non eſt religio, ſed in corde. Bene. At tu quādo cucullam empturus luſtras vrbes, fora circuis, percurris nundinas, domos ſcrutaris negociatorum, cunctam euertis ſingulorum ſupellectilem, ingentes explicas cumulos pannorum, attrectas digitis, admoues oculis, Solis apponis radio? quicquid groſſum, quicquid pallidum occurrerit, reſpuis. Si quid autem ſui puritate ac nitore placuerit, illud mox quantolibet precio ſatagis tibi retinere. Rogo te, ex corde facis hæc, an ſimpliciter? Cùm denique contra regulam*, non quod vilius occurrerit, ſed ſtudioſiſſimè quæris quod quia rarius inuenitur, precioſius emitur: ignorans facis hæc; an ex induſtria? Ex cordis theſauro ſine dubio procedit, quicquid foris apparet vitioſum. Vanum cor, vanitatis notam ingerit corpori, & exterior ſuperfluitas interioris vanitatis indicium eſt. Mollia indumenta, animi mollitiem indicant. Non tanto curaretur corporis cultus, niſi prius neglecta fuiſſet mens inculta virtutibus.

Vanitas veſtitus arguit vanitatem cordis.

* Reg. cap. 55.

Vanum cor vanitatis notas prodit in corpore. Mollia indumenta animi mollitiem indicant.

Caput X.

De cauſa cur ſuperiores ſubditorum vitia non corrigant. Luxum & ſplendidum Prælatorum apparatum perſtringit.

30\. MIror autem cùm regula dicat, ad magiſtrum reſpicere quicquid à diſcipulis delinquitur, & Dominus per Prophetam ſanguinem in peccato morientium, de manu paſtorum requirendum eſſe minetur a, quomodo Abbates noſtri patiuntur fieri talia, niſi fortè (ſi audeam dicere) nemo fidenter reprehendit, quo ſe eſſe irreprehenſibilem non confidit. Siquidem humanitatis eſt omnium; in quo ſibi quiſq; indulget, aliis non vehementer iraſci. Dicam, dicam; præſumptuoſius dicar, ſed verum dicam. Quomodo lux mundi obtenebrata eſt b. Quomodo ſal terræ infatuatum eſt. Quorum nobis vita, via vitæ debuit eſſe, dum exemplum in ſuis actibus oſtendunt ſuperbiæ, cæci facti ſunt duces cæcorum. Quod enim (vt cætera taceam) ſpecimen humilitatis eſt, cum tanta pompa & equitatu incedere, tantis hominum crinitorum ſtipari obſequiis, quatenus duobus Epiſcopis vnius Abbatis multitudo ſufficiat? Mentior ſi non vidi Abbatem ſexaginta equos, & eo amplius in ſuo ducere comitatu. Dicas ſi videas eos tranſeuntes, nō patres eſſe monaſteriorum, ſed dominos caſtellorum: non rectores animarum, ſed principes prouinciarum. Tum deinde geſtari iubentur mappulæ, ſcyphi, bacini, candelabra, & manticæ ſuffarcinatæ, non ſtramentis, ſed ornamentis lectulorum. Vix denique quatuor leucis à ſua quiſpiam domo recedit, niſi cum tota ſupellectili ſua; tanquam ſit iturus ad exercitum, vel tranſiturus per deſertum, vbi non valeant inueniri neceſſaria. An non poſſet eodem vaſculo & aqua manibus vergi, & vinum bibi? An non poſſet ardens lucere lucerna, niſi in tuo quod portas candelabro, & hoc aureo, vel argenteo? An non poſſet dormiri, niſi ſupra varium ſtratum, aut ſub peregrino coopertorio? An non vnus aliquis miniſter poſſet & iumentum ligare, & ad menſam ſeruire, & lectulum præparare? Nunc ergo tantæ multitudini garſionum ac iumentorum, cur (vel ad ſolatium mali) nobiſcum non ferimus neceſſaria, quatenus hoſpites non grauemus?

Reg. S. Bened. c. 2.

a Ezech. 3. a

Videtur luxū Prælatorum perſtringat.

Splendor & nimius apparatus Antiſtitum foras euntium notatus.

Caput XI.

Luxum & abuſum in Templis & Oratoriis extruendis, ornandis, pingendis, perſtringit.

31\. SEd hæc parua ſunt: veniam ad maiora, ſed ideò viſa minora, quia vſitatiora. Omitto oratoriorum immēſas altitudines, immoderatas longitudines, ſuperuacuas latitudines, ſumptuoſas depolitiones, curioſas depictiones: quæ dum orantium in ſe retorquent aſpectum, impediunt & affectum, & mihi quodammodo repræſentant antiquum ritum Iudæorum. Sed eſto, fiant hæc ad honorem Dei: illud autem interrogo monachus monachos, quod in gentilibus arguebat.

Oratorium ſuperfluum ornatum arguit, apud Monachos potiſſimum.

Dicite (ait ille) *Pontifices in ſancto quid facit aurum*: Ego autem dico, Dicite pauperes. Non enim attendo verſum, ſed ſenſum. Dicite, inquam, pauperes, ſi tamen pauperes, in ſancto quid facit aurum? Et quidem alia cauſa eſt Epiſcoporum, alia Monachorum. Scimus namque, quòd illi ſapientibus & inſipientibus debitores cùm ſint, carnalis populi deuotionem, quia ſpiritualibus non poſſunt, corporalibus excitant ornamentis. Nos verò qui iam de populo exiuimus, qui mundi quæque precioſa ac ſpecioſa pro Chriſto reliquimus, qui omnia pulchrè lucentia, canore mulcentia, ſuaue olentia, dulce ſapientia, tactu placentia, cuncta denique oblectamenta corporea arbitrati ſumus vt ſtercora, vt Chriſtum lucrifaciamus: quorum quæſo in his deuotionem excitare intendimus? Quem, inquam, ex his fructum requirimus?

Perſius Sat. 2.

Epiſcopis pius licere circa cultum & ſplendorem templorum, quàm Religioſis.

ſtulto-

ſtultorum admirationem, an ſimplicium oblectitionem? An quoniam commixti ſumus inter gentes, fortè didicimus opera eorum, & ſeruimus adhuc ſculptilibus eorum?

Hæc Bern. de ſuo ſæculo cẽſura, vide an noſtris quoq; tenat

32. Et, vt aperte loquar, an hoc totum facit avaritia, quæ eſt idolorum ſervitus, & non requirimus fructum, ſed datum: Si quæris quomodo; miro, inquam modo. Tali quadam arte ſpargitur æs, vt multiplicetur. Expenditur, vt augeatur, & effuſio copiam parit. Ipſo quippe viſu ſumptuoſarum, ſed mirandarum vanitatum accenduntur homines magis ad offerendum quàm ad adorãdum. Sic opes opibus hauriuntur, pecunia pecuniam trahit, quia neſcio quo pacto vbi amplius diuitiarum cernitur, ibi offertur libentius. Auro tectis reliquijs ſaginantur oculi, & loculi aperiuntur. Oſtenditur pulcherrima forma ſancti vel ſanctæ alicuius, & eo creditur ſãctior, quo coloratior. Currunt homines ad oſculandum, inuitantur ad donandum, & magis mirantur pulchra, quàm venerantur ſacra. Ponuntur dehinc in Eccleſia gemmatæ non coronæ, ſed rotæ, circumſeptæ lapidibus, ſed non minus fulgentes inſertis lapidibus. Cernimus & pro candelabris arbores quaſdam erectas, multo æris pondere, miro artificis opere fabricatas, nec magis coruſcantes ſuperpoſitis lucernis, quàm ſuis gemmis. Quid putas in his omnibus quæritur? pœnitentium compunctio, an intuentium admiratio? O Vanitas vanitatum, ſed non vanior! quàm inſanior! Fulget Eccleſia in parietibus, & in pauperibus eget. Suos lapides induit auro, & ſuos filios nudos deſerit. De ſumptibus egenorum ſeruitur oculis diuitum. Inueniunt curioſi quo delectentur, & nõ inueniunt miſeri quo ſuſtententur. Vt quid ſaltem ſanctorum imagines non reueremur, quibus vtique ipſum quod pedibus conculcatur, ſcatet pauimentum? Sæpe ſpuitur in ore Angeli, ſæpe alicuius ſanctorum facies calcibus tunditur tranſeuntium. & ſi non ſacris his imaginibus, cur vel non parcitur pulchris coloribus? Cur decoras quod mox fœdandum eſt? Cur depingis quod neceſſe eſt conculcari? Quid ibi valent venuſtæ formæ, vbi puluere maculantur aſſiduo? Denique quid hæc ad pauperes, ad monachos ad ſpiritales viros? Niſi fortè & hic aduerſus memoratum Poetæ verſiculum, propheticus ille reſpondeatur: *Domine dilexi decorem domus tuæ, & locum habitationis gloriæ tuæ*[c]. Aſſentio. Patiamur & hæc fieri in Eccleſia, quia etſi noxia ſunt vanis & auaris, non tamen ſimplicibus & deuotis.

Ita videas alios quoque SS Patres paſſim improbaſſe, à relatã num & ſumptuum cultum templorum, vt qui plus vanitatis ac curioſitatis, quam veræ pietatis habeat. Honeſtũ tamen & modeſtum cultũ nemo pius aut prudens culpauerit.

v. Nor. Similes querimonias & cenſuras lege apud SS Patres *Hieron.* Epiſtol. ad Nepot. c. 11. & Epiſt. 8. ad Demetr. c. 7. *Ambroſ.* l. 2. offic. 28 *Chryſoſt* hom. 60 ad pop. & alibi ſæpius.

v Nor.

c *Pſal.* 35.

33. Cæterùm in clauſtris coram legentibus fratrib. quid facit illa ridicula monſtruoſitas, mira quædam deformis formoſitas, ac formoſa deformitas? Quid ibi immundæ ſimiæ? quid feri leones? quid monſtruoſi centauri? quid ſemihomines? quid maculoſæ tigrides? quid milites pugnantes? quid venatores tubicinantes? Videas ſub vno capite multa corpora, & rurſus in vno corpore capita multa. Cernitur hinc in quadrupede cauda ſerpentis, illinc in piſce caput quadrupedis. Ibi beſtia præfert equũ, capram trahens retro dimidiam, hîc cornutum animal equum geſtat poſterius. Tam multa denique tamq; mira diuerſarum formarum vbiq; varietas apparet, vt magis legere libeat in marmoribus quàm in codicibus, totumq; diem occupare ſingula iſta mirando, quàm in lege Dei meditando. Pro Deum! ſi non pudet ineptiarum, cur vel non piget expenſarum?

Vanæ picturæ, & variæ animalium figuræ à templis locisque ſacris exulent.

CAPVT V.

Concludens Apolog. modos & media mutua charitatis & pacis fouendæ, ſummatim colligit, demque tranſfugas inſtabilitatis notat.

MVlta quidem & alia ſuggerebat addenda larga materia, ſed auellit me & propria ſatis anxia occupatio, & tua frater Ogeri, nimis feſtina diſceſſio, qui videlicet nec moram diutius acquieſcis, nec abire tamẽ vis abſque recenti opuſculo. Facio itaque quod vis, & te dimitto, & ſermonem breuio, præſertim quia vtiliora ſunt pauca in pace, quàm multa cum ſcandalo. Et vtinam hæc pauca ſcripſerim ſine ſcandalo. Enimuerò vitia carpens, ſcio me offendere vitioſos. Poteſt tamen fieri, volente Deo, aliquibus, quos me timeo exaſperaſſe, potius placiturum eſſe, ſed ſi deſinant eſſe vitioſi. Si videlicet & diſtrictiores deſinant eſſe detractores, & remiſſiores amputent ſuperfluitates. Et ſic quiſque bonũ teneat quod tenet, vt alium aliud tenentem non iudicet. Si qui accepit jam eſſe bonus, non inuideat melioribus: & qui ſibi videtur agere melius, bonum non ſpernat alterius. Si qui diſtrictius viuere poſſunt, eos qui non poſſunt nec aſpernentur, nec æmulentur: & qui non poſſunt, eos qui poſſunt ſic mirentur, vt temerè non imitentur. Sicut enim non licet his qui majus aliquid fortè vouerunt, ad id quod minus eſt deſcendere, ne apoſtatentur: ſic non omnibus expedit de bonis minoribus ad majora tranſire, ne præcipitentur. 34.

Summatim perſtringit ſcopum, in quẽ toto hoc tractatu collimat.

Scio quippe nonnullos de alijs & congregationibus & inſtitutionibus ad noſtrum ordinem peruolaſſe, pulſaſſe, intraſſe. Qui hoc quidem agendo, & ſuis ſcandala reliquerunt, & nobis nihilominus attulerunt, dum quãtum illos ſua temeraria diſceſſione, tantum nos turbârunt ſua miſera conuerſatione. Et quoniam ſuperbè ſpreuerunt quod tenebant, & temerè præſumpſerunt quod non valebant, dignã Deus exitu eorum tandem patefecit ignauiam, quia & impudenter deſeruerunt, quod imprudenter arripuerant, & turpiter redierunt ad id, quod leuiter deſeruerant. Cùm enim clauſtra noſtra ſui potius ordinis impatientiâ, quàm deſiderio noſtri expetierint, oſtendunt quod ſunt, dum à vobis ad nos, à nobis ad vos inſtabili leuitate peruolantes, & nobis & vobis, & omnibus bonis ſcandala faciunt. 35.

Notat quorũdam temeritatem in mutãdis ordinibus.

Quanquam ergo nonnullos eorum nouerimus, qui & fortiter Deo auctore cœperunt, & ipſo protectore fortius perſeuerant, ſecurius eſt tamen vt perſeueremus in bono quod cœpimus, quàm quòd incipiamus vbi non perſeueremus, & hoc pariter omnes ſtudeamus, quòd ſecundum Apoſtoli conſilium *omnia noſtra in charitate fiant*. Hæc eſt noſtra de noſtro & de veſtro ordine ſententia, hæc noſtris & veſtris, hæc non de vobis, ſed vobis me ſolere dicere, nullus melius mihi teſtis erit quàm vos, & ſi quis me nouit ſicut vos. Quæ in veſtris laudabilia ſunt, laudo & prædico: ſi quæ reprehendenda ſunt, vt emendentur, vobis & alijs amicis meis ſuadere ſoleo. Hoc non eſt detractio, ſed attractio. Quod vt nobis à vobis ſemper fiat, omnino precor & ſupplico. Valete. 36.

1. Cor. 16.

S. P. BERNARDI ABBATIS CLARÆVALLENSIS

TRACTATVS DE CONTEMPTV MVNDI, SIVE DE VITA *& moribus Clericorum rectè inſtituendis.*

AD LECTOREM.

Varias huius Opuſculi inſcriptiones in M.SS. & plerisq; impreſſis reperio. Aliis DECLAMATIO *ſuper* Ecce nos reliq. omnia *Aliis* SERMO de Colloquio Simonis & Ieſu. *Aliis* EXHORTATIO de contemptu mundi, ad Clericos *dicitur. In duobus quoque, ut M.SS. diſtinctionem in LX. capita reperi. Ipſe ſanè Bern. in fine prologi teſtatur ſe breuibus ſententiis diſtinxiſſe lectionem amouendo faſtidio. Cæterum cum iam pridem hic Tractatus ſeptem* Tubis Diſciplinæ Eccleſ. *à me edit. inſertus ſit, diſtinctionem ibi obſeruatam, viſum eſt, non temerè mutandam.*

PROLOGVS.

VT tibi, dilectiſſime, præſentes exhortationis ſcedulas deſtinarem, quæ ocioſa eſſe non patitur, nimirum credens omnia, & omnia ſperans charitas perſuaſit. Vbi ſanè non tibi me propria tradidiſſe putes, nec tanquam noſtra ſuſcipias, ſed è multis ſermonibus Patrum, quorum digna ſatis laus eſt in Eccleſia, quæ huic videbantur aptæ negocio, noueris decerpſiſſe ſententias; & ſub vnam vtcunque formulam redigendo, cuiuſdam copioſi *declamatorii ſermonis* inſtar hunc tuæ dilectioni libellũ ediciſſe. Hoc nimirum ſcribendi genus ad perſuadendum efficacius arbitrabar, quod ſoleat amplius mouere lectorem, viuidas magis voces, quam mutos apices repræſentans. Cæterum quoniam ſuſpecta mihi ignorantia propria, propriaque obliuio eſt, hortor & moneo, vt ſi qua deprehenderis digna reprehenſione aut ipſe ea corrigere ſtudeas, aut ſi id forſitan ex manſuetudine refugis & humilitate, mihi ſaltem quæcunque te monuerint, non diſſimules amicabiliter intimare. Atque id quidem de ſententia dixerim. Nam de verbis, erit forſitan inuenire nonnullos, ad quorum aures ſi venerint, ſubſannent ea, dicentes: Quis eſt iſte inuoluens ſententias ſermonibus imperitis [a]? Verum nil tale mihi ſuper tua reor eruditione verendum: Quippe & metum hunc & pudorem ſuſpicione carens charitas foras mittit. Affectum magis, ni fallor, in his quam verba penſabit amicus, præſertim quod non oſtentationis, ſed ædificationis edere paginam cogitarim, optans magis (ſi poſſibile videretur) & ſine verbis hæc imprimere cordi tuo. Faciat hoc, qui inuiſibiliter operatur in cordibus electorum & pia dignatione ſua, ſuam hanc vocem reputans, vocem ei virtutis & efficaciæ largiatur. Agit enim quod poteſt operoſa dilectio, opportunè inſtans, fortaſſis & importunè. Nulla ſanè operi idonea magis occurrit digniorue materia, quam euangelica lectio, vbi fœliciſſimum illud Simonis & Ieſu colloquium continetur. Hanc ergò ſuſcipere libuit, ſed exhortationis magis gratia quam expoſitionis, vt ſcilicet ex ea ſermonis occaſio ſumeretur. Sed & ſententiis breuibus diſtinguere ſtudui lectionem, vt diſtinctio ipſa faſtidium non admittat.

Cur hic Tract. ad modum ſermonis declamatorii ſcriptus.

a Iob 38. a

CAPVT I.

Ad ſequendum Chriſtum neceſſe eſſe relinquere omnia, & inprimis ſeipſum.

Dixit Simon Petrus ad Ieſum: Ecce nos reliquimus omnia, & ſecuti ſumus te, Matt. 19.d

1. FIdelis ſermo, & dignum omni acceptione colloquiũ Simonis Petri & Ieſu. Familiaris quidẽ & amica ſaluti obedientia eſt, ſed obedientia firma & ſtabilis, quæ fundata eſt ſupra petram, *Melior eſt enim obedientia quam victima, & acquieſcere nolle, vt peccatum hariolã di eſt* [a]. Vnde & vitæ quoque ipſe Saluator prætulit hanc virtutem, eligens magis animam ponere, quam obediẽtiam non implere. Poſtremò & ipſum nomen Ieſu, *quod eſt ſuper omne nomen, & in quo flectitur omne genu,* Apoſtolo teſte [b], obedientiæ remuneratio eſt. Libet proinde ſacratiſſimo huic intereſſe colloquio, & intima cordis aure percipere quæ dicuntur. Arbitror enim verba lectionis huius ea eſſe, de quibus ad immortalem ſponſum à finibus terræ clamat Eccleſia: *Propter verba labiorum tuorum ego cuſtodiui vias duras* [c]. Hæc nempe ſunt verba quæ contemptum mundi in vniuerſo mundo, & voluntariam perſuaſere hominibus paupertatem. Hæc ſunt quæ monachis clauſtra replent, deſerta anachoretis. Hæc, inquam, ſunt verba quæ Ægyptum ſpoliant, & optima quæque eius vaſa diripiunt [d]. Hic ſermo viuus & efficax, conuertens animas fœlici æmulatione ſanctitatis, & veritatis promiſſione fideli. Dixit enim Simon Petrus ad Ieſum: *Ecce nos reliquimus omnia.* Benè, optimè, & non ad inſipientiam tibi. Nam & mundus tranſit, & concupiſcentia eius, & relinquere hæc magis expedit, quam relinqui. *Ecce,* inquit, *nos reliquimus omnia, & ſecuti ſumus te.* Nimirum quia *exultauit vt gigas ad currendam viam* [c], nec currentem ſequi poteras oneratus. Sed nec inutilis commutatio, pro eo qui ſuper omnia eſt, omnia reliquiſſe. Nam & ſimul cum eo donantur omnia, & vbi apprehenderis eum, erit vnus ipſe omnia in omnibus, qui pro ipſo omnia reliquerunt. Omnia ſanè dixerim, non tantum poſſeſſiones, ſed etiam cupiditates, & eas maximè. Plus enim concupiſcentia mundi, quam ſubſtantia nocet. Et hæc fugiendarum cauſa diuitiarum præcipua eſt, quod aut vix, aut nunquam ſine amore valeant poſſideri. Limoſa ſiquidem & glutinoſa nimis nõ modò exterior, verum etiam interior ſubſtantia noſtra videtur, & facilè cor humanum omnibus quæ frequentat, adhæret.

a 1. Reg. 15. c

b Philip. 2. b

c Pſal. 16. b

Vis verborum Chriſti.

d Exod. 11. c

e Pſal. 18. a

Cupiditates potiſſimum relinquendæ

Cur fugiendæ diuitiæ.

Age ergo qui relinquere vniuerſa diſponis, te quoque inter relinquenda numerare memento. Imo verò maximè & principaliter abnega temetipſum, ſi deliberas ſe- 2.

Abnegatio ſuipſius ne-

ceſſitas Chriſtum ſequi ca- piamus.

qui enim qui emanauit propter te ſemetipſum ponegra- uiſſimam ſarcinā, pone aſinariam molam terrenam mo- lem, pone illa quinq; non hominum planè iuga, ſed boū, quæ tibi inſipientes emiſti. Alioqui ſequi ſponſum, & ve- nire ad nuptias ſpirituales quinaria hac preſſus & op- preſſus corporis ſenſualitate non poteris: ſed & ſi nouiſ- ſimè veneris & pulſaueris, minimè profectò aperietur tibi, ſed reſpondebitur deintus, quod non ſit de bobus & aſinis cæteriſque iumentis inſipientibus cura Deo. An

Homo terre- na diligens beſtiis com- paratur.

verò comparatum iumentis eſſe quis dubitet hominem, qui ſibi iuga emerit iumentorum, niſi quod eo ſanè ipſis quoque iumentis conuincitur ſtolidior, & beſtialior be- ſtiis comprobatur, quod iuga neceſſitatis earum propria ipſe ſubeas voluntate? Quod enim illis natura eſt, huic culpa: dum tanquam vnum ex his quæ ratione carerent, ſine ratione degens & ipſe, ſub corporeis ſimiliter ſenſi- bus incuruatur. Sed quid eum iuga ſubiſſe cauſamur? Arguamus magis emiſſe. Illud enim ſtoliditatis miſeran- dæ, iſtud extremæ dementiæ eſt. Dignus eſt operarius mercede ſua: nam vt mercedem pro opere tribuat, inau- ditum. Denique loquitur ſuper hoc verbo Dominus per Prophetam, ſub typo mulieris fornicariæ ſcelera arguēs

Ezech. 16 d

Iſraelis: *Omnibus, inquit, meretricibus dantur mercedes, tu autem dediſti mercedes cunctis amatoribus tuis, & dona- bas eis vt intrarent ad te vndiq; ad fornicandum, factumque eſt in te contra conſuetudinem mulierum in fornicationibus tuis, & poſt te non erit fornicatio. In eo enim quod dediſti mer- cede, & non accepiſti, factum eſt in te contrarium.* Planè & in eo qui iuga emit, contrarium fieri manifeſtum eſt.

CAPVT II.

Dura mundi & carnis ſeruitus, at Chriſti ſuauis.

3. Quanta de- mentia ſit pro- pter iuga dura, & ſuaue iugū quod gratis datur, ſpernere?

QVid enim iuga emit, & iuga boum, cui iugum ſua- ue gratis offertur? Nam iugum Chriſti, iugum ho- minis eſt, ſiquidem & Chriſtus homo. Nec modò gratis tribuitur, ſed & copioſa his qui tulerint illud, remunera- tio eſt, vt à nemine non dico emi, ſed gratis ſuſtineri queat. Quid ergo miſer pro iugo boum diſtrahis animā tuam, qui iugum Chriſti ſuſcipiens, emere poteras regnū Dei, mereri vitam, lucrifacere Chriſtum? Nam ſine iu- go interim eſſe non potes, homo nimirum, qui natus es

g Iob 5. b
h Eccl. 40. c
i Matt. 11 d

ad laborem. Sed *graue iugum ſuper omnes filios Adam* [h], vtique qui ſequuntur eum. Nam ſuper eos qui Chriſtum ſequuntur, *leue eſt & ſuaue* [i]. Poſtremò vt cætera ſileam, cum ſine iugo eſſe non poſſint; quale hoc ipſum eſt eli- gere potius quinque quam vnum? Quis enim poteſt ſeruire quinque dominis, nedum quinque tyrannis,

k Thren. 3. f

quinque prædonibus? Siquidem oculus meus deprædā- tur animam meam [k]. An non ſæpe aliud gula exigit, ad aliud pruritus aurium vocat? Sic & odoratus & tactus diuerſa imperant, interdum forſitan & aduerſa, dum v- terque communem ſibi geſtit præripere ſeruum, & tra- hit ſua quemque voluptas. Vide excuſationem hominis qui propterea Chriſtum non ſequitur, propterea ſe ex-

l Luc. 14. d

cuſat à nuptiis, quod iuga boum emerit quinque [l]?

4. En quot & quam duris iu- gis ſe ſubiiciant, qui vitiis ſeruiunt.

Quod ſi eorum laborem & dolorem conſideres, ſi numeres iuga, qui variis ſeruiunt vitiis morum, magis quam corporum ſenſibus? Erit profectò inuenire tam homines, qui multo magis in labore hominum non ſunt, ſed longè amplius alienā ab homine flagella ſuſtineant. Erit inuenire ementes nō modò quinque, ſed pluſquam quinquagiota quinque nō planè iumentorum iuga, ſed

Ambitionis & elationis con- tentio.

dæmonum. Contendunt ambitio & elatio cordis, alte- ra nidum, altera foueam parat. Volare altera iubet, repe- re monet altera, cū vtrumque profectò ſit hominis. Quis enim es tu, ait hæc, quis verò ille vel ille eſt, aut quæ do- mus patris eorū, vt eis in aliquo cedas, vt reuerearis eos, vt aliquatenus eis blandiaris? At bonus ſermo bonum inuenit locum, ait ambitio, & interdum quoque qui pro- deſſe non poteſt, poteſt obeſſe: vnde diſſimula: primum

Auaritia & ap- petitus laudis ſibi aduerſa.

vtinam bonum pone, donec veniat hora tua. Auaritia quoque & appetitus laudis ſibi inuicem aduerſantur, & quod hæc congregat, hic diſpergit. Nec minus contraria ſunt quæ ſimulatio & puſillanimitas ſuggerunt impu- dentiæ, impatientiæque clamoribus, & vtraque labor & dolor, & afflictio ſpiritus.

A Hæc autem omnia, ſimiliaque ac diſſimilia mala, ex vna radice pullularunt, propriæ ſcilicet voluntatis. Huius

5. Ex radice propria volū- tatis quot mala pullulent.
m Prou. 30. b
n Eccl. 1. b

enim ſanguiſugæ duæ ſunt inſatiabiles filiæ, clamantes, *affer, affer* [m]. Siquidem nec animus vanitate, nec volu- ptate corpus aliquando ſatiatur, vt ſcriptum eſt [n], *Non ſatiatur oculus viſu, nec auris impletur auditu.* Fuge ſan- guiſugam hāc, & omnia reliquiſti. Hæc enim omnia tra- his ad te. Pone hanc, & iugum tam importabile, quam multiplex abiecisti. Non eſt enim Dominus crudelis ad illam, non eſt tyrannus tam impius & inhumanus ſic vr- gens ſeruulum & nō parcens. Fatigatum magis inſtigat, ſubditum premit durius. Inquietum malum, quod ſpiri- tui ſemper incubans, inexcogitabilia meditatur. *O cuſtos hominum, quare poſuiſti me contrarium tibi, & factus ſum mihimetipſi grauis* [o]? Nullum mihi onus importabilius,

o Iob 7. d

nulli grauior ſarcina eſt. Factus ſum mihi *talentum plum- bi* [p], & ſeſedit iniquitas ſuper illud. Sed audiam vocem

p Zach. 5. b

ſolatii, audiam quid loquatur magni conſilii Angelus: *Venite inquit, ad me qui laboratis & onerati eſtis, & ego vos reficiam. Tollite iugum meum ſuper vos, & inuenietis requiē animabus veſtris* [q]. Verùm hac aliàs. Inuenient fortè in

q Matt. 11. d

B nouiſſimis locum ſibi. Interim ſanè felices liquet eſſe, qui exonerati ſunt, & ſequuntur Dominum expediti. Arctiſſimum enim nos foramen expectat. Si quem ſe- quimur, conſequi volumus, per anguſtam contendamus ingredi portam neceſſe eſt. Quid tu camelē gibbum, quid tu pecunioſe proditoris loculos tollis? Non ſic im- pie, non ſic ingredieris. Foramen acus huiuſmodi ſarci- nas nōn admittit.

r Eccl. ... Iaſeris. Arctiſſimum ingredi ... dum

CAPVT III.

Effugium quorundam diuitias amantium refellit.

6. Paratum exē- plo in Iſ- raco ar diui- tes ſæculi.

EXcuſant aliqui fortaſsè dicentes, Abraham, Iſaac & Iacob, cæteriique ſancti nunquid non terrenas diui- tias habuiſſe leguntur? Sufficit nobis eſſe ſicut illi fue- runt: neque enim ſumus nos patribus meliores. Si culpa- bilis eſſet poſſeſſio diuitiarum, nunquam illi in diuitiis tantam à Domino gratiam obtinuiſſent; aut tantam gra- tiam conſecuti, diuitias nihilominus poſſediſſent. Quid reſpōdebimus nouis imitatoribus ſanctorum veterum? Imponant certè vitulos ſuper altare Domini, mactent a- rietes, hircos immolēt, quia & hoc Abraham fecit, & hic

C ritus patrum, quibus non modò meliores nō ſumus, ſed ne digni quidem ſoluere corrigiam calceamētorum eo- rum. Sed hæc, inquiunt, ſtatum vltra non habent, vbi re- uelata eſt veritas, tranſiere. Quid ſi ipſas quoque Sancto- rum diuitias temporales, vmbram fuiſſe dixerimus fu- turorum? In figura ſiquidem eis omnia legimus conti- giſſe [r]. Deniq; quid ni terrenas palam diuitias poſſide-

r 1 Cor. 10. Cur iuſti ſub vet. lege diui- tiæ, & bona terrena potue- rit, quam in noua lege conceſſa.

rent ſancti & perfecti viri, cum ſola adhuc terrena palam promitterentur à Deo? Sicut enim ſacrificiis illis, ſic & diuitiis, carnalibus adhuc populis diſpēſatio diuina mo- rem gerebat, nimirum vt tanquam paruuli paulatim à gentilium ſecederent ritu, eadem quæ gentes dæmoniis, Domino immolantes, eademq; & illi, ſed à Domino, nō à Dæmonibus expectantes. Vbi ſanè cæleſtis promiſſio ſo- nuit, ſpiritualia iam neceſſe eſt ſpiritualibus comparari, & mutari ſacrificium ſpe mutata. Nouerant hæc quicun- que vel eo tempore fuere perfecti, ſed ex charitate po- pulo cohærebant, vt in manifeſto quidem & agere ea- dem, & eadem quærere viderentur.

7. S. Hier. ep. 1 ad Nepot. Exemplis di- uitum patri- archarum ſi ali- ſtra ſe muni- unt diuites

An fortè violenta videtur extorſio quod de vmbra dicimus & ſignificatione? Olim alter ſuper hæc ſcripſe-

D rat in hunc modum [ſ]: Nullus mihi opponat aurum tem- pli Iudæorum: Tunc enim hoc fuit, quando ſanguis im- molabatur, quod totum figura fuit. Aurum ergo tepu- diemus cum cæteris ſuperſtitionibus Iudæorum: aut ſi aurum placet, placeant & Iudæi. Poſtremò non multos legiſſe me recolo aut non afflictos grauiter: aut non gra- uiter in ipſa ſæculi huius proſperitate tentatos, fortè & paralitatos. Nimirum longè aliud eſt in lato æquorum multarum diuiſi fundo maris iter carpere, terrena licitè

Prærogatiua temporis gra- tiæ.

poſſidendo: aliud ipſam quoque nouis greſſibus vndam calcare, omnia relinquendo. Sed tempori gratiæ præro- gatiua hæc debebatur. Petro nouum iter & noui typus i- tineris ſeruabatur. Antiquorum ſanè Patrum diebus,

donec in terris videretur & conuerſaretur inter homines Dominus maieſtatis, non erat euangelicæ ſummæ perfectionis, ſed ſpiritum Domini ſolo interim ſpiritu ſequebantur. At vbi *Verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis* ᵗ, iam nobis in eo tradita eſt imago vitæ, & conuerſationis exemplar, quod oporteat etiam corporaliter imitari, vt vtroq; ſequentes veſtigio, non vlterius cum Patriarcha Iacob altero femore claudicemus ᵘ. Vbi enim audiuimus quia dictum ſit antiquis: *Niſi quis renunciauerit omnibus quæ poſſidet, non poteſt meus eſſe diſcipulus* ˣ? Et item, *Si vis eſſe perfectus, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis theſaurum in cælo, & veni ſequere me* ʸ?

t Ioan. 1 b
u Gen. 32. g
x Luc. 14 g
y Ibid 18. d 8.

Ad quos ſpectet potiſſimũ relinquere omnia.

Neque id dicimus tanquam ſaluari quis vel hoc tempore nequeat, ſi ſecus egerit, ſed vt gradũ agnoſcat proprium, & locum perfectionis, aut diſcipulatus officium non vſurpet. Habet Euangelium & perfectionis conſilium, & remedium infirmitatis. *Nolite theſaurizare vobis theſauros in terra* ᶻ, hæc perfectio eſt. Siquidem filius hominis, vbi caput reclinaret, non habebat ᵃ. Petro & Ioanni nec argentum nec aurum erat ᵇ. Paulus victu ſimplici veſtituque contentus, hæc ipſa labore manuum acquirebat ᶜ. Sed non omnes capiunt verbum hoc, ſicut nec cõſilium caſtitatis. Quid dicitur populo ᵈ? *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt cum defeceritis recipiant vos in æterna tabernacula.* Verba Domini ſunt, & quod loquitur, tale eſt. Firma equidem ſtat immobiliſque ſententia, eos qui *volunt in hoc ſeculo diuites fieri, incidere in tentationem laqueumque diaboli* ᵉ: etſi eò quia multos ſuper turbam, & ipſum quoq; camelum (quod homo non poteſt) per foramen acus traducere poſſum. Cauete ſaltem à verbo aſpero, qui laqueum venantium minimè declinatis. Veſtite nudum, egenum alite, viſitate infirmum, ne fortè audire contingat ſermonem durum, aſperum verbum, auditionem malam. *Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo & Angelis eius* ᶠ. Facite vobis amicos de mammona iniquitatis ᵍ. Ac ſi manifeſtius dicat: Væ vobis diuites, qui habetis conſolationem veſtram ʰ. Attamen vnum iam ſupereſſe videtur: Communicate eam pauperibus quorum eſt regnum Dei, vt cum venerit hora eorum, reminiſcantur, & deficientes vos recipiant in tabernacula ſua: & conſolationem ſuam, quam modò prudenter expectant, dum veſtram ipſi prætripitis, miſericorditer communicent deſolatis. *Menſuram* enim *bonam & coagitatam & ſupereffluentem dabunt in ſinum eorum* ⁱ nec erit illud pallium breue, quod duos operire non poſſit, aut ſtratum coangustatum, vnde decidat alter ᵏ.

z Matt. 6 c
a Luc 9 g
b Act. 3 a
c 1 Cor. 4.
d Luc. 16. b
e 1. Tim 6 b
f Matt. 25 d
g Luc 16. b
h Luc 6 d

Quid faciendum diuitibus, vt ſaluentur.

i Luc. 16.
k Eſa. 28. f

Capvt IV.

Contra Clericos, diuitiis, delitiis, luxui & otio deditos agit.

9\. Contra diuitibus huius ſeculi tam large dotantes Eccleſias.

Hinc eſt quod dotatas & ditatas videmus Eccleſias à potentibus & diuitibus huius ſeculi, qui in operibus bonis diuites, iuxta Euangelii admonitionem amicos ſibi facere ſtuduerunt de mammona iniquitatis, à quibus in æterna tabernacula recipiantur. Quidni ſperarent ab his recipi qui ea iure videntur habere? Sed heu, data eſt ipſa prouidentia eorum in occaſionem carnis, & qui ſibi pariter atque aliis in cœlo tabernacula æterna parare debuerant, in terra coniungunt domum ad domum, & agrum copulant agro. Quis rapuit ab ore Apoſtolorum ° temporis huius verbum gratiæ, fiduciæ verbum: *Ecce nos reliquimus omnia, & ſecuti ſumus te*? Ecce enim vt populus, ſic ſacerdos ˡ. Similiter volũt in hoc ſeculo fieri diuites, ſimiliter imò abundantius ſuã hic præripiunt conſolationem. Similiter amicis egent & ipſi, vt in aliena ſaltem tabernacula ſuſcipiãtur, vtpote propria non habentes. *Beati* enim *pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cælorum* ᵐ. Cæterum hominibus, qui perfectionis obtinent locum, dignitate pollent, auctoritate præeminent, funguntur officio, an inter hæc infirmitatis & imperfectionis quam vſque adeo diffitentur, liceat ſaltem ſperare remedium, ipſi hinc quoque ſint iudices. Nam quod minimè deceat, manifeſtum eſt, nobis ſanè liceat vel audire dicentem. *Si ſal infatuatum fuerit, in quo ſalietur? Ad nihilum valet vltra niſi vt mittatur foras, & conculcetur* ⁿ. Sed & Presbytero ° cui forſitan derogare timebunt, quoniam ſanctus eſt, vti liceat ſolita ſpiritus libertate, nulli blandiri, palpare neminem, ſed nudè nudam promere veritatem. *Clericus*, inquit, *qui partem habet in terra, non habebit partem in cælo.* Itemque *Clericus ſi quippiam habuerit præter Dominum, pars eius non erit Dominus, verbi gratia ſi aurum, ſi argentum, ſi poſſeſſiones, ſi variam ſuppellectilem, cum iſtis Dominus pars eius fieri non dignatur.*

° Intelligit hoc de ſe & ſui temporis Abbatibus, & Succeſſoribus Apoſtolorum.
l Eſa 24 a
m Matt. 5. a
n Matt. 5
° Hieron.
Epiſt 2. ad Nepot.

Videtur & ſanctus David cauterio grani inurere quoſdam, ipſi viderint quos hæc parabola tangat. *In labore*, inquit, *hominum non ſunt, & cum hominibus non flagellabuntur: ideo tenuit eos ſuperbia* ᵒ. Habent enim ſingula quæque genera hominum laboris aliquid, aliquid voluptatis. Sed aduertere eſt prudentiam aliquorum, & mirari quemadmodum nouo inter hæc artificio diſcernentes, & ab inuicem ſequeſtrantes ea, totum quod delectat eligunt & amplectuntur: quod moleſtum eſt, fugiunt & declinant. Cum militibus nempe ſuperbiæ faſtus ampliam familiam, & nobiles apparatus, equorum phaleras, accipitres, aleas, & ſimilia quæque frequentãt, aliqui forte & dependentes à collo rubricatas murium pelles, ornatos thalamos, balnea, & mollitiem omnem atq; gloriam veſtium à mulierculis mutuantur. Cautè omnino loricæ pondus, & inſomnes in caſtris noctes incertaque diſcrimina præliorum, muliebrem quoque verecundiam & diſciplinam, aut ſi quid aliud ſexus ille laboris habere cernitur, declinantes. Sudant agricolæ, putant & fodiunt vinitores, & dum interea hæc torpent ocio, accedente fructuum tempore innouant ſibi horrea tumbent, & promptoaria eorum plena, vtinam non præ illis, vtinam vel cum illis: viuunt tritico, bibunt vuæ ſanguinem meraciſſimum: parum eſt, impinguantur & dilatantur adipe frumenti. Herbarum viribus peregrinum mutuantur vina ſaporem, & additur oleũ caminio. Sed conſidera & negociatores. Circumeunt mare & aridam, in labore corporis, & periculo vitæ perituras ſibi diuitias congregantes. Dura ſunt hæc: caueant prudentes noſtri: dulces interea capiant ſomnos, ne dicam in ſtratis laſciuiant ſuis. Erit tamen inuenire in die feſto graues vaſis aureis & argenteis miniſtrorum dextras, refertas variis operibus manticas, perticas onerãtas, & in ſcriniis tam multiplices loculos, vt ſi menſas adhibueris, nummularios putes. Quid fabros aut cæmentarios cæteroſq; eiuſmodi operarios neceſſe eſt numerare? Victum ſibi multo labore quærunt, illi madent deliciis, copiis affluunt ocioſi. An non meritò tales Poeta ſubſannat:

10\.
o Pſal. 72. a

Clericos opibus, delitiis, luxui, otio deditos feſtiuè perſtringit.

Delicata & Mollis Clericorum vita notatur.

Ne cum forte ſuas repetitum venerit olim
Grex auium plumas, moueat cornicula riſum
Furtiuis nudata coloribus?

Horatius lib. 1 epiſt. 3

11\. Magis autem magnus ille Propheta & plus quam Propheta terribiliter increpat dicens ᵖ, *Genimina viperarum, quis demonſtrauit vobis fugere à ventura ira?* Vbi enim ſunt pœnitentiæ fructus? Cum cœperint reſurgere homines vnuſquiſq; in ordine ſuo, vbi putas generatio iſta locabitur? Si ad milites forte diuerterint, exſufflabunt eos, quod minimè ſecum laborem aut pericula tolerarint. Sic agricolæ, ſic negociatores, & ſinguli quique ordines hominum à ſuis eos ſimiliter arcebunt finibus, vtpote qui in hominum labore non fuerint. Quid igitur reſtat, niſi vt quos omnis ordo repellit pariter & accuſat: cum ſortiantur locum vbi nullus ordo ſed ſempiternus horror inhabitat?

p Luc. 3. b

Clerici quidam nullius Ordinis.

12\. An forte ad electionem clerici audeant aſpirare? Magnus enim verè eorum locus in regno Dei: & bonum ſibi, ſed qui bene miniſtrauerint, gradum acquirunt ᵠ. Cæterum ſuus & ipſis nec modicus labor eſſe videtur, & dicebat qui plus omnibus laborauit ʳ, *Qui non laborat non manducet.* Et Petro dictum eſt, *Simon Ioannis amas me? paſce oues meas* ˢ. Idemq; tertiò repetitum. Tertiò dictum *paſce*, nec mulge ſeu tonde vel ſemel additum eſt. Speret ergo diſcipuli locum, gradum miniſtri, qui Dominicum paſcere gregem ſatagit, quam tondere: paſcere verò tri-

q 1. Tim. 3.
r 2. Theſſ. 3 c
s Ioan. 21 c

Clerici tripliciter paſcere debent oues, Exemplo, Verbo, Oratione.

pliciter, exemplo conuerſationis, verbo prædicationis, fructu orationis. Et paſcere ad mandatum Chriſti, nemo ſibi hunc ſumat honorem, ſed qui vocatus fuerit à Deo tanquam Aaron o. Per eum nempe ſi quis introierit, ſaluabitur & inueniet paſcua. Si verò aſcenderit aliunde, planè fur eſt & latro. p Atq; vtinam vel quæratur iam inter diſpenſatores, vt fidelis quis inueniatur.

o Heb. 5 b
p Ioan. 10. b

13\. Nemo tamen indignetur nobis, aut moleſtè accipiat quæ dicuntur. Si ſanctus eſt, & minimè ſibi conſcius horum, congratulamur ei: doleat & ipſe nobiſcum in pluribus hæc inueniri. Nec enim reuelamus nunc occulta dedecoris, nec parietem fodimus, vt abominatio maior appareat r: nullum adhuc de fornicatione fecimus verbum, quamuis & hæc in multis etiam & multipliciter regnet, qui puritatis auctori, impuro corde & corpore miniſtrantes, non verentur ſtare Angelum Domini, qui ſecet medios & diſperdat s, ſed omnino audent Agni immaculati ſacras contingere carnes, & intingere in ſanguine Saluatoris manus nefarias, quibus paulò ante carnes, proh dolor! meretricias attrectarunt, ſic altaria circuire, ſic frequentare pſalmos, cum & eiuſmodi laus execrabilis, & oratio ſit in peccatum. Sed nec eorum ſacrilegia recenſemus, qui diligunt munera, ſequuntur retributiones x, vendunt ſacramenta, iuſtitiam produnt, quorum guttur necdum trahit ad laqueum, necdum præſocauit fauces verbum blaſphemiæ, vox ſacrilega, ſermo nequam y: *Quid vultis mihi dare, & ego vobis eum tradam?* Videmus hæc omnia, ſed quodammodo non videntes, quippe quibus nec flagellum eſt, nec ille comedens zelus. Manifeſta loquimur & quæ vix aliqui erubeſcant. Poſtremò & nos in clero ſumus, liceat vel noſtra ſcrutari.

r Ezech. 8. b
A ducta Sacerdotum impuro ac polluto corde & corpore Agni immaculati carnes contrectātium.
s Dan. 13. ſ
x Pſal. 108.
Numeratio in Clero res deteſtabilis.
y Matt. 26. a

Capvt V.

Clerico ſuam vocationem conſiderandam, an ſcilicet vocatus ſit à Deo, an à carne, ſeu affectu carnali.

14\. Videte *vocationem veſtram* z, ait vocatus Apoſtolus. Conſideremus & nos an vocati venerimus, & vocati à Deo, cuius nimirum hæc vocatio eſt. Nec communem modò vocationem dixerim, qua ſanè iuxta eundem Apoſtolum, *quos prædeſtinauit, hos & vocauit* a. Si quis vocauerit nos in honorem cleri, conuenire velim conſcientias ſingulorum, vt ſecundum præceptum Domini b ad cor Hieruſalem loquar. Hunc enim paruulo adhuc, aut forſitan necdum nato, Eccleſiaſtica iam beneficia prouidè ſanè parentum ſolicitudo parabat. Hunc nos inquiens, illi vel illi tradamus Epiſcopo, apud quem habemus gratiam, aut cui fortè ſeruimus, vt ditetur de bonis Domini; nec in tot liberos noſtra diuidatur hæreditas. Illum Præpoſitus aut Decanus vt ſibi ſuccederet, pluſquam materno educauit affectu, in delitiis enutriens, & delictis. Ille dignus Archidiaconatu, vtpote filius Principis, magis autem ſi ſit Epiſcopi conſobrinus, in quo nimirum tota eſt epiſcopata progenies. Alius vndique circuit ſedulus explorator, blanditur, obſequitur, ſimulat, & diſſimulat, miſeraque ſibi ſuffragia mendicare non erubeſcit, manibus & pedibus repens, ſi quo modo tandem aliquando ſeſe ingerere queat in patrimonium Crucifixi, & bona Domini, quæ ſola ex omnibus hodie inueniuntur expoſita. Nimirum peregrè profectus eſt, ſed in plenilunio fortè, vt ſua diſtrictè repetat, rediturus.

z 1. Cor. 1. d
a Rom. 8. f
b Eſai. 40 a
Vide quam ſeruentia vis multi irruant in clerum.
Aſtutiam hodie hanc meritò deplorandam.

15\. Quis ea intentione gradus Eccleſiaſticos & miniſteria ſanctuarii quærit, imò quæritur (quæri nempe, quàm quærere ipſe debuerat) vt ſine curis ſeculi, in ſanctimonia cordis & corporis illuminandus accedat ad Dominum, & ſuam pariter ac proximorum operetur ſalutem orationis ſtudio deditus, & verbo prædicationis? Nam ſi eos eo quærit aut tenet animo, eoque intuitu, vt huius vitæ habeat neceſſaria, euangelizat vt manducet, & peruerſo nimis ordine, cœleſtibus terrena mercatur. Quàm certè dignius, ampliuſque conſentaneum rationi, vt pro carnali victu carnalia magis opera & negotia exerceret, nec fieret inferior rerum, aut inhonoraret miniſterium ſpirituale? Sed modico eſt natura contenta, nec multi

Ecce quæ debeat eſſe intentio ſeu quis ſinis aſpirantium ad ordines Eccleſiaſticos. Peruerſus ſinis quis.

ſola in his neceſſaria quærunt, quippe minori facilè ſatis obtinenda periculo. Honorati incedere volunt, placere ſtudent hominibus, delectari & ſuperbire, & huic ſeculo per omnia conformari. Audi querelas Domini quid ſuper hac tanta hominum temeritate loquatur patiens redditor, pœnitentiam cupiens, quàm vindictam. *Ipſi*, inquit, c *regnauerunt, & non ex me: principes extiterunt, & ego non vocaui eos.* Vniuerſos ſi quidem in ordinibus Eccleſiaſticis cæteriſq; ad Sanctuarium pertinentibus honorem quærentes proprium aut diuitias, ſeu corporis voluptatem, poſtremò quæ ſua ſunt, non quæ Ieſu Chriſti, manifeſtè prorſus & indubitanter, non ea quæ Deus eſt charitas, ſed aliena à Deo, & quæ omnium radix malorum d, cupiditas introducit. Quid iſtud temeritatis, imò quid inſaniæ eſt? Vbi timor Dei, vbi mortis memoria, vbi gehennæ metus, & terribilis expectatio illa iudicii? Sponſa nec cubiculum nec cellam ingredi niſi rege introducente præſumit, tu vero intrentes iſtos nec vocatus, nec introductus? *Trahe me poſt te*, ait illa, *in odorem vnguentorum tuorum curremus* e. Nunc autem trahit ſua quemque voluptas, & odorem turpis lucri ſectantes, quæſtum æſtimant pietatem: quorum certa eſt damnatio f.

c Oſee 8 a
En quos & quantos non quidē charitas ſed cupiditas introducat in Eccleſiam.
d 1. Tim. 6 b
e Cant. 1. à
f 1. Tim. 6 b

Verum etſi irreprehenſibilis videatur ingreſſus, & intentio caſta, nihilne vltra timendum eſt? Timendum quidem, & maximè. Neque enim quicunque ſpiritu cœperint g, etiam ſpiritu conſummantur, ſed carne nonnulli. Denique & Saul princeps conſtitutus à Domino h, & Iudas non ab alio electus in Apoſtolum memoratur i. *Nonne ego*, inquit, *vos duodecim elegi & vnus ex vobis diabolus eſt?* Vtinam in duodecim vnus hodie Petrus; vnus, qui reliquerit omnia; vnus qui loculis careat, inueniatur. *Vnus*, inquit, *ex vobis diabolus eſt.* A duobus vtique bolis diabolus dicitur; & Iudas non loculum, ſed loculos habet. Vtinam ſaperes miſer & intelligeres cum theſauro pecuniæ theſaurum iræ pariter cumulari: vtinam nouiſſima prouidens animaduerteres facilè per foramen acus tranſituros ooo diuitiarum cumulos, ſed delictorum. *Nihil enim intulimus in hunc mundum: haud dubium, quia nec auferre quid poſſumus* k. Sanè argentum & aurum non nihil eſt: ſibi vtrumque retinet mundus. Inexorabilem conſtituit ianitorem: foramen anguſtum eſt: nihil ex omnibus aſportare licebit. Nam peccatum quoniam nihil eſt, nulla poteſt foraminis anguſtia retineri. Solum hoc te ſequitur quocumque ieris: quacunq; intraueris, pellem hanc non depones. Quæ autem paraſti inſipiens, cuius erunt?

16\.
Legitimè ingreſſus, de perſeuerantia non ſecurus.
g Gal. 3 a
h 1. Reg. 2. d
i Ioan. 6 g
k 1. Tim. 6. b
Diuites peccata non opes hinc ſecum efferent.

Væ, væ in domo Dei horrendum videmus. Quid ni Idololatras miniſtratores? Mentior ſi non idolorum ſeruitus auaritia eſt l; ſi non quibuſdam etiam venter ſuus factus eſt Deus ſuus m. Quod enim quiſq; præ cæteris colit, id ſibi Deum conſtituiſſe probatur. Quantos ſanè vidimus qui diligunt munera, ſequuntur retributionem? Quantos qui Chriſto Domino non ſeruiunt, ſed ſuo ventri? *Quiſputas eſt fidelis ſeruus & prudens, quem conſtituit Dominus ſuper familiam ſuam, vt det illis eſcam in tempore* n? Quæris forte quam eſcam? *Meus*, inquit, *cibus eſt vt faciam voluntatem patris mei* o. Nimirum *vita in voluntate eius* p, qua quidem nec paſci ipſe, nec alios paſcere poterit, niſi fidelis ſit & prudens, vt eam & intelligat & diligat, diligat autem fortiter, diligat & feruenter. Quando enim excuſare ignorantia poſſit hominem, qui ſe magiſtrum inſanium, doctorem inſipientium profitetur? Ignorans vtique ignorabitur q, imò & multos ignorare faciet & ignorari.

17\.
l Coloſ. 3 a
m Philip. 3 d
Quo quis præ cæteris omnibus colit, id ſibi Deum conſtituit.
n Matt. 24 d
o Ioan. 4 e
p Pſal. 26. a
q 1 Cor. 14 g

Capvt. VI.

Paſtorum eſt ſubditis interpretari diuinam voluntatem; quid, ſi ipſi eam ignorent?

Qvid enim periculi ſit, vbi non inuenit paſtor paſcua, ignorat dux itineris viam, vicarius neſcit domini voluntatem: Eccleſia quotidie multipliciter & miſerabiliter experitur. Eſt enim vt ſanctiſſima, ſic & ſacratiſſima res voluntas Dei, & occultum hominibus conſilium, de quo & Apoſtolus gloriatur, *puto* inquiens, *quod*

& ego conſilium Dei habeam q. Vnde & ipſa veritas: *Nemo ſcit quæ ſunt in homine, niſi ſpiritus hominis, qui eſt in ipſo. Sic & quæ Dei ſunt, nemo nouit, niſi ſpiritus Dei, qui in ipſo eſt.* Vtilis proinde lectio, vtilis eruditio eſt, ſed multo magis vnctio neceſſaria, quippe quæ ſola docet de omnibus s. Vnde autem ſcire videbitur quæ ſit voluntas Dei bona, & beneplacens, & perfecta, qui nec pulſare, nec quærere, nec petere conſueuit; qui donec alienarum curam ſuſciperet animarum, nunquam ſuæ geſſiſſe curam, ſed in vano eam viſus eſt accepiſſe? Atq; vtinam vel tunc curaret ſuam, vt meam quoq; poſtea curaturum ſperare liceret; & de ſuo prius oculo feſtucam eiiceret, vt de meo videret eiicere trabem t. Nam de his quidem qui & vbi fortè intelligunt Domini voluntatem, negligunt tamen, & quantum præualet aduerſantur ei: qui dederunt manus morti, & cum inferno iniêre fœdus, vt odientes bonum, adhærentes malo, parati ſint gratis conſentire peccato, fouere malitiam, fauere iniquitati, quoniam odibiles Deo, & mundo execrabiles eſſe conſtat, melius eſt ſilere quàm loqui.

q 1. Cor. 7. g
r 1. Cor. 2. c
s 1. Ioan. 2. d
Quomodo curabit curam animarum, qui ſuam negligunt.
t Matt. 7. a

19\. Nemo repentè fit peſſimus.

Sanè nemo repentè fit turpiſſimus, & vix aliquis in hunc affectum nequitiæ niſi praua conſuetudine pertranſiuit. Sunt enim infirmi & tepidi amatores iuſtitiæ, quibus aut vigor aut feruor deeſt, aut fortaſſis vterque; cum vterque ſit summoperè neceſſarius, inter proſpera quippe & aduerſa verſanti. Etenim vigoris eſſe dignoſcitur, nequaquam cedere tribulationi, ſed pro iuſtitia perſecutionem viriliter ſuſtinere, ſic feruori videtur attribuendum, nullis capi voluptatibus, nullis illecebris eneruari. Quæ quidem tum omni populo, tum maximè & ſpecialiter ducibus populi ſunt neceſſaria, ne fortè in perniciem omnium errare contingat. Quid enim refert qua occaſione viam deſerant veritatis, ſeducantur ignari, ſequantur ſpontanei, compellantur inuiti, ſeu attrahantur illecti? quid intereſt, dummodo eant in perditionem: Sic enim Euæ prudentia, Adæ temperantia, Cain omnino iuſtitia, Petro defuit fortitudo. Quam quidem virtutis quadrifariæ perfectionem & cathedram ſanctitatis omnimodo exigit miniſterium hoc de quo loquimur: vt hac dote carens, fruſtra ſibi tanquam per Chriſtum introierit, blandiatur. Si quidem dicitur ignoranti, *Si cæcus cæco ducatum præſtet: nonne ambo in foueam cadunt* t? Et item: *Sacerdotes non dixerunt, vbi eſt Dominus? & tenentes legem neſcierunt me. Ipſi prophetæ & paſtores abierunt in terram quam ignorauerunt* u. Dicitur & iniquo: *Fur non venit niſi vt mactet & perdat* x. Et illud: *Dilexiſti malitiam ſuper benignitatem* y: Dicitur puſillanimi: *Mercenarius & qui non eſt paſtor, videt lupum venientem & fugit* z. Dicitur ei qui poſt concupiſcentias ſuas vadit: Mors eſt poſita ſecus introitum delectationis. Dicitur item: *Omnes quæ ſua ſunt quærunt, non quæ Ieſu Chriſti.* o Verum hoc hactenus.

Virtutum cardinalium perfectio requiritur in Prælato.
t Matt. 15. b
u Hier. 2. b
x Ioan. 10. b
y Pſal. 51. a
z Ioan. 10. a
o Philip. 2. e

CAPVT VII.

Quid conſiderandum Clerico legitime ad Clericatum promoto.

20\.

IAm qui per Chriſtum ſibi in ſortem miniſterii huius introiſſe videtur, de cætero quemadmodum ei ſeruiat, quemadmodum miniſtret, quemadmodum paſcat tripliciter, vt prædiximus, gregem Domini, ſolicita ſecum examinatione diſcutiat. Indignus enim lacte & lana conuincitur, ſi non paſcit oues. Si non vigilat in cuſtodia gregis: iudicium ſibi manducat & veſtit. Væ, væ tibi clerice: *mors in olla* a: Mors in ollis canum: mors in huiuſmodi deliciis eſt. Non modò, quia ſecus introitum delectationis poſita eſſe cognoſcitur, ſed ob id maximè, quia populi conſtat eſſe peccata quæ comedis b. Sumptus Eccleſiaſticos gratis habere te reputas? Cantando (vt aiunt) tibi prouenire videtur: ſed bonum erat magis fodere, aut etiam mendicare. Peccata enim populi comedis, ac ſi propria tibi minus ſufficere viderentur. Solicitus eſto tanquam redditurus rationem pro eis, gemitus fundere, dignos agere pœnitentiæ fructus. Alioquin tibi ea noueris imputanda, quæ modò inter delicias comedis & paruipendis, & diſſimulas tanquam nihil attinentia tibi: O iudiciorum Dei abyſſus multa! O terribilis Deus in conſiliis ſuper filios hominum c! Fruſtra tunc incipient miſeri dicere montibus, *Cadite ſuper nos: & collibus, operite nos* d. Venient, venient ante tribunal Chriſti: audietur populorum querela grauis, accuſatio dura, quorum vixere ſtipendiis, nec diluêre peccata: quibus facti ſunt duces cæci, fraudulenti mediatores. Quid tibi inſipiens deliciæ ſapiunt? quid diuitiæ illæ cæcos delectant oculos; quibus mercaris tam graue iudicium, tam duræ temetipſum obligas rationi? Vniuerſa ſiquidem vſque ad quadrantem nouiſſimum exigêris.

a 4 Reg. 4. g
b Oſee 4. b
Clerici peccata populi comedunt O durus & noxius cibus, niſi probè concoxerint.
c Pſal. 65. a
d Luc. 23. d
Querela populorum in iudicio contra clericos, quos fruſtra aluerunt.

21\.

Sed eſto ſtudioſè quis & fructuoſè laboret: *dignus planè eſt operarius mercede ſua* e: *vt qui altario ſeruit, de altario viuat* f. Viuat, inquam, de altario, vt iuxta eundem Apoſtolum *alimenta & quibus tegatur habens, his contentus ſit* g: Tertium ei hoc periculum eſt. *De altario,* inquit, *viuat*: non ſuperbiat, non luxurietur, denique non ditetur; nec contra Sancti * cuiuſdam planè dignam omni acceptione ſententiam, ex clericatu ditior fiat. Non ſibi de bonis Eccleſiæ ampla palatia fabricet, mutans quadrata rotundis; nec loculos inde congreget; nec in vanitate & ſuperfluitate diſpergat; non extollat de facultatibus Eccleſiæ conſanguineos ſuos, aut nepotes (ne filias dixerim) nuptui tradat. Res pauperum non pauperibus dare, par ſacrilegii * crimen eſſe dignoſcitur. † Sanè patrimonia pauperum, facultates Eccleſiarum: & ſacrilega eis crudelitate ſurripitur, quicquid ſibi miniſtri & diſpenſatores, non vtique domini vel poſſeſſores, vltra victum accipiunt & veſtitum. Nec enim ordinauit Deus his qui Euangelio ſeruiunt, de Euangelio quærere aut habere delicias vel ornatum, ſed viuere (ait Paulus h) ex eo: vt videlicet ſint contenti alimenta corporis, non irritamenta gulæ, aut incentiua libidinis, & quibus tegantur, non quibus ornentur, accipere.

Quid vobis est animi, qui hæc legitis, qui tot beneficia poſſidetis?
e 1. Tim. 5. c
f 1. Cor. 9. b
g 1. Tim. 6. b
* Hieron. ad Nepot.
* Bern. Epiſt. 2.
Clerici non quærant ditare, aut exaltare conſanguineos ex bonis Eccleſiæ, v. S. Bern. de Conſ. l. 4. c. 4. Conc. Trid. Seſſ. 25. de Reform. cap. 1.
* al. Sacrilegio.
† Verba Hieron. ad Pammach. de obitu Paulinæ.
h 1. Cor. 9. b

Sanè qui non fideliter introiuit, neque per Chriſtum, quidni infideliter agat, & contra Chriſtum? Manifeſtam ſine dubio faciet arbore fructus, radicem palmes, opus intentionem. Faciet ad quod venit, vt mactet vtique & diſperdat. Quando vtique altario ſeruiat qui eiuſmodi eſt: ſeruiat autem in ſpiritu & veritate? Tales nimirum Pater adoratores quærit i. Alioquin miniſtratio mortis eſt, in iudicium & condemnationem. Aut quando poterit neceſſariis eſſe contentus, qui eo animo introiuit, vt ſtipendia cleri in vſus voluptatis, curioſitatis & vanitatis congreget, ſeruet, expendat?

Clericis frugalitas viuendum.
i Ioan. 4. c

CAPVT VIII.

Funiculus triplex trahens in perditionem clericos, ſi male intrent male miniſtrent, & male vtantur bonis Eccl.

TRiplex ergo funiculus qui difficilè rumpitur, hominem miſerum in perniciem trahit, qui impurè intrat, indignè miniſtrat, ſed & ipſo fructu abutitur temporali. Quid enim ſi in hoc mundo floret, & proſperatur in via ſua? Areſcet velociter; citò decidet flos fœni, & vapor ad modicum parens. Parcitur virgæ, quoniam *inuenitur iniquitas eius, ad odium* m vtique, non ad iram. *Virga*, inquit n, *tua & baculus tuus ipſa me conſolata ſunt*. Habet enim virgam, ſed habet etiam baculum. Et hæc conſolatio eſt, quòd is qui virga cæditur, baculo ſuſtentetur. Aut certè portat paſtor virgam & baculum, illam ouibus, illum lupo, omnia autem propter electos. Siquidem & virga eos conſolatur à ſtimulis conſcientiæ, dum hoc modo ſentiunt ſibi peccata dimitti: dicente Domino: *Ego ſum ego ſum ipſe qui deleo iniquitates tuas* o. Et baculus iuuat ad tolerantiam virgæ, dum illius comparatione ſit leuior. Econtra verò dicatur induratis. *Frons mulieris meretricis facta eſt tibi: erubeſcere noluiſti* p. Et addit. *Receſſit Zelus meus à te, vltra non iraſcar tibi* q. Quem enim *diligit, arguit, & flagellat omnem filium quem recipit* r. Liquet proinde eos qui in labore hominum non ſunt, & cum filiis non flagellantur, nec diligi à Deo nec recipi. 22.

m Pſal. 35. a
n Pſal. 22. a
Virgæ & baculi paſtoralis interpretatio.
o Eſai. 43. d
p Hier. 3. b
q Ezech. 16. e
r Heb. 12. b
s Pſal. 72. a

23\. An tu fortè quos in mundo florere conſpicis, ab au-

ctore mundi diligi putas? Audi quid ſuper hæc ſcriptura loquatur: [t] *Omnis qui voluerit amicus eſſe huius mundi, inimicus Dei conſtituitur.* Et alio loco, [u] *Chariſſimi, nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo ſunt. Si quis diligit mundum, non eſt charitas patris in eo.* Verba ſunt Apoſtolorum. Primum quidem verbum Iacobi: ſecundum eius diſcipuli quem diligebat Ieſus, qui & ipſius ignorare non poſſet animum. Sed vis noſſe quis ſit qui diligat mundum? Neque enim creaturas Dei iuberis odiſſe, ſed quæ à Deo non ſunt, ea diligere prohiberis. Quæ verò ſint hæc, Ioannes ipſe loquatur adiciens: *Nolite,* ait, *diligere mundum, neque ea quæ in mundo ſunt. Omnia enim quæ in mundo ſunt, concupiſcentia carnis eſt, & concupiſcentia oculorum, & ambitio ſeculi: quæ non ſunt,* inquit, *ex patre, ſed ex mundo.* Viderit hic quiſque cuius ſit ſpiritus, quid diligat, quid cupiat, quid ſectetur. Ecce enim ſpeculum veritatis, tantum ne quis conſiderato vultu conſcientiæ ſuæ prætereat, & qualis fuerit obliuiſcatur. Ambitio, curioſitas & voluptas non ex patre ſunt, ſed ex mundo. Aut certe quia multi codices habent non ambitionem ſeculi, ſed ſuperbiam vitæ: *concupiſcentiam carnis* vniuerſam accipe corporalium ſenſuum delectationem, qua quidem ne ipſa curioſitas caret. Ac deinceps *concupiſcentiam oculorum,* quæcunq; ad humanum diem (quem Propheta minimè concupiuit [x]) & ſecularé gloriam & extrinſecam pertinent vanitatem. Porrò in *ſuperbia vita,* elationem cordis intellige. Hæc enim tria qui diligit, mundum diligit, & Dei conſtitutus eſt inimicus.

[t] Iac. 4. a
[u] 1 Ioan. 2. b
Felicitas mundana non eſt argumentum dilectionis diuinæ.
Quis dicatur diligere mundum
[x] Iere. 17. b
Diligens mundum, inimicus Dei eſt.

24\. Suſcipiat autem qui eiuſmodi eſt, reconciliationis officium? Num mediator is, qui etiam proditoris ſcelere inimicitias cumulauit? vt merito iam non vt hoſtis, ſed vt traditor iudicetur, vt Iudas vtique, nó vt Saulus. Nam impudentia & frontoſitas cum obduruerit vt non paueat, non horreat, non contremiſcat: ea iam demum deſperatio eſt. Quid enim? Homo ſibi conſcius homo, tanquam qui iuſtitiam fecerit, diuino ſeſe vultui ſiſtere non veretur, tanquam domeſticus intrat & exit, magiſtrum ſalutat, genua flectit, oſculatur ore ſacrilego, doloſè agit: ſed in conſpectu Dei: *vt inueniatur iniquitas eius ad odium* [y]. Odibilis planè Deo frontoſa temeritas, & impudẽtia execranda. *Propter quid enim irritauit impius Deũ, exacerbauit Dominum peccator, vt ſecundum multitudinem iræ ſuæ non quærat* [z]? Num propter fornicationes, inceſtus, aut ſacrilegia? Nihil horum Propheta memorat, ſed quod in corde ſuo dixerit, *non requiret.* Sermo cordis, affectio eſt. Corde enim dicere *non requiret,* eſt, non expaueſcere exquiſiturum. Hæc impietas, cui ſecundum multitudinem iræ ſuæ non miſeretur Deus nec quærit, nec arguit, nec flagellat, nec *vlciſcitur in adinuentiones eorum,* ſicut de Moyſe & Aaron & Samuële legimus [a] quibus minimum propitius fuit.

Male apud Deum fungitur officio mediatoris, qui ipſe inimicus Dei eſt.
[y] Pſal. 35. a
[z] Pſal. 9. f
Ibid.
Deum nõ timere iudicem ſumma impietas.
[a] Pſal. 98.

25\. Sed expreſsè & ſignanter cuius ſit hæc impietas, audiamus: *Miſereamur impio,* ait Dominus [b], velut in concilio Angelorum & congregatione deliberans. Nec eos latuit crudeliorẽ omni indignatione miſericordiam iudicem meditari, qua non diſcat homo iuſtitiam facere, ſed obdormiſcens miſer & dicens: *Oblitus eſt Deus, auertit faciem ſuam* [c]: dies ſuos ducat in bonis, in puncto ad inferos deſcenſurus [d]: *Et cum dixerit, pax & ſecuritas, tunc ſubitaneus ei ſuperueniat interitus,* nec effugiat [e]. *Et nõ diſcet,* inquiũt, *facere iuſtitiam. In terra ſanctorum iniqua geſſit* [f], ait Dominus: ac ſi diceret: Nolo diſcat iuſtitiam facere, inuenta eſt iniquitas eius ad odium.

[b] Eſai. 26. b
Maxima ira, cum peccatoribus nõ iraſcitur Deus.
[c] Pſal. 9. f
[d] Iob 21. b
[e] 1. Theſſ. 5. a
[f] Eſai. 26. b

C A P V T IX.

De horrenda impietate Clericorum, qui in Eccleſiaſt. ſtatu tanta dignitatis conſtituti tam indigna gerunt.

AN adhuc quærendũ eſt quis iſte, ſit impius? *In terra,* inquit, *ſãctorum iniqua geſſit,* in Eccleſiaſticis poſſeſſionibus, quæ ſanctorum fuerant vſibus aſſignatæ; in domo Dei, quam ſanctitudo decet: de qua Paulus diſcipulum ſtudioſè ſolicitans, *Vt ſcias,* inquit [g], *quomodo te oporteat conuerſari in domo Dei, quæ eſt Eccleſia Dei viui, columna & firmamentum veritatis.*

Clerici in terra ſanctorum iniqua gerentes
[g] 1 Tim. 3. d

26\. In clero quippe tanquam in cœlo gerens iniqua, quid A niſi de miniſterio iudicetur? Cæleſte tenet officium. *Angelus Dominus exercituum* factus eſt [h], tanquam Angelus aut eligitur, aut reprobatur. Inuenta quippe in Angelis prauitas & diſtrictius iudicetur neceſſe eſt, & inexorabilius quàm humana. Age ergo, quoniam *iudicium graue his qui præſunt, & potentes potenter tormenta patientur* [i]: aſcendat ſuperbia tua ſemper, ſequere regem tuum. Omne ſublime videant oculi tui. Feſtina multiplicare præbendas: inde ad Archidiaconatus euola; demum aſpira ad Epiſcopatum; ne ibi quidem requiem habiturus, quoniam ſic itur ad aſtra. Quò progrederis miſer? An vt ab altiori gradu ſit caſus grauior? Neque enim ſic paulatim decides, ſed tanquam fulgur in impetu vehementi, quaſi alter Satanas ſubitò deiicieris. *In labore hominum non ſunt,* inquit, *& cum hominibus non flagellabuntur: ideo tenuit eos ſuperbia* [k], peccatum diaboli; quo ceciderunt qui operantur iniquitatem. Hæc eſt quæ non recipit diſciplinam. Curari renuit, medelam non ſuſtinet. Vlcus peſſimum, quod nec ſummis ſaltem digitis patitur attrectari. Huius & ipſe indignationem B vereor ſuper his, & graue iudicium. Quidni timeam morſus feralem inſaniam, & animarum phreneſim, non ignorans?

[h] Malach. 2. b
[i] Sap. 6. a
Superbia, ambitio, & auaritia clericorũ imitatrix Diaboli.
[k] Pſal. 72. a
Superbia non recipit diſciplinam.

27\. Sed Domini ſunt verba quæ replico, & eadem ipſi quoque legunt & intelligunt pariter, lege quippe ſcientes. *In terra,* inquit, *ſanctorum iniqua geſſit, & non videbit gloriam Domini* [l]. Durus eſt hic ſermo, & comminatio valde terribilis, *non videbit gloriã Domini.* Quid igitur cætera vidiſſe præſtat? Hiccine totus miſericordiæ finis? Hanc ego miſericordiam nolo; procul fiat miſeratio tam crudelis, ne veniat in eorum conſortium anima mea. Quis enim vobis miſeri demonſtrauit fugere à ventura ira? Quid præſentem tantopere fugitis iram, flagellum timetis, declinans virgam? Et quidem in hac die veſtra, quæ ad pacem vobis, ſed ſi cognouiſſetis & vos. Mutatis, non effugitis pœnitentiam. Nam malum impunitum eſſe non poteſt. Non punitus hic propria voluntate, punietur alibi ſine fine. Miſera ſanè & extremæ plena dementiæ commutatio, humanum declinare laborem, & paratum diabolo ſtridorem eligere ſempiternũ.

[l] Eſai. 26. b
Nullum peccatum impunè committitur, aut hic, aut alibi luẽdum eſt.

28\. Animaduertite ſiquidem & videte, non hominibus, C ſed diabolo & angelis eius ignem illum eſſe paratum. Ille enim hoſtis & lupus, nos autem populus eius, & oues paſcuæ eius. Illi ſecuris & malleus, nobis flagellum & virga debetur. Illius iniquitas inuenta ad odium, ſuum habeat carcerem, vbi nulla redemptio, vnde nemini liceat reſpirare. Mihi ſanè & labore tolerabilior carcer, & tempore breuior aſſignatur: vbi cum iratus fuerit Dominus miſericordiæ recordetur, redemptionem ſuo mittẽs populo copioſam. Deniq; tempus mihi conſtituit. Mihi dicit *donec,* illi parat æternum. *In ſudore,* inquit, *vultus tui comedes panem tuum, donec in terram de qua ſumptus es reuertaris* [m]. Peſſimus ille Angelus de terra ſumptus non eſt, nec in terram aliquando rediturus. Propterea nõ habet *donec,* ſed ignis ei paratur æternus. Minimè igitur expedit vt in ſapientia huius ſeculi, auctoris ſeculi non vereamus fruſtrari iudicium, & deludere velle ſententiam, declinando videlicet laborem hominum & ſudorem, ac ſi nullo modo nos contingere videatur quod Adæ dictum eſt: aut non in eo ſententiam laboris excepèrimus, in quo ſine exceptione peccauimus omnes: aut non commu- D nis culpæ nihilominus eſſe debeat pœna communis.

[m] Gen. 3. d

C A P V T X.

Periculoſum eſſe in hac vita bona recipere.

29\. FOrte verum aliqui dicent; Quid peccamus? Bona eſt omnis creatura Dei, noſtra licitè poſſidemus, noſtris vtimur facultatibus, à rapinis & latrociniis abſtinentes. Enimuero non paſcetis in cruce coruos. Ego ſanè diuitem illum cuius Saluator meminit in Euangelio, in nullo horum audio accuſari [a]. *Induebatur purpura & byſſo, quotidie epulabatur ſplendidè.* Si crudelitatis arguitur, quod ſubſtantiam mundi habens

[a] Luc. 16. d
Quid diuitem damnauerit.

nempe ſola inhumanitas in Lazarum.

& videns fratrem ſuum egere, clauſerit viſcera ſua ab eo quando hæc diuiti deeſt? Quantos videtis & ipſi Lazaros eſurientes, nudos, ægrotos, & plus de iumentis veſtris, plus de eorum phaleris, quàm de iſtorum miſeriis cogitatis? Sed ad tremendum Abrahæ iudicium veniamus. Non enim Abrahæ, ſed Dei ſententia eſt. *Memento*, inquit, *fili, quod recepiſti bona in vita tua, & Lazarus ſimiliter mala*[o]. Verum vtrumque eſt, non poteſt omnino negari. Fer ſententiam, quia paucis expreſſa totius ſumma negocii eſt. Ille bona, & iſte mala recepit. Quid modo? *Nunc autem*, inquit, *hic conſolatur, tu verò cruciaris*[p]. Expergiſcimini ebrii, & flete. Terribilis enim Deus in iudiciis ſuper filios hominum. Hæccine cruciatuum cauſa tota, quòd in hoc ſeculo bona recepit? Ipſa planè. Neque enim ad hoc nos de paradiſo voluptatis animaduerſio diuina eieciſſe videtur, vt alterum ſibi hic paradiſum adinuentio humana pararet. Homo ad laborem natus, ſi laborem refugit, non facit ad quod natus eſt, ad quod venit in mundum. Quid reſpondebit ei qui miſit eum, qui inſtituit vt laboraret? *Memento*, ait, *quod recepiſti bona in vita tua, & Lazarus ſimiliter mala: nunc autem hic conſolatur, tu verò cruciaris*. Quid dicemus ad hæc? Si tuſſis finis, & tale iudicium, vt extrema gaudii luctus occupet: nunquid non præferenda ſunt in hoc ſeculo mala bonis? Quippe nec illa vera bona, nec iſta vera mala eſſe manifeſtum eſt. Vera potius ſententia Salomonis[q]: *Melius eſt ire ad domum luctus, quam ad domum conuiuii.*

* Luc. 16. d

o Ibid.

Qui Epulonis vitam, & Lazari mortem optat, miſerè fallitur: Difficile imo impoſſibile eſt, vt & præſentibus quis & futuris fruatur bonis, vt & hic ventrem, & illic mentem impleat: vide de his transeat ad delitias, &c. Hieron. Epiſt. ad Heliod.

q Eccl. 7. a

r Luc. 6. d

Quis finis eorū, qui receperunt bona in vita ſua.

30\. Cæterum ſi ſic cruciandi ſunt qui in vita ſua bona receperint, & habentibus conſolationem præſentem, væ repoſitum eſt ſempiternum[r]: cum in ſuperioribus inuenti ſint aliqui de ſapientia carnis ſcientes in omnib[us] & per omnia reprobare malum, & eligere bonum, quiſnam eorum poterit eſſe finis, ſi ſecūdum multitudinem conſolationum ſuarum dolores apprehenderint animas miſerorum? Conſequens enim videtur, vt bona omnia, & omnem ſeculi huius recipientes conſolationem, nihilominus vniuerſum væ, & vniuerſi maneant cruciatus. An verò & illud æquè ex eadem Abrahæ ſententia conijciendum videtur, eos qui contrario ductu ſpiritus, vitæ præſentis omnia bona reſpuunt, & eligunt mala, omnia quoque bona Domini, & omnem habituros conſolationem? Forte enim hoc erat quod Petrus audire voluit, cum tanta fiducia Dominum tantaque libertate conuenit. *Ecce*, inquit, *nos reliquimus omnia, & ſecuti ſumus te. Quid ergo erit nobis*[s]?

Quis finis eorum, qui huius vitæ bona reſpuunt.

s Matt. 19.

31\. Nota admodum quæſtio eſt quemadmodum Petrus, cum nil ferè ex omnibus habuiſſe ſciatur, tam fiducialiter glorietur ſeſe omnia reliquiſſe. Vnde Sanctorū quiſpiam[t], *Multum*, inquit, *deſeruit, qui voluntatem habendi dereliquit*. Et poſt pauca: *A ſequentibus tanta relicta ſunt, quanta à non ſequentibus deſiderari potuerunt*. Fidelis ſermo, ſed forſitan clauſus & ipſe eſt. Nunquid enim voluntas habendi tam multa complectitur, vt reliquiſſe illā, ſit omnia deſeruiſſe? Quis hominum omnia deſiderare poſſit, necdum piſcator ille pauper & modicus? Sed quid cuique ſufficere poſſit, diligentius veſtigato, & facilè eſt inuenire omnia deſiderantem. Neque enim ponere eſt concupiſcentiæ modum, donec videatur impleta, donec adepta ſit quibus valeat eſſe contenta. Cæterum nec amator pecuniæ dicet aliquando, ſufficit, nec libidinoſus ſatiabitur voluptate. Sic & crudelis quiſque ſemper ſanguinem ſitit, & ambitioſus aut cupidus laudis humanæ adeptus dignitatum titulis ſeu fauoribus, nullum exinde capit omnino remedium, ſed deſiderio æſtuat ampliori. Minus autem inuenit requiem, qui ſibi placere cupit, & ſuis, id eſt, quibuſdam fatuis de ſemetipſo teſtimoniis gloriatur dicens: *Manus mea excelſa*[u], putans ſeſe aliquid eſſe, cum nihil ſit.

Quæſtio. Quomodo Petrus omnia reliquit, qui nihil habuit.

† S. Greg. hom. 5. in Euang.

Concupiſcētia inſatiabilis.

u Deut. 32. d

32\. Vidi ego aliquando quinque viros, quidni phreneticos arbitrer? Primus ſiquidem buccis tumentibus marinam maſticabat arenā. Secundus ſulphureo aſtans lacui, exhalantem teterrimum fœtidiſſimumq; geſtiebat haurire vaporem. Porrò tertius fornaci incubans vehementer accenſæ, micantes ſcintillas hiantibus excipere faucibus lætabatur. Quartus ſupra pinnaculum templi reſidens, leuioris auræ ſpiritum aperto attrahebat ore: & ſi quo minus influere videretur, flagellu ſibi ventum ipſe ciebat, ac ſi totum ſperaret aërem deglutire. Quintus ſeorſum poſitus ridebat cæteros, ipſe quoq; ridendus, & maximè. Proprias enim carnes incredibili quodam ſtudio ſugere laborabat: nunc manus, nunc brachium, nunc alias partes applicans ori. Miſeratus homines cauſamq; miſeriæ ſciſcitatus à ſingulis, vnam omnibus eſſe reperio, validiſſimam vtique famem. Tunc verò macilentiſſimas eorum facies contemplatus, recordabar Prophetæ gementis miſerabiliter & dicentis: *Aruit cor meum, quia oblitus ſum comedere panem meum*[u]. Quid hæc vobis, inquio, proſunt? Non ſunt naturales cibi, magis famem hæc prouocant quam extinguunt. Panis namque animæ iuſtitia eſt, & ſoli *beati qui eſuriunt illum: quoniam ipſi ſaturabuntur*[x].

v. Nota.

u Pſal. 101 a

x Matt. 5. a

33\. Nimirum ad imaginem Dei facta anima rationalis, cæteris omnibus occupari poteſt, repleri omninò non poteſt. Capacem Dei, quicquid Deo minus eſt, non implebit. Inde eſt quod naturali quidem deſiderio ſummum quiuis probatur appetere bonum, nullum niſi adepto eo requiem habiturus. Cæterum errant miſeri non inuenientes viam: & vt ſcriptum eſt *ambulant impii in circuitu*[y], dum minora quæque bona quærentes, illud ſemper deſiderant, quod ſibi vicinius necdum videtur adeptus. Atq; vtinam, ſi fieri poſſet, cætera omnia obtinuiſſet vnus, eodemque proculdubio & ipſum (quod ſibi ſolum deeſſe videret) ſummum vtique bonum deſiderio quæſiturus, quo cætera quoq; ſemper expetit non adepta. Sed innumera ſunt hæc, & à cæteris quoque pariter requiruntur. Quod valet quiſque trahit in partem, nec aliquando poterit hic circuitus peragrari. Vis peruenire? Incipe tranſilire. Alioquin proficiens miſer in deſiderio terrenorum, & à ſummo bono eo longius inuenieris, quo te amplius dederis caducis rebus & tranſitoriis appetendis. In circuitu ſiquidem ambulas: & quod prope erat in corde & in ore tuo, ſi corde crederes, & ore confitereris? terga vertens declinas, & elongaris ab eo. Hinc eſt quod vociferatur dicens[z], *Conuertimini filii hominum*. Et iterum *Reuertere, reuertere Sunamitis reuertere, reuertere, vt intueamur te*[a]. Anfractuoſa ſiquidem via eſt, & inambulabilis: faciliuſq; peruenies ſpretis omnibus, quam adeptis.

Homo terrenis occupari poteſt, ſed ſatiari non poteſt, niſi Deo.

y Pſal. 11 b

z Pſal. 89 d

a Cantic. 6 d

Capvt XI.

Illuſtris Petri obedientia ad ſequendum Christum, non conſulta prudentia mundi commendatur.

34\. *Ecce nos reliquimus omnia, & ſecuti ſumus te, quid ergo erit nobis?* Dignum planè apoſtolica fide & deuotione verbum. Iam reliquiſti omnia, iam Dominum Petre ſecutus es: & nunc demum quid ſis accepturus, interrogas? Verè Simon, verè obediens in auditione auris, ſine pacti conuentione. Ad vnius enim iuſſionis vocem *Petrus & Andreas relictis omnibus ſecuti ſunt redemptorem*[a]. Quod ſi homini carnali ſtultitia fortè videtur, audiat: *Quod ſtultum eſt Dei, ſapientius eſt hominibus: & quoniā placuit Deo per ſtultitiam prædicationis ſaluare credentes: quippe cum mundus eum in ſapientia minimè cognouiſſet*[b]. Quantos enim mundi ſapientia maledicta ſupplātat, & conceptum in eis extinguit ſpiritum, quem voluerat Dominus vehementer accendi? Noli, inquit, præcipitanter agere, diu conſidera, diligentius intuere. Magnum eſt quod proponis, opus habens multa deliberatione. Experire quid poſſis, amicos conſule, ne poſt factum pœnitere contingat.

Simon obediens

a Matth. 4 d

b 1. Cor 2 d

Sapientiæ mundanæ mos & ingenium,

35\. Hæc ſapientia mundi terrena, animalis, diabolica, inimica ſalutis, ſuffocatrix vitæ, mater tepiditatis, quæ ſolet Deo vomitum prouocare. Caue ubi ait. Vt quid enim? Cum à Deo verbum eſſe non dubites, quid opus eſt deliberatione? Vocat magni conſilii Angelus, qui aliena conſilia præſtolaris? Quis enim fidelior, quis ſue ſapientior illo? Deduc me Domine, & deducar: fortior eſto & inualeſce. Noui ego quænam ſint quæ oportet fieri citò. Ab ore putei gehennæ eripior: & inducias

Sapiētia mūdi non aud[i]endam in negotio ſalutis.

perium, & ecitabor: & cunctabor exire ſi forte interim ſit aliquid? Abſcondi ignem in ſinu meo, & exuſtu iam latere, iam nudatis viſceribus, iam ſanie defluente, diu mihi & deliberandum eſt an expergiſcar, an excuciam, an abiiciam illum? Magnum omnino eſt quod offertur, ſed eo vtique libentius & feſtinantius ſuſcipiendum, & obuiis arripiendum manibus cum feruore & hilaritate. Probet autem ſeipſum, qui de propria virtute præſumit. Nam diuina quidem omnino probata eſt. Amicos conſulas, qui non legit: *Inimici hominis domeſtici*
e Mich. 7. b *eius* e. Quid frequentas Euangelium, qui Euangelio non obedis? At in eo ſanè legimus promittenti cuidam ſequi Dominum, ſed defunctum prius patrem ſepelire
d Matt. 8. c volenti reſponſum ab eo d, vt ſineret mortuos ſepelire mortuos ſuos. Alteri quoq; tantum ſuis qui in domo erant vale dicere cupienti, *Nemo*, inquit, *mittens manum*
e Luc. 9. g *ad aratrum, & reſpiciens retro, aptus eſt regno Dei* e. Sed quid audierat primus? *Magiſter*, ait, *volo te ſequi quocunque ieris*. Cui reſpondit Dominus f *Vulpes*, inquit, *foueas*
f Matt. 8. c *habent, & volucres cœli nidos: filius autem hominis non habet vbi caput reclinet*. Prudentiam carnis in fouea vulpis: in nido volucris, arguens cordis elationem.

36. Eſt enim interdum videre nonnullos qui relictis omnibus abrenunciare ſeculo diſponentes, cum rectè
Qui nõ rectè abrenunciant ſeculo. offerre velint, nolunt diuidere rectè, calliditate humana totos ſeſe diuino committere nutui formidantes, ſed reſeruantes neſcio quid fermenti, vt totam maſſam cor-
g 1 Cor. 5. b rumpat: quod in multis frequenter expertum eſt. Alius ſine duce & præceptore ſpirituale ſtudium apprehendere facile cogitans, ambulat in magnis & mirabilibus ſuper ſe, vt vulgo dicitur, *ſaliens antequam videat, caſurus*
Prouerbium. *antequam debeat*. Petrus cogitatum ſuum iactans in Domino, & omnem ſolicitudinem ſuam in eum proiiciens, certus quod illi foret cura de eo, reliquit omnia, ſecutus eſt Dominum, ne interrogans quidem de præmio, donec ex periculo diuitum quod Saluator proſequebatur, ſumeret occaſionem percontandi, *Quid ergo erit nobis?* Ait illi
h Matth. 19 Ieſus: *Amen dico vobis* h. Verbum confirmationis præmittitur: magnum noueris eſſe quod ſequitur. *Amen dico vobis, quod vos qui ſecuti eſtis me, in regeneratione, cum ſederit filius hominis, &c.*

Caput. XII.

37. *Anima potior habenda cura quam corporis.*

i Ioan. 3. a QVid eſt quod dicit *in regeneratione*: aut quæ eſt hæc noua regeneratio? Neq; enim ignoramus, quoniam oportet hominem naſci denuo i, non ex ſanguinibus, neque ex voluntate viri, ſed ex aqua & ſpiritu ſancto. Cæterum cum nullatenus ad eam regenerationem
Trina natiuitas hominis. valeat hæc promiſſio pertinere, forte & altera regeneratione opus eſſe videtur: nec ſolum denuo, ſed & tertiò hominem naſci neceſſe eſt. Infelix ego homo, & miſerabilis caſus meus, cui non vna ſufficit, cui duplex eſt neceſſaria regeneratio. Nimirum ex corpore & anima conſtitutus, cecidi totus ſimul, ſimul totus omnino reſurge-
Duplex hominis regeneratio, vna ad gratiam, & altera ad gloriam. re non poſſum. An verò dignum non eſt, vt ea quæ videtur potior priorque portio, reparetur? At ipſam ſanè animam eſſe neminem ſanæ mentis ignorat. Prior ergo reficiatur, quæ prior corruit: præſertim quod ab eius culpa alterius pœna prodierit, & ipſius corruptio corporeæ quoq; fuerit cauſa corruptionis. Hinc eſt quod animabus primum Saluator aduenit, tollere vtiq; peccata mundi, non moleſtias carnis. Quod ſanè manifeſtius docuit in ſeipſo pœnis omnibus corpus exponens, animam autem

38. immunem prorſus cuſtodiens à peccato.
Carnis maior cura quam animæ, & hoc malorum eſt, odiſſe peccatum formidine pœnæ. Non ſic hodie filii hominum, non ſic, ſed animæ curam negligunt, curam autem carnis perficiunt in omni deſiderio. Neque enim peccare metuunt, ſed puniri: nec virtuti cordis opera datur, ſed valetudini corporis, immò etiam voluptati. De ſchola Hippocratis & Epicuri didi-
k Matth. 11 cerunt hæc. Neque enim ſuis Chriſtus diſcipulis horum
l Pſal. 4. a quippiam tradit: ſed *diſcite*, inquit, *à me quia mitis ſum, & humilis corde* k. *Filii hominum, vſquequo graui corde, vt quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium* l. Tempus hoc animabus non corporibus eſt aſſignatum: dies

A ſalutis vtique, non voluptatis. *Omnia tempus habent* m,
m Eccleſ. 3. a animabus nunc operam dare neceſſe eſt. Nam *in carne*
n Galat. 6. *qui ſeminat, ſolum exinde metet corruptionem* n. *At nemo*,
o Epheſ. 5. f inquiunt: *carnem ſuam odio habuit* o. Verum eſt: ſed ze-
Cura animæ redundat in corpus, & ſalus corporis pendet ex ſalute animæ. lum habens abſque ſcientia, dum prodeſſe feſtinat, inuenitur obeſſe. Cum iudicium carnis ex anima pendeat, carni nihil poteſt vtilius, quam ſalus animæ prouideri: vt videlicet in tempore ſit reſpectus illius, & loco paſſionis, felicitatis quoque conſortium mereatur. Vnde Apoſtolus inquit: *Saluatorem expectamus Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui reformabit corpus humilitatis noſtræ configuratum corpori claritatis ſuæ* p. Requieſce in hac ſpe caro
p Philip. 3. d miſera: qui propter animam venit, pro te quoque venturus eſt: qui reformauit illam, tui quoque non obliuiſcetur in finem. Regeneretur interim anima & tanquam
Animæ felicitate in partem, pobis caro in reſurrectione. præſcita & prædeſtinata à Domino, conformis fiat imagini filii eius in manſuetudine cordis, & humilitate. Ipſius enim merito te quoque nouerit aliquando regenerandam, & conformandam corpori eius in gloria & claritate.

Caput XII

B *Quies non in hoc ſeculo, ſed in futuro quærenda.*

IN *regeneratione*, inquit, *cum ſederit filius hominis in ſede maieſtatis ſuæ, ſedebitis & vos*, &c. Conſequimini, ait; 39.
Matth. 19 quem ſequimini, vt cum ipſe ſederit, & vos pariter ſedeatis. Quando enim ille ſedit in mundo, quando ſubſtitit, quando reclinauit caput? *Exultauit ad currendam*
q Pſal. 18. *viam* q, benefaciendo pertranſiit r, quippe nec nidum,
r Act. 10. f nec foueam, nec locum habens in diuerſorio, donec opere tandem quod ſuſceperat conſummato, ſedendi præ-
Non eſt hic locus aut tempus ſeſſionis aut quietis, ſed curſus & laboris. ceptum meteretur accipere, & diceret Dominus Domino meo; *Sede à dextris meis* s. Inſipiens tu qui præſidere eligis quam conſidere, quæres in itinere diuerticula. Ille miniſtrare venit, non miniſtrari: tu ſuper magiſtrum, &
s Pſal. 109. a
t Matt. 20. Dominum maior, immò nec diſcipulus, profectò nec ſeruus, recumbere iam feſtinas. Paululum dormies, paululum
u Prou. 6. dormitabis, paululum conſeres manus u: ille ſalit in montibus, tranſilit colles. Clamat ad eum anima mea: *Trahe*
Cant. 1. a *me poſt te, in odorem vnguentorum tuorum curremus.* Alioquin quando eum remorando, tepeſcendo, pauſando conſequi ſperas? *Exultauit ad currendam viam*, Hilarem ſine du-
Pſal. 18. a
C bio diligit ſecutorem. Necdum ad brauium perueniſti, necdum apprehendiſti metam. Grandis adhuc reſtat via: noli ſiſtere gradum, noli in medio itinere reſidere. *In ſu-*
Gen. 3. d *dore*, inquit, *vultus tui comedes panem tuum, donec in terram de qua ſumptus es, reuertaris.* Et tunc ſanè tempus erit requiei, nimirum quando iam ſpiritus ipſe dicet, vt requieſcas à laboribus tuis. Necdum tamen erit conſummata pax, necdum perfecta quies, denique necdum ſeſſio plena.

40. *In regeneratione*, inquit, *cum ſederit filius hominis in ſede maieſtatis ſuæ, ſedebitis & vos.* Fœlix regeneratio. Quando enim renaſcar ad ſeſſionem, miſer homo natus ad laborem? O ſi vnquam ſedero totus, cuius modo ne minima quidem portio ſedet, in quo nil tranquillum, nihil quietum, ſedatum nihil, nihil vnquam in eodem permanens ſtatu. *Sedebitis & vos.* O ſeſſio! Quis mihi tribuat, vt dignis exprimam verbis quod de ſeſſione hac, cordis affectione concipio? Immo quis tribuat mihi ſeſſionis huius imperturbatæ frui requie quam deſidero, quam cupio, quam
Nulla hic quies, nulla tranquillitas; ergo alibi quærenda. requiro? Ecce enim dixi, nil in me ſedet, ſed cuncta in mo-
D tu ſunt, omnia nutant, fluctuant vniuerſa. Poſtremò vbi concupiſcit adhuc caro aduerſus ſpiritum, ſpiritus aduerſus carnem, quidnam homini ſedere videtur? Nec ſola iam concupiſcentia pacem impedit, turbat ſeſſionem, vetat eſſe ſedatum: ſed duplex quoq; ſecundum corpus miſerum hominem contritio vexat: præſentis videlicet ſenſus doloris; & mortis metus futuræ. Nimirum cum & paſſibile ſit, & mortale: duplex nihilominus animam agitare ſolicitudo videtur, ſpei vtiq; & timoris. Inter hæc nempe fluctuat iugiter, donec peccati corpus inhabitat, aſcendens vſque ad cœlos; & iterum vſq; ad abyſſos deſcendens x: tabeſcens in malis & ad bona nihilominus in-
x Pſal. 106. ardeſcens. Erit autem cum iterum hoc egrediens domicilium, à timore quidem penitus liberabitur, ſed necdum ab

expectatione. Et tunc enim iam non erit timor in finibus noſtris, ſed in ſpe ſingulariter conſtituti pſallemus ſinguli mente & ſpiritu: quod prælibauerat quodammodo qui dicebat: *Conuertere anima mea in requiem tuam, quia Dominus benefecit tibi: quia eripuit animam meam de morte, oculos meos à lacrymis, pedes meos à lapſu* [y]. Cæterum de expectatione idem ipſe ſic ait: *Me expectant iuſti donec retribuas mihi* [z]. Nec modo numerum fratrum vt compleatur, ſed & ipſum corpus, vt ſua regeneratione reſtituatur expectant. Imo verò & expetunt cum deſiderio, ſub altare Dei vociferantes ad ipſum [x]; vt qui audire meruit, potuit & teſtificari. Nam corpus quidem illo in tempore ſedere quis dicat; dum effluit, & in ſaniem pulueremque redigitur?

Reſurrectionis & vnionis cum corpore deſiderium in animabus beatis.

y Pſal. 114. b

z Pſal. 141. c

x Apoc. 6. c

Capvt V.

In fine ſæculi plenam fore quietem corporis & animæ & quomodo ad iſtam quietem contendum.

41. b 1. Cor. 15. f

IN *generatione*, inquit, *ſedebitis & vos*. Seminatur enim corpus animale, reſurget corpus ſpirituale[b]. Seminatur in ignominia, ſurget in gloria. Vbi iam tunc mors victoria tua? Siquidem & tu inimica nouiſſima deſtrueris. Corpus enim reſurrectionis iam non moritur, mors illi vltra non dominabitur[a]. Sed & dolor & gemitus omnis abſcedet, quoniam *absterget Deus omnem lacrymam ab oculis ſanctorum, & iam non erit amplius neque luctus, neque clamor: ſed neque vllus dolor: quoniam priora tranſierunt* [c]. Felices lacrymæ, quas benigna manus Conditoris abſterget: & beati oculi qui in talibus liquefieri fletibus elegerunt, quam eleuari in ſuperbia, quam omne ſublime videre, quam auaritiæ & petulantiæ famulari. Sedebit igitur corpus immortalitatis & impaſſibilitatis gemina quadam felicitate dotatum, liberum ab omni neceſſitate, ab omni corruptione ſecurum, alienum & immune ab omni concupiſcentia, plenum gloria, configuratum denique claritati corporis Chriſti. Sedebit & anima ſicut nil metuens, ſic nec cupiens vltra, nimirum plena beatitudine, & ſecura plenitudine fruens, nullos iam cogitationum fluctus, nullos tentationum conflictus, nullos affectionum contrarios motus: ſed æternæ illi incommutabilitati prorſus immerſa, & ſic adhærens Deo, vt vnus iam ſpiritus ſit facta cum eo.

a Rom. 6. b

c Apoc. 21. b

Corpus quieſcet dotibus immortalitatis & impaſſibilitatis prædita.

Anima quieſcet, nihil metuens nec cupiens vltra.

42. a Matt. 19

Sed quando hæc aut quibus hæc erunt? *Vos*, inquit[a], *qui ſecuti eſtis me, cum ſederit filius hominis in ſede maieſtatis ſuæ, ſedebitis & vos*. Iam quidem ſedet filius hominis in ſede maieſtatis: ſiquidem aſcendens in cœlum ſedet à dextris Dei. Sed cum ſederit dictum eſt, hoc eſt, cum apparuerit ſedens, ſicut Apoſtolus ait: *Cum enim Chriſtus apparuerit vita veſtra, tunc & vos apparebitis cum illo in gloria* [d]. An magis audebimus dicere & ipſum adhuc ſtare quodammodo, utpote cuius necdum ſedes conſummata videtur, necdum pedibus eius ſcabellum ſuppoſitum, quod à Patre promiſſum eſt? Non quod illi plenitudini quippiam deſit, ſed quod membra caput expectet. Audeat hoc teſtari, qui meruit intueri. *Ecce*, ait Stephanus, *video cælos apertos, & filium hominis ſtantem à dextris virtutis Dei* [e]. Paulus quoque ſic ſcribit: *Chriſtus aſſiſtens pontifex futurorum bonorum, introiuit ſemel in ſancta, æterna redemptione inuenta* [f]. Cæterum in regeneratione corporum ſedebit in ſede maieſtatis, qui pro animarum regeneratione ſtetit in ignominioſo ſupplicio crucis, interrogatus contumeliis pariter & tormentis, nec modò duriſſima morte, ſed & turpiſſima condemnatus. Quoniam enim *obediens Patri factus eſt vſque ad mortem, mortem autem crucis, propter hoc exaltauit illum, & donauit illi nomen quod eſt ſuper omne nomen, vt in nomine Ieſu omne genu flectatur* [g].

d Coloſſ. 3. a

Chriſtus quomodo dicatur ſeſſurus in ſede maieſtatis ſuæ in conſummatione ſæculi: an etiam modo non ſedet?

e Act. 7. g

f Hebr. 9. c

g Philip. 2. b

43.

Scala myſtica Sectatoribus Chriſti ſcandenda.

Hæc autem dixerim, Fratres, vt noueritis quænam ſunt duo latera ſcalæ quæ volentibus ſequi Dominum proponuntur aſcendenda, quæ baſes eorum, quæ capita, quiue gradus, quorum ſummitati Deus innixus eſt. Oportet ſiquidem nos domare carnem, calcare mundum, vt voluptatem corporis declinantes, caueamus nihilominus ſæculi vanitatem. Hæ nimirum abominationes Ægyptiorum[h], quas immolamus Domino Deo noſtro. Et totum quod à via vitæ & diſciplinæ deterret filios huius ſæculi, totum quod exercet interim ſeruos Dei, in his duobus eſt, quæ ſub vno verſu Propheta commendat: *Vide*, inquiens[i], *humilitatem meam, & laborem meum*. Hæc ergo ſunt latera ſcalæ, Vilitas, & Aſperitas: quibus deinceps internæ virtutis & gratiæ gradus firmiter inſerantur. Eſt enim videre homines mundanam gloriam contemnentes, fauorem calcantes populi, non deſiderantes humanum diem, ſed non adeo fortes in tolerantia moleſtiæ corporalis, non adeo reiicientes mollia, non adeo carnis illecebras ſuperantes. Quid iſtos dixerim niſi latus alterum non tenere? Porro vni tantum lateri innitentis periculoſus omnis aſcenſus, & proximus eſt ruinæ.

h Exod. 8. f

i Pſal. 24. d

Scalæ myſticæ latera bina Vilitas & Aſperitas.

Vnum latus ſine altero non ſufficit.

44.

Quod ſi periclitatur, qui circa carnem videtur pluſquam oporteat infirmari, licet mundi reſpuat gloriam, nec contumeliis moueatur, profectò longè horribilius eſt periculum, & multo magis inexcuſabile, ſi quis fortè licet caſtigans viriliter corpus, & non parcens eius afflictioni, inueniatur tamen minus reſiſtens gloriæ deſiderio, minus patiens iniuriarum, minus puritatis & ſolidæ humilitatis habens, minus immunis à ſæculi vanitate. Quid enim tibi infelix homo cum his nugis & calamitatibus, cum hoc faſtu & vanitate iſta, quæ nec animæ nec corpori prodeſt? Quid irritaris, quid inflammaris ad verbi flatum, quod nec carnem vulnerat, nec inquinat mentem? Nihil ſic alienum à natura tua, nil iam contrarium rationi. Neque enim ſic dicere poſſum, quid tibi cum cibis & veſtibus, aut frigore vel eſurie quid moueris? cum vnita perſonaliter anima non huic mundo, ſed corpori, longè minus carnem poſſit odiſſe quam mundum, quippe quæ huic multum debeat, illi nihil. Quod quidem dixerim non vt voluptas proinde excuſetur, ſed vt vanitas & impuritas ante omnia fugiatur.

Virtutum connexio.

Plus eſt odiſſe carnem quam mundum, minus reſiſtere voluptati quam vanitati.

45.

Sanè vbi ſic ſtabilieris & firmaueris in corde tuo, *aſperitatem* corporalis abſtinentiæ & laboris amplecti, & omni *vilitate* & extremitate eſſe contentus, bona ſunt latera, ſecurus iam inſere gradus exercitii ſpiritualis, vt totum quod mundo & carni ſubtrahis, ſtudio pietatis impendas: oblitus quæ retro ſunt, & extentus in anteriora[k], vt aſcenſionibus diſpoſitis, de virtute proficias in virtutem, vt videre Deum deorum in Sion merearis[l]. Et primum quidem per deſertum proprii cordis, & conuallem plorationis aſcendens, aſcendes vt virgula fumi, de hinc iam in ſerenis quidem elapſus aſcendes etiam de deſerto deliciis affluens, innixus ſuper dilectum[m], ductus de claritate in claritatem, tanquam à Domini ſpiritu, illo vtique qui ſcrutatur etiam alta Dei. Nec paucos in his gradus inuenies gratiæ multiformis. Verum hæc ſpiritualia ſunt, ſpiritualibus vtique comparanda. Nunc verò ad initiandos potius ſermo dirigatur, cuius tota intentio eſt reuocare ad cor præuaricatores.

De gradibus ſcalæ myſticæ inſerendis.

k Philip. 3. c

l Pſal. 83. b

m Cant. 8.

46.

Cæterum habent proficientes editum olim de duodecim gradibus humilitatis ex ſermonis occaſione libellum, quos videlicet gradus ille iuſtorum omnium ſpiritu plenus in regula ſua * tradidit verè per omnia Benedictus. Ille enim ſpiritualem nobis erexit ſcalam, cuius vtique ſummitas cœlos tangit, quod in eius glorioſo tranſitu euidenti legimus miraculo commendatum, beato Papa Gregorio ſic ſcribente[a]: *Inter diſcipulorum manus imbecilla membra ſuſtentans, erectis in cœlum manibus ſtetit, & vltimum ſpiritum inter verba orationis efflauit. Qua ſcilicet die duobus fratribus, vni longius poſito, alteri autem in cella commoranti, reuelatio vnius atque indiſſimilis viſionis apparuit. Viderunt namque quia ſtrata palliis & innumeris coruſca lampadibus via recta, orientis tramite ab eius cella in cœlum vſque tendebatur. Cui venerando habitu vir deſuper clarus aſſiſtens, cuius eſſet via quam cernerent inquiſiuit. Illi verò ſe neſcire profeſſi ſunt. Quibus ille ait: Hæc eſt via qua dilectus Domini cœlum Benedictus aſcendit.* Quæ eſt enim via ab eius cella progrediens, niſi ordo quem idem vir beatus inſtituit; & forma vitæ quæ ab eo ſumpſit exordium? Qui omittam via Domini dilectus aſcendit, quia

non

Tractatus S. Bern. de 12. gradib. humilitatis.

* Reg. S. Bened. cap. 7.

a S. Greg. l. 2. dial. c. 37

Viſio via qua S. Bened. in cœlum aſcendit, oſtenſa.

non potuit vir ſanctus aliter docere quam vixit. Et hæc quidem eorum vel maxima fiducia eſt, qui ipſius vtcunque ſtudent inhærere veſtigiis ipſum præceptorem, præuiumque ſequuntur. Neque enim venire aliquatenus in dubium poteſt, quin omnino ſacer ſit modus conuerſationis, & diuina magis inſpiratione atque conſilio, quam humana prudentia vel adinuentione formatus, quo nimirum tantam in vita gratiam ſanctitatis, tantam poſt obitum gloriam fœlicitatis idem verè Benedictus obtinuit.

47. Sed hæc hactenus, ne quis forte (quod longè ſit ſemper à cordibus noſtris) detrogare nos potius ei qui ſibi varios, prout cuique viſum eſt, religioſè viuendi formauere modos, quam alios conſolari, & animare voluiſſe cauſetur. Eam tamen quam videmus in Eccleſiis hodiè formam cleri (ne informem dixerim vitam) à quo Sanctorum habuerint, quis vnquam vel in nouo, vel in veteri teſtamento ſic viuere, ſic viuere docuerit homines, vtinam ipſi ſeſe interrogent ſinguli, nec conſcientias ſuper hæc conuenire proprias diſſimulent. Quantos enim videmus ſectatores viarum, quæ videntur quidem hominibus bonæ, ſed in profundum finis earum inferni deſcendit [a]? Quantos aſcenſores ſcalæ, non cuius ſummitas cœlos tangit, ſed quæ illi omnino contraria eſt, habens latera concupiſcentiam carnis, & concupiſcentiam oculorum, gradus verò ſuperbiam vitæ: quæ ex mundo ſunt, non ex Patre?

[Margin: Clericos honeſtas conſiderare, quam viuendi formam tenent.]
[Margin: a Prov. 14. Latera ſcalæ deſcendentis in infernum.]

48. At eius ſanè quam vobis commendare volumus ſcalæ gradus & latera, ex Patre vtique ſunt, non ex mundo, cui nimirum inimicus apparuit. *Sobrie*, ait Apoſtolus, *& piè & iuſtè viuamus in hoc ſeculo* [f]. Sobrietas voluptatem carnis impugnat, iuſtitia ſeculi vanitatem, dum videlicet cuique reddens quod ſuum eſt, & adulātem deplorat, & compatitur iraſcenti. Denique & ipſe Saluator dum Baptiſtæ manibus celſum illum verticem inclinaret, Sic, inquit [g], *decet nos implere omnem iuſtitiam*: ſolam nimirum humilitatem iuſtitiam reputans. Exhibeatur ergo ſobrietas nobis, iuſtitia proximo, pietas Deo. Pietas enim cultus Dei eſt. Sanè vt voluptas & vanitas elationē cordis fouere noſcuntur, ſic ſobrietas & iuſtitia pietatem, vt inter hæc latera de fide in fidem ſpe mediante proficiens ſupereminentiam aliquando teneat charitatis.

[Margin: f ad Tit. 2. d]
[Margin: g Matt. 3. Sobrietas nobis, iuſtitia proximo, pietas Deo exhibenda.]

49. Innituntur hæc latera baſibus quas ſuppoſuit artifex ſapientia, duobus fortitan lignis crucis. Vbi enim ille mulctatus morte, cruce turpatur: quis ſuorum delicias ſeu gloriam ſuſtinere queat ne dum audeat quærere? Flagellatus Chriſtus, & ſputis illitus, baiulat ſibi crucem, & ludibrio factus irriſoria veſte, arundineo ſceptro, corona ſpinea, foditur clauis, annumeratur ſceleratis, in ligno extenditur, & iam mortuus vulneratur: & hæc intuens qui dicitur Chriſtianus, propriis nihilominus voluptatibus indulgere, & florere velle in ſeculo nullatenus erubeſcit. Cæterum ſi omnis *qui ſe dicit in Chriſto manere, debet ſicut ille ambulauit, & ipſe ambulare* [h]: multo magis qui pro eo manere ſe dicit, qui pro eo legatione fungitur, qui ei miniſtrat, ſi eum non ſequitur, inexcuſabilis eſt. Sanè niſi abnegauerit ſemetipſum, & tulerit crucem ſuam, ſequi eum omnino non poteſt [i]. Quid verò crucem tollere eſt, niſi laborem amplecti & humilitatem? Sicut ſcriptum eſt: *Elegi abiectus eſſe in domo Dei* [k].

[Margin: Chriſti paſſionem cogita, ô Chriſtiane, & delicias erubeſces.]
[Margin: Sed imprimis ô Clerice. h 1. Ioan. 2. a]
[Margin: i Matt. 16. d]
[Margin: k Pſal. 83. c]

CAPVT XV.

Promiſſione maximæ retributionis & præmii inuitari à Chriſto.

50. SEd fortaſſe minus adhuc firmiter ſtabilita hæc videantur ſi tantùm fuerint ſubnixa baſibus, non etiam deſuper cohærentia capitellis. Hinc eſt quod minimè ſuis contentus exemplis Saluator etiam præmia repromittit, vt quem forte non prouocat inuitatio præcedentis, trahat vel deſiderium retributionis: & ſi quis voluptuoſus eſt, illum ſitiat torrentem voluptatis: ſi gloriæ cupidus, aſpiret ad illam celſitudinem iudiciariæ poteſtatis. *Sedebitis*, ait, *& vos ſuper ſedes duodecim iudicantes duodecim tribus Iſrael* [l]. Ac ſi dicat, Pro confuſione veſtra duplici & rubore pars veſtra laudabitur. Propterea enim in terra ſua duplici poſſidebunt [x], & lætitia ſempiterna erit in Chriſto. In exilio vobis, afflictio duplex, humilitatis vtique, & laboris. Sed conſolamini, & nolite deficere, quoniam in terra veſtra, terra vtique viuentium, duplex vos nihilominus remuneratio manet, ſublimitatis & delectationis. In ſedibus enim quies imperturbata eſt, in iudicio dignitatis eminentia commendatur.

[Margin: Vide qualis retributio. l Matt. 19. d]
[Margin: x Eſai. 61. Pro humiliatione ingens gloria, pro labore gaudium immenſum retribuetur.]

51. Quis verò ſecularis honor excogitari poteſt, qui non prorſus in tantæ ſublimitatis comparatione vileſcat? Non vnius ſiquidem ciuitatis aut populi ſeu regionis vnius, ſed vniuerſitatis iudices habent præſidere cum Chriſto. Nec ſolùm homines, ſed & ipſos angelos iudicabunt [y], qui parentem ad modicum vaporem præſentis gloriæ dedignantes & exſufflantes, improperium Chriſti vniuerſis præferunt titulis dignitatum. *Nolite timere puſillus grex, quoniam complacuit patri veſtro dare vobis regnum* [z]. Diffinitum eſt conſilium, quod non euacuabitur, propoſitum immutabile perſeuerat, denique iurauit Dominus, & non pœnitebit eum: *Amen dico vobis: quod vos qui ſecuti eſtis me, in regeneratione, cum ſederit filius hominis in ſede maieſtatis ſuæ, ſedebitis & vos iudicantes.* Quid glorioſius?

[Margin: Honor & dignitas Eccleſiarum quantò excellentior ſit ſeculi.]
[Margin: y 1. Cor. 6.]
[Margin: z Luc. 12. d]
[Margin: Matt. 19.]

52. Iudicent nunc & præiudicent ſuperbiæ filii, cum rege ſuo ſedeant, qui ſibi latera Aquilonis elegit. Exaltentur & leuentur ſicut cedri Libani. Tranſibimus, & ecce non erunt. Opprimant nunc quos poſſunt, blaſphement, congregent maledicta, veniant ſuper nos opprobria exprobrantium Chriſto, quoniam merces noſtra copioſa eſt in cœlis. Gloriamque ab inuicem habeant, vtique vanam & mendacem: quoniam vani filii hominum, mendaces filii hominum. Gloriam enim quæ à ſolo Deo eſt, nolunt, veram vtique & manentem: quoniam ipſe eſt veritas, & ipſe eſt qui eſt. Infelix prorſus ambitio, quæ ambire magna non nouit, quærens de modico creſcere, & de maximo minui. Amant enim cathedras primas: quæ velut groſſi ficuum velociter ſunt caſuræ. Sunt enim groſſi primæ quædam ficus prorſus inutiles, ſolam habentes ſpeciem ficuum, non ſaporem, nec tam fructus, quàm futurorum quædam præſagia fructuum, quas & decidere neceſſe eſt, vt ei aliæ humano vſui & eſui aptæ ſuccedant. Vnde ſponſa in cantico canticorum. *Hyems tranſiit, imber abiit & receſſit.* Et poſt pauca. *Ficus*, inquit, *protulit groſſos ſuos* [a], quod videlicet perſecutione ceſſante, inclyta facta ſit Eccleſia, poſita in ſuperbiam ſeculorum. Quam ſanè ſublimitatem & excellentiam dignitatum congruè ſatis groſſos vocat, vt futura in his moneat potius quàm præſentia cogitare. Quæ enim videntur, temporalia ſunt: quæ non videntur, æterna. Caueant igitur qui primas cathedras amant, ne contingat cadere ſecundas: & qui primos nunc recubitus eligunt, incipiant cum rubore locum tenere nouiſſimum. *Sedebitis*, inquit, *ſuper ſedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Iſrael.* Hæ iam ficus erunt, non vtique groſſi. Has nimirum ſedes præuiderat qui de ſuperna ciuitate dicebat [b] *Illic ſederunt ſedes in iudicio, ſedes ſuper domum David.* Illic planè, non hic. Quomodo enim ſedent quas hic videmus ſedes, quæ totiens nutant, totiens titubant, totiens ſubuertuntur? Nimirum ergo groſſi ficuum ſunt, quos tenuis aura deiicit & diſperdit.

[Margin: Infelix ambitio quæ non nouit ambire magna, ſed modica.]
[Margin: a Cant. 2. c]
[Margin: Difficile erit bis eſſe beatū.]
[Margin: b Pſal. 121. a]

CAPVT XVI.

Quàm ſit indignum non reſpondere diuinis beneficiis, differre Pœnitentiam, negligere Deum & animam ſuam.

53. CÆterum quid ſibi vult quòd duodecim tribus Iſrael iudicaturos fore promittit, in quibus etiam mūdus ipſe cognoſcitur iudicandus? An quia notus tantum adhuc in Iudæa Deus, vniuerſitatem fidelium appellatione duodecim tribuum voluit deſignari, & quaſi ſolas meminit iudicandas propter illud [c]: *Qui non credit iam, iudicatus eſt?* Hæc enim eſt perfectorū gloria ſingularis, inter ipſos etiam eminere fideles, & cæteris quoque ſaluandis præeminere auctoritate iudicianæ poteſtatis, vt

[Margin: Cur 12. tribus Iſrael dicantur iudicandæ.]
[Margin: c Ioan. 3. c]

iuxta illud de pſalmo, ſedeant *ſuper domum Dauid.* Quid iſtud miſeriæ eſt, quod ad verbum tantæ promiſſionis negligentia humana dormitat? *Populemeus,* ait Dominus, *quid tibi debui facere, & non feci?* Quid cauſæ eſt quod inimico meo veſtroque libet ſeruire quàm mihi? Neque enim ille creauit vos, ſed nec paſcit quidem, aut tempora veſtra ipſe diſponit. Si parua hæc videntur ingratis: non ille, ſed ego redemi vos. Sed quo precio? Non vtique corruptibilibus auro & argento, non Sole vel Luna, non ſaltem aliquo Angelorum, ſed proprio vos cruore redemi. Cæterum ſi neque tam multiplici iure debitum à vobis elicere eſt famulatum, omiſſis his omnibus mecum ſaltem ex diurno denario conuenite. Nihil vobis ille nocuerit, nihil ipſe videar profuiſſe: ei obtemperate, qui plura vobis & potiora pollicetur, apud quem certior copioſiorque remuneratio eſt: vt illud quoque benigniſſima miſeratione diſſimulem, quòd bonorum veſtrorum non egens, vobis tantummodo velim eſſe contultum, ne præſentia ſuſcipere detrectetis, quæ nunc offero dona gratiæ, futuris gloriæ muneribus eadem coronanda promittens.

Pſal. 121. a *d Eſa. 5.*

Pulchra expoſtulatio ex perſona Chriſti aduerſus ingratos & negligentes in Dei ſeruitio, & ſalute propria.

Deus in nos mirè beneficus, Satan vero maleficus; & huic potius ſeruitur quam illi. O rem indignam!

54. Quid ad hæc conſcientia humana reſpondet? Cùm improperari cœperint hæc in die iudicii, quomodo miſeri ſuſtinebunt? Quid excuſationis poterunt habere de peccato? Nunquid tunc dicere incipient, Modò, ecce modò, ſine paululum? Sic enim nunc diſſimulant infelices, & modò & modò non habet modum: & ſine paululum, in longum vadit. Bonus eſt, inquiunt, Deus qui in proximo iuuat. Magna quidem diuina promiſſio, ſed lõga valde dilatio, & moleſta expectatio eſt. Terrenas deſerere ſortes, & needum obtinere cœleſtem, afflictio intolerabilis, & inconſolabilis dolor. Quid accelerare neceſſe eſt, vt miſeria prolongetur? Miſera prorſus & ſeductoria cogitatio. Noua ſiquidem hæc querela eſt, nec prolixiorem vitam filii hominum hactenus cauſabantur. Breues dies hominis ſunt, donec conſcientia ſtimulante, de pœnitentia & conuerſione vel intus à ſpiritu, vel foris commoueantur ab homine. Ex tunc ſanè nouum concipitur tædium longioris vitæ, differendæ mortis oritur fiducia noua.

En voces, & vanos prætextus peccatorũ & pigrorum. O quot tales miſeri dilatione pœnitentiæ pereunt!

55. Sed eſto, multa tibi annorum curricula reſtant, adoleſcens es vſque ad ſenectutem victurus & ſenium: quid neceſſe habes amittere tempora tanta, perdere tanta lucra? Nihil precioſius tempore, ſed heu nihil hodie vilius æſtimatur! Tranſeunt dies ſalutis, & nemo recogitat: nemo ſibi non reditura momenta periſſe cauſatur. An putas ô homo biennii tantum aut triennii opus ab omnipotenti poſſe recompenſari? Sic abbreuiata eſt manus Domini, vt centum annorum non poſſit remunerare laborem? Sede, computa quid diebus ſingulis acquirere valeas, certus equidem apud Deum nullum omnino bonum irremoneratum fore, & ſicut non capillum de corpore, ſic nec momentum de tempore periturum. Quid illud Sapientis conſilium ingeram? *Ne tardes conuerti ad Dominum? Neſcis quid ſuperuentura pariat dies* e. Quid inſaniam cauſer de futuro tam temerariè præſumentis, quaſi verò tempora & momenta Pater in tua, & non magis in ſua poſuerit poteſtate vel voluntate? Poſtremò quid de incerto fine, & quid de certa breuitate laboris, retributionis æternitate loquar? Nouit Dominus figmentum noſtrum, conſulit puſillanimitati noſtræ, humanæ obuiat cogitationi, anxietatem abigit, præuenit trepidationem. Sequitur enim f: *Et omnis qui reliquerit patrem aut matrem, aut domum, aut agrum propter nomen meum, centuplum accipiet, & vitam æternam poſſidebit.*

Nihil tempore precioſius, & vilius tamen quam ſunt homines prodigi!

Nullam tempus ſine lucro tranſigẽdum.

e Eccl. 5. b Maturanda conuerſio, nec differenda in tempus futurum adeo incertum.

f Matth. 19. d

Capvt XVII.

De magnitudine præmii ſequentibus Chriſtum promiſſi non tantum in altera, ſed & in hac vita.

56. QVid vltra dicetis filii hominum, quando & in hoc mundo tanta vobis promiſſa ſunt, vt dormiatis inter medios cleros, de quibus paulò ante cauſabimini: & exeuntes à ſorte terrena amplior ſtatim excipiat conſolatio, qua non modò patienter, ſed etiam gratulanter expecteris ſortem ſanctorum in regeneratione promiſſam? Siquidem & expectatio iuſtorum lætitia eſt. *Centuplum,* inquit, *accipiet, & vitam æternam poſſidebit.* Habetis filii Adam promiſſionem vitæ eius quæ nunc eſt, pariter & futuræ; vt obſtruatur omne os loquentium iniqua, & cõfundantur omnes iniqua agentes ſuperuacuè g. An non *ſuperuacue* penitus agit iniqua, qui non modò fructuoſius, ſed etiam iucundiùs, non modo ſalubriùs, ſed etiam ſuauiùs Deo poterat ſeruire quàm mundo? Et attende quod Petro quidem Dominus tantum de futuro reſpondit. Neque enim ſuper his quæ experiebatur præſentialiter, hæſitare poterat, aut opus habebat interrogare. Denique non quid nobis eſt dixit, ſed, *quid erit.*

Matth. 19. Centuplum in Euangelio promiſſum pulchrè exponitur & inculcatur

g *Pſal. 24*

57. An verò quis dubitat inſtantis eſſe temporis centupli promiſſionem? Manifeſtè id quidem ipſa verborum cõſequentia probat; vbi centuplum accepturi, & poſſeſſuri dicimur vitam æternam. Cæterum ne quis omnino impudenti remaneat obſtinationi locus, mitto vos ad Euangelium ſecundum Marcum, vbi promiſſio eadem deſcripta manifeſtiùs inuenitur h. Ait enim Dominus: *Nemo eſt qui reliquerit patrem, aut matrem, aut filios, aut agros, aut domum propter me, & propter Euangelium, qui non accipiat centies tantum nunc in tempore hoc.* Atque vt vehementiùs admiretur carnalis anima non percipiẽs quæ ſunt ſpiritus Dei, ſed ſtultitiam reputans, addit ſignanter, *cum perſecutionibus* i. Forte enim cùm audiſſet in tempore hoc centupli promitti, coniectabatur etiam de temporalibus exhiberi: ſed præripit hunc intellectum nomen additum *perſecutionis.* Quid enim terrenæ eſt conſolationis quod non facilè terrena perſecutio tollat? Quid terrenum inter perſecutiones ſancti Martyres acceperunt, quando & ipſa quoque beatorum corporum terra data eſt in manus hominum impiorum? Interim tamen vndecunque centuplum ſint accepturi: dummodo ſit centuplum, dum valeat centuplicirer, centupliciter placeat, conſoletur, delectet, ametur: quid inſaniæ eſt quòd cunctantur homines relinquere ſimpla pro centuplis? Vbi eſt cupidus, vbi ambitioſus, vbi conquiſitor huius ſeculi? Quid ad fidele negocium & nundinas quæſtuoſiſſimas auaritia intepuit & obdormiuit humana? Cur id Iudæo negares ô homo, qui in vanum accepiſti nomen Domini noſtri Ieſu Chriſti? cui ſacrilego dare quicquid habes, pro centuplo cunctateris? Sed execrabilis tibi eſt manus Domini, vt nullam ab eo commutationem recipere, non ei in ratione dati vel accepti communicare penitus acquieſcas.

b *Mar. 10. d.* Centuplum etiam in hoc ſeculo reddendum.

i *Ibid.*

Veſani homines, qui ſimplum malunt, quam centuplum.

58. An fortè non ex odio, ſed ex incredulitate, detrectas? Nam id mihi fateor, credibilius eſt. Nemo enim petite magis optaret minimæ cuiuſpiam conſolationis obtentu, quàm in maxima exultatione ſaluari. Sed non eſt omnium fides, ne eorum quidem qui nomine tenus ſunt fideles. Poteram ſanè multorum vobis exempla proponere, multos producere teſtes, qui id profectò ſic crediderè, ſic ſentiunt, ſic audierunt, ſic experiuntur. Abundat huiuſmodi teſtimoniis, huiuſmodi carbonibus deſolatoriis, omnis natio regionis, & omnis lingua, vbicunque ſanctorum congregatio eſt. Sed quando humanis credat experimentis, qui veritati non credidit promittenti? Illud ergo vehementius arbitror admirandum, quòd fideles magis in maximo quàm in modico videamini. Non enim difficile eſt ei dare centuplum in præſenti, qui daturus eſt vitam æternam in futuro. Qui daturus eſt quod nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit, non modò centuplum dare poteſt?

Incredulitatis argumentum eſt nolle dimittere ſimpla pro centuplo.

Diffidentia de centuplo reddendo notatur.

Capvt XVIII.

Quomodo accipiant centuplum, qui relinquunt omnia.

59. SEd quomodo, inquis, poſſunt hæc fieri? Qua ratione accipit centuplum, qui nihil ſibi relinquit ex omnibus? Nempe hoc eſt quod paulò ante commemoraui. *Tollite iugum meum ſuper vos, & inuenietis requiem.* Mira nouitas, ſed eius qui noua omnia facit. Iugum tollens inuenit requiem, relinquens omnia centuplum habet.

Mat. 11

k Pſal. 93. d

Nouerat hoc & ille nimirum homo ſecundum cor Dei, qui ei loquebatur in pſalmo[k]: *Nunquid adhæret tibi ſedes iniquitatis, qui fingis laborem in præcepto?* An non fictus in præcepto labor, onus leue, ſuaue iugum, crux inuncta? Huius enim rei ſacramentum eſt, quod in dedicatione Eccleſiarum depictas in pariete cruces oleo ſancto pontifex linit. Sic & olim quidem Abrahæ dictum eſt: *Tolle filium tuum quem diligis Iſaac, & offeres mihi eum in holocauſtum*[l]. Labor fictus eſt in præcepto. Oblatus ſiquidem Iſaac ſanctificatus eſt, non mactatus. Et tu igitur ſi vocem Domini audieris intus in animo, & dicatur tibi vt offeras Iſaac, tuum, quodcunque eſt, gaudium immoles Deo (interpretatur enim Iſaac gaudium ſeu riſus) fideliter & conſtanter obedire ne timeas. Nimirum etſi rem grandem tibi dicit propheta, facere debes, & obtemperandum ei per omnia, etiam ſi oportuerit ipſum Iſaac iugulari. Nunc autem quicquid affectio propria iudicet, ſecurus eſto: non Iſaac, ſed aries morietur; non peribit tibi lætitia, ſed contumacia, cuius vtique cornua vepribus hærent, & ſine punctionibus anxietatis eſſe non poteſt. Tentat enim te Dominus Deus tuus, nec mactabitur Iſaac vt opinaris, viuens viuet, ſed eleuatus eſt vtique ſuper ligna, vt in ſublime gaudeas, nec in carne propria, ſed in cruce Domini glorieris, per quem nimirum crucifixus & ipſe es, ſed crucifixus mundo: nam ei viuis.

l Gen. 22. a — Tropologica ſignificatio de immolatione Iſaac.

Mortificatio ſui non tollit gaudium ſed auget.

60. Hæc nimirum conuerſatio perfectorum, hæc ſanctorum vita, hæc gratia ſpiritualis. Denique *tanquam triſtes* inquiunt, *ſemper autem gaudentes: tanquam nihil habentes, & omnia poſſidentes: tanquam morientes, & ecce viuimus*[m]. *Qui videbant me foras, fugerunt à me.* Dicit & filia regis, ea vtique cuius gloria omnis ab intus eſt. Vnde & clamitat in Cantico canticorum adoleſcentulas reuocans, quas exteriori ſua incompoſitione deterritas videt:[n] *Nigra ſum, ſed formoſa filiæ Hieruſalem, ſicut tabernacula Cedar, ſicut pelles Salomonis. Nolite me conſiderare quòd fuſca ſum, quia decolorauit me Sol*: ac ſi manifeſtè ſpiritualis quiſpiam dicat teneras & infirmas mentes exhortans: Quid laborioſa quæque & humilia conuerſationis noſtræ tam ſedulò numeratis? Saga cilicina ſunt, & pelles arietum rubricatæ, quibus interior ille ſplendor & interna tegitur gloria, vt illæſa à pulueris & imbris iniuria conſeruetur. Nolite me conſiderare quòd fuſca ſum, nolite pauere, nolite mirari. Neque enim triſtitiæ aut neceſſitatis eſt exterior iſte neglectus & nigredo forinſeca, ſed occulti ſplendoris, & exultationis internæ. *Decolorauit*, inquit, *me Sol*, lux interior exterioris impatiens. Nimirum ignis eſt, & inania folia non admittit. Alioquin aut exuri folia, aut certè ſi præualuerint, ignem extingui neceſſe eſt. Quod quidem omnino cauendum Apoſtolus docet. *Spiritum*, inquiens, *nolite extinguere*[o]. Magis autem id Chriſtus prohibet, volens eũ vehementer accendi. Igitur ſponſa quidem nigra, ſed formoſa: Apoſtoli tanquam triſtes, ſemper autem gaudentes: ipſi Chriſto, ſi Iudaicis conſideretur oculis, non erat ſpecies neque decor.

m 2. Cor. 6. b
n Cant. 1. d
In iuſtis & cæleſtis non conſideranda ſpecies exterior, ſed potius interior.
o 1. Theſſ. 5. c
p Luc. 12. f

Capvt XIX.

Habitum ſeu ſpeciem exteriorem in multis eſſe fallacem.

61. E Contra ſanè alios dealbatis Veritas comparat monumentis, foris quippe ſplendidos & nitentes, intus ſordidos & fœtentes. *Ambulant* enim in ſtolis, *& primas* (vt dictum eſt) *cathedras amant*[q], glorioſi, honorati, & magni in oculis hominum: intus autem vbi Deus videt, pleni auaritia, inuidia, ambitione, ſuperbia, luxuria fortaſſe nonnulli. Quando enim talibus detur precioſum illud continentiæ munus, niſi fortè ad iudicium & condemnationem, ne quando paueant, & reſipiſcant, & conuertantur à ſtudiis ſuis, ſed obdormiſcant in peccatis; & deterius pereant ex ipſa ſua irreuerentia & ſecuritate? Sanè vt exercitii ſpiritualis & curæ cordis indicium euidens eſt contemptus exteriorum, ſic eorundẽ ſolicitudo certum eſt nihilominus ſignum mentis incultæ. Scriptũ quippe eſt: *In deſideriis eſt omnis ocioſus*[r]. Et item, *De ſtercoribus boum lapidabitur piger*.[ſ] Væ, væ miſero, dum ſtercoratur, putatur ornari. Bos erat Paulus triturans in area Domini, & ſuum vtique agnoſcens poſſeſſorem: vnde & dicebat: *Propter Chriſtum omnia detrimentum feci, & arbitror ſtercora, vt Chriſtum lucrifaciam.*[t] Hic amplexatur ſtercora etiam ſi quondam nutritus fuerit in croceis. Hic lapidatur ſtercoribus piger, qui Chriſtum lucrifacere negligens, corde vacuo & deſerto foras cogitur euagari. Siquidem famis neceſſitate Iacob Patriarcha deſcendere legitur in Ægyptum,[u] & prodigus ille filius ſeruire porcis, eſurire ſiliquas, egeſtate coactus eſt[x]. Sed quid dicit ſcriptura? *Habenti dabitur, & abundabit: non habenti autem, & hoc ipſum quod videtur habere, auferetur ab eo*[y]. Areſcet fœnum, & decidet flos: ipſæ quoque feneſtræ claudentur, vt nihil vltra terrenæ valeant conſolationis haurire. Denique *arguam te* (ait Dominus) *& ſtatuam contra faciem tuam*[z].

q Matt. 23. c — Aduerte, continentiam pleriſque etiam eſſe ad condemnationem.
Contemptus exteriorum indicat ſtudium ſeu curam interiorum.
r Eccl. 12. a
ſ Ibid. v. 2.
t Phil. 3 b
u Gen. 46 a
x Luc. 15 c
y Matt. 13 b
z Pſal. 49 d

62. Quid illud confuſionis erit, quid miſeriæ, quid doloris, quando diſſipatis foliis & diſperſis, vniuerſa nudabitur turpitudo, reuelabitur ignominia, ſanies apparebit, quando iam immortalis factus internus ille conſcientiæ vermis, tota malignitate corrodet, ſed non conſumet animam infœlicẽ, nec erit omnino diſſimulationis locus, aut ſpes vlla conſolationis? Quid enim cauſæ eſt quod ne modò quidem conſcientiæ ſtimulos ſuſtinere aliquatenus poſſunt, ſed auertunt oculos cordis, & ad conſolationes miſeras conuertuntur, aut certè diſſimulationibus aliquibus decipiunt ſemetipſos, & mentitur iniquitas ſibi, niſi quod intolerabilis ille eſt cruciatus (licet adhuc blandiatur ſpes & extenuet omnino dolorem) dum ſibi ipſis pro libitu tempora metiuntur, & omne quod agunt, facilè diluendum delendumque quod appetunt, temeraria præſumptione promittunt? Sed & ipſa conſuetudine & incuria ſtupidi & inſenſati corde, ferè nihil ſentiunt, quæ quidem omnia longius aberunt, vbi fiet quod ſcriptum eſt. *Arguam te, & ſtatuam contra faciem tuam.* Quanto enim ſibi vicinior, & naturali neceſſitudine charior anima carne ſua eſt, tanto acriùs doleat neceſſe eſt, & moleſtiùs ferat propriam quàm corpoream læſionem, vbi è ſtupore iſto & inſenſibilitate fuerit excitata: ſicut econtra bona propria, & delicias ſpirituales, internamque animi voluptatem vbi contigerit experiri, eò vtique delectabilius amplectatur, iucundiuſque fruatur oportet, quò propius & expreſſius eam tangunt, nec exteriùs mendicantur. Nemo quippe eo modo iumenti ſui, quo corporis ſui refectione poterit delectari. Placet quidem & illa, ſed longè aliter iſta ſapit, aliterque ſentitur. Quòd ſi iumentum animæ corpus eſſe fateris, eadem vtique ratio tibi obſeruanda eſt & in ipſis.

Confuſio impiorum iudicio.
Conſcientiæ ſtimuli peccatoribus intolerabiles, ideò ferè aſſiduè ſociata licet vana, mendicant.
Ibid.
Male animæ moleſtius feremus, quam corporis ceſſante ſtupore.
Deliciæ ſpirituales magis afficiunt, vbi experimur ergo, quam corporales.

63. Noli ergo errare, noli ſeduci, vt non magis in ſpiritualibus ſpiritum credas quàm in corporalibus oblectari. Vel humanam conſule rationem, ſi fides in te penitus obdormiuit. Tres in carcere quondam fuiſſe legimus[a], tres in cruce[b]. Ioſeph ſiquidem cum pincerna & piſtore regis carcerali cuſtodiæ mancipatus, Chriſtus verus Ioſeph cum ſceleratis duobus vtique reputatus eſt. Et illi quidẽ in carcere vidêre ſomnia, & audiêre interpretationem: iſti in cruce verba locuti ſunt, & vnus accepit promiſſionem. Priorum ſiquidem alter propinabat regi, & audiuit: *Reſtitueris in gradum priſtinum.* Alter paſcebat oues & reſpõſum mortis accepit. Ipſi quippe ſunt porci quos pauit ille prodigus adoleſcens[c]. Spurci ſiquidem & elatimento porcorum & auium nomine deſignantur. Porrò eorum qui crucifixi ſunt cum Saluatore, alteri vtique confitenti dictum eſt: *Hodie mecum eris in paradiſo.*[d] alteri quidem blaſphemanti non quidem à Domino (neque enim tunc ille iudicabat quemquam) ſed à ſocio reſponſum eſt: *Neque tu times Deum, qui in eadem damnatione es?* Quid ergo putamus, quid duobus illis quorum alteri dictum eſt, *reſtitueris poſt tres dies*, alteri, *hodie mecum eris in paradiſo*: præter ipſam ſanè dilationem interim potuit eſſe moleſtum? Quid verò illum potuit delectare cui dictum eſt, truncato capite poſt triduum ſuſpenderis, auium eſca futurus? Sanè in

a Gen. 40 a
b Luc. 23 f — Ioſeph in carcere, & Chriſti in cruce allegoria.
c Luc. 15 c
d Luc. 23. f

hoc poſiti ſumus omnes, & nemo niſi in carcere, ſine cruce initium nemo. Quippe vbi nec innocentia inuenitur immunis, quando peccator requiem ſperat? Cæterùm ſi quis volens ſuſtinet dicens, *nos quidem iuſtè*, mercedem habebit: ſin autem inuitus & blaſphemans, & negans Deum factis, duplex ei contritio eſt. Si quis teſtimonium habet ſalutis, etiam & caro eius requieſcit in ſpe, & Prophetæ farinula pulmentum condit atque dulcorat, vt in olla iam non mors, ſed vita ſit[c].

Paſſiendum ſpontaneè.

c 4. Reg. 4. g

Capvt XX.

Maiorem virtutibus quam vitiis ineſſe delectationem.

64

Virtutibus maior quam vitiis ineſt voluptas.

DEnique nemo ſanæ mentis ampliorem eſſe in vitiis credat quàm in virtutibus delectationem, præſertim cùm ſit Deus virtutum, totius verè iucũditatis fons, lætitiæ & exultationis origo. Neq; enim carni ſeu mundo aut maligno principi, ſed Chriſto vtique ſeruire, regnare eſt. Audi hominem de propria vtique experientia perhibentem fidele teſtimonium veritati: *In via*, inquit, *teſtimoniorum tuorum delectatus ſum, ſicut in omnibus diuitiis*[f]. Quid erit in patria, ſi tanta eſt copia delectationis in via? Si & Apoſtolus *non in ſpe ſolùm, ſed etiam in tribulatione docuit gloriari*[g]. Ille quidem ſic, ait Amicus huius ſeculi, auctoris ſeculi inimicus. Ille quidem ſic, ego fortè non ita. Delicatus ſum, homo peccator ſum, nec ſubſiſtere in tanto labore ſine gratia multa, nec ipſam gratiam valeo promereri, quaſi verò gratia non ſit gratia, ſed operum merces, quaſi non omnes peccauerint, aut non omnes egeant gratia Dei. Æſtimas ô homo, quia perſonarum acceptio ſit apud Deum, & non omnes omnia relinquentes tam copioſè conſoletur? Noli eſſe incredulus, acquieſce vel veritati, de cuius teſtimonio nulli licet dubitare fideli. *Et omnis*, inquit, *qui reliquerit patrem, aut matrem, aut domum, aut agrum propter nomen meum, centuplum accipiet*[h]. Neminem Chriſtus excipit. Miſeri igitur qui dicunt, præter nos: qui excludunt ſemetipſos, & excipiunt à beneficio generali. Nimirum indignos ſe iudicant multo magis vitæ æternæ, qui nec ipſum quidem centuplum ſperant. Sed quia Deus verax eſt qui promittit, homo itaque mendax eſt qui diffidit. *Et omnis qui reliquerit patrem, aut matrem, aut domum, aut agrum propter nomen meum, centuplum accipiet, & vitam æternam poſſidebit.* Facilè ego poteram contradictionem ſuſtinere linguarum, ſi id loqueret ex me ipſo. Siquidem *non percipit carnalis homo quæ ſunt ſpiritus Dei, ſed ſtultitia illi videntur*[i]. Nunc autem ipſe id loquitur cuius verba etiam cœlo & terra tranſeuntibus non tranſibunt[k].

f Pſal. 118. b

g Rom. 5. a

Refellit inanes quorundam errores de gratia.

Gratia Dei omnibus parata.

h Matt. 19.

Miſeri qui eſ diffidentia ſeipſos excludunt à beneficio generali.

i 1. Cor. 2. a

k Luc. 10. g

65.

Sed audiui (ait homo qui perditionis ſumit occaſionem, & vt vulgò dicitur, feſtucam quærit vnde ſibi eruat oculum) audiui, inquit, de illo & illo qui reliquerant omnia, & ad vomitum ſuum ſunt reuerſi, quomodo illi acceperant centuplũ. Exurge Domine, iudica cauſam tuam, & iſtorum nempe calumniam, & murmur ipſorũ qui fortè omnia relinquere viſi ſunt, & minimè tamen centuplum acceperunt: non contra nos, ſed contra te eſt, qui dixiſti, *Omnis qui reliquerit patrem, &c. centuplum accipiet*[l]. Quid tamen dicimus? An ex collegio diſcipulorum reprobari quis poteſt niſi loculos habens? Sunt enim loculi non modò pecuniæ, ſed propriæ voluntatis. Scrutetur proinde vias ſuas & ſtudia ſua, qui promiſſam centupli gratiam ſibi deeſſe cauſatur: nec dubium quin inueniat angulum, & diuerſorium, reclinatorium que, non quidem filii hominis, ſed aut foueam vulpis aut volucris nidum. Magis autem perfectus, obſecro, relinquat omnia, & ſolum ſequatur Chriſtum, iactans cogitatum ſuum in Deo, enutriendus ab eo, & centuplum ſine dubio percepturus. Neque enim poteſt ſolui ſcriptura, quæ tam certa veritate ſubnixa, omnibus id ſine exceptione promittit. Nihil ſibi retineat, nihil ſuis, *ne modicum fermentum totam maſſam corrumpat*[m]. Sunt enim, qui ſibi retinent aliquid Dominicæ vocis obliti, qui non ſuam venit facere voluntatem, & in ipſis quoque ſanctorum collegiis proprio aut deſiderio, aut fortaſſe conſilio importuniùs adhærentes, ſciolos ſeſe faciunt, & de ſe ſibi aliquid retinentes, quos penitus abnegaſſe, & diuinæ prouidentiæ, ac obedientiæ patrum, conſiliis quoque ſpiritualium virorum debuerant commiſiſſe. Sunt enim qui propinquis retinent & amicis, quod abiiciunt à ſeipſis, pro eorum proſperitate præſenti, inani prorſus & ſeculari ſollicitudine æſtuantes. Crudeles planè qui nequaquam proximos diligunt tanquam ſe: crudeles, inquam, vel in ſe, vel in ſuos, imo quod verius eſt, in vtroſque.

Aliam obiectionem inanium hominum & ſeculi diluit.

l Matt. 19.

Loculi propriæ voluntatis apud multos reliqui, poſt relictos loculos pecuniæ.

m 1. Cor. 5. b

Capvt XXI.

Quibus diuina conſolationes & deliciæ ſpirituales negentur.

66.

Diuina conſolatio non miſcetur terrenæ.

NEmo ergo, cum ſe videt non omnia reliquiſſe, centuplum non accepiſſe miretur. Precioſa quidem diuina conſolatio eſt, nec omnino tribuitur admittentibus alienam. Infelix tu Eſau, qui dixiſti[n]: *Num vnam tantum benedictionem habes pater?* Quanto melius erat dicere cum Propheta[o]: *Vnam petii a Domino, hanc requiram?* Indignus enim benedictione cœleſti conuincitur, qui dubio quærit affectu, duplici petit intentione, aliud ſibi refugium parans, ſi fortè eam non obtinere contingat. *Maior eſt iniquitas mea* (ait fratricida primus) *quam vt veniam merear*[p]. Quid ergo? Renuat conſolari anima tua, ſi veniam non meretur. Hoc ſolum deplora, hoc ſolum plange, Aliud ne cogites quidem. Sed *nunc*, inquit Cain, *omnis qui inuenerit, occidet me*[q]. Graue ſcilicet damnum, grãdis iactura, ſi perimatur corpus, quandoquidem anima periit. Sed occidẽdum ſeſe cauſabatur infelix, tanquam pro magno beneficio habiturus ſi prohiberetur occidi. Quod & factum eſt. Conſolationem miſeram obtinuit quam quærebat, & oblitus eſt conſolationis maximæ, pro qua multò ſtudioſius ſupplicare & remedium quærere oportebat. An non idem & de Saule legiſti? Vbi enim perſtitit in ſentẽtia Samuel ſanctus, *Nunc*, inquit, *honora me vel coram populo*[r]. At quid tibi hæc honoratio miſer? Hæccine erat tota illa ſupplicatio, *Peccaui, ora Dominum pro me?* Meritò ſanè non pepercit, qui inuenerat cor falſa non poterat ſupplicatione moueri. Vix adhuc dixerat Dauid, *peccaui*, & reſponſum illi eſt[ſ], *Dominus tranſtulit peccatum tuum à te.*

n Gen. 27. f

o Pſal. 26. b

p Gen. 4. b

q Ibid.

Cain minimã conſolationẽ quærit, oblitus maximæ: item Saul.

r 1. Reg. 15. b

ſ 2. Reg. 12. d

67.

Sic nimirum, ſic vſque hodie, dilectiſſimi, cuius ad alias conſolationes mens inhiat, & penitus in caducis & tranſitoriis non renuit conſolari, ipſe ſibi profectò cœleſtis ſubtrahit gratiam cõſolationis. Quam ſi digna deuotione pleno affectu, deſiderio vehemẽti petere, quærere, pulſare ſatageret, ſine dubio petens acciperet, quærens inueniret, pulſanti aperiretur. Alioquin ſi fortè (quod abſit) pudẽdum illum apoſtaſiæ ſaltum præſumpſerit, certum omnino ſit teſtimoniũ veritatis accipientibus, aut nunquam eũ omnia reliquiſſe, aut ipſum quoque poſtea deſeruiſſe centuplum quod acceperit. Nonnulli ſiquidem cum ſpiritu cœperint, heu carne poſtea conſummantur[t]! Quod ſi inſanum eſt centuplum nolle recipere, velle relinquere plus quam inſanum iure cẽſetur. An verò plangendus tibi videtur qui abſtractus & allectus à concupiſcentia ſua, ſponte id deſerit, libens abiicit, voluntariè derelinquit, & qui nutriebatur in croceis, amplexatus ſtercora? Non eſt vnde cauſetur, qui eiuſmodi eſt, tãquam in eo videatur irritum verbum Domini, aut euacuata promiſſio. Dum enim reliquit omnia, habuit ſine dubio repromiſſam cẽtupli benedictionem. Sine cauſa contendit, non ei magis quam Chriſto credimus; nec omninò acquieſcimus mendacem eum facere qui promiſit. *Centuplum*, inquit, *accipiet, & vitam æternã poſſidebit.* Illud enim in via, hæc in patria eſt. Imo hæc patria, illud via. Illud conſolatio præſentis laboris: hæc futuræ fœlicitatis conſummatio eſt. Sic nimirum & operariis hujus ſeculi ſolet cibus in opere, merces in fine dari: ſic militantibus & ſtipendia miniſtrantur pro neceſſitate laboris, & nouiſſimè donatiuum majus erogatur pro quantitate laboris. Sic & filiis Iſrael donec terram promiſſionis intrarent, in deſerto manna non defuit: & ab Eccleſia poſt quæſitum regni cœleſtis aduẽtum quotidianus panis petitur in oratione, quam ipſe Saluator

Curam mũdi cœleſti cõſolatione vacui.

t Gal. 3. a

Duplex centuplũ, ſeu remuneratio viæ & patriæ.

inſinuat. Habes hanc duplicem promiſſionem & in Pro-
pheta euidenter expreſſam, vbi ait: *Reddet Deus merce-
dem laborum ſanctorum ſuorum, & deducet illos in via mi-
u Sap. 10. d *rabili* [u]. Ipſa eſt enim via teſtimoniorum Domini, in
qua Propheta alius, ſic in omnibus diuitiis delectatum
x Pſal. 118. b ſe eſſe teſtatur [x]. Vt quid ergo in incredulitate mone-
mini filii hominum?

CAPVT XXII.

Promiſſum centupli præmium fide in primis apprehendi debere, variè id deſcribit.

65 AT fortè adhuc ſecularis ad hæc quiſpiam dicat: O-
ſtende mihi centuplum quod promittis; & libens
vniuerſa relinquo. Vt quid oſtendam? Fides enim non
habet meritum, cui humana ratio præbet experimen-
y Verba Gregorii. tum [y]. An potius homini oſtendenti, quàm veritati cre-
deres promittenti? Deficis ſcrutans ſcrutinio. Niſi cre-
B dideris, non intelliges. Manna abſconditum eſt, quod
z Apoc. 2. c in Apocalypſi Ioanni victori promittitur [z]. Nouum no-
Centuplum eſt communio facultatũ ac voluntatũ in Sanctis. men eſt, quod nemo ſcit niſi qui accipit. Videtur enim
fortè nonnullis præſentem ſanctorum communionem
facultatum pariter & voluntatum, hoc loco centupli
nomine deſignari. Et magna quidem hæc ipſa conſola-
tio, ſed non adeo generalis, vt poſſit vniuerſaliter omni-
bus conuenire. Quantos enim Sanctorum aut volunta-
riè eam deſeruiſſe, vt Anachoretas; aut violentia per-
ſecutionis, vt Martyres ex illo relegatos, humana con-
Centuplum dignius eſt viſitatio Spiritus ſancti. ſolatione nouimus caruiſſe? Datum optimum eſt cen-
tuplum hoc: deſurſum deſcendit à Patre luminum. An
non denique omnia poſſidet, cui omnia cooperantur in
bonum? An non centuplum habet omnium, qui im-
pletur Spiritu ſancto, qui Chriſtum habet in pectore?
C Niſi quod longè plus quàm centuplum eſt viſitatio Pa-
racleti Spiritus, & præſentia Chriſti. *Quàm magna*, in-
a Pſal. 30. c quit [a], *multitudo dulcedinis tuæ Domine, quàm abſcondi-
ſti timentibus te, perfeciſti eis qui ſperant in te.* Vides quo-
modo memoriam abundantiæ ſuauitatis huius eructet
anima ſancta, quomodo exprimere geſtiens verba mul-
tiplicet? *Quam magna*, inquit, *multitudo!*

69 Hoc ergo centuplum adoptio filiorum eſt, libertas
Centupli eloquia varia. & primitiæ ſpiritus, deliciæ charitatis, gloria conſcien-
tiæ, regnum Dei, quod intra nos eſt; non vtique eſca vel
b Rom. 14. potus, ſed iuſtitia & pax, & gaudium in Spiritu ſancto [b].
Gaudium ſanè non modò in ſpe gloriæ, ſed etiam in tri-
bulationibus. Hic eſt ignis quem voluit Chriſtus vehe-
c Luc. 12. f menter accendi [c]. Hæc virtus in alto, quæ Andræam
A fecit amplecti crucem; Laurentium ridere carnificem;
Stephanum pro lapidantibus flectere genua ad oratio-
nem. Hæc illa pax quam reliquit Chriſtus, quando dedit
& ſuam. Siquidem *donum & pax electis Dei* [d], pax vti- d Sapien. 3. b
que præſentis, & donum futuræ. Illa ſuperat omnem
ſenſum, ſed & huic quicquid ſub Sole placet, quicquid
in mundo concupiſcitur, non poterit comparari. Hæc
gratia deuotionis, & vnctio docens de omnibus, quàm
expertus nouit, inexpertus ignorat, quoniam nemo ſcit
niſi qui accipit.

Vtinam hic filiorum hominum concupiſcentia vigi- 70
let, vtinam vel curioſitas excitetur, vt dicant in cordi- Ad hoc centuplum accedit animos, & acui deſideria mortalium optat.
bus ſuis, non videtur hoc verbum adinuentionis huma-
næ, cui ſic conſonant vno ore teſtimonia ſcripturarum.
Quod ſi ita eſt, ſine dubio vehementer erramus. Pro-
bare libet an hæc ita ſe habeant, guſtare quid hoc abſ-
B conditum manna ſapiat; experiri quid ſit hoc centu-
plum, quale gaudium in Spiritu ſancto. Cras profectò
reſpondebit ei iuſtitia ſua, qui id ſtudioſè quæſierit.
Confeſtim vt guſtauerit, videbit quàm ſuauis eſt Do-
minus, quoniam bonus non modò tenenti, ſed *& quæ-
renti ſe, animæ ſperanti in ſe* [e]. Alioquin venite & arguite e Thren. 3. d
me, dicit Dominus, ſi non omnis qui reliquerit patrem
& matrem, aut domum, aut agrum propter nomen me-
um, centuplum acceperit, nunc in hoc tempore, parum
eſt, & vitam æternam poſſidebit.

Verùm ſi in præſentis commendatione centupli ſer- 71
mo deficit, & ex abundantia cordis anguſtia oris ob-
ſtruitur, quidni ad promiſſionem æternæ vitæ defe- Retributio æternæ vitæ inenarrabilis.
ctum proprium ipſa etiam cogitatio fateatur? Si id quod
ex parte eſt, non valeat eloqui nec expertus, quid in-
expertus de perfectione balbutire conetur? Oculus non
C vidit, Deus abſque te, quæ præparaſti diligentibus te.
Pax enim eſt quæ exuperat omnem ſenſum, pax ſuper
pacem, indeficiens exultatio, torrens voluptatis diui-
næ, flumen lætitiæ, gaudium plenum. Cogita quic-
quid vis, quicquid potes exopta; excedit cogitatum om-
nem, deſiderium omne exuperat illa fœlicitas, æterni-
tas illa, beatitudo illa. Ad quam nos ſua miſeratione
perducat præueniens in benedictione dulcedinis, & in-
deficienter interim tribuens promiſſam centupli gra-
tiam, ad ſolatium vtique & remedium laboris huius,
ne deficiamus in via, vt de exhibitione præſentium mu-
nerum firma ſit expectatio futurorum, qui venit vt vi-
tam habeamus, & abundantius habeamus, Ieſus Chri-
ſtus Dominus noſter.

FINIS.

ipſam dignitatem, vel aliud quodque bonum in nobis, & nobis ineſſe, & à nobis non eſſe nouerimus. Porrò virtus & ipſa æquè bifaria cognoſceretur, ſi auctorem conſequenter inquirimus, inuentoque inſeparabiliter inhæremus. Dignitas ergo ſine ſcientia non prodeſt: illa verò etiam obeſt, ſi virtus defuerit: quod vtrumque ratio declarat ſubiecta. Habere enim quod habeas te, neſcias, quam gloriam habet? Porrò noſſe quod habeas, ſed quia à te non habeas ignorare, habet gloriam, ſed non apud Deum. Apud ſe autem glorianti dicitur ab Apoſtolo: g Quid habes quod non accepiſti? Si autem accepiſti, quid gloriaris quaſi non acceperis? Non ait ſimpliciter, Quid gloriaris? ſed addit, Quaſi non acceperis, vt aſſeratreprehenſibilem non qui in habitis, ſed qui tanquam in non acceptis gloriatur. Meritò vana gloria nuncupatur huiuſmodi, veritatis nimirum ſolido carens fundamento. Veram enim gloriam ab hac ita diſcernit. *Qui gloriatur*, ait, *in Domino glorietur* h: hoc eſt, in veritate. Veritas quippe Dominus eſt.

Dignitas hominis ſine ſcientia inutilis.
Scientia ſine virtute nociua.
g 1. Cor. 4 b
In donis Dei gloriandum, ſed tanquam acceptis à Deo
h 1. Cor. 1 d

4. Vtrumque ergo ſcias neceſſe eſt, & quid ſis, & quòd à teipſo non ſis: ne aut omnino videlicet non glorieris, aut inaniter glorieris. Denique *ſi non cognoueris*, inquit i, *teipſum, egredere poſt greges ſodalium tuorum*. Reuera ita fit: homo factus in honore, cùm honorem ipſum non intelligit, talis ſuæ ignorantiæ merito comparatur pecoribus, velut quibuſdam præſentis ſuæ corruptionis & mortalitatis conſortibus. Fit igitur vt ſeſe non agnoſcendo, egregia rationis munere creatura, irrationabilium gregibus aggregari incipiat, dum ignara propriæ gloriæ, quæ ab intus eſt, conformanda foris rebus ſenſibilibus ſua ipſius curioſitate abducitur: efficiturque vna de cæteris, quòd ſe præ cæteris nihil accepiſſe intelligat. Itaque valdè cauenda hæc ignorantia, qua de nobis minus nobis fortè ſentimus; ſed non minus, imò & plus illa, qua plus nobis tribuimus: quod fit, ſi bonum quodcunque in nobis eſſe, & à nobis, decepti putemus. At verò ſuper vtramque ignorantiam declinanda & execranda illa præſumptio eſt, qua ſciens & prudens fortè audeas de bonis non tuis tuam quærere gloriam: & quod certus es à te tibi non eſſe, inde tamen alterius rapere non verearis honorem. Prior equidem ignorantia gloriam nõ habet: poſterior verò habet quidem, ſed non apud Deum. Cæterum hoc tertium malum quod iam ſcienter committitur, vſurpat & contra Deum. In tantum denique ignorantia illa poſteriori hæc arrogantia grauior atque periculoſior apparet, quo per illam quidem Deus neſcitur, per iſtam & contemnitur: In tantum & priori deterior ac deteſtabilior: vt cum per illam pecoribus, per iſtam & dæmonibus ſociemur. Eſt quippe ſuperbia, & delictum maximum, vti datis tanquam innatis: & in acceptis beneficiis gloriam vſurpare beneficii.

i Cant. 1 e
Homo ignorans honorem ſimilis beſtiis.
Ignorantia cauenda: ſed magis arrogantia.
Dona Dei ad ſuam, nõ Dei gloriam conuertere delictũ maximum.

5. Quamobrem cum duabus iſtis, Dignitate atq; Scientia, opus eſt & Virtute: quæ vtriuſque fructus eſt, per quam ille inquiritur ac tenetur, qui omnium auctor & dator meritò glorificetur de omnibus. Alioquin ſciens & non faciens digna, multis vapulabit. Quare? Vtique quia noluit intelligere vt benè ageret: magis autem iniquitatem meditatus eſt in cubili ſuo k, dum de bonis quę à ſe non eſſe ex ſcientiæ dono certiſſimè comperit, boni Domini gloriam ſeruus impius captare ſibi, imò & raptare molitur. Liquet igitur & abſque ſcientia dignitatem eſſe omnino inutilem, & ſcientiam abſque virtute damnabilem. Verùm homo virtutis, cui nec damnoſa ſcientia, nec infructuoſa dignitas manet: clamat Deo & ingenuè confitetur: *Non nobis*, inquiens l, *Domine, non nobis, ſed nomini tuo da gloriam*. Hoc eſt, nil nobis, ô Domine, de ſcientia, nil nobis de dignitate tribuimus, ſed tuo totum (à quo totum eſt) nomini deputamus.

k Pſal. 35. a
l Pſal. 113. b

6. Cæterum penè à propoſito longè nimis digreſſi ſumus, dum demonſtrare ſatagimus, eos quoque qui Chriſtum neſciunt, ſatis per legem naturalem ex perceptis bonis corporis animæque moueri, quatenus Deum propter Deum & ipſi diligere debeant. Namq; vt breuiter quæ ſuper hoc dicta ſunt iterentur: quis vel infidelis ignoret ſuo corpori non ab alio in hac mortali vita ſu-

Lege naturæ teneri quemque diligere Deum ſuper omnia.

A prædicta illa neceſſaria miniſtrari, vnde videlicet ſubſiſtat, vnde videat, vnde ſpiret, quàm ab illo *qui dat eſcam omni carni* m, *qui ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos, & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos* n? Quis item vel impius putet alium eius quæ in anima ſplendet humanæ dignitatis auctorem, præter illum ipſum qui in Geneſi loquitur: o *Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram*? Quis alium ſcientiæ largitorem exiſtimet, niſi æquè ipſum, qui *docet hominem ſcientiam* p? Quis rurſum munus ſibi aliunde virtutis aut putet datum, aut ſperet dandum quàm de manu eiuſdem Domini virtutũ? Meretur ergo amari propter ſeipſum Deus ab infideli: qui etſi neſciat Chriſtum, ſcit tamen ſeipſum. Proinde inexcuſabilis eſt omnis etiam infidelis, ſi non diligit Dominum Deum ſuum toto corde, tota anima, tota virtute ſua. Clamat nempe intus ei innata & non ignota rationi iuſtitia, quia ex toto ſe illum diligere debeat, cui ſe totum debere non ignorat. Verùm id difficile, imò impoſſibile eſt, ſuis ſcilicet quempiam, liberiue arbitrii viribus ſemel accepta à Deo, ad Dei ex toto conuertere voluntatem: & non magis ad propriam retorquere, eaque ſibi tanquam propria retinere, ſicut ſcriptum eſt: q *Omnes quæ ſua ſunt quærunt*. Et item: r *Proni ſunt ſenſus & cogitationes hominis in malum*.

m Pſal. 135 d
n Matt. 5 g
o Gen. 1. e
p Pſal. 93 b
Infidelis non diligens Deũ inexcuſabilis.
B
q Phil. 2. e
r Gen. 8 d

CAPVT III.

Chriſtiani quantos habeant ſtimulos amandi Deum præ infidelibus.

7. CONtra quod planè fideles norunt quàm omninò neceſſarium habeant Ieſum, & hunc crucifixum: dum admirantes & amplexantes ſupereminentem ſcientiæ charitatem in ipſo, id vel tantillum quod ſunt, in tantæ dilectionis & dignationis vicem non rependere confunduntur. Facilè proinde plus diligunt, qui ſe amplius dilectos intelligunt. *Cui autem minus donatum eſt, minus diligit* s. Iudæus ſanè, ſiue paganus, nequaquam talibus aculeis incitatur amoris, quales Eccleſia experitur, quæ ait: t *Vulnerata charitate ego ſum*. Et rurſum: *Fulcite me floribus, ſtipate me malis, quia amore langueo*. Cernit regem Salomonem in diademate, quo coronauit eum mater ſua u. Cernit Vnicum Patris crucem ſibi baiulantem. Cernit cæſum & conſputum Dominum maieſtatis. Cernit auctorem vitæ & gloriæ confixum clauis, percuſſum lancea, opprobriis ſaturatum, tandem illam dilectam animam ſuam ponere pro amicis ſuis. Cernit hæc, & ſuã magis ipſius animam gladius amoris tranſuerberat, & dicit: x *Fulcite me floribus, ſtipate me malis, quia amore langueo*. Hæc ſunt quippe mala punica quæ in hortum introducta dilecti ſponſa carpit ex ligno vitæ, à cœleſti propriam mutuata ſaporem, colorem à ſanguine Chriſti. Videt deinde mortem mortuam, & mortis auctorem triumphatum. Videt de inferis ad terras, de terris ad ſuperos captiuam duci captiuitatem, *vt in nomine Ieſu omne genu flectatur cœleſtium, terreſtrium, & infernorum* y. Aduertit terram quæ ſpinas & tribulos ſub antiquo maledicto produxerat, ad nouæ benedictionis gratiam innouatam refloruiſſe. Et in his omnibus illius recordata verſiculi: *Et floruit caro mea, & ex voluntate mea confitebor ei* z: paſſionis malis, quæ de arbore tulerat crucis, cupit iungere & de floribus reſurrectionis, quorum præſertim fragrantia ſponſum ad ſe crebrius reuiſendũ inuitet.

s Luc. 7. g
t Cant. 2. b
u Cant. 3 d
Paſſio Chriſti vehemẽs calcar amoris.
C
x Cant. 2. b
y Phil. 2. b
z Pſal. 27 e

8. Denique ait: a *Ecce tu pulcher es dilecte mi, & decorus, lectulus noſter floridus*. Quæ lectulum mõſtrat, ſatis quid deſideret aperit: & cum floridum nunciat, ſatis indicat, vnde quod deſiderat obtinere præſumat. Non enim de ſuis meritis, ſed de floribus agri cui benedixit Deus. Delectatur floribus Chriſtus, qui in Nazareth & concipi voluit & nutriri. Gaudet ſponſus cœleſtis talibus odoramentis, & cordis thalamum frequenter libenterque ingreditur, quòd huiuſmodi refertum fructibus, floribuſque reſperſum inuenerit. Vbi ſiquidem videlicet aut paſſionis gratiam, aut reſurrectionis gloriam ſedula inſpicit cogitatione verſari, ibi profectò adeſt ſedulus, adeſt libens. Monimenta ſiquidem Paſſionis fructus agnoſce quaſi

D
a Cant. 1 g

Myſteria Paſſionis ſunt quaſi fructus tempora præteriti; Reſurrectionis verò, flores temp. futuri.
b Cant. 2. c
c Apoc. 21. b

anni præteriti, omnium vtique retro temporum ſub peccati mortiſque imperio decurſorum, tandem in plenitudine temporis apparentes. Porrò autem Reſurrectionis inſignia, nouos aduerte flores ſequentis temporis, in nouam ſub gratia reuireſcentis æſtatem, quorum fructum generalis futura Reſurrectio in fine parturiet ſine fine manſurum. *Iam*, inquit[b], *hyems tranſiit, imber abiit & receſſit, flores apparuerunt in terra noſtra*: æſtiuum tempus aduenisse cum illo ſignificans, qui de mortis gelu in vernalem quandam nouæ vitæ temperiem reſolutus, *Ecce*, ait[c], *noua facio omnia*. Cuius caro ſeminata eſt in morte, refloruit in reſurrectione. Ad cuius mox odorem in campo conuallis noſtræ reuireſcunt arida, recaleſcunt frigida, mortua reuiuiſcunt.

d Gen. 27. g
Teſtimoniis de Chriſti miſericordia & potentia mens noſtra ſemper munienda.
e Pſal. 61. c
Maieſtate plena ſententia, de Chriſti miſericordia & potentia.

9. Horum ergo nouitate florum ac fructuum, & plenitudine agri ſuauiſſimum ſpirantis odorem, ipſe quoque Pater in Filio innouante omnia delectatur: ita vt dicat[d]: *Ecce odor filii mei ſicut odor agri pleni cui benedixit Dominus*. Benè pleni, de cuius plenitudine omnes accepimus. Sponſa tamen familiarius ex eo ſibi, cum vult, flores legit, & carpit poma, quibus propriæ aſpergat intima conſcientiæ, & intranti ſponſo cordis lectulus ſuaue redoleat. Oportet enim nos, ſi crebrum volumus habere hoſpitem Chriſtum, corda noſtra ſemper habere munita fidelibus teſtimoniis, tam de miſericordia ſcilicet morientis, quàm de potentia reſurgentis: quomodo Dauid aiebat[e]: *Duo hæc audiui, quia poteſtas Dei eſt, & tibi Domine miſericordia*. Siquidem vtriuſque rei teſtimonia credibilia facta ſunt nimis; Chriſto vtique moriente propter delicta noſtra, & reſurgente propter iuſtificationem noſtram, & aſcendente ad protectionem noſtram, & mittente ſpiritum ad conſolationem noſtram; & quandoque rediturо ad conſummationem noſtram. Nempe in morte miſericordiam, potentiam in reſurrectione, vtramque in ſingulis exhibuit reliquorum.

Viamor elanguescit niſi myſteriorum Chriſti incendiis foueatur.
f Cant. 2. d
g Ioan. 6. g
h Eccl. 24. b
i Ibidem.
k Pſal. 144. b
l Ibidem.

10. Hæc mala, hi flores, quibus ſponſa ſe interim ſtipari poſtulat, & fulciri, credo ſentiens facilè vim in ſe amoris poſſe tepeſcere, & langueſcere quodammodo, ſi non talibus iugiter foueatur incentiuis, donec introducta quandoque in cubiculum, diu cupitis excipiatur amplexibus, & dicat[f]: *Læua eius ſub capite meo, & dextera illius amplexata eſt me*. Sentiet quippe tunc & probabit vniuerſa dilectionis teſtimonia, quæ in priori aduentu tanquam de ſiniſtra dilecti acceperat, pro multitudine dulcedinis amplexantis dexteræ, contemnenda, & omnino iam quaſi ſubtus habenda. Sentiet quod audierat[g], *Caro non prodeſt quicquam, ſpiritus eſt qui viuificat*. Probabit quod legerat[h]: *Spiritus meus ſuper mel dulcis, & hæreditas mea ſuper mel & fauum*. Quod verò ſequitur[i]; *Memoria mea in generatione ſeculorum*: hoc dicit, quia quamdiu ſtare præſens cernitur ſeculum: in quo generatio aduenit, & generatio præterit, non deerit electis conſolatio de memoria, quibus nondum de præſentia plena refectio indulgetur. Vnde ſcriptum eſt[k]; *Memoriam abundantiæ ſuauitatis tuæ eructabunt*, haud dubium, quin hi, quos paulò ſuperius dixerat: *Generatio & generatio laudabit opera tua*[l]. Memoria ergo in generatione ſeculorum, præſentia in regno cœlorum. Ex iſta glorificatur iam aſſumpta electio, de illa interim peregrinans generatio conſolatur.

Capvt IV.

Quinam hominum ex Dei recordatione conſolationem capiant. Qui ne magis ad eius amorem idonei.

m Luc. 6. d
n Pſal. 76. d
o Ibid.
Cæleſtis delectationis capaces, qui caducam reſpuunt

11. Sed ſcire intereſt quænam generatio ex Dei capiat recordatione ſolamen. Non enim generatio praua & exaſperans, cui dicitur[m]: *Væ vobis diuites, qui habetis conſolationem veſtram*: ſed quæ dicere veraciter poteſt[n]: *Renuit conſolari anima mea*. Hinc planè & credimus ſi ſecuta adiecerit[o]: *Memor fui Dei & delectatus ſum*. Iuſtum quippe eſt vt quos præſentia non delectant, præſto eis ſit memoria futurorum: & qui de rerum fluentium qualibet affluentia deſpiciunt conſolari, recordatio illos delectet æternitatis. Et hæc eſt generatio quærentium Dominum, quærentium non quæ ſua ſunt, ſed faciem Dei Iacob[p]. Dei ergo quærentibus & ſuſpirantibus præſentiam, præſto interim & dulcis memoria eſt, non tamen qua ſatientur, ſed qua magis eſuriant vnde ſatientur. Hoc ipſum de ſe cibus ipſe teſtatur, ita dicens[q]: *Qui edit me, adhuc eſuriet*: & qui eo cibatus eſt: *Satiabor*, inquit[r], *cum apparuerit gloria tua*. Beati tamen iam nunc *qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam, quoniam* quandoque *ipſi* & non alii *ſaturabuntur*[s]. Væ tibi generatio praua atque peruerſa, væ tibi popule ſtulte & inſipiens, qui & memoriam faſtidis, & præſentem expaueſcis. Meritò quidem. Nec modo enim liberari vis de laqueo venantium; ſiquidem *qui volunt diuites fieri in hoc ſeculo, incidunt in laqueum diaboli*[t]. Nec tunc à verbo aſpero poteris liberari. O verbum aſperum, ô ſermo durus! *Ite maledicti in ignem æternum*[u]. Durior planè atque aſperior illo, qui quotidie nobis de memoria paſſionis in Eccleſia replicatur[x]: *Qui manducat meam carnem, & bibit ſanguinem meum, habet vitam æternam*: hoc eſt, qui recolit mortem meam, & exemplo meo mortificat membra ſua quæ ſunt ſuper terram, habet vitam æternam. Hoc eſt, ſi compatimini, & conregnabitis. Et tamen plerique ab hac voce reſilientes & abeuntes hodieque retrorſum, reſpondent non verbo, ſed facto: *Durus eſt hic ſermo, quis poteſt eum audire*[y]? Itaque generatio quæ non direxit cor ſuum, & non eſt creditus cum Deo ſpiritus eius[z]; ſed magis ſperans in incerto diuitiarum, verbum modò crucis audire grauatur, ac memoriam paſſionis ſibi iudicat oneroſam. Verùm qualiter verbi illius pondus in præſentia ſuſtinebit[a], *Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo, & Angelis eius?* Super quem profectò ceciderit lapis iſte, conteret eum. At verò generatio rectorum benedicetur[b], qui vtique cum Apoſtolo, ſiue *abſentes ſiue præſentes contendunt placere Deo*[c]. Denique audient[d], *Venite benedicti Patris mei*, &c. Tunc illa quæ non direxit cor ſuum, ſerò quidem experietur, quàm in illius comparatione doloris, iugum Chriſti ſuaue, & onus leue fuerit, cui tanquam graui & aſpero duram ceruicem ſuperbè ſubduxit. Non poteſtis, ô miſeri ſeruire mammonæ, ſimul gloriari in cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti, & ſperare in pecuniæ theſauris: poſt aurum abire, & probare quàm ſuauis eſt Dominus. Proinde quem ſuauem in memoria non ſentitis, aſperum proculdubio in præſentia ſentietis.

p Pſal. 23. b
q Eccli. 24. c
r Pſal. 16. d
s Matt. 5. a
Norunt ſtulti mortales, diuitiis & deliciis inhiantes
t 1. Tim. 6. b
u Matt. 25. d
x Ioan. 6. f
Dei monentis verba multis dura videntur.
y Ibid.
z Pſal. 77. a
Sed quam dura erunt verba iudicantis ac damnantis.
a Matt. 25. d
b Pſal. 111. a
c 2. Cor. 5. b
d Matt. 25. d
Deo & diuitiis ſtudere impoſſibile.

12. Cæterùm fidelis anima & ſuſpirat præſentiam inhianter, & in memoria requieſcit ſuauiter: donec idonea ſit reuelata facie ſpeculari gloriam Dei, crucis ignominia gloriatur. Sic profectò, ſic ſponſa & columba Chriſti pauſat interim, & dormit *inter medios cleros*[e], ſortita tam impræſentiarum de memoria abundantiæ ſuauitatis tuæ Domine Ieſu pennas deargentatas, innocentiæ videlicet pudicitiæque candorem; & ſperans inſuper adimpleri lætitia cum vultu tuo, vbi etiam fiant poſteriora dorſi eius in pallore auri, quando in ſplendoribus ſanctorum introducta cum gaudio, ſapientiæ plenius fuerit illuſtrata fulgoribus. Meritò proinde iam nunc gloriatur, & dicit[f]: *Læua eius ſub capite meo, & dextera illius amplexabitur me*. In læua reputans recordationem illius charitatis qua nulla maior eſt, quòd animam ſuam poſuit pro amicis ſuis: in dextera verò beatam viſionem quam promiſit amicis ſuis, & gaudium de præſentia maieſtatis. Meritò illa Dei & deifica viſio, illa diuinæ præſentiæ inæſtimabilis delectatio in dextera deputatur: de qua & delectabiliter canitur[g]: *Delectationes in dextera tua vſque in finem*. Meritò in læua admirabilis illa memorata & ſemper memoranda dilectio collocatur, quòd donec tranſeat iniquitas, ſuper eam ſponſa recumbat & requieſcat.

e Pſal. 67. c
Duæ ſortes ſponſæ Chriſti.
f Cant. 2. d
g Pſal. 15. e
h Sap. 9. d

13. Meritò ergo læua ſponſi ſub capite ſponſæ, ſuper quam videlicet caput ſuum reclinata ſuſtentet, hoc eſt, mentis ſuæ intentionem, ne incuruetur & inclinetur in carnalia & ſecularia deſideria: quia *corpus quod corrumpitur, aggrauat animam, & deprimit terrena inhabitatio ſenſum multa cogitantem*[h]. Quid namque aliud faciat conſiderata tanta & tam indebita miſeratio, tam gra-

Dei ergo nos dilectio cõſiderata animã abſtrahit ab amore terreno, ad diuinũ.

tuita & ſic probata dilectio, tam inopinata dignatio, tam inuicta manſuetudo, tam ſtupenda dulcedo? Quid, inquam, hæc omnia faciunt diligenter conſiderata, niſi vt conſiderantis animam ab omni penitus prauo vindicatam amore, ad ſe mirabiliter rapiant, vehementer afficiant: faciantque præ ſe contemnere, quicquid niſi in contemptu horum appeti non poteſt? Nimirum proinde in odore vnguentorum horum ſponſa currit alacriter, amat ardenter, & parum ſibi amare ſe amata videtur, etiam cum ſe tota in amore perſtrinxerit. Nec immeritò. Quid magnum enim tanto & tanti repenſatur amori, ſi puluis exiguus totum ſe ad redamandum collegerit, quem illa nimirum maieſtas in amore præueniens, tota in opus ſalutis eius intenta conſpicitur? Denique *ſic Deus dilexit mundum, vt Vnigenitum daret*[i]. Haud dubium quin de Patre dicat. Item *tradidit in mortem animam ſuam*. Nec dubium quòd Filium loquatur[k]. Ait & de Spiritu ſancto:[l] *Spiritus Paracletus quem mittit Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & ſuggeret vobis omnia quæcunque dixero vobis.* Amat ergo Deus, & ex ſe toto amat, quia tota Trinitas amat: ſi tamen totum dici poteſt de infinito & incomprehenſibili, aut certè de ſimplici.

i Ioan. 3. b
k Iſa. 53. d
l Ioan. 14. d

CAPVT V.

Chriſtiano quantum incumbat debitum amoris.

14. INueniens ergo hæc, credo, ſatis agnoſcit, quare Deus diligendus ſit, hoc eſt, vnde diligi mereatur. Cæterum infidelis non habens Filium nec Patrem, proinde nec habet Spiritum ſanctum. *Qui enim non honorificat Filium, non honorificat Patrem qui miſit illum*[m]: ſed nec Spiritum ſanctum quem miſit ille. Id itaque mirum non eſt ſi quem minus non agnoſcit, minus & diligit. Attamen & ipſe totum ei ſeſe debere non ignorat, quem ſui totius nõ ignorat auctorem. Quid ergo ego qui Deum meum teneo vitæ meæ non ſolum gratuitum largitorem, largiſſimum adminiſtratorem, pium conſolatorem, ſollicitum gubernatorem: ſed inſuper etiam copioſiſſimum redemptorem, æternum conſeruatorem, ditatorem, glorificatorem? Sicut ſcriptum eſt[n]: *Copioſa apud eum redemptio.* Et item:[o] *Introiuit ſemel in ſancta, æterna redemptione inuenta.* Et de conſeruatione:[p] *Non relinquet ſanctos ſuos, in æternum conſeruabuntur.* Et de locupletione:[q] *Menſuram bonam & confertam & coagitatam & ſupereffluentem dabunt in ſinum veſtrum.* Et rurſum: *Nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit, quæ præparauit Deus diligentibus ſe.*[r] Et de glorificatione:[s] *Saluatorem expectamus Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui reformabit corpus humilitatis noſtræ configuratum corpori claritatis ſuæ.* Et illud:[t] *Non ſunt condignæ paſſiones huius temporis ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis.* Et iterum:[u] *Id quod in præſenti eſt momentaneum & leue tribulationis noſtræ, ſupra modum in ſublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis, non contemplantibus quæ videntur, ſed quæ non videntur.*

m Ioan. 5. d
Vide vnde excitandus & inflammandus noſter in Deum amor.
n Pſal. 129. a
o Hebr. 9. c
p Pſal. 36. c
q Luc. 6. f
r 1. Cor. 2. b
s Philip. 3. b
t Rom. 8. d
u 2. Cor. 4. b

15. Quid retribuam Domino pro omnibus his? Illum ratio vrget & iuſtitia naturalis totum ſe tradere illi à quo ſe totum habet, & ex ſe toto debere diligere. Mihi profectò fides tanto plus indicit amandum, quantò & eum meipſo pluris æſtimandum intelligo: quippe qui illum non ſolum mei, ſed ſui quoque ipſius teneo largitorem. Denique nondum tempus fidei aduenerat, nondum innotuerat in carne Deus, obierat in cruce, prodierat de ſepulchro, redierat ad Patrem: nondum, inquam, commendauerat in nobis ſuam multam dilectionem, illam de qua iam multa locuti ſumus, cum iam mãdatum[x] eſt homini diligere Dominum Deum ſuum toto corde, tota anima, tota virtute ſua, id eſt, ex omni quod eſt, quod ſcit, quod poteſt. Nec tamen iniuſtus Deus, ſuum ſibi vendicans opus & dona. Vt quid enim non amaret opus artificem, cum haberet vnde id poſſet? Et cur non quantum omnino poſſet, cum nihil omnino niſi eius munere poſſet? Adhæc, quòd de nihilo, quod gratis, quòd in hac dignitate conditum eſt; & debitum dilectionis manifeſtius facit, & exactum iuſtiorem oſtendit. Cæterùm quantum putamus adiectum beneficii, cum homines & iumenta ſaluabit: quemadmodum multiplicauit miſericordiam ſuam Deus[y]? Nos dico qui mutauimus gloriam noſtram in ſimilitudinem vituli comedentis fœnum, peccando comparati iumentis inſipientibus[z]. Quod ſi totum me debeo pro me facto, quid addam iam & pro refecto, & refecto hoc modo? Nec enim tam facilè refectus, quàm factus. Siquidem non ſolùm de me, ſed de omni quoque, quod factum eſt, ſcriptum eſt:[a] *Dixit, & facta ſunt.* At verò qui me tantum & ſemel dicendo fecit, in reficiendo profectò & dixit multa, & geſſit mira, & pertulit dura, nec tantum dura, ſed & indigna. *Quid ergo retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi*[b]? In primo opere me mihi dedit, in ſecundo ſe. Et vbi ſe dedit, me mihi reddidit. Datus ergo & redditus me pro me debeo, & bis debeo. Quid Deo retribuam pro ſe? Nam etiam ſi me millies rependere poſſem, quid ſum ego ad Deum?

Præceptũ dilectionis fortius obligat fideles nouæ legis, quam antiquæ.
x Deut. 6. b
y Pſal. 35.
z Pſal. 48. c
a Pſal. 148. a
b Pſal. 115. a

CAPVT VI.

Breuis anacephalæoſis & ſumma prædictorum.

16. HIc primùm vide quo modo, imò quàm ſine modo à nobis Deus amari meruerit: qui (vt paucis quod dictum eſt repetam) prior ipſe dilexit nos, tantus & tantum, & gratis tantillos & tales. Et quod in principio dixiſſe me memini, modum eſſe diligendi Deum, ſine modo diligere. Denique cum dilectio quæ tendit in Deum, tendat in immenſum, tendat in infinitum: (nam & infinitus Deus eſt & immenſus) quiſnam, quæſo, debeat finis eſſe noſtri vel modus amoris? Quid quòd amor ipſe noſter non iam gratuitus impenditur, ſed rependitur debitus? Amat ergo immenſitas, amat æternitas, amat ſupereminens ſcientiæ charitas, amat Deus, *cuius magnitudinis non eſt finis*[c], cuius *ſapientiæ non eſt numerus*[d], cuius *pax exſuperat omnem intellectum*[e], & vicem rependimus cum menſura? *Diligam te Domine fortitudo mea, firmamentum meum, refugium meum, liberator meus*[f]: & meum denique quicquid optabile atq; amabile dici poteſt. Deus meus adiutor meus, diligam te pro dono tuo, & modo meo minus quidem iuſto, ſed planè non minus poſſe meo. Qui etſi quantum debeo, non poſſum tamen vltrà quàm poſſum. Potero verò plus cum plus donare dignaberis, nunquam tamen, prout dignus haberis. *Imperfectum meum viderunt oculi tui*, ſed tamen *in libro tuo omnes ſcribentur*[g], qui quod poſſunt faciunt, etſi quod debent non poſſunt. Satis quantum reor, apparet & quonam modo Deus diligendus ſit, & quo merito ſuo. Quo, inquam, merito ſuo. Nam quanto, cui ſanè appareat? quis dicat? quis ſapiat?

Modus diligendi Deum eſt diligere ſine modo.
c Pſal. 144. a
d Pſal. 146. a
e Phil. 4. b
f Pſal. 17. a
g Pſal. 138. c

CAPVT VII.

Non ſine fructu & præmio diligi Deum; & terrenis non ſatiari humani cordis appetitum.

NVnc quo noſtro commodo diligendus ſit, videamus. Sed quantum eſt & in hoc videre noſtrum ad id quod eſt? Nec tamen quod videtur tacendum eſt, etſi non omnino videtur, vt eſt. Superiùs cùm propoſitum eſſet quare & quomodo diligendus ſit Deus: duplicem dixi parere intellectum id quod quæritur, quare: vt alit quo ſuo merito, aut quo noſtro commodo diligendus ſit,
vtrumlibet quæri poſſe perinde videatur. 17.

Dicto proinde de merito Dei, non prout dignum ei, ſed prout datum mihi: ſupereſt vt de præmio quod itidem dabitur, dicam. Non enim ſine præmio diligitur Deus, etſi abſque præmii intuitu diligendus ſit. Vacua namq; vera charitas eſſe non poteſt, nec tamen mercenaria eſt. Quippe non quærit quæ ſua ſunt[h]. Affectus eſt, non contractus, nec acquiritur pacto, nec acquirit. Spontè afficit, & ſpontaneum facit. Verus amor ſeipſo contentus eſt. Habet præmium, ſed id quod amatur. Nam quicquid propter aliud amare videaris, id planè amas, quò amoris finis pertendit, non per quod tendit. Paulus non euangelizat vt comedat, ſed comedit vt Euangelizet: eo quod amet non cibum, ſed euangelium[i]. Verus amor præmium non requirit, ſed meretur. Præmium ſanè nec-

h 1. Cor. 13. b
i 1. Cor. 9.

dum amanti proponitur, amanti debetur, perſeueranti redditur. Denique in rebus inferioribus ſuadendis, inuitos promiſſis vel præmiis inuitamus, & non ſpontaneos. Quis enim munerandum hominem putet vt faciat quod & ſponte cupit? Nemo, verbi cauſa, conducit aut eſurientem vt comedat, aut ſitientem vt bibat, aut certè matrem vt paruulum lactet filium vteri ſui. An verò quis putet prece vel precio quempiam commouendũ ſuam ipſius vel ſepire vineam; vel arborem circumfodere, vel ſtructuram propriæ domus erigere? Quantò magis Deum amans anima, aliud præter Deum ſui amoris præmium non requirit? Aut ſi aliud requirit, illud pro certo, non Deum diligit.

Verus amor non ſpectat lucrum.

18. Ineſt omni vtenti ratione naturaliter pro ſua ſemper æſtimatione atque intentione appetere potiora, & nulla re eſſe contentum, cui quod deeſt, iudicet præferendum. Nam & qui verbi gratia vxorem habet ſpecioſam, petulanti oculo vel animo reſpicit pulchriorem: & qui veſte precioſa indutus eſt, precioſiorem affectat: & poſſidens multas diuitias, inuidet ditiori. Videas iam multos prædiis & poſſeſſionibus ampliatos, adhuc tamen in dies agrum agro copulare, atque infinita cupiditate dilatare terminos ſuos. Videas & qui regalibus domibus ampliſſiue habitant palatiis, nihilominus quotidie coniungere domum ad domum, & inquieta curioſitate ædificare, diruere, mutare quadrata rotundis. Quid homines ſublimatos honoribus, an non inſatiabili ambitione magis ac magis totis viribus conari ad altiora videmus? Et horum omnium idcircò non eſt finis; quia nil in eis ſummum ſingulariter reperitur vel optimum. Et quid mirum ſi inferioribus & deterioribus contentus non ſit, qui citra ſummum vel optimum quieſcere non poteſt? Sed hoc ſtultum & extremæ dementiæ eſt, ea ſemper appetere quæ nunquam non dico ſatient, ſed nec temperent appetitum, dum quicquid talium habueris, nihilominus non habita concupiſces, & ad quæque defuerint, ſemper inquietus anheles. Ita enim fit vt per varia & fallacia mundi oblectamenta vagabũdus animus inani labore diſcurrens fatigetur, non ſatietur; dum quicquid famelicus inglutierit, parum reputet ad id quod ſupereſt deuorandum, ſemperque non minus anxiè cupiat quæ deſunt, quàm quæ adſunt, lætè poſſideat. Quis enim obtineat vniuerſa? Quanquam & modicum id quod quiſque cum labore obtinuerit, cum timore poſſederit, certus quidem non ſit quando cum dolore amittat, certus autem quòd quandoque amittat. Sic directo tramite voluntas peruerſa contendit ad optimum, feſtinat ad id vnde poſſit impleri. Imò verò his anfractibus ludit ſecum vanitas, mentitur iniquitas ſibi. Si ita vis adimplere quod vis, hoc eſt, ſi illud apprehendere vis, quo apprehenſo nil iam amplius velis: quid tentare opus eſt & cætera? Curris per deuia, & longè antè morieris, quàm hoc circuitu peruenias ad optatum.

Hominis appetitus inſatiabilis: adeò etiã quocũque bono, quod minus eſt ſummo.

Terrena quæuis non ſatiãt appetitum.

19. Hoc ergo in circuitu impii ambulant, naturaliter appetentes vnde finiant appetitum: & inſipienter reſpuentes vnde propinquent fini: Fini dico, non conſumptionis; ſed conſummationis. Quamobrem beato fine conſummari, ſed conſumi vacuo labore accelerẽt, qui rerum magis ſpecie quàm auctore delectati, prius vniuerſa percurrere, & de ſingulis cupiunt experiri, quàm ad ipſum curent vniuerſitatis Dominum peruenire. Et quidem peruenirent, ſi quandoque voti compotes effici poſſent, vt omnia ſcilicet præter omnium principium vnus aliquis obtineret. Ea namque ſuæ cupiditatis lege, qua in rebus cæteris non habita præ habitis eſurire, & pro non habitis habita faſtidire ſolebat: mox omnibus quæ in cœlo & quæ in terra ſunt obtentis & contemptis, tandem ad ipſum proculdubiò curreret, qui ſolus deeſſet omnium Deus. Porrò ibi quieſceret, quia ſicut citrà nulla reuocat quies: ſic nulla vltra iam inquietudo ſollicitat. Diceret pro certo: [k] *Mihi autem adhærere Deo bonum eſt.* Diceret: [l] *Quid enim mihi eſt in cœlo, & à te quid volui ſuper terram?* Et item: [m] *Deus cordis mei, & pars mea Deus in æternum.* Sic ergo (vt dictum eſt) ad id quod optimum eſt, quiuis cupidus perueniret, ſiquidem antè, quod citra cupit, aſſequi poſſet.

Qualis circuitus impiorũ.

k Pſal. 72. d
l Ibidem.
m Ibid.

20. Verùm quoniam id omnino impoſſibile perſtruit & vita breuior, & virtus infirmior, & conſors numeroſior: longo profectò itinere & caſſo labore deſudant, qui dum quæcunque deſiderant, attingere volunt, ad cunctorum deſiderabilium nequeunt pertingere finem. Et vtinam attingere vniuerſa animo, & non experimento vellent! Hoc enim facilè poſſent, & non incaſſum. Nam & animus ſenſu quidem carnali tanto velocior, quantò & perſpicacior, ad hoc datus eſt, vt illum ad omnia præueniat: nihilque audeat contingere ſenſus, quod animus præcurrens antè vtile non probauerit. Hinc enim arbitror dictum: [n] *omnia probate, quod bonum eſt tenete*, vt videlicet ille hinc prouideat, nec is ſuum votum, niſi ad illius iudicium conſequatur. Alioquin *non aſcendes in montem Domini, nec ſtabis in loco ſancto eius* [o], pro eo quòd in vano acceperis animam tuam, hoc eſt, animam rationalem: dum inſtar pecoris ſenſum ſequeris, ratione quidem ocioſa, & non reſiſtente in aliquo. Quorum itaque ratio non præuenit greſſus, currunt, ſed extra viam: ac proinde Apoſtoli ſpreto conſilio [p], non ſic currunt vt apprehendant. Quando etenim apprehendent, quem apprehendere niſi poſt omnia nolunt? Diſtortum iter, & circuitus infinitus, cuncta primitus attentare velle.

Inanis & caſſus hominum labor in explẽdis deſideriis.

Animus hominis ſeu ſenſu velocior.

n 1. Theſ. 5. d

o Pſal. 23. a

p 1. Cor. 9. b

21. Iuſtus autem non ita. Audiẽs nempe vituperationem multorum commorantium in circuitu (multi enim ſunt viam latam pergentes, quæ ducit ad mortem) ipſe ſibi regiam eligit viam, non declinans ad dexteram vel ad ſiniſtram. Denique atteſtante Propheta [q], *ſemita iuſti recta eſt, rectus callis iuſti ad ambulandum.* Hi ſunt qui ſalubri compendio cauti ſunt moleſtum hunc & infructuoſum vitare circuitum, verbum abbreuiatum & abbreuians eligentes, non cupere quæcunque vident, ſed vendere magis quæ poſſident, & dare pauperibus. *Beati planè pauperes, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum* [r]. Omnes quidem currunt [s]: ſed inter currentes diſcernitur. Denique *nouit Dominus viam iuſtorum & iter impiorum peribit* [t]. Ideo autem *melius eſt modicum iuſto ſuper diuitias peccatorum multas* [u]: quoniam quidem (vt Sapiens loquitur [x], & inſipiens experitur) *qui diligit pecuniam, non ſaturabitur pecunia: qui autem eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam, ipſi ſaturabuntur* [y]. Iuſtitia ſiquidem ratione vtentis ſpiritus, cibus eſt vitalis & naturalis: pecunia verò ſic non replet vel minuit animi famem, quomodo nec corporis ventus. Denique ſi famelicum hominem apertis faucibus vento, inflatis haurire buccis aërem cernas, quo quaſi conſulat fami, nonne credas inſanire? Sic non minoris inſaniæ eſt, ſi ſpiritum rationalem rebus putes quibuſcunque corporalibus non magis inflari quam ſatiari. Quid namque de corporibus ad ſpiritus? Nec illa ſanè ſpiritualibus, nec iſti è regione reſici corporalibus queunt. *Benedic anima mea Domino, qui replet in bonis deſiderium tuum* [z]. Replet in bonis, excitat ad bonum, tenet in bono: præuenit, ſuſtinet, implet. Ipſe facit vt deſideres, ipſe eſt quod deſideras.

Regia iuſtorum via.

q Iſai. 26. d

r Matt. 5. a
s 1. Cor. 9. d

t Pſal. 1. b
u Pſal. 36. c
x Eccleſ. 5. b

y Matt. 5. a

Vt venter famelicus non poteſt ſatiari vento, ita nec animus hominis rebus terrenis.

z Pſal. 102. a

22. Dixi ſupra, cauſa diligendi Deum, Deus eſt. Verum dixi, nam & efficiens & finalis. Ipſe dat occaſionem, ipſe creat affectionem, deſiderium ipſe conſummat. Ipſe fecit, vel potius factus eſt, vt amaretur: ipſe ſperatur, amãdus felicius, ne in vacuum ſit amatus. Eius amor noſtrum & præparat & remunerat. Præcedit benignior, rependitur iuſtior, expectatur ſuauior. Diues eſt omnibus qui inuocant eum, nec tamen habet quicquam ſeipſo melius. Se dedit in meritum, ſe ſeruat in præmium, ſe apponit in refectione animarum ſanctarum, ſe in redemptione diſtrahit captiuarum. *Bonus es Domine animæ quærenti te* [a]. Quid ergo inuenienti? Sed enim in hoc eſt mirum, quòd nemo te quærere valet, niſi qui prius inuenerit. Vis igitur inueniri vt quæreris, quæri vt inueniaris? Potes quidem quæri & inueniri, non tamen præueniri. Nam etſi dicimus: [b] *Manè oratio mea præueniet te*: non dubium tamẽ quòd tepida ſit omnis oratio quam non præuenerit inſpiratio. Dicẽdum iam vnde inchoet amor noſter, quoniam vbi conſummetur, dictum eſt.

Deus efficiẽs & finalis cauſa diligẽdi Deum.

a Thren. 3. c

b Pſal. 87. e

Capvt VIII.

Vnde inchoet amor noſter. Seu, de primo Gradu Amoris, quo diligit homo ſe propter ſe.

23. AMor eſt affectio naturalis vna de quatuor. Notæ ſunt, non opus eſt nominare. Quod ergo naturale eſt, iuſtum quidem foret primum omnium auctori deſeruire naturæ: vnde & dictum eſt primum & maximum mandatum: *Diliges Dominum Deum tuum*[c]. Sed quoniam natura fragilior atque infirmior eſt, ipſi primum imperante neceſſitate compellitur inſeruire. Et eſt amor carnalis, quo ante omnia homo diligit ſeipſum propter ſeipſum, ſicut ſcriptum eſt[d]: *Prius quod animale, deinde quod ſpirituale.* Nec præcepto indicitur, ſed naturæ inſeritur. *Quis nempe carnem ſuam odio habuit*[e]? At verò ſi cœperit amor idem (vt aſſolet) procliuior eſſe, ſiue profuſior, & neceſſitatis alueo minimè contentus, campos etiam voluptatis exundans latius viſus fuerit occupare, ſtatim ſuperfluitas obuiante mandato cohibetur, cum dicitur[f]: *Diliges proximum tuum ſicut teipſum.* Iuſtiſſimè quidem, vt conſors naturæ non ſit exors & gratiæ illius, B præſertim gratiæ quæ naturæ inſita eſt. Quod ſi grauatur homo fraternis, non dico neceſſitatibus ſubuenire, ſed voluptatibus deſeruire: caſtiget ipſe ſuas, ſi non vult eſſe tranſgreſſor. Quantum vult, ſibi indulgeat: dum æquè & proximo tantumdem meminerit exhibendum. Frenum tibi temperantiæ imponitur, ô homo ex lege vitæ & diſciplinæ, ne poſt concupiſcentias tuas eas & pereas[g], ne de bonis naturæ hoſti ſeruias animæ hoc eſt libidini. Quàm iuſtius atque honeſtius communicas illa conſorti, id eſt, proximo, quàm hoſti? Et quidem ſi (ex Sapientis[h] cõſilio) à voluptatibus tuis auertaris, & iuxta doctrinam Apoſtoli[i] ſis victu veſtitúq; contentus, paulisper ſuſpendere non grauatis amorem tuum à carnalibus deſideriis, quæ militant aduerſus animam[k]. Sanè quod ſubtrahis hoſti animæ tuæ, conſorti naturæ puto non grauaberis impartiri. Tunc amor tuus & temperans erit & iuſtus, ſi quod propriis ſubtrahitur voluptatibus fratris neceſſitatibus non negetur. Sic amor carnalis efficitur & ſocialis, cum in commune protrahitur.

c Matt. 22. d
d 1. Cor. 15. e
e Epheſ. 5. f
f Matt. 22. d
Mandatum ſecundum diligendi proximum.
g Eccl. 18. d
h Ibid.
i 1. Tim. 6. b
k 1. Tim. 5. d
Quod ſubtrahit homo ſuis voluptatibus, id impendat proximi neceſſitatibus.

24. Si autem dum communicas proximo, forte tibi defuerint etiam neceſſaria, quid facies? Quid enim, niſi vt C cum omni fiducia *poſtules ab eo qui dat omnibus affluenter, & non improperat*[l]; *qui aperit manum ſuam, & implet omne animal benedictione*[m]? Dubium ſiquidem non eſt, quòd adſit libenter in neceſſariis, qui plerisque & in ſuperfluis non deeſt. Denique ait[n]: *Primum quærite regnum Dei & iuſtitiam eius, & hæc omnia adiicientur vobis*: Sponte daturum ſe pollicetur neceſſaria; ſuperflua reſtringenti, & proximum diligenti. Hoc quippe eſt primum quærere regnum Dei, & aduerſus peccati implorare tyrannidem, pudicitiæ potius ac ſobrietatis ſubire iugum, quàm regnare peccatum in tuo mortali corpore patiaris. Porrò autem & hoc iuſtitiæ eſt, cum quo tibi eſt natura communis, naturæ quoque cum eo munus non habere diuiſum.

l Iacob. 1. a
m Pſal. 144. c
n Luc. 12. d
Quid faciendum, cui dum proximo communicat, neceſſaria deficiunt.

25. Vt tamen perfecta iuſtitia ſit diligere proximum, Deũ in cauſa habere neceſſe eſt. Alioquin proximum purè diligere quomodo poteſt, qui in Deo non diligit? Porrò in Deo diligere non poteſt, qui Deum non diligit. Oportet ergo Deum diligi prius, vt in Deo diligi poſſit & proximus. Facit ergo etiam ſe diligi Deus, qui & cætera bona facit. Facit autem ſic. Qui naturam condidit, ipſe & D protegit. Nam & ita condita fuit, vt habeat iugiter neceſſarium protectorem, quem habuit & conditorem; vt quæ niſi per ipſum non valuit eſſe, nec ſine ipſo valeat omnino ſubſiſtere. Quod ne ſanè de ſe creatura ignoret, ac proinde ſibi (quod abſit) ſuperarroget beneficia creatoris, vult hominem idem conditor alto quidem ſalubrique conſilio tribulationibus exerceri, vt cum defecerit homo, & ſubuenerit Deus, dum homo liberatur à Deo, Deus ab homine vt dignum eſt honoretur. Hoc enim dicit[o]: *Inuoca me in die tribulationis, eruam te, & honorificabis me.* Fit itaque hoc tali modo vt homo A animalis & carnalis, qui præter ſe neminem diligere nouerat, etiam Deum vel propter ſe amare incipiat. quòd in ipſo nimirum (vt ſæpe expertus eſt) omnia poſſit, quæ poſſe tamen proſit: & ſine ipſo poſſit nihil.

Dilectio proximi vt iuſta ſit Deus cauſa eſſe oportet.
Cur Deus hominem velit tribulationibus exerceri.
o Pſal. 49.

Capvt IX.

De Secundo & Tertio gradu Amoris.

26. AMat ergo iam Deum, ſed propter ſe interim adhuc, non propter ipſum. Eſt tamen quædam prudentia ſcire quid ex Dei adiutorio poſſis, & ipſi ſeruare te inſenſum, qui te tibi ſeruat illæſum. At ſi frequens ingruerit tribulatio, ob quam & frequens ad Deum conuerſio fiat, & à Deo frequens liberatio conſequatur, nonne etſi fuerit ferreum pectus, vel cor lapideum totiens liberati, emolliri neceſſe eſt ad gratiam liberantis, quatenus Deum homo diligat, non propter ſe tantùm, ſed & propter ipſum? Ex occaſione quippe frequentium neceſſitatum crebris neceſſe eſt interpellationibus * Deum ab homine frequentari, frequentando guſtari, guſtando probari quàm ſuauis eſt Dominus. Ita fit vt ad diligendũ purè Deum plus iam ipſius guſtata alliciat ſuauitas, quàm B vrgeat noſtra neceſſitas; ita vt exemplo Samaritanorum dicentium mulieri quæ adeſſe Dominum nunciauerat[p]: *Iam non propter tuam loquelam credimus, ipſi enim audiuimus & ſcimus, quia ipſe eſt verè Saluator mundi*: ita, inquam, & nos illorum exemplo carnem noſtram alloquentes dicamus meritò: Iam non propter tuam neceſſitatem Deum diligimus, ipſi enim guſtauimus & ſcimus quoniam ſuauis eſt Dominus. Eſt enim carnis quædam loquela neceſſitas, & beneficia quæ experiendo probat, geſtiendo renunciat. Itaque ſic affecto iam, de diligendo proximo implere mandatum, non erit difficile. Amat quippe veraciter Deum, ac per hoc quæ Dei ſunt. Amat caſtè, & caſto non grauatur obedire mandato, *caſtificans magis cor ſuum* (vt ſcriptum eſt[q]) *in obedientia charitatis.* Amat iuſtè, & mandatum iuſtum libenter amplectitur. Amor iſte meritò gratus, quia gratuitus. Caſtus eſt, quia non impenditur verbo, neque lingua, ſed opere & veritate. Iuſtus eſt, quoniam qualis ſuſcipitur, talis & redditur. Qui enim ſic amat, haud ſecus profectò quàm amatus eſt, amat; quærens & ipſe viciſſim, non quæ ſua ſunt, ſed quæ Ieſu Chriſti, quemadmodum, C ille noſtra vel potius nos & non ſua quæſiuit. Sic amat qui dicit: *Confitemini Domino quoniam bonus*[r]. Qui Domino confitetur non quoniam ſibi bonus eſt, ſed quoniam bonus eſt; hic verè diligit Deum propter Deum, & non propter ſeipſum. Non ſic amat de quo dicitur[s]: *Confitebitur tibi cum benefeceris ei.* Iſte eſt tertius amoris gradus, quo iam propter ſeipſum Deus diligitur.

Secundus gradus amoris, cum homo propter ſe diligit Deum.
Tertius gradus Amoris, cũ Deus propter ſe diligitur.
Sic reſtitui ex MS. Campenſi, cæteri omnes corrupte legunt imprecationibus.
p Ioan. 4. b
Experientia diuinæ ſuauitatis inuitamur ad amandum Deum.
q 1. Pet. 1. d
Amor caſtus & iuſtus quis.
r Pſal. 117. a
s Pſal. 48. d

Capvt X.

De Quarto gradu Amoris. Cum nec ſeipſum diligit homo niſi propter Deum.

27. FElix qui meruit ad quartum vſque pertingere, quatenus nec ſeipſum diligat homo niſi propter Deum. *Iuſtitia tua Deus ſicut montes Dei*[t]. Amor iſte mons eſt, & mons Dei excelſus. Reuera *mons coagulatus, mons pinguis*[u]. *Quis aſcendet in montem Domini*[x]? *Quis dabit mihi pennas ſicut columbæ, & volabo & requieſcam*[y]? *Factus eſt in pace locus iſte, & habitatio hæc in Sion*[z]. *Heu mihi quia incolatus meus prolongatus eſt*[a]. Caro & ſanguis, vas luteum, terrena inhabitatio quando capit hoc? Quando D huiuſcemodi experitur affectum, vt diuino debriatus amore animus, oblitus ſui, factúsque ſibi ipſi tanquam vas perditum, totus pergat in Deum, & *adhærens Deo vnus cum eo ſpiritus fiat*[b], & dicat: *Defecit caro mea & cor meum, Deus cordis mei, & pars mea Deus in æternum*[c]? Beatum dixerim & ſanctum, cui tale aliquid in hac mortali vita rarò interdum, aut vel ſemel, & hoc ipſum raptim, atque vnius vix momenti ſpatio experiri donatum eſt. Te enim quodammodo perdere, tanquam qui non ſis, & omnino non ſentire teipſum, & à teipſo exinaniri, & pene annullari, cœleſtis eſt conuerſationis, nõ humanæ affectionis. Et ſi quidem è mortalibus quiſ-

t Pſal. 35. b
u Pſal. 67. c
x Pſal. 23. a
y Pſal. 54. b
z Pſal. 75. a
a Pſal. 119. a
b 1. Cor. 6. d
c Pſal. 72. d
Hominem ſui, atq; omnium quæ extra Deum ſunt, oblitum, in Deum tendere, eſt tradere futuræ beatitatis prælibatio.

piam ad illud raptim interdum (vt dictum eſt) & ad momentum admittitur, ſubitò inuidet ſeculum nequam, A perturbat diei malitia, corpus mortis aggrauat, ſollicitat carnis neceſſitas, defectus corruptionis non ſuſtinet, quodque his violentius eſt, fraterna reuocat charitas. Heu redire in ſe, recidere in ſua compellitur, & miſerabiliter exclamare: *Domine vim patior, reſponde pro me*. d Et illud: e *infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius?*

d Eſai. 38. b
e Rom. 7 d

28. Quoniam tamen Scriptura loquitur Deum omnia feciſſe propter ſemetipſum, erit profectò vt factura ſeſe quandoque conformet & concordet auctori. Oportet proinde in eundem nos affectum quandocunque tranſire, vt quomodo Deus omnia eſſe voluit propter ſemetipſum, ſic nos quoque nec noſipſos nec aliud aliquid fuiſſe, vel eſſe velimus, niſi æquè propter ipſum, ob ſolam videlicet ipſius voluntatem, non noſtram voluptatem. Delectabit ſanè non tam noſtra vel ſopita neceſſitas, vel ſortita felicitas, quam quòd eius in nobis & de nobis voluntas adimpleta videbitur: quod & quotidie poſtulamus in oratione cum dicimus: f *Fiat voluntas tua ſicut in cœlo & in terra*. O amor ſanctus & caſtus, ô dulcis & ſuauis affectio! O pura & defæcata intentio voluntatis, eò certè defæcatior & purior, B quò in ea de proprio nil iam admixtum relinquitur: eò ſuauior & dulcior, quò totum diuinum eſt quod ſentitur. Sic affici, deificari eſt. Quomodo ſtilla aquæ modica multo infuſa vino, deficere à ſe tota videtur, dum & ſaporem vini induit, & colorem: & quomodo ferrum ignitum & candens, igni ſimillimum fit, priſtina propriaque forma exutum: & quomodo ſolis luce perfuſus aër in eandem transformatur luminis claritatem, adeo vt non tam illuminatus quàm ipſum lumen eſſe videatur: ſic omnem tunc in ſanctis humanam affectionem quodam ineffabili modo neceſſe erit à ſemetipſa liqueſcere, atque in Dei penitus transfundi voluntatem. Alioquin quomodo omnia in omnibus erit Deus, ſi in homine de homine quicquam ſupererit? Manebit quidem ſubſtantia, ſed in alia forma, alia gloria, aliaque potentia. Quando hoc erit? Quis hoc videbit? Quis poſſidebit? *Quando veniam & apparebo ante faciem Dei* g? *Domine Deus meus, tibi dixit cor meum, exquiſiuit te facies mea, faciem tuam Domine requiram* h. Putas videbo templum ſanctum tuum?

Omnia ad Deum, & ad Dei voluntatem referenda.
f Matt. 6 b
Homo tantò fit Deo ſimilior, quo intentio voluntatis purior & ab omni affectione terrena defæcatior.
g Pſal. 41. a
h Pſal. 26.

29. Ego puto non ante ſanè perfectè impletum iri, *Diliges* C *Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota virtute tua* i: quouſque ipſum cor cogitare iam non cogatur de corpore, & anima eidem in hoc ſtatu viuificando & ſenſificando intendere deſinat, & virtus eiuſdem releuata moleſtiis, in Dei potentia roboretur. Impoſſibile namque eſt tota hæc ex toto ad Deum colligere, & diuino infigere vultui, quandiu ea huic fragili & ærumnoſo corpori intenta & diſtenta neceſſe eſt ſubſeruire. Itaque in corpore ſpirituali & immortali, in corpore integro placido placitoque & per omnia ſubiecto ſpiritui, ſperet ſe anima quartum apprehendere amoris gradum vel potius in ipſo apprehendi, quippe quòd Dei potentiæ eſt dare cui vult, non humanæ induſtriæ aſſequi. Tunc, inquam, ſummum obtinebit facilè gradum, cum in gaudium domini ſui promptiſſimè & auidiſſimè feſtinantem, nulla iam retardabit carnis illecebra, nulla moleſtia conturbabit. Putamúſne tamen hanc gratiam vel ex parte ſanctos martyres aſſecutos in illis adhuc victorioſis corporibus conſtitutos? Magna D vis prorſus amoris illas animas introrſum rapuerat, quæ ita ſua corpora foris exponere, & tormenta contemnere valuerunt. At profectò doloris acerrimi ſenſus non potuit non turbare ſerenum, etſi non perturbare. Quid autem iam ſolutas corporibus? Immerſas ex toto credimus immenſo illi pelago æterni luminis, & luminoſæ æternitatis.

i Luc. 10 c
Omnimoda perfectio charitatis nô cõpetit homini in ſtatu viæ, ſed patriæ.
v. S. Bern ſer. 50. in Cant.
S. Auguſt de ſpir. & lit. c 36. & ſerm. 45. de Tem.
S. Tho 2. 2. q 44 art. 4. & 6.
Quanta vis amoris in Martyribus.

CAPVT XI.

Quod perfecta felicitas Animarum Reſurrectioni reſeruetur.

30. SEd ſi (quod non negatur) velint ſua corpora recepiſſe, aut certè recipere deſiderent & ſperent, liquet proculdubio necdum à ſe ipſis penitus immutatas, quibus conſtat necdum penitus deeſſe de proprio, quò vel modicè intentio reflectatur. Donec ergo abſorpta ſit mors in victoria, & noctis vndique terminos lux perennis inuadat & occupet vſquequaque, quatenus & in corporibus gloria cœleſtis effulgeat, non poſſunt ex toto animæ ſeipſas exponere, & tranſire in Deum, nimirum ligatæ corporibus etiam tunc, etſi non vita vel ſenſu, certè affectu naturali, ita vt abſq; his nec velint nec valeant conſummari. Itaq; ante reſtaurationem corporum non erit ille defectus animorum, qui perfectus & ſummus eſt ipſorum ſtatus: nec carnis iam ſanè conſortium ſpiritus requireret, ſi abſque illa cõſummaretur. Enimuerò abſq; profectu animæ nec ponitur corpus, nec ſumitur. Denique *precioſa in conſpectu Domini mors ſanctorum eius* k. Quod ſi mors precioſa, quid vita, & illa vita? Nec mirum B ſi corpus iam gloriæ conferre videtur ſpiritui, quod & infirmum & mortale conſtat ipſi non mediocriter valuiſſe. O quàm verum locutus eſt qui dixit l, *diligentibus Deũ omnia cooperari in bonum*! Valet Deum diligenti animæ, corpus ſuum infirmum, valet & mortuum, valet & reſuſcitatum. Primò quidem ad fructum pœnitentiæ, ſecundò ad requiem, poſtremò ad conſummationem. Meritò ſine illo perfici non vult, quod in omni ſtatu in bonum ſibi ſubſeruire perſentit.

Ante reſtaurationem corporum abſolute cõſummatam beatitudinem.
K Pſal. 115 a
l Rom 8. c

31. Bonus planè fidúſq; comes caro ſpiritui bono; quæ ipſum aut ſi onerat, iuuat: aut ſi non iuuat, exonerat; aut certè iuuat, & minimè onerat. Primus ſtatus laborioſus, ſed fructuoſus. Secundus ocioſus, ſed minimè faſtidioſus. Tertius & glorioſus. Audi & ſponſum in canticis ad profectum hunc trimodum inuitantem? *Comedite*, inquit m, *amici, & bibite, & inebriamini chariſſimi*. Laborantes in corpore vocat ad cibum: iam poſito corpore quieſcentes ad potum inuitat: reſumentes corpora etiam vt inebrientur impellit: quos & vocat chariſſimos, nimirum charitate pleniſſimos. Nam & in cæteris quos non cha- C riſſimos, ſed amicos appellat, differẽtia eſt, vt hi quidem qui in carne adhuc grauati gemunt, chari habeantur pro charitate quam habent: qui verò ſoluti iam carnis compede ſunt, eo ſint chariores, quo & promptiores atq; expeditiores facti ad amandum. Porrò præ vtriſq; meritò nominantur & ſunt chariſſimi, qui recepta iam ſecunda ſtola, in corporibus vtiq; cum gloria reſumptis, tantò in Dei feruntur amorem liberiores & alacriores, quantò & de proprio nil iam reſiduum eſt, quod eos aliquatenus ſollicitet vel retardet. Quod quidem neuter ſibi reliquorum ſtatuum vendicat: cum & in priori corpus cum labore portetur, & in ſecundo quoq; non ſine proprietate aliqua deſiderit expectetur.

Tres ſtatus Corporis & Animæ
1. ante mortẽ.
2. poſt mortẽ.
3 poſt reſurrectionem.
m Cant. 5. a
Felicitas tertii ſtatus, quando ſine omni remora liberrimè homo fertur in Deum.

32. Primò ergo fidelis anima comedit panem ſuum: ſed heu, *in ſudore vultus ſui* n. In carne quippe manens adhuc ambulat per fidem: quam ſanè operari per dilectionem neceſſe eſt: quia ſi nõ operatur, mortua eſt. Porrò ipſum opus cibus eſt, dicente Domino: o *Meus cibus eſt, vt faciã voluntatem patris mei*. Dehinc carne exuta iam pene doloris non cibatur: ſed vinum amoris tãquam poſt cibum D pleniùs haurire permittitur: non parum tamen, ſed quomodo ſub ſponſi nomine in canticis dictum legitur: p *Bibe vinum meum cum lacte meo*. Vino enim diuini amoris etiam tunc anima ſuauitatẽ naturalis immiſcet affectionis, qua reſumere corpus ſuum, ipſumq; glorificatũ deſiderat. Æſtuat ergo iam tũc ſanctæ charitatis potata vino, ſed planè nondum vſque ad ebrietatem: quoniam temperat interim ardorem illum huius lactis permixtio. Ebrietas denique ſolet euertere mentes, atq; omnino reddere immemores ſui. At non ex toto ſui oblita eſt, quæ adhuc de proprio corpore cogitat ſuſcitando. Cæterum hoc adepto, quod ſolum vtique deerat, quid iam impedit à ſeipſa quodammodo abire, & ire totam in Deum, eóq;

n Gen. 3. d
o Ioan. 4 c
p Cant. 5 b
Deſiderium reſumendi corporis in animabus beatis.

Animæ tum demum perfectè beatæ, cũ corporibus reſtitutæ.

A ſibi penitus diſſimillimam fieri, quo Deo ſimillimam eſſici donatur? Tum demum ad craterem admiſſa ſapientiæ, illum de quo legitur: q *Ecce calix meus inebrians quam præclarus eſt!* quid mirum iam ſi inebriatur ad vbertatem domus Dei, cum nulla mordente cura, de proprio ſecura bibit purum & nouum illud cum Chriſto in regno patris eius?

q Pſal. 22. b

35. r Prou. 9.
Hoc verò conuiuium triplex celebrat ſapientia: & ex vna complet charitate, ipſa cibans laborantes, ipſa potãs quieſcentes, ipſa regnantes inebrians. Quomodo autem in cõuiuio corporali antè cibus quàm potus apponitur, quoniam & tali ordine natura requirit: ita & hic primò quidem ante mortem in carne mortali labores manuũ noſtrarum manducamus, cum labore quod glutiendũ eſt maſticantes: poſt mortem verò in vita ſpirituali iam bibimus, ſuauiſſima quadam facilitate quod percipitur colantes: tandem rediuiuis corporibus in vita immortali inebriamur, mira plenitudine exuberantes. Hæc pro eo quod ſponſus in canticis dicit s: *Comedite amici, & bibite, & inebriamini chariſſimi.* Comedite ante mortem, bibite poſt mortem, inebriamini poſt reſurrectionem. Meritò iã chariſſimi, qui charitate inebriantur: & meritò inebriati, qui ad nuptias agni introduci merentur, edentes & bibentes ſuper menſam illius in regno ſuo, quando ſibi iam exhibet glorioſam eccleſiam, non habentem maculam neq; rugam, aut aliquid huiuſmodi t.

Cibus potus præmittitur in conuiuio. Idem fit myſtice in cõuiuio cœleſti.

s Cant. 5. a

B

t Epheſ. 5. f

Tunc prorſus inebriat chariſſimos ſuos, tunc torrente voluptatis ſuæ potat u, quoniam quidem in complexu illo arctiſſimo & caſtiſſimo ſponſi & ſponſæ, *fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei* x. Quod non aliud eſſe arbitror quàm Dei Filium, qui *tranſiens miniſtrat* quemadmodum ipſe promiſit y, vt ex hoc iam *iuſti epulentur & exultent in conſpectu Dei, & delectentur in lætitia* z. Hinc illa ſatietas ſine faſtidio. Hinc inſatiabilis illa ſine inquietudine curioſitas. Hinc æternum illud atq; inexplicabile deſiderium neſciens egeſtatem. Hinc denique ſobria illa ebrietas, vero, non mero ingurgitans: non madens vino, ſed ardens Deo. Ex hoc iam quartus ille amoris gradus perpetuo poſſidetur, cum ſummè & ſolus diligitur Deus, quia nec noſipſos iam niſi propter ipſum diligimus: vt ſit ipſe præmium amantium ſe, præmium æternum amantium in æternum.

u Pſal. 35. c
x Pſal. 45 a
y Luc. 12. e
z Pſal. 67 a

Capvt XII.

De Charitate ex Epiſt. ad Carthuſianos ſcripta.

34. a Epiſt. 11.
MEmini me dudum ad ſanctos fratres Carthuſiẽſes a ſcripſiſſe epiſtolam, ac de his ipſis in ea gradibus inter cætera diſſeruiſſe. Forte autem alia ibi (etſi non aliena) de charitate locutus ſum: & ob hoc quædam illorum huic quoq; ſermoni ſubiungere non inutile duco: præſertim cum faciliùs ad manum habeam tranſcribere iam dictata, quàm noua iterum dictare. Illa, inquam, vera & ſyncera eſt charitas, & omnino de corde puro, & conſcientia bona, & fide non ficta fatenda eſt procedere, qua proximi bonum æquè vt noſtrum diligimus. Nã qui magis aut certè ſolum diligit ſuum: conuincitur non caſtè diligere bonum, quod vtique propter ſe diligit, nõ propter ipſum. Et hic talis non poteſt obedire Prophetæ qui ait: a *Confitemini Domino quoniam bonus.* Confitetur quidẽ, quia fortaſſe bonus eſt ſibi, nõ autem quoniã bonus in ſe. Quapropter nouerit in ſe dirigi illud ab eodem Propheta opprobrium: *Confitebitur tibi cum benefeceris ei* b. Eſt qui confitetur Domino quoniam potens eſt, & eſt qui confitetur quoniam ſibi bonus eſt, & item qui confitetur quoniam ſimpliciter bonus eſt. Primus ſeruus eſt, & timet ſibi. Secundus mercenarius, & cupit ſibi. Tertius filius, & defert patri. Itaq; & qui timet, & cupit, vterque pro ſe agunt. Sola quæ in filio eſt charitas, non quærit quæ ſua ſunt c. Quamobrem puto de illa dictum: d *Lex Domini immaculata, conuertens animas*: quod ſola videlicet ſit quæ ab amore ſui & mũdi auertere poſſit animum, & in Deum dirigere. Nec timor quippe nec amor priuatus conuertunt animam. Mutant interdum vultum vel actum, affectum nunquam. Facit quidẽ nõnunquam & ſeruus opus Dei: ſed quia non ſponte, in ſua adhuc duritia permanere cognoſcitur. Facit & mercenarius, ſed quia non gratis, propria trahi cupiditate cõuincitur. Porrò vbi proprietas ibi ſingularitas. Vbi autẽ ſingularitas, ibi angulus. Vbi verò angulus, ibi ſine dubio ſordes ſiue rubigo. Sit itaque ſeruo ſua lex, timor ipſe quo conſtringitur. Sit ſua mercenario cupiditas, qua & ipſe arctatur, quando tentatur abſtractus & illectus. Sed harum nulla aut ſine macula eſt, aut animas conuertere poteſt. Charitas verò conuertit animas, quas facit & voluntarias.

a Pſal. 117. d
b Pſal. 48 d
Differentia confitentium Deo.
C
c 1 Cor. 13.
d Pſal. 18 a
Diſcrimẽ inter ſeruum, mercenariũ, & filium.

35.
Porrò in eo eam dixerim immaculatam, quòd nil ſibi de ſuo retinere conſueuit. Cui nempe de proprio nihil eſt, totum profectò quod habet, Dei eſt. Quod autem Dei eſt, immundum eſſe non poteſt. Lex ergo Dei immaculata charitas eſt: quæ non quod ſibi vtile eſt, quærit: ſed quod multis. Lex autẽ Domini dicitur, ſiue quòd ipſe ea viuat, ſiue quòd eam nullus niſi eius dono poſſideat. Nec abſurdum videatur, quòd dixi etiam Deũ viuere ex lege, cum non alia quàm charitate dixerim. Quid verò in ſumma & beata illa Trinitate ſummam & ineffabilem illam conſeruat vnitatem, niſi charitas? Lex eſt ergo, & lex Domini charitas, quæ Trinitatem in vnitate quodammodò cohibet, & colligat in vinculo pacis. Nemo tamen me æſtimet charitatem hic accipere qualitatem, vel aliquid accidens: alioquin in Deo dicerem (quod abſit) eſſe aliquid quod Deus non eſt: ſed ſubſtãtiam illam diuinam: quod vtique nec nouum nec inſolitum eſt, dicente Ioanne: e *Deus charitas eſt*. Dicitur ergo rectè & charitas, & Deus, & Dei donum. Itaque charitas dat charitatem, ſubſtantiua accidentalem. Vbi dantem ſignificat, nomen ſubſtantiæ eſt: vbi donum, qualitatis. Hæc eſt lex æterna, creatrix & gubernatrix vniuerſitatis. Siquidem in pondere & menſura & numero per eam facta ſunt vniuerſa, & nihil ſine lege relinquitur, cum ipſa quoque lex omnium ſine lege non ſit, non tamen alia quàm ſeipſa: qua & ſeipſam etſi nõ creauit, regit tamen.

Lex Dei immaculata charitas deſcribitur.
B
Charitas in Deo nõ qualitas ſed ſubſtantia.
e 1. Ioan. 4 b

Capvt XIII.

De Lege Propria Voluntatis, & cupiditatis ſeruorum & mercenariorum.

36. Seruorum conditio deſcribitur.
CÆterum ſeruus & mercenarius habent legem, non à Domino, ſed quam ipſi ſibi fecerunt: ille Deum non amando, iſte plus aliud amando. Habent, inquam, legem non Domini, ſed ſuam: illi tamen, quæ Domini eſt, ſubiectam. Et quidem ſuam ſibi quique legem facere potuerunt, non tamen eam incommutabili æternæ legis ordini ſubducere potuerunt. Tunc autem dixerim quemque ſibi feciſſe ſuam legem, quando communi & æternæ legi propriam prætulit voluntatem, peruersè vtique volens ſuum imitari creatorem, vt ſicut ipſe ſibi lex, ſuique iuris eſt, ita is quoque ſeipſum regeret, & legem ſibi ſuam faceret voluntatem, graue vtique & importabile iugum ſuper omnes filios Adam, heu inclinans & incuruans ceruices noſtras adeò, vt vita noſtra inferno appropinquarit f. Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius g? Quo vtique premor, & bene opprimor, ita vt niſi quia Dominus adiuuit me, paulo minus habitaſſet in inferno anima mea h. Sub hoc onere grauatus gemebat qui dicebat: i *Quare me poſuiſti contrarium tibi, & factus ſum mihimetipſi grauis?* Vbi dixit, *factus ſum mihimetipſi grauis*: oſtendit quòd lex ipſe ſibi eſſet, nec alius hoc quàm ſibi ipſe feciſſet. Quod autem loquens Deo, præmiſit, *poſuiſti me contrarium tibi*: Dei ſe tamen non effugiſſe legem indicauit. Hoc quippe ad æternam iuſtamque Dei legem pertinuit, vt qui à Deo noluit ſuauiter regi, pœnaliter à ſeipſo regeretur: quique ſponte iugum ſuaue & onus leue charitatis abiecit, propriæ volũtatis onus importabile ſuſtineret inuitus. Miro itaque & iuſto modo æterna lex fugitiuum ſuum & poſuit ſibi contrarium, & retinuit ſubiectum: dum videlicet nec iuſtitiæ pro meritis legem euaſit, nec tamen cum Deo in ſua luce, in ſua requie, in ſua gloria remanſit, ſubiectus poteſtati, & ſubmotus felicitati. Domine Deus meus cur non tollis peccatum meum, & quare nõ aufers iniquitatem meam k? vt abiecta graui ſarcina propriæ voluntatis, ſub leui onere charitatis reſpirem: nec iam ſeruili timore coërcear, nec mercenaria cupiditate

C
Propria volũtas hominis importabile iugum
f Pſal. 87. a
g Rom. 7 d
h Pſal. 93 a
i Iob 7. d
Homo ſibi ipſi legem poſuit, ſed grauem nimis & oneroſam.
D
k Ibid.

F

l Rom. 8. c
m Rom. 13. b

illiciat, ſed agat ſpiritu tuo, ſpiritu libertatis quo aguntur filii tui, qui teſtimonium reddat ſpiritui meo l, quòd & ego ſim vnus ex filiis, dum eadem mihi lex fuerit quæ & tibi: & ſicut tu es, ita & ipſe ſim in hoc mundo? Hi ſiquidem, qui hoc faciunt quod ait Apoſtolus m, *Nemini quidquam debeatis niſi vt inuicem diligatis*: proculdubio ſicut Deus eſt, & ipſi ſunt in hoc mundo: nec ſerui aut mercenarii ſunt, ſed filii.

Capvt XIV.

De Lege Charitatis Filiorum.

37. n 1. Tim. 1. a — Quomodo iusti nõ ſint ſub lege, & tamẽ non ſine lege.

Itaque nec filii ſunt ſine lege: niſi fortè aliquis aliter ſentiat propter hoc quod ſcriptum eſt n: *Iuſtis non eſt lex poſita.* Sed ſciendum quòd alia eſt lex promulgata à ſpiritu ſeruitutis in timore: alia à ſpiritu libertatis data in ſuauitate. Nec ſub illa coguntur eſſe filii, nec ſine iſta eſſe patiuntur. Vis audire quia iuſtis non eſt lex poſita? o Rom. 8. c *Non accepiſtis*, ait o, *ſpiritum ſeruitutis iterum in timore.* Vis audire quod tamen ſine lege charitatis non ſint? *Sed accepiſtis*, inquit, *ſpiritum adoptionis filiorum.* Demum audi iuſtum vtrumque de ſe fatentem, & quod non ſit ſub lege, nec tamen ſit ſine lege. p 1. Cor. 9. c *Factus ſum*, inquit p, *his qui ſub lege erant, quaſi ſub lege eſſem: cum ipſe non eſſem ſub lege. His qui ſine lege erant, tanquam ſine lege eſſem: cum ſine lege Dei non eſſem, ſed in lege eſſem Chriſti.* Vnde aptè non dicitur, iuſti non habent legem, aut iuſti ſunt ſine lege: ſed q 1. Tim. 1. a *iuſtis non eſt lex poſita* q, hoc eſt, non tanquam inuitis poſita, ſed voluntariis eò liberaliter data, quò ſuauiter inſpirata. Vnde & pulchrè Dominus, r Matt. 11. d *Tollite*, ait r, *iugum meum ſuper vos.* Ac ſi diceret, Non impono inuitis, ſed vos tollite ſi vultis. Alioquin non requiem, ſed laborem inuenietis animabus veſtris.

38. Charitatis lex quàm ſit ſuauis. s Matt. 5. d — Charitas quomodo expers timoris. — t 1. Ioan. 4. c — Cupiditas quomodo rectè ordinetur à charitate.

Bona itaque lex charitas, & ſuauis: quæ non ſolùm leuiter ſuauiterque portatur, ſed ſeruorum & mercenariorum leges portabiles ac leues reddit, quas vtique non deſtruit, ſed facit vt impleantur, dicente Domino s: *Nõ veni legem ſoluere, ſed adimplere.* Illam temperat, iſtam ordinat, vtramque leuigat. Nunquam erit charitas ſine timore, ſed caſto: nunquam ſine cupiditate, ſed ordinata. Implet ergo charitas legem ſerui, cũ infundit deuotionem: implet & mercenarii, cum ordinat cupiditatẽ. Porrò timori permixta deuotio ipſum non annullat, ſed caſtificat. Pœna tantùm tollitur, ſine qua eſſe non potuit dum fuit ſeruilis: & timor manet in ſeculum ſeculi caſtus & filialis. Nam quod legitur t: *Perfecta charitas foras mittit timorem*: pœna intelligenda eſt quæ ſeruili (vt diximus) nunquam deeſt timori, illo ſcilicet genere locutionis, quo ſæpe cauſa ponitur pro effectu. Denique cupiditas tunc rectè à ſuperueniente charitate ordinatur, cum mala quidem penitus reſpuuntur, bonis verò meliora præferuntur, nec bona niſi propter meliora appetuntur. Quod cum plenè per Dei gratiam aſſecutum fuerit, diligetur corpus & vniuerſa corporis bona tantùm propter animam: anima propter Deum: Deus autem propter ſeipſum.

Capvt XV.

De Quatuor gradibus Amoris, & felici ſtatu Patriæ cœleſtis.

39. u 1. Cor. 15. d

Verumtamen quia carnales ſumus, & de carnis concupiſcẽtia naſcimur: neceſſe eſt vt cupiditas noſtra vel amor noſter à carne incipiat: quæ ſi recto ordine dirigitur, quibuſdam ſuis gradibus duce gratia proficiens, ſpiritu tandem conſummabitur: quia *non prius quod ſpirituale, ſed quod animale, deinde quod ſpirituale* u. Et prius neceſſe eſt portemus imaginem terreſtris; deinde cœleſtis. In primis ergo diligit ſeipſum homo propter ſe. Caro quippe eſt, & nil ſapere valet præter ſe. Cúmque ſe videt per ſe non poſſe ſubſiſtere, Deum quaſi ſibi neceſſarium incipit per fidem inquirere & diligere. Diligit itaque in ſecundo gradu Deum, ſed propter ſe, nõ propter ipſum. At verò cum ipſum cœperit occaſione propriæ neceſſitatis colere & frequentare, cogitando, legendo, orando, obediendo: quadam huiuſcemodi familiaritate paulatim ſenſimque Deus innoteſcit: conſequenter & dulceſcit: & ſic guſtato quàm ſuauis eſt Dominus, tranſit ad tertium gradum, vt diligat Deum nõ iam propter ſe, ſed propter ipſum. Sanè in hoc gradu diu ſtatur: & neſcio ſi à quoquam hominum quartus in hac vita perfectè apprehenditur, vt ſe ſcilicet diligat homo tantùm propter Deum. Aſſerant hoc ſi qui experti ſunt: mihi, fateor, impoſſibile videtur. Erit autem proculdubio, cum introductus fuerit ſeruus bonus & fidelis in gaudium Domini ſui x, & inebriatus ab vbertate domus Dei y. Quaſi enim miro quodam modo oblitus ſui, & à ſe penitus velut deficiens, totus perget in Deum: & deinceps adhærens ei, vnus cum eo ſpiritus erit z. Arbitror hoc ſenſiſſe Prophetam cum diceret: a *Introibo in potentias Domini: Domine memorabor iuſtitiæ tuæ ſolius.* Sciebat profectò cum introiret in ſpirituales potentias Domini, exutum ſe iri ab vniuerſis carnis infirmitatibus: vt iam nil de carne haberet cogitare, ſed totus in ſpiritu memoraretur iuſtitiæ Domini ſolius.

Gradus Amoris exponuntur, de quibus v. ſup. cap. 8. 9. & 10.
Quartus gradus Amoris, per quàm difficilis, imo impoſſibilis in hac vita.
x Matt. 25. b
y Pſal. 35. b
z 1. Cor. 6. b
a Pſal. 70. c

40. b 2. Cor. 5. d — c 1. Cor. 15. d — Humanæ affectiones non habent locũ in patria, ſed in diuinas commutantur. — d Matt. 13. — e Rom. 12. d — f 2. Cor. 11. g — In Patria nihil triſte vel aduerſum. — g Pſal. 86. — h Ibid. — i Eſai. 61. a

Tunc pro certo ſingula Chriſti membra dicere poterunt de ſe, quod Paulus aiebat de capite. b *Et ſi cognouimus ſecundùm carnem Chriſtum, ſed nunc iam non nouimus.* Nemo ibi ſe cognoſcet ſecundùm carnem: *quia caro & ſanguis regnum Dei non poſſidebunt* c. Non quòd carnis illic ſubſtantia futura non ſit, ſed quòd carnalis omnis neceſſitudo ſit defutura: carniſque amor amore ſpiritus abſorbendus: & infirmæ quæ nunc ſunt humanæ affectiones, in diuinas quaſdam habeant commutari. Tunc ſagena charitatis, quæ nunc tracta per hoc mare magnum & ſpatioſum ex omni genere piſcium congregare non deſinit, cum perducta ad littus fuerit malos foras mittens, bonos ſolummodo retinebit d. Siquidem in hac vita ex omni genere piſcium intra ſinum ſuæ latitudinis charitatis rete concludit: vbi ſe pro tempore omnibus conformans, omnium in ſe ſiue aduerſa ſiue proſpera traiiciens, ac ſua quodammodo faciens, non ſolùm gaudere cum gaudentibus, ſed & flere cum flentibus conſueuit e. Sed cum peruenerit ad littus; velut malos piſces omne quod triſte patitur foras mittens, ſola quæ placere & iucunda eſſe poterunt, retinebit. Nunquid enim tunc verbi gratia Paulus aut infirmabitur cũ infirmis, aut vretur cum ſcandalis aliis f, vbi ſcandala & infirmitas procul erunt? Aut certè lugebit eos qui non agent pœnitentiam? Abſit autem vt vel eos qui ignibus æternis cum diabolo & angelis eius deputandi ſunt, plangat & defleat in illa ciuitate, quam *fluminis impetus lætificat, cuius & diligit Dominus portas ſuper omnia tabernacula Iacob* g: quòd videlicet in tabernaculis & ſi quando gaudetur de victoria, laboratur tamen in pugna, & plerumque periclitatur de vita: in illa autem patria nulla prorſus admittatur aduerſitas ſiue triſtitia, quemadmodum de illa cantitur h: *Sicut lætantium omnium habitatio eſt in te.* Et rurſum: i *Lætitia ſempiterna erit eis.* Denique quomodo miſericordiæ recordabitur, vbi memorabitur iuſtitiæ Dei ſolius? Proinde vbi iam non erit miſeriæ locus, aut miſericordiæ tempus, nullus profectò eſſe poterit miſerationis affectus.

Finis Libri de diligendo Deo.

S. P. BERNARDI ABBATIS CLARAEVALLENSIS TRACTATVS

DE GRATIA ET LIBERO ARBITRIO.

Ad Guilielmum Abbatem S. Theodorici.*

* De hoc Guilelmo Abb. vide Notas

PROOEMIVM.

Domino Guilielmo Abbati ſancti Theodorici Frater Bernardus.

Opuſculum de gratia & libero arbitrio, quod illa, qua ſcitis, occaſione nuper aggreſſus ſum, eadem gratiâ adiuuante peregi vt potui. Vereor autem ne aut grandia minus dignè locutus inueniar, aut pertractata à pluribus ſuperfluò retractaſſe. Proinde legi te illud primus, & ſi iudicatis, ſolus: ne ſi proferatur in medium, magis forte ſcriptoris publicetur temeritas, quàm lectoris ædificetur charitas. Quod ſi palam fieri vtile probaueritis, tunc ſi quid obſcurius dictum aduerteritis, quod in re obſcura ſeruata congrua breuitate dici planius potuiſſet, non ſit vobis pigrum aut emendare per vos, aut mihi reſignare emendandum, ſi fraudari non vultis promiſſione illa ſapientiæ, quæ ait: *Qui elucidant me, vitam æternam habebunt.* Eccl. 14 c

CAPVT I.

Ad boni operis meritum, vnà cum gratia Dei concurrere liberi arbitrii conſenſum.

5 LOquente me coram aliquando, & Dei in me gratiam commendante, quod ſcilicet ab ipſa me in bono & præuentum agnoſcerem, & prouehi ſentirem, & ſperarem perficiendum, quid tu ergo (ait vnus ex circumſtantibus) operaris; aut quid mercedis ſperas, vel præmii, ſi totum facit Deus. Quid enim inquam, tu conſulis? Da, inquit, gloriam Deo, qui gratis te præuenit, excitauit, initiauit, & viue dignè de cætero, quo te probes & perceptis beneficiis non ingratum, & percipiendis idoneum. Ergo: Bonum, inquam, conſilium das; ſed & ſi dederis poſſe teneri. Siquidem non eſt eiuſdem facilitatis ſcire quid faciendum ſit, & facere: quoniam & diuerſa ſunt, cæco ducatum, ac feſſo præbere vehiculum. Non quicunque oſtendit viam, præbet etiam viaticum itineranti. Aliud illi exhibet qui facit ne deuiet; & aliud qui præſtat ne deficiat in via. Ita nec quiuis doctor ſtatim, & dator erit boni quodcunque docuerit. Porrò duo mihi ſunt neceſſaria, doceri ac iuuari. Tu quidem homo rectè conſulis ignorantiæ; ſed (ſi verum ſentit Apoſtolus) [a] *ſpiritus adiuuat infirmitatem noſtram.* Imò verò qui mihi per os tuum miniſtrat conſilium, ipſe mihi neceſſe eſt miniſtret per ſpiritum ſuum adiutorium, quo valeam implere quod conſulis. Ecce enim iam ex eius munere velle adiacet mihi, perficere autem non inuenio [b]. Sed nec aliquando me inuenturum confido, niſi qui dedit velle, det & perficere pro bona voluntate [c]. Vbi ergo, ais, ſunt merita noſtra, aut vbi eſt ſpes noſtra? Audi inquam: *Non ex operibus iuſtitiæ quæ fecimus nos, ſed ſecundum ſuam miſericordiam ſaluos nos fecit* [d]. Quid enim? Tu forte putaueras tua te creaſſe merita, tua poſſe ſaluari iuſtitia, qui nec ſaltem dominum Ieſum dicere potes niſi in ſpiritu ſancto [e]? Ita ne oblitus es quis dixerit [f]: *Sine me nihil poteſtis facere?* Et neque currentis, neque volentis, ſed Dei miſerantis eſt? [g]

Deo ad bene operandum neceſſarium, doceri & iuuari.
a Rom. 8 a
b Rom. 7. c
c Philip. 2. b
d Tit. 3 b
Merita noſtra vnde.
e 1. Cor. 12 a
f Ioan 15. a
g Rom. 9. d

2. Quid igitur agit, ais, liberum arbitrium? Breuiter reſpondeo. Saluatur. Tolle liberum arbitrium, non erit quod ſaluetur. Tolle gratiam, non erit vnde ſaluetur. Opus hoc ſine duobus effici non poteſt, vno à quo fit, altero cui vel in quo fit. Deus auctor eſt ſalutis, liberum arbitrium tantum capax: nec dare illam, niſi Deus; nec capere valet niſi liberum arbitrium. Quod ergo à ſolo Deo, & ſoli datur libero arbitrio, tam abſque conſenſu eſſe non poteſt accipientis, quam abſque gratia dantis. Et ita gratiæ operanti ſalutem, cooperari dicitur liberum arbitrium, dum conſentit, hoc eſt dum ſaluatur. Conſentire enim ſaluari eſt. Proinde pecoris ſpiritus ſalutem huiuſcemodi minimè capit, eo quod illi voluntarius conſenſus deſit, quo ſaluanti videlicet Deo placidè obtemperet, ſiue iubenti acquieſcendo, ſiue pollicenti credendo, ſiue reddenti gratias agendo. Enimuero aliud eſt voluntarius conſenſus, aliud naturalis appetitus. Poſterior quippe nobis communis eſt cum irrationalibus, nec valet conſentire ſpiritui, carnis irretitus illecebris. Et fortaſſis ipſe eſt, qui alio nomine ab Apoſtolo *ſapientia carnis* appellatur, vbi ait [h]: *Sapientia carnis inimica eſt Deo: legi enim Dei non eſt ſubiecta, nec enim poteſt.* Hunc ergo (vt dixi) communem habentes cum beſtiis, conſenſus voluntarius nos diſcernit. Eſt enim habitus animi, liber ſui. Siquidem non cogitur, non extorquetur. Eſt quippe voluntatis, non neceſſitatis. Nec negat ſe, nec præbet cuiquam, niſi ex voluntate. Alioquin ſi compelli valet inuitus, violentus eſt, non voluntarius. Vbi autem voluntas non eſt, nec conſenſus. Non enim eſt conſenſus, niſi voluntarius. Vbi ergo conſenſus, ibi voluntas. Porro vbi voluntas, ibi libertas. Et hoc eſt quod dici puto liberum arbitrium.

Liberum arbitrium cooperatur gratiæ conſentiendo.
Appetitus alius rationalis, alius naturalis. hoc communis cum beſtiis, illo diſcernimur.
h Rom. 8. b

CAPVT II.

Quid liberum arbitrium. Seu qua in re libertas illa conſiſtat. 3.

SEd vt manifeſtius fiat quod dicitur, & competentius ad id quod volumus veniamus, paulo altius æſtimo repetendum. In rebus naturalibus non idem eſt vita quod ſenſus; non ſenſus quod appetitus, nec ille quod conſenſus. Quod ex ſingulorum definitionibus clarius elucebit. Eſt enim in quolibet corpore *vita*, internus ac naturalis motus, vigens tantum intrinſecus. *Senſus* verò vitalis in corpore motus, vigens & extrinſecus. *Appetitus* autem, naturalis vis in animante, mouendis auidè ſenſibus attributa. Verum *conſenſus*, nutus eſt voluntatis ſpontaneus, vel certè (quod ſuperius dixiſſe memini) habitus animi, liber ſui. Porrò *voluntas* eſt motus rationalis, & ſenſui præſidens & appetitui. Habet ſanè quocunque ſe vouerit ſemper rationem co-

Diſcrimen potentiarum animæ.

q 1. Pet. 2. d eſt dolus in ore eius q. Porro & à *miſeria* quæ eſt pœna peccati, habuit nihilominus libertatem, ſed potentia, non actu. Nemo quippe tollebat animam eius ab eo, ſed ipſe ponebat eam r. Denique teſte Propheta ſ *Oblatus eſt quia ipſe voluit*, ſicut & cum voluit natus ex muliere, factus ſub lege: vt eos qui ſub lege erant redimeret t. Fuit itaque & ipſe ſub lege miſeriæ, ſed quia voluit, vt liber inter miſeros & peccatores vtrunque iugum fraternis à ceruicibus excuteret. Habuit itaque totas tres libertates, primam ex humana ſimul & diuina natura, reliquas ex diuina potentia. Quarum duas poſteriores vtrum & primus homo in paradiſo habuerit, vel quomodo & quatenus eas habuerit, poſtea videbimus.

r Ioan. 10. d
ſ Eſa. 53. b
t Galat. 4. a
Chriſtus triplici quoque libertate præditus.

Capvt IV.

Qualis libertas competat animabus ſanctis carne ſolutis. Quæ Deo, & omni creaturæ rationali indifferenter.

9. HOc autem indubitanter ſciendum, vtranque plenam ac perfectam perfectis ineſſe animabus carne ſolutis, cum Deo pariter & Chriſto eius, atque Angelis ſuper cœleſtibus. Nam ſanctis animabus, etſi necdum corpora receperunt, deeſt quidem de gloria: ſed nihil prorſus ineſt de miſeria. Verum libertas à neceſſitate, æquè & indifferenter Deo, vniuerſæque tam malæ quam bonæ rationali conuenit creaturæ. Nec peccato nec miſeria amittitur, vel minuitur, nec maior in iuſto eſt, quam in peccatore; nec plenior in Angelo quam in homine. Quomodò namque ad bonum conuerſus per gratiam humanæ voluntatis conſenſus, eo liberè bonum, & in bono liberum hominem facit, quo voluntarius efficitur, non inuitus pertrahitur: ſic ſponte deuolutus in malum, in malo nihilominus tam liberum quam ſpontaneum conſtituit, ſua vtique voluntate ductum, non aliundè coactum vt malus ſit. Et ſicut cœleſtis Angelus, aut etiam Deus ipſe permanet liberè bonus, propria videlicet voluntate, non aliqua extrinſeca neceſſitate: ſic profectò diabolus æquè liberè in malum corruit, & perſiſtit: ſuo vtiq; voluntario nutu, non alieno impulſu. Manet ergò libertas voluntatis, vbi etiam fit captiuitas mentis, tam plena quidem in malis, quam & in bonis, ſed in bonis ordinatior. Tam integra quoq; pro ſuo modo in creatura, quam in creatore, ſed in illo potentior.

10 An velle habere bonam voluntatem & non poſſe, præiudicet libertati voluntatis.

Quod autem homines ſolent conqueri, & dicere; volo habere bonam voluntatem, & non poſſum: nequaquam huic præſcribit voluntatis libertati, vt quaſi vim aut neceſſitatem in hac parte patiatur voluntas, ſed planè illa libertate quæ dicitur à peccato, ſe carere teſtantur. Nam qui vult habere bonam voluntatem, probat ſe habere voluntatem. Non enim vult habere bonam, niſi per voluntatem. Quod ſi voluntatem, & libertatem: ſed libertatem à neceſſitate, non à peccato. Nempe vt non valeat cum vult habere bonam, ſentit quidem ſibi deeſſe libertatem, ſed profectò libertatem à peccato, quo vtique dolet premi non perimi voluntatem. Quanquam iam proculdubio vtcunque bonam habet, vbi habere vult. Bonum quippe eſt quod vult. Nec poſſet bonum velle, niſi bona voluntate: ſicut nec velle malum, niſi mala voluntate. Cum bonum volumus, bona eſt voluntas: cum malum, mala voluntas. Vtrobique voluntas, & vbique libertas: cedit ſiquidem voluntati neceſſitas. Cum autem non valemus quod volumus, ſentimus quidem ipſam quodammodo libertatem peccato eſſe captiuam, vel miſeram, non tamen amiſſam.

Bonam habet voluntatem; qui vult habere.

11. Liberum arbitrium ex quo genere libertatis dicatur.

Ex hac ergo tantum libertate qua liberum eſt voluntati ſeipſam iudicare; vel bonam, ſi bono: vel malam, ſi malo conſenſerit, quippe quæ in neutro, niſi certè volendo conſentire ſe ſentit: liberum arbitrium credimus nominari. Nam ex illa quæ dicitur *à peccato*, congruentius fortaſſe liberum conſilium: & item ex illa quæ dicta eſt *à miſeria*, liberum potius complacitum poſſet dici, quam liberum arbitrium. Arbitrium quippe iudicium eſt. Sicut verò iudicii eſt diſcernere quod liceat, quod non liceat: ſic profectò conſilii probare quod expediat, vel non expediat: ſic complaciti quoque experiri quod libeat, vel non libeat. Vtinam tam liberè nobis conſuleremus, quam liberè de nobis iudicamus: vt quemadmodum liberè per iudicium licita illicitaque decernimus, ita per conſilium & licita tanquam commoda nobis eligere, & illicita tanquam noxia reſpuere liberum haberemus. Iam enim non ſolum liberi arbitrii, ſed & liberi proculdubio conſilii, ac per hoc & à peccato liberi eſſemus. Sed quid ſi totum, ſolumque quod expediret, vel deceret, etiam liberet? Nonne liberi quoque eſſe complaciti merito diceremur, quippe qui ab omni proinde quod diſplicere poteſt: hoc eſt, ab omni nos miſeria liberos ſentiremus? Nunc autem cum multa per iudicium, vel admittenda, vel omittenda eſſe decernamus: quæ tamen per conſilium nequaquam pro iudicii rectitudine, aut eligimus, aut contemnimus: rurſumque non omnia quæ tanquam recta & commoda conſultè obſeruamus, etiam vt beneplacita libenter amplectimur, ſed inſuper quaſi dura ac moleſta vix æquanimiter ferre perducamus: liquet quia liberum nec conſilium habemus, nec complacitum.

Libertas à peccato potius dicenda liberum conſilium. Libertas à miſeria liberum complacitum.

An homo habeat liberum conſilium & complacitum in hac vita.

12 Alia quæſtio eſt, ſi vel ante peccatum in primo homine habuimus; quod loco ſuo diſcutietur. Certiſſime autem habituri ſumus: cum Deo miſerante obtinebimus quod oramus: *Fiat voluntas tua ſicut in cœlo, & in terra* a. Hoc namque complebitur, quando id quod nunc cunctæ paſſim rationali (vt iam dictum eſt) creaturæ commune videtur, liberum ſcilicet à neceſſitate arbitrium: erit etiam in electis hominibus, vt iam in ſanctis eſt Angelis: & cautum à peccato, & tutum à miſeria: probantibus tandem triplicis libertatis fœlici experientia: quæ ſit bona voluntas Dei ac beneplacens & perfecta. Quod quia needum eſt: ſola interim plena integraque manet in hominibus libertas arbitrii. Nam libertas conſilii ex parte tantum; & hoc in paucis ſpiritualibus, qui carnem crucifixerunt cum vitiis & concupiſcentiis: quatenus iam non regnet peccatum in eorum mortali corpore. Porro vt non regnet, libertas facit conſilii. Vt tamen non deſit ex integro: captiuitas eſt liberi arbitrii. Cum autem venerit quod perfectum eſt: tunc euacuabitur quod ex parte eſt: hoc eſt, cum plena fuerit libertas conſilii, nulla iam erit captiuitas arbitrii. Et hoc eſt quod quotidie petimus in oratione, cum dicimus Deo: *Adueniat regnum tuum* b. Regnum hoc needum ex toto peruenit in nos. Quotidie tamen paulatim aduentat, ſenſimque in dies magis ac magis dilatat terminos ſuos, in his duntaxat quorum per Dei adiutorium interior homo renouatur de die in diem. In quantum ergo regnum gratiæ dilatatur, in tantum peccati poteſtas minuitur. In quantum verò minus eſt adhuc propter corpus mortis quod aggrauat animam, & ob neceſſitatem terrenæ inhabitationis vtique deprimentis ſenſum multa cogitantem: neceſſe habent etiam qui perfectiores in hac mortalitate videntur, fateri & dicere: *In multis offendimus omnes* c: *& ſi dixerimus quia peccatum non habemus, noſipſos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt* d. Quapropter orant, & ipſi ſine intermiſſione dicentes: e *Adueniat regnum tuum*. Quod non erit, vel in ipſis conſummatum: quouſque peccatum non ſolum non regnet in eorum mortali corpore: ſed nec ſit omnino, nec eſſe poſſit in immortali iam corpore.

a Matt. 6. b
Perfectiſſima libertas demum erit in patria.
Libertas conſilii in viris ſpiritualibus & mortificatis.
b Matt. 6. b
c Iac. 3. a
d 1 Ioan. 1. a
e Matt. 6. b

Capvt V.

An libertas à miſeria, quæ etiam vocatur complaciti, detur in hoc ſæculo.

IAm de libertate complaciti in hoc ſæculo nequaquam aliud dicimus, vbi vix ſufficit diei malitia ſua: vbi omnis creatura ingemiſcit, & parturit vſque adhuc: vanitati nimirum ſubiecta non volens f: vbi vita hominis 13.

f Rom. 8. d

E iij

g Iob. 7. a — tentatio eſt ſuper terram? Vbi viri quoque ſpirituales qui primitias ſpiritus iam acceperunt, ingemiſcunt & ipſi, intra ſemetipſos expectantes redemptionem corporis ſui[h]? (h Rom. 8. d) Nunquid nam inter iſta locus vllus eſt huiuſcemodi libertati? Quid, inquam, liberum noſtro relinquitur complacito: vbi totum occupare videtur miſeria? Neque enim vel innocentia, ſeu iuſtitia quemadmodum à peccato, ita etiam à miſeria tutæ eſſe hic poterunt: vbi iuſtus exclamat: (i Rom. 7. d) *Infelix ego homo quis me liberabit de corpore mortis huius?* Et item[k]: (k Pſal. 41. c) *Factæ ſunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte.* Vbi noctes dieſque in mœrore continuantur: nullum profecto temporis ſpacium complacito vacuum relinquitur. Denique qui pie volunt (l 2. Tim. 3. c) viuere in Chriſto: ipſi magis perſecutionem patiuntur[l]: (m Ezech. 9. c) quoniam iudicium à domo Dei incipit[m]. Quod & præcepit: à ſanctuario meo, inquiens, incipite.

14. Sed etſi non virtus, vitium forte in tuto eſt, & aliqua interim ex parte frui poteſt complacito, carere miſeria? Abſit. (An improbi gaudeant libertate complaciti.) Nam qui lætantur cum male fecerint, & exultant in rebus peſſimis: tale eſt quod faciunt, quale cum rident phrenetici. Nulla autem verior miſeria: quam falſa lætitia. Denique in tantum miſeria eſt, quod videtur fœlicitas in hoc ſæculo: vt Sapiens dicat[n]: (n Eccl. 7. a) *Melius eſt ire ad domum luctus, quam ad domum conuiuii.* Eſt quidem in bonis corporis nonnulla iucunditas: videlicet in edendo, bibendo, calefaciendo, cæteriſque talibus fomentis vel tegumentis carnis. (In bonis corporis nulla eſt ſecura voluptas.) Sed nunquid vel iſta vacant aliquatenus à miſeria? Bonus eſt panis: ſed eſurienti. Potus delectat, ſed ſitientem. Denique ſaturato cibus potuſque iam nequaquam ſunt grata, ſed grauia. Tolle famem: & panem non cupies. Tolle ſitim: & lympidiſſimum fontem, ac ſi paludem reſpicies. Similiter vmbram non quærit niſi æſtuans. Solem non curat niſi algens ſiue caligans. Alioquin nihil horum libebit, ſi non præceſſerit vrgens neceſſitas. Quæ ſi perfecte tollatur è rebus: ſtatim in tædium atque moleſtiam conuertetur ipſa quoque quæ videtur in his eſſe iucunditas. Fatendum igitur & in hac parte, omne quod præſentis vitæ eſt, occupare miſeriam: niſi quòd in tribulationibus continuis grauiorum laborum leuiores vtique ſunt qualeſcunque conſolationes: & dum fortè pro tempore ac rerum euentibus viciſſim ſibi grauia leuiaque ſuccedunt, minorum experientiâ, aliqua miſeriæ videtur interpolatio: vt dum aliquando poſt experta plura grauiſſima in minus fortè moleſta euaditur, fœlicitas putetur.

15. An tamen fatendum eſt eos qui per exceſſum contemplationis rapti quandoque in ſpiritu quantulumcunque de ſupernæ fœlicitatis dulcedine deguſtare ſufficiunt, toties eſſe liberos à miſeria, quoties ſic excedunt? (Contemplatiui in hac vita frui poſſunt libertate complaciti.) Hi plane (quod negandum non eſt) etiam in hac carne (rarò licet raptimque) complaciti libertate fruuntur: qui cum Maria optimam partem elegerunt: quæ non auferetur ab eis. Qui autem iam tenent quod auferendum non eſt, experiuntur vtique quod futurum eſt. Sed quod futurum eſt, fœlicitas eſt. Porrò fœlicitas & miſeria eodem tempore ſimul eſſe non poſſunt. Quoties igitur per ſpiritum illam participant, toties iſtam non ſentiunt. Itaque in hac vita ſoli contemplatiui poſſunt vtcunque frui libertate complaciti: & hoc ex parte: & parte ſatis modica: viceque rariſſima. Porro libertate conſilii fruuntur etiam quilibet iuſti: ex parte quidem, ſed non modica. Cæterum libertas arbitrii (vt ſupra liquido apparuit) cunctis pariter ratione vtentibus conuenit: non minor quantum in ſe eſt in malis quàm in bonis: tam plena in hoc ſeculo, quam & in futuro.

Capvt VI.

Ad velle bonum gratiam omnino eſſe neceſſariam.

16. (Libertas arbi-) Sed & hoc apertè monſtratum eſſe puto, quod hæc ipſa tamen libertas tandiu quodammodo captiua teneatur, quandiu illam duæ aliæ libertates minimè aut minus plenæ comitantur: nec aliunde noſter ille defectus venit, de quo Apoſtolus[o]: *Vt non quæcumque vultis, illa faciatis.* (quaſi captiua ſine libero conſilii & cõplaciti) (o Galat. 5. d) Velle ſiquidem ineſt nobis ex libero arbitrio, non etiam poſſe quod volumus. Non dico velle bonum, aut velle malum: ſed tantum velle. Velle etenim bonum, profectus eſt: velle malum, defectus. Velle vero ſimpliciter ipſum eſt quod vel proficit, vel deficit. (Velle nobis ineſt ex lib. arbitrio; Velle bonum ex gratia.) Porro vt ſit, creans gratia facit. Vt proficiat: ſaluans gratia facit. Vt deficit: ipſum ſe deiicit. Itaque liberum arbitrium nos facit volentes: gratia beneuolos. Ex ipſo nobis eſt velle: ex ipſa bonum velle. Quemadmodum namque aliud eſt timere ſimpliciter, aliud timere Deum: & aliud amare ſimpliciter, aliud amare Deum: nimirum timere & amare ſimpliciter quidem prolata, affectiones ſunt: adiuncto autem Deum, virtutes: ita plane aliud eſt velle, aliud velle bonum.

17. Simplices nempe affectiones inſunt naturaliter nobis, tanquam ex nobis, additamenta ex gratia. Nec aliud procul dubio eſt, niſi quod gratia ordinat eas, quas donauit creatio, vt nihil aliud ſint virtutes, quam ordinatæ affectiones. (Virtutes ſunt ordinatæ affectiones.) Terruerunt quoſdam, de quibus dicitur, quod illic trepidauerunt timore vbi non erat timor[p]. (p Pſal. 13. b) Timor fuit: ſed inordinatus. Ordinare illum volebat Dominus in diſcipulis: cum diceret: (q Luc. 12. a) *Oſtendam vobis quem timeatis.* Et Dauid[r]: (r Pſal. 33. c) *Venite, ait, filii audite me: timorem Domini docebo vos.* Item de amore inordinato arguebat homines qui dicebat[s]: (s Ioan. 3. c) *Quia lux venit in hunc mundum: & dilexerunt homines magis tenebras quàm lucem.* Idcirco poſtulat ſponſa in Canticis, dicens[t]: (t Cant. 2. a) *Ordinate in me charitatem.* Similiter quoque de inordinata voluntate arguebantur, quibus dicebatur[u]: (u Matt. 20. f) *Neſcitis quid petatis.* Sed ad rectitudinem eamdem diſcipuli ſunt diſtortam reducere voluntatem, cum audierunt[x]: (x Ibid.) *Poteſtis bibere calicem quem ego bibiturus ſum?* Et tunc quidem verbo, ſed poſtmodum etiam exemplo voluntatem ordinare docebat: cum orans in illa paſſione vt transferretur ab eo calix, ſtatim ſubiiceret[y]: (y Matt. 26. d) *Veruntamen non quod ego volo, ſed quod tu vis.* A Deo ergo habemus velle, quomodo & timere, quomodo & amare, in conditione naturæ, vt eſſemus aliqua creatura. Velle vero bonum, quomodo & timere Deum, quomodo & amare Deum, accipimus in viſitatione gratiæ, vt ſimus Dei creatura.

18. Creati quippe quodammodo noſtri in liberam voluntatem, quaſi Dei efficimur per bonam voluntatem. Porrò bonam facit, qui liberam fecit: & ad hoc bonam, vt ſimus initium aliquod creaturæ eius: quoniam expedit profecto nobis magis omnino non fuiſſe, quam noſtros permanere. Nam qui voluerunt ſui eſſe, vtique ſicut dii ſcientes bonum & malum: facti ſunt, non tantum ſui, ſed & diaboli. Itaque libera voluntas nos facit noſtros: mala diaboli, bona Dei. Ad hoc pertinet quod dicitur[a]: (a 2. Tim. 2. c) *Nouit Dominus qui ſunt eius.* Nam illis qui eius non ſunt: *amen dico vobis,* inquit, *neſcio vos*[b]. (b Matt. 25. b) Dum ergo per malam voluntatem ſumus diaboli, quodammodo interim non ſumus Dei: ſicut cùm per bonam voluntatem efficimur Dei, deſinimus iam eſſe diaboli. (Per bonam voluntatem ſumus Dei per malã Diaboli vtrobiq; manemus noſtri.) *Nemo* ſiquidem *poteſt duobus dominis ſeruire*[c]. (c Matt. 6. c) Cæterum ſiue Dei ſimus, ſiue diaboli, non tamen ſimiliter deſinimus eſſe & noſtri. Manet quippe vtrobique libertas arbitrii, per quam maneat, & cauſa meriti: quatenus merito, vel puniamur mali, quod tanquam liberi ex propria voluntate efficimur: vel glorificemur boni, quod niſi æque voluntarii eſſe non poſſumus. Sane diabolo noſtra nos mancipat voluntas, non ipſius poteſtas. Deo ſubiicit eius gratia, non noſtra voluntas. (Diabolo ſubiicimur noſtra voluntate, Deo eius gratiâ.) Noſtra quippe voluntas bona (quod fatendum eſt) à bono Deo creata, perfecta tamen non erit quouſque ſuo creatori perfectè ſubiecta ſit. Abſit tamen, vt ipſi ſumpſimus perfectionem, Deo autem tantum creationem tribuimus: cum longè nimirum melius ſit eſſe perfectam, quam factam: &

dictu ipſo nefas videatur, Deo quod minus, nobis quod excellentius ſit attribuere. Sentiens denique Apoſtolus quid ex natura eſſet, quid ex gratia expectaret, aiebat d: *Velle adiacet mihi, perficere non inuenio.* Sciebat profecto vel le quidem ſibi ineſſe ex libero arbitrio: ſed vt ipſum velle perfectum habere, gratiam ſe habere neceſſariam. Si enim velle malum, defectus quidam eſt voluntatis: vtique bonum velle, profectus eiuſdem erit: ſufficere verò ad omne quod volumus bonum, ipſius perfectio.

d ad Rom. 7. c

Gratia neceſſaria ad velle bonum

19\. Vt ergo velle noſtrum, quod ex libero arbitrio habemus, perfectum habeamus, duplici gratiæ munere indigemus: & vero videlicet ſapere, quod eſt voluntatis ad bonum conuerſio: & pleno etiam poſſe, quod eſt eiuſdem in bonum confirmatio. Porro perfecta conuerſio eſt ad bonum, vt nil libeat, niſi quod deceat vel liceat: perfecta in bono confirmatio, vt nil deſit eorum quod libeat. Tunc denique perfecta erit voluntas, cum plenè fuerit bona, & benè plena. Habet ſiquidem duplex in ſe bonum ab initio ſui. Vnum quidem generale ex ſola creatione, quod à bono [illegible] Deo [illegible] creata, niſi bona ſecundum quod vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona. Alterum [illegible] libertate arbitrij, in qua ad imaginem vtique [illegible] qui creauit, eſt condita. Quod ſi duobus his [illegible] & tertium, [illegible] ad creatorem [illegible]: non immerito perfectè bona, bona nimirum in vniuerſitate: melior in ſuo genere: optima ex ſui ordinatione ad Deum. Eſt autem ordinatio commoda conuerſio voluntatis ad Deum, & ex tota ſe voluntaria deuotaque ſubiectio. Huic verò tam perfectæ iuſtitiæ debetur, imò iungitur gloriæ plenitudo: quia ſic ſe comitantur duo iſta, vt nec iuſtitia poſſit haberi perfecta, niſi in plena gloria, nec gloriæ plenitudo, niſi in perfecta iuſtitia. Meritò denique talis vbique non eſurit neque ſitit, cum gloria vera non ſit, vbi deeſt iuſtitia. Vnde recte dicitur f: *Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam, quoniam ipſi ſaturabuntur.*

Duplex gratiæ munus, verè ſapere & plenum poſſe

Voluntatis duplex bonum, 1. quod creata, 2. quod libertate arbitrij creatione donata.

Geneſ. 1. d

f Matt. 5. a 10.

Hæc autem ſunt illa duo quæ ſupra commemorauimus: *verum ſapere, & plenum poſſe*: vt ſapere, ad iuſtitiam poſſe referatur ad gloriam. Sed *verum* & *plenum* addita ſunt: alterum ad diſtinctionem ſapientiæ [illegible] quæ mors eſt g: itemque ſapientiæ mortis, quæ ſtultitia eſt apud Deum h: qua & ſapientes ſpud [illegible] ſunt homines: *Sapientes* [illegible] *vt faciant mala*: alterum ad illorum differentiam, de quibus dicitur k: *Potentes potenter tormenta patientur.* Nam verum ſapere, & plenum poſſe, omnino non inueniuntur in libero arbitrio; tamen illa duo comitanda ſunt: quæ & ſupra enumerauimus, liberum videlicet *conſilium*, liberum *complacitum*. Solum profecto dixerim [illegible] pleneque potentem, cui iam non tantum velle adiacet ex libero arbitrio: ſed ex reliquis quoque duobus inuenit & perficere: dum nec velle valeat quod malum ſit, nec carere quod velit: quorum alterum eſt ex libertate conſilij, id eſt verum ſapere: alterum ex libertate complaciti, ſcilicet plenum poſſe. Sed quis talis eſt ac tantus in hominibus, qui in hoc glorietur? Aut vbi aut quando iſtud obtinetur? nunquid nam in hoc ſeculo? Sed ſi quis eſſet huiuſmodi, maior eſſet Paulo: qui confitetur dicens l: *Perficere autem non inuenio.* Nunquid Adam in paradiſo? Sed ſi habuiſſet, nunquam exulaſſet à paradiſo.

g Rom. 8. a
h 1. Cor. 3. d
i Hierem. 4. f
k Sap. 6. a

Libertas arbitrij, conſilij & complaciti ſecundum perfectionem non ſanctitatis vitæ.

l Rom. 7. c

CAPVT VII.

Virum primi homines in paradiſo trina illa libertate, arbitrij, conſilij, & complaciti, potiti fuerint.

20\. NVnc [illegible] eſt perpendendi quod [illegible] diſtulimus: vtrum ſcilicet totas tres libertates illas quas ſupra diximus, id eſt arbitrij, conſilij, complaciti, vel aliis nominibus, à neceſſitate, à peccato, à miſeria, primi homines habuerint in paradiſo, aut tantum duas, aut vnam ſolummodo. Et de prima quidem quæſtio nulla erit, ſi meminerimus quam aperte & iuſtis eam, & peccatoribus ineſſe æqualiter, ratio ſuperior edocuerit. De duabus reliquis quæritur non immerito, an vnquam eas Adam habuerit, aut ambas, vel vnam. Nam ſi nullam habuit, quid amiſit? Arbitrij vtique libertatem tam poſt peccatum, quam ante ſemper tenuit inconcuſſam. Si ergo nil amiſit, quid ei obfuit eiectum fuiſſe de paradiſo? Quod ſi vnam quamlibet illarum habuit, quomodo amiſit? Verum certum eſt quia ex quo peccauit, nec à peccato prorſus, nec à miſeria, manens in corpore liber fuit. Certum nullatenus quamcunque illarum ſemel acceperit amittere potuit. Alioquin perfectum nec ſapere, nec poſſe, iuxta quod quidem duo hæc ſuperius definita ſunt, habuiſſe conuincitur. Quis nimirum & [illegible] potuit quod non debuit, & recipere quod noluit? An dicendus eſt aliquo quidem modo illas habuiſſe, ſed quia non plenariè, potuiſſe amittere? Habet ſiquidem vnaquæque illarum duos gradus, ſuperiorem & inferiorem. Superior libertas conſilij eſt, non poſſe peccare. Inferior, poſſe non peccare. Item ſuperior libertas complaciti, non poſſe turbari, inferior, poſſe non turbari. Itaque inferiorem vtriuſque libertatis gradum ſimul cum plena libertate arbitrij homo in ſua conditione accepit, & de vtroque cecidit cum peccauit. Cecidit autem de poſſe non peccare, in non poſſe non peccare, amiſſa ex toto conſilij libertate. Item de poſſe non turbari, in non poſſe non turbari, amiſſa ex toto complaciti libertate. [illegible] manſit ad pœnam libertas arbitrij, per quam vtique cætera amiſit, ipſam tamen amittere non potuit. Per propriam [illegible] voluntatem ſeruus peccati factus, meritò perdidit libertatem conſilij. Porro per peccatum factus debitor mortis, quomodo iam libertatem valebat retinere complaciti?

Dubium

Reſ. dubio Duo gradus vtriuſque libertatis, conſilij & complaciti

Peccato [illegible]

[illegible] libert. arbitrij.

21\. De tribus ergo libertatibus quas acceperat, abutendo illa quæ dicitur arbitrij, reliquis ſeſe priuauit. In eo autem abuſus eſt quod illam cum accepiſſet ad gloriam, conuertit ſibi in contumeliam, iuxta teſtimonium ſcripturæ dicentis m: *Homo cum in honore eſſet, non intellexit, comparatus eſt iumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis.* Soli inter animantia datum eſt homini poſſe peccare, ob prærogatiuam liberi arbitrij. Datum autem non vt proinde peccaret, ſed vt glorioſior inde appareret, ſi non peccaret cum peccare poſſet. Quid namque glorioſius ei eſſe poterat, quam ſi de ipſo diceretur quod ſcriptura perhibet dicens n: *Quis eſt hic, & laudabimus eum?* Vnde ita laudandus? *fecit enim mirabilia in vita ſua.* Quæ? *Qui potuit tranſgredi, & non eſt tranſgreſſus: facere mala, & non fecit.* Hunc ergo honorem quandiu abſque peccato fuit, ſeruauit. Amiſit, cum peccauit. Peccauit autem, quia liberum ei fuit. Nec aliunde profecto liberum, niſi ex libertate arbitrij, de qua vtique inerat ei poſſibilitas peccandi. Nec tamen fuit culpa dantis, ſed abutentis, qui ipſam videlicet facultatem conuertit in vſum peccandi, quam acceperat ad gloriam non peccandi. Nam etſi peccauit ex poſſe quod accepit, non tamen quia potuit, ſed quia voluit. Nec enim præuaricante diabolo & angelis eius, etiam alij præuaricati ſunt, non quia non potuerunt, ſed quia noluerunt.

m Pſal. 48. c

Soli homini datum poſſe peccare

n Eccl. 31. a

Ad gloriam ei ipſi, ſi non peccaret

22\. Peccantis igitur lapſus, non dono adſcribendus eſt poteſtatis, ſed vitio voluntatis. Lapſus tamen ex voluntate, non æquè ex voluntate reſurgere iam liberum habet. quia etſi datum fuit voluntati poſſe ſtare ne caderet; non tamen reſurgere ſi caderet. Non enim tam facile quis valet exire de fouea, quam facile in eam labi. Cecidit ſola voluntate homo in foueam peccati: ſed non ex voluntate ſufficit & poſſe reſurgere: cum iam & ſi velit, non poſſit non peccare.

Homo voluntatè lapſus, non æquè pro voluntate poteſt reſurgere.

CAPVT VIII.

Liberum arbitrium remanere poſt peccatum.

23\. QVid ergo? Periit liberum arbitrium quoniam non poteſt non peccare? Nequaquam: ſed liberum per-

didit conſilium, per quod prius habebat poſſe non peccare: quomodo & quod iam non valet vtique non turbari, inde miſero accidit, quod complaciti quoque libertatem amiſerit: per quam & antè habuit poſſe non turbari. Manet ergo etiam poſt peccatum liberum arbitrium: etſi miſerum, tamen integrum. Et quòd ſe per ſe homo non ſufficit excutere à peccato ſiue miſeria, non liberi arbitrii ſignat deſtructionem, ſed duarum reliquarum libertatum priuationem. Neque enim ad liberum arbitrium (quantum in ſe eſt) pertinet aut aliquando pertinuit poſſe, vel ſapere, ſed tantum velle, nec potentem facit creaturam, nec ſapientem, ſed tantum volentem. Non ergo ſi potens, aut ſapiens, ſed tantum ſi volens eſſe deſierit, liberum arbitrium amiſiſſe putanda erit. Vbi enim non eſt voluntas, nec libertas. Non dico ſi velle bonum, ſed ſi velle omnino creatura deſierit, fatendum ſine contradictione, vbi non iam ex voluntate bonitas, ſed ipſa ex toto voluntas perit, etiam liberum deperiſſe arbitrium. Quòd ſi velle bonum tantum perit, ſignum eſt quod ei deſit liberum non arbitrium, ſed conſilium. Si autem non quidem velle, ſed ad id quod iam vult bonum ei poſſe deſuerit, nouerit ſibi deeſſe liberum complacitum, non liberum periſſe arbitrium. Si ergo liberum arbitrium, ita vbique ſequitur voluntatem, vt niſi illa penitus eſſe deſinat, iſto non careat: voluntas verò ſicut in bono, ita etiam in malo æquè perdurat, æquè profectò & liberum arbitrium tam in malo quam in bono integrum perſeuerat. Et quomodo voluntas etiam poſita in miſeria non deſinit eſſe voluntas, ſed dicitur, & eſt miſera voluntas, ſicut & beata voluntas? ita nec liberum arbitrium deſtruere, ſiue quantum in ſe eſt aliquatenus imminuere poterit quæcunque aduerſitas vel neceſſitas.

Arbitrium liberum conſiſtat cum non poſſe non peccare.

Liberum arbitrium manere etiam poſt peccatum.

25. Sed licet vbique pariter ſine ſui diminutione perduret, non tamen pariter ſicut de bono potuit per ſe in malum corruere, ita quoque per ſe de malo in bonum poterit reſpirare. Et quid mirum ſi iacens non valet per ſe reſurgere, quod ſtans in aliquod melius nullo ſuo conatu valebat proficere? Denique dum adhuc duas alias libertates ex aliqua parte integras haberet, non potuit de inferioribus illarum gradibus ad ſuperiora aſcendere, hoc eſt de poſſe non peccare, & de poſſe non turbari, ad non poſſe peccare, & non poſſe turbari. Quod ſi libertatibus illis etiam vtcunque adiutum, non præualuit tamen de bono in melius ſe extendere: quanto minus eiſdem protinus deſtitutum, de malo iam in id quod fuit bonum, poterit per ſeipſum emergere?

Homo potuit ex ſe corruere de bono in malum, ſed non poteſt de malo in bonum reſpirare.

26. Habet igitur homo neceſſarium Dei virtutem, & Dei ſapientiam Chriſtum, qui ex eo quod ſapientia eſt, verum ei ſapere reinfundat, in reſtaurationem liberi conſilii, & ex eo quod virtus eſt, plenum poſſe reſtituat, in reparationem liberi complaciti: quatenus ex altero perfectè bonus, peccatum iam neſciat, ex altero plenè beatus, nil aduerſum ſentiat. Sed ſanè iſta perfectio in futura vita expectetur, quando vtraque nunc amiſſa libertas, libero arbitrio plenè reſtaurabitur, quomodo iuſto cuius in hoc ſeculo quantumcunque perfecto, non quomodo vel ipſis primis hominibus datum fuit eas habere in paradiſo, ſed ſicut iam nunc Angeli poſſident in cælo. Interim verò ſufficiat hoc corpore mortis, atque in hoc ſeculo nequam, ea libertate quidem *conſilii* peccato non obedire in concupiſcentia: ex libertate autem *complaciti* aduerſa non formidare pro iuſtitia. Eſt autem in hac carne peccati, & in hac diei malitia non mediocre *ſapere*, peccato & ſi nondum ex toto carere, certè non conſentire: & eſt *poſſe* non parum, aduerſa, etſi necdum fœliciter omninò non ſentire, viriliter tamen pro veritate contemnere.

Homo opus habet Chriſto reparatore duplicis libertatis.

27. Diſcendum ſanè hic interim nobis eſt ex libertate conſilium iam libertate arbitrii non abuti, vt plenè quandoque frui poſſimus libertate complaciti. Sic profectò Dei in nobis reparamus imaginem, ſic antiquo honori illi capeſſendo quem per peccatum amiſimus, per gratiam præparamur. Et beatos qui de ſe audire merebitur: *Quis eſt hic, & laudabimus eum? Mirabilia enim fecit in vita ſua, qui potuit tranſgredi, & non eſt tranſgreſſus, facere malum, & non fecit.* Eccl. 31. b

... dum libertate arbitrii.

CAPVT IX.

Imaginem & ſimilitudinem Dei, ad quam conditi ſumus, in triplici libertate conſiſtere.

PVto autem in his tribus libertatibus ipſam ad quam conditi ſumus Conditoris imaginem atque ſimilitudinem contineri, & imaginem quidem in libertate arbitrii, in reliquis autem duabus bipertitam quandam conſignari ſimilitudinem. Hinc eſt fortaſſis quod ſolum liberum arbitrium ſui omninò defectum, ſeu diminutionem non patitur, quod in ipſo potiſſimum æternæ & incommutabilis diuinitatis ſubſtantiæ quædam imago impreſſa videatur. Nam etſi habuerit initium, neſcit tamen occaſum, nec de iuſtitia vel gloria capit augmentum, nec de peccato ſiue miſeria detrimentum. Quid æternitati ſimilius, quod non ſit æternitas? Porro in aliis duabus libertatibus, quoniam non ſolum ex parte minui, ſed & ex toto amitti poſſunt, accidentalis quædam magis ſimilitudo ſapientiæ atque potentiæ diuinæ imagini ſuperducta cognoſcitur. Denique & amiſimus illas per culpam, & per gratiam recuperamus, & quotidie quidem alii plus, alii minus, aut in ipſis, proficimus, aut ab ipſis deficimus. Poſſunt etiam ſic amitti, vt iam non valeant recuperari: poſſunt & ita poſſideri, vt nec amitti queant aliquando, nec minui. 28.

Imago & ſimilitudo Dei in homine conſiſtit in triplici libertate.

Huius bipertitæ ſimilitudinis ſapientiæ & potentiæ Dei; non quidem in gradu ſummo, ſed qui ipſi tamen eſſet proximior, homo conditus eſt in paradiſo. Quid enim vicinius ad non poſſe peccare, vel turbari (in quo vtique iam ſanctos & Angelos ſtare, & Deum ſemper eſſe dubium non eſt) quam poſſe & non peccare, & non turbari: in quo homo profectò creatus eſt? A quo ille per peccatum; imò nobis in illo, & cum illo corruentibus, rurſus per gratiam, non quidem ipſum, ſed pro ipſo quemdam inferiorem gradum recepimus. Neque enim hic poſſumus penitus eſſe ſine peccato & miſeria, poſſumus tamen gratiâ iuuante nec peccato ſuperari, nec miſeria. Quanquam tamen ſcriptura loquatur: *Omne quod natum eſt ex Deo non peccat.* Sed hoc dictum eſt de prædeſtinatis ad vitam: non quod omnino non peccent, ſed quòd peccatum ipſis non imputetur, quod vel punitur condigna pœnitentia, vel in charitate abſconditur. Charitas quidem cooperit multitudinem peccatorum[p], & beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates, & quorum tecta ſunt peccata: & beatus vir cui non imputauit Deus peccatum[q]. Diuinæ ergo ſimilitudinis ſummum gradum ſummi Angeli tenent: non infimum: Adam tenuit medium, porro dæmones nullum. Superioribus nempe ſpiritibus datum eſt ſine peccato & miſeria perdurare: Adæ autem abſque his quidem eſſe, ſed non etiam permanere: nobis verò ne eſſe quidem abſque his, ſed ipſis tamen non cedere. Cæterum diabolus & membra eius ſicut nunquam volunt reluctari peccato: ſic nunquam poſſunt pœnam declinare peccati. 29.

Gradus diuinæ ſimilitudinis in primo homine, Angelis & nobis.

1. Ioan. 3. a

p 1. Pet. 4. b

q Pſal. 31.

Cum ergo iſtæ duæ libertates, conſilii ſcilicet & complaciti, per quas rationali creaturæ vera ſapientia & potentia miniſtratur, ita Deo prout vult diſpenſante, quibuſcunque pro cauſis, locis, temporibus, varientur: quatenus in terris modicæ, in cœleſtibus plenariæ, mediocriter in paradiſo: apud inferos nullatenus habeantur: libertas verò arbitrii de ipſo quo condita eſt ſtatu aliquatenus non mutetur, ſed æqualiter ſemper (quantum in ſe eſt) à cœlis, terris, inferis poſſideatur: merito illæ ſimilitudini, hæc imagini deputantur. Et quidem apud inferos, quod vtraque libertas perierit, illæ ſcilicet quæ ad ſimilitudinem pertinere dicuntur, ſcripturarum teſtatur auctoritas. Nam verum illic ſapere (quod vtique de conſilii libertate con- 30.

Apud inferos vtraque libertas conſilii & complaciti ceſſat.

ceſſitas omninò non eſſet, locus ille manifeſtat, vbi legitur [z]: *Quodcunque potest manus tua facere: inſtanter operare, quia nec opus nec ratio, nec ſapientia eſt apud inferos, quo tu properas.* Porro de potentia, quæ per libertatem complaciti datur, euangelium ſic loquitur [t]: *Ligatis manibus ac pedibus, proiicite eum in tenebras exteriores.* Quid enim ipſa eſt manuum pedumque ligatio: niſi omnimoda poteſtatis ablatio.

z Eccleſ. 9.
t Matt. 22.

31\. Sed dicit aliquis: Quo modo non eſt ibi aliquid ſapere, vbi mala quæ tolerantur, cogunt pœnitere malorum quæ facta ſunt? Nunquid aut in tormentis quiſpiam non pœnitere, aut pœnitere mali, non eſſe ſapere poteſt? Hoc autem rectè opponeretur, ſi opus tantum peccati, & non etiam voluntas mala puniretur. Nulli quippe dubium eſt quod nemo in tormentis poſitus actum iterare peccati delectetur. Veruntamen ſi voluntas etiam in tormentis mala perdurat: quid ponderis habet operis abnegatio, vt ideò ſapere quis putetur, quod iam in mediis flammis luxuriari non libeat? Denique in maleuolam animam non introibit ſapientia [t]. Vnde autem probabimus quod mala & in pœnis voluntas perſeueret? Certè vt cætera omittam: nollent omninò puniri. Iuſtum eſt autem puniri, qui punienda geſſerunt. Nolunt igitur quod iuſtum eſt. Sed qui non vult quod iuſtum eſt, iuſta eius voluntas non eſt. Eo ergo iniuſta, ac per hoc & mala eſt voluntas, quo iuſtitiæ non concordat. Duo ſunt quæ iniuſtam comprobant voluntatem, vel cum peccare, vel cum impune peccaſſe libet. Quibus ergo peccare libuit quandiu licuit, & cum iam non poſſunt, inultum manere volunt quod peccauerunt, quid in hoc ſapientiæ veræ, quid bonæ voluntatis apparet? Sed eſto, pœniteat eos peccaſſe, nunquid non tamen ſi optio detur, malint adhoc peccare, quam pœnam ſuſtinere peccati? Et tamen illud iniquum eſt, hoc iuſtum. Quando vero voluntas bona magis quod iniquum, quam quod iuſtum eſt eligeret? Cæterum non verè pœnitent, qui non tam dolent ſe ſibi vixiſſe, quam hoc ipſum iam non poſſe. Denique foris oſtenditur quid intus agatur. Nam quandiu corpus viuit in flamma, tandiu conſtat in malitia perſiſtere voluntatem. Itaque de ſimilitudine quæ in conſilii, & item complaciti libertate continetur, apud inferos penitus nihil eſt nec eſſe poteſt, imagine tamen etiam illic per liberum arbitrium immobili permanente.

Dubium.
Sap. 1. a
In damnatis perſeuerat mala voluntas.

Capvt X.

Similitudinem diuinæ imaginis in nobis reformari per Chriſtum.

32\. Sed neque in hoc ſeculo inueniri vſpiam poſſet ſimilitudo, ſed adhuc hic fœda & deformis iacuiſſet imago, ſi non euangelica illa mulier [u] lucernam accenderet, id eſt, Sapientia in carne appareret, euerteret domum, videlicet vitiorum, drachmam ſuam requireret quam perdiderat, hoc eſt imaginem ſuam quæ natiuo ſpoliata decore, ſub pelle peccati ſordens tanquam in puluere latitabat, inuentam tergeret, & tolleret de regione diſſimilitudinis, priſtinamque in ſpeciem reformatam ſimilem faceret illam in gloria ſanctorum, imò ſibi ipſi per omnia redderet quandoque conformem, cum illud ſcripturæ videlicet impleretur [x]: *Scimus quoniam cum apparuerit, ſimiles ei erimus, quoniam videbimus eum ſicuti eſt.* Et reuera cui potius id operis congruebat quam Dei filio, qui cum ſit ſplendor gloriæ, & figura ſubſtantiæ Patris, portans verbo vniuerſa [y], ex vtroque facilè munitus apparuit, & vnde reformaret deformem: & vnde debilem confortaret: dum & de ſplendore figuræ fugans tenebras vitiorum, redderet ſapientem: & ea virtute verbi contra tyrannidem dæmonum potentem efficeret.

u Luc. 15. b
Similitudo Diuinæ imaginis in nobis reformata per Chriſtum.
x 1. Ioan. 3. d

33\. Venit ergo ipſa forma cui conformandum erat liberum arbitrium: quia vt priſtinam reciperet formam, ex illa erat reformandum, ex qua fuerat & formatum. Forma autem, ſapientia eſt. Conformatio, vt faciat imago in corpore, quod forma facit in orbe. Porro illa *attingit à fine vſque ad finem fortiter, & diſponit omnia ſuauiter* [z]. Attingit *à fine vſque ad finem*: hoc eſt à ſummo cœlo vſque ad inferiores partes terræ. A maximo Angelo vſque ad minimum vermiculum. *Attingit* autem *fortiter*, non quidem mobili diſcurſione, vel locali diffuſione, vel ſubiectæ creaturæ tantum officiali adminiſtratione: ſed ſubſtantiali quadam & vbique præſenti fortitudine, qua vtique vniuerſa potentiſſimè mouet, ordinat, miniſtrat. Et hæc omnia nulla ſui cogitur facere neceſſitate. Nec enim aliqua in his laborat difficultate, ſed diſponit omnia ſuauiter placida voluntate. Vel certe *attingit à fine vſque ad finem*: hoc eſt ab ortu creaturæ vſque ad finem deſtinatum à creatore: ſiue in quem vrget natura, ſiue quem accelerat cauſa, ſiue quem concedit gratia. Attingit *fortiter*, dum nil horum euenit, quod non prout vult, potens præordinet prouidentia.

Id maximè conueniebat fieri per Chriſtum Dei ſapientiam.
z Sap. 8. a

34\. Sic ergo & liberũ arbitriũ ſuo conetur præeſſe corpori, vt præeſt ſapientia orbi, attingens & ipſum à fine vſque ad finem fortiter: imperans ſcilicet ſingulis ſenſibus: & artubus tam potenter, quatenus non ſinat regnare peccatum in ſuo mortali corpore: nec membra ſua det arma iniquitati, ſed exhibeat ſeruire iuſtitiæ. Et ita iam non erit homo ſeruus peccati, cum peccatum non fecerit, à quo vtique liberatus iam libertatem recuperaret conſilii, iam ſuam incipiet vindicare dignitatem: dum diuinæ in ſe imagini condignam veſtierit ſimilitudinem, imò antiquam reparauerit venuſtatem. Curet autem hæc agere, non minus *ſuauiter*, quam *fortiter*, hoc eſt non ex triſtitia aut ex neceſſitate: (quod eſt initium, non plenitudo ſapientiæ) ſed prompta & alacri voluntate: quod facit acceptum ſacrificium: quoniam hilarem datorem diligit Deus [a]. Sicque per omnia imitabitur ſapientiam: dum & vitiis reſiſtet fortiter, & in conſcientia requieſcet ſuauiter.

Liberum arbitrium præſit corpori, vt Sapientia Orbi.
a 2. Cor. 9. b

35\. Verum cuius ad talia prouocamur exemplo, indigemus & auxilio: quo ipſi videlicet per ipſam conformemur, atque in eandem imaginem transformemur à claritate in claritatem, tanquam à Domini ſpiritu [b]. Ergo ſi à Domini ſpiritu: iam non à libero arbitrio. Nemo proinde putet ideò dictum liberum arbitrium, quo æqua inter bonum & malum poteſtate aut facultate verſetur: cum cadere per ſe quidem potuerit, non autem reſurgere, niſi per Domini ſpiritum. Alioquin nec Deus nec Angeli ſancti: cum ita ſint boni, vt non poſſint eſſe mali: nec præuaricatores item Angeli, cum ita ſint mali, vt iam non valeant eſſe boni: liberi arbitrii eſſe dicuntur. Sed & nos illud poſt reſurrectionem amiſſuri ſumus: quando vtique inſeparabiliter alii bonis, alii malis admixti fuerimus. Cæterum nec Deus caret libero arbitrio, nec Diabolus: quoniam quòd ille eſſe non poteſt malus, non infirma facit neceſſitas, ſed firma in bono voluntas, & voluntaria firmitas. quodque is non valet in bonum reſpirare, non aliena facit violenta oppreſſio, ſed ſua ipſius in malo obſtinata voluntas, ac voluntaria obſtinatio.

Idque ipſius Sapientiæ auxilio.
b 2. Cor. 3. d
Liberũ arbit. non ideò dicitur, quod æqua inter bonum & malũ facultate verſetur.

Capvt XI.

Libero Arbitrio nihil derogari ſiue per gratiam trahentem ad bonum, ſiue per tentationem impellentem ad malum.

36\. Nunc igitur ex eo potius liberum arbitrium dicitur, quod ſiue in bono, ſiue in malo æquè liberam facit voluntatem: cum nec bonus quiſpiam, nec item malus dici debeat, aut eſſe valeat, niſi volens. Tali iam ratione non incongruè dicitur ad bonum ſe, & ad malum habere æqualiter: quod vtrobique videlicet par ſit ei, non quidem in electione facilitas, ſed in voluntate libertas. Hac ſanè (vt dictum eſt) dignitatis prærogatiua rationalem ſingulariter creaturam conditor inſigniuit: quod quemadmodum ipſe ſui iuris erat, ſuæque ipſius voluntatis non neceſſitatis erat quod bonus erat: ita & illa quoque ſui quodammodo iuris in hac

Prærogatiua dignitatis Rationali creaturæ conceſſa vt non ſaluetur nec damnetur, niſi volens.

parte exiſteret: quatenus ooo niſi ſua voluntate, aut mala fieret, & iuſte damnaretur: aut bona maneret, & merito ſaluaretur. Non quòd ei propria eſſet ſufficere ad ſalutem voluntas: ſed quòd eam nullatenus ſine ſua voluntate conſequeretur. Nemo quippe ſaluatur inuitus. Nam quod legitur in euangelio: *Nemo venit ad me, niſi Pater meus traxerit eum*: item in alio loco: *Compelle intrare*, nihil impedit: quia profectò quantoſcunque compellere, vel trahere videatur ad ſalutem benignus Pater: qui omnes vult ſaluos fieri: nullum tamen iudicat ſalute dignum quem antè non probauerit voluntarium. Hoc quippe intendit, cum terret aut percutit, vt faciat voluntarios, non ſaluet inuitos: quatenus dum de malo mutat voluntatem in bonum, transferat, non auferat libertatem. Quanquam tamen non ſemper inuiti trahimur: nec enim cæcus aut feſſus contriſtatur cum trahitur. Et Paulus ad manus tractus eſt Damaſcum, vtique non inuitus[f]. Trahi denique ſpiritualiter volebat, quæ & hoc ipſum magnopere flagitabat in Canticis: *Trahe me*, inquit[g], *poſt te: in odorem curremus vnguentorum tuorum*.

e Ioan. 6. e; d Luc. 14. e; e 1. Timo. 2. b

Liberati voluntatis non obeſt gratia trahens.

f Act. 9. b

g Cant. 1. a

37. Deinde quod è regione ſcriptum eſt: *Vnuſquiſque tentatur à propria concupiſcentia abſtractus & illectus*[h]. Et illud: *Corpus quod corrumpitur, aggrauat animam, & deprimit terrena inhabitatio ſenſum multa cogitantem*[i]. Et item illud Apoſtoli[k]: *Inuenio aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuum me ducentem in legem peccati, quæ eſt in membris meis*. Hæc omnia putari poſſunt cogere voluntatem, & præripere libertatem. At verò quantislibet quis intus foriſue tentationibus vrgeatur, libera profectò ſemper, quantum ad arbitrium ſpectat, voluntas erit: liberè quippe de ſuo nihilominus conſenſu iudicabit. Quantum autem pertinet ad conſilium, ſiue complacitum: carnis interim concupiſcentia, vitæque miſeria reluctante, minus quidem ſe liberam ſentit: ſed prorſus non malam dum malo non conſentit. Denique, Paulus qui captiuum ſe in legem peccati trahi conqueritur[l]: haud dubium quin ex minus plena libertate conſilii, conſenſum tamen ſanum, atque in bono quoque iam ex magna parte ſe habere liberum gloriatur: *iam non ego*, inquiens[m], *operor illud*. Vnde hoc confidis ô Paule? *Quoniam conſentio*, inquit[n], *legi Dei quoniam bona eſt*. Et rurſum: *Condelector enim legi Dei ſecundum interiorem hominem*. Oculo exiſtente ſimplici, totum corpus lucidum eſſe præſumit. Sano conſenſu tractum licet peccato: vel captiuum miſeriæ, liberum ſe in bono profiteri non dubitat. Vnde & fidens generaliter infert[o]: *Nihil ergo damnationis eſt his qui ſunt in Chriſto Ieſu*.

h Iacob. 1. b; i Sap. 9. d

Nec tentatio compellens.

k Rom. 7. d; l Rom. 7. d; m Ibidem. c; n Ibidem. d; o Rom. 8. a

Capvt XII.

An negans fidem metu mortis ac pœnarum excuſetur à culpa, vel deſtituatur libero arbitrio. Vbi negatio Petri diſcutitur.

38. Sed videamus de his qui pœnarum mortiſue timore fidem verbotenus negare compulſi ſunt: ne forte iuxta hanc adſertionem, aut culpa non fuerit, quod vel voce negauerunt; aut cogi in culpam & voluntas potuerit: vt vellet videlicet homo quod aum & nolle conſueuerit: & ſic perierit liberum arbitrium. Quod quia impoſſibile erat (velle quippe & nolle idem eodem tempore non poterat) quæritur vnde malum nequaquam volentibus malum debuit imputari. Neque enim tale eſt hoc quale originale peccatum: quo non ſolum non conſentiens, verum plerumque & neſciens, alia ratione conſtringitur needum renatus baptiſmate. Exempli cauſa veniat in medium Petrus apoſtolus. Ipſe quippe viſus eſt negare veritatem contra propriam voluntatem. Siquidem aut negare, aut mori neceſſe erat. Mori timens negauit. Negare volebat, ſed magis nolebat mori. Itaque inuitus quidem: ſed negauit tamen, ne moreretur. Quod ſi lingua & non voluntate loqui homo compulſus eſt, quod nolebat: non tamen velle aliud quam volebat. Lingua mota eſt contra volunta-

Metus mortis nõ cogit ad culpã voluntatem.

Petrus negat ex metu, ſed non ſine voluntatis conſenſu.

A tem: ſed nunquid & mutata voluntas? Quid enim volebat? Prorſus quod erat, Chriſti eſſe diſcipulus. Quid loquebatur? Non noui hominem[p]. Cur iſta? Mortem euadere volebat. Sed quid iſtud criminis fuit? Duas apoſtoli tenemus voluntates. Vnam qua voluit non mori, penitus inculpabilem. Alteram, & multum laudabilem, qua ſibi complacebat quod eſſet Chriſtianus. In quo ergo culpabitur? An in eo quod mentiri quam mori maluit? Hæc plane voluntas reprehenſione digna fuit: quia corporis magis quam animæ voluit ſeruare vitam. *Os nempe quod mentitur, occidit animam*[p]. Et peccauit ergo: & non abſque conſenſu propriæ voluntatis: infirmæ quidem & miſeræ, ſed planè liberæ. Peccauit autem non ſpernendo aut odiendo Chriſtum, ſed ſe nimis amando. Nec in hunc peruerſum amorem ſui, voluntatem metus ille ſubitus compulit, ſed eſſe conuicit. Iam tunc proculdubio talis erat, ſed neſciebat: cum ab illo quem latere non poterat, audiuit: *Priuſquam gallus cantet, ter me negabis*[q]. Illa itaque voluntatis infirmitas per incuſſum timorem nota, non orta, notum fecit quatenus ſe, quatenus Chriſtum amauerit. B Notum autem non Chriſto, ſed Petro. Nam Chriſtus & ante ſciebat quid eſſet in homine. Quatenus ergo Chriſtum diligebat: vim prorſus (quod negandum non eſt) paſſa eſt illa voluntas, vt contra ſe loqueretur: quatenus verò ſe, voluntariè proculdubio conſenſit vt pro ſe loqueretur. Si Chriſtum non amaſſet: non negaſſet inuitus. Verum ſi ſe amplius non amaſſet, non aliquatenus negaſſet. Fatendum igitur hominem fuiſſe compulſum voluntatem propriam etſi non mutare: occultare tamen. Compulſum, inquam, non quidem recedere ab amore Dei: cedere tamen aliquantulum amore ſui.

Matt. 26. d

p Sap. 1. c

Peruerſus amor ſui in Petro.

q Matt. 26 c

39. Quid ergo? Forte diſſoluta eſt tota ſuperior adſertio de libertate voluntatis: quia nimirum inuenta eſt cogi potuiſſe voluntas? Eſt plane: ſed ſi cogi ab alio potuit quàm à ſeipſa. Quod ſi ſeſe ipſa coegit: compulſa, & compellens, vbi amittere, ibi & recipere viſa eſt libertatem. Vim quippe quam ipſa ſibi intulit, à ſe pertulit. Porrò quod à ſe voluntas pertulit; ex voluntate fuit. Quod ex voluntate fuit; iam non ex necesſitate, ſed voluntarium fuit. Si autem voluntaC rium, & liberum. Quem ſua denique ad negandum voluntas compulit; compulſus eſt quia voluit. Imò non compulſus eſt, ſed conſenſit, & non alienæ potentiæ, ſed propriæ voluntati, illa vtique qua mortem omnimodis euadere voluit. Alioquin quando vox muliercułæ[r] linguam ſacram in verba formare nefanda valuiſſet: ſi non linguæ domina voluntas annuiſſet? Denique cum ſe à ſui poſtmodum nimio illo temperauit amore, & Chriſtum cœpit vt debuit, toto corde, tota anima, tota virtute diligere: iam nullis valuit minis vel pœnis extorqueri aliquatenus voluntas dare linguam arma iniquitati: ſed potius audacter accommodans veritati: *Obedire*, inquit[s], *oportet Deo magis quam hominibus*.

Voluntas nõ cogitur ab alio, ſed à ſeipſa.

r Matt. 26. d

s Act. 5. e

40. Eſt ſanè gemina compulſio: ſecundum quod aut pati aliquid, aut agere contra propriam cogimur voluntatem. Quarum paſſiua quidem (ſic enim prior illa rectè nominatur) poteſt nonnunquam fieri abſque conſenſu voluntario patientis: ſed actiua nunquam. Proinde malum quod fit in nos, ſiue de nobis: non eſt imputandum D nobis, ſi tamen inuitis. Cæterum quod fit & à nobis: iam non ſine culpa eſt voluntatis. Velle plane conuincimur, quod non fieret, ſi nollemus. Eſt ergo compulſio quædam etiam actiua: ſed non habet excuſationem cum ſit & voluntaria. Cogebatur Chriſtianus negare Chriſtum, & quidem dolens: non tamen niſi volens. Volebat nimirum gladium vitare ferientis: atque illa talis voluntas intus præſidens os aperiebat, non gladius qui foris apparebat. Porro talem eſſe illam voluntatem conuincebat gladius, non cogebat. Ipſa igitur ſe culpa, non gladius impellebat. Denique in quibus ſana erat illa voluntas: occidi poterant, flecti nequibant. Hoc eſt, quod dictum eſt de Ioanne. *Fo-*

Compulſio duplex actiua & paſſiua.

Malum quod fit à nobis etiam per vim, non eſt ſine culpa voluntatis.

t Marc. 9. b *ſecerunt ei quæcunque voluerunt* t. Nunquid quod voluit ille? Ita & in reliquos martyres ſecerunt: non quod martyres voluerunt, ſed quod ipſi. Fecerunt, inquam, in eos quæ voluerunt, ſed in membra, non corda. Membra cruciauerunt, ſed voluntatem non mutauerunt. Sæuierunt in carnem, animæ autem non habuerunt quid facerent. Sit licet patientis corpus in poteſtate torquentis, ſed voluntas eſt libera. Infirma ſi fuerit, ſæuiendo cognoſcent: non eſſe cogent, ſi non fuerit. Sanè infirmitas eius à ſeipſa eſt: ſanitas verò non à ſe, ſed à Domini ſpiritu. Sanatur autem cum renouatur.

14. Porro renouatur cum, quemadmodum docet Apoſtolus u, ſpeculando gloriam Dei in eandem imaginem transformatur à claritate in claritatem, hoc eſt, de virtute in virtutem: tanquam à Domini ſpiritu. Inter quem vtique diuinum ſpiritum, & carnis appetitum, tenet medium quendam locum id, quod dicitur in homine liberum arbitrium, id eſt humana voluntas: & tanquam in decliuo latere montis admodum ardui inter vtrumque pendens: ita appetitu infirmatur per carnem, vt niſi ſedulo ſpiritus adiuuet infirmitatem eius per gratiam: non ſolum non valeat iuſtitiæ, quæ eſt iuxta Prophetam x, *ſicut montes Dei*, aſcendendo de virtute in virtutem apprehendere culmen: ſed etiam de vitio ſemper in vitium ſuo ipſius pondere deuoluta ruat in præceps: prægrauata nimirum non ſolum lege peccati originaliter membris inſita, verum & conſuetudine terrenæ inhabitationis vſualiter affectionibus inoliſta. Quod humanæ voluntatis videlicet vtrunque grauamen vno breuiter verſiculo ſcriptura commemorat, dicens y: *Corpus quod corrumpitur, aggrauat animam, & deprimit terrena inhabitatio ſenſum multa cogitantem.* Et hæc duo huius mortalitatis mala: ſicut non nocent, ſed exercent non conſentientes: ſic non excuſant, ſed damnant conſentientes: vt nec ſalus, nec damnatio vlla ratione ſine præcedenti conſenſu voluntario poſſit haberi: ne qua fortè ex parte præſcribi videatur libertati arbitrii.

u 2. Cor. 3. d
x Pſal. 35. a
Carnis concupiſcentia, tum conſuetudine fertur in malum.
y Sapien. 9. c

Capvt XIIII.

Merita hominis mera eſſe Dei munera.

24. QVamobrem id quod in creatura dicitur liberum arbitrium, aut iuſtè profectò damnatur, dum ei ad peccatum nulla vi præiudicatur extrinſeca: aut miſericorditer ſaluatur, cui ad iuſtitiam nulla virtus ſufficit ſua. Sanè in his omnibus cogitet lector originalis peccati prorſus excipi rationem. De cætero, libero arbitrio, nec extra ipſum quærarur damnationis cauſa, quòd iam non damnat niſi propria culpa: nec ab ipſo ſaluus merita, quod ſola ſaluat miſericordia. Cuius quippe conatus ad bonum, & caſſi ſunt, ſi à gratia non adiuuentur: & nulli, ſi non excitentur. Cæterum *in malum ſunt proni*, dicente ſcriptura a, *ſenſus & cogitationes hominum.* Proinde non ex ſe (vt dictum eſt) ſed deſurſum potius à Patre luminum deſcendere merita putentur, ſi tamen inter data optima, & dona perfecta, ipſa merito per quæ ſalus æterna conquiritur, merita deputentur.

Libero arb. cauſa damnationis eſt culpa propria, ſalutis diuina miſericordia.
a Geneſ. 8. d

43. Deus autem rex noſter ante ſecula, cum operatus eſt ſalutem in medio terræ, dona ſua quæ dedit hominibus, in merita diuiſit & præmia, vt & præſentia per liberam poſſeſſionem noſtra interim fierent merita; & futura per gratuitam ſponſionem expectaremus, imò expeteremus vt debita. Quæ vtraque Paulus commemorans, *habetis*, inquit b, *fructum veſtrum in ſanctificationem, finem verò vitam æternam.* Item c *& nos ipſi*, ait, *primitias ſpiritus habentes, ingemiſcimus adoptionem expectantes filiorum Dei*: primitias ſpiritus vocans ſanctificationem: id eſt virtutes quibus in præſentiarum ſanctificamur à ſpiritu, vt merito conſequamur adoptionem. Rurſum in Euangelio, eadem ſeculo abrenuncianti promittuntur, vbi dicitur d: *Centuplum accipies, & vitam æternam poſſidebis* d. Itaque om

Deus dona ſua diuiſit in merita & præmia.
b Rom. 6. d
c Rom. 8. d
d Mat. 16 d

A liberi arbitrii, ſed Domini eſt ſalus e, imò ipſe ſalus. Ipſe & via eſt ad ſalutem, qui ait: Salus populi ego ſum. Qui item perhibet: Ego ſum via f. Se fecit viam, qui & ſalus erat & vita, vt non glorietur omnis caro. Si ergo bona via ſunt merita ſicut & patriæ ſalus & vita: & verum eſt quod ait David g: *Non eſt qui faciat bonum, non eſt vſque ad vnum*: illum videlicet vnum de quo item dicitur: *Nemo bonus niſi ſolus Deus* h: Dei ſunt proculdubio munera tam noſtra opera, quam eius præmia: & qui fecit ſe debitorem in illis, fecit & nos promeritores ex his. Ad quæ tamen condenda merita dignatur ſibi adhibere creaturarum miniſteria, non quibus egeat, ſed quibus per hoc, vel de quibus proſit.

e Pſal. 34. a
f Ioan. 14 a
g Pſal. 13. b
h Marc. 10 b
Dei munera ſunt tam noſtra merita quàm eius præmia.

Operatur ergo illorum ſalutem, quorum nomina ſunt in libro vitæ, aliquando per creaturam ſine ipſa: aliquando per creaturam contra ipſam: aliquando per creaturam cum ipſa. Multa profectò fiunt hominibus ſalubria per inſenſibilem, & item per irrationalem creaturam: quæ idcircò dixi fieri ſine ipſa, quod non queat intellectu carens, eſſe vel conſcia. Multa quoque multorum ſaluti vtilia facit Deus B per malos, ſiue homines, ſiue Angelos: ſed quoniam inuitos, ideo contra ipſos. Nam dum nocere cupientes iuuant, quantum aliis valeat vtilis actio, tantum ipſis peruerſa nocat intentio. Porro per quos & cum quibus operatur Deus boni ſunt vel Angeli, vel homines, qui quod vult Deus & agunt pariter & volunt. Qui enim bono quod opere complent, voluntate conſentiunt, opus omnino quod per eos Deus explicat, ipſis communicat. Vnde Paulus cum bona plurima quæ Deus per ipſum fecerat enarraſſet, *non autem ego*, ait: *ſed gratia Dei mecum* i. Potuit dicere, per me, ſed quia minus erat, maluit dicere, *mecum*: præſumens ſe non ſolum operis eſſe miniſtrum per effectum: ſed & operantis quodammodo ſocium per conſenſum. 44.

Triplex Dei operatio, per creaturam, ſine ipſa, contra ipſam, & cum ipſa.
i 1 Cor. 15. d

Videamus nunc ſecundum Dei triplicem operationem quam poſuimus quid creatura quæque pro ſuo miniſterio mereatur. Et illa quidem per quam, & ſine qua fit quod fit, quid mereri poteſt? Quid illa contra quam fit, niſi iram? Quid & cum qua fit, niſi gratiam? In C prima itaque nulla: in ſequenti mala: in vltima bona merita conquiruntur. Nec enim pecudes, cum per eas bonum quodcunque fit aut malum, boni quippiam merentur, aut mali. Non habent quippe vnde bono maloue conſentiant. Multo autem minus lapides: cum nec ſentiant. Cæterum diabolus, vel homo malus, cum vigeant & vigilent ratione: iam quidem merentur; ſed non niſi pœnam: pro eo quod à bono diſſentiant. Paulus autem qui volens euangelizat k: ne ſi inuitus, diſpenſatio ei tantum credita ſit, & quicunque ſimiliter ſapiunt: quoniam quidem ex conſenſu voluntatis obediunt, repoſitam ſibi eſſe confidunt coronam iuſtitiæ. Vtitur ergo Deus in ſalutem ſuorum irrationabili, & item inſenſibili creatura tanquam iumento vel inſtrumento quæ iam expleto opere, nuſquam erunt. Vtitur creatura rationali, ſed maleuola, quaſi diſciplinæ virga: quam correcto filio in ignem proiiciet, tanquam ſarmentum inutile. Vtitur & angelis & hominibus bonæ voluntatis, tanquam commilitonibus & coadiutoribus ſuis: quos peracta victoria ampliſſimè D munerabit. 45.

Quid creatura quæq. mereatur ſuo miniſterio.
k 1. Cor. 9. c
Deus, quomodo vtitur creaturis in ſalutem ſuorū.

Denique & Paulus de ſe, ſuique ſimilibus audacter pronunciat l: *Coadiutores enim Dei ſumus.* Ibi itaque Deus homini benignè merita conſtituit, vbi per ipſum, & cum ipſo, boni quippiam operari dignanter inſtituit. Hinc coadiutores Dei, & cooperatores Spiritus ſancti, promeritores regni nos eſſe præſumimus, quod per conſenſum vtique voluntarium diuinæ voluntati coniungimur.

l 1. Cor. 3. b

CAPVT XIV.[1]

Quid gratiæ, quid libero arbitrio in negotio ſalutis attribuendum.

46.

Ex parte hominis ſeu liberi arbitrii ſola cauſa meriti eſt conſenſus.

m 1. Cor. 3. b

QVid igitur? Hoc ergo totum liberi arbitrii opus: hoc ſolum eius eſt meritum quod conſentit? Eſt prorſus. Non quidem quod vel ipſe conſenſus, in quo omne meritum conſiſtit, ab ipſo ſit, cum nec cogitare (quod minus eſt quam conſentire) aliquid à nobis quaſi ex nobis ſufficientes ſimus m. Verba ſunt non mea, ſed Apoſtoli, qui omne quod boni eſſe poteſt id eſt cogitare, & velle & perficere pro bona voluntate: attribuit Deo, non ſuo arbitrio n. Si ergo Deus tria hæc, hoc eſt, bonum cogitare, velle, perficere operatur in nobis: primum profecto ſine nobis: ſecundum, nobiſcum: tertium, per nos facit. Siquidem immittendo bonam cogitationem, nos præuenit: immutando etiam malam voluntatem, ſibi per conſenſum iungit: miniſtrando & conſenſui facultatem, foris per apertum opus noſtrum internus opifex innoteſcit. Sanè ipſi nos præuenire nequaquam poſſumus. Qui autem bonum neminem inuenit: neminem ſaluat quem non præuenit. A Deo ergo ſine dubio noſtræ fit ſalutis exordium, nec per nos vtique, nec nobiſcum. Verùm conſenſus, & opus, etſi non ex nobis: non iam tamen ſine nobis. Neque primum itaque, in quo quippe nos nil facimus: nec vltimum, quod & plerumque extorquet aut timor inutilis, aut ſimulatio damnabilis, ſed tantum medium nobis reputatur in meritum. Sola nempe interdum bona voluntas ſufficit, cætera non proſunt ſi ſola defuerit. Non proſunt dixerim, ſed agenti, non cernenti. Valet itaque intentio ad meritum, actio ad exemplum, vtramque præueniens cogitatio tantummodo ad excitandum *.

n Phil. 2. a

Bonum cogitare, velle, perficere, omnia à Deo.

A Deo noſtræ ſalutis exordium.

* al. ad excitandum

47.

Gratiæ tribuenda omnia ſalutis opera

Cauendum ergo ne cum hæc inuiſibiliter intra nos ac nobiſcum actitari ſentimus, aut noſtræ voluntati attribuamus, quæ infirma eſt, aut Dei neceſſitati, quæ nulla eſt, ſed ſoli gratiæ, qua plena eſt. Ipſa liberũ excitat arbitrium cum ſeminat cogitatum, ſanat cum immutat affectum: roborat vt perducat ad actum: ſeruat ne ſentiat defectum. Sic autem iſta cum libero arbitrio operatur, vt tantum illud in primo præueniat: in cæteris comitetur. Ad hoc vtique præueniens, vt iam ſibi deinceps cooperetur. Ita tamen quod à ſola gratia cœptum eſt, pariter ab vtroque perficitur: vt mixtim non ſigillatim, ſimul non viciſſim per ſingulos profectus operentur. Non partim gratia, partim liberum arbitrium, ſed totum ſingula opere indiuiduo peragunt: Totum quidem hoc, & totum illa: ſed vt totum in illo, ſic totum ex illa.

Præueniendi & concomitandi

Gratiæ & liberi arbitrii indiuidua operatio.

48.

o Rom. 9. c

Bene doctrinæ Apoſtoli mordicus inhæret.

p 1. Cor. 4. b

q Rom. 10. a

r Hier. 17. b

s Pſal. 113 b

Credimus placere lectori quod à ſenſu Apoſtoli nuſquam recedimus: & quaquauerſum euagetur oratio, in eadem penè ipſius verba frequenter recidimus. Quid enim noſtro aliud ſonat quam illud: o *Ergo neque volentis, neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei*? Quod ſane non ideo dicit: quaſi quis velle aut currere poſſit in vanum, ſed quòd is qui vult & currit, non in ſe, ſed in eo a quo accipit & velle & currere, debeat gloriari. Denique ait: p *Quid habes quod non accepiſti*? Creatus: ſanatus: ſaluatus, quid horum tibi ex te homo? quid horum non impoſſibile libero arbitrio? Nec creare qui non eras, nec iuſtificare peccator, nec mortuus poteras teipſum reſuſcitare: vt cætera prætermittam bona, quæ aut ſanandis neceſſaria ſunt, aut ſaluandis repoſita. Quod dicimus: de primo patet & vltimo. Sed & de medio nemo dubitat: niſi qui ignorans Dei iuſtitiam, & ſuam volens conſtituere, iuſtitiæ Dei non eſt ſubiectus q. Quid enim? Agnoſcis creantis potentiam: ſaluantis gratiam, & ſanantis ignoras iuſtitiam? *Sana me*, ait r, *& ſanabor: ſaluum me fac, & ſaluus ero, quoniam laus mea tu es*. Iſte iuſtitiam Dei agnoſcebat: à quo æquè ſperabat, tam ſaluari a peccato, quam à miſeria liberari. Et ideo laudem ſuam illum non ſe, meritò ſtatuebat. Propter hoc & Dauid ingeminans: *Non nobis* inquit s, *Domine non nobis, ſed nomini tuo da gloriam*: quod vtramque à Deo ſtolam, & iuſtitiæ ſcilicet expectaret & gloriæ. Quis eſt qui ignorat Dei iuſtitiam? Qui ſeipſum iuſtificat? Quis eſt qui ſeipſum iuſtificat? Qui merita ſibi aliunde, quam à gratia præſumit? Cæterum qui fecit quod ſaluaret: etiam dat vnde ſaluet. Ipſe, inquam, merita donat, qui fecit quibus donaret. *Quid retribuam*, inquit t, *domino pro omnibus* non quæ tribuit, ſed *quæ retribuit mihi*? Et quòd eſt, & quòd iuſtus eſt, à Deo eſſe confitetur: ne ſi vtrumlibet negaret, vtrumque perderet: amittendo vtique vnde iuſtus eſt, & ſic damnando quod eſt. Sed ſi vel tertio loco inuenit quod viciſſim re perderet. *Calicem*, ait, *ſalutaris accipiam*. Calix ſalutaris, ſanguis eſt Saluatoris. Ergo ſi deeſt tibi omnino de tuo, quod vel ſecundis Dei donis retribuas: vnde tibi ſalutem præſumis? *Nomen Domini*, inquit, *inuocabo*: quod nimirum quicunque inuocauerit, ſaluus erit.

t Pſa. 115. a

46.

Rom. 10 c

Triplex operatio diuinæ gratiæ circa liberum Arbit. Creatio. Reformatio. Conſũmatio.

Igitur qui rectè ſapiunt, triplicem confitentur operationem: non quidem liberi arbitrii, ſed diuinæ gratiæ in ipſo, ſiue de ipſo. Prima *creatio*: ſecunda *reformatio*: tertia, *conſummatio*. Primo namque in Chriſto creati ſumus in libertatem voluntatis: ſecundo, reformamur per Chriſtum in ſpiritum libertatis: cum Chriſto deinde conſummandi in ſtatum æternitatis. Siquidem quod non erat, in illo creari oportuit: quod erat per formam reformari deformem: membra non perfici niſi cum capite. Quod vtique tunc complebitur, cum omnes occurremus in virum perfectum, in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti u. quando apparente Chriſto vita noſtra apparebimus & nos cum ipſo in gloria x. Cum igitur conſummatio fieri habeat de nobis, ſiue etiam in nobis non autem à nobis: creatio verò facta ſit & ſine nobis: ſola quæ nobiſcum quodammodo fit propter conſenſum voluntarium noſtrum, in merita nobis reputabitur, reformatio. Ipſa ſunt ieiunia noſtra, vigiliæ, continentia, operaque miſericordiæ, cæteraque virtutum exercitia: per quæ vtique conſtat interiorem hominem noſtrum renouari de die in diem: dum & *intentio* terrenis incuruata curis, de imis paulatim ad ſuperna reſurgit: & *affectio* circa carnis deſideria languẽs, ſenſim in amorem ſpiritus conualeſcit, & *memoria* veterum operum turpitudine ſordens, nouis boniſque actibus candidata in dies hilareſcit.

u Epheſ. 4.

x Col. 3 a

Sola reformatio nobis reputatur ad meritum.

In his nempe tribus interior renouatio conſiſtit: rectitudine ſcilicet intentionis, puritate affectionis, recordatione bonæ operationis: per quam ſibi benè conſcia memoria enitescit. Verum hæc cum certum ſit diuino in nobis actitari ſpiritu, Dei ſunt munera. Quia verò cum noſtræ voluntatis aſſenſu, noſtra ſunt merita. *Non enim vos eſtis*, inquit a, *qui loquimini: ſed Spiritus Patris veſtri qui loquitur in vobis*. Et Apoſtolus: b *An experimentum eius quæritis*, inquit, *qui in me loquitur Chriſtus*? Si ergo Chriſtus, aut Spiritus ſanctus loquitur in Paulo: non etiam itidem operatus in ipſo? *Non enim loquor*, ait, *quæ per me non efficit Deus* c. Quid ergo? Si non Pauli, ſed Dei loquentis in Paulo, vel operantis per Paulum, & verba ſunt, & opera: vbi iam Pauli merita? Vbi eſt quod tam fidenter aiebat d: *Bonum certamen certaui, curſum conſummaui, fidem ſeruaui: de reliquo repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iuſtus iudex*? An in eo confidit forte coronam eſſe repoſitã ſibi, quod per ipſum illa fiebant? Sed multa per malos, ſiue angelos, ſiue homines fiunt bona: nec tamen reputantur illis in merita. An quia potius & cum ipſo, hoc eſt, cum eius bona voluntate fiebant? Nam *ſi inuitus*, inquit e, *euangelizauero, diſpenſatio mihi credita eſt: ſi autem volens, gloria eſt mihi*.

a Matth. 10 c

b 2. Cor. 13. a

c Rom. 15. d

d 2. Tim. 4 b

Pauli merita vnde.

e 1. Cor. 9. c

50.

Cæterum ſi vel ipſa voluntas, de qua omne meritum pendet, ab ipſo Paulo non eſt: quo pacto eam quam ſibi repoſitam præſumit, coronam vocat iuſtitiæ? An quoniam iuſtè iam & ex debito requiritur quodcunque, vel gratis promittitur? Denique ait f: *Scio cui credidi, & certus ſum, quia potens eſt depoſitum meum ſeruare*. Dei promiſſum, ſuum appellat depoſitum: & quia credidit promittenti, fidenter promiſſum repetit. Promiſſum quidem ex miſericordia: ſed iam ex iuſtitia perſoluendum. Eſt ergo quam Paulus expectat, corona iuſtitiæ: ſed iuſti-

f 2. Tim. 1. c

Dei gratuitis promiſſione noſtra conſtant merita.

tiæ Dei, non ſuæ. Iuſtum quippe eſt vt reddat quod debet. Debet autem quod pollicitus eſt. Et hæc eſt iuſtitia de qua præſumit Apoſtolus: promiſſio Dei: ne ſi hanc contemnens, ſuam velit ſtatuere, iuſtitiæ Dei non ſit ſubiectus; cuius tamen ſuæ iuſtitiæ ipſum Deus voluit habere conſortem, vt & coronæ faceret promeritorem. In eo enim ſibi iuſtitiæ conſortem, & coronæ ſtatuit promeritorem: cum operum quibus erat illa repromiſſa corona, habere dignatus eſt coadiutorem. Porro coadiutorem fecit, cum fecit, volentem: hoc eſt ſuæ voluntati conſentientem. Itaque voluntas in auxilium A auxilium reputatur in meritum. Si ergo à Deo voluntas eſt: & meritum. Nec dubium quin à Deo ſit & velle & perficere pro bona voluntate. Deus igitur auctor eſt meriti: qui & voluntatem applicat operi & opus explicat voluntati. Alioquin ſi propriè appellentur ea, quæ dicimus noſtra merita: ſpei quædam ſunt ſeminaria, charitatis incentiua, occultæ prædeſtinationis indicia, futuræ fœlicitatis præſagia, via regni, non cauſa regnādi. Denique quos iuſtificauit, non quos inuenit: hos & magnificauit.[g] g Rom. 8. f

Finis tractatus de gratia & libero arbitrio.

S. P. BERNARDI ABBATIS CLARAEVALLENSIS

TRACTATVS *DE PRAECEPTO ET DISPENSATIONE.*

EPISTOLA

AD ABBATEM *Columbenſem de Opere ſequenti.*

Domino Abbati Columbenſi frater Bernardus Abbas dictus de Claraualle: valete in Domino ſemper.

Reſcriptum meum ad epiſtolas duorum Carnotenſium monachorum, vobis primum (vt promiſeram) deſtinare curaui. Vbi & aliud quoque impletum eſt quod iuſſiſtis. Nam cū breuiter deſcribere decreuiſſem, & epiſtolis epiſtolam tantum reddere vellé cœpiſſem: hortatu veſtro in libri (vt cernitis) longitudinem protraxi ſtylum, & vt in pluribus plures poſſint ædificari. Quod opus cum à vobis perlectum fuerit; tunc non ipſis ad quos factum eſt, ſed eorum prius reddatur Abbati: & ſic demum ad ipſos, ſi iuſſerit Abbas perueniat. Monachi enim *ſunt: & ex lege ſuæ regulæ ſine nutu ſui Abbatis ſicut dare, ita & accipere datas prohibentur epiſtolas†. Nam & ob hoc maximè diu, ſicut ſcitis (multum licet rogatus ab eis) reſpondere tardaui, quod (vt mihi videbatur) ignorante Abbate ſcribere illas Epiſtolas & mittere præſumpſiſſent. Nec falſo id ſuſpicatus ſum, vti poſtmodum liquido comperi. Ego cœpto operi (quod quidem legentibus apparebit) epiſtolæ nomen indideram: ſed quoniam pro nomine modum, veſtro obuiante mandato (vt promiſeram) non ſeruaui. Liber, ſi iudicatis, non Epiſtola cenſeatur. Et quia inter multas quæſtiones quæ ibi à me ſoluuntur, id præcipuè ſubtilius vtiliuſque pertractatur: quænam liceat præcepta, & per quos, & quatenus diſpenſari: detur ei titulus* de præcepto & diſpenſatione: *niſi vobis aliud fortè congruentius videatur.*

v. Notas. Zelum diſciplinæ religioſæ in ſancto viro.

† R g S. Bened. cap. 54.

PRAEFATIO

Ad Monachos Carnotenſes; in Tractatum ſequentem.

QVa mente iam tacebo? Qua fronte tamen loquar? Crebris epiſtolis & nunciis cogitis me aut propriam prodere imperitiam; aut officium tenuere charitatis. At ego malens ſine illa quæ inflat; quàm abſque illa quæ ædificat inueniri: victus tandem precibus veſtris: duris iniicio nodis vngues teneros: &, vt vereor ego, non aliud quam terendos. Sed hoc incaſſum. Nam mea me, vt ſcribitis & præſcribitis; tam abſentis ſcripta, quam verba præſentis arguunt excuſantem. Quis enim iam relinquitur mihi in illis de impoſſibilitate cauſandi locus, præſertim apud vos, qui ex ore & ex corde meo ſatis certum tenere vos creditis, quantum poſſim in talibus? Fidei proinde veſtræ, non meo fidens ingenio; abyſſum ingredior quæſtionum; neſciens, Deus ſcit, qua emerſurus. Præſto charitas erit: vtinam ita & veritas. Si quominus excuſet effectum defectus potius ingenii: voluntatem certè non culpabitis. Tentabo autem eaſdem (ſi poteſto) quæſtiunculas ſub epiſtolari cunctas breuitate redigere, etſi non epiſtola breui. Mirum ſiquidem non eſt ſi fuero ego longior in exponendo: cum vos tantum eas ponendo, duas, & ipſas latis longas epiſtolas texueritis.

Occaſio huius ſcriptionis

CAPVT I.

An Monaſticæ Regulæ inſtituta, Præcepta ſint, an conſilia duntaxat.

1. Quæſtio. PRima igitur quæſtio circa regulam noſtrā verſatur, de qua (niſi fallor) & reliquæ omnes, aut penè omnes oriuntur. Quæritis nempe: regularis illa inſtitutio quo- B modo & quatenus ſit penſanda profitentibus eam; vtrum videlicet cuncta quæ continet, putanda ſint eſſe præcepta; conſequenter & damnoſa tranſgredienti: an conſilia tantum vel monita; & ob hoc nullius, aut non magni ponderis ſit ipſorum profeſſio, nullius, aut non grauis culpæ ipſorum præuaricatio: an certè quædam ſint deputanda imperiis; quædam pro conſiliis reputan-

Quid ſentiendū de obſeruantia regularum, an obligēt ſub peccato

da: quo partim ea liceat, partim non liceat omnino prætergredi. Et ſi hoc vltimum detur, diſtingui à me tunc (A) demum certos ac propriæ cuiuſq; partis limites flagitatis: ne cui fortè per varias ſui ſenſus opiniones licentius vagandi detur occaſio: ſicque liquare culicem, & camelum glutire contingat: ſi neſciat quantum curæ vel operæ ſuæ quibuſque debeat obſeruantiis. Hic eſt, quantū recolo, totus veſtræ illius partitionis ſenſus, etſi non verba. Quod autem ſubiungitis & pergitis inquirere de obedientia quibus gradibus diſtinguatur; quibus claudatur limitibus, ad eandem arbitror pertinere diuiſionem, quippe quæ in decretis regularibus præcipua habetur: & puto cum ad illam ſatis reſponſum fuerit, de iſta iam nil ſupererit quod ambigatur.

2. Regula S. Bened. omnibus proponitur.

Itaq; vt ſentio ego, regula ſancti Benedicti omni homini proponitur; imponitur nulli; prodeſt ſi deuotè ſuſcipitur & tenetur: non tamen ſi non ſuſcipitur obeſt. Quod autem in voluntate eſt ſuſcipientis, non in poteſtate proponentis, voluntarium meritò dixerim, non neceſſarium. Attamen hoc ipſum quod dico voluntarium, ſi quis ex propria voluntate ſemel admiſerit, & promiſerit deinceps tenendum, profectò in neceſſarium ſibi ipſe conuertit; (B) nec iam liberum habet dimittere, quod antè tamen non ſuſcipere liberum habuit. Ideoq; quod ex voluntate ſuſcepit: ex neceſſitate iam tenebit, quia omninò neceſſe eſt eum reddere vota ſua quæ diſtinxerunt labia ſua, & ex ore ſuo aut condemnari iam aut iuſtificari. Cæterum fœlix (vt quidam ſanctorum ait) † neceſſitas, quæ cogit in melius. Omnia proinde ſancti Benedicti inſtituta, exceptis ſanè nonnullis de ſpiritualibus; verbi cauſa, charitate, humilitate, manſuetudine, quæ non tam ipſum conſtat inſtituiſſe quam Deum, & ob hoc penitus non eſſe mutanda: de cætero reliqua vniuerſa non profitentibus quidem monita tantum, ſeu conſilia cenſenda ſunt, nec grauant non obſeruata: cum tamen profitentibus in præcepta, præuaricantibus in crimina fiant, ſiue (vt veſtra vobis reddam) illis voluntaria vel fictitia, iſtis neceſſaria, & tanquam naturalia nō immeritò reputantur. Ita ſanè neceſſaria dixerim, vt ex eis minimè præiudicetur neceſſariis rationalibuſq; diſpenſationibus.

Vouere eſt voluntatis, ſed vota reddere, neceſſitatis.

† S. Auguſt. Tom. 2. Ep. 45. ad Armentarium

Inſtituta S. Benedicti aliis voluntaria, aliis neceſſaria

Caput III.

In conſtitutionibus Maiorum non temerè; nec niſi maioris (C) vtilitatis & charitatis cauſſa diſpenſandum, idque à ſolis Prælatis.

3. a 1. Cor. 4. a

Quibus competat authoritas diſpenſandi
Idem.

SEd nō omnibus in huiuſmodi credita eſt diſpēſatio, niſi his duntaxat qui cum Apoſtolis dicere poſſunt [a]. *Sic nos exiſtimet homo vt miniſtros Chriſti, & diſpenſatores myſteriorum Dei.* Nouit autem fidelis ſeruus & prudens, quem conſtituit Dominus ſupra familiam ſuam; ſibi tantum vſurpare diſpēſationem, vnde bonam poſſit habere recompenſationem. Hoc quippe quæritur *inter diſpenſatores, vt fidelis quis inueniatur.* Et eadem fortaſsè fidelitas à ſubditis nihilominus exigitur in obtemperando, quę à præpoſitis in diſpenſando. Conſtat igitur ex his quæ dicta ſunt, veſtram illam diuiſionem integram eſſe ac ſufficientem, ſi modò perſonæ diſtinguantur & tempora, dum ſubiectis ſit quidem omnis regularis inſtitutio (quantum duntaxat ad corporales obſeruantias pertinet) ante profeſſionem voluntaria, poſt profeſſionem neceſſaria: prælatis verò partim voluntaria, vt quæ inuenta ab homine; partim neceſſaria, vt quæ fuerit diuinitus inſtituta. (D)

4. Inſtitutū religioſum neceſſarium ſubdiuiditur

Quamobrem fortaſſis tunc potiſſimum congrua & luculenta magis eadem diuiſio apparebit, ſi eius membrum quod dictum eſt *neceſſarium*, rurſum in tria hæc ſubdiuidatur, ſtabile, inuiolabile, incommutabile. Et quidem *ſtabile* dixerim quod ita eſt neceſſarium, quod non cuilibet hominum illud mutare fas ſit, niſi ſolis diſpenſatoribus myſteriorum Dei, id eſt præpoſitis, vt, verbi gratia, Regulæ ſanctorum, Baſilii, Auguſtini, Benedicti, necnon authentici Canones, & ſi qua ſunt alia eccleſiaſtica inſtituta dignę auctoritatis. Quæ quoniam à Sanctis tradita ſunt, ſancita ſtabiliter perſeuerant, nec omninò cuiuis ſubiectorum ea aliquo modo variare vel (A) mutare conceditur. Quia tamen * ab hominibus, etiam per homines loco & officio illis canonica electione ſuccedentes, licitè interdum innoxieq; pro cauſis, perſonis, locis, & temporibus, diſpenſantur. Vbi ſanè qui hæc legit, attendat me cautè non dicere, ea poſſe vel ab iſtis leuiter pro voluntate mutari, ſed ex ratione fideliter diſpenſari. Ideo autem hanc ipſam mutationem taliter & à talibus recipere poſſunt, quoniam non naturaliter nec per ſe bona ſunt.

Neceſſarium ſtabile quodnam ſit.

* al. ſanctum

5. Quæ pro charitate inſtituta ſunt; non niſi charitatis cauſſa mutare licet.

Porrò inuenta atq; inſtituta fuerunt, non quia aliter viuere nō liceret, ſed quod ita magis expediret, nec planè ad aliud quàm ad lucrum & cuſtodiam charitatis. Quamdiu ergo charitati militant, immobiliter fixa ſint, mutariq; omnino ne ab ipſis quidem præpoſitis ſine offenſa poſſunt. At ſi econtrario cōtraria fortè aliquando charitati viſa fuerint, his duntaxat quibus hoc poſſe videre datum eſt, & prouidere creditum eſt: nonne iuſtiſſimum eſſe liquet, vt quæ pro charitate inuenta fuerunt, pro charitate quoque vbi expedire videtur, vel omittantur vel intermittantur, vel in aliud fortè commodius demutentur? Sicut è regione iniquum proculdubio foret, (B) ſi ſtatuta pro ſola charitate, contra charitatem tenerentur. Teneant ergo fixam firmamque immobilitatem etiam apud prælatos quæ ex ſtabili neceſſaria ſunt, ſed quatenus charitati deſeruiunt. Numquid autem hoc ego vel ſolus ſentio, vel primus dico? An non hoc ipſum & Papa Gelaſius ſenſit? Ait ſiquidem: Vbi neceſſitas nō eſt, inconuertibilia maneant Patrum Sanctorum decreta. Leo quoque papa, Vbi, inquit, neceſſitas non eſt, nullo modo ſanctorum patrum inſtituta violentur. Et infert, Vbi ergo neceſſitas fuerit ad vtilitatem Eccleſiæ, qui poteſtatem habet, ea diſpenſet. Ex neceſſitate enim fit mutatio legis.

Caput III.

Diſpenſationem in lege Diuina, ſoli Deo reſeruatam eſſe. Atque quæ ſunt legis æternæ, omninò etiam Deo eſſe immutabilia.

6. Neceſſarium inuiolabile quodnam.

NEceſſarium deinde quod *inuiolabile* nominaui, illud intelligo quod nō ab homine traditum, ſed diuinitus promulgatum, niſi à Deo qui tradidit mutari omnino non patitur: vt exempli cauſa: non occides, (C) non mœchaberis, non furtum facies, & reliqua illius tabulæ legiſſcita: quæ etſi nullam prorſus humanam diſpenſationem admiſerūt, nec cuiquam hominum ex his aliquo modo ſoluere, aut licuit, aut licebit: Dominus tamē horum quod voluit, & quando voluit ſoluit; ſiue cum ab Hebræis Ægyptios ſpoliari [b]: ſiue quando Prophetam cum muliere fornicaria miſceri præcepit [c]. Quorum vtiq; alterum quid niſi graue furti facinus; alterum quid niſi flagitii turpitudo reputaretur: ſi non excuſaſſet vtrumq; factum auctoritas imperantis? Sanè vbi ſimile aliquid aliquādo à ſanctis hominibus fuiſſe legitur vſurpatum, ſcriptura non indicante quod Deus ita præceperit: aut eos peccaſſe fatendum eſt, ſicut homines: aut certè ſicut prophetas familiare Dei conſilium accepiſſe. Vnde & vnum exemplum pono quod occurrit de Sampſone [d], qui ſeipſum vnà cum hoſtibus opprimens interfecit. Quod vtique factum ſi defenditur non fuiſſe peccatum; priuatum habuiſſe conſilium indubitanter credendus eſt, etſi de ſcriptura hoc non habemus.

b Exod. 3. & c Oſee. 1. a
De factis quibuſdam peculiaribus Sanctorum quid cenſendum
d Iudic. 16. g

7. Neceſſarium incommutabile quod.

Iam verò neceſſarium *incommutabile* quid accipi velim? (D) Equidem nil congruentius quam quod diuinâ ita cōſtat & æternâ ratione firmatum, vt nulla ex cauſa poſſit vel ab ipſo Deo aliquatenus immutari. Sub hoc genere eſt omnis illa ſermonis dominici in mōte habiti ſpiritualis traditio, & quicquid de dilectione, humilitate, manſuetudine, cæteriſq; virtutibus tam in nouo, quam in veteri teſtamento ſpiritualiter obſeruandum contraditur. Hæc quippe talia ſunt quæ nec liceat nec expediat aliquando non haberi. Eo ſiquidem immobiliter, quo & naturaliter bona, nunquam niſi innocenter, nunquam niſi ſalubriter aut imperātur, aut obſeruantur. Omni tēpore, omni perſonæ, mortè cōtempta; cuſtodita ſalutem

operantur. Primam ergo neceſſitatem ſua cuique facit in promittendo voluntas: ſecundam præcipientis auctoritas: tertiam præcepti dignitas.

8 Differunt autem (vt iam dictum eſt) quibuſdam à ſe inuicem gradibus tres iſtæ neceſſitates: nec vna omnes ſequitur immutabilitatis firmitas. Nam ea *prima* quidem quod efficitur, etſi non penitus immutabile, tamen vix mutabile eſſe conſtat: dum ſolis illud liceat mutare prælatis, & hoc non niſi fideli & prouida diſpenſatione. Quòd verò fit *ex ſequenti*, quæ & maior iſta, eſt penè iam incommutabile: ſoli quippe Deo eſſe mutabile ſuperius demonſtratum eſt. Porrò quod de *nouiſſima* fit tanquam omnium maxima, omninò incommutabile eſt, vtpote quod ne ipſi quidem Deo mutare liberum eſt. Quod igitur nulli hominum fas eſt niſi ſolis mutare prælatis, dici vix mutabile congruè poteſt: quòd ſoli conſtat licere Deo, dicatur penè immutabile: quod ne ipſi quidem, penitus immutabile nominetur.

Differentia inter tria illa neceſſaria.

Caput IV.

Quid Prælatis circa diſpenſationem regulæ liceat, ſine quam cautè & moderatè vtendum diſpenſationibus.

9. QVæ cum ita ſint, vt ad ea redeam, de quibus potiſſimum quæritur: patet quòd ex magna parte regularis traditio ſubeſt eius qui præeſt etſi non voluntati, certè diſcretioni. Sed dicitis: Quid ergo relinquitur neceſſitati? Audite: quam plurimum. Primo quidem quicquid de ſpiritualibus in ipſa regula traditum eſt, in manu Abbatis (vt ſupra taxatum eſt) nequaquam relinquitur. Deinde reliqua pars quæ in corporalibus conſtat obſeruantiis: ne ipſa quidem in eius ita voluntate poſita eſt, vt eiuſdem deſeruiat voluntati, ſed magis charitati. Neque enim Abbas ſupra regulam eſt, cui ſemel & ipſe ſpontaneus ſe profeſſione ſubmiſit, etſi (quod negandum non eſt) Dei regula charitas, regulæ ſancti Benedicti iure præponitur. Eſto proinde vt interdum regulæ litera cedat pro tempore charitati, cum ratio neceſſitatis vel charitatis exegerit: abſit tamen vt hominis cuiuſpiā ſubdatur voluntati. Super fratrum ſiuè tranſgreſſiones, non ſuper Patrum traditiones conſtituitur, qui Abbas eligitur, mandatorum cultor, & vltor vitiorum. Arbitror namque ſanctas illas obſeruantias, prælatorum prudentiæ & fidei creditas: non ſubditas voluntati. Hinc eſt quod idem Legiſlator in his quæ Abbati diſpenſanda reliquit: cautè nuſquam (vt memini) voluntatem, ſed aut conſiderationem, aut diſpoſitionem, aut prouidentiam, aut certè arbitrium, ſeu aliquid huiuſmodi ponit: volens nimirum prouidum fidumque diſpenſatorem, rationis vbi fortè diſpenſat, ſequi iudicium, non ſuæ placitum voluntatis. Vnde & intimat ei non ſemel quod de omnibus iudiciis ſuis Deo redditurus ſit rationem.

Regulares obſeruantiæ Prælatorum fidei, non arbitrio commiſſa.

10. Lego profectò in regula. Hæc conſideratio penes Abbatem ſit: & hoc vel illud eſſe in prouidentia, vel arbitrio ſeu diſpoſitione Abbatis. Vt autem pro ſua voluntate aliquid mutet: me ibi legiſſe non recolo: quinimò in omnibus, inquit, omnes magiſtram ſequantur regulam: nec ab ea temere deuietur à quoquam. Ergo nec ab ipſo Abbate. Omnes, inquit, magiſtram ſequantur regulam: nemo ergo ſuam voluntatem. Vbi ſanè nec Abbatem excipi puto. Videtis quantum neceſſitati tribuitur: ſubtrahitur voluntati? Quid etiam? Nonne regularis ipſa profeſſio qua ſe iunior ſubdit ſponte priori: æquè alligat & priorem? Communis equidem pacti pari reor vtrunque neceſſitate teneri: ſicque duos per votiu ſponſionem alterutrum debitores: fidelis curæ vnum: alterum humilis obedientiæ. Quidnam igitur tam voluntati relinquitur, vbi & prælatus debiti neceſſitate tenetur? Sed & de hoc item non parum prælati præſcribitur voluntati: quod is qui profitetur, ſpondet quidem obedientiam, non tamen omnimodam, ſed determinate ſecundum regulā: nec aliam quam ſancti Benedicti: vt oporteat eum qui præeſt, non frena ſua laxare voluntati ſuper ſubditos, ſed præfixam ex regula ſibi ſcire menſuram, & ſic demum ſua imperia moderari circa id ſolum, quod rectum eſſe conſtiterit: nec quodlibet rectum, ſed hoc tantum quod prædictus pater inſtruit, aut certe quod ſit ſecundum quod inſtruit. Sic ſe quippe habet profeſſio. Promitto non quidem regulam, ſed obedientiam ſecundum regulam ſancti Benedicti. Non ergo ſecundum voluntatem præpoſiti. Proinde ſi profeſſio ſecundum illam regulam Abbas meus mihi aliud forte imponere tentauerit quod non ſit ſecundum regulam, aut etiam quod non ſit ſecundum iſta inſtituta: verbi cauſa, Baſilii, Auguſtini, Pacomii: quænam mihi, quæſo, in hac re neceſſitas imminet obſequendi? Solum quippe id à me poſſe exigi arbitror, quod promiſi.

Prælatus quoque regulæ ſubditur.

CAPVT V.

Legem obedientiæ non eſſe extendendam à Prælatis vltra limites profeſſionis: neque citra contrahendam.

VIderis iam ergo obedientiæ limites quis requiritis? Si modus eſt obeditionis, tenor profeſſionis: nec ſe valeat extendere poteſtas imperantis, niſi quatenus attigerit votum profitentis: profectò citra, & vltra, necnon etiam contra, quid aliud quam obedientiæ limites quoſdam cenſuerim, & his ſuis terminis virtutem eandem circuncludi? Quamobrem quiſque profeſſus in quouis genere ſalutiferæ vitæ, nec vltra obedientiæ legem cogendus: nec citra eſt inhibendus, quam ſua ipſius videtur complecti profeſſio. Quanto minus contra? Is ergo qui medius eſt vitæ modus præfixus voto, profeſſione firmatus: tanquam lignum quod erat in medio paradiſi, ſolus ſine dubio legi erit ſubiectus, obnoxius iuſſioni. Ergo prælati iuſſio vel prohibitio non prætereat terminos profeſſionis. Nec vltra extendi poteſt: nec contrahi citra. Nil me prælatus prohibeat horum quæ promiſi, nec plus exigat quam promiſi. Vota mea nec augeat ſine mea voluntate: nec minuat ſine certa neceſſitate. Neceſſitas quippe non habet legem, & ob hoc excuſat diſpenſationem. Voluntas verò quia ſola meretur retributionem: etiam ſola non immeritò gradum altiorem vſurpat. Alioquin & abſque neceſſitate remiſſio voti, non diſpenſatio, ſed præuaricatio eſt: & reſtrictio contra voluntatem, murmur eſt, non profectus. Ponant ergo præpoſiti metam obedientiæ ſubiectorum ex votis labiorum ipſorum, non ſuorum deſideriorum: monentes eos, non cogentes ad celſiora: condeſcendentes eis cum neceſſe fuerit ad remiſſiora, non cadentes cum eis.

11. *Obedientiæ modus in profeſſione regulari, quiſnam.*

Prælatus non cogat profeſſos vltra terminos profeſſionis.

CAPVT VI.

Religioſum perfectionis cupidum non debere obedientiam intra certos profeſſionis limites conſtringere.

12. CÆterum ſubiectus huiuſcemodi obedientiam quæ voti finibus cohibetur, nouerit imperfectam. Nam perfecta obedientia legem neſcit, terminis non arctatur: neque contenta anguſtiis profeſſionis, largiori voluntate fertur in latitudinē charitatis: & ad omne quod iniungitur ſpontanea, vigore liberalis alacriſque animi modum non conſiderans: in infinitam libertatem extenditur. Hæc eſt illa de qua ſignanter Apoſtolus Petrus, *caſtificantes*, inquit, *corda veſtra in obedientia charitatis.* pulchre ipſam per hoc ſequeſtrans ab illa inerti & ſeruili obedientia quodammodo nec charitati prompta, ſed obnoxia neceſſitati. Hæc iuſti illius cui lex poſita non eſt [b], propria eſt: non quod vel ille perfectus viuere debeat ſine lege: ſed quia non ſit ſub lege: minimè quippe contentus voto ſuæ cuiuſcunque profeſſionis: quam ſuperat animi deuotione. Quanquam nec iſtam regula ipſa tacuerit, vbi monet, ſi fratri impoſſibilia iniungantur, *vt confidens de adiutorio Dei obediat ex charitate.* In eadem denique Regula tertius humilitatis deſcribitur gradus, vt *omni obedientia monachus ſe ſubdat maiori.* Dicens quippe, *omni* non vult nos in obediendo menſura eſſe contentos profeſſionis, non attendere promiſſi debitum, non de pacto ſumere modum: ſed tranſire alacriter etiam votū, & obedire in omnibus. Eſt ſanè quidā obedientiæ limes ſecundū tempus ipſa temporis extremitas.

a 1. Pet. 1. c.

b 1. Tim. 1. a

Reg. S. Benedict. cap. 68

Ibid. cap. 7.

Religioſi eſt vltra promiſſum & debitum conari.

vt is terminus obedientiæ, qui & vitæ. Hunc nobis maximè vnigeniti Dei commendat exemplum, qui factus eſt Patri obediens vſque ad mortem. Hæc ergo quotiens interrumpitur, inobedientia dicitur, & peccatum, & tranſgreſſio ſeu prævaricatio.

CAPVT VII.

Obedientiæ gradus, & inobedientiæ gravitas quomodo noſcenda, iuxta diſtinctiones præmiſſas.

13. Sed intereſt ſanè qua cauſa, quo affectu, qua intentione, quo præcipiente, in quóve præcepto malum hoc committatur. Et quidem nullam prorſus inobedientiam dico paruiducendam, non tamen omnem pari æſtimandam periculo. Enimvero mandatum Dei eſt: *Non occides.* Fac ergo duos homicidas, & vnum quidem ſpoliandi cupiditate: alterum verò neceſſitate ſeſe defendendi facinus perpetraſſe. An non hic ſatis euidenter inter lepram & lepram cauſa ſeparat, faciens vtrique diſparem valde culpam vnius eiuſdemque tranſgreſſionis? Quid verò ſi hunc ſubita ira, illum ſtudioſa malitia, aut vetus odium fortè ad idē ſcelus impulerit? Nunquidnam ſimili penſandum erit iudicio, quod tam diſſimili factum cohibabit affectu? Nil deinceps inceſtius obſcœniúsve, quā illud filias Lot paternum vſurpaſſe concubitum[c]. & tamen quis non videat quantum euacuauit aut extenuauerit ipſius nefandique reatum flagitii, pietas intentionis, & intentio pietatis? Iam verò de illo qui præcipit, & item de eo quod præcipitur, huiuſcemodi aduertenda erit ſecundum rationem diſtinctio, vt cuius inter præceptores reuerentior nobis imminebit auctoritas, eius grauior formidetur offenſio: ac maioris cuiuſque mandati tranſgreſſio, damnabilior æſtimetur. Melius ſiquidem eſt obedire Deo quam hominibus[d], & ipſis melius magiſtris qui ecclesiæ Præſunt, Potiori magiſtris, melius noſtris, quam ceteris. Quibus autem melius conſtat obedire: ipſis proculdubio & non obedire deteſtabilius eſt.

Cauſæ impulſiuæ faciunt actionum diſcrimina.

c Gen. 19. g

Vti diſpar præcipientium auctoritas, ita nec par legum obligatio.

d Act. 5. c

14. Eſt de mandatis ſimiliter. Maioribus quippe maior: minoribus minor opera noſtra & cura debetur: de quorum etiam contemptu iuxta eandem conſiderationem grauior leuiorve offenſa contrahitur. Porro maiora minoraque iam lata dixerim, ſecundum quod maius minusve reſpiciunt ipſum qui præcipit: ſiue hominem ſiue Deum. Est verbi gratia, mandatum: *Non furaberis*[e]. & eſt mandatum, *Omnis petenti te da.* vtrunque quidem magnum: quoniam vtrunque diuinum: ſed de non furando maius. Quis enim neſciat æquiſſimo Deo non æqui diſplicere tenaces, atque fures: & quia de omnibus malis plus velit nos tenere noſtra, quam tollere aliena: & ita minus peccare qui non tribuit ſua, quam qui non ſua furatur?

Mandata alia maiora, alia minora, & pro qualitate mandati diſpar obedientia.

e Matt. 10. c

f Luc. 6. c

15. Sed in mandatis hominum rara æqualitas inuenitur: cum pro variis neceſſitatibus vel vtilitatibus agendorum, iniungentium affectio varietur: quodque putauerint rectius vel commodius, hoc amplius cupiant & exigant obſeruari. Tam ergo qualitas præceptorum, quam auctoritas præcipientium & obedientiæ præfigit meritum, & inobedientiæ terminat culpam: quando (vt dictum eſt) in prælatis quibuſve grauioris auctoritatis, & eorum mandatis quibuſque maioris vtilitatis, quo diligentior debetur obſequendi cura: eo & culpa grauior incurritur de contemptu.

16. His itaque diſtinctionibus animaduerſis, & obedientiæ modus, & pondus inobedientiæ facile reperitur. His gradibus non ſolum inter diem & noctem, hoc eſt bonum obedientiæ, & inobedientiæ malum diſcernitur, ſed etiam inter diem & diem: itemque inter noctem & noctem: inter bonum videlicet & melius: inter malum & peius. Bonus quidem obedientiæ gradus eſt, ſi iuxta magiſtri noſtri ſententiam[†], propter metum gehennæ, ſeu propter profeſſionem ſanctam quam profeſſus eſt quiſpiam obedierit: melior tamen cum ex Dei amore obeditur. Illa quippe obedientia neceſſitatis eſt, iſta charitatis. Illum autem ... dixerim obedientiæ gradum, cum eo animo iniunctum opus ſuſcipitur, quo &

† S. Bened. R. 5. 5

Omnimoda obedientiæ gradus.

præcipitur. Cum enim ex voluntate iubentis pendeat intentio exequentis: ſit vt nec maius minoribus, nec minus maioribus confusè (vt aſſolet) ad implendum quod iniungitur, ſubiecti ſtudium impendatur, ſed moderante animo quæque pro ſua dignitate imperia, modum ſciat vtrobique ſeruare: tam in obſeruando videlicet iuſſa: quam in cauendo prohibita: non quòd vel minimum horum quæ iubentur, contemnendum putet, etſi tamen minimum quod minimum eſt, reputet: ſed minimum eſt ex comparatione maiorum. Nouit verus humilisque obediens & minima non contemnere, & maximè curare quæ maxima ſunt intimo quodam deuoti ſyncerique animi ſapore diſcernens, quibus de mandatis ei qui præeſt, ſuis quodammodo factis reſpondeat cum Propheta: g *Tu mandaſti mandata tua cuſtodire nimis.* Vbi quia non dicit vniuerſaliter omnia: illa tantum oportet intelligi, quæ quoniam non ſine graui culpa quacunque occaſione violantur, ideò non ſine graui pœna quomodocunque violata donantur, vtputa: *Non occides.* & ſi qua huiuſmodi ſunt: quorum nunquam poteſt eſſe obſeruatio iniuſta vel mala, nunquam bona licitave tranſgreſſio diſpenſatione duntaxat humana.

Verus obediens minima non contemnit.

g Pſal. 118. a

CAPVT VIII.

Grauius peccat legum contemptus quam neglectus.

17. Cætera quæ vel à præpoſitis diſpenſationem admittunt: quia leuiori cenſura neglecta puniuntur, leuiora dicuntur. Ex his, verbi gratia, dicitur eſſe vel riſum interdictum, vel indictum ſilentium. Hæc ſiquidem ſi contra mandatum non veniunt; nec peccata ſunt. Accedente mandato ſi minus iam obſeruantur, in peccatum reputantur, non tamen in crimen. Ita ſanè, ſi per ſubreptionem aut obliuionem, non autem per contemptum horum tranſgreſſio contigerit. Media quippe ſunt, è quibus illa videlicet præcepta conſtituuntur quæ vos ſaepius nominatis, longe vtique diſparè à naturalibus quantum in ipſis eſt gerentia neceſſitatem: cum tamen nec ſine offenſa negligi: nec contemni ſine crimine vel ipſa queant; iniuncta ab his duntaxat quibus propriè dicitur: *Qui vos audit, me audit: & qui vos ſpernit, me ſpernit.* Licet namque ipſa per ſe iniuncti operis qualitas innoxia ſit: adiunctæ tamen auctoritatis pondus obnoxium mandato, mandatumque peccato obnoxium facit non magno tamen ſi contemptus defuerit.

h Luc. 10. c

18. Hæc ergo generalis regula ſit vniuerſorum, quæ per ſe, aut propter ſe nec bona nec mala ſunt, aut diuina inſtitutione, aut propria cuiuſque profeſſione fixa non ſunt, vt non iuſſa quidem, licitè vtrumlibet vel admittantur vel omittantur: iuſſa verò, ſine culpa non negligantur, ſine crimine non contemnantur. Vbique enim & culpabilis neglectus; & contemptus damnabilis eſt. Differunt autem, quod neglectus quidem languor inertiæ eſt: contemptus verò ſuperbiæ tumor. Porrò contemptus in omniſpecie mandatorum pari pondere grauis, & communiter damnabilis eſt: neglectus autem in fixis grauior, tolerabilior in mobilibus mandatis. Siquidem adulterium quocunque modo, quocunque perpetres animo, turpe flagitium eſt, ac criminale peccatum: cum tamen leue verbum in tempore vel loco ſilentii forte per obliuionem ſubreptum, niſi ſive per impetum magis excuſſus, quam præſumptus contra præceptum (quod vtique animi negligentis, aut diſſoluti ſpiritus indicium eſt) eu facillimè veniam promeretur, quo vix vel peccatum reputatur. Quid cum ſcienter & ex deliberatione in verba otioſa ſilentio licet non indicto lingua laxatur? Nunquid hoc tamen neget quiſpiam vſurpari contra regulam veritatis? Vnde nimirum & ratio exigenda eſt in futuro iudicio: Iudice ipſo terrificè admodum comminante, quia de omni verbo otioſo reddent homines rationem in die iudicii[i]. Heu nobis, quænam poterit reddi ratio de otio? Alioquin otium non eſt, ſi non omnino ratione vacuum eſt. Et tamen quis neſciat vnum delectationis verbum quantú etiam innumeris talibus ad eſt otioſis præponderet ad delictū meritumq; damnationis? Quid ita? Videlicet quia diſcretio eſt in mandatis, conſequenter & in culpis: vt (ſicut dixeram) maio-

Contemptus & neglectus legum qui differant.

i Matt. 14. e

rum grauior, leuiorque minorum cenſeatur tranſgreſſio mandatorum.

CAPVT IX.

Prelati mandanti tanquam Deo obediendum eſſe.

19. SEd mandantium non ita. Siue enim Deus, ſiue homo vicarius Dei mandatum quodcunque tradiderit, pari profecto obſequendum eſt cura: pari reuerentia deferendum; vbi tamen Deo contraria non præcipit homo. Quod ſi contigerit; pergendum indubitanter conſilio tu Petri ſententiam: quia *obedire oportet Deo magis quam hominibus* [k]. Aut enim hoc reſpondendum cum Apoſtolis: aut cum Phariſæis certè audiendum: *Quare & vos tranſgredimini mandatum Dei propter traditiones veſtras* [l]? Si autem dolet ſe contemni magiſter homo præ illo, qui docet hominem ſcientiam: conſoletur illa (quam & vos poſuiſtis) Samuelis ſententia, qua inter lepram & lepram viderur diſcernere ſic: [m] *Si peccauerit vir in virum: propitius ei poterit eſſe Deus. Si autem in Deum peccauerit: quis orabit pro eo?* Ego igitur ſi me hoc angi articulo ſentiam, vt aut Deum aut hominem offendere neceſſe ſit, Deum potius libenter eligo non offendere, & quidem tutius iuſtiuſque. Habeo nempe ex præſenti Prophetæ capitulo de hominis læſione meam conſolationem: Dei ſcilicet propitiationem. Cæterum Deo offenſo: quis orabit pro me? Si ad hominem confugero: id quidem ſcriptura non conſulit; quinimo *maledictus homo*, (ait) *qui ſpem ponit in homine* [n]. Merito proinde: ſi autem in Deum peccauerit, etiam ſi ſubintelligatur propter hominem: *quis* inquit, *orabit pro eo?* Neuter equidem. Nam & a quo offenditur, & ob quem offenditur: æquè vtriuſque oratio execranda decernitur apud ipſum, qui offenditur: hoc eſt apud Deum. Talis ergo requirendus eſt ad orandum, qui ſit idoneus ad placandum. Porrò culpam, ſi qua eſt quod homo offenditur cum ei non obeditur: aut multum extenuat, aut penitus annullat cauſa melior. Quapropter cum dicitur, *Si peccauerit vir in virum*: ſubaudiendum eſt propter *Deum*: quod nullatenus læſio cuiuſcunque proximi, necdum prælati, excuſetur à culpa, ſi ſolus defuerit in cauſa Deus. Alioquin Paulo contradicit, qui ait: [o] *Sic enim in fratrem peccantes, in Chriſtum peccatis.* Nam de propoſitis certum tenemus ipſius veritatis teſtimonium ſic loquentis ad ipſos. *Qui vos ſpernit, me ſpernit* [p]. Sed & de quolibet fratre: *nolite*, ait, *contemnere vnum ex his puſillis. Et qui ſcandalizauerit vnū ex his puſillis* [q] quod ſequitur, auertat Deus à nobis.

Vicario Dei æquè ac Deo parendum, cum non præcipit contraria Deo.
k Actor. 5. c
l Matt. 15. a
m 1. Reg. 2. a
Alias Dei offenſa magis cauenda quam hominis.
n Hier. 17. a
o 1. Cor. 8. d
p Luc. 10. c
q Matt. 18. a

20. Sed non omnium ſcandala æqua ſunt lance penſanda. Aliter namque accipienda ſunt ſcandala puſillorum, aliter phariſæorū: de quibus Apoſtolis timentibus & intimantibus, quod ſcandalizati eſſent in ſermone veritatis, reſponſum eſt: *Sinite illos: cæci ſunt, & duces cæcorum* [r]. Illorum quippe ſcandalum de ignorantia: iſtorum de malitia deſcendit. Illi ſcandalizantur quia veritatem neſciunt; iſti quia oderunt. Vnde & puſillos illos arbitror appellari: quod voluntatis quidem bonæ, ſed non magnæ ſcientiæ exiſtentes, zelum Dei habeant, ſed non ſecundum ſcientiam. Talium ſcandala curam non iram prouocare ſolent ſpiritualium duntaxat virorum: Paulo ita docente [s]: *Vos qui ſpirituales eſtis, huiuſmodi inſtruite in ſpiritu lenitatis.* Indignum ſiquidem eſt valde, humanam eos mereri indignationem, qui diuinam tam facile conſequuntur miſerationem. Nam hi quoque qui Dominum crucifixerunt magni quidem peccatores, ſed puſilli æſtimatores, etſi ex vno iram, nunquid non tamen ex altero veniam meruerunt? Beati ſiquidem fuiſſent ſi iuxta verbum Domini [t] in ipſo ſcandalizati non eſſent. Nunc verò quid niſi miſeri? Sed tamen & miſerandi. Probat hoc pia illa in cruce patientis, ſed nihilominus compatientis ſupplicatio: *Pater*, inquit [u], *ignoſce illis.* Et quaſi quæreretur indulgentiæ ratio in tam horrendo facinore: ſequitur, *quia neſciunt quid faciunt.* Ac ſi diceret, Eo digni venia, quo & puſilli ſcientia ſunt. Ideo ignoſco illis: quia non agnoſcor ab illis. *Si enim cognouiſſent, nunquam Dominum gloriæ crucifixiſſent* [x]. Sunt quibus non ita ignoſco, quos vtique nō ignoro & vidiſſe & audiſſe & me & Patrem meum. Pro huiuſmodi puſillo in ſcientia terrens Paulus eum, qui cum habeat ſcientiam, neſcit tamen condeſcendere infirmioribus, *& peribit*, inquit [y], *infirma ſcientia frater pro quo Chriſtus mortuus eſt.*

Scandalum aliud puſillorum, aliud phariſæorum.
r Matt. 15. b
s Gal. 6. a
t Matt. 11. a
u Luc. 23. c
x 1. Cor. 2. b
y 1. Cor. 8. a

21. Quod ſi tantopere cauenda ſunt ſcandala paruulorum, quantò amplius prælatorum: quos ſibi Deus æquare quodammodo in vtraque parte dignatus, ſibimet imputat illorum & reuerentiam & contemptum, ſpecialiter conſtans eis: *Qui vos audit, me audit, & qui vos ſpernit, me ſpernit.* An non denique hoc ipſum & regula noſtra perhibet, vbi ait. *Obedientia quæ maioribus præbetur, Deo exhibetur?* Quamobrem quicquid vice Dei præcipit homo, quod non ſit tamen certum diſplicere Deo: haud ſecus omninò accipiendum eſt quam ſi præcipiat Deus. Quid enim intereſt vtrum per ſe: an per ſuos miniſtros: ſiue homines, ſiue Angelos: hominibus innoteſcat ſuum placitum Deus? Sed homines, inquis, facile falli in Dei voluntate de rebus dubiis percipienda, & in præcipienda fallere poſſunt. Sed enim quid hoc refert tui, qui conſcius non es: præſertim cum teneas de ſcripturis [z] quia *labia ſacerdotis cuſtodiunt ſcientiam, & legem ex ore eius requirunt: quia Angelus Domini exercituum eſt?* Requirunt, dixerim, legem, non quam vel authentica vlla ſcriptura tradiderit, vel ratio manifeſta probauerit. de huiuſmodi quippe nec præceptor expectandus: nec prohibitor auſcultandus eſt: ſed quod ita latere aut obſcurum eſſe cognoſcitur, vt in dubium venire poſſit, vtrumnam Deus ſic aut aliter forte velit, ſi non de labiis cuſtodientibus ſcientiam, & ex ore Angeli Domini exercituum certum reddatur. A quo denique diuina potius conſilia requiruntur; quàm ab illo cui credita eſt diſpenſatio myſteriorum Dei? Ipſum proinde quem pro Deo habemus: tanquam Deum in his, quæ aperte non ſunt contra Deum, audire debemus.

Prælati iuſſio non ſecus ac Dei accipienda.
Reg. S. Bened. cap. 5.
z Mala. 2. b

22. Nec ſanè contraria loquimur ſancto prophetæ Samueli, quaſi nos in hac parte diuinam hominibus tribuentes auctoritatem: cum ille in ſuprà memorato capitulo plane diſcernere inter vtrunque videatur [a]. Siquidem quod nos aſſerimus de dubiis, hoc ille negat de manifeſtis: vt cum ait, *ſi peccauerit vir in virū*: ſubaudiatur, propter Deum: cui aperte contraria homines hominibus frequenter mandare præſumunt. Sed hinc vos ſumentes materiam ſiue occaſionē argumentandi, aſſeritis, ſi hoc conſtiterit, vt iuſſa hominū quælibet vel inſtituta, diuinæ auctoritatis pondere æſtimanda ſint: hominem ſub homine, aut vix, aut nequaquam poſſe ſaluari: cum in tanto cumulo mandatorū quæ prælati etiam per incuriam ſæpè præcipiunt, interdum non præuaricari, aut difficile admodum, aut omninò impoſſibile videatur.

a 1. Reg. 2. e

CAPVT X.

Obedientiam non eſſe grauem & moleſtam niſi imperfectis, inuitis, & carnalibus: cæteris ſuauem & facilem.

23. ET quidem non nego difficultatē tantæ ineſſe perfectioni, ſed cum ipſa corde imperfecto præſumitur. Porro imperfecti cordis, & infirmæ prorſus voluntatis indicium eſt, ſtatuta ſeniorū ſtudioſius diſcutere; hærere ad ſingula quæ iniunguntur; exigere de quibuſque rationem; & malè ſuſpicari de omni præcepto cuius cauſa latuerit, nec vnquā libenter obedire, niſi cum audire contigerit, quod fortè libuerit: aut quod non aliter licere ſeu expedire monſtrauerit vel aperta ratio, vel indubitata auctoritas. Delicata ſatis imò nimis moleſta eſt huiuſcemodi obedientia. Non plane hæc illa eſt quæ ex regula traditur, *obedientia ſine mora* †. Diſputare profecto hoc eſt in aſtu cordis, non in auditu auris obedire. Iſtiuſmodi ergo carnalem animā non modo premi, ſed etiam opprimi pondere præſumptæ perfectionis neceſſe eſt: quia non poteſt portare caro infirma, quod ſolus ſpiritus promptus experitur iugum eſſe ſuaue & onus leue. Chriſti quippe iugum & onus eſt, & omnino importabile, niſi Chriſti æquè ſpiritui. Hinc itaque ſi dicitis legem regulæ ſubintraſſe, vt abundaret delictum; verum

Obedientiæ violatæ indicia.
† Reg. S. Bened. c. 5. a.

dicitis. Cęterum culpa hæc non eſt datæ legis, aut dantis legem: ſed improuidè profitentis, & impiè præuaricantis. A Mandatum quidem ſanctum & iuſtum: ſed tu te nondum eſſe carnalem, venundatum ſub peccato. Verum hoc ante præuidiſſe debueras: quo turris huius euangelicæ non prius iaceres fundamenta: quam ſedens computares, ſi haberes ſumptus ad perficiendum. Nunc autem quid reſtat, niſi vt aut correctus obedias ſenioribus, aut confuſus audias ab illuſoribus[c]: *Hic homo cœpit ædificare, & non potuit conſummare?*

b Rom. 7. c

c Luc. 14. f

24. Sed forſan dicitis: Ergo ne ita perfectus quiſpiam inuenitur, cui non vel minimum aliquid interdum ſubripiatur de tam multis ac minutis quæ paſſim vel à negligentibus præpoſitis imperantur? Minime quidem cuiquam hoc ego dederim: cum ipſi quoque de ſe fateantur Apoſtoli[d]: *In multis offendimus omnes. Et ſi dixerimus quia peccatum non habemus: ipſi nos ſeducimus*[e]. Sed non continuo vt aliquid præterimus, perimus: præſertim cum nos ſcriptura conſoletur: *ſi quis peccauerit*, inquiens[f], *aduocatum habemus Ieſum Chriſtum iuſtum: & ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris.* Denique Propheta[g] de ipſo teſtatur, quod pro tranſgreſſoribus rogauerit vt non perirent. B Vbi ſanè notandum, quia etſi pro tranſgreſſoribus, non tamen pro contemptoribus legitur ſupplicaſſe. Verum illi quomodo perire poſſunt pro quibus ſaluator rogat ne pereant? Quamobrem non video, cur ita omnem inobedientiam & tranſgreſſionem vel minorum quorumlibet mandatorum exaggerandam putaueritis vt exclamaretis: Quod ergo iam monacho poterit veniale peccatum eſſe vel leue, cuius vniuerſæ actioni crimen inſidiatur inobedientiæ? Sed hoc inde videlicet conſtare creditis quod prælatorum iuſſionibus tantum tribuendum aſſeritur, quantum ſi diuinitus traderentur. Quaſi verò & ipſa euangelica præcepta non multum inter ſe diſcrepent, & merito obſeruationis, & tranſgreſſionis periculo.

d Iacob. 3. a

e 1. Ioan. 1. c

f 1. Ioan. 2. a

g Eſa. 53. d

CAPVT XI.

Præcepta eſſe imparia, adeoque tranſgreſſione non parem contrahi culpam.

25. CÆterum ſicut non omnia vnius eſſe conſtat vel neceſſitatis, vel vtilitatis, vel dignitatis: ſic non vna de omnium tranſgreſſione fertur ſententia: nec paria manent diſcrimina diſpares culpas. C Porro nec pari cura negliguntur, quæ non pari cura præcipiuntur: nec pari proinde pœna puniuntur. Ecce enim euangelium tam fligitium crapulæ, quam fornicationis turpitudinem damnat. Verum quis magis non horreat è duobus malis, turpitudine fœdari, quam cibo exſaturari? Nonne denique Veritas in euangelio[h] ſub nominibus trabis & feſtucæ, graues leueſque diſcernit inobedientiæ culpas? Nonne ipſa diſputante imò diffiniente[i] gradatim nobis diſtinguitur quæ cuique reatui pœna debeatur, dum alium iudicio, alium conſilio, alium & gehennæ reum eſſe proteſtatur? Quænam ergo conſequendi neceſſitas cogit, vt ſi magiſtris diuina detur in ſuis præceptis auctoritas, nullum ideo iam monacho leue aut veniale peccatum inueniri poſſe putetur; & quod eius vniuerſæ actioni crimen inſidietur inobedientiæ? Eſto: ſit crimen cui pœnalis illa gehenna vel gehennalis pœna aſſignatur: quale quæſo illud diffiniemus eſſe crimen, quod veritate iudice reum tantum facit iudicio? Nec tamen diffitebimur eſſe reatum, quod vel hactenus reum ſtatuit. Quod ſi D reatum, & peccatum. Porro omne peccatum, contra Dei mandatum præſumitur. Quod autem contra mandatum præſumitur, inobedientia dicitur.

h Matt. 7. a

i Matt. 5. d

Non omnis inobedientia vel præcepti violatio mortale crimen eſt.

26. Hinc colligitur quod iraſci fratri, & inobedientia ſit, & crimen non ſit. En vnum inuentum eſt monacho leue ac veniale peccatum quodque non humani, ſed diuini mandati ſtatuat tranſgreſſorem. In hoc genere tranſgreſſionis ſunt nonnulla ſtultiloquia ſeu vaniloquia, & quæque otioſè dicta, facta & cogitata. Huiuſmodi enim nunquam niſi contra mandatum, & Dei mandatum vſurpantur. Peccata quippe ſunt, & Deus prohibet omne peccatum; & tamen venialia, non criminalia reputantur, excepto cum per contemptum vertuntur in vſum A & conſuetudinem: & tunc non peccati ſpecies, ſed peccantis intentio penſatur. Elatio quippe contemnentis, atque impœnitentis obſtinatio, in minimis quoq; mandatis culpam facit non minimam, & conuertit in crimen grauis rebellionis næuum ſatis leuem ſimplicis tranſgreſſionis. Deniq; in quo inobedientiæ crimen abſque dubio ſit, apud Samuelem aduerte. *Quaſi*, inquit[k], *peccatum hariolandi eſt repugnare, & quaſi ſcelus idololatriæ nolle acquieſcere.* Non ait, non acquieſcere: ſed, *nolle acquieſcere*: vt non iuſſionis ſimplex ipſa tranſgreſſio, ſed voluntatis ſuperba contemptio, ſcelus idololatriæ reputetur. Non eſt enim idipſum nolle obedire, & non obedire. Hoc quippe interdum erroris eſt, nonnunquam & infirmitatis: illud verò aut odioſæ pertinaciæ, aut contumaciæ non ferendæ. Quod & ipſum repugnare eſt & reſiſtere Spiritui ſancto: & ſi ad mortem vſque perdurauerit, blaſphemia eſt non remittenda ſiue in hoc ſeculo, ſiue in futuro. Non ergo qualiſcunque mandati præteritio criminalem facit inobedientiam: ſed repugnare, ſed nolle obedire. Cæterum quanti abſque illa peſſima & rebelli voluntate non obediunt? B Quomodo itaque monacho crimen inſidiatur inobedientiæ, ſi toties ſine crimine tranſgreditur, quoties in tranſgreſſione defuerit huiuſcemodi recalcitrans & contentioſa voluntas?

In quibus ſcilicet Dei mandatis non niſi venialiter delinquitur

k 1 Reg. 15. e

27. Fruſtra autem comparant quidam, vt dicitis, quaſlibet inobedientias anti quæ illi quæ facta eſt in paradiſo[l]: quæ nimirum valuit, non ſolum obligare perſonam: ſed & vitiare naturam. Arbitror tamen & ipſam primam grauiſſimamque præuaricationem, aut non aliunde, aut inde maximè iudicatam grauiſſimam, hoc eſt ex rebellione defenſionis, quæ ſecuta eſt, quando Deo cauſam requirente peccati vt peccatores ad pœnitentiam prouocaret: nolebat quippe mortem eorum, ſed magis vt conuerterentur & viuerent, ipſi maluerunt declinare cor ſuum in verba malitiæ, ad excuſandas excuſationes in peccatis. Et quidem gemina malitia peccatoris. Primum quòd nec ſui miſertus eſt, vt culpam propriam fateretur, & ſanaretur: deinde quòd & vxorem vt ſe fallaciter excuſaret, crudeliter accuſauit.

l Gen. 3. c

Inobedientia primorum parentum vnde tam culpabilis.

C Quid eſt quòd denique dicitis in omni actione monacho crimen inſidiari inobedientiæ quaſi aut furtim ſubrepat neſcienti, aut caſu accidat infœlici, aut non valenti implere quod præcipitur, criminis calumnia ſtruatur de impoſſibili? Itane, inquam monacho crimen inſidiatur inobedientiæ: cum & antiqua illa tam nota, & tam noxia præuaricatio, facilè, vt creditur, indulgentiam conſequeretur, dummodo confeſſio, & non defenſio ſequeretur? Neque enim tantum, vt dictum eſt, nocuit ſimplicis actionis (quamuis ex deliberatione) tranſgreſſio: quantum adiunctæ excuſationis cum præmeditatione obſtinatio.

CAPVT XII.

In Regula æquè ac lege diuina diſparitatem inobedientiæ, ſiue grauiorem ac leuiorem culpam agnoſcendam.

28. SEd nunquid fortè in lege quidè diuina habenda eſt hæc conſideratio grauioris leuioriſque inobedientię, non autem ita & in regula noſtra? Sed quis ſanè dicat plus tribuendum humanis quam diuinis traditionibus, pluriſque quod per ſuos Deus, quam quod per ſeipſum imperat, ęſtimandum? D An non deniq; & apud ſanctum Benedictum propriæ & diſtinctæ ab inuicem ſententiæ inueniuntur, alia de leuioribus, alia de grauioribus inſcripta culpis?* Quid eſt autem leuior culpa, niſi leuior inobedientia? Traduntur igitur à prælatis interdum minora mandata, quorum tranſgreſſio leuiora ſecundum regulam parit & peccata: & tamen in Deum nihilominus præuaricatio fit quoties Abbatis iuſſio præteritur. Siquidem & ex ore ipſo Dei non æqualia ſunt promulgata, & ideo non æquali cuncta vigilantia obſeruanda: ſed alia cura exhibenda eſt et proculdubio, quod ipſe perhibet *primum & maximum mandatum*[m]. alia his quæ alibi diſcernens, *qui ſoluerit* (inquit)[n] *vnum de his minimis meis*

* Reg. S. Bened. c. 24 & 25.

Inobedientia alia grauior, alia leuior.

m Matt. 22. d

n Matt. 5. b

mandatis. Quid ergo? Audiuimus ex Regula grauiores & leuiores culpas; legimus & in Euangelio maxima minimaque mandata: & mandatorum tranſgreſſiones vniuerſas dicemus æqualiter maximas? Non eſt igitur neceſſe vt concedam quod dicitis, aut Deo ſcilicet non tribui omne quod ab homine magiſtro accipiatur, quod nõ ſit contra Deum; aut monacho nullum inueniri poſſe leue ſeu veniale peccatum: quia etſi totiens Deo (quod fatendum eſt) inobediens eſſe conuincitur, quotiens eius qui pro Deo ſibi præeſt hominis mandatum, quod quidem iuſtitiæ non repugnet, prætergreditur: ſicut tamen non par cura in executione exigitur, ſic nec par culpa contrahitur ex tranſgreſſione. Etſi quippe vnus eſt qui offenditur, non tamen vnius ponderis quæ iubentur; nec vniuſa ſubinde diſcriminis iuſſorum eſt omnium cenſenda tranſgreſſio. Vnde pater Benedictus, *ſecundum,* inquit, *menſuram culpæ, excommunicationis extendatur menſura.*

Non omnia iuſſa Prælatorum eiuſdem ponderis ac momenti.

† Reg. ca. 24.

26\. Fruſtra proinde (vt videtis) aut terremini, aut terrere conamini de obedientiæ promiſſione, quæ fit ex regulari profeſſione, quaſi non oporteat promittere, quam conſtat nec integrè poſſe teneri, nec ſine crimine præteriri, ſiquidem Deo quicquid Dei miniſter homo non perperam iuſſerit, imputandum conſtitueris. Fruſtra, inquam, ex hac occaſione malum ita inobedientiæ exaggeratis, vt à tam neceſſario bono promittendæ obedientiæ terreatis: quia etſi difficile caueatur vbiq; ſubrepens vel inſidians (vt vos dicitis) inobedientia in tam variis & innumeris quæ à ſenioribus indicuntur: non ſemper tamen damnabiliter ſeu criminaliter quod præcipitur, nõ impletur. Etſi enim omnis inobedientia inexcuſabiliter ſit culpabilis, nulla tamen æternaliter damnabilis, niſi quam remedium pœnitentiæ non ſanat. Nulla eſt lethaliter criminalis, niſi quæ contemptum ſuperbiæ non euitat. Magna igitur ſecuritas filiis obedientiæ & reuera pax hominibus bonæ voluntatis, quando in omni obedientia ſola damnatur impœnitentia, quam neſcit qui diligit Deum; ſola incriminatur ſuperbia, quam facile cauet qui timet gehennam. Sed exemplis clarius eluceſcet quod dicimus. Si iubente ſeniore vt ſileam, verbum mihi fortè per obliuionem elabitur, reum me fateor inobedientiæ, ſed venialiter. Si ex contemptu ſciens & deliberans ſponte in verba prorumpo, & rumpo ſilentii legem: præuaricatorem me conſtituo & criminaliter: & ſi impœnitens perſeuero vſque ad mortem, peccaui, & damnabiliter.

Exempla ad illuſtrandam ſuperiorem doctrinam.

Capvt XIII.

Refellit monachos difficultatem, vel etiam impoſſibilitatem obedientiæ religioſæ nimium exaggerantes.

30\. An & hoc durum fortaſſe videatur? Hæc quippe ſũt veſtra (ſi bene recolo) verba, cum difficultatem ſeu impoſſibilitatem (vt nobis videtur) tenendæ obedientiæ, vel cauendæ inobedientiæ conſiderantes, in vitam ita monachicam exclamaſtis: Hæccine eſt illa eò ſecurior quo arctior, eò certior quò magis ardua veniendi ad Deum via, vt monacho naturaliter mala vix cauere, naturaliter bona vix pro communi infirmitate valenti implere, non minor tamen neceſſaria ſit cautela ad cauenda, vel obſeruanda quæ ſibi prælatus ſuus vel prohibere voluerit, vel iubere? Et ſubditis: Quod cum à multis credatur, licet à paucis vel etiam à nullis ad integrũ obſeruetur: quid aliud operatur talis ſententiæ credulitas, quam quòd illa ab Apoſtolo tantum culpata manducandi idolothyta libertas? ° Nil plane aliud, ſi ita eſſet, vt dicitis. Bene prorſus non poteſt conſcius eſſe ſibi qui ſe non implere confidit, quod debere ſe credit. Creditis itaq; (vt verborum veſtrorum ſenſum breuiter colligam) quod ad integrum mãdata obſeruari Dei vix valeant: Abbatis non valeant: cum Veritas ipſa teſtetur *ne vnum quidem iota præteritum iri* p. Cæterum qui ita ſentit, videtur mihi (vt pace veſtra dixerim) necdum guſtaſſe quam ſuauis eſt Dominus, ſub iugo legis gemere adhuc, nondum reſpirare ſub gratia; ſuaue Chriſti iugum nequaquam eſſe expertus, ideoque certiſſimè adhuc infirmari per carnem; quia ſpiritus non adiuuat eius infirmitatem.

° 1. Cor. 8. c

p Matt. 5. c

Quibus videtur obedientia difficilis, aut impoſſibilis.

31\. Quid verò ſibi vult illa diſtinctio, quod Dei quidem vix, prælati verò hominis nequaquã omninò à quolibet iuſſa poſſe teneri prohibitaue conceditis, quaſi verò illa queant abſq; iſtis integrè cuſtodiri? Sed ſi attenditis, de male quoque viuentibꝰ prælatis Dei præceptũ eſt: q *Quæ dicunt facite.* Igitur qui non facit, apertè non in hominem tantũ, ſed & in Deũ præuaricator exiſtit. Ita ne ergo nullus mãdata perfectè exequitur ſui magiſtri? Quã obrem putatis? Quia nolumus, aut quia non poſſumus? Sed ſi volumus & non poſſumus, ſecuri ſumus. Si poſſumus & nolumus, ſuperbi ſumus. Porrò ad cauendam ſuperbiam, illam verè animerum neceſſariam eſſe cautelam, quam dicitis ne fortè incurratur inobedientiæ crimen. Quod ſi impoſſibile vos putatis vt non videlicet imperiis prælatorum per contemptum interdum ſuperbiæ reſiſtatur, ſcitote non paucos, ſed innumeros aliter omnino ſentire, nec aliud quam quod proprio didicerint experimento. Si autem non impoſſibile quidem, ſed tamen difficile eſſe ſentitis magiſtros non contemnere, & dum ideò conſentitis quoniam grauamini non ſuperbè ſapere, murmuratis aduerſus obedientiæ legem, affirmantes periculoſum promittere, quod iam laborioſum eſt obſeruare: ad hoc ego reſpondeo, imò non ego, ſed Dominus: r *Qui poteſt,* inquit, *capere, capiat.* Hoc quippe eſt quod paulo ſuperius dixi, quia antequam ædificium inchoares, prouidiſſe debueras vnde perficeres. Nunc autem (vt ait quidam) aut non tenta, aut perfice. Verum tamen nemo, ſi cautè profitetur, pollicetur ſe vltra in nullo tranſgreſſurum; hoc eſt, iam non peccaturum. Alioquin aut periurat qui ita iurat, aut ſanctior eſt illo, qui ait ſ: *In multis offendimus omnes.* Quod ſi conſequens falſum eſſe videtur, videndum eſt & de eo quod antecedit, ne fortè lex quæ data eſt propter tranſgreſſiones cohibendas, non ſolum non eas coerceat, ſed & augeat inſuper criminе periurii, ſiquidem id promittere nos in noſtra profeſſione credamus, quod certum eſt nõ poſſe teneri.

q Matt. 23. a

r Matt. 19. b

Profeſſio regularis non includit promiſſionem, deinceps non peccandi contra regulam.

ſ Iacob. 3. a

32\. Partienda eſt proinde nobis in duo vniuerſa hæc obſeruatio regularis, in *præcepta* videlicet, & *remedia.* Præceptis inſtituitur vita cõtra peccatum; remediis reſtituitur poſt peccatum innocentia. Sic ergo vtraq; iſta complectitur noſtra profeſſio, vt profeſſus quiſq; cum in aliquo fortè regularium mandatorum deliquerit, ſi ad remediũ, æquè regulare confugerit, etſi conuincitur tranſgreſſor mandati, non tamen pacti præuaricator. Solum itaque cenſuerim fregiſſe votum, violaſſe propoſitum, pactum præuaricaſſe, qui & præceptum contempſit & remedium. Nam illum ſanè dico ſecurum, qui etiam ſi interdum obedientiæ limitem præterit, conſilium non reſpuit pœnitentiæ. Regulares namq; terminos, etſi ſæpe deliquerit, nõ euadit, qui cẽſuram, quæ ex regula eſt, diſciplinam non ſubterfugit. Pars ſiquidem regulæ eſt regularis correctio, & in ea reperitur non ſolum bonæ vitæ inſtructio, ſed etiam emendatio prauæ. Inueniuntur in ea & præcepta obedientiæ, & inobedientiæ remedia, vt ne peccando quidem à regula recedatur. Fateor ſanè impoſſibile cuiuis mortalium vel venialiter interdum non delinquere in præceptis obedientiæ: ſed nulla iam de impoſſibilitate querela: quandoquidem & ex regula licet id quoq; quod criminaliter delinqui contigerit, emendare. Quod ergo dicitis à nullis poſſe obſeruari ad integrum quicquid à magiſtris præcipitur, verum eſt: ſed leuis culpa inobedientiæ eſt, & facilis cura eius inuenitur in regula, ſiquidem ſit tranſgreſſio abſq; contemptu. Si autem & ipſum deeſſe aliquando non poſſe contenditis, id quidem falſum eſt: ſed nec talem tamen inobedientiam ſine cura relinquit diligentia regularis. Et licet fortiori egeat curationis medicamento, caret tamen morbo præuaricationis, niſi cum & ipſum fortè medicamentum contemnitur.

Obſeruatio regularis diuiditur in præcepta & remedia.

Solatiũ religioſorum.

Peccans contra regulam, ipſa regula ſuggerit medicinam.

33\. Quæ cum ita ſint: fruſtra de impoſſibilitate cauſamur qui regulam profitemur: fruſtra nobis de peccãdi neceſſitate blandimur, vt ideo iuſta imperia prælatorum Deo

Fruſtra cauſamur igitur

non imputanda, ſed tanquam hominum contemnenda putemus, ne rem videlicet impoſſibilem continere noſtra profeſſio videatur, ſi tantum ea ea hominibus quantum Deo obedientiæ deberi aſſerimus. Cur enim iam vel ita profeſſo impoſſibile, imò per Dei gratiam non perfacile ſit cauere præuaricationem, vbi non inobediētia, ſed impœnitentia facit præuaricatorem? Hoc quippe (veniam dixi) profitentium nemo ſpondet vt non iam peccet; & ob hoc non continuo, vt quiſpiam aliquo modo non obedit, præuaricatorem ſe conſtituit, niſi qui ſe fortè ſic profeſſum falſo exiſtimat; quales vos vtiq; aſſeritis eſſe non paucos. De quibus etiam; ſi qui tamen ſunt, vt dicitis: verum eſt & quod ſubditis, quod nil vtiq; aliud illa talis eorum credulitas vel potius crudelitas in ſuis ipſorum operatur conſcientiis, quam noxia illa recumbentium in idolio libertas in alienis. Neceſſe eſt enim qui huiuſmodi eſt, ex propria perire ſententia, quemadmodum in illius ſcientia clamat Apoſtolus infirmum perire fratrem[t]. Et quomodo nihil eſſe commune item ipſe perhibet, quod cum gratiarum actione percipitur[u], niſi ei qui putat aliquid eſſe commune: ita & regularis profeſſio quantum in ſe eſt damnabilis non eſt, niſi ei qui damnabilem putat. Quod quatenus putari oporteat, puto ſatis ſuperius demonſtratum.

t 1. Cor. 8.c
u Rom. 14. e
& 1. Tim. 4.b

Capvt XIV.

Cur conſcientia errans non æquè conuertat malum in bonum, vt bonum in malum.

34 NVnc iam reſpondendum eſt quæſtiunculæ: quæ incidit vobis ex occaſione apoſtolici præſentis capituli. Quæritis nempe vtrumnam iſta de idolothytis Pauli ſententia[x]: *Puto quia nihil commune eſt in Chriſto niſi ei qui putat quid commune eſſe.* Et rurſum[y]. *Si comederit, damnatus eſt, quia non eſt ex fide*: in generalem regulam trahi poſſit, quatenus malum cuilibet ſit bonum quoque, quod agit, ſi malum eſſe crediderit; ac tantum malum quantum crediderit: quod ſi annuero, rurſum pergitis inquirere, cur non econtrario tantum cuique bonum ſit quod operatur quantum vel falsò opinatur. Mirum quippe vobis, imò & iniuſtum videtur; vt plus in malo quam in bono humanæ valeat intentionis opinio. Si reſpondeo, de malis quidem meritò ita credi propter oculum nequam: reſpondebitis & mihi non immeritò quoque propter ſimplicem oculum idem æquè putandum & de bonis. Nam qui dixit ex oculo nequam corporis tenebras æſtimari, indicauit & de ſimplici lucem æquè corporis approbari[z]. Sed videte ne fortè non ſit verè oculus ſimplex, qui fallitur. Fallitur enim tam qui bonum malum, quam qui malum bonum putauerit. Scitis autem neutrum horum, væ illud euitare propheticum[a]: *Væ qui dicitis bonum malum, & malum bonum*: cum tamen nemo, quin hoc velit cauere maledictum, de quo Veritas pronunciat, quod *ſit lux totius corporis*, id eſt, operis argumentum. Sed abſit vt præco veritatis clamet contra veritatem: maledicat is, quod illa probauerit.

x Rom. 14. c
y Ibidem. d
z Matt. 6. c
a Eſa. 5. c

35 Ego verò vt interior oculus verè ſimplex ſit, duo illi eſſe arbitror neceſſaria, *charitatem* in intentione; & in electione *veritatem*. Nam ſi bonum quidem diligat, ſed verum non eligat: habet quidem zelum Dei ſed non ſecundum ſcientiam: & neſcio quemadmodum iudicio veritatis vera eſſe poſſit cum falſitate ſimplicitas. Volens denique ad veram diſcipulos inſtruere ſimplicitatem magiſtra veritas: *Eſtote*, inquit[a], *prudentes ſicut ſerpentes, & ſimplices ſicut columbæ.* Præmiſit ergo prudentiam, ſine qua neminem ſatis eſſe poſſe ſimplicem ſciret. Quomodo denique verè ſimplex erit oculus cum ignorantia veritatis? Aut verò vera poteſt dici ſimplicitas, quam ſimplex ignorat veritas? Scriptum eſt enim[b]: *Ignorans ignorabitur.* Patet ergò laudabilem illam & à Domino laudatam ſimplicitatem abſq; his duobus non eſſe bonis, beneuolentia, atq; prudentia: vt oculus videlicet cordis nō ſolū pi⁹ qui fallere nolit, ſed & caut⁹ ſit qui falli nō poſſit.

Ad ſimplicitatem oculi interioris duo neceſſaria, amor boni, & cognitio veri.
a Matt. 10. b
b 1. Cor. 14. g

36. Cæterum ſicut oculum ſimplicem duo iſta faciūt bonum, amor boni, & cognitio veri: ſic nequam oculum duo è regione mala conſtituunt, *cæcitas*, qua fit vt veritatem non agnoſcat: & *Peruerſitas*, qua fit vt diligat iniquitatem. Porro inter duo hæc bona, quæ nec fallere, nec falli ſinunt: & duo illa mala quæ tā falli quàm fallere faciūt, duo ſunt media. *Vnum* quidem bonum per quod oculus interior, etſi falli queat ignorantia veri? zelo tamen boni fallere penitus non conſentit. *Alterum* vero malum, quod licet veri notitiam non impediat, amorem tamen boni præ malitia minimè ſentit.

Oculum nequam duo faciunt, cæcitas & peruerſitas.

37. Et quoniam omnis res melius diuiſione innoteſcit: ſecundum hoc duplex malum, & illud item geminum bonum, quadrifariam diuidam⁹ oculum cordis, in bonum, & meliorem: in malum, & peiorem. Et ſubdamus exempla. Eſt qui bonum diligit, & malum neſcius agit. Huius quidem bonus eſt oculus quia pius: nō tamen ſimplex, quia cæcus. Et eſt qui bonum & libenter agit, & prudenter intelligit. Iſtius reuera oculum non immerito ſimplicem dixerim, vtpote cui neutrum bonum deſit, nec zelus ſcilicet bonus, nec ſcientia. Hunc profectò requirit oculum Deus cum reſpicit ſuper filios hominum, vt videat ſi eſt intelligens aut requirens Deum[c]. Eſt econtrario qui bonum minimè diligēs, ex malitia quidē peruerſus eſt ſed ſapiens vt faciat malum, per ignorantiam cæcus non eſt. Quem quidem ideo nondum appellauerim nequam, quòd vnum ei licet ad ſuum malum non deſit bonū: id eſt ſciētia. Sed eſt qui bonū fortè neſcius quod non diligit, agit, cui profectò non incongruè id quod dicitur nequam adſignauerim, eo quòd neutro caret malo, nec cæcitate, nec peruerſitate. Dicitur ſiquidē *ne, quā*, quaſi nequaquam, vt is ſolummodo nequam appelletur, qui nequaquā, hoc eſt, in nullo penitus appareat bon⁹: ſed ſit vtroque bono vacuus, tam videlicet veri notitia, quàm & beneuolentia. Alius eſt itaque pius oculus non quidem fallere promptus ſed tamen falli, vt dictum eſt, pronus, de quo prophetia: *Effraim*, inquit[d], *quaſi columba ſeducta, non habens cor.* Alius is quem Dominus ſimplicem dicit, tam nec fallere facilis quàm nec falli, de quo & Apoſtoli docentur cum eis dicitur[e]. *Eſtote prudentes ſicut ſerpentes, & ſimplices ſicut columbæ.*

Oculus cordis alius bonus alius melior. Et rurſus alius malus, alius peior.
c Pſal. 13. a
d Oſee. 7. c
e Matt. 10. b

39. Et item alius eſt oculus ſimpliciter malus, fallens vtique libenter, ſed non facile falſus: qualem profectò habent illi qui ore dominico aſtruuntur prudentiores eſſe filiis lucis in generatione ſua[f]. Et alius quem nequam eſſe definimus, quia ſit dupliciter malus, cui quippe & malitia parit ignorantiam & ignorantia malitiam operit, ita vt ſæpè neſciens & malum, quod vult non faciat, & bonum faciat quod non vult. Obſcuratum nempe eſt inſipiens cor eorum qui iſtiuſmodi ſunt, & quaſi iam traditi in reprobum ſenſum, bonum omnino nec diligere nec dignoſcere queunt. De talibus ſcriptum eſt[g]: *Impius cum venerit in profundum malorum cōtemnit.* Nec qui huiuſmodi eſt cauere profectò malum, nec vult etiam ſi poſſit, nec ſi velit ſcit. Quamobrem hunc oculum in ſuperiori diuiſione illo altero cenſui nō immeritò peiorem, non quia malignior ſit, ſed quia periculoſior. Ignorantia quippe ſecuriorem, ſecuritas ſegniorem facit, non nequiorem. Eſt tamen ex hoc proculdubio deterior, quòd ille ſolum habet malum malam intentionem, iſte & falſam cōſiderationem. Ille vno caret è duob⁹ bonis, bono zelo, iſte & vero iudicio. Ex hoc itaq; peſſimo oculo, qui neutrum bonum habet, & item ex illo optimo qui neutro caret, ſentiendum eſt Veritatem diſſeruiſſe, aut tenebris obuolui totum corpus, aut luce perfundi. Nam reliqui duo, quorum neuter vtrumq; aut bonum habet aut malum: etſi ex parte poſſunt, non tamen toti ſufficiunt vel lucem dare, vel tenebras corpori.

f Luc. 16. b
g Prou. 18. a

40. Si igitur (vt ad propoſitam quæſtiunculā reuertamur) is vere oculus nequam eſt, qui peruerſus pariter & cæcus bonum agit, & malum credit, vtiq; rectè operando, ſed opinando, iniquè, bonum ſibi in malum vertit; & tātum malum quantum crediderit: quandoquidē iuxta ſententiā Domini[h], totum corpus tenebroſum reddit oculus nequam. Quid enim luci relinquitur, vbi nec pia intētio, nec vera opinio inuenitur? At non ideò ſequitur, vt qui è contrario malum facit, & bonum putat, iuxta ſuam fidem ſimiliter & ipſe inueniat. Quare? Non eſt quippe

Reſp. quæſtioni propoſitæ. num. 34.
h Matt. 6. c

ſimplex oculus ille, qui ex iudicio veritatis totum corpus lucidum reddat, qualem profectò ſuperius definiuimus. Neque enim ex toto adhuc tenebræ deſunt, vbi ignorantia veritatis lucem obſcurat voluntatis. Cum itaque ille oculus vtrumq; malum, is vero minimè vtrumq; habeat bonum: nonne ratio videtur exigere vt plus ille noceat quam proſit iſte? Neque enim conſequens eſt vt tantum valeat in bonum, bonum vnum: quantum duo mala in malum. Et quidem laude dignam dixerim, vel ſolam intentionem piam: nec planè condigna remuneratione fraudabitur in opere quoq; non bono ipſa bona voluntas. Attamen ſine malo quocunque non erit decepta ſimplicitas. Cur inquis? Nunquid non ex fide? Prorſus ex fide, ſed falſa: vel certè potius non ex fide, quia fides falſa, fides non eſt. Deniq; de fide vera non falſa puto dixiſſe Apoſtolum[k]: *Omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt*. Non autem ex fide vera bonum creditur quod malum eſt. Eſt enim falſum. Peccatum igitur eſt. Vtrumque proinde complectitur præſens capitulum, omne *quod non eſt ex fide, peccatum eſt*, &c. & cæcam videlicet malitiam, & deceptam innocentiam: quia quod à neſciente fit, & bonum prorſus condemnat intentio praua, & malum non penitus excuſat recta. Siue itaque malum putes bonum quod fortè agis, ſiue bonum malum, quod operaris, vtrunque peccatum eſt, quia neutrum ex fide: licet ſanè leuius admodum peccetur, vbi ſana intentione ſola reprehenſibilis actio teris apparet, quam vbi maligna latet etiam in mali actione intentio. Verum quod abſq; vel minimo peccato non eſt, purum bonum minimè eſt. Quo pacto ergo bonum non purum puro malo comparabitur in efficientia, ut hoc eſt vt tam efficax ad bonum illud ſit, quam ad malum iſtud. Et hæc ſuper has quæſtione ſufficiant. Nam ad ſuperiores quoq; ſatis reor eſſe reſponſum ſuperius. Et quidem vos eaſdem ſæpius dubitationes iteratis atque reuoluitis, ſed mea non intereſt ipſarum toties repetere ſolutiones. Sufficit enim ſemel ſoluiſſe etiā quod crebrius in quæſtione verſatum fuerit.

k Rom. 14. d Quod non eſt ex fide peccatum eſt, explicatur.

CAPVT XV.

An quantum Obedientia valet ad meritum, tantum inobedientia valeat ad meritum.

41\. QVæritis item de obedientiæ pondere, ſeu diſcrimine inobedientiæ à latere incidit vobis, & de merito vtriuſque quærendum, vtrum videlicet in quibuſque præceptis quantum obedientia valet, tantum grauet inobedientia: vt verbi gratia, vel Abraham de immolando filio[l], vel ille neſcio quis de filio ridem furni incendiis exponendo: tantum diuinæ indignationis & vltionis merito incurriſſent, ſi non obediſſent, quantum laudis & gratiæ receperunt pro eo quod obedierunt. Quod vobis quidem & durum videtur & neceſſarium, ſed non eſt ita. Enimuero conſtat nonnulla nec fieri ſine gloria, & poſſe non fieri ſine culpa: ideoq; ſi fiat, digna eſſe præmiis, non tamen ſuppliciis ſi non fiant. Nam & non tangere mulierem, meritum eſt non mediocris; & nullius tamen delicti propriam amplecti coniugem. Huiuſmodi ſunt quæcunque euangelico illi capitulo congruere poſſunt[m]: *Qui poteſt capere, capiat*.

l Geneſ. 22. a

m Matt. 19. b

42\. Et rurſum quædam per contrarium neglecta quidem offenſam contrahunt, ſed impleta gloriam non merentur, & damnant contemptorem, & auctorem non glorificant. Talia ſunt quæcunque diuinitus lege publica imponuntur hominibus, ſine quibus nec verſari queunt. Hinc illud apud gentilem[n]: *Non feceris furtum, non paſces in carne eorum*. Et in Euangelio: *Si diligitis eos qui vos diligunt, quam mercedem habebitis*[o]? *Si ſalutaueritis fratres veſtros tantum, quid amplius facitis*[p]? Denique & veritas alter: *Cum feceritis omnia quæ mandata ſunt vobis dicite quia ſerui inutiles ſumus, quod facere debuimus, fecimus*[q]. Ac ſi dicat. Si ſolis contenti eſtis præceptis & traditionibus impoſitæ legis, & non ſponte etiam perfectionis conſiliis, & ſuaſionibus mancipatis, liberi quidem eſtis à debito, non tamen pro merito glorioſi. Euaſiſtis pœnam, ſed non acquiſiſtis coronam. Quænam ergo vos neceſſitas cogit parere in ſingulis quę iniuncta

n Hieremia 50. 14

o Luc. 6. d

p Matt. 5. g

q Luc. 17. c

fuerint, & formidare vltionem de tranſgreſſione, & de obſeruatione ſperare remunerationem? Eapropter in talibus generalis hæc regula teneatur, vt in difficilioribus quidem agendis obeditio grauior, quàm grauior præuaricatio iudicetur: & in facilioribus minuſque oneroſis contemptus damnabilior, quàm actus laudabilior æſtimetur.

CAPVT XVI.

Loci ſtabilitas profeſſione firmata quatenus tenenda, ſeu, tranſitus, & mutatio monaſterii quando probanda.

43\. IAm & ſi de hoc ſatis eſt, videamus quatenus etiam tenenda ſit ipſa quę in profeſſione firmari ſolet loci ſtabilitas, & quibus (ſi quib' tamē) ex cauſis rumpere illam vel liceat cuiquam vel expediat. Et hinc ſiquidem dubitare vos dicitis. Ad quod interim nunc ſecurus reſponderim, à bono quod ſemel quis vouerit, deſcendere non licere: & ad hoc mutare locum quem ſibi quiſque delegerit, & cui ſe ſua voluntate & voce firmauerit, omninò non conſulo; ſed nec ſanctus papa Gregorius. Ait enim. Perfecti quique magna ſe diſcretionis ſubtilitate conſpiciunt, ne ad deteriora vnquam vel in opere vel in cogitatione dilabantur. Sed quod hinc ſenſit vir apoſtolicus, hoc ſe Apoſtolus implere gloriatur: *quæ*, inquiens[r], *retro obliuiſcens, & ad ea quæ ante ſunt extentus*. An & propheta Ezechiel idem non ſignificauit cum de ſanctis animalibus diceret[s]: *Non reuertebantur cum incederent, ſed vnumquodque ante faciem ſuam gradiebatur?* Et hi omnes id ſentiendo, non aliud quàm magiſtri ſui ſententiam ſecuti ſunt, dicentis in Euangelio[t]: *Nemo mittens manum ſuam ad aratrum, & reſpiciens retro, aptus eſt regno Dei*. Præſcribat proinde ſtabilitatis pactum omni deinceps remiſſo deſcenſui, contentioſo diſceſſui. vago & curioſo diſcurſui; totius denique inconſtantiæ leuitati, non tamen his quæ in profeſſionis ſerie ſequuntur, morum videlicet conuerſioni, & obedientiæ quæ ſecundum regulam fit. Nam ſi hæc eadem pro improbitate nimirum atque irreligioſitate cohabitantium obtineri forte nequiuerint, duce ſpiritu libertatis tranſire indubitanter ſuadeo ad locum alium, vbi non impediatur homo reddere Deo vota ſua, quæ diſtinxerunt labia ſua. Equidem cum ſancto ſanctus eris, & cum peruerſo peruerteris.

r Philip. 3. c

s Ezech. 1. d

t Luc. 9. g

Quando licitus ſit tranſitus ad alium monaſterium.

44\. Sed de religioſis ac bene ordinatis monaſteriis nullus profeſſorum meo conſilio, ne arctioris quidem vitæ deſiderio, ſine licentia ſui ſenioris egredietur. Feceliius tamen ſi melius inuenerit, & elegerit, meo iudicio minus iam conſilio non regredietur ad inferius bonum, quod reliquerat & contempſerat pro meliori: præſertim ſi illud melius tale fuerit, quod eius primæ profeſſioni congruere videatur. Ipſe nempe viderit qua ratione quaue intentione altiora ſeu arctiora prælibaſſerit. nam ad inferiora vel remiſſiora me conſulente nequaquam apoſtatabit, ſi non tamen loci prioris vicinia reuocetur: quia de noto monaſterio nec retineri quis regulariter poteſt, neç recipi ſine conſenſu Abbatis ſui. Et accipite manifeſtius in exemplis, huius ſententiæ rationem.

45\. Fortè vult aliquis de Cluniacenſibus inſtitutis ad Ciſtercienſium ſeſe ſtringere paupertatem, eligens præ illis nimirum conſuetudinibus magis regulæ puritatem. Si me conſulit, non conſulo: ſi non ſane id Abbatis ſui vſurparit adſenſu. Quamobrem? Primo propter ſcandalum ipſorum, quos deſerit: deinde quia certa pro dubiis relinquere tutum non eſt. Forſitan enim hęc tenere poteſt, illud non poterit. Tertio ſuſpectam habeo leuitatē, qua id ſæpè quod facile volumus antequam probemus, experti iam nolumus, vno propè momento idipſum & cupientes & reſpuentes tam leuiter quàm & irrationabiliter. Quales vtiq, non paucos frequēter experimur, qui vna vix hora in vna voluntate durantes, aura leuitatis impulſi, vagi & inſtabiles hac & illac velut ebrii nutant: mutantque pro experimento iudicium, imò ſine iudicio fluctuantes & tumultuantes, tot de ſe conſilia præſumunt;

Tranſitum Religioſorū haud probat Bern.

Maximè ob leuitatem & inconſtantiā tranſfugarū.

quot loca reuiſunt: ſemper quod non habent cupientes, & quod habent faſtidientes.

46. Et quomodo ego, ait aliquis, profeſſus regulam, non ſecundum regulam cum bona queam degere conſcientia? Siquidem vouens & non ſoluens, quid niſi peiero? Quaſi non multo magis habeas unde cõqueri alibi quoque, cum cœperis purè iuxta regulam conuerſari. Profectò etiamtunc, & quanam, inquies, conſcientia habitare ſuſtineam extra domum meam priorem, quæ me de ſeculo fugientem excepit, initiauit ad bonum, ſignauit in ſalutem, moleſtus fratribus, inobediens ſenioribus, ſtabilitatis inſuper præuaricans pactum, & primam irritam faciens fidem? Veruntamẽ neutra iuſta querimonia eſt. Nam qui ſe ideo periurum putat, quod ad punctum regulam non obſeruat, videtur mihi non ſatis attendere quid iurauerit. Nemo quippe cum profitetur ſpõdet regulam, ſed determinate ſecundum regulam, ſui quiſque conuerſionem, ſuamque deinceps conuerſationem ſeſe pollicetur dirigere. Hæc profectò huius temporis omnibus fermè monachis communis profeſſio eſt. Et licet in diuerſis monaſteriis, diuerſis & obſeruantiis Deo ſeruiatur: quamdiu tamen ſui quiſque loci bonos vſus ſeruat, haud dubium quin ſecundum regulam viuat, quoniam quidem boni vſus à regula non diſcordant. Quiſquis itaque tenet quod teneri inuenerit bonum, vbi profitetur, profectò viuit ſicut promittit, quia non aliud proculdubio quiſque promittit quàm quòd habere eorum pia videtur vita cum quibus deinceps viuere diſpoſuit & elegit.

Religioſi non regulam, ſed ſecundum regulam profitentur.

47. Quid enim? Nunquid verbi gratia, aut in Maiori monaſterio vſus Cluniacenſium, aut iſti fortè illorum ritus, aut vero vtrique Ciſtercienſium diſtrictionem literatoriam profitentur? Attamen omnes ſecundum regulam profitemur. Vna quidem oris vbique promiſſio, ſed quia non vna eſt omnibus cordis intentio, poteſt indubitanter ſine detrimento ſalutis, & ſine damno profeſſionis, operis quoque non vna vbique obſeruatio celebrari. Sicut enim non omnes omnia tenent (etiam boni Chriſtiani) quę in Euangelio ſunt; omnes tamen ſecundum Euangelium viuunt, (nam qui conceſſis alligari cõiugiis contenti ſunt, non ideo tamen credunt ſe receſſiſſe ab Euangelio, quia euangelici ſublimitatem conſilii de cœlibe ducenda vita non elegerunt (ita ſane ſi in gradu illo inferiori legitime ac fideliter conuerſentur: ſic quoque qui ſecundum regulam viuere ſtatuunt, etſi non ad vnguem (vt dicitur) totam cuſtodiunt, & ſi qua pro ſui clauſtri ritu vel mutãt, vel prætermittunt, à regulari tamen omnino profeſſione non diſcedunt, donec tamen ſobriè, & iuſtè, & piè, pro ſuorum moribus viuere non deſiſtunt. Denique regula ipſa tradit octauum humilitatis gradum, vt nihil agat monachus niſi quod communis monaſterii regula, vel maiorum cohortantur exempla.

Eadem profeſſio diuerſos admittit viuẽdi modos.

Sic Chriſtiani omnes idem profitentur euangelium, ſed diſpari cõuerſatione.

48. Exceptis proinde Ciſtercienſibus, & qui illorum forſè ritu non tam viuere ſecundum regulam, quam ipſam ex integro purè ad literam (vti ſe ſaõè profeſſos eſſe putant) tenere curant: de cætero neminem obedienter degentem, regularis moueat ſolenniſque profeſſio, in qua non fit de tota regula promiſſio, in his duntaxat monaſteriis in quibus ordo & diſciplina ſeruatur cum bonis conſuetudinibus. Salua igitur cuiq; ſua manet in cœnobiis benè ordinatis profeſſio, tantum ſi ſana fuerit & intentio. Cæterum qui inquietus eſt, & ita credere nõ poteſt: ſed magis credens, & cedens ſtimulanti conſcientiæ exit, & quærit vbi ſoluat vota ſua, quæ ſuo in loco, ſuo vtique iudicio vouerat quidem, ſed non ſoluerat: ſicut non laudo quòd egreditur, ita vt regrediatur non conſulo, ſi tamen ad remotum ignotumque monaſterium migrauerit. Cur ita? Tum propter Pauli ſentẽtiam u, quæ beatum manifeſtè pronunciat, qui ſeipſum non iudicat in eo quod probat: tum ex noſtri auctoritate magiſtri, qui talem & ſuſcipi iubet, & retineri, inuentum quoque bonum & vtilem ſuaſione allici, profeſſione ligari. Denique ſuadeatur (inquit) ei vt ſtet. Et ne fortè prioris ſui monaſterii memor, remordente (vt adſolet) conſcientia, incipiat denuo de rupta ſtabilitate cauſari, generalem ſuper huiuſmodi ſcrupulo conſolatoriã profert ſententiam, dicens: *Vbique enim vni Deo ſeruitur, vni regi militatur.* Porro de vicino prohibet, quod iubet de peregrino: ne vicinitas inter monaſteria fomes ſcandali, rixæ materia ſit, ſi alterutrum recipere monachos acquieuerint abſque mutuo duntaxat adſenſu. Quod totiens equidem experimur, quotiens talis vſpiam monachorũ ſuſceptio planè non niſi contra decretum regularem præſumitur.

Conſilium Bern. erga eundem religioſi, pro inquietæ conſcientiæ remedio.

u Rom. 14. d

Reg. S. Bened. cap. 61

Quod ſi etiam poſt hæc fratris ita regulariter ſuſcepti inquietiorem forte animum pulſauerit recordatio ſcandali quod diſcedens fratribus quos deſeruit fecit & quia oporteat emendari ſuo reditu quod ex diſceſſu deliquerit: prudenter aduertat qui hoc cogitat, ſcandalum ſcandalo nõ benè emendari. Qualis deniq; emendatio erit, ſi vt aliis ſcandalum tollas, alios ſcandalizas? Quanquam profectò & tolerabilius ſcandalum illud ſit & venialius, quod factum eſt intentione proficiendi in melius, quàm quod facere cogitas ad deterius apoſtatando. Sed ante quoque (licet non ſine ſcandalo) tutius tuam ſine dubio ad id quod putaſti melius ſecutus eſt cõſcientiam, quàm ſi in priori bono & loco contra concupiſcentiam permaneres, quanquam ſecurè id poſſes: ii ſane hinc candem tuipſius concupiſcentiam reddere ſecuram poſſes. 49.

Scandalum ſcandalo non benè curatur.

Quapropter quod de manducante: & non manducante decernit Apoſtolus x: vſurpemus & nos in noſtræ huius diſputatiunculæ cõcluſione, vt & qui propria impellente cõſcientia ſuum deſerit locum, ne ſuum (quod putat) deſerat votum, non deſerentẽ non ſpernat: & qui ſecura conſcientia fraternum ſcandalum timens fratres non deſerit, deſerentem non iudicet. Et de his me accipite ſanè quod ſentio reſpondiſſe, ſine præiudicio ſanius ſentientis. 50.

x Rom. 14. b

Capvt XVII.

Ad dubia quadam ex Patribus propoſita reſpondit.

Item poſtulatis abſolui vobis, cur vel beatus Gregorius neſcio quem Venantium y, habitum monachilem quem piè ſuſceperat, impie q; reiecerat, non ſolum reſumere non coëgit, ſed etiam omnem legitur induliſſe communionem apoſtatæ perduranti: vel ſanctus Auguſtinus coniugii legi votum quodammodo ſubiiciat continentiæ: ita vt in libro de virginitate adſerere videatur, nec cœlibis quidem vitæ propoſitum copulæ poſſe præſcribere coniugali, quominus indiſſolubile maneat, etiam quod à continentib' fallente diabolo fracto ſanctitatis voto initum fuerit matrimonium z. Et ad hæc nihil ad præſens certius breuiuſq; reſpondendum occurrit, niſi quòd ita ſancti antiſtites ſapuerunt: rectè ne, ipſi viderint. Nam ego in ſenſibus actibuſque illuſtrium Patrum cautus profectò ſum omnino non aliud æſtimare, quàm quod beato Apoſtolo teſte a quæritur iam *inter diſpenſatores*, vt videlicet *fidelis quis inueniatur*. Certus ſũ enim ſiue in ſuo abundauerint ſenſu: ſiue in Dei ſpiritu: ſicut & in cæteris, ita & in his ambos extitiſſe fideles: illum in diſpenſando quod præ manibus erat, iſtum in ſcribendo quod ſenſerat. 51.

y v. S. Greg. lib. 1. Epiſt. 33. & lib. 9. Ep. 25. & 31.

z v. S. Auguſt. de bono viduit. cap. 9. 10. & 11.

a 1. Cor. 4. a

Quod denique quæritis de quibuſdam epiſcopis quos ſanctus item Papa Gregorius ad tempus in monaſteriis pro eorum exceſſibus legitur recluſiſſe, vtrum nam in ſuo, an in monaſtico interim habitu habitarint cum monachis; ego neſcio, niſi quòd credibilius videtur nequaquam illos inſignem religionis habitum ſuſcepiſſe, quem non erant perpetuo habituri: ſed tantum quæſiſſe quietem in ſecretis monaſteriorum, & opportunitatem pœnitentiæ. 52.

Audire & hoc voletis à me, vnde inter cætera pœnitentiæ inſtituta monaſterialis diſciplina meruerit hanc prærogatiuam, vt ſecundum baptiſma nuncupetur. Arbitror ob perfectam mundi abrenunciationem, ac ſingularem excellentiam vitæ ſpiritualis, qua præeminẽs vniuerſis vitæ humanæ generibus huiuſcemodi conuerſatio, profeſſores & amatores ſuos angelis ſimiles, diſſimiles hominibus facit; imò diuinam in homine reformat imagi- 53.

Cur monaſticæ vitæ profeſſio vocetur ſecundum baptiſma.

imaginem, configurati nos Chriſto inſtar baptiſmi. Et quaſi denique ſecundò baptizamur, dum per id quod A mortificamus membra noſtra quæ ſunt ſuper terrã, rurſum Chriſtum induimus, complantati denuo ſimilitudini mortis eius. Sed & quomodo in baptiſmo eruimur de poteſtate tenebrarum, & in regnum transferimur claritatis æternæ: ita & in ſancti huius ſecunda quadam regeneratione propoſiti, de tenebris æque non vnius originalis, ſed multorum actualium delictorum in lumen virtutum euadimus, reaptantes nobis illud Apoſtoli: *Nox præceſſit, dies autem appropinquauit.*

b Rom. 13. d

CAPVT XVIII.

Morte Abbatis nihil accedere poſſe Profeſſis ad mutandum locum.

54. ID quoque vobis inſinuari precamini, an Abbatis mutatio monaſterium ſuum mutare volentibus monachis in aliquo patrocinatur; hoc eſt ſi in morte vel depoſitione Prælati plus aliquid libertatis ſubditis relaxetur, quo vtique licentius poſſint eo articulo temporis migrare quo voluerint, altero necdum videlicet ſubſtituto. Ad quod reſpondeo. Nequaquam, Etenim ſponſio profeſſionis quando ex more fit in oratorio, de Abbatis vita non ſumit terminum, ſed de præſentia teſtimonium. Profitenti itaque modus ſit ſua vita, non aliena. Attendat denique quod Legiſlator ipſe non ſolum ſenſerit: B ſed & tradiderit: *ſi quando*, inquit, *aliter fecerit:* (videlicet quàm promittit) *à Deo ſe ſciat damnandum, quem irridet.* Item dicit quòd nec ſui iam corporis noutius habiturus ſit poteſtatem. Et item: *Perſeuerantes, ait, in monaſterio vſque ad mortem.* Saluis igitur exceptionibus quas ſuperior diſputatio perſtrinxit, de cætero nulla liceat occaſione monacho locum cui profeſſus eſt citra ſuam mortem deſerere, ſuo duntaxat arbitrio: alioquin præuaricator eſt, damnationem habens, quia primam fidem irritam facit.

Reg. cap. 58.

55. Sed vos pergitis amplius ſciſcitari & dicitis. Quid ſi non poteſt niſi cum rancore perpetuo animi ibidem manere, vbi minus videlicet regularem minuſve amabilem Abbatis electionem? Subit animo nunc illud de Euangelio quod de coniugii lege docenti diſcipuli Domino C reſponderunt[c]: *Si ita eſt*, inquiunt, *non expedit nubere.* Magnæ reuera anguſtiæ. Si tenuerit exoſam, nihil oneroſius. Si dimiſerit inuitam, nihil inchriſtianius. An non ſimili neceſſitate conſtringitur qui nec deſerere valet locum, ne frangat votum: nec manere in loco, ne cum rancore viuat, & vitam perdat? Quid conſulam huic? Vt diſcedat? Non licet propter profeſſionem. Vt iterum propter rancorem non expedit. Duo mihi æque inconuenientia, æque periculoſa proponitis, vt quicquid reſpondero, vobis minimè proſit. Quæritis nempe quid è duobus monacho tutius ſit, reſidere in proprio monaſterio ſub irregulariter electo cum rancore, an ad quietius viuendum aliò migrare. Quod quidem haud ſecus accipio quàm ſi requirat quanam morte perire conſulam eum qui ſeipſum fortè perimere vult, incendio, an præcipitio. Reuera namque & viuit qui in odio manet: & qui frangit propoſitum, in præceps ruit. Sed vos me in hac difficultate conſilii faciliè expeditis, cùm deinde ſequimini: & quatenus accipi hoc ipſum velitis quod appellatis irregulare, aperiendo ſubiungitis: præſertim ſi electionis D irregularitas adeò inuoluta ſit & intorta, vt licet de ea coram Deo non dubitetur, coram hominibus tamen, aut vix, aut nullatenus conuincatur. Venit nunc quoque in mentem Sapientis elogium[d] *Occaſionem quærit, qui vult recedere ab amico.* Quonam modo vos irregularem dicitis electionem, quæ celari regulariter non valet, aut reprobari? Et quidem legitur. Quod probari non poteſt, mihi infectum eſt. Sed dicitis: Et quis obediat ſcienter indigno, etſi non manifeſto? Fratres, nonne legiſtis & in veſtra, & in veritatis regulae: *Super cathedram Moyſi ſederunt ſcribæ & phariſæi. quæ dicunt facite, ſecundùm autem opera illorum nolite facere.*

Da. mon.

c Matt. 19.

Reſp.

d Prou. 18. a

n Matt. 23. a

CAPVT XIX.

Ad alia quædam dubia paucis reſpondet.

56. IAm de mutandis veſtibus, vel lauandis ob nocturnã illuſionem, accipite breue conſilium. Iuxta ritum ſui loci quemq; facere conſulo de huiuſmodi, quæ diuerſis modis diuerſis in monaſteriis certum eſt obſeruari. De his qui in pluribus monaſteriis profitentur (quod pene oblitus fueram) puto ſatis eſſe reſponſum ſuperius, cum de loci ſtabilitate diſputatum eſt, & nõ eſt neceſſe vt repetam. Prætermitto & aliqua de canonibus quæ vos requiritis; tum quoniam talium noſtra non refert qui monachi ſumus, tum quia in libris ipſi facilè reperire poteſtis, ſi quærere non grauemini.

57. Venio ad tria illa quæ in altera veſtra rurſum epiſtola continentur, vbi primum interrogatis quidnam conſulam homini qui aduerſus quempiam commotus fuerit: ſed non adeo vt eum lædere ipſe velit, adeò tamen vt libenter accipiat, ſi quo modo aliunde lædi contigerit: ſitne videlicet tutum ita commoto accedere ad altare; an ſe ſubtrahere interim debeat, donec compeſcatur commotio. Nunquam mihi contingat turbarum ad pacis accedere ſacrificium: cum ira & diſceptatione contingere ſacramentum, in quo Deus indubitanter eſt mundum reconcilians ſibi. Certè non recipitur munus quodcunque meum quod defero ad altare, niſi antè placato fratre quem me fortè læſiſſe meminero: quanto minus ſi me ipſum non pacauero prius?

Non accedẽdum ad Altare animo turbato, & fratre nondum placato.

CAPVT XX.

Binas Pauli ſententias in ſpeciem pugnantes conciliat.

58. QVod deinde quæritis de contrarietate quæ ineſſe videtur duabus illis Pauli ſententiis: *Conuerſatio noſtra in cœlis eſt*[f]: &, *quamdiu ſumus in corpore, peregrinamur à Domino*[g]: quomodo videlicet anima eodem tempore poſſit, & in corpore peregrinari à Domino, & in cœlis ſimul eſſe cum domino, ipſe ſoluit Apoſtolus, cum alibi dicit[h]: *Ex parte cognoſcimus, & ex parte prophetamus.* Inquantum quidem cognoſcimus tanquã præſentia contemplantes, iam cum Domino ſumus. Inquãtum adhuc tanquam de futuris prophetamus, credẽtes quæ non intelligimus, ſperantes quæ non videmus, à Deo peregrinamur, & in corpore. *Cum autem venerit quod perfectum eſt*, hoc eſt gloriæ plenitudo, quę in reſurrectione futura eſt, *tunc euacuabitur quod ex parte eſt*, corporis videlicet omnis corruptio, ex qua ſine dubio contingit hæc quæ adhuc ex parte manet noſtra in corpore peregrinatio. Hoc eſt quod in ſe miſerabiliter ingemiſcens plangit: & ait[i]: *Infœlix ego homo quis me liberabit de corpore mortis huius?* Non conqueritur de corpore tantum, ſed de corpore mortis huius: hoc eſt eius quæ adhuc durat corruptionis: monſtrans non corpus: ſed corporis moleſtias eſſe cauſam peregrinationis. *Corpus* quippe *quod corrumpitur, aggrauat animam*[k]. Non corpus ſimpliciter, ſed corpus quod corrumpitur aggrauat animam: vt corruptio corporis onus ſit, non natura. Vnde & qui intra ſemetipſos ingemiſcunt, redemptionem expectant corporis ſui, non amiſſionem[l]. Merito proinde grauati corporis neceſſitate, non ſocietate, cupimus diſſolui, & eſſe cum Chriſto: vt id quod manet ex parte adhuc exilium finiatur, & quæ ex parte iam cœpit cœleſtis habitatio perficiatur.

f Philip. 3. d
g 2. Cor. 5 b
h 1. Cor. 13 b
Ibidem. a
i Rom. 7. d
K Sap. 9. d
l Rom. 8. d

59. D Aut certe *conuerſatio noſtra in cœlis eſt*[m], quomodo idem dicit Apoſtolus[n]: *Spe enim ſalui facti ſumus.* Spe itaque iam in cæleſtibus habitamus, cum adhuc re ipſa in terris peregrinemur & in corpore. Vel aliter. Habemus & vnde corpori, & vnde Domino inhæreamus. Illud viuificando & ſenſificando, illum credendo & diligendo. Neque enim præſentior ſpiritus noſter eſt vbi animat quàm vbi amat: niſi fortè putetur eſſe magis vbi inuitus & neceſſitate tenetur, quàm quo ſponte & alacri fertur voluntate. Denique vbi eſt theſaurus tuus, ibi eſt & cor tuum[o]. Item ſi Deum amans anima ex ipſo viuit, vti corpus ex ipſa: quo pacto queſo pręſentior eſſe conten-

m Philip. 3 d
n Rom 8 e
Aliæ præclaræ expoſitiones Verborũ Apoſtoli.
o Matt. 6. c

ditur vbi dat, quàm vnde accipit vitam? Fons ſiquidem vitæ charitas eſt, nec viuere animá dixerim, quæ de illo non hauſerit. Haurire porrò quomodo poteſt: niſi fuerit præſens ipſi fonti qui charitas eſt, quæ Deus eſt? Præſens igitur Deo eſt qui Deum amat, inquantum amat. In quo enim minus amat, abſens profectò eſt. In eo autem minus Deum amare conuincitur, quòd carnis adhuc neceſſitatibus occupatur. Illa verò circa corpus occupatio, quid eſt niſi à Deo quædam abſentatio? & abſentatio quid niſi peregrinatio? Et peregrinamur ergo à Domino, & in corpore peregrinamur, cuius noſtra nimirum, & intentio præpeditur ærumnis, & curis charitas fatigatur.

60. In fine ſecundæ epiſtolæ interrogatis quid ſentiendum arbitror de eo quod in Euangelio nobis promittitur: *Ecce enim merces veſtra multa eſt in cælis*: mirantes maximè ſanctum Auguſtinum dixiſſe ſuper hoc, non cælos iſtos viſibiles & corporeos oportere intelligi, ne merces noſtra in rebus mobilibus volubilibuſq; videatur collocari, ideoq; ſpiritualia quædam firmamenta eſſe intelligenda: de quibus neſcitis (vt dicitis) quid vel ſuſpicari debeatis. Sed ſi attenditis quod legiſtis: *Regnum Dei intra vos eſt*[q]: &, *habitare Chriſtum per fidem in cordibus veſtris*[r], tanquam vtique regem in regno ſuo: & nõ

p Luc. 6. d
q Luc. 17. e
r Epheſ. 3. d

A *ſunt condignæ paſsiones huius temporis ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis*[s], non quidem quæ reuelabitur nobis velut aliquid exterius: ſed in nobis, quaſi intus iam manens, ſed nondum apparens. Et item: *Omnis gloria eius filiæ regis ab intus*: & *aſcendet homo ad cor altum*; ſed & *aſcenſiones in corde ſuo diſponit*: ruſumque *anima iuſti ſedes eſt ſapientiæ*, cuius ſine dubio illa vox eſt, cælum mihi ſedes eſt: ſi hæc, inquam, hiſque ſimilia non pauca in ſcriptis aduertitis, profectò ſtudebitis ad requirendum regnum Dei & iuſtitiam eius, intrare potius ad vos, quàm vel extra exire, vel aſcendere ſupra. Sed ſupra B ſanè vel extra dixerim loci poſitione, ſicut cælum à terra locum tenet exteriorem: ſol, luna, & ſydera ſuperiorem. Nam eadem ipſa quæ intra nos ſunt ſubtiliori ſuæ naturæ inuiſibilitate: etiam ſupra nos ſunt ſublimiori excellentiæ dignitate, & extra quoque immenſitate maieſtatis. Sed altiſſima ſunt hæc, egentia vtique & diligentiori diſputatione, & doctiori diſputatore, & opere prolixiori. Ego enim putaueram modum in his tractandis epiſtolarem nequaquam exceſſurum iri, ſed ſermo (vt video) proceſſit in longius quàm ſperaui. Proinde vos ſi placet librum, ſi placet epiſtolam nominate: nam ego ſiue in paucis, ſiue in multis veſtræ debui (quod & ſtudui) ſatisfacere voluntati.

s Rom. 8. d
Pſal. 44.
Pſal. 63. b
Pſal. 83. b

Finis libri de præcepto & diſpenſatione.

S. P. BERNARDI ABBATIS CLARÆVALLENSIS TRACTATVS

DE GRADIBVS HVMILITATIS ET SVPERBIÆ.

PRÆFATIO.

ROgaſti me, frater Godefride, vt ea quæ de Gradibus humilitatis coram fratribus locutus fueram, pleniori tibi tractatu diſſererem. Cui tuæ petitioni dignè, vt dignum erat, & volens ſatisfacere, & timens non poſſe, euangelici conſilii[a] memor, non prius, fateor, facere auſus ſum, quàm ſedens computaui, ſi ſufficerent ſumptus ad perficiendum. Cùm autem charitas hunc foras miſiſſet timorem quo mihi timebam illud de opere non conſummando: ſubintrauit alius timor de contrario: quo cœpi timere grauius periculum de gloria ſi perfeciſſem, quàm de ignominia ſi defeciſſem. Vnde inter hũc timorem & charitatẽ, velut in quodam biuio poſitus, diu hæſitaui cui viarum tutò me crederem: metuens aut loquendo vtiliter de humilitate, ipſe humilis non inueniri: aut tacendo humiliter, inutilis fieri. Cumque neutram viam tutam, alterutram tamen mihi tenendam eſſe conſpicerem: elegi potius tibi, ſi quem poſſem, communicare fructum ſermonis, quàm tutari me ſolum portu ſilentii: ſimul fiduciam habens, ſi quid fortè quod approbes dixerim, tuis precibus poſſe me non ſuperbire: ſin autem, quod magis puto, nihil tuo ſtudio dignum effecerim, de nihilo ſuperbire non poſſe.

a Luc. 14. f
Nota lector Retractationem quandã ipſius S. Bern. in hunc tract. habes ad finẽ huius Operis.

CAPVT I.

Chriſtum eſſe Viam Humilitatis, qua peruenitur ad Veritatem.

1. LOcutus ergo de gradibus humilitatis, quos beatus Benedictus[a] non numerandos, ſed aſcendendos proponit: prius oſtendo, ſi poſſum, quo per illos perueniendum ſit, vt audito fructu peruentionis, minus grauet labor aſcenſionis. Proponit itaque Dominus nobis viæ laborem & laboris mercedem. *Ego ſum*, inquit[b], *via, veritas & vita*. Viam dicit humilitatem quæ ducit ad veritatem. Altera labor, altera fructus laboris eſt. Vnde ſciam, inquis, quod ibi de humilitate locutus ſit: cùm indeterminatè dixerit, *Ego ſum via*? Audi apertius[c]: *Diſcite à me quia mitis ſum, & humilis corde*. Se ergo proponit humilitatis exemplum, manſuetudinis formam. Si imitaris eum, non ambulas in tenebris, ſed habebis lumen

a S. Bened. Reg. c. 7. enumerat 12. Grad. Humilitatis
b Ioan. 14. a
c Matt. 11. d

C vitæ[d]. Quid eſt lumen vitæ, niſi veritas: quæ illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum: oſtendit vbi ſit vera vita? Ideo cùm dixiſſet, *Ego ſum via & veritas*: ſubdidit, *& vita*. Ac ſi diceret. Ego ſum via, quæ ad veritatem duco. Ego ſum veritas, quæ vitam promitto. Ego ſum vita quam do. *Hæc eſt enim*, ait[f], *vita æterna, vt cognoſcant te verum Deum & quem miſiſti Ieſum Chriſtum*. Vel ſic quaſi tu dicas: Viam conſidero, id eſt humilitatem: fructum deſidero, veritatem. Sed quid ſi tantus eſt labor viæ, vt ad optatum lucrum non poſſim peruenire? Reſpondet, *Ego ſum via*: id eſt viaticum quo ſuſtenteris in via. Clamat igitur errantibus, & viam ignorantibus: *Ego ſum via*. Dubitantibus & non credentibus: *Ego ſum veritas*. Iam aſcendentibus, ſed laſſeſcentibus, *Ego ſum vita*. Satis vt reor, oſtenſum eſt ex propoſito capitulo Euangelii, cognitionem veritatis, fructum eſſe humilitatis. Accipe & aliud[g]: *Confitebor tibi Pater, Domine cæ-*

d Ioan. 8. b
e Ioan. 1. a
f Ioan. 17. a
g Luc. 10. d

& terræ: quia abſcondiſti hæc, haud dubium quin veritatis ſecreta: *à ſapientibus & prudentibus*, id eſt à ſuperbis: *& reuelaſti ea paruulis*: hoc eſt humilibus. Et in hoc apparet quod veritas quæ ſuperbis abſconditur, humilibus reuelatur.

2. Humilitatis definitio.

Humilitatis vero talis poteſt eſſe definitio. Humilitas eſt virtus qua homo veriſſima ſui agnitione ſibiipſi vileſcit. Hæc autem conuenit his, qui aſcenſionibus in corde ſuo diſpoſitis; de virtute in virtutem, id eſt de gradu in gradum proficiunt: donec ad culmen humilitatis perueniant: in quo velut in Sion, id eſt, in ſpeculatione poſiti, veritatem proſpiciant. *Etenim*, inquit [h], *benedictionem dabit legiſlator*: quia dedit legem, dabit & benedictionem: hoc eſt qui iuſſit humilitatem; perducet ad veritatem. Quis vero eſt hic legiſlator: niſi *dulcis & rectus Dominus* [i]: *qui legem dedit delinquentibus in via*? In via quippe delinquunt, qui veritatem derelinquunt. Sed nunquid vel ſic à dulci Domino derelinquuntur? Ipſis ergo dulcis & rectus Dominus legem dat viam humilitatis, per quam redeant ad agnitionem veritatis: Dat occaſionē recuperandæ ſalutis; quia dulcis eſt: non tamen abſque diſciplina legis: quia rectus eſt. Dulcis, quia perire non patitur. Rectus, quia punire non obliuiſcitur.

Per humilitatem peruenitur ad veritatem.

h Pſal. 83. b

i Pſal. 24. b

CAPVT II.

Quo fructu aſcendantur Gradus Humilitatis.

3. HAnc itaque legem qua reditur ad veritatem, beatus Benedictus † per duodecim gradus diſponit; vt ſicut per decem præcepta legis ac geminam circumciſionem (in quo duodenarius numerus adimpletur) ad Chriſtum venitur: ita his duodecim gradibus aſcenſis; veritas apprehendatur. Illud quoque quod in ſcala illa [k], quæ in typo humilitatis Iacob monſtrata eſt, Dominus deſuper innixus apparuit: quid nobis aliud innuit, niſi quod in culmine humilitatis conſtituitur cognitio veritatis? Dominus quippe de ſummitate ſcalæ proſpiciebat ſuper filios hominum tanquam veritas: cuius oculi ſicut fallere nolunt, ita falli non norunt: vt videret ſi eſt intelligens aut requirens Deum. An non tibi de alto videtur clamare ac dicere requirentibus ſe (novit enim qui ſunt eius.) *Tranſite ad me omnes qui concupiſcitis me: & à generationibus meis implemini*? Et illud: *Venite ad me qui laboratis: & onerati eſtis: & ego vos reficiam* [m]. Venite, inquit. Quo? Ad me veritatem. Qua? Per humilitatem. Quo fructu? Ego vos reficiam. Sed quæ eſt refectio quam veritas aſcendentibus promittit: peruenientibus reddit? An forte illa eſt charitas? Ad hanc quippe, vt ait beatus Benedictus †, aſcenſis omnibus humilitatis gradibus monachus mox perueniet. Verè dulcis & ſuauis cibus charitas, quæ feſſos alleuat; debiles roborat, mœſtos lætificat. Iugum denique veritatis facit ſuaue: & onus leue.

† S. Bened. in Reg. cap. 7.

k Geneſ. 28. c Scala Iacob myſtica.

l Eccli. 24. c

m Mat. 11. d

† In Reg. c. 7. grad. 12.

4. Bonus cibus charitas: quæ media in ferculo Salomonis [n] conſiſtens, diuerſarum odore virtutum, velut diuerſi generis fragrantia pigmentorum, eſurientes reficit: iucundat reficientes. Ibi ſiquidem apponitur pax, patientia, benignitas, longanimitas, gaudium in Spiritu ſancto: & ſi quæ ſunt aliæ veritatis ſeu ſapientiæ generationes, apponuntur in illa. Habet & humilitas in eodem ferculo ſuas epulas: panem ſcilicet doloris, & vinum compunctionis: quas primo veritas incipientibus offert, quibus vtique dicitur [o]: *Surgite poſtquam ſederitis, qui manducatis panem doloris.* Habet ibidem contemplatio ex adipe frumenti ſolidum cibum ſapientiæ, cum vino quod lætificat cor hominis: ad quæ veritas perfectos inuitat dicens [p]: *Comedite amici mei, & bibite, & inebriamini chariſſimi. Media*, inquit [q], *charitate conſtrauit propter filias Hieruſalem*, propter imperfectas videlicet animas: quæ dum adhuc illum ſolidum cibum minus capere poſſunt, lacte interim charitatis pro pane; oleo pro vino nutriendæ ſunt. Quæ rectè media deſcribitur: quia eius ſuauitas nec incipientibus præſto eſt prohibente timore, nec perfectis ſatis eſt pro abundantiori contemplationis dulcedine. Hi adhuc à noxiis carnalium delectationum humoribus, timoris amariſſima potione purgandi; nòdum lactis dulcedinem experiuntur: Illi iam auulſi à lacte, epulari ab introitu gloriæ glorioſius delectantur: ſolis mediis, id eſt proficientibus ita iā melleas quaſdam ſorbitiunculas charitatis expertis; vt illis interim pro ſui teneritudine contenti ſint.

n Cant. 3. c

Ferculi Salomonis myſtica deſcriptio.

o Pſal. 126. a

p Cant. 5. a

q Cant. 3. d

Triplex cibus iuxta tres ſtatus, Incipientium, Proficientium, & Perfectorum.

Primus ergo cibus eſt *humilitatis*, purgatorius cum amaritudine: ſecundus *charitatis*, conſolatorius cum dulcedine: tertius *contemplationis*, ſolidus cum fortitudine. Heu mihi, Domine Deus virtutum quouſque iraſceris ſuper orationem ſerui tui, cibabis me pane lachrymarum, & potum dabis mihi in lachrymis? Quis me inuitabit ad illud vel medium ac dulce charitatis conuiuium: vbi iuſti epulantur in conſpectu Dei, & delectantur in lætitia: vt iam non loquens in amaritudine animæ meæ, dicam Deo noli me condemnare: ſed epulando in azymis ſynceritatis & veritatis, lætus cantem in viis Domini, quoniam magna eſt gloria Domini? Bona tamen via humilitatis, qua veritas inquiritur, charitas acquiritur generationes ſapientiæ participantur. Deniq; ſicut finis legis Chriſtus, ſic perfectio humilitatis, cognitio veritatis. Chriſtus cum venit attulit gratiam. Veritas quibus innotuerit: dat charitatem. Innoteſcit autem humilibus: humilibus ergò dat gratiam.

CAPVT III.

Quo ordine Gradus humilitatis ad propoſitum brauium veritatis perducant: & quomodo Chriſtus per paſſionem didicit miſericordiam.

6. DIxi, vt potui, quo fructu humilitatis gradus aſcendi debeant: dicam vt potero, quo ordine ad propoſitū brauium veritatis perducant. Sed quia ipſa quoque veritatis agnitio in tribus gradibus conſiſtit, ipſos breuiter, ſi poſſum, diſtinguo: quatenus ex hoc clarius innoteſcat ad quem trium veritatis, duodecimus humilitatis pertingat. Inquirimus namque veritatem in nobis? in proximis; in ſui natura. *In nobis*; noſmetipſos diiudicando: *In proximis*; eorum malis compatiendo. *In ſui natura*; mundo corde contemplando. Obſerua ſicut numerum; ita & ordinem. Primo te doceat veritas ipſa quod prius in proximis; quam in ſui debeat inquiri natura: Poſt hoc accipies cur prius in te, quàm in proximis inquirere debeas. In numero ſiquidem beatitudinum quas ſuo ſermone diſtinxit [r], prius miſericordes quam mundicordes poſuit. Miſericordes quippe citò in proximis veritatem deprehendunt, dum ſuos affectus in illos extendunt: dum ſic per charitatem ſe illis conformant, vt illorum vel bona vel mala tanquam propria ſentiant. Cum infirmis infirmantur: cum ſcandalizatis vruntur [s]. Gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus conſueuerunt [t]. Hac charitate fraterna cordis acie mundata; veritatem delectantur in ſui contemplari natura: pro cuius amore mala tolerant aliena. Qui vero ita ſe fratribus non conſociant, ſed ècontrariò aut flentibus inſultant: aut gaudentibus derogant: dum quod in illis eſt, in ſe eſſe non ſentiunt, quia ſimiliter affecti non ſunt: veritatem in proximis qualiter deprehendere poſſunt? Bene namque conuenit illis illud vulgare prouerbium. Neſcit ſanus quid ſentiat æger; aut plenus quid patiatur ieiunus. Et æger ægro, & ieiunus ieiuno quanto propinquius, tanto familiarius compatiuntur. Sicut enim pura veritas non niſi puro corde videtur; ſic miſeria fratris verius miſero corde ſentitur. Sed vt ob alienam miſeriam miſerum cor habeas; oportet vt tuam prius agnoſcas: vt proximi mentem in tua inuenias; & ex te noueris, qualiter illi ſubuenias: exemplo ſcilicet Saluatoris noſtri, qui pati voluit, vt compati ſciret, miſer fieri, vt miſereri diſceret, vt quomodo de ipſo ſcriptum eſt: *Didicit ex his quæ paſſus eſt obedientiam* [u]: ita & miſericordiam diſceret. Non quod ante miſereri neſciret: cuius miſericordia ab æterno & vſque in æternum, ſed quod natura ſciebat ab æterno, temporali didicit experimento.

Veritatis agnitio in trib. gradibus conſiſtit.

r Matt. 5. a

s 2. Cor. 11.

t Rom. 12. c

Prouerbium.

Mali non ignarus, miſeris ſuccurrere diſcit.

u Hebr. 5. c

Exponitur locus ad Hebr.

7. Sed fortè durum tibi videtur, quod dixi Dei ſapien-

tiam Chriſtum didiciſſe miſericordiam, quaſi is per quem omnia facta ſunt, aliquid aliquando ignoraſſet ex iis quæ ſunt, maximè cùm illud quod ex epiſtola ad Hebræos ad id comprobandum commemoraui, alio ſenſu, qui non ita videatur abſurdus, poſſit intelligi: vt hoc quod dictum eſt, *didicit*, non ad ipſum caput referatur in ſua perſona: ſed ad corpus eius, quod eſt Eccleſia: vt ſit ita ſenſus. *Et didicit ex iis quæ paſſus eſt obedientiam*, hoc eſt, obedientiam didicit in ſuo corpore ex iis quæ paſſus eſt in capite. Nam illa mors, illa crux, opprobria, ſputa, flagella, quæ omnia caput noſtrum Chriſtus pertranſiit; quid aliud corpori eius, id eſt nobis, quam præclara obedientiæ documenta fuerunt? *Chriſtus* enim (ait Paulus) [x] *factus eſt obediens Patri vſque ad mortem: mortem autem crucis.* Qua neceſſitate? Reſpondeat Apoſtolus Petrus: *Chriſtus paſſus eſt pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt ſequamini*, inquit, *veſtigia eius*, id eſt vt imitemini obedientiam eius. Ex his ergo quæ paſſus eſt, diſcamus quanta nos qui puri homines ſumus, oporteat pro obedientia perpeti: pro qua is qui & Deus erat non dubitauit mori. Et hoc modo inquis, non inconueniens erit, ſi dicatur Chriſtus vel obedientiam, vel miſericordiam, ſed aliquid in ſuo corpore didiciſſe, dum tamen ſibi in ſua perſona nil quod ſe ante latuerit credatur ex tempore potuiſſe accedere. Sicq; ipſe ſit qui miſereri doceat aut obedire; ipſe qui diſcat quia caput & corpus vnus eſt Chriſtus.

Alia expoſitio.
Chriſtus quomodò didicit, quæ nihil v quam neſciuit.
Chriſti tormenta nobis meræ obedientiæ documenta.
x Philip. 2. b
y 1. Pet. 2. d

8. Non nego hunc intellectum, quin rectus ſit. Sed ex alio loco ipſius epiſtolæ, ſuperior interpretatio videtur approbari vbi dictum a, *Nuſquam enim angelos apprehendit, ſed ſemen Abrahæ apprehendit, vnde debuit per omnia fratribus ſimilari, vt miſericors fieret.* Puto quod hæc verba ſic ad caput referenda ſunt, vt corpori penitus aptari non poſſint. De Verbo vtique Dei dictum eſt *quod non angelos apprehendit*, hoc eſt non in vnam ſibi perſonam aſſumpſit, *ſed ſemen Abrahæ.* Neque enim legitur, Verbum angelus factum eſt, ſed *Verbum caro factum eſt* [b], & caro de carne Abrahæ, iuxta promiſſionem quæ illi primum facta eſt, vnde, id eſt ex qua ſeminis aſſumptione, debuit per omnia fratribus ſimilari, id eſt oportuit ac neceſſe fuit vt ſimilis nobis paſſibilis, noſtrarum omnia (excepto peccato) genera miſeriarum percurreret. Si quæris qua neceſſitate, *vt miſericors*, inquit *fieret*. Et hoc, ais, cur non rectè ad corpus referri poteſt? Sed audi, quod paulo poſt ſequitur. *In eo enim in quo paſſus eſt ipſe & tentatus, potens eſt & eis qui tentantur auxiliari* [c]. In quibus verbis quid melius intelligi poſſit non video: niſi quod ideo pati ac tentari, omnibuſq; abſque peccato, humanis voluit communicare miſeriis (quod eſt per omnia fratribus ſimilari) vt ſimiliter paſſis ac tentatis miſereri ac compati ipſo diſceret experimento.

Prior expoſitio confirmatur.
a Hebr. 2. d
b Ioan. 1. b
c Hebr. 2. d
Mira ac elegans commentatio ad erigendam hominum in Chriſtum fiduciã.

9. Quo quidem experimento non dico vt ſapientior efficeretur, ſed propinquior videretur, quatenus infirmi filii Adam, quos ſuos fieri & appellari fratres non dedignatus eſt [d], ſuas illi infirmitates committere non dubitarent, qui ſanare illas & poſſet vt Deus, & vellet vt proximus, & cognoſceret vt eadem paſſus. Vnde Eſaias *virum* eum appellat *dolorum, & ſcientem infirmitatem* [e]. Et Apoſtolus. *Non enim habemus*, inquit, *pontificem qui non poſſit compati infirmitatibus noſtris* [f]. Vnde autem poſſit indicans adiungit: *Tentatum autem per omnia pro ſimilitudine abſque peccato.* Beatus quippe Deus, beatus Dei filius, in ea forma qua non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Patri [h], procul dubio impaſſibilis, priuſquam ſe exinaniſſet formam ſerui accipiens, ſicut miſeriam & ſubiectionem expertus non erat, ſic miſericordiam vel obedientiam non nouerat experimento. Sciebat quidem per naturam, non autem ſciebat per experientiam. At vbi minoratus eſt non ſolum à ſeipſo, ſed etiam paulo minus ab angelis, qui & ipſi impaſſibiles ſunt per gratiam, non per naturam, vſque ad illam formam in qua pati & ſubici poſſet, quod vtique (ſicut dictum eſt) in ſua non poſſet; & in paſſione expertus eſt miſericordiam, & in ſubiectione obedientiam. Per quam tamen experientiam non illi (vt dixi) ſcientia, ſed nobis fiducia creuit, dum ex hoc miſero genere cognitionis, is à quo longè erraueramus, factus eſt propior nobis. Quando enim illi appropinquare auderemus in ſua impaſſibilitate manenti? Nunc autem Apoſtolo ſuadente [i], monemur, cum *fiducia adire thronum gratiæ* ipſius, quem nimirum, ſicut alibi ſcriptum eſt [k], *languores noſtros tuliſſe, & dolores noſtros portaſſe* cognoſcimus: & in eo quo paſſus eſt ipſe, nobis compati poſſe non dubitamus.

d Hebr. 2. c
e Eſa. 53. c
f Hebr. 4. d
g Ibidem.
h Philip. 2. a
Chriſti ſcientia experimentalis.
i Hebr. 4. d
k Eſa. 53. b

10. Non ergo debet abſurdum videri, ſi dicitur Chriſtum non quidem aliquid ſcire cœpiſſe, quod aliquando neſcierit: ſcire tamen alio modo miſericordiam ab æterno per diuinitatem & aliter in tempore didiciſſe per carnem. Vide ne & ſimili locutionis modo illud dictum ſit, quòd Dominus requirentibus diſcipulis de die vltimo ſe neſcire reſpondit [l]. Nam quomodo diem illum ille neſciebat, in quo omnes ſapientiæ & ſcientiæ theſauri ſunt abſconditi [m]? Cur ergo ſe ſcire negabat, quod certum eſt quia neſcire non poterat? Nunquid fortè mendaciter eos voluit celare, quod vtiliter non valuit innoteſcere? Abſit. Sicut nihil ignorare poterat, cum ſapientia ſit, ſic nec mentiri, cum veritas ſit. Sed volens diſcipulos ab inutilis inquiſitionis curioſitate compeſcere, quod inquirebant, ſe ſcire negauit: non omnimodo quidem, ſed tali quodammodo, quod negare veraciter potuit. Nam etſi ſuæ diuinitatis intuitu æquè omnia præterita ſcilicet præſentia atque futura perluſtrando, diem quoque illum palam habebat: non tamen vllis carnis ſuæ ſenſibus experiendo agnouerat. Alioquin iam ſpiritu oris ſui Antichriſtum interfecerat: iam auribus ſui corporis Archangelum vociferantem, & tubam ſonantem, in quo ſtrepitu mortui ſuſcitandi ſunt, audierat: iam oculis ſuæ carnis oues hœdoſque, qui ab inuicem ſegregandi ſunt, perſpexerat.

l Mar. 13. d
m Col. 2. a
Quomodo Chriſtus neſciuit diem iudicii.

11. Deniq; vt intelligas quod illa tantum cognitione quæ per carnem fit, ſe illum diem neſcire perhibuerit, vigilanter reſpondens: non ait, nec ego ſcio, ſed *nec ipſe*, inquit, *filius hominis ſcit*. Quid eſt filius hominis, niſi nomen aſſumptæ carnis? Quo ſiquidem nomine intelligi datur, quia dicens ſe aliquid neſcire, non iuxta quod Deus eſt, ſed ſecundum hominem loquitur. Alias quippe loquens de ſe ſecundum ſuam diuinitatem, non filius vel filium hominis: ſed, ego, vel me, ſæpius ponere conſueuit: vt ibi [n]: *Amen dico vobis, antequam Abraham fieret, ego ſum.* Ego ſum, ait, non filius hominis eſt. Nec dubium, quin de illa eſſentia diceret qua ante Abraham & ſine initio eſt, non qua poſt Abraham & ex Abraham factus eſt. Alibi quoque hominum de ſe opinionem à diſcipulis inquirens. *quem dicunt*, inquit [o], *homines eſſe*: non me, ſed *filium hominis*. Rurſus eoſdem interrogans, quid de ſe, ipſi quoque ſentirent: *vos autem*, non quem filium hominis, ſed *quem me*, ait, [p] *eſſe dicitis?* Carnalis videlicet populi ſententiam de carne inquirens, nomen carnis, quod propriè eſt *filius hominis*, poſuit: ſpirituales verò diſcipulos de ſua diuinitate interrogans, non filium hominis, ſed ſignanter, *me*, dixit. Quod denique Petrus intelligens, quid per hoc dixerat, *me*, requiſiti fuiſſent: ſua reſponſione aperuit: tu es, inquiens, non Ieſus filius virginis, ſed *Chriſtus filius Dei* [q]. Quod vtique ſi reſpondiſſet, nihilominus veritatem dixiſſet: ſed in verbis interrogationis ſenſum interrogantis prudenter aduertens, competenter proprieque ad interrogata reſpondit dicens: *tu es Chriſtus filius Dei.*

Retractationem S. Bern. ad calcem huius Tract.
n Ioan. 8. e
o Matt. 16. c
p Ibidem.
q Matt. 16. c

12. Cum igitur videas Chriſtum in vna quidem perſona duas habere naturas vnam qua ſemper fuit, alteram qua eſſe cœpit: & ſecundum ſempiternum ſuum quidem eſſe, ſemper omnia noſſe: ſecundum temporalem verò, multa temporaliter expertum fuiſſe: cur tamen dubitas vt eſſe in tempore cœpit ex carne: ſic carnis quoq; miſerias ſcire cœpiſſe, illo duntaxat modo cognitionis, quem docet defectio carnis? Quod vtique genus ſcientiæ, Protoplaſti ſapientius fœliciuſque neſcirent; quando id at-

Scientia & experientiã inſcienter affectata à protoplaſtis Chr.

ſtis experiendo noſtras miſerias explauit.

tingere niſi ſtultè miſeréque non poterant. Sed plaſmator eorum Deus requirens quod perierat, opus ſuum miſeratus proſecutus eſt, deſcendens & ipſe miſericorditer, quo illi ceciderant miſerabiliter. Voluit experiri in ſe, quod illi faciendo contra ſe merito paterentur. Non ſimili quidem curioſitate, ſed mirabili charitate. Non vt miſer cum miſeris remaneret: ſed vt miſericors factus miſeros liberaret. Factus, inquam, miſericors non illa miſericordia, quam fœlix manens habuit ab æterno: ſed quam mediante miſeria reperit in habitu noſtro. Porrò pietatis opus quod per illam cœpit; in iſta percepit. Non quod ſola illa non poſſet perficere: ſed quia nobis non potuit abſque iſta ſufficere. Vtraque ſiquidem neceſſaria: ſed nobis hæc magis congrua fuit.

Miſericordia Christi humanæ quomodo nobis neceſſaria.

O ineffabilis pietatis excogitatio! Quando nos illam miram miſericordiam cogitaremus, quam præcedens miſeria non informat? Quando illam aduerteremus incognitam nobis compaſſionem, quæ non paſſione præuenta, cum impaſſibilitate perdurat? Attamen ſi illa quæ miſeriam neſcit, miſericordia non præceſſiſſet: ad hanc, cuius miſeria mater eſt, non acceſſiſſet. Si non acceſſiſſet: non attraxiſſet. Si non attraxiſſet non extraxiſſet. Vnde autem extraxit: niſi de lacu miſeriæ, & de luto fecis[a]? Nec illam tamen miſericordiam deſeruit: ſed hanc inſecuit. Non mutauit, ſed multiplicauit, ſicut ſcriptum eſt[z]: *Homines & iumenta ſaluabis Domine, quemadmodum multiplicaſti miſericordiam tuam Deus.*

a Pſal. 39 a
z Pſal. 35 b

CAPVT IV.

Primus Veritatis gradus eſt, Primum ſeipſum attendere, ſeu propriam miſeriam, & infirmitatem agnoſcere.

13. SEd iam ad propoſitum redeamus. Si ergo ſe miſerū fecit, qui miſer non erat, vt experiretur quod & ante ſciebat: quanto magis tu: non dico vt te facias, quod non es: ſed vt attendas quod es, quia verè miſer es, & ſic diſcas miſereri, quia hoc aliter ſcire non potes: ne fortè ſi proximi malum conſideres, & tuum non attendas, mouearis non ad miſerationem, ſed ad indignationem, non ad adiuuandum, ſed ad iudicandum: Denique non ad inſtruendum in ſpiritu lenitatis: ſed ad deſtruendum in ſpiritu furoris. *Vos qui ſpirituales eſtis*, ait Apoſtolus: *huiuſmodi inſtruite in ſpiritu lenitatis.* Apoſtoli conſilium ſiue etiam præceptum eſt, vt manſueto, id eſt, eo ſpiritu fratri ægrotanti ſubuenias; quo tibi vis ſubueniri cum ægrotas. Et vt ſcias qualiter erga delinquentem manſueſcere poſſis: *conſiderans*, inquit, *teipſum: ne & tu tenteris.*

Neſcit miſereri proximo, qui ſe miſerum neſcit.

gt Galat. 6. a

14. Conſiderare liber quam bene diſcipulus veritatis ordinem ſequatur Magiſtri. In beatitudinibus quas ſupra† memoraui: ſicut prius miſericordes quàm mundicordes: ſic prius mites quàm miſericordes pronunciati ſunt. Et Apoſtolus cum ſpirituales hortaretur ad inſtruendum carnales, adiunxit: *in ſpiritu lenitatis.* Inſtructio quippe fratrum pertinet ad miſericordes: ſpiritus lenitatis ad mites. Ac ſi diceret, Inter miſericordes deputari non poteſt, qui in ſemetipſo mitis non eſt. Ecce Apoſtolus apertè oſtendit, quod ſuperius† me oſtenſurum promiſi: prius videlicet veritatem inquirendam eſſe in nobis, quàm in proximis: *conſiderans*, inquiens *teipſum*: id eſt, quàm facilis ad tentandum, quàm pronus ad peccandum: quatenus ex tui conſideratione miteſcas: ſicque ad ſuccurrendum aliis in ſpiritu lenitatis accedas. Alioquin ſi monentem non audis Diſcipulum, arguentem time Magiſtrum[u]. *Hypocrita eiice primum trabem de oculo tuo: & ſic videbis feſtucam eiicere de oculo fratris tui.* Trabes in oculo grandis & groſſa, ſuperbia in mente eſt: quæ quadam corpulentia ſui vana non ſana, tumida non ſolida, oculum mentis obſcurat: veritatem obumbrat: ita vt ſi tuam occupauerit mentem, iam tu te videre, iam te talem qualis es, vel qualis eſſe potes, non poſſis ſentire: ſed qualem te amas talem te vel putes eſſe, vel ſperes fore. Quid enim aliud eſt ſuperbia, quàm (vt quidam ſanctus* diffinit) amor

† Num. 6.
† Num. 6
Prius veritas in nobis quā in proximis inquirenda.
u Matt. 7 a
* S. Aug. l. 14.

propriæ excellentiæ? Vnde & nos poſſumus dicere per contrarium: humilitatem propriæ excellentiæ eſſe contemptum. Amor vero, ſicut nec odium, veritatis iudicium neſcit. Vis iudicium veritatis audire? Sicut audio, ſic iudico. Non ſicut odi; non ſicut amo, non ſicut timeo. Eſt iudicium odii, vt illud[x]: *Nos legem habemus, & ſecundum legem noſtram debet mori.* Eſt & timoris, vt illud, *Si dimittimus eum ſic: venient Romani & tollent noſtrum locum & gentem*[y]. Iudicium vero amoris: vt Dauid de filio parricida: *Parcite*, inquit[z], *puero Abſalon.* Et legibus humanis† ſtatutum; & in cauſis tam eccleſiaſticis, quàm ſecularibus ſeruatum ſcio: ſpeciales amicos cauſantium non debere admitti ad iudicium: ne vel fallant vel fallantur amore ſuorum. Quod ſi culpam amici tuo iudicio amor illius aut minuit, aut prorſus abſcondit: quantò magis amor tui tuum contra te iudiciū fallit?

de Gen. ad lit. c. 14. & alibi.
Amor & odiū corrumpunt iudicium.
x Ioan. 19 b
y Ioan. 11
z 2. Reg. 18.
† l. quæ lurisd. de iurisd. om. iud. c.

15. Qui ergo plenè veritatem in ſe cognoſcere curat, neceſſe eſt vt remota trabe ſuperbiæ quæ oculum arcet à luce, aſcenſiones in corde ſuo diſponat: per quas ſeipsū in ſeipſo requirat; & ſic poſt duodecimum humilitatis ad primum veritatis gradum pertingat. Cum autem veritate inuenta in ſe, imò ſe inuento in veritate dicere potuerit[a]: *Credidi, propter quod locutus ſum, ego autem humiliatus ſum nimis*: aſcendat homo ad cor altum, vt exaltetur veritas, & ad gradum ſecundum perueniens dicat *in exceſſu ſuo, omnis homo mendax*[b]. Putas hunc ordinem Dauid non tenuit? Putas hoc non ſenſit Propheta quod Dominus: quod Apoſtolus, quod & nos poſt ipſos, & per ipſos ſentimus? *Credidi*, inquit, veritati dicenti[c]. *Qui ſequitur me, non ambulat in tenebris. Credidi* ergo ſequendo, *propter quod locutus ſum* confitendo. Quid cōfitendo? Veritatem quam cognoui credendo. Poſtquam autem & credidi ad iuſtitiam; & locutus ſum ad ſalutē: *humiliatus ſum nimis*, hoc eſt, perfectè. Tanquam diceret: Quia veritatem cognitam in me confiteri contra me non erubui: ad perfectionem humilitatis profeci. *Nimis*, enim pro *perfectè* poteſt intelligi: vt ibi[d]: *In mandatis eius volet nimis.* Quod ſi quis contendat, *nimis*, hic pro *valde*, poſitum, non pro *perfectè*, quia & expoſitores idipſum videntur aſtruere: neque hoc diſcordat à ſenſu Prophetæ, vt ſic ſentiamus eum dixiſſe. Ego quidem cū adhuc veritatem non noſſem, aliquid me putabam eſſe, cum nihil eſſem. At poſtquam in Chriſtum credendo, id eſt, eius humilitatem imitando, veritatem agnoui: ipſa quidem exaltata eſt in me ea mea confeſſione: ſed ego *humiliatus ſum nimis*, id eſt, valde vilui mihi ex mea conſideratione.

Ad cognoſcendam in ſe veritatē, remouenda trabes ſuperbiæ.
a Pſal. 115. a
b Ibidem.
Primus Veritatis Gradus vera ſui humiliatio.
c Ioan. 8. b
d Pſal. 111. a
Chriſti humilitas, facit hominē humiliari, i. e. ſibi ipſi vileſcere.

CAPVT V.

Secundus Gradus Veritatis eſt, ex agnitione propriæ infirmitatis, compati miſeriæ proximi.

16. HVmiliatus ergo Propheta in hoc primo gradu veritatis (vt ait in alio pſalmo[e]) *& in veritate tua humiliaſti me*: ſemetipſum attēdat, & ex propria miſeria generalem perpendat, ſicque ad ſecundum tranſiens dicat *in exceſſu ſuo, omnis homo mendax.* In quo exceſſu ſuo? In illo proculdubio quo ſeſe excedens, ac veritati adhærens, ſeipſum diiudicat. In illo ergo exceſſu ſuo dicat non indignando aut inſultando, ſed miſerando & compatiendo, *omnis homo mendax.* Quid eſt, *omnis homo mendax*? Omnis homo infirmus, omnis homo miſer, & impotens, qui nec ſe nec alium poſſit ſaluare. Sicut dicitur *fallax equus ad ſalutem*[f], non quod equus aliquem fallat, ſed quia is ſeipſum fallit qui in fortitudine eius confidit: ſic omnis homo dicitur mendax, id eſt fragilis, mutabilis, à quo ſalus non poſſit vel ſua, vel aliena ſperari: quin potius maledictionem incurrat qui ſpem ſuam in homine ponit[g]. Proficiens itaque humilis Propheta per ducatum veritatis, quodque in ſe lugebat videns in aliis, dum apponit ſcientiam, apponat & dolorem: ac generaliter ſed veraciter dicat, *omnis homo mendax.*

e Pſal. 118.
Secūdus Gradus Veritatis vera compaſſio proximi.
f Pſal. 32. d
g Hier. 17. a

17. Vide quàm lõge aliud ſenſerit de ſe Phariſæus ille ſuperbus. Quid deprompſit in exceſſu ſuo? *Deus gratias ago tibi, quia non ſum ſicut cæteri hominum.* [h] Dum in ſe ſingulariter, aliis arroganter inſultat. Dauid autem aliter. Ait enim: *Omnis homo mendax* [i]. Neminem excipit, ne quem decipiat, ſciens quia omnes peccauerunt, & omnes egent gloria Dei [k], Phariſæus ſe ſolum decipit, quem ſolum excipit, dum cęteros damnat. Propheta ſe non excipit à communi miſeria, ne excipiatur à miſericordia. Phariſæus exſufflat miſericordiam, dum diſſimulat miſeriam. Propheta affirmat tam de omnibus, quàm de ſe, *omnis homo mendax*. Phariſæus confirmat de omnibus præter ſe: *non ſum*, inquiens, *ſicut cæteri hominum.* Et gratias agit non quia bonus: ſed quia ſolus: non tam de bonis quæ habet, quàm de malis, quæ in aliis videt. Nondum de ſuo trabem eiecerat, & feſtucas in oculis fratrum enumerat. Nam ſubdit: [l] *Iniuſti, raptores.* Non fruſtra (vt arbitror) exceſſum à propoſito feci, ſi vtriuſque exceſſus differentiam intellexiſti.

h Luc. 18. b
i Pſal. 115. a
k Rom. 3. a
Phariſæi ſuperbia & Dauidis humilitas allata per antitheſin.
l Luc. 18. b

18. Iam ad propoſitum redeundum eſt. Quos itaque veritas ſibi iam innoteſcere, ac per hoc vileſcere fecit; neceſſe eſt vt cuncta quæ amare ſolebant, & ipſi ſibi amareſcant. Statuentes nimirum ſe ante ſe, tales ſe videre cogant, quales vel à ſe videri erubeſcant. Dumque ſibi diſplicet quod ſunt, & ad id ſuſpirant quod non ſunt, quod vtique per ſe fore diffidunt; vehementer ſeſe lugentes; id ſolum conſolationis inueniunt, vt ſe verè iudices ſui, qui ſcilicet amore veri eſuriant & ſitiant iuſtitiã, vſque ad contemptum ſui diſtrictiſſimam de ſe exigant ſatisfactionem, & de cætero emendationem. Sed cum ſe ad id ſufficere non poſſe conſpiciunt (cum enim fecerint omnia quæ mandata fuerint ſibi, ſeruos ſe inutiles dicunt [m]) de iuſtitia ad miſericordiam confugiunt. Vt autem illam conſequantur, conſilium veritatis ſequuntur: *Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur* [n]. Et hic eſt ſecundus gradus veritatis: quo eam in proximis inquirunt; dum de ſuis aliorum neceſſitates exquirunt; dum ex iis quæ patiuntur, patientibus compatiſcunt.

m Luc. 17. c
n Matt. 5. a

Capvt VI.

Tertius Gradus Veritatis; mundare oculum cordis ad contemplanda cœleſtia & diuina.

19. IN his ergò tribus quæ dicta ſunt, id eſt in luctu pœnitentiæ, in deſiderio iuſtitiæ, in operibus miſericordiæ ſi perſeuerant: à tribus impedimentis, quæ aut ignorantia, aut infirmitate, aut ſtudio contraxerunt, cordis aciem mundant, quò per contemplationem ad tertium veritatis gradum pertranſeant. Hæ ſunt viæ quæ videntur hominibus bonæ, illis duntaxat exceptis, qui lętantur cum malefecerint, & exultant in rebus peſſimis [o]: ac ſe de infirmitate vel ignorantia tegunt ad excuſandas excuſationes in peccatis [p]. Sed fruſtra ſibi de infirmitate, vel ignorantia blandiuntur; qui vt liberius peccent, libenter ignorant, vel infirmantur. Putas primo homini profuit; licet ipſe non libenter peccauit, quod ſe per vxorem tanquam per carnis infirmitatem defendit? [q] Aut primi martyris lapidatores, [r] quoniam aures ſuas continuerunt, per ignorantiam excuſabiles erunt? Qui igitur ſtudio, amore peccandi à veritate ſe ſentiunt alienatos, infirmitate & ignorantia preſſos: ſtudium in gemitum, amorem in mœrorem & infirmitatem conuertant, infirmitatem carnis feruore iuſtitiæ vincant, ignorantiam liberalitate repellant: ne ſi nunc egentem, nudam & infirmam veritatem ignorant, cum poteſtate magna & virtute venientem, terrentem, arguentem, ſerò cum rubore cognoſcant, fruſtra cum tremore reſpondeant [s]: *Quando te vidimus egere, & non miniſtrauimus tibi?* Cognoſcetur certe Dominus iudicia faciens [t], qui nunc ignoratur miſericordiam quærens. Denique videbunt in quem transfixerunt [v]. Similiter & auari quem contempſerunt. Ab omni ergo labe, infirmitate, ignorantia, ſtudioue contracta, flendo, iuſtitiam eſuriendo, operibus miſericordiæ inſiſtendo, mundatur oculus cordis, cui ſe in ſui puritate veritas videndam promittit [x]: *Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt.* Cum ſint itaque tres gradus ſeu ſtatus veritatis: ad primum aſcendimus per laborem humilitatis, ad ſecundum per affectum compaſſionis, ad tertium per exceſſum contemplationis. In primo veritas reperitur ſeuera, in ſecundo pia, in tertio pura. Ad primum ratio ducit, qua nos diſcutimus: ad ſecundum affectus perducit, quo aliis miſeremur: ad tertium puritas rapit, qua ad inuiſibilia ſubleuamur.

o Prou. 2. a
p Pſal. 140. a
q Gen. 3. b
r Act. 7. g
s Matt. 25. d
t Pſal. 9. c
v Ioan. 19. g
x Matt. 5. a

Capvt VII.

Tres Gradus Veritatis iam expoſiti in operatione ſanctiſſimæ Trinitatis adumbrabitur.

20. INtertlucet hic mihi mira quædam ac diuiſa indiuiduæ Trinitatis operatio, ſi quo modo tamen ab homine ſedente in tenebris ineffabilis illa poſſit capi cooperantium ſibi perſonarum diuiſio. In primo ſiquidem gradu Filius, in ſecundo Spiritus ſanctus, in tertio Pater operari videtur. Vis audire Filii operationem? *Si ego,* inquit [a], *laui vobis pedes Dominus & magiſter, quanto magis & vos debetis alter alterius lauare pedes?* Tradebat diſcipulis humilitatis formam veritatis magiſter, qua in primo gradu primum eis veritas innoteſceret. Attendite & opus Spiritus ſancti [b]. *Charitas Dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum qui datus eſt nobis.* Charitas quippe donum eſt Spiritus ſancti, qua fit vt qui ſub diſciplina Filii per humilitatem ad primũ vſque gradum veritatis iam profecerunt: ad ſecundum per compaſſionem proximi, ſub magiſterio ſpiritus ſancti perueniant. Audi & de Patre [c]: *Beatus es Simon Bariona: quia caro & ſanguis non reuelauit tibi, ſed Pater meus qui eſt in cœlis.* Et illud. *Pater filiis notam faciet veritatem tuam* [d]. Et, *Confiteor tibi Pater, quia abſcondiſti hæc à ſapientibus, & reuelaſti ea paruulis* [e]. Vides quia quos verbo & exemplo prius Filius humiliauit: ſuper quos deinde Spiritus charitatem effudit: hos tandem in gloria Pater recepit? Filius facit diſcipulos: Paracletus conſolatur amicos: Pater exaltat filios. Quia vero non ſolum Filius, ſed & Pater & Spiritus ſanctus veraciter veritas appellantur: conſtat quod vna eademque veritas ſeruata proprietate perſonarum, tria hæc in trib[us] gradibus operatur. Primo ſcilicet inſtruit: vt magiſter. Secundò conſolatur: vt amicus vel frater. Tertiò aſtringit; vt filios pater.

a Ioan. 13. b
b Rom. 5. a
c Matt. 16. c
d Iſa. 38. d
e Matt. 11. d

21. Dei quippe filius, Verbum ſcilicet ac ſapientia Patris primum quidem illam animæ noſtræ potentiam quæ *Ratio* dicitur, cum reperit carne depreſſam, peccato captiuam, ignorantia cæcam, exterioribus deditam; clementer aſſumens, potenter erigens, prudenter inſtituens, introrſum trahens, ac mirabiliter vtens, tanquam pro ſe vicaria ipſam ſibi iudicem ſtatuit, ita vt pro reuerentia verbi cui coniungitur, ipſa ſui accuſatrix, teſtis, & iudex, contra ſe veritatis fungatur officio. Ex qua prima coniunctione Verbi, & Rationis, humilitas naſcitur. Aliam deinde partem quæ dicitur *Voluntas*, veneno quidem carnis infectam, ſed iam ratione diſcuſſam Spiritus ſanctus dignanter viſitans, ſuauiter purgans, ardenter afficiens; miſericordem facit; ita vt more pellis quæ vncta extenditur; ipſa quoque vnctione perfuſa cœleſti, vſque ad inimicos per affectum dilatetur. Et ſic ex hac ſecunda coniunctione Spiritus Dei & voluntatis humanæ, charitas efficitur. Vtramque vero partem, Rationem ſcilicet & Voluntatem: alteram verbo veritatis inſtructam: alteram ſpiritu veritatis afflatam: illam hyſſopo humilitatis aſperſam: hanc igne charitatis ſuccenſam, tandem iam perfectam animam, propter humilitatem ſine macula, propter charitatem ſine ruga: cum nec voluntas rationi repugnat, nec ratio veritatem diſſimulat, glorioſam ſibi ſponſam Pater conglutinat: ita vt nec ratio de ſe, nec voluntas de proximo cogitare ſinatur: ſed hoc ſolum beata illa anima dicere delectetur [f]: *Introducta*

NOTA. Quomodo copulam Rationis Filio: Voluntati a Spir. S. vtrique vero Patri attribuat.

f Cant. 1. a

me rex in cubiculum ſuum. Digna certè quæ de ſchola humilitatis: in qua primum ſub magiſtro filio ad ſeipsã A intrare didicit iuxta comminationem † ad ſe factam: *Si ignoras te, egredere & paſce hædos tuos*: digna ergo quæ de ſchola illa humilitatis duce Spiritu ſancto in cellam charitatis, quæ nimirum proximorum pectora intelligẽda ſunt: per affectionem introduceretur: vnde ſuffulta floribus, ac ſtipata malis, bonis ſcilicet moribus & virtutibus ſanctis, ad regis demum cubiculum, cuius amore languet, admittetur. Ibi modicum hora videlicet quaſi dimidia ſilentio facto in cœlo, inter deſideratos amplexus ſuauiter quieſcens ipſa quidem dormit, ſed cor eius vigilat, quo vtique interim veritatis arcana rimatur: quorum poſtmodum memoria ſtatim ad ſe reditura paſcatur. Ibi videt inuiſibilia, audit ineffabilia, quæ non licet homini loqui. Excedunt quippe omnem illam, quam nox nocti indicat, ſcientiam. Dies tamen diei eructat verbum, & inter ſapientes ſapientiam loqui: & ſpiritualibus ſpiritualia licet conferre.

Ibidem. a
† al. commonitionem.

Capvt VIII.

Gradus iidem in raptu S. Pauli declarantur.

22. PVtas hos gradus Paulus non tranſierit: qui vſque ad tertium cœlum ſe raptum fuiſſe teſtatur g? Sed quare raptum, & non potius ductum: Vt videlicet ſi tantus Apoſtolus raptum ſe dicit fuiſſe: quo nec doctus ſciuit, nec ductus potuit ire: me qui proculdubio minor ſum Paulo, ad tertium cœlum nulla mea virtute, nullo meo labore peruenire poſſe præſumam: ne vel de virtute confidam: vel pro labore diffidam. Qui enim docetur aut ducitur: ex hoc ipſo quod docentem vel ducentem ſequitur, laborare conuincitur, & aliquid ex ſe agit, vt ad deſtinatum locum vel ſenſum pertrahatur, ita vt dicere poſſit h: *Non autem ego, ſed gratia Dei mecum.* Qui vero rapitur, non ſuis viribus ſed alienis innixus tanquam neſcius quocunque portatur: nec de toto in ſe, nec de parte gloriatur: vbi nec per ſe, nec cum alio aliquid operatur. Ad primum itaque ſiue ad medium cœlum: ductus vel adiutus Apoſtolus aſcẽdere potuit: ad tertium autem vt perueniret, rapi oportuit. Nam ad hoc & Filius legitur deſcendiſſe, vt vocaret & iuuaret aſcenſuros ad primum: & Spiritus ſãctus miſſus fuiſſe, qui perduceret ad ſecundum. Pater vero licet Filio & Spiritui ſancto ſemper cooperetur: nunquam tamen aut de cœlo deſcendiſſe: aut ad terras legitur miſſus fuiſſe. Lego certè quod *miſericordia Domini plena eſt terra* f, & *pleni ſunt cœli & terra gloria tua*, & multa huiuſmodi. Lego & de Filio. *Poſtquam venit plenitudo temporis: miſit Deus filium ſuum* k. Et ipſe Filius loquitur de ſe: *Spiritus Domini miſit me* l. Et per eundem Prophetam m. *Et nunc*, inquit, *Dominus miſit me & ſpiritus eius.* Lego & de Spiritu ſancto. *Paracletus autẽ Spiritus ſanctus, quem mittet Pater in nomine meo* n. Et, *cum aſſumptus fuero, mittam vobis eum* o: haud dubium quin Spiritum ſanctum. Patrem autẽ in ſua perſona, licet nuſquam non ſit: nuſquam tamen inuenio niſi in cœlis, vt in Euangelio p. *Et pater me*us *qui in cœlis eſt.* Et in oratione q. *Pater noſter qui es in cœlis.*

g 2. Cor. 12. a
h 1. Cor. 15. b
Ratio raptus S. Pauli expoſitus.
f Pſal. 32. a
Deſcendere de Cœlo, aut mitti non cõuenit Patri, ſed Filio, & Sp. ſancto.
k Galat. 4. a
l Eſa. 61. a
m Eſa. 48. c
n Ioan. 14. d
o Ioan. 16. b
p Matt. 23. a
q Matt. 6. b

23. Vnde nimirum colligo, quod quia Pater non deſcendit: Apoſtolus vt eum videret, ad tertium cœlum aſcẽdere quidem non potuit, quo tamen ſe raptum memorauit. Denique *nemo aſcendit in cœlum niſi qui deſcendit* D *de cœlo filius hominis* r. Et ne putes de primo dictum vel ſecundo: dicit tibi Dauid f: *A ſummo cœlo egreſſio eius*, Ad quod iterum non ſubito raptus, non furtim ſublatus, ſed *videntibus*, inquit t, *illis*, id eſt, Apoſtolis *eleuatus eſt*. Non ſicut Helias, qui vnum u: non ſicut Paulus: qui nullum: vix enim vel ſeipſum teſtem aut arbitrum habere potuit, ipſo perhibẽte x: *Neſcio, Deus ſcit*: ſed vt omnipotens, qui quando voluit deſcendit, quando voluit aſcendit, pro ſuo arbitrio arbitros & ſpectatores, locum & tempus, diem & horam expectans: videntibus illis quos ſcilicet tanta viſione dignatur: eleuatus eſt. Raptus eſt Paulus, *raptus* eſt Helias y, *tranſlatus* A eſt Enoch. z. Redemptor noſter legitur *eleuatus* a, hoc eſt, ex ſeipſo leuatus: non aliunde adiutus. Denique non currus vehiculo, non angeli adminiculo, ſed propria virtute ſublatum *ſuſcepit eum nubes ab oculis eorũ* b. Cur hoc? An feſſum iuuit? An pigrum impulit? An cadentem ſuſtinuit? Abſit. Sed ſuſcepit eum ab oculis carnalibus diſcipulorum: qui & ſi Chriſtum nouerant ſecundum carnem, ſed vltra iam non noſcerent. Quos ergo per humilitatem ad primum cœlum Filius vocat; hos in ſecundo per charitatem Spiritus aggregat, ad tertium per cõtemplationem Pater exaltat. Primo humiliantur in veritate, & dicunt c: *In veritate tua humiliaſti me.* Secundo congaudent veritati, & pſallunt: *Ecce quam bonum, & quam iucundum habitare fratres in vnum* d. De charitate quippe ſcriptum eſt e. *Congaudet autem veritati.* Tertio ad arcana veritatis rapiuntur, & aiunt: *Secretum meum mihi, ſecretum meum mihi* f.

r Ioan. 3. b
ſ Pſal. 18. a
t Actor. 1. b
u 4. Reg. 2. c
x 2. Cor. 12. c
y 4. Reg. 2. b
z Eccli. 44.
a Actor. 1. b
b Ibidem.
c Pſal. 118. b
d Pſal. 132. a
e 1. Cor. 13. b
f Eſa. 24. c

Capvt IX.

Gemitus & ſuſpiria S. Bernardi, ad aſcenſum per gradus Veritatis anhelantis.

B SEd quid ego miſer ſuperflua magis loquacitate, quã ſpiritus viuacitate duos cœlos ſuperiores percurro, qui manib' pedibuſque repens adhuc ſub inferiore laboro? Ad quod tamen iam ipſo iuuante quo & vocante mihi ſcalam erexi. Illic ſiquidem iter eſt quo oſtendat mihi ſalutare Dei. Iam Dominum deſuper innixum ſuſpicio, iã ad vocem veritatis exulto. Vocauit me, & ego reſpondi illi: Operi manuum tuarum porriges dexteram g. Tu quidem Domine greſſus meos dinumeras: ſed ego lentus aſcenſor, feſſus viator, diuerticula quæro. Væ mihi ſi tenebræ me comprehendant; aut ſi mea fuga fiat in hyeme, vel in ſabbato: dum nunc ad lucẽ cum tempus acceptabile & dies ſalutis ſint, proficiſci diſſimulo. Quid moror? Ora pro me fili, frater, ſocie, & particeps profectus mei ſi quis eſt in Domino. Ora omnipotentem quatenus ſic pigrum roboret pedem, vt tamen non veniat mihi pes ſuperbiæ. Et ſi enim pes piger, vt ad veritatis gradum aſcendat, idoneus non eſt: tolerabilior tamen eſt iſto, qui in ea ſtare non poteſt, vt habes ibi h: *Expulſi ſunt nec potuerunt ſtare.* 24.

g Iob 14.

C Et hoc quidem de ſuperbis. Sed quid de illorum capite? Quid de illo qui dicitur i *rex ſuper omnes filios ſuperbiæ*? Et *ipſe*, inquit k, *in veritate non ſtetit*. Et alibi l *Videbam Satanam cadentem de cœlo.* Quare hoc, niſi propter ſuperbiam? Væ mihi, ſi & me viderit, qui alta à lõgè cognoſcit, ſuperbientem: & illam in me terribilẽ intonet vocem: Tu quidem filius excelſi eras, ſed ſicut homo morieris, & ſicut vnus de principibus cades m. Quis non ab huius tonitrui voce formidet? O quàm ſalubrius ad tactum Angeli neruus fœmoris Iacob emarcuit n: quam Angeli ſuperbientes intumuit, euanuit, ruit. Vtinam & meum neruum angelus tangat vt marceſcat: ſi forte ex hac infirmitate incipiam proficere, qui ex mea firmitate non poſſum niſi deficere. Lego profecto o: *Quod infirmum eſt Dei, fortius eſt hominibus.* Sic quoque Apoſtolus de ſuo neruo conqueſtus, quem angelus non Domini, ſed Satanæ colaphizabat, reſponſum audiuit: *Sufficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate perficitur* p. Quæ virtus? Ipſe Apoſtolus reſpondeat q: *Libenter gloriabor in infirmitatibus meis, vt inhabitet in me virtus Chriſti.* D Sed nondum forſitan intelligis de qua ſpecialiter dixerit, quia Chriſtus omnes virtutes habuit. Sed cum omnes habuerit, præ omnibus tamen vnam, id eſt, humilitatem nobis in ſe commendauit, cum ait r: *Diſcite à me quia mitis ſum, & humilis corde.*

h Pſal. 35. d
Ibidem.
25.
i Iob. 41. d
k Ioan. 8. f
l Luc. 10. c
m Pſal. 81. b
n Geneſ. 32. g
o 1. Cor. 1. d
p 2. Cor. 12. a
q Ibidem.
r Matt. 11. d

Libenter igitur & ego Domine Ieſu gloriabor ſi potero, in mea infirmitate, in meo nerui contractione, vt tua virtus, id eſt, humilitas perficiatur in me. Nam ſufficit mihi gratia tua: cum defecerit virtus mea. Pedem profecto gratiæ fortiter figens, & meum qui infirmus eſt, leniter trahens, ſecurus aſcendam per ſcalam humilitatis, donec veritati adhærens, ad latitudinẽ tranſeam cha- 26.

s Pſal. 30. b

ueritatis. Tunc pſallam cum gratiarum actione, & dicā[s]: *Statuiſti in loco ſpecioſo pedes meos.* Sic arcta via cautius inceditur ſtrictim, ſic ardua ſcala tutius pedetentim aſcenditur: ſic miro modo licet pigrius, ad veritatem tamen firmius claudicando aſcenditur. Sed heu mihi, quia incolatus meus prolongatus eſt[t]. Quis dabit mihi pennas ſicut columbæ[u], quibus celerius volem ad veritatem, vt iam requieſcam in charitate? Quæ quoniam deſunt, deduc me Domine in via tua, & ingrediar in veritate tua[x], & veritas liberabit me. Væ mihi quod de illa deſcendi. Niſi enim prius leuiter, inaniter deſcendiſſem, in aſcendendo tam diu tam grauiter non laboraſſem. Sed quid dico, deſcendi? Nam fortaſſe rectius cecidi dixerim, niſi quia fortè ſicut nemo repente fit ſūmus, ſed gradatim quiſque aſcendit: ſic nemo repente fit peſſimus, ſed paulatim deſcendit. Alioquin quomodo ſtabit illud[y]: *Impius cunctis diebus vitæ ſuæ ſuperbit?* Denique ſunt viæ quæ videntur hominibus bonæ, & tamen ad malum deducunt.

t Pſal. 119. a
u Pſal. 54. b
y Iob 15. d

27. Eſt ergo via deſcenſionis, ſicut & aſcenſionis. Et via eſt ad bonum, & via eſt ad malum. Caue malam, elige bonam. Si per te non potes, ora cum Propheta, & dic. *Viam iniquitatis amoue à me*[z]. Quomodo? *Et de lege tua miſerere mei:* illa ſcilicet lege quam dediſti delinquētibus veritatem. De quibus vnus ego ſum, qui verè à veritate cecidi. Sed nunquid qui cadit, non adiiciet vt reſurgat? Propter hoc *viam veritatis elegi*[a], qua aſcendā humiliatus, vnde ſuperbiendo deſcendi. Aſcendam, inquam, & pſallam. *Bonum mihi Domine quòd humiliaſti me: bonum mihi lex oris tui, ſuper millia auri & argenti*[b]. Duas tibi vias videtur Dauid propoſuiſſe, ſed vnam noueris eſſe; ipſam tamen à ſe diuerſam, & diuerſis nominibus appellatam, aut *iniquitatis* propter deſcendentes, aut *veritatis* propter aſcendentes: quia & iidem gradus ſunt aſcendentium in ſolium, & deſcendentium & eadem via accedentium ad ciuitatem, & recedentium: & vnum oſtium eſt ingredientium domum, & egredientiū. Per vnam denique ſcalam aſcendentes angeli & deſcēdentes Iacob apparuerunt[c]. Quorſum ſpectant hæc? Vt videlicet ſi ad veritatem redire cupis, non neceſſe ſit viam quærere nouam quam non noſti; ſed notam qua deſcendiſti, quatenus reciprocis greſſibus tua ipſe veſtigia ſequens, per eoſdem gradus humiliatus aſcendas, per quos ſuperbiendo deſcenderas: ita vt qui duodecimus ſuperbiæ fuit deſcendenti, primus humilitatis ſit aſcendenti. Vndecimus, inueniatur ſecundus. Decimus, tertius. Nonus, quartus. Octauus, quintus. Septimus, ſextus. Sextus, ſeptimus. Quintus, octauus. Quartus, nonus. Tertius, decimus. Secundus, vndecimus. Primus, duodecimus. Quibus ſuperbiæ gradibus in te inuentis, imò recognitis, iam non laboras in quærendo viam humilitatis.*

z Pſal 118. a
a Pſal. 118. d
b Ibidem.
Via Iniquitatis & Veritatis, quomodò vna.
c Geneſ. 28. c
Iidem gradus aſcendentiū, qui deſcendētium.
Gradus humilitatis, & ſuperbiæ quomodo ſibi correſpōdeāt.
*Huic oppoſitus 12. Gradus Humilitatis, qui eſt, Corde & corpore monachum oſtendere, perſeſſum oculorum cuſtodiā.

ALTERA PARS TRACTATVS:

De XII. Gradibus SVPERBIÆ.

CAPVT X.

De primo Superbiæ gradu, qui eſt Curioſitas.

28. Curioſitas, quibus indiciis deprehēdatur.

PRimus itaque ſuperbiæ gradus eſt *Curioſitas*. Hanc autem talibꝰ indiciis deprehendes. Si videris monachum, de quo prius benè confidebas, vbicunque ſtat, ambulat, ſedet, oculis incipientem vagari, caput erectum, aures portare ſuſpenſas, è motibus exterioris hominis interiorem immutatum agnoſcas. Vir quippè peruerſus annuit oculo, terit pede, digito loquitur[d], & ex inſolenti corporis motu, recens animæ morbus deprehenditur. Quam, dum à ſui circumſpectione torpeſcit incuriâ ſui, curioſam in alios facit. Quia enim ſeipſam ignorat, foras mittitur: vt hœdos paſcat[e]: hœdos quippe qui peccatum ſignificant, rectè oculos aureſque appellauerim: quoniam ſicut mors per peccatum in orbem, ſic per has feneſtras intrat ad mentem. In his ergo paſcendis ſe occupat curioſus, dum ſcire non curat qualem ſe reliquerit intus. Et verè ſi te vigilanter homo attendas, mirum eſt ſi ad aliud vnquam intendas. Audi curioſe Salomonem, audi ſtulte Sapientem. *Omni cuſtodia, inquit*[f], *cuſtodi cor tuum:* vt omnes videlicet ſenſus tui vigilent ad id vnde vita procedit cuſtodiendum. Quo enim à te, ô curioſe recedis? Cui te interim committis? Vt quid audes oculos leuare ad cœlum, qui peccaſti in cœlum? Terram intuere, vt cognoſcas teipſum. Ipſa te tibi repræſentabit, quia terra es, & in terram ibis.

d Pro. 6. b
e Cant. 1. c
f Prou. 4.

29. Duabus tamen cauſis inculpabiliter oculos leuas, vt vel petas auxilium, vel impendas. Leuauit oculos Dauid in montes[g], vt peteret: Leuauit & Dominus ſuper turbas[h], vt impenderet. Alter miſerabiliter, alter miſericorditer, ambo inculpabiliter. Tu quoque ſi locum, tempus & cauſam conſiderans tua vel fratris neceſſitate oculos leuas: non ſolum non culpo, ſed & plurimum laudo. Hoc enim excuſat miſeria, illud commendat miſericordia. Sin alias, non Prophetæ, non Domini: ſed Dinæ[i] aut Euæ, imò ipſius Satanæ imitatorem te dixerim. Dina namque dum ad paſcendos hœdos egreditur, ipſa patri, & ſua ſibi virginitas rapitur. O Dina quid neceſſe eſt vt videas mulieres alienigenas? Qua neceſſitate? Qua vtilitate? An ſola curioſitate? Et ſi tu ocioſè vides, ſed non ocioſè videris. Tu curioſè ſpectas, ſed curioſius ſpectaris. Quis crederet tunc illam tuam curioſam ocioſitatem, vel ocioſam curioſitatem, fore poſt ſic non ocioſam, ſed tibi, tuis, hoſtibuſque tam pernicioſam?

g Pſal. 120. a
h Marc. 6. b
Iuſtæ cauſæ leuandi oculos.
i Gen. 34. a
Dinæ curioſitas pernicioſa.

30. Tu quoque ô Eua in paradiſo poſita es, vt cum viro tuo operareris & cuſtodires illum[k]: ſi iniunctum perfeceris, quandoque tranſitura ad melius: vbi nec opus ſit te in aliquo opere occupari, nec de cuſtodia ſollicitari. Omne lignum paradiſi tibi conceditur ad veſcendum, præter illud, quod dicitur *ſcientia boni & mali*. Si enim cætera bona ſunt, & ſapiunt bonum: quid eſt opus edere de ligno, quod ſapit etiam malum? Non plus ſapere: quàm oportet ſapere[l]. Sapere enim malum: ſapere nō eſt, ſed deſipere. Serua ergo commiſſum, expecta promiſſum: caue prohibitum, ne perdas conceſſum. Quid tuam mortem tam intentè intueris? Quid illo tam crebro vagantia lumina iacis? Quid ſpectare libet, quod manducare non licet? Oculos, inquis, tendo: non manum. Non eſt interdictum ne videam, ſed ne comedam. An non licet oculos quo volo leuare, quos Deus in mea poſuit poteſtate? Ad quod Apoſtolus[m]: *Omnia mihi licent, ſed non omnia expediunt.* Et ſi culpa non eſt, culpæ tamen indicium eſt. Niſi enim mens minus ſe curioſè ſeruaret, tua curioſitas tempus vacuum non haberet. Etſi culpa non eſt, culpæ tamen occaſio eſt. & indicium commiſſæ, & cauſa eſt committendæ. Te enim intenta ad aliud, latenter interim in cor tuum ſerpens illabitur, blandè alloquitur. Blanditiis rationem, mendaciis timorem compeſcit: *nequaquam*, inquiens[n], *morieris*. Auget curam, dum incitat gulam. Acuit curioſitatem, dum ſuggerit cupiditatem. Offert tandem prohibitum, & aufert conceſſum. Porrigit pomum, & ſurripit paradiſum. Hauris virus peritura, & perituros paritura. Perit ſalus: non deſinit partus. Naſcimur, morimur, ideoque naſcimur morituri, quia prius morimur naſcituri. Propterea graue iugum ſuper omnes filios tuos vſq; in hodiernum diem.

k Geneſ. 2. c
Ibidem. a
l Rom. 12. a
Euæ curioſitas pulchrè perſtringitur.
m 1. Cor. 6. c
Oculorum curioſitas culpæ occaſio.
n Geneſ. 3.

31. Sed & tu ſignaculum ſimilitudinis, non in paradiſo, ſed in deliciis paradiſi Dei poſitus es. Quid amplius quærere debeas? Plenus ergo ſapientia, & perfectus decore, altiora te ne quæſieris, & fortiora te ne ſcrutatus fueris[o]. Sta in te, ne cadas à te, ſi ambulas in magnis & in mirabilibus ſuper te. Sed quid interim ex obliquo intendis ad aquilonem? Iam te video, iam te perſpicio neſcio quæ ſupra te curioſius alta rimantem. *Ponam*, inquis[p], *ſedem meam ad aquilonem*. Cæteris aſtantibus cœlicolis, dum tu ſolus ſedere affectas, fratrum concordiam, totius cœleſtis patriæ pacem, ipſius, quantum in te eſt, quietem Trinitatis infeſtas. Quo te tua, miſer,

o Eccli. 3. c
p Eſa 14. d
Luciferi curioſitas.

curioſitas duxit, vt præſumptione ſingulari non dubites omnibus ſcandalum, iniuriam facere regi? Millia millium miniſtrant ei, & decies centena millia aſſiſtunt ei [q]: vbi nemo ſedere perhibetur, niſi ſolus is qui ſedet ſuper Cherubim, cui à cæteris miniſtratur: & tu neſcio quæ præ cæteris perſpiciendo differentius, curioſius inquirendo, irreuerentius perruadendo, ſedem tibi collocas in cœlo, vt ſis ſimilis Altiſſimo? Quo fine? Qua fiducia? Metire incipiens vires, penſa finem, excogita modum. Sciente hoc Altiſſimo præſumis, an neſciente? Volente, an non volente? Sed quomodo malum quodcunque machinaris, aut velle, aut ignorare poteſt, cuius optima voluntas, cuius perfecta ſcientia eſt? Nunquid autem & ſcire & nolle non dubitas, ſed non poſſe reſiſtere putas? At verò ſi te conditum eſſe dubitaueris, dubitare te non crediderim de omnipotentia, ſiue de omnimoda ſcientia ac bonitate conditoris, qui te de nihilo potuit, talem ſciuit, tantum condere voluit. Quomodo ergo Deum conſentire æſtimas, quod fieri nolit ac refellere poſſit? An forte in te video compleri, imò à te initiari, quod poſt te & per te à tui ſimilibus in terris frequentatum ſolet vulgariter dici: Priuatus dominus temerarios nutrit? An oculus tuus nequam eſt, quia ille bonus? De cuius bonitate dum fiduciam temerariam ſumis: factus es & contra ſcientiam impudens, & contra potentiam audax.

q Dan. 7. b.

Contemplatio mira & elegans ſuper inſcientia & temeritate Luciferi. vſque ad num. 38.

32. Hoc eſt enim, ô impie, hoc eſt quod cogitas: hæc eſt iniquitas quam meditaris in cubili tuo, & dicis: Putas creator opus ſuum deſtruat? Scio quidem quia non latet Deum qualiſcunque cogitatio mea, Deus enim eſt. Nec placet ei talis cogitatio mea, quia bonus eſt. Sed nec ſi velit effugiam manus eius, quia potens eſt. Nunquid tamen mihi timendum eſt? Si enim cum bonus ſit, non poteſt illi placere malum meum, quanto minus ſuum? Meum quippe dixerim contra eius voluntatem aliquid velle, ſuum autem, ſi vindicet ſeſe. Tam ergo quodcunque ſcelus non valet velle vlciſci, quàm nec vult, nec valet ſua bonitate priuari. Fallis te miſer, fallis te, non Deum. Te, inquam, fallis, & mentitur iniquitas ſibi, non Deo. Doloſe quidem agis, ſed in conſpectu eius. Te ergo fallis, non Deum. Et quia de magno eius bono in te, tu magnum in eum excogitas malum: merito iniquitas tua inuenitur ad odium. Quæ maior eſt iniquitas: quàm vt inde à te creator contemnatur, vnde plus amari merebatur? Quæ maior iniquitas quam cum de potentia Dei non dubites quin te ſcilicet deſtruere poſſit, qui condere potuit, confiſus tamen de multa eius dulcedine, quia ſperas eum nolle vindicare cum poſſit, mala pro bonis, odium pro dilectione retribuas?

Grandis iniquitas inde offendere Deum, vnde magis merebaris amari.

33. Hæc, inquam, iniquitas, non ira momentanea, ſed odio digna eſt ſempiterno, qua tuo dulciſſimo & altiſſimo Domino, licet inuito, deſideras tamen ac ſperas æquari, quatenus ſemper videat quod doleat: dum te ſocium habeat cum nolit, nec deiiciat cùm poſſit, quin potius eligat ipſe dolere, quam te patiatur perire. Poſſit quidem deiicere ſi velit, ſed præ dulcedine (vt æſtimas) velle non poſſit. Certè ſi talis eſt qualem putas, tantò nequior agis, ſi non amas. Et ſi ille patitur aliquid fieri contra ſe potius quam ipſe aliquid faciat contra te, quanta malitia eſt vt vel tu non parcas illi, qui ſibi non parcit parcendo tibi? Abſit tamen ab eius perfectione vt quia dulcis eſt, iuſtus non ſit: quaſi ſimul dulcis & iuſtus eſſe non poſſit: cum melior ſit iuſta dulcedo, quam remiſſa: imò virtus non ſit dulcedo ſine iuſtitia. Quia igitur gratuitæ Dei bonitati, qua gratis factus es, ingratus exiſtis, iuſtitiam vero quam expertus non es, non metuis, ideoque audacter committis culpam, de qua falſo tibi promittis impunitatem: iam ecce iuſtum ſenties, quem bonum noſti, cadens in foueam quam paras auctori: vt dum ſcilicet talem in eum pœnam machinaris, qua tamen valeat carere, ſi velit, ſed vt putas non valeat velle; & ideò nec carere ea vtique bonitate, qua neminem expertus es illum puniſſe: talem iuſtus Deus iuſtiſſimè in te retorqueat pœnam, qui nec valet nec debet pati ſuam impune bonitatem offendi: ſic vtique temperans in vindicta ſententiam, vt ſi velis reſipiſcere, non neget veniam, ſecundum tamen duritiam tuam & cor impœnitens, non poſſis velle, & ideo nec pœna carere.

Lucifer contra Deum ſuperbiens meritò æterno addictus ſupplicio.

Bonitas Dei mixta cum iuſtitia.

Sed iam audi calumniam. *Cœlum*, inquit [r], *mihi ſedes eſt, terra autem ſcabellum pedum meorum*. Non dixit Oriens, aut Occidens, aut vna aliqua cœli plaga, ſed totum cœlum mihi ſedes eſt. Non potes ergo in parte ſedere cœli, cum ille totum elegerit ſibi. In terra non potes, quia ſcabellum pedum eius eſt. Terra etenim locus ſolidus eſt, vbi ſedet Eccleſia, fundata ſupra firmam petram. Quid facies? E cœlo pulſus, in terra remanere non potes. Elige ergo tibi in aëre locum non ad ſedendum, ſed ad volandum: vt qui tentaſti concutere ſtatum æternitatis, pœnam ſentias propriæ fluctuationis. Te ergo fluctuante inter cœlum & terram, ſedet Dominus ſuper ſolium excelſum & eleuatum, & plena eſt omnis terra maieſtate eius [s]: vt nuſquam niſi in aëre inuenias locum. 34.

r Eſa. 66. a

Dæmones in aëre volitant.

s Eſai. 6. a

Seraphim namque aliis quidem alis ſuæ contemplationis de throno ad ſcabellum, de ſcabello ad thronum volantia, aliis caput Domini pedeſque velantia, ad hoc ibi poſita puto, † vt ſicut homini peccanti, paradiſi per Cherubim prohibetur ingreſſus: ita & per Seraphim tuæ curioſitati modus imponatur; quatenus nec cœli iam magis impudenter, quàm prudenter arcana timeris, nec eccleſiæ myſteria cognoſcas in terris: ſed ſolis contentus ſis cordibus ſuperborum, qui nec in terra dignantur eſſe ſicut cæteri hominum, nec ſicut angeli volant ad cœlum. Licet vero & caput in cœlo, & pedes in terra à te abſcondantur, quiddam tamen tibi medium videndum ad inuidendum duntaxat permittitur, dum ſuſpenſus in aëre deſcendentes quidem per te & aſcendentes angelos intueris: ſed quid vel audiant in cœlis, vel nuncient terris, penitus neſcis. 35.

† v. Conſiderationem ſiue retractat. S. Bern. ad calcem tractatus.

O lucifer qui mane oriebaris, imò non iam lucifer, ſed noctifer, aut etiam mortifer, rectus curſus tuus erat ab oriente ad meridiem, & tu præpoſtero ordine tendis ad aquilonem? Quanto magis ad alta feſtinas, tanto celerius ad occaſum declinas. Velim tamen curioſius ô curioſe intentionem tuæ curioſitatis inquirere. *Ponam*, inquis [t], *ſedem meam ad aquilonem*. Nec aquilonem hunc corporalem, nec ſedem hanc (cum ſis ſpiritus) intelligo materialem. Puto autem per *aquilonem*, reprobandos homines fuiſſe deſignatos: per *ſedem*, poteſtatem in illos. Quos vtique in præſcientia Dei, quanto et vicinior, tanto cæteris perſpicacior præuidens, nullo quidem ſapientiæ radio coruſcantes, nullo ſpiritus amore feruentes, velut vacuum repereris locum, affectaſti ſuper illos dominium, quos quadam tuæ aſtutiæ claritate perfunderes, tuæ malitiæ æſtibus inflammares: vt quomodo Altiſſimus ſua ſapientia ac bonitate omnibus filiis obedientiæ, præerat, ita & tu ſuper omnes filios ſuperbiæ rex conſtitutus, tua eos aſtuta malitia ac malitioſa aſtutia regeres, per quod Altiſſimo ſimilis eſſes. Sed miror cum in præſcientia Dei tuum præuideris principatum, cur non in eadem præuidiſti & præcipitium? Nam ſi præuidiſti, quæ inſania fuit vt cum tanta miſeria cuperes principari, vt malles miſerè præeſſe, quam fœliciter ſubeſſe? An non expediebat participem eſſe plagarum illarum luminoſarum, quam principem tenebrarum harum? Sed credibilius eſt, quòd non præuidiſti, aut propter illam cauſam, quam ſuperius dixi, quia Dei bonitatem attendens, dixiſti in corde tuo: non requiret, propter quod ô impie Deum irritaſti: aut quia viſo principatu, ſtatim in oculo ſuperbiæ trabes excreuit, qua interpoſita caſum videre non potuiſti. 36.

t Eſa. 14. d

Diabolus quo ſenſu ſedem ſuam poſuit ad aquilonem.

Sic Ioſeph cum præuidiſſet exaltationem ſuam [u], non tamen præſciuit ſui venditionem, quamvis propior eſſet venditio, quàm exaltatio. Non quòd tantum patriarcham in ſuperbiam crediderim incidiſſe, ſed vt eius exemplo pateat, quòd hi qui futura præuident per ſpiritum prophetiæ: etſi non omnia non ideo tamen putandi ſunt nulla præuidiſſe. Quòd ſi quis contendat in eo quod 37.

u Gen. 37. a Ioſeph præſcius exaltationis ſuæ, non humiliationis.

ſomnia ſua adhuc adoleſcentulus narrabat, quorum tunc myſterium ignorabat, vanitatem poſſe notare: ego tamen myſterio magis ſiue ſimplicitati pueri deputandum arbitror, quam vanitati. Quæ tamen, ſi qua fuit, per ea quæ paſſus legitur, potuit expiari. Nonnullis enim aliqua aliquando de ſe per reuelationem iucunda monſtrantur, quæ etſi humanus animus abſque vlla vanitate ſcire non poteſt, non minus ideò eueniet quod monſtratum eſt: ſic tamen vt illa vanitas impunita non ſit, qua de magnitudine reuelationis aut promiſſionis in ſe vel leuiter exultauit. Sicut enim medicus, non ſolum vnguento, ſed igne vtitur & ferro, quo omne quod in vulnere ſanando ſuperfluum excreuerit, ſecet & vrat, ne ſanitatem quæ ex vnguento procedit, impediat: ſic medicus animarum Deus huiuſmodi animæ procurat tentationes, immittit tribulationes: quibus afflicta & humiliata, gaudium vertat in luctum, reuelationem putet illuſionem. Vnde fit vt vanitate careat: & veritas reuelationis non pereat. Sic Pauli extollentia per ſtimulos carnis reprimitur, & ipſe reuelationibus crebris attollitur. Sic Zachariæ infidelitas, linguæ obligatione mulctatur[y]: & Angeli veritas ſuo in tempore manifeſtanda non mutatur. Sic per gloriam & ignobilitatem Sancti proficiunt, dum inter ſingularia dona quæ recipiunt, communi hominum vanitate pulſari ſe ſentiunt: vt dum per gratiam ſupra ſe aliquid cernunt, non obliuiſcantur quod ſunt.

Deus reuelationes tentationibus miſcet ad cuſtodiam humilitatis.

x 2. Cor. 12.

y Luc. 1 b

Sancti etiam inter ſingularia dona ſenſu vanitatis pulſentur.

38. Sed quid de reuelationibus ad curioſitatem? De quibus vt hæc per exceſſum intermiſcerem, inde occaſio ſumpta eſt, cum oſtendere vellem reprobum angelum ante caſum ſuum ſic potuiſſe præuidere illam quam poſt accepit in reprobos homines dominationem, vt tamen ſuam non præſciret damnationem. De quo etiam nonnullis quæſtiunculis motis magis, quam ſolutis, totius diſputanunculæ hæc ſumma ſit: quod per curioſitatem à veritate ceciderit, quia prius ſpectauit curioſè, quod affectauit illicitè, ſperauit præſumptuosè. Iure igitur in gradibus ſuperbiæ primum curioſitas vendicat ſibi, quæ etiam inuenta eſt initium eſſe omnis peccati. Sed niſi hæc citius cohibeatur, in leuitatem animi, quæ ſecundus gradus eſt, cito delabitur.

Scopus & ſumma prædictorum.

CAPVT XI.

De ſecundo Gradu ſuperbiæ, qui eſt Leuitas animi. *

* Huic opponitur 11. Grad. Humil. qui eſt: *pauca & rationabilia verba loqui, lene, non clamoſa voce.*

39. MOnachus enim qui ſui negligens alios curioſè circumſpicit, dum quoſdam ſuſpicit ſuperiores, quoſdam deſpicit inferiores: & in aliis quidem videt quod inuidet, in aliis quod irridet: inde fit vt pro mobilitate oculorum leuigatus animus, nulla vtique ſui cura aggrauatus, modo per ſuperbiam ad alta ſe erigat, modo per inuidiam in ima demergat. Nunc per inuidiam nequiter tabeſcit: nunc per excellentiam pueriliter hilareſcit. In altero nequam, in altero vanus, in vtroque ſuperbus exiſtit: quia & quòd ſuperari ſe dolet, & quod ſuperare ſe gaudet, amor propriæ excellentiæ facit. Has autem animi viciſſitudines nunc pauca & mordacia, nunc multa & inania; nunc riſu, nunc luctu plena, ſemper vero irrationabilia indicant verba. Compara ſi vis duos primos ſuperbiæ gradus, ſupremis duobus humilitatis: & vide ſi non in vltimo curioſitas; in penultimo leuitas cohibetur. Idipſum in cæteris reperies, ſi alterutrum comparentur. Sed iam ad tertium docendo, non deſcendendo veniamus.

CAPVT XII.

De tertio gradu ſuperbiæ, Qui eſt inepta lætitia. *

* Huic opponitur 10. Grad. Humil. qui eſt: *Non eſſe facilem aut promptum in riſum.*

40. PRoprium eſt ſuperborum, læta ſemper appetere: & triſtia deuitare iuxta illud[a]: *Cor ſtultorum vbi lætitia.* Vnde & monachus qui duos iam ſuperbiæ gradus deſcendit, dum per curioſitatem ad animi leuitatem deuenit: cum gaudium quod ſemper appetit, frequenti videt interpolari triſtitia, quam de bonis alterius contrahit: impatiens ſuæ humiliationis, fugit ad conſilium falſæ conſolationis. Ex illa denique parte qua ſibi ſua vilitas, & aliena excellentia monſtratur, reſtringit curioſitatem; vt totum ſe transferat in contrariam partem: quatenus in quo ipſe videtur præcellere, curioſius notet: in quo alter præcellit, ſemper diſſimulet: vt dum deuitat quod triſte putatur, lætitia continuetur. Sicque fit vt quem ſibi viciſſim vendicabant gaudium & triſtitia: ſola poſſidere incipiat inepta lætitia. In hac autem tertium tibi gradum conſtituo. Accipe quibus eam ſignis vel in te deprehendas, vel in altero. Illum qui eiuſmodi eſt, aut nunquam aut rarò gementem audies, aut lachrymantem videbis. Putes ſi attendas: aut ſui oblitum, aut ablutum à culpis. In ſignis ſcurrilitas: in fronte hilaritas: vanitas apparet in inceſſu. Pronus ad iocum: facilis ac promptus in riſu. Cunctis quippe quæ in ſe contemptibilia, & ideo triſtia nouerat, à memoria raſis bonisque, ſi qua ſentit in ſe, adunatis vel ſimulatis ante oculos mentis: dum nil cogitat niſi quod libet: nec attendit ſi licet: iam riſum tenere, iam ineptam lætitiam diſſimulare non valet. Vt enim veſica collecto turgida vento, punctoque perforata exiguo, ſi ſtringitur crepitat dum detumeſcit: ac ventus egrediens non paſſim effuſus, ſed ſtrictum emiſſus crebros quoſdam ſonitus reddit: ſic monachus vbi vanis ſcurrilibuſque cor ſuum cogitationibus impleuerit: propter diſciplinam ſilentii non inueniens ventus vanitatis qua plenius egrediatur: inter anguſtias faucium per cachinnos excutitur. Sæpe vultum pudibundus abſcondit: claudit labia, dentes ſtringit: ridet non volens: cachinnat inuitus. Cumque os pugnis obſtruxerit ſuis: per nares adhuc ſternutare auditur.

a Eccl. 7 a

Indicia ineptæ lætitiæ.

Simile.

CAPVT XIII.

De quarto gradu ſuperbiæ, Iactantia. *

* Huic opponitur 9. Grad. Humil. i. e. *Taciturnitas vſque ad interrogationem.*

41. AT poſtquam vanitas creſcere, & veſica groſſeſcere cœperit: neceſſe eſt vt ampliori foramine laxato ſinu ventoſitas eructetur: alioquin rumpetur. Sic monachus inepta redundante lætitia dum riſu, vel ſignis eam aperire non ſufficit: In Heliu verba prorumpit[b]. *En venter meus quaſi muſtum abſque ſpiraculo: quod nouas lagunculas dirumpit.* Aut loquetur ergo: aut rumpetur. Plenus eſt enim ſermonibus: & coarctat eum ſpiritus vteri ſui[c]. Eſurit & ſitit auditores quibus ſuas iactitet vanitates: quibus omne quod ſentit, effundat: quibus, qualis, & quantus ſit: innoteſcat. Inuenta autem occaſione loquendi ſi de literis ſermo exoritur, vetera proferuntur & noua: volant ſententiæ: verba reſonant ampulloſa. Præuenit interrogantem: non quærenti reſpondet. Ipſe quærit: ipſe ſoluit: & verba collocutoris imperfecta præſcindit. Cum autem pulſato ſigno neceſſe eſt interrumpi colloquium: quærit licentiam vt ad fabulas reuertatur poſt horam, non vt quempiam ædificet, ſed vt ſcientiam iactet. Ædificare poteſt: ſed non ædificare intendit. Non curat te docere, vel à te doceri ipſe quod neſcit: ſed vt ſcire ſciatur quod ſcit. Quòd ſi de religione agitur, ſtatim viſiones & ſomnia proferuntur. Deinde laudat ieiunia, commendat vigilias, ſuper omnia ad orationes exiliat, de patientia, de humilitate, & de ſingulis virtutibus pleniſſimè, ſed vaniſſimè diſputat: vt tu ſcilicet ſi audieris, dicas quòd ex abundantia cordis os loquitur[d], & quia bonus homo de bono theſauro ſuo profert bona[e]. Si ad ludicra ſermo conuertitur, in his quantò adſuetior, tantò loquacior inuenitur. Dicas ſi audias, riuum vanitatis, fluuium eſſe ſcurrilitatis os eius, ita vt ſeueros quoque & graues animos in leuitatem concitet riſus. Et vt totum in breui colligam, in multiloquio nota iactantiam. In hoc habes quartum gradum & deſcriptum & nominatum. Fuge rem, & tene nomen. Hac eadem cautela iam accedo ad quintum, quem nomino ſingularitatem.

b Iob 32 d.

c Ibidem.

Iactantiæ proprietates & indicia.

d Luc. 6. g

e Matt. 12 e

CAPVT XIV.

De quinto gradu ſuperbiæ, qui dicitur Singularitas. *

* Huic opponitur 2. Grad. Humil. *i. Tenere quod habet communis regula monaſterij.*

TVrpe eſt ei qui ſe ſupra cæteros iactat, ſi non plus cæteris aliquid agat, per quod vltra cæteros appareat. Proinde non ſufficit ei quod communis monaſterij
42. regula vel maiorum cohortantur exempla. Nec tamen melior eſſe ſtudet, ſed videri. Non melius viuere, ſed videri viuere geſtit, quatenus dicere poſſit [f]: *Non ſum ſicut cæteri hominum.* Plus ſibi blanditur de vno ieiunio quod cæteris prandentibus facit, quàm ſi cum cæteris ſeptem dies ieiunauerit. Commodior ſibi videtur vna oratiuncula peculiaris, quàm tota pſalmodia vnius noctis. Inter prandendum crebro ſolet oculos iactare per menſas, vt ſi quem minus comedere viderit, victum ſe doleat, & incipiat idipſum ſibi crudeliter ſubtrahere, quod neceſſarium victus indulgendum præuiderat, plus gloriæ metuens detrimentum, quàm famis cruciatum. Si quem macriorem, ſi quem pallidiorem proſpexerit, vilem ſe æſtimat, nunquam requieſcit. Et quoniam vultum ipſe ſuum videre non poteſt, qualem ſcilicet ſe intuentibus offert, manus quas poteſt & brachia ſpectans, palpat coſtas, humeros attrectat & lumbos: vt ſecundum quòd corporis ſui membra, vel minus, vel ſatis exilia probat, palloren oris ac colorem diſcernat. Ad omnia denique ſua ſtrenuus, ad communia piger. Vigilat in lecto, dormit in choro, cumque alijs pſallentibus ad vigilias tota nocte dormitet, poſt vigilias alijs quieſcentibus ſolus in oratorio remanet, excreat, & tuſſit: gemitibus ac ſuſpirijs aures foris ſedentium de angulo implet. Cum autem ex his quæ ſingulariter, ſed inaniter agit, apud ſimpliciores eius opinio excreuerit, qui profectò opera probant quæ cernunt, ſed vnde prodeant non diſcernunt, dum miſerum beatificant, in errorem inducunt. [g]

Singularitatis notæ & indicia.

[g] *Eſa. 3. b*

CAPVT XV.

De ſexto gradu ſuperbiæ, id eſt, Arrogantia. *

* Huic opponitur 7. Grad. Humil. *i. Reputare ſe omnibus inferiorem.*

CRedit quod audit, laudat quod agit, & quod intendat, non attendit. Obliuiſcitur intentionem, dum
43. amplectitur opinionem. Quique de omni alia re plus ſibi credit, quàm alijs: de ſe ſolo plus alijs credit, quàm ſibi: vt non iam verbotenus, aut ſola operum oſtentatione ſuam præferat religionem, ſed intimo cordis credat affectu omnibus ſe ſanctiorem. Et quicquid de ſe laudatum agnouerit, non ignorantiæ aut beneuolentiæ laudatoris, ſed ſuis meritis arroganter adſcribit. Vnde poſt ſingularitatem, ſextum ſibi gradum iure arrogantia vendicat. Poſt hanc præſumptio inuenitur, in qua ſeptimus gradus conſtituitur.

Arrogantiam propria.

CAPVT XVI.

De ſeptimo gradu ſuperbiæ, qui eſt Præſumptio. *

* Huic opponitur 6. Grad. Humil. *i. Ad omnia ſe indignum & inutilem confiteri.*

QVi enim alios ſe præcellere putat, quomodo non plus de ſe quàm de alijs præſumat? Primus in con-
44. uentibus reſidet; in conſilijs primus reſpondet; non vocatus accedit, non miſſus ſe intromittit; reordinat ordinata; reficit facta. Quicquid ipſe non fecerit aut ordinauerit, nec rectè factum, nec pulchrè exiſtimat ordinatum. Iudicat iudicantes, præiudicat iudicaturis. Si cum tempus aduenerit, non promoueatur ad prioratum, ſuum Abbatem aut inuidum iudicat aut deceptũ. Quòd ſi mediocris ei aliqua obedientia iniuncta fuerit, indignatur, aſpernatur, arbitrans ſe non eſſe minoribus occupandum, qui ſe ad maiora ſentit idoneum. Sed qui ſic præſumptulus ad omnia ſe magis temerè, quàm liberè conſueuit ingerere, impoſſibile eſt eum aliquando non errare. Ad prælatum autem pertinet errantem arguere. Sed quomodo culpam ſuam confitebitur, qui nec eſſe putat, nec putari culpabilis patitur. Propterea cum ei culpa imputatur: creſcit, non amputatur. Si ergo cum arguitus fuerit, declinare cor eius videris in verba malitiæ, in octauum gradum, qui dicitur defenſio peccatorum, noueris corruiſſe.

Præſumptionis effecta.

CAPVT XVII.

De octauo gradu ſuperbiæ, qui eſt Defenſio peccatorum. *

* Huic opponitur 5. Grad Humil. *qui eſt humilis & candida detectio ſui, ſeu confeſſio peccatorum.*

MVltis vero modis fiunt excuſationes in peccatis. Aut enim dicit qui ſe excuſat, non feci: aut feci quidem, ſed benè feci, aut ſi malè, non multum malè; aut ſi multum malè, non mala intentione. Si autem & de illa ſicut Adam vel Eua conuincitur, aliena ſuaſione excuſare ſe nititur. Sed qui procaciter etiam aperta defendit: quando occultas & malas cogitationes cordi ſuo aduenientes, humiliter reuelaret Abbati?

45.

CAPVT XVIII.

De nono gradu ſuperbiæ, qui eſt Simulata confeſſio. *

* Huic opponitur 4. Grad. Humil. *i. Pro obedientia in duris patientiam amplecti.*

46. LIcet vero genera hæc excuſationis eatenus mala iudicentur, quatenus ore prophetico [a] *verba malitiæ* appellantur: multo tamen periculoſior eſt fallax ac ſuperba confeſſio, quàm procax & obſtinata defenſio. Nonnulli enim cum de apertioribus arguuntur: ſcientes quòd ſi ſe defenderent, ſibi non crederetur: ſubtilius inueniunt argumentum defenſionis: verba reſpondentes doloſæ confeſſionis. *Eſt quippe* (vt ſcriptum eſt [b]) *qui nequiter humiliat ſe, & interiora eius plena ſunt dolo.* Vultus demittitur: proſternitur corpus: aliquas ſibi lachrymulas extorquent ſi poſſunt: vocem ſuſpirijs, verba gemitibus interrumpunt. Nec ſolum qui eiuſmodi eſt, obiecta non excuſat: ſed ipſe quoque culpam exaggerat: vt dum impoſſibile aliquid aut incredibile culpæ ſuæ, ore ipſius additum audis: etiam illud quod ratum putabas, diſcredere poſſis: & ex eo quod falſum eſſe non dubitas dum confitetur, in dubium veniat quod quaſi certum tenebatur. Dumque affirmant quod credi nolunt, confitendo culpam defendunt: & aperiendo tegunt: quando & confeſſio laudabiliter ſonat in ore, & adhuc iniquitas occultatur in corde: quatenus magis ex humilitate quàm ex veritate confiteri putet qui audit, aptans ei illud ſcripturæ [c]: *Iuſtus in principio ſermonis accuſator eſt ſui.* Malunt enim apud homines veritate periclitari quàm humilitate; cum apud Deum periclitentur vtrunque. Aut ſi adeo culpa manifeſta ſit, quòd nulla penitus verſutia tegi poſſit: nihilominus tamen vocem non cor pœnitentis aſſumunt, qua notam, non culpam deleant; dum ignominiam manifeſtæ tranſgreſſionis, decore recompenſant publicæ confeſſionis.

[a] *Pſal. 140. a*

[b] *Eccli. 19. d*

Nota technas & dolos ſimulatæ confeſſionis, ſeu falſæ pœnitentiæ.

[c] *Prou. 18. a*

47. Glorioſa res humilitas: quia ipſa quoque ſuperbia palliare ſe appetit ne vileſcat. Sed hæc cito tergiuerſatio à prælato deprehenditur; ſi ad hanc ſuperbam humilitatem non leuiter flectitur: quo magis diſſimulet culpam, vel differat pœnam. Vaſa figuli probat fornax: & tribulatio vere pœnitentes diſcernit. Qui enim veraciter pœnitet, laborem pœnitentiæ non abhorret: ſed quicquid ſibi pro culpa quam odit iniungitur: tacita conſcientia patienter amplectitur. In ipſa quoque obedientia duris ac contrariis rebus obortis, quibuslibet irrogatis iniurijs ſuſtinens non laceſſitur: vt in quarto gradu ſe ſtare indicet humilitatis. Cuius verò ſimulata confeſſio eſt: vna vel leui contumelia, aut exigua pœna interrogatus, iam humilitatem ſimulare, iam ſimulationem diſſimulare non poteſt. Murmurat, frendet, iraſcitur: nec in quarto ſtare humilitatis, ſed in nonum ſuperbiæ gradum corruiſſe probatur. Qui ſecundum quod deſcriptus eſt, rectè ſimulata confeſſio appellari poteſt. Quanta putas tunc confuſio ſit in corde ſuperbi: cum fraus decipitur, pax amittitur, laus minuitur, nec culpa diluitur? Tandem notatur ab omnibus, iudicatur ab omnibus: eoque vehementius omnes indignantur, quo falſum conſpiciunt quicquid de eo prius opinabantur. Tunc opus eſt prælato vt eo minus illi parcendum putet, quo magis omnes offenderet, ſi illi parceret.

Verè pœnitentis indicia.

Simulatè confitentis notæ.

CAPVT XIX.

De decimo gradu ſuperbiæ, qui eſt Rebellio. *

* Huic opponitur 3. Grad. Humil. 2. e. Pro amore Dei ſe libenter ſubdere maiori.

48. HIc niſi eum miſeratio ſuperna reſpiciat; vt (quod valdè difficile talibus eſt) vniuerſorum iudicio tacitus acquieſcat, frontoſius mox & impudens factus, tantò deterius, quantò deſperatius in decimum gradum per rebellionem corruit: quique prius latenter arrogans fratres contempſerat, iam patenter inobediens etiam magiſtrum contemnit.

49. Sciendum autem eſt, quòd omnes gradus quos in duodecim partitus ſum, in tres tantummodo colligi poſſunt, vt in ſex ſuperioribus contemptus fratrum, in quatuor ſequentibus contemptus magiſtri, in duobus qui reſtant conſummetur contemptus Dei. *Notandum* quoque quòd hi duo ſuperbiæ gradus vltimi, qui & humilitatis aſcendendo primi inueniuntur: ſicut extra congregationem aſcendendi ſunt, ita in congregatione deſcendi non poſſunt. Quòd autem ante aſcendi debeant, ex hoc apertè datur intelligi quod de tertio gradu in regula legitur: *Tertius*, inquit, *gradus eſt, vt quis pro Dei amore omni obedientia ſe ſubdat maiori.* Si ergo in tertio gradu ſubiectio collocatur, quæ proculdubio fit quando nouitius primum conuentui ſociatur, conſequens eſt quòd duo iam anteriores tranſcenſi intelligantur. Denique vbi fratrum concordiam, & magiſtri ſententiam monachus ſpernit, quid vltra in monaſterio niſi ſcandalum facit?

Reg. cap. 7.

CAPVT XX.

De vndecimo gradu ſuperbiæ, qui eſt Libertas peccandi. *

* Huic opponitur 2. Grad. Humil. c. 6. Si propriam voluntatem non delectetur implere.

50. POſt decimum itaque gradum, qui rebellio dictus eſt, expulſus vel egreſſus de monaſterio ſtatim excipitur ab vndecimo. Et tunc ingreditur vias quæ videntur hominibus bonæ, quarum finis (niſi fortè Deus eas illi ſepierit) demerget eum in profundum inferni, id eſt, in contemptum Dei. Impius ſiquidem cum venerit in profundum malorum, contemnit[d]. Poteſt autem vndecimus gradus appellari *libertas peccandi*, per quam monachus cum iam nec magiſtrum videt quem timeat, nec fratres quos reuereatur, tantò ſecurius quantò liberius ſua deſideria implere delectatur, à quibus in monaſterio C tam pudore, quàm timore prohibebatur. Sed etſi iam vel fratres vel Abbatem non timet, nondum tamen Dei penitus formidine caret. Hanc ratio tenuiter adhuc ſubmurmurans voluntati proponit, nec ſine aliqua dubitatione quæque primum illicita perficit, ſed ſicut is qui vadum tentat, pedetentim non curſim vitiorum gurgitem intrat.

d Prou. 18. a

CAPVT XXI.

De duodecimo gradu ſuperbiæ, qui eſt Conſuetudo peccandi. *

* Huic opponitur 1. Grad. Humil. c. 1. Timor Dei continuus.

51. AT poſtquam terribili Dei iudicio prima flagitia impunitas ſequitur, experta voluptas libenter repetitur, repetita blanditur. Concupiſcentia reuiuiſcente ſopitur ratio, ligat conſuetudo. Trahitur miſer in profundum malorum, trahitur captiuus tyrannidi vitiorum, vt carnalium ita voragine deſideriorum abſorptus, ſuæ rationis diuinique timoris oblitus, dicat inſipiens in corde ſuo: non eſt Deus[e]. Iam indifferenter libitis pro D licitis vtitur, iam ab illicitis cogitandis, patrandis, inueſtigandis animus, manus, vel pedes non prohibentur: ſed quicquid in cor, in buccam, ad manum venerit: machinatur, garrit, & operatur, maleuolus, vaniloquus, facinoroſus. Quemadmodum denique aſcenſis his omnibus gradibus, corde iam alacri & abſque labore pro bona conſuetudine iuſtus currit ad vitam, ſic deſcenſis impius eiſdem pro malo vſu non ratione ſe gubernans, non timoris freno retentans, intrepidus feſtinat ad mortem. Medii ſunt qui fatigantur, anguſtiantur, qui nunc metu cruciantur gehennæ, nunc priſtina retardati conſuetudine, deſcendendo vel aſcendendo laborant. Supremus tantum & infimus currunt abſque impedimento, & abſque labore: ad mortem hic, ad vitam ille feſtinat, alter alacrior, alter procliuior. Illum alacrem charitas, hunc procliuem cupiditas facit. In altero amor, in altero ſtupor laborem non ſentit. In illo denique perfecta charitas, in iſto conſummata iniquitas foras mittit timorem. Illi veritas, huic cæcitas dat ſecuritatem. Poteſt ergo duodecimus gradus appellari conſuetudo peccandi, qua Dei metus amittitur, contemptus incurritur.

e Pſal. 13. a Conſuetudine peccati homo in profundum malorum, abiecto Dei timore contendit.

Antitheſis eorum, qui charitate, & qui cupiditate trahuntur.

CAPVT XXII.

An & quomodo orandum pro deſperatis, & mortuis ſecundum animam.

52. PRo tali iam (inquit Ioannes Apoſtolus[f]) *non dico vt quis oret.* Sed nunquid dicis ô Apoſtole, vt quis deſperet? Imò gemat qui illum amat. Non præſumat orare, nec deſiſtat plorare. Quid eſt quod dico? An forte vllum remanet ſpei refugium, vbi oratio non inuenit locum? Audi credentem, audi ſperantem, nec tamen orantem[g], *Domine*, inquit, *ſi fuiſſes hic, frater meus non fuiſſet mortuus.* Magna autem fides, qua credidit ſua præ B ſentia Dominum mortem prohibere potuiſſe ſi adfuiſſet. Modo autem quid? Abſit vt quem credidit viuum potuiſſe ſeruare: mortuum dubitet poſſe reſuſcitare. *Sed nunc*, inquit, *ſcio quia quæcunque popoſceris à Deo, dabit tibi Deus.* Deinde quærenti vbi poſuiſſent eum, reſpondet: *Veni & vide.* Quamobrem? O Martha magna nobis tuæ fidei inſignia tribuis. Sed quomodo cum tanta fide diffidis? *Veni, & vide.* Cur ſi non deſperas: non ſequeris, & dicis; & reſuſcita? Si autem deſperas; cur magiſtrum ſine cauſa fatigas? An forte fides aliquando recipit, quod oratio non præſumit? Denique appropinquantem cadaueri prohibes, & dicis: *Domine iam fœtet; quatriduanus enim eſt.* Deſperando dicis hoc, an diſſimulando? Sic quippe ipſe Dominus poſt reſurrectionem finxit ſe longius ire: cum mallet cum diſcipulis remanere[h]. O ſanctæ mulieres, Chriſti familiares, ſi fratrem veſtrum amatis, cur eius miſericordiam non flagitatis, de cuius potentia dubitare, pietate diffidere non poteſtis? Reſpondent. Sic melius tanquam non orantes oramus, ſic efficacius tanquam diffidentes confidimus. Exhibemus fidem, perhibemus affectum, ſcit ipſe cui C non eſt opus vt aliquid dicatur, quid deſideremus. Scimus quidem quod omnia poteſt, ſed hoc tam grande miraculum, tam nouum, tam inauditum, etſi eius ſubeſt potentiæ, multum tamen excedit vniuerſa merita humilitatis noſtræ. Sufficit nobis potentiæ locum, pietati dediſſe occaſionem, malentes patienter expectare quid velit, quam impudenter quærere quod forſitan nolit. Denique quod noſtris meritis deeſt, verecundia fortaſſis ſupplebit. Petri quoque poſt grauem lapſum lachrymam quidem video: ſed precem non audio, nec tamen de indulgentia dubito.

f 1. Ioan. 5. d
g Ioan. 11. c
Ibidem.
Marthæ fides & modeſtia, optantis reſuſcitationem fratris, pulchrè expenditur.
Ibidem.
h Luc. 24. d
Cur ſorores non poſtulent reſuſcitationem.

53. Diſce & in Matre Domini magnam in mirabilibus fidem habere, in magna fide verecundiam retinere. Diſce verecundiâ decorare fidem, reprimere præſumptionem. *Vinum*, inquit[i], *non habent.* Quàm breuiter, quàm reuerenter ſuggeſſit, vnde piè fuit ſollicita. Et vt diſcas in huiuſmodi magis pie gemere, quam petere præſumptuoſe: pietatis æſtum pudoris temperans vmbra conceptam precis fiduciam verecundè ſuppreſſit. Non D frontosè acceſſit, non palam locuta eſt: vt audacter coram omnibus diceret: Obſecro fili, deficit vinum, contriſtantur conuiuæ, confunditur ſponſus, oſtende quid poſſis. Sed licet hæc aut multo plura pectus æſtuans, feruens loqueretur affectus: priuatim tamen potentem pia Filium mater adiit, non potentiam tentans, ſed voluntatem explorans. *Vinum*, inquit, *non habent.* Quid modeſtius? Quid fidelius? Non defuit pietati fides, voci grauitas, efficacia voto. Si ergo illa cum mater ſit; ſe ſe matrem oblita non audet petere miraculum vini: ego vile mancipium cui permagnum eſt Filii ſimul ac Matris eſſe vernaculum, qua fronte præſumo pro vita petere quatriduani?

i Ioan. 2. a
Exemplo Deiparæ, vini defectum Chriſto ſuggerentis, commendatur orantis verecundia, & arguitur præſumptio palàm.

54. [k Lu. 18.] [l Ioan. 9. c] Duo etiam in Euãgelio cæci viſum, alter accepiſſe[k], alter recepiſſe leguntur[l]: alter quem amiſerat, alter cæcus natus. Sed qui excæcatus, miſerabilibus miriſque clamoribus miram miſericordiam meruit: qui vero cæcus natus, tantò miſericordius, quantò mirabilius nullis ſuis precibus præuentum ſui illuminatoris beneficium [m Luc. 18. g] nihilominus ſenſit. Illi denique dictum eſt[m]: *Fides tua te ſaluum fecit*: huic autem non. Duos quoque recenter mortuos, tertium iam quatriduanum, lego reſuſcitatos: ſolam tamen Archiſynagogi filiam in domo [n Mat. 5. b] adhuc poſitam precibus patris[n]: duos autem ex inſperata magnitudine pietatis.

55. Simili etiam forma ſi contigerit (quod Deus auertat) aliquem de fratribus noſtris non in corpore, ſed in anima mori: quandiu adhuc inter nos erit, pulſabo & ego meis qualiſcunque peccator, pulſabo & fratrum precibus Saluatorem. Si reuixerit; lucrati erimus fratrem. Sin vero non mereamur exaudiri, vbi iam vel tolerare viuos, vel tolerari à viuis non poterit, ſed incipiet efferri: ſemper quidem fideliter gemo; ſed iam non ita fiducialiter oro. Non apertè audeo dicere, Veni Domine, ſuſcita mortuum noſtrum, corde tamen ſuſpenſo tremulus intus clamare non ceſſo: Si fortè, ſi fortè, ſi fortè deſiderium pauperum exaudiet Dominus, præparationem cor- [o Pſal. 9. g] [p Pſal. 87. b] dis eorum audiet auris eius[o]. Et illud[p]: *Nunquid mortuis facies mirabilia: aut medici ſuſcitabunt, & confitebuntur tibi?* Et de quatriduano. *Nunquid narrabit aliquis in ſepulchro miſericordiam tuam, & veritatem tuam in* [q Ibidem.] *perditione*[q]? Poteſt interim Saluator, ſi vult, inſperatè & improuiſè occurrere nobis, lachrymiſque portantium motus non precibus, mortuo vitam reddere: aut certè iam ſepultum reuocare à mortuis. Mortuum autem diximus illum, qui ſua peccata defendens, in octauum iam corruit gradum. A mortuo enim tanquam qui non eſt, [r Eccli. 17. d] perit confeſſio[r]. Poſt decimum vero, qui tertius eſt ab octauo, iam effertur in libertatem peccandi, quando expellitur à conſortio monaſterii. At poſtquam quartum tranſierit: iam rectè quatriduanus dicitur, dum in quintum decidens per conſuetudinem ſepelitur.

56. Abſit autem à nobis, vt etiam pro talibus etſi palam non præſumimus, vel in cordibus noſtris orare ceſſemus: cum Paulus eos quoque lugeret, quos ſine pœnitentia [s 2. Cor. 12.] mortuos ſciret[s]. Etſi enim à communibus orationibus ipſi ſe excludunt: ſed ab affectibus omnino non poſſunt. [Quanti periculi ſit priuari orationibus Eccleſiæ.] Viderint tamen in quanto periculo ſint, pro quibus Eccleſia palam orare non audeat: quæ fidenter etiam pro Iudæis, pro hæreticis, pro gentilibus orat. Cum enim in Paraſceue nominatim oretur pro quibuslibet malis, nulla tamen mentio fit de excommunicatis.

57. Dicis fortè, frater Godefride, me aliud quàm tu quæſiſti, quàm ipſe promiſi, tandem exhibuiſſe, cum pro gradibus humilitatis, ſuperbiæ gradus videar deſcripſiſſe. [Cur gradus ſuperbiæ potius quam humilitatis deſcripſerit.] Ad quod ego. Non potui docere niſi quod didici. Non putaui congruum me deſcribere aſcenſiones, qui plus deſcendere quàm aſcendere noui. Proponat tibi beatus Benedictus gradus humilitatis, quos ipſe prius in corde ſuo diſpoſuit: ego quid proponam non habeo: niſi ordinem meæ deſcenſionis. In quo tamen ſi diligenter inſpicitur, via forſitan aſcenſionis reperitur. Si enim tibi Romam tendenti homo inde veniens obuiaret: quæ ſitus viam, quid melius quàm illam qua venit oſtenderet? Dum caſtella, villas, vrbes, fluuios, ac montes per quos tranſierit nominat: ſuum denuncians iter, tuum tibi prænunciat: ita vt eadem loca recognoſcas eundo, quæ ille pertranſiit veniendò. In hac ſimiliter noſtra deſcenſione gradus aſcenſorios fortaſſe reperies: quos aſcendendo melius tu in tuo corde quam in noſtro codice leges. Amen.

Cenſura ſeu Retractatio ſancti Bernardi in Tractatum, de Gradibus Humilitatis.

IN hoc opuſculo, cum illud de Euangelio quod Dominus ait, diem vltimi iudicii ſe neſcire, ad aliquam ſententiam confirmandam atque corroborandam proferrem in medium:* [* v. Num 11.] improuide quidem appoſui quod in Euangelio ſcriptum non eſſe poſtea deprehendi. Nam cum textus habeat tantummodo, Neque filius ſcit: ego deceptus magis, quàm fallere volens, literæ quippe immemor, ſed non ſenſus: nec ipſe, inquàm, filius hominis ſcit. Vnde etiam totam ordiens ſequentem diſputationem: ex eo quod non veraciter poſui, veram conatus ſum approbare aſſertionem. Sed quia talem errorem meum multo poſt, quam à me idē libellus editus, & à pluribus iam tranſcriptus fuit, deprehendi: cum non potui per tot iam libellos ſparſum perſequi mendacium, neceſſarium credidi confugere ad confeſſionis remedium. [* v. Num. 35.] Alio quoque in loco* quandam de Seraphim opinionem poſui, quam nunquam audiui, nuſquam legi. Vbi ſane lector meus attendat quod proinde temperanter *puto* dixerim: volens videlicet non aliud: quàm putari, quod certum reddere de ſcripturis non valui. [Tituli ratio.] *Titulus* quoque ipſe qui de gradibus humilitatis inſcribitur, pro eo forſitan quod non humilitatis, ſed ſuperbiæ potius hic diſtingui deſcribique gradus videntur, calumniam patietur: ſed hoc à minus vel intelligentibus vel attendentibus eius tituli rationem: quam tamen in fine opuſculi ipſe breuiter intimare curaui.

FINIS.

S· P· BERNARDI ABBATIS CLARÆVALLENSIS

TRACTATVS

DE NOVA MILITIA: SEV EXHORTATIO Ad Milites Templi.

PRÆFATIO.

Hugoni Militi Chriſti, & Magiſtro Militiæ Chriſti Bernardus Claræuallis ſolo nomine Abbas bonum certamen certare.

SEmel & ſecũdo & tertio (ni fallor) petiſti à me Hugo chariſſime, vt tibi tuiſque commilitonibus ſcriberem exhortationis ſermonem: & aduerſus hoſtilem tyrannidem, quia lanceam non liceret, ſtilum vibrarem: aſſerens vobis non parum fore adiutorii; ſi quos armis non poſſum, literis animarem. Diſtuli ſanè aliquandiu, non quòd contemnenda videretur petitio, ſed ne leuis præcepſque culparetur aſſenſio, ſi quod melius melior implere ſufficeret, præſumérem imperitus, & res admodum neceſſaria per me minus forte commoda redderetur. Verum videns me longa ſatis huiuſcemodi expectatione fruſtratum; ne iam magis nolle, quam non poſſe viderer, tandem ego quidem quod potui feci, lector iudicet an ſatisfeci. Quanquam etſi cui fortè aut minimè placeat, aut non ſufficiat, non tamen intereſt mea, qui tuæ pro meo ſapere non defui voluntati.

Occaſio huius operis.

CAPVT I.

Nouum militiæ genus deprædicat, & ſimul egregia militibus omnibus monita ſuggerit.

1 NOuum militiæ genus ortum nuper* auditur in terris; & in illa regione quam olim in carne præſens viſitauit oriens ex alto: vt vnde tunc in fortitudine manus ſuæ tenebrarum principes exturbauit, inde & modo ipſorum ſatellites filios diffidentiæ in manu fortium ſuorum diſſipatos exterminet, faciens etiam nunc redemptionem plebis ſuæ, & rurſum erigens cornu ſalutis nobis in domo Dauid pueri ſui. Nouum inquam militiæ genus, & ſeculis inexpertum, qua gemino pariter conflictu infatigabiliter decertatur, tum aduerſus carnem & ſanguinem; tum contra ſpiritualia nequitiæ in cœleſtibus. Et quidem vbi ſolis viribus corporis corporeo fortiter hoſti reſiſtitur, id quidem ego tam non iudico mirũ, quàm nec rarum exiſtimo. Sed & quando animi virtute vitiis ſiue dæmonibus bellum indicitur, ne hoc quidem mirabile, & ſi laudabile dixerim, cum plenus monachis cernatur mundus. Cæterum cum vterque homo ſuo quiſque gladio potenter accingitur, ſuo cingulo nobiliter inſignitur, quis hoc non æſtimet omni admiratione digniſſimum, quod adeo liquet eſſe inſolitum? Impauidus profectò miles, & omni ex parte ſecurus, qui vt corpus ferro, ſic animum fidei lorica induitur. Vtriſque nimirum munitus armis, nec dæmonem timet, nec hominem. Nec verò mortem formidat, qui mori deſiderat. Quid enim vel viuens vel moriens metuat, cui viuere Chriſtus eſt & mori lucrum? Stat quidem fidenter libenterque pro Chriſto, ſed magis cupit diſſolui, & eſſe cum Chriſto: hoc enim melius. Securi igitur procedite milites, & intrepido animo inimicos crucis Chriſti propellite, certi quia neque mors neque vita poterit vos ſeparare à charitate Dei quæ eſt in Chriſto Ieſu: Illud ſanè vobiſcum in omni periculo replicantes, *Siue viuimus, ſiue morimur, Domini ſumus*[a]. Quàm glorioſi reuertuntur victores de prælio, quàm beati moriuntur martyres in prælio. Gaude fortis athleta ſi viuis & vincis in Domino, ſed magis exulta & gloriare, ſi moreris & iungeris domino. Vita quidem fructuoſa; & victoria glorioſa: ſed vtrique mors ſacra iure præponitur. Nam ſi beati qui in Domino moriuntur; num multo magis qui pro Domino moriuntur?

* De origine Templariorum vide Chronologiam noſtrã præfixam Tomo I.

Nouum militiæ genus, quod viribus corporis & animi vitam geritur.

Militem quid faciat intrepidum.

a Rom. 14. b

Martyres reputantur qui pugnando pro fide moriuntur.

A 2. Et quidem ſiue in lecto ſiue in bello quis moritur, precioſa erit ſine dubio in conſpectu Domini mors ſanctorum eius. Cæterum in bello tantò profectò precioſior, quanto & glorioſior. O vita ſecura, vbi pura conſcientia. O inquam vita ſecura, vbi abſque formidine mors expectatur, imò & exoptatur cum dulcedine, & excipitur cum deuotione. O verè ſancta & tuta militia, atque à duplici illo periculo prorſus libera, quo id hominum genus ſolet frequenter periclitari, vbi duntaxat Chriſtus non eſt cauſa militandi. Quotiens namque congrederis tu qui militiam militas ſecularem, timendum omninò, ne aut occidas hoſtem quidem in corpore, te verò in anima: aut fortè tu occidaris ab illo & in corpore

B pariter & in anima. Ex cordis nempe affectu, non belli euentu penſatur vel periculum vel victoria Chriſtiani. Si bona fuerit cauſa pugnantis, pugnæ exitus malus eſſe non poterit: ſicut nec bonus iudicabitur finis, vbi cauſa non bona & intentio non recta præceſſerit. Si in voluntate alterum occidendi, te potius occidi contigerit, moreris homicida. Quod ſi præuales, & voluntate ſuperandi vel vindicandi fortè occidis hominem, viuis homicida. Non autem expedit ſiue mortuo ſiue viuo, ſiue victori ſiue victo eſſe homicidam. Infelix victoria qua ſuperans hominem, ſuccumbis vitio. Et ita ubi aut ſuperbia dominante, fruſtra gloriaris de homine ſuperato. Eſt tamen qui nec vlciſcendi zelo, nec vincendi typo, ſed tantum euadendi remedio interficit hominem: ſed

C ne hanc quidem bonam dixerim victoriam: cum de duobus malis in corpore quam in anima mori leuius ſit. Non autem quia corpus occiditur, etiam anima moritur: ſed anima quæ peccauerit ipſa morietur.

Pericula militum.

Vtiliſſima monita omnibus Chriſtianis militibus notatu digniſſima.

CAPVT II.

Militum ſæculi abuſum, ac vanitatem perſtringit.

1 QVis igitur finis fructuſve ſecularis huius, non dico militiæ, ſed malitiæ; ſi & occiſor lethaliter peccat & occiſus æternaliter perit? Enimuerò vt verbis vtar Apoſtoli, *Et qui arat, in ſpe debet arare & qui triturat, in ſpe fructus percipiendi*. Quis ergo, ô milites, hic tam ſtupendus error, quis furor hic tam non ferendus, tantis ſumptibus ac laboribus militare, ſtipendiis verò nullis niſi aut mortis aut criminis? Operitis equos ſericis, & pendulos neſcio quos panniculos loricis ſuperinduitis: depingitis haſtas, clypeos & ſellas: frena & calcaria auro &

b 1 Cor. 9. b

argen-

argento gemmiſque circumornatis, & cum tanta pompa pudendo furore & impudenti ſtupore ad mortem properatis. Militaria ſunt hæc inſignia, an muliebria potius ornamenta? Nunquid fortè hoſtilis mucro reuerebitur aurum, gemmis parcet, ſerica penetrare non poterit? Deinde quod ipſi ſæpius certiúſque experimini, tria arbitror eſſe neceſſaria præliants, vt ſcilicet ſtrenuus induſtriúſque miles & circunſpectus ſit ad ſe ſeruandum; & expeditus ad diſcurrendum, & promptus ad feriendum. Vos per contrarium in oculorum grauamen fœmineo ritu comam nutritis, longis ac profuſis crinibus, ac camiſiis propria vobis veſtigia obuoluitis; delicatas ac teneras manus amplis & circumfluentibus manicis ſepelitis. Super hæc omnia eſt, quod armati conſcientiam magis terret, cauſa illa nimirum ſatis leuis ac friuola, qua videlicet talis præſumitur & tam periculoſa militia. Non ſanè inter vos aliud bella mouet, liteſque ſuſcitat, niſi irrationabilis iracundiæ motus, aut inanis gloriæ appetitus, aut terrenæ qualiſcúnque poſſeſſionis cupiditas: talibus certè ex cauſis neque occidere neque occumbere tutum eſt

Tria præliants neceſſaria.

O ſi notent hæc noſtri hodie milites.

CAPVT III.

Encomio ſacræ militiæ Nouos Milites acuit & accendit aduerſus infideles.

4. AT verò Chriſti milites ſecuri præliantur prælia Domini ſui, nequaquam metuens aut de hoſtium cæde peccatum, aut de ſua nece periculum: quandoquidem mors pro Chriſto vel ferenda, vel inferenda & nihil habeat criminis, & plurimum gloriæ mereatur. Hinc quippe Chriſto, inde Chriſtus acquiritur: qui nimirum & libenter accipit hoſtis mortem pro vltione, & libentius præbet ſeipſum militi pro conſolatione. Miles inquam Chriſti ſecurus interimit, interit ſecurior. Sibi præſtat cum interit, Chriſto cum interimit. Non enim ſine cauſa gladium portat. Dei etenim miniſter eſt ad vindictam malefactorum, laudem verò bonorum. Sanè cum occidit malefactorē: non homicida, ſed (vt ita dixerim) malicida, & planè Chriſti vindex in his qui malè agunt, & defenſor Chriſtianorum reputatur. Cum autem occiditur ipſe, non periiſſe, ſed perueniſſe cognoſcitur. Mors ergo quam irrogat, Chriſti eſt lucrum: quam excipit, ſuum. In morte pagani Chriſtianus gloriatur, quia Chriſtus glorificatur. In morte Chriſtiani regis liberalitas aperitur, cum miles remunerandus educitur. Porrò ſuper illo *lætabitur iuſtus cum viderit vindictam*: de iſto dicet homo: *Si vtique eſt fructus iuſto: vtique eſt Deus iudicans eos in terra*[c]. Non enim vel pagani necandi eſſent, ſi quoquo modo aliter poſſent à nimia infeſtatione ſeu oppreſſione fideliū cohiberi. Nunc autem melius eſt vt occidantur, quam certè relinquatur virga peccatorum ſuper ſortem iuſtorum: ne fortè extendant iuſti ad iniquitatem manus ſuas.

Securitas militum Chriſti.

c Pſal. 57. b

5. Quid enim? Si percutere in gladio omninò fas non eſt Chriſtiano, cur ergo præco Saluatoris contentos fore ſuis ſtipendiis militibus indixit[d]; & non potius omnem militiam interdixit? Si autem (quod verum eſt) omnibus fas eſt ad hoc ipſum duntaxat diuinitus ordinatis, nec aliud ſanè quicquam melius profeſſis, quibus quæſo potius quam quorum manibus & viribus vrbs fortitudinis noſtræ Sion pro noſtro omnium munimine retinetur, vt depulſis diuinæ tranſgreſſoribus legis, ſecura ingrediatur gens iuſta cuſtodiens veritatem? Securè proinde diſſipentur gentes quæ bella volunt, & abſcindantur qui nos conturbant, & diſperdantur de ciuitate Domini omnes operantes iniquitatem, qui repoſitas in Hieroſolymis Chriſtiani populi inæſtimabiles diuitias tollere geſtiunt, ſancta polluere, & hæreditate poſſidere ſanctuarium Dei. Exeratur gladius vterque fidelium † in ceruices inimicorum, ad deſtruendam omnem altitudinem extollentem ſe aduerſus ſcientiam Dei, quæ eſt Chriſtianorum fides; ne quando dicant gentes, vbi eſt Deus eorum?

d Luc. 3. c

Militia Chriſtianis licita.

Exhortatio ad militiam ſacram

† v. Notas.

6. Quibus expulſis reuertetur ipſe in hæreditatem domúmque ſuam, de qua iratus in Euangelio. *Ecce*, inquit[e], *relinquetur vobis domus veſtra deſerta*. & per Prophetam ita conqueritur[f]: *Reliqui domum meam, dimiſi hæreditatem meam*. implebitque illud propheticum. *Redemit Dominus populum ſuum & liberauit eum: & venient & exultabunt in monte Sion, & gaudebunt de bonis Domini*[g]. *Lætare Hieruſalem, & cognoſce iam tempus viſitationis tuæ. Gaudete & laudate ſimul deſerta Hieruſalem, quia conſolatus eſt Dominus populum ſuum, redemit Hieruſalem, parauit Dominus brachium ſuum ſanctum in oculis omnium gentium. Virgo Iſraël corruerat, & non erat qui ſubleuaret te. Surge iam, excutere de puluere virgo captiua filia Sion*[h]. Surge inquam & ſta in excelſo, & vide iucunditatem quæ venit tibi à Deo tuo. *Non vocaberis vltra derelicta, & terra tua non vocabitur amplius deſolata, quia complacuit Domino in te, & terra tua inhabitabitur*[i]. Leua in circuitu oculos tuos & vide, omnes iſti congregati ſunt, venerunt tibi. Hoc tibi auxilium miſſum de ſancto. Omnino per iſtos tibi iam iamque ita perſoluitur antiqua promiſſio[k]: *Ponam te in ſuperbiam ſeculorum gaudium in generatione & generationem, & ſuges lac gentium, & mamilla regum lactaberis*. Et item[l]: *Sicut mater conſolatur filios ſuos, ita & ego conſolabor vos, & in Hieruſalem conſolabimini*. Vides ne quam crebra veterum atteſtatione noua approbatur militia, & quòd ſicut audiuimus, ſic vidimus in ciuitate Domini virtutum? Dummodo ſanè ſpiritualibus non præiudicet ſenſibus litteralis interpretatio, quo minus ſcilicet ſperemus in æternum, quicquid huic tempori ſignificando ex Prophetarum vocibus vſurpamus, ne per id quod cernitur, euaneſcat quod creditur, & ſpei copias imminuat penuria rei, præſentiúmque atteſtatio ſit euacuatio futurorum. Alioquin terrenæ ciuitatis temporalis gloria non deſtruit cœleſtia bona, ſed aſtruit: ſi tamen iſta minimè dubitamus illius tenere figuram, quæ in cœlis eſt mater noſtra.

e Matt. 23. d

f Hier. 12. b

g Ibid. 52. b

Planſus Ieroſolymæ ex noua militia.

h Eſa. 52. a

i Eſa 62. b

K Eſa 60. c

l Eſa 66. d

CAPVT IV.

Formam viuendi Militum; id eſt, quales domi, militiæque deſcribit.

7. SEd iam ad imitationem ſeu ad confuſionem noſtrorum militū non planè Deo, ſed diabolo militantium; dicamus breuiter Chriſti equitum mores & vitam; qualiter in bello domiue conuerſentur, quò palā fiat quantum ab inuicem differant Dei ſeculique militia. Primo quidem vtrobique diſciplina non deeſt, obedientia nequaquam contemnitur, quia teſte ſcriptura[m], *& filius indiſciplinatus peribit*, &[n] *peccatum eſt ariolandi repugnare, & quaſi ſcelus idololatriæ nolle acquieſcere*. Itur & reditur ad nutum eius qui præeſt: induitur quod ille donauerit: nec aliunde veſtimentum ſeu alimentum præſumitur. Et in victu & veſtitu cauetur omne ſuperfluum, ſoli neceſſitati conſulitur. Viuitur planè in communi iucunda & ſobria conuerſatione, abſque vxoribus, & abſque liberis. Et ne quid deſit ex Euangelica perfectione, abſque omni proprio habitant vnius moris in domo vna, ſolliciti ſeruare vnitatem ſpiritus in vinculo pacis. Dicas vniuerſæ multitudinis eſſe cor vnum, & animam vnam, ita quiſque omnino propriam ſequi voluntatem, ſed magis obſequi ſatagit imperanti. Nullo tempore aut otioſi ſedent, aut curioſi vagantur, ſed ſemper dum procedunt (quod quidem rarò contingit) ne gratis comedant panem, armorum ſeu veſtimentorum vel ſciſſa reſarciunt; vel vetuſta reficiunt; vel inordinata componunt, & quæque poſtremo facienda magiſtri voluntas & communis indicit neceſſitas. Perſona inter eos minimè accipitur, defertur meliori, non nobiliori. Honore ſe inuicem præueniunt, alterutrum onera portant, vt ſic adimpleant legem Chriſti. Verbum inſolens, opus inutile, riſus immoderatus, murmur vel tenue, ſiue ſuſurrium nequaquam ibi deprehenditur inemendatum. Scacos & aleas deteſtantur; abhorrent venationem; nec ludicra illa auium rapina (vt aſſolet) delectantur. Mimos, & magos, & fabulatores, ſcurrileſque cantilenas, aut ludorum ſpectacula, tanquam vanitates & inſanias falſas reſpuūt & abominantur. Capillos

Dei & ſeculi militia quantum differat.

m Eccl. 22. a

n 1. Reg 15. e

Milites Templi quam domi diſciplinam ſeruent

tondent, ſcientes iuxta Apoſtolum ignominiam eſſe viro ſi comam nutrierit. Nunquam compti; rarò loti; magis autem neglecto crine hiſpidi; puluere fœdi; lorica, (A) caumate [*] fuſci.

ἐκ̃αυμα i. e. æſtus, vehemens calor.

8 Porrò imminente bello, intus fide, foris ferro non auro ſe muniunt, quatenus armati, & non ornati, hoſtibus metum incutiant, non prouocent auaritiam. Equos habere cupiunt fortes & veloces, non tamen coloratos aut phaleratos: pugnam quippe non pompam, victoriam, ſed non gloriam cogitantes, & ſtudentes magis eſſe formidini quam admirationi. Deinde non turbulenti aut impetuoſi, & quaſi ex leuitate præcipites, ſed conſultè atque cum omni cautela & prouidentia ſeipſos ordinantes & diſponentes in aciem iuxta quod de patribus ſcriptum eſt. Veri profectò Iſraëlitæ procedunt ad bella pacifici. At verò vbi ventum fuerit ad certamen, tum demum priſtina lenitate poſtpoſita, tanquam ſi dicerent [o], *Nonne qui oderunt te Domine oderam, & ſuper inimicos tuos tabeſcebam?* irruunt in aduerſarios, hoſtes velut oues reputant, nequaquam etſi pauciſſimi, vel ſæuam barbariem, vel numeroſam multitudinem formidantes. Nouerunt ſiquidem non de ſuis præſumere viribus, ſed de virtute Domini Sabaoth ſperare victoriam: cui nimirum facilè eſſe confidunt iuxta ſententiam Machabæi (B) [p] concludi multos in manus paucorum, & non eſſe differentiam *in conſpectu Dei cæli liberare in multis & in paucis: quia non in multitudine exercitus eſt victoria belli, ſed de cælo fortitudo eſt.* Quod frequentiſſimè experti ſunt, ita vt plerúmque quaſi perſecutus ſit vnus mille, & duo fugarint decem millia. Ita denique miro quodam ac ſingulari modo cernuntur & agnis mitiores, & leonibus ferociores: vt penè dubitem quid potius cenſeam appellandos, monachos videlicet, an milites, niſi quòd vtrumque forſan congruentius nominatim, quibus neutrum deeſſe cognoſcitur, nec monachi manſuetudo, nec militis fortitudo. De qua re quid dicendum niſi quod à Domino factum eſt iſtud, & eſt mirabile in oculis noſtris? Tales ſibi elegit Deus & collegit à finibus terræ miniſtros ex fortiſſimis Iſraël, qui veri lectulum Salomonis fidem ſcilicet ſepulchrum vigilanter fideliterque cuſtodiant, omnes tenentes gladios, & ad bella doctiſſimi.

Quomodo ſe gerant in bello.

o Pſal. 138. d

p 1 Mac. 3 b. c

A Deo victoria ſperanda, non propriis viribus.

CAPVT V.

Noui templi gloriam veteris magnificentia præcellere, & improbos paſſim ex toto orbe ad ſe quaſi ad pœnitentiæ aſylum allicere.

9. EST verò templum Hieroſolymis in quo pariter habitant, antiquo & famoſiſſimo illi Salomonis impar quidem ſtructura, ſed non inferius gloria. Siquidem vniuerſa illius magnificentia in corruptibilibus auro & argento, in quadratura lapidum, & varietate lignorum continebatur: huius autem omnis decor, & gratiæ venuſtatis ornatus, pia eſt habitantium religioſitas, & ordinatiſſima conuerſatio. Illud variis extitit ſpectandum coloribus: hoc diuerſis virtutibus & ſanctis actibus venerandum. Domum quippe Dei decet ſanctitudo [q], qui non tam politis marmoribus quam ornatis moribus delectatur, & puras magis diligit mentes, quàm ſuper auratos parietes. Ornatur tamen huius quoque facies templi, ſed armis, non gemmis: & pro antiquis coronis aureis, circumpendentibus clypeis paries operitur: pro can- (D) delabris, thuribulis, atque vrceolis, domus vndique frenis, ſellis, ac lanceis communitur. Planè his omnibus liquidò demonſtrantibus, eodem pro domo Dei feruere milites zelo, quo ipſe quondam militum Dux [r] vehementiſſimè inflammatus armata illa ſanctiſſima manu, non tamen ferro, ſed flagello quod fecerat de reſticulis, introiuit in templum, negociantes expulit, nummulariorum effudit æs, & cathedras vendentium columbas euertit, indigniſſimum iudicans orationis domum huiuſcemodi forenſibus infeſtari. Tali proinde ſui Regis permotus exemplo deuotus exercitus multo ſanè indignius longéque intolerabilius arbitrans ſancta pollui ab infidelibus quàm à mercatoribus infeſtari, in domo (A) ſancta cum equis & armis commoratur, tam ab ipſa quàm à cæteris ſacris omni infidelitatis ſpurca & tyrannica rabie propulſata: ipſi in ea die noctúque tam honeſtis quàm vtilibus officiis occupantur. Honorant certatim Dei templum ſedulis & ſinceris obſequiis, iugi in eo deuotione immolantes non quidem veterum ritu pecudum carnes, ſed verè hoſtias pacificas; fraternam dilectionem, deuotam ſubiectionem, voluntariam paupertatem.

Comparatio Templi Salomonis veteris & noui per antitheſin.

q Pſal. 92. a

r Mat. 21 b

Chriſtú pro honore Templi zelantem imitantur milites.

Hæc Hieroſolymis actitantur, & orbis excitatur. Audiunt inſulæ, & attendunt populi de longè, & ebulliunt ab Oriente in Occidentem tanquam torrens inundans gloriæ gentium, & tanquam fluminis impetus lætificans ciuitatem Dei. Quódque cernitur iucundius, & agitur commodius, paucos admodum in tanta multitudine hominum illo confluere videas, niſi vtique ſceleratos & impios, raptores & ſacrilegos, homicidas, periuros, adulteros: de quorum profectò profectione ſicut duplex quoddam conſtat prouenire bonum, ita duplicatur & gaudium, quandoquidem tam ſuos de ſuo diſceſſu lætificent, quàm illos de aduentu quibus ſubuenire feſtinant. (B) Proſunt quippe vtrobique non ſolùm vtique iſtos tuendo, ſed iam etiam illos non opprimendo. Itaque lætatur Ægyptus in profectione eorum, cum tamen de protectione eorum nihilominus lætetur mons Sion, exultent filiæ Iudæ. Illa quidem ſe de manu eorum: iſta magis in manu eorum liberari ſe merito gloriatur. Illa libenter amittit crudeliſſimos ſui vaſtatores: iſta cum gaudio ſuſcipit ſui fideliſſimos defenſores: & vnde iſta dulciſſimè conſolatur, inde illa æquè ſaluberrimè deſolatur. Sic Chriſtus ſic nouit vlciſci in hoſtes ſuos, vt non ſolum de ipſis, ſed per ipſos quoque frequenter ſoleat tanto glorioſius, quanto & potentius triumphare. Iucundè ſanè & commode, vt quos diu pertulit oppugnatores, magis iam propugnatores habere incipiat: faciatque de hoſte militem, qui de Saulo quondam perſecutore fecit Paulum prædicatorem. Quamobrem non miror ſi etiam ſuperna illa curia iuxta teſtimonium Saluatoris [a] exultat magis ſuper vno peccatore pœnitentiam agente, quàm ſuper pluribus iuſtis qui non indigent pœnitentia, dum peccatoris & maligni tantis proculdubio proſit conuerſio, quantis & prior nocuerat (C) conuerſatio. 10.

Homines improbi & ſcelerati reſipiſcentes ad ſacram militiã vndique confluunt, ad expianda pro- is vitæ crimina.

a Luc. 15. b

Salue igitur ciuitas ſancta, quam ipſe ſanctificauit ſibi tabernaculum ſuum altiſſimus, quo tanta in te & per te generatio ſaluaretur. Salue ciuitas regis magni, ex qua noua & iucunda mundo miracula nullis temporibus defuere ab initio. Salue domina gentium, princeps prouinciarum, Patriarcharum poſſeſſio, Prophetarum mater & Apoſtolorum, & initiatrix fidei, gloria populi Chriſtiani, quam Deus ſemper à principio paſſus eſt oppugnari: vt viris fortibus ſicut virtutis, ita foret occaſio & ſalutis. Salue terra promiſſionis, quæ olim fluens lac & mel tuis duntaxat habitatoribus, nunc vniuerſo orbi remedia ſalutis, vitæ porrigis alimenta. Terra inquam bona & optima, quæ in fœcundiſſimo illo ſinu tuo ex arca paterni cordis cœleſte granum ſuſcipiens, tantas ex ſuperno ſemine martyrum ſegetes protuliſti, & nihilominus ex omni reliquo fidelium genere fructum fertilis gleba triceſimum & ſexageſimum & centeſimum ſuper omnem terram multipliciter procreaſti. Vn- (D) de & de magna multitudine dulcedinis tuæ iucundiſſimè ſatiati, & opulentiſſimè ſaginati, memoriam abundantiæ ſuauitatis tuæ vbique eructant qui te viderunt, & vſque ad extremum terræ magnificentiam gloriæ tuæ loquuntur eis qui te non viderunt, & enarrant mirabilia quæ in te fiunt. Glorioſa dicta ſunt de te ciuitas Dei. Sed iam ex his quibus affluis deliciis, nos quoque pauca proferamus in medium, ad laudem & gloriam nominis tui. 11.

Apoſtrophe gratulatoria ad Ciuit. Hieroſol.

Deinceps vſque ad finem Tractatus, in locis Ieroſolymæ vicinis et celebrioribus varios ſenſus myſticos eruit: & ſpiritualibus inde documentis Milites inſtruit.

CAPVT VI.

De Bethlehem.

Pabulum quo nunc reficiantur iumenta rationabilia, id eſt, homines in Chriſto renati, eſſe panem Angelorum, & Panem Verbi Dei.

12. HAbes inter omnia in refectione animarum ſanctarum Bethleem domum panis, in qua primum is qui de cœlo deſcenderat, pariente Virgine panis viuus apparuit. Monſtratur piis ibidem iumentis præſepium, & in præſepio fœnum de prato virginali, quo vel ſic cognoſcat bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe Domini ſui. Omnis quippe caro fœnum, & omnis gloria eius vt flos fœni[t].

t Iſa. 40. d Porrò homo cùm in honore eſſet non intelligendo, comparatus eſt iumentis inſipientibus, &

u Pſal. 48 c ſimilis factus eſt illis[u]: Verbum panis Angelorum factum eſt pabulum iumentorum, vt habeat carnis fœnum quod ruminet, qui verbi pane veſci penitus diſſueuit, quouſque per hominem Deum priori redditus dignitati, & ex pecore rurſus conuerſus in hominem, cum

x 2. Cor 5. d Paulo dicere poſſit[x]: *Et ſi cognouimus Chriſtum ſecundum carnem, ſed nunc iam non nouimus.* Quod ſanè non arbitror quempiam dicere poſſe veraciter, niſi qui prius

y Ioan 6 g cum Petro ex ore Veritatis illud item audierit[y]: *Verba quæ ego locutus ſum vobis, ſpiritus & vita ſunt, caro autem non prodeſt quicquam.* Alioquin qui in verbis Chriſti vitam inuenit, carnem iam non requirit, & eſt de numero

z Ioan 20 g beatorum, qui non viderunt & crediderunt. Nec enim opus eſt vel lactis poculum niſi vtique paruulo, vel fœni pabulum iumento. Qui autem non offendit in verbo, ille perfectus eſt vir, ſolido planè veſci cibo idoneus: &, licet in ſudore vultus ſui, panem verbi comedit abſque offenſione. Sed & ſecurus ac ſine ſcandalo loquitur Dei ſapientiam duntaxat inter perfectos, ſpiritualibus ſpiritualia comparans, cum tamen infantibus ſiue pecoribus cautus ſit pro captu quidem eorum proponere tantummodo Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixum. Vnus tamen idemque cibus ex cœleſtibus paſcuis ſuauiter quidem & ruminatur à pecore, & manducatur ab homine, & viro vires, & paruulo tribuit nutrimentum.

CAPVT VII.

De Nazareth.

Nazareth, id eſt, Flos monet Iudæos tenui floris odore contentos fuiſſe, nos odore ad guſtum ipſum allici debere.

13. CErnitur & Nazareth quæ interpretatur flos, in qua is qui natus in Bethleem erat tanquam fructus in flore coaleſcens nutritus eſt Deus infans: vt floris odor fructus ſaporem præcederet, ac de naribus Prophetarum, faucibus ſe Apoſtolorum liquor ſanctus infunderet, Iudæiſque tenui odore contentis, guſtu ſolido reficeret Chriſtianos. Senſerat tamen hunc florem Nathanaël, quòd ſuper omnia aromata ſuaue redoleret. Vnde & aiebat[a]: *A Nazareth poteſt aliquid boni eſſe?* ſed ne-

a Ioan. 1 g quaquam ſola contentus fragantia, reſpondentem ſibi, *Veni & vide*, Philippum ſecutus eſt. Imò verò miræ illius ſuauitatis admodum reſperſione delectatus, hauſtùque boni odoris factus ſaporis auidior, odore ipſo duce, ad fructum vſque ſine mora peruenire curauit, cupiens plenius experiri, quod tenuiter præſenſerat præſenſq; deguſtare quod odorauerat abſens. Videamus & de olfactu Iſaac, ne forte aliquid quod pertineat ad hæc ipſa quæ in manibus ſunt, prætendent. Loquitur de illo

b Gen. 27. d ſcriptura ſic[b]: *Statimque vt ſenſit veſtimentorum eius fragrantiam* (haud dubium quin Iacob) *ecce*, inquit, *odor filii mei ſicut odor agri pleni cui benedixit Dominus.* Veſtimenti fragrantiam ſenſit, ſed veſtiti præſentiam non agnouit: ſoloque veſtis tanquam floris odore forinſecus delectatus, quaſi fructus interioris dulcedinem non guſtauit, dum & electi filii nihil & ſacramenti fraudatus cognitione remanſit. Quo ſpectat hoc? Veſtimentum profectò ſpiritus, litera eſt, & caro Verbi. Sed ne nunc quidem Iudæus in carne Verbum, in homine ſcit deitatem, nec ſub tegmine literæ ſenſum peruidet ſpiritua-

A lem: foriſque palpans hœdi pellem, quæ ſimilitudinem maioris, hoc eſt primi & antiqui peccatoris expreſſerat, ad nudam non peruenit veritatem. Non ſanè in carne peccati, ſed in ſimilitudine carnis peccati, qui peccatum non facere, ſed tollere veniebat apparuit, ea ſcilicet de cauſa quam ipſe non tacuit[c], vt qui non vident videant, c Ioan. 9 g
& qui vident cæci fiant. Hac ergo ſimilitudine deceptus Propheta cæcus hodie quem neſcit benedicit, dum quem lectitat in libris, ignorat & in miraculis: & quem propriis attrectat manibus, ligando, flagellando, colaphizando, minimè tamen vel reſurgendo intelligit. Si enim cognouiſſent, nunquam Dominum gloriæ crucifixiſſent[d]. Percurramus ſuccincto ſermone & cætera loca d 1. Cor 2. b
ſancta, & ſi non omnia, ſaltem aliqua: quoniam quæ admirari per ſingula non ſufficimus, libet vel inſigniora & ipſa breuiter recordari.

CAPVT VIII.

De Monte Oliueti et Valle Ioſaphat.

B *Monet timore diuini iudicii cauendam ſuperbiam; ſectandam humilitatem, præſertim diiudicando ſeipſum.*

AScenditur in montem Oliueti, deſcenditur in vallem Ioſaphat: vt ſic diuitias diuinæ miſericordiæ 14.
cogites, quatenus horrorem iudicii nequaquam diſſimules: quia etſi in multis miſerationibus ſuis multus eſt ad ignoſcendum, iudicia tamen eius nihilominus abyſſus multa, quibus agnoſcitur valdè omninò terribilis ſuper filios hominum. Dauid denique quia montem Oliueti demonſtrat dicens[e], *Homines & iumenta ſaluabis Domine, quemadmodum multiplicaſti miſericordiam tuam Deus?* e Pſal 35. b
etiam iudicii vallem in eodem commemorat dicens: Ibidem d
Non veniat mihi, inquiens, *pes ſuperbiæ, & manus peccatoris non moueat me.* Cuius & præcipitium ſe omnino f Pſal 118 p
perhorreſcere fatetur cum in alio pſalmo ita loquitur orans[f]: *Confige timore tuo carnes meas, à iudiciis enim tuis timui.* Superbus in hanc vallem corruit & conquaſſatur, humilis deſcendit & minimè periclitatur. Superbus excuſat peccatum ſuum: humilis accuſat, ſciens quia Deus non bis iudicat in idipſum, & quod ſi noſmetipſos iudi-

C caremus, non vtique iudicabimur[h]. h 1 Cor. 11. g

Porrò ſuperbus non attendens quàm horrendum ſit 15.
incidere in manus Dei viuentis, facilè prorumpit in verba malitiæ ad excuſandas excuſationes in peccatis. Magna reuera malitia, tui te non miſereri, & ſolum poſt peccatum remedium confeſſionis à te ipſo repellere, ignemque in ſinu tuo inuoluere potius, quàm excutere, nec præbere aurem conſilio Sapientis qui ait: *Miſerere animæ tuæ placens Deo.* Proinde qui ſibi nequam, cui bo- i Eccl. 30. d
nus? Nunc iudicium eſt mundi, nunc princeps huius mundi eiicietur foras[k], hoc eſt, de corde tuo, ſi te tamen k Ioan 12 e
humiliando ipſe diiudicas. Erit iudicium cœli quando ipſum vocabitur cœlum deſurſum, & terra diſcernere populum ſuum[l]: in quo ſane timendum ne proiiciaris l Pſal. 49 a
tu cum ipſo & angelis eius, ſi tamen inuentus fueris iniudicatus. Alioquin ſpiritualis homo qui omnia diiudicat, ipſe à nemine iudicabitur[m]. Propter hoc ergo iudi- m 1. Cor. 2 d
cium incipit à domo Dei, vt ſuos quos nouit iudex cum venerit inueniat iudicatos: & iam nil de eis habeat iudicare: quando videlicet iudicandi ſunt hi qui in labore

D hominum non ſunt, & cum hominibus non flagellabuntur[n]. n Pſal. 72

CAPVT IX.

De Iordane.

Iordanis aqua miraculis celebres Dei virtutem prædicant.

QVam læto ſinu Iordanis ſuſcipit Chriſtianos, qui ſe 16.
Chriſti gloriatur conſecratum baptiſmate. Mentitus planè eſt Syrus ille leproſus[o], qui neſcio quas Da- o 4 Reg. 5 a
maſci aquas aquis prætulit Iſraëlis, cum Iordanis noſter deuotus Deo famulatus toties probatus extiterit, ſi p 4 Reg. 2 b
de quando Heliæ[p], ſiue quando Heliſæo[q], ſiue etiam q Ibid e

(vt antiquius aliquid recolam) quando Ioſue & omni populo ſimul (impetum mirabiliter inhibens) ſiccum in A ſe tranſitum præbuit [t]. Denique quid in fluminibus iſto eminentius, quod ipſa Trinitas ſibi quadam euidenti præſentia dedicauit? Pater auditus, viſus Spiritus ſanctus, Filius eſt baptizatus [u]. Mitto proinde ipſam eius virtutem quam Neaman ille [x] conſulente Prophete ſenſit in corpore, iubente Chriſto vniuerſus quoque fidelis populus in anima experitur.

t Ioſ. 3. c
u Luc. 3. e
x 4. R. 5. c

CAPVT X.

De Loco Calvariæ.

Christum instar Heliſei irriſum ignominiam crucis ſubiſſe indicat.

17. EXitur etiam vel iam in Caluariæ locum, vbi verus Heliſæus ab inſenſatis pueris irriſus [y], riſum ſuis inſinuauit æternum, quibus ait [z]: *Ecce ego: & pueri mei quos mihi dedit Deus.* Boni pueri, quos per contrarium illorum malignantium ad laudem excitat Pſalmiſta dicens [a]: *Laudate pueri Dominum, laudate nomen Domini.* Quatenus in ore ſanctorum infantium & lactentium B perficeretur laus, quæ ex ore defecerat inuidorum, eorum vtique de quibus queritur ita [b]: *Filios enutriui & exaltaui, ipſi autem ſpreuerunt me.* Aſcendit itaque crucem caluus noſter, mundo pro mundo expoſitus: & reuelata facie ac diſcooperta fronte purgationem peccatorum faciens, probroſæ & auſteræ mortis tam non erubuit ignominiam, quàm nec pœnam exhorruit, vt nos opprobrio ſempiterno eriperet, reſtitueret gloriæ. Nec mirum. Quid enim erubeſceret qui ita lauit nos à peccatis, non quidem vt aqua diluens & retinens ſordes, ſed velut ſolis radius deſiccans & retinens puritatem? Eſt quippe Dei ſapientia vbique attingens propter munditiam ſuam.

y 4 Reg. 2. d
z Eſa. 8. d
a Pſal. 112. a
b Eſa. 1. a

CAPVT XI.

De Sepulchro.

Vbi occaſione ſepulchri Dominici varios & pios de morte Chriſti conceptus pro exercitio deuotæ mentis ſuggerit.

18. INter ſancta ac deſiderabilia loca ſepulchrum tenet C quodammodo principatum, & deuotionis plus neſcio quid ſentitur, vbi mortuus requieuit, quàm vbi viuens conuerſatus eſt. Atque amplius mouet ad pietatem mortis quàm vitæ recordatio, puto quòd illa auſterior, hæc dulcior videatur: magiſque infirmitati blanditur humanæ quies dormitionis, quàm labor conuerſationis: mortis ſecuritas quàm vitæ rectitudo. Vita Chriſti, viuendi mihi regula extitit: mors, à morte redemptio. Illa vitam inſtruxit, mortem iſta deſtruxit. Vita quidem laborioſa, ſed mors precioſa: vtraque vero admodum neceſſaria. Quid enim Chriſti prodeſſe poterat ſiue mors nequiter viuenti, ſiue vita damnabiliter morienti? Nunquid denique vt mors Chriſti etiam nunc malè vſque ad mortem viuentes à morte æterna liberat, aut mortuos ante Chriſtum ſanctos Patres vitæ ſanctitas liberauit? ſicut ſcriptum eſt [c]: *Quis eſt homo qui viuet & non videbit mortem, eruet animam ſuam de manu inferi?* Nunc ergo quia vtrumque nobis pariter neceſſarium erat, & piè viuere, & ſecurè mori, & viuendo viuere docuit, & mortem moriendo ſecuram reddidit: quoniam quidem reſurrecturus occubuit, & ſpem fecit morientibus reſurgendi. Sed addidit & tertium beneficium: cum etiam D peccata donauit, ſine quo vtique cætera non valebant. Quid enim (quantum quidem ad veram ſummamque beatitudinem ſpectat) quantalibet vitæ rectitudo ſeu longitudo prodeſſe poterat illi, qui vel ſolo originali peccato teneretur aſtrictus? Peccatum quippe præceſſit, vt ſequeretur mors: quod ſanè ſi cauiſſet homo, mortem non guſtaſſet in æternum.

Fortis magis quàm vitæ Chriſti recordatio ad pietatem mouet.

Vita & mors Chriſti male viuentibus & morientibus inutilis.

c Pſal. 88. g

19. Peccando itaque vitam amiſit, & mortem inuenit; quoniam quidem & Deus ita prædixerat, & iuſtum profecto erat vt ſi peccaret homo, moreretur. Quid namque iuſtius poterat quàm recipere talionem? Vita ſi- A quidem Deus animæ eſt, ipſa corporis. Peccando voluntariè volens perdidit viuere, nolens perdat & viuificare. Sponte repulit vitam cum viuere noluit, non valeat eam dare cui vel quatenus voluerit. Noluit anima regi à Deo, non queat regere corpus. Si non paret ſuperiori, inferiori cur imperet? Inuenit conditor ſuam ſibi rebellem creaturam: inueniat & ipſa ſuam ſibi rebellem pediſſequam. Tranſgreſſor inuentus eſt homo diuinæ legis: inueniat ipſe aliam legem in membris ſuis repugnantem legi mentis ſuæ [d], & captiuantè ſe in legem peccati. Porrò peccatum (vt ſcriptũ eſt [e]) ſeparat inter nos & Deũ; ſeparet proinde etiam mors inter corpus noſtrum & nos. Non potuit diuidi à Deo anima niſi peccando, nec corpus ab ipſa niſi moriendo. Quid itaque auſterius pertulit in vltione, id ſolum paſſa à ſubdito, quod præſumpſerat in auctorem? Nil profecto congruentius quam vt mors operata ſit mortem, ſpiritualis corporalem, culpabilis pœnalem, voluntaria neceſſariam.

Anima rebelli Deo carnem meritò patitur rebellem.

d Rom. 6. d
e Eſa. 59. a

Cum ergo hac gemina morte ſecundum vtranque naturam homo damnatus fuiſſet, altera quidem ſpirituali & voluntaria, altera corporali & neceſſaria: vtrique B Deus homo vna ſua corporali ac voluntaria benignè & potenter occurrit, illaque vna ſua noſtram vtramq; damnauit. Merito quidem. Nam ex duabus mortibus noſtris, cum altera nobis in culpæ meritum, altera in pœnæ debitum reputaretur, ſuſcipiens pœnam & neſciens culpam, dum ſponte & tantum in corpore moritur, & vitam nobis & iuſtitiam promeretur. Alioquin ſi corporaliter non pateretur, debitum non ſoluiſſet: ſi non voluntariè moreretur, meritum mors illa non habuiſſet. Nunc autem ſi (vt dictum eſt) mortis meritum eſt peccatum, & peccati debitum, mors Chriſto, remittente peccatum, & moriente pro peccatoribus, profecto iam nullum eſt meritum & ſolutum eſt debitum. 20.

Chriſtus vna morte ſua duplici noſtræ medelam attulit.

Cæterum vnde ſcimus quod Chriſtus poſſit peccata dimittere? Hinc proculdubio, quia Deus eſt, & quicquid vult poteſt. Vnde autẽ & quod Deus ſit? Miracula probant. Fecit quippe opera quæ nemo alius facere poſſit, vt taceam oracula Prophetarum, necnon & paternæ vocis teſtimonium elapſæ cœlitus ad ipſum à magnifica gloria. Quod ſi Deus pro nobis, quis contra nos? Deus qui iuſtificat, quis eſt qui condemnet? Si ipſe eſt & non C alius qui quotidie confitemur dicentes [e], *Tibi ſoli peccaui*: quis melius, imò quis alius remittere poteſt quod in eum peccatum eſt? Aut quomodo ipſe non poteſt, qui omnia poteſt? Denique ego quod in me delinquitur valeo ſi volo donare, & Deus non queat in ſe commiſſa remittere? Si ergo peccata remittere & poſſit omnipotens, & ſolus poſſit, cui ſoli peccatur: beatus profecto cui non imputabit ipſe peccatum. Itaque cognouimus quod peccata Chriſtus diuinitatis ſuæ potentia valuit relaxare. 21.

e Pſal. 50. a

Vnde conſtet Chriſtum poſſe & velle peccata dimittere.

Porro iam de voluntate quis dubitet? Qui enim noſtram & induit carnem, & ſubiit mortẽ: putas ſuam nobis negabit iuſtitiam? Voluntariè incarnatus, voluntariè paſſus, voluntariè crucifixus, ſolam à nobis retinebit iuſtitiam? Quam ergo ex deitate conſtat illum potuiſſe, ex humanitate innotuit & voluiſſe. Sed vnde rurſum confidimus, quod mortem abſtulit? Hinc planè, quod eam ipſe qui non meruit, pertulit. Qua enim ratione iterum exigeretur à nobis, quod pro nobis ille iam ſoluit? Qui peccati meritum tulit, ſuam nobis donando iuſtitiam: ipſe mortis debitũ ſoluit, & reddidit vitam. Sic namque D mortua morte reuertitur vita, quemadmodum ablato peccato redit iuſtitia. Porro mors in Chriſti morte fugatur, & Chriſti nobis iuſtitia imputatur. Verum quomodo mori potuit qui Deus erat? Quoniam nimirum & homo erat. Sed quo pacto mors hominis illius pro altero valuit? Quia & iuſtus erat. Profectò namque cum homo eſſet, potuit mori: cum iuſtus, non debuit gratis. Non quidem peccator mortis ſufficit ſoluere debitum pro altero peccatore, cum quiſque moriatur pro ſe. Qui autem mori pro ſe non habet, nunquid pro alio fruſtra debet? Quanto ſanè indignius moritur qui mortem non meruit, tantò is iuſtius pro quo moritur, viuit. 22.

23. Sed quæ, inquis, iuſtitia eſt vt innocens moriatur pro impio? Non eſt iuſtitia, ſed miſericordia. Si iuſtitia eſſet, iam non gratis: ſed ex debito moreretur. Si ex debito: ipſe quidem moreretur: ſed is pro quo moreretur, non viueret. At vero ſi iuſtitia non eſt, non tamen contra iuſtitiam eſt. Alioquin & iuſtus & miſericors ſimul eſſe non poſſet. Sed etſi iuſtus non iniuſtè pro peccatore ſatisfacere valeat: quomodo tamen & vnus pro pluribus? Erat enim ſatis eſſe videtur ad iuſtitiam, ſi vnus vni moriens vitam reſtituat. Huic iam reſpondet Apoſtolus[d]. *Sicut enim, inquit, per vnius delictum in omnes homines in condemnationem: ſic & per vnius iuſtitiam in omnes homines in iuſtificationem vitæ. Sicut enim per inobedientiam vnius hominis peccatores conſtituti ſunt multi: ita & per vnius hominis obedientiam iuſti conſtituentur multi.* Sed fortè vnus pluribus iuſtitiam quidem reſtituere potuit, vitam non potuit? *Per vnum*, ait, *hominem mors, & per vnum hominem vita*[e]. *Sicut enim in Adam omnes moriuntur, ſic & in Chriſto omnes viuificabuntur.* Quid enim? Vnus peccauit, & omnes tenentur rei: & vnius innocentia ſoli reputabitur innocenti? Vnius peccatum omnibus operatum eſt mortem, & vnius iuſtitia vni vitam reſtituet? Itane Dei iuſtitia magis ad condemnandum quam ad reſtaurandum valuit? Aut plus potuit Adam in malo, quam Chriſtus in bono? Adæ peccatum imputabitur mihi, & Chriſti iuſtitia non pertinebit ad me? Illius me inobedientia perdidit, & huius obedientia non proderit mihi?

24. Sed Adæ, inquis, delictum meritò omnes contraximus, in quo quippe omnes peccauimus, quoniam, cum peccauit in ipſo eramus, & ex eius carne per carnis concupiſcentiam geniti ſumus. Atqui ex Deo multò germanius ſecundum ſpiritum naſcimur, quam ſecundum carnem ex Adam: ſecundum quem etiam ſpiritum longè ante fuimus in Chriſto, quam ſecundum carnem in Adam, ſi tamen & nos inter illos numerari confidimus, de quibus Apoſtolus: *Qui elegit nos*, inquit[f], *in ipſo* (haud dubium quin pater in filio) *ante mundi conſtitutionem*. Quod autem etiam ex Deo nati ſunt, teſtatur Euangeliſta Ioannes vbi ait[g]: *Qui non ex ſanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, ſed ex Deo nati ſunt.* Item ipſe in epiſtola[h]. *Omnis qui natus eſt ex Deo, non peccat: quia generatio cæleſtis conſeruat eum.* At carnis traducem, ais, carnalis teſtatur concupiſcentia: & peccatum quod in carne ſentimus, manifeſtè probat quod ſecundum carnem de carne peccatoris deſcendimus. Sed enim nihilominus ſpiritualis illa generatio non quidem in carne ſentitur, ſed in corde, ab his duntaxat qui cum Paulo dicere poſſunt[i]: *Nos autem ſenſum Chriſti habemus*: in quo & eatenus ſe profeciſſe ſentiunt, vt & ipſi cum omni fiducia dicant. *Ipſe enim ſpiritus teſtimonium reddit ſpiritui noſtro quod ſumus filii Dei*[k]. Et illud: *Nos autem non ſpiritum huius mundi accepimus, ſed ſpiritum qui ex Deo eſt, vt ſciamus quæ à Deo donata ſunt nobis*[l]. Per ſpiritum ergo qui ex Deo eſt, charitas diffuſa eſt in cordibus noſtris: ſicut & per carnem quæ eſt ex Adam, manet concupiſcentia noſtris inſita membris. Et quomodo iſta quæ à progenitore corporum deſcendit: nunquam in hac vita mortali à carne recedit: ſic illa procedens e Patre ſpirituum, ab intentione filiorum duntaxat perfectorum nunquam excidit.

25. Si ergo ex Deo nati, & in Chriſto electi ſumus, quænam iuſtitia eſt, vt plus noceat humana atque terrena, quam valeat diuina cæleſtiſque generatio. Dei electionem vincat carnalis ſucceſſio, & æternum eius propoſitum carnis præſcribat temporaliter traducta concupiſcentia? Quinimo ſi per vnum hominem mors, cur non multo magis per vnum & illum hominem vita? Et ſi in Adam omnes morimur, cur non longe potentius in Chriſto viuificabimur? Denique *non ſicut delictum, ita & donum. Nam iudicium quidem ex vno in condemnationem, gratia autem ex multis delictis in iuſtificationem*[m]. Chriſtus itaque & peccata remittere potuit, cum Deus ſit: & mori, cum homo ſit: & moriendo ſoluere debitum, quia iuſtus: & omnibus vnus ad iuſtitiam vitamque ſufficere: quandoquidem & peccatū & mors ex vno in omnes proceſſere. Sed hoc quoque neceſſarium omnino prouiſum eſt quod dilata morte homo inter homines dignatus eſt aliquandiu conuerſari, quatenus crebris veracium locutionibus ad inuiſibilia excitaret, miris operibus aſtrueret fidem, rectis moribus inſtrueret. Itaque in oculis hominum Deus homo ſobriè & piè conuerſatus, vera locutus, mira operatus, indigna paſſus, in quo iam defuit nobis ad ſalutem? Accedat & gratia remiſſionis peccatorum, hoc eſt vt gratis peccata dimittat: & opus profectò noſtræ ſalutis conſummatum eſt. Non autem metuendum quod donandis peccatis aut poteſtas Deo, aut voluntas paſſo & tanta paſſo pro peccatoribus deſit: ſi tamen ſolicitè inueniamur dignè, vt oportet, & imitari exempla, & venerari miracula; doctrinæ quoque non exiſtimamus increduli, & paſſionibus non ingrati.

Itaque totum nobis de Chriſto valuit, totum ſalutiferum, totumque neceſſarium fuit, nec minus profuit infirmitas quam maieſtas: quia etſi ex deitatis potentia peccati iugum iubendo ſubmouit, ex carnis tamen infirmitate mortis iura moriendo concuſſit. Vnde pulchrè ait Apoſtolus[n]. *Quod infirmum eſt Dei, fortius eſt hominibus.* Sed & illa eius ſtultitia per quam ei placuit ſaluum facere mundum, vt mūdi confutaret ſapientiam, confunderet ſapientes[o]: quod videlicet cum in forma Dei eſſet, Deo æqualis, ſemetipſum exinaniuit formam ſerui accipiens: quod diues cum eſſet propter nos egenus factus eſt, de magno paruus, de celſo humilis, infirmus de potente: quod eſuriit, quod ſitiit, quod fatigatus eſt in itinere, & cætera quæ paſſus eſt voluntate non neceſſitate: hæc ergo ipſius quædam ſtultitia, nonne fuit nobis via prudentiæ, iuſtitiæ forma, ſanctitatis exemplum? Ob hoc item Apoſtolus, *quod ſtultum eſt*, inquit[p], *Dei ſapientius eſt hominibus*. Mors ergo à morte, vita ab errore, à peccato gratia liberauit. Et quidem mors per iuſtitiam ſuam peregit victoriā: quia iuſtus exſoluendo quæ non rapuit, iure omninò quod amiſerat accepit. Vita vero quod ad ſe pertinuit, per ſapientiam adimpleuit: quæ nobis vitæ & diſciplinæ documentum ac ſpeculum extitit. Porro gratia ex illa, (vt dictum eſt) poteſtate peccata dimiſit, qua omnia quæcunque voluit fecit. Mors itaque Chriſti, mors eſt meæ mortis: quia ille mortuus eſt, vt ego viuerem: quo pacto enim iam non viuat, pro quo moritur Vita? Aut quis iam in via morum, ſeu rerum notitia errare timebit duce Sapientiâ? Aut vnde iam reus tenebitur, quem abſoluit Iuſtitia? Vitam quidem ſeipſe perhibet in Euangelio: *Ego ſum*, inquiens[q], *vita*. Porro duo ſequentia teſtatur Apoſtolus his dicens[r]. *Qui factus eſt nobis iuſtitia & ſapientia à Deo Patre.*

Si ergo lex ſpiritus vitæ in Chriſto Ieſu liberauit nos à lege peccati & mortis, vt quid adhuc morimur, & nō ſtatim immortalitate veſtimur? Sanè vt Dei veritas impleatur. Quia enim miſericordiam & veritatem diligit Deus[s], neceſſe eſt mori quidem hominem, quippe quod prædixerat Deus: ſed à morte tamen reſurgere, ne obliuiſcatur miſereri Deus. Ita ergo mors etſi non perpetuò dominatur, manet tamen propter veritatem Dei, vel ad tempus in nobis: quemadmodum peccatum, etſi iam nō regnat in noſtro mortali corpore, non tamen deeſt penitus nobis. Proinde Paulus ex parte quidem liberatum ſe à lege peccati & mortis gloriatur, ſed tamen ſe vtraque nihilominus lege aliqua grauari ex parte conqueritur, ſiue cum aduerſus peccatum miſerabiliter clamat[t]: *Inuenio aliam legem in membris meis*, & cætera. Siue cum ingemiſcat grauatus (haud dubium quin lege mortis) redemptionem expectans corporis ſui[u].

Siue itaque hæc, ſiue alia quæcumque in hunc modum (prout in talibus in ſuo quiſque abundat ſenſu) ex occaſione ſepulchri Chriſtianis ſenſibus ſuggerantur, puto quod non mediocris dulcedo deuotionis infundatur cominus intuenti, nec parum proficitur cernendo etiam corporalibus oculis corporalem locum dominicæ quietis. Etſi quippe iam vacuum ſanctis membris, plenum tamen noſtris & iucundis admodum ſacramentis. Noſtris, inquam, noſtris, ſi tamen tam ardenter amplecti-

Marginal notes:
Chriſti mors quomodo valuit ad iuſtitiam & vitam nobis reſtituendam.
d Rom. 5. d
e Ibidem.
Adami peccatum non potentius ad malū, quam Chriſti iuſtitia ad bonum.
Sicut ex Adam ſecundum carnem, ſic ex Deo ſecundum ſpiritum naſcimur.
f Ephes. 1. a
g Ioan. 1. b
h 1. Ioan. 3. b
i 1. Cor. 2. d
k Rom. 8. c
l 1. Cor. 2. c
m Rom. 5. c
Quare Deus homo tam diu cum hominibus conuerſari voluit.
26. Chriſti infirmitas non minus nobis profuit quam maieſtas.
n 1. Cor. 1. d
o Rom. 1. d
p 1. Cor. 1. d
q Ioan. 14. a
r 1. Cor. 1. d
s Pſal.
Lege mortis & peccati etiam nunc ex parte grauamur.
t Rom. 7. d
u 2. Cor. 5. a
28.

mur, quia indubitanter tenemus quod Apoſtolus ait[x]: *Conſepulti enim ſumus per baptiſmum in mortem, ut quomodo ſurrexit Chriſtus à mortuis per gloriam Patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Si enim complantati facti ſumus ſimilitudini mortis eius, ſimul & reſurrectionis erimus.* Quam dulce eſt peregrinis poſt multam longi itineris fatigationem, poſt plurima terræ mariſque pericula, ibi tandem quieſcere, vbi & agnoſcitur ſuum Dominum quieuiſſe. Puto iam præ gaudio non ſentiunt viæ laborem, nec grauamen reputant expenſarum: ſed tanquam laboris præmium curſuſve brauium aſſecuti, iuxta ſcripturæ ſententiam, gaudent vehementer cum inuenerint ſepulchrum[y]. Nec caſu vel ſubito, aut veluti lubrica popularis fauoris opinione id tam celebre nomen ſepulchrum nactum eſſe putetur, cum hoc ipſum tantis retro temporibus Eſaias tam aperte prædixit[z]. *Et erit* (inquit) *in die illa radix Ieſſe, qui ſtat in ſignum populorum, ipſum gentes deprecabuntur, & erit ſepulchrum eius glorioſum.* Reuera ergo impletum cernimus quod legimus prophetatum; nouum quidem intuenti, ſed legenti antiquum: vt ſic adſit de nouitate iucunditas, vt de vetuſtate non deſit auctoritas. Et de ſepulchro iſta ſufficiant.

x Rom. 6. a

Gaudium peregrinorum ad ſepulchrum Chriſti accedentium.

y Iob 3. d

z Eſa. 11. c

Capvt XII.

De Bethphage.

Vtilem doctrinam de Confeſſione peccatorum proponit.

19. QVid de Bethphage dicam viculo ſacerdotum, quam penè prætericram, vbi & confeſſionis ſacramentum, & ſacerdotalis miniſterii myſterium continetur? *Bethphage* quippe *domus buccæ* interpretatur. Scriptum eſt autem[a], *Prope eſt verbum in ore tuo & in corde tuo.* Non in altero tantum, ſed ſimul in vtroque verbum habere memineris. Et quidem verbum in corde peccatoris operatur ſalutiferam contritionem: verbum vero in ore noxiam tollit confuſionem, ne impediat neceſſariam confeſſionem. Ait enim ſcriptura[b]: *Eſt pudor adducens peccatum, & eſt pudor adducens gloriam.* Bonus pudor eſt quo peccaſſe, aut certè peccare confunderis: & omnis quo, licet humanus arbiter fortè abſit, diuinum tanquam humanum tantò verecundius reuereris aſpectum, quantò & verius Deum quam hominem cogitas [*] puriorem: Tantòque eum grauius offendi à peccante, quantò conſtat longius ab illo eſſe omne peccatum. Huiuſcemodi proculdubio pudor fugat opprobrium, parat gloriam, dum aut peccatum omnino non admittit, aut certe admiſſum & pœnitendo punit, & confitendo expellit, ſi tamen gloria etiam noſtra hæc eſt teſtimonium conſcientiæ noſtræ. Quod ſi quiſpiam confiteri confunditur, id quoque vnde compungitur talis pudor peccatum adducit, & gloriam de conſcientia perdit, quando malum quod ex profundo cordis compunctio conatur expellere, pudor ineptus obſtruſo labiorum oſtio non permittit exire, cum eum exemplo Dauid dicere potius oporteret[c]: *Et labia mea non prohibebo, Domine tu ſciſti.* Qui & ſeipſum redarguens, puto ſuper hominum ſtulto & irrationabili pudore: *Quoniam tacui,* inquit[d], *inueterauerunt oſſa mea.* Vnde & optat oſtium poni circumſtantiæ labiis ſuis[e], vt non ſinuam & aperire confeſſioni, & defenſioni claudere norit. Denique & apertè hoc ipſum orans petit à Domino, ſciens quia confeſſio & magnificentia opus eius[f]. Et quod videlicet noſtram malitiam, & quod æque diuinæ bonitatis & virtutis magnificentiam minimè taceamus, magnum quidem geminæ confeſſionis bonum, ſed Dei eſt donum. Ait itaque[g]: *Non declines cor meum in verba malitiæ ad excuſandas excuſationes in peccatis.* Quamobrem miniſtros verbi ſacerdotes caute neceſſe eſt ad vtrumque vigilare ſolicitos, quo videlicet delinquentium cordibus tanto moderamine verbum timoris & contritionis inſtigant, quatenus eos nequaquam à verbo confeſſionis exterreant, ſic corda aperiant, vt ora non obſtruant, ſed nec abſoluant etiam compunctos, tum vtrumque credentium & confeſſum, quandoquidem corde creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem. Alioquin à mortuo (tanquam qui non eſt) perit confeſſio[h]. Quiſquis igitur verbum in ore habet, & in corde non habet, aut doloſus eſt aut vanus. Quiſquis vero in corde & non in ore, aut ſuperbus eſt, aut timidus.

a Deut. 30. & Rom. 10. b

b Eccli. 4. c.

* al. perſpicaciorem.

Quis pudor vtilis, quis noxius.

c Pſal. 39. b

d Pſal. 31. a

e Pſal. 140. a

f Pſal. 110. a

g Pſal. 140. a

Sacerdotem in confeſſionibus excipiendis cautio.

h Eccli. 17. c Noua Teſt. S. Bern de confeſſione Sacramentali.

CAPVT XIII.

De Bethania.

Obedientiam commendat, & ſuiipſius diffidentiam.

SAnè non omnino (etſi nimium feſtinem) dubito tranſire ſilenter domum obedientiæ, Bethaniam videlicet, caſtellum Mariæ & Marthæ, in quo Lazarus eſt reſuſcitatus, vbi nimirum & vtriuſque vitæ figura; & Dei erga peccatores mira clementia; nec non & virtus obedientiæ vna cum fructibus pœnitentiæ commendatur. Hoc ergo in loco breuiter intimatum ſufficiat, quod quidem nec ſtudium bonæ actionis, nec ocium ſanctæ contemplationis, nec lachrymæ pœnitentis extra Bethaniam accepta eſſe poterunt illi qui tanti habuit obedientiam, vt vitam, quàm ipſam perdere maluerit, factus obediens Patri vſque ad mortem. Hæ ſunt illæ profectò diuitiæ, quas ſermo Propheticus ex verbo Domini pollicetur: *Conſolabitur,* inquiens[i], *Dominus Sion, & conſolabitur omnes ruinas eius, & ponet deſertum eius quaſi delicias, & ſolitudinem eius quaſi hortum Domini. Gaudium & lætitia inuenietur in ea, gratiarum actio, & vox laudis.* Hæ igitur orbis decimæ, hic theſaurus cœleſtis, hæc fidelium hæreditas populorum, veſtræ ſunt, chariſſimi, credita fidei veſtræ prudentiæ & fortitudini commendata. Tunc autem cœleſte depoſitum ſecurè & fideliter cuſtodire ſufficiatis, ſi nequaquam de ipſa veſtra prudentia vel fortitudine ſed de Dei tantum adiutorio vbique præſumitis, ſcientes quia non in fortitudine ſua roborabitur vir: & ideò dicentes cum Propheta[k]: *Dominus firmamentum meum & refugium meum, & liberator meus.* Et illud[l]: *Fortitudinem meam ad te cuſtodiam, quia Deus ſuſceptor meus, Deus meus, miſericordia eius præueniet me.* Et item[m]: *Non nobis Domine non nobis, ſed nomini tuo da gloriam* vt in omnibus ſit ipſe benedictus, qui docet manus veſtras ad prælium, & digitos veſtros ad bellum[n].

i Eſa. 51. a

K Pſal. 17. a

l Pſal. 58. b

m Pſal. 113. b

n Pſal. 143. a

FINIS.

S. P. BERNARDI ABBATIS CLARAEVALLENSIS

TRACTATVS DE CONVERSIONE AD CLERICOS.* SEV EXHORTATIO,

De vita in melius conuertenda.

* In MS. quibuſdam mss. Ad Clericos Pariſienſes.

CAPVT I. A

Conuerſionem vitæ ad ingreſſum vitæ beatæ requiri. Illam vero diuinæ potius quam humanæ vocis opus eſſe.

1. AD audiendum, vt credimus, verbum Dei conueniſtis. Neque enim cauſa nobis alia veſtræ huius tam auidæ conuerſioni occurrit. Approbauimus vtique deſiderium hoc, & laudabili ſtudio congaudemus. Beati enim qui audiunt verbum Dei, ſed ſi cuſtodiunt illud a. Beati qui memores ſunt mandatorum eius, ſed vt faciant ea b. Nimirum verba vitæ æternæ habet, & venit hora (vtinam & nunc ſit) quando audient vocem eius: & qui audierint, viuent c. Siquidem vita in voluntate eius. Et ſi vultis ſcire, voluntas eius conuerſio noſtra. Denique ipſum audite d: *Nunquid voluntatis meæ eſt mors impii, ait Dominus, & non magis vt conuertatur & viuat?* Ex quibus verbis euidenter agnoſcimus quoniam vera nobis vita non niſi in conuerſione eſt; nec aliter ad eam patet ingreſſus, dicente Domino e: *Niſi conuerſi fueritis, & efficiamini ſicut paruuli, non intrabitis in regnum cælorum.* Merito ſanè paruuli ſoli intrant, nã puer paruulus minatur eos: qui in hoc ipſum natus & datus eſt nobis. Quæro igitur vocem quam audiant mortui, & cum audierint viuant; fortè enim & mortuis euangelizare neceſſe eſt. Et occurrit interim verbum breue, ſed plenum, quod os Domini locutum eſt, vt Propheta teſtatur f: *Dixiſti*, ait (loquens ſine dubio ad Dominum Deum ſuum) *conuertimini filii hominum.* Nec immerito ſane à filiis quidem hominum videtur exigenda conuerſio, peccatoribus vtique neceſſaria. Nam ſuperis ſpiritibus ea magis quæ rectos decet indicta laudatio eſt, eodem Propheta pſallente g: *Lauda Deum tuum Sion.*

a Luc. 11. d
b Pſal. 102. d
c Ioan. 5. e
d Ezech. 18. c
e Matt. 18. a
Sine conuerſione neſcit patere ingreſſus ad vitam.
f Hiere. 3. d

Cæterum quod ait, *Dixiſti*: meo quidem iudicio non negligenter prætereundum eſt, nec ſimpliciter audiendum. Quis enim humanis comparare audeat dictis quod dixiſſe dicitur Deus? Viuus profectò eſt ſermo Dei & efficax h, & vox eius in magnificentia & virtute i. Denique ipſe dixit & facta ſunt k. Dixit, Fiat lux, & facta eſt lux l. Dixit: Conuertimini filii hominum, & conuerſi ſunt. Ita plane conuerſio animarum opus diuinæ vocis eſt, nõ humanæ. Simon Ioannis piſcator hominum in hoc ipſũ vocatus & conſtitutus à Domino, incaſſum tamen & ipſe laborans tota nocte nil capiet, donec in verbo Domini rete iactans concludere poſſit multitudinem copioſam. Vtinam iactemus & nos hodie in hoc verbo rete verbi, & experiamur quod ſcriptum eſt: *Ecce dabit voci ſuæ vocem virtutis.* Si mendacium loquimur, id plane de proprio eſt. Sed & tũc forſitan noſtra iudicabitur vox eſſe non Domini, ſi quærimus quæ noſtra ſunt, non quæ Ieſu Chriſti. Cæterum etſi loquimur iuſtitiam Dei, & gloriam Dei quærimus, effectum tamen ab eo ſolo ſperare, ab eo poſtulare neceſſe eſt: vt voci ſuæ vocẽ virtutis accommodet. Ad hanc ergo interiorem vocem aures cordis erigi admonemus, vt loquentem Deum intus audire, quàm foris hominem ſtudeatis. Hæc enim vox magnificentiæ & virtutis, deſerta concutiens, ſecreta diſcutiens, torporem excutiens animarum.

g Pſal. 147. a
2.
h Heb. 4. c
i Pſal. 28. b
k Pſal. 148. b
l Gen. 1. a
Conuerſio opus diuinæ vocis & virtutis.
m Pſal. 67. g

CAPVT II.

Vocem Domini omnibus eſſe obuiam, & ad conſcientiæ tribunal etiam inuitos pertrahi.

NEc ſanè laborandum eſt, vt ad vocis huius perueniatur auditum, labor eſt potius aures obturare ne audias. Nimirum vox ipſa ſe offert, ipſa ſe ingerit: nec pulſare interim ceſſat ad oſtia ſingulorum. Deniq; *quadraginta annis*, inquit n, *proximus fui generationi illi, & dixi, ſemper hi errant corde.* Adhuc nobis proximus eſt, adhuc loquitur, & non eſt fortè qui audiat. Adhuc dicit, *hi errant corde*: adhuc Sapientia clamitat in plateis: Redite præuaricatores ad cor. Hoc nempe initium loquendi Domino: & hoc verbum ad omnes qui conuertuntur ad cor, præceſſiſſe videmus, & non modo reuocans eos, ſed reducens & ſtatuens contra faciem ſuam. Eſt enim non tantum vox virtutis, ſed & radius lucis annuncians pariter hominibus peccata eorum, & illuminans abſcondita tenebrarum. Nec vero vlla interna huius vocis ac lucis differentia eſt, cum vnus idemque ſit Dei Filius, & Verbum Patris, & ſplendor gloriæ, ſed & animæ quoque ſubſtantia in ſuo quidem genere etiam ipſa ſpiritualis & ſimplex, ſine vlla diſtinctione ſenſuum ſit tota, ſi tamen tota dicenda eſt, & videns pariter & audiens videatur. Quid enim illo agitur ſiue radio, ſiue verbo, niſi vt nouerit ſemetipſam? Aperitur ſiquidem conſcientiæ liber, reuoluitur miſera vitæ ſeries, triſtis quædam hiſtoria replicatur, illuminatur ratio, & euoluta memoria velut quibuſdam eius oculis exhibetur. Vtraque verò nõ tam ipſius eſt animæ, quàm anima ipſa: vt eadem ſit & inſpiciens & inſpecta: contra ſuam ſtatuta faciem, & à violentis quibuſdam appatitoribus immiſſarum vtique cogitationum coacta proprio interim iudicanda aſſiſtere tribunali. Quis ſanè iudicium hoc ſine tribulatione ſuſtineat? *Ad meipſum anima mea turbata eſt* (ait Propheta Domini) o & tu contra faciem tuam ſine argutione, ſine turbatione, ſed confuſione, ſtatui non poſſe miraris?

3.
n Pſal. 94. b
Deus nõ ceſſat clamare & vocare ad pœnitentiã.
Conſcientiæ iudicium nemo poteſt effugere.
o Pſal. 141. a

CAPVT III. C

Inſpectione ſui facile deprehendi latentia vitia, & poſt breuem voluptatem, longam ſubſequi amaritudinem animæ.

4. NEc à me ſperes audire quid in memoria tua ratio deprehendat, quid diiudicet, quid decernat. Applica tuus auditum, deflecte oculos cordis, & proprio diſces experimento quid agatur. Nemo enim ſcit quæ ſunt in homine, niſi ſpiritus hominis qui in ipſo eſt p. Si ſuperbia, ſi inuidia, ſi auaritia, ſi ambitio, aut ſimilis aliqua peſtis abſcondita eſt, vix effugere poterit hoc examen. Si fornicatio, ſi rapina, ſi crudelitas, ſi fraus vlla, aut quælibet culpa admiſſa eſt, internũ hunc iudicẽ non latebit reus ipſe, nec inficiabitur coram eo. Tranſiit enim velociter totus ille pruritus delectationis iniquæ, & voluptatis illecebra tota breui finita eſt, ſed amara quæ-

p 1. Cor. 2. c
Examen ſui ipſius prodit hominem ſibi ipſi.
Voluptatis momentaneæ amarus fructus.

dũ impreſſit ſigna memoriæ, ſed veſtigia fœda reliquit. In illud ſiquidem repoſitorium velut in [illegible] tota decurrit abominatio, & immundiria tota defluxit. Volumen grande, cui univerſa inſcripta ſunt ſtilo utique veritatis amarum iam venter tulerat, cũ fauces miſeras brevi tranſitu dulcedine quadam frivola vix tandem eſt oblectaſſe. Ventrem meum doleo miſer, ventrem meum doleo. Quidni doleam ventrem memoriæ, ubi tanta congeſta eſt putredo? Quis non, fratres, exhorreret hanc veſtem qua tegitur, ſi repente obſcœnis undique ſputis illitam, & fœdiſſimis quibuſque ſordibus inquinatam conſideret, non vehementer exhorreat, non velociter exuat, non indignanter abiiciat? Itaque qui non veſtem, ſed ſemetipſum intus ſub veſte talem reperit, eo amplius doleat & animo conſternetur oportet, quo propius tolerat quod exhorret. Neq; enim ut tunicam abiicit ſuam, ſic abiicere contaminata anima poterit & ſeipſam. Denique quis in nobis tantæ patientiæ eſt & virtutis, ut ſi forte (quemadmodum de Maria ſorore Moyſi legitur q) carnem ſuam ſubitanea quadam lepra malè candentem viderit, æquo animo ſtare poſſit: & gratias agere Creatori? Quid vero eſt caro iſta, niſi corruptibilis quædam tunica qua veſtimur? Aut quid lepra hæc corporea electis omnibus æſtimanda, niſi paternæ virga correptionis, & purgatio cordis? Ibi tribulatio vehemẽs, & iuſtiſſima cauſa doloris eſt, cum excitatus à ſomno miſeriæ voluptatis, interiorem cœperit quis deprehendere lepram, quã ſibi ipſe multo ſtudio & labore quæſivit. Licet enim nemo oderit carnem ſuam, ſed multo minus odiſſe poterit anima ſemetipſam.

Conſcientiæ malæ miſeria.

Simile.

q Num. 12. c

Capvt IV.

Peccatores non tantũ animas, ſed & corpora ſua odiſſe, idque tum primum agnoſcere cum ſera eſt pœnitentia.

5. a Pſal. 10. b

At fortè aliquem moveat illud de pſalmo: *Qui diligit iniquitatem, odit animam ſuam.* Ego autem dico, odit & carnem. An non odit, cui gehennæ cumulos ingerit in dies, & cui ſecundum duritiam ſuam & cor impœnitens theſaurizat iram in die iræ? Cæterum hoc odium tam carnis, quàm animæ, non in affectu, ſed in effectu potius invenitur. Sic nimirum odit & phreneticus carnem ſuam cum ſibiipſi manus inferre laborat, rationis deliberatione ſopita. An vero gravior ulla phreneſis iudicatur, quam impœnitentia cordis, & peccandi obſtinata voluntas? Siquidem manus nefarias inicis tibiipſi, nec carnẽ, ſed mentem laceras & corrodis. Si vidiſti hominem ſcalpere manus, & uſque ad ſanguinem confricare, eũdẽ tenes in eo ſimilitudinem animæ peccantis expreſſam. Cedit ſiquidem voluptas illa dolori & ſuccedit pruritui cruciatus. Neque id ignorabat, ſed diſſimulabat ille dum ſcalperet. Sic laceramus, ſic exulceramus propriis manibus animas infœlices, niſi quod tanto gravius quantò excellentior eſt [illegible] ; & cui difficilius medeatur. Neque id quidem [illegible] tum ſtudio gerimus, ſed ſtupore quodam inſenſibilitatis internæ. Effuſus ſiquidem animus damna interiora nõ ſentit: quia nec intus eſt, ſed in vẽtre fortaſſis, aut ſub vẽtre. Denique & animus quorundam in patinis, quorundam in loculis invenitur. *Ubi eſt theſaurus tuus* (inquit) *ibi eſt & cor tuum.* Quid verò mirum ſi propriam minimè ſentiat anima læſionem, quæ ſuipſius oblita, & penitus abſens ſibi, in longinquam profecta eſt regionem? Erit autem cum in ſemetipſam reverſa cognoſcet quàm crudeliter miſeræ voluptatis obtentu exulceravit ſemetipſã. Neque enim ſe ſentire poterat dum vilem muſcarum prædam deſiderio captans inſatiabili, aranearum inſtar ex viſceribus propriis intexere tela videretur.

Peccata etiam redundant in corpus, per pœnas cõſortium. Simile.

Simile.

Nota. Cor plerique dãna interiora non ſentiant. Matt. 6. c

6. Erit autem hic reditus ſine dubio vel poſt mortem, cũ univerſa quibus ad vagandum foras & inutiliter ſeſe occupandum in eam, quæ præterit huius mundi figuram egredi conſueverat, oſtia corporis clauſa erunt, ut neceſſariò maneat in ſeipſa, cui nullus iam pateat exitus à ſeipſa. Verum is quidem pernicioſiſſimi ſui erit reditus, & miſeria ſempiterna, quando iam pœnitentia haberi poterit, agi non poterit. Ubi enim deerit corpus, actus non erit. Sane ubi nulla fuerit actio, nec ſatisfactio quidem ulla poterit inveniri. Quoniam pœnitentium quidem ſolummodo dolere eſt: nam pœnitentiam agere, remedium operis eſt. Neque enim [illegible] manibus etiam ultra levare cor in cœlum cum manibus: ſed [illegible] ante [illegible] nis non redierit ad ipſum, in ſeipſo maneat [illegible] in æternum. Sed in quali ſeipſo? Qualem [illegible] hac vita, qualem invenerit exiens ab hac vita: niſi quod [illegible] erit nonnunquam deterior. nam melior qui non a[illegible] fuit, nunquam erit. Habet enim hoc in ſe quod nunc poſuit, quandoque recipere corpus, non tamen ad pœnitentiam, ſed ad pœnam. Ubi [illegible] peccati ſpiritus & carnis quodammodò ſimilis videtur eſſe conditio, ut quemadmodum culpa ſemper puniri poterit nec unquã poterit expiari: ſic nec in corpore aliquando tormenta finiri, nec corpus ipſum exinaniri valeat in tormentis. Merito quidem ultio ſempiterna deſæviet, quod nunquã poſſit culpa deleri: & nec ſubſtantia carnis deficiet, ne ſimul cogatur etiam afflictio carnis terminari. Hæc, fratres mei, qui pavet, cavet: nam qui negligit, incidit.

Peccatorum ſera & inutilis poſt mortem pœnitentia.

Aliud pœnitentiam habere, aliud agere.

In damnatis culpa inexpiabilis & pœna interminabilis.

Capvt V.

Vermem conſcientiæ utiliter in hac vita ſentiri, dum adhuc poteſt ſuffocari.

Ut ergo redeamus ad vocem unde proceſſimus; expedit nobis profectò redire ad cor, dum illic iter quo oſtendat nobis ſalutare ſuum, qui tanto ſtudio pietatis illuc revocat prævaricatores. Nec ſentiri interim pigeat morſus vermis interni, aut periculoſa quædam animi amaritudo, & pernicioſa mollities perſuadere queat, ut præſentem velimus diſſimulare moleſtiam. Optimũ eſt tunc ſentiri vermem, cum poſſit etiam ſuffocari. Itaque mordeat nũc ut moriatur, & paulatim deſinat mordere mordendo. Rodat interim putredinem, ut rodendo conſumat, & ipſe quoque pariter conſumatur, ne foveri incipiat in immortalitatem. *Vermis,* inquit a, *eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur.* A facie illorum morſuum quis ſuſtinebit? Multiplex enim nunc conſolatio arguentis conſcientiæ revelat cruciatum. Benignus eſt Deus qui non patitur nos tentari ultra quam poſſumus, nec vermem hunc ſupra modum patitur malignari. Maximéque inter initia converſionis oleo miſericordiæ linit ulcera: ut nec morbi quantitas, nec difficultas curationis ultra quã expedit innoteſcat, magis autem arridere videtur facilitas quædam, quæ poſtmodum evaneſcit, quandò iam exercitatos habentis ſenſus certamẽ forte datur, ut vincat, & diſcat quoniam omnium potentior eſt ſapientia. Interim ſanè audiens quis vocem Domini: *Redite prævaricatores ad cor* b, & tanquam in interiore cubiculo ob fœditatibus deprehenſis, ſingula quæq; [illegible], & quoniam hæc reflexit [illegible] velut [illegible] explorat, nec difficile patet foramen [illegible] & foraminula intuenti. Sed nec parum illi ex hac conſideratione doloris accedit, quia per feneſtras proprias mors iſt deprehenditur introiſſe. Multa ſiquidem admiſiſſe videtur petulantia oculorum, multa pruritus aurium, multa quoque olfaciendi, guſtandi, tangendique voluptas. Nam ſpiritualia quidem vitia (quorum ſupra mentionem [illegible]) ſic ſe adhuc prout ſunt, carnalis ex [illegible]. Unde fit ut quæ ſunt graviora, aut minus aut minimum ſentiat, nec tam ſuperbiæ aut invidiæ quàm flagitiorum aut facinoroſorum recordatione actuum mordeatur.

7.

Conſcientiæ remorſus in hac vita utilis.

a Eſa. 66. g

Nota piam Dei providẽtiam erga recentes converſos.

b Iſa. 46. c

Cur initio [illegible] gulæ hominum [illegible]

Capvt VI.

Difficultatem converſionis, & bellum peccatoris reſipiſcere parantis, pulcherrima hypotypoſi graphice repræſentat, inducens per proſopopœiam membra una cum Voluntate Rationem reclamantia.

Et ecce iterum vox de nubibus dicens: Peccaſti, quieſce. Et quod dicitur, tale eſt. Iam ſentina redundans,

Peccatis nanis prius obſtruendus aditus quam expurgentur vetera.

domum omnem intolerabili fœtore contaminat, & vanum tibi eſt dum adhuc ſordes influant, exhaurire: dum A peccare non deſtiteris, pœnitere. Quis enim eorum ieiunia probet, qui ad lites & contentiones ieiunant, & percutiunt pugno impiè, ſed & voluntates & voluptates propriæ inueniuntur in eis? Non tale eſt ieiunium quod elegi, dicit Dominus [c]. Claude feneſtras mortis, obſerua aditus, foramina obſtrue diligenter, & ſic demum non ſubeuntibus nouis, ſordes poteris expurgare vetuſtas. Æſtimat homo facile quod iubetur implendum tanquam ignarus exercitii ſpiritualis. Quis enim prohibeat, inquit, quo minus imperem membris meis? Indicit igitur gulæ ieiunia, crapulam interdicit, obturari præcipit aures ne audiant ſanguinem, auertit oculos ne videant vanitatem, manus non ad auaritiam, ſed ad eleemoſynam magis extendit: quibus fortè & laborem imponere velit, prohibens latrocinia, ſicut ſcriptum eſt [d]: *Qui furabitur iam non furetur, magis autem laboret manibus ſuis quod bonum eſt, vt habeat vnde tribuat neceſſitatem patienti.*

c Iſa. 58. b

d Epheſ. 4. e

9. Cæterum dum ſuis quibuſque membris in hunc modum leges promulgat, & decreta proponit, interrumpunt ſubitò vocem iubentis, & vno impetu clamant: B Vnde hæc noua religio? Facere iubes vt libet. Sed inuenietur qui nouis decretis obuiet, qui nouis legibus contradicat. Quis enim ille eſt, inquit? Et illa. Nutrium ipſa quæ paralytica iacet in domo, & malè torquetur. Ipſa eſt enim in cuius nos pridem deputaſti obſequium (ſi non ignoras) ad obediendum vtique concupiſcentiis eius. Expalluit miſer ad hanc vocem, & confuſus obmutuit. Anxiebatur enim in eo ſpiritus eius. Ac membra quidem ad ſuam illam infœliciſſimam dominam incunctanter accedunt, vt aduerſus Dominum crudeliter interpellet, & imperia duriora cauſentur. Plangit gula parſimoniæ ſibi modum adhibitum, prohibitam crapulæ voluptatem. Oculus queritur indictas lachrymas, petulantiam interdictam. Quibus hæc & ſimilia proſequentibus excitata & vehementer exacerbata voluntas, ſomnium ne eſt, inquit, an fabula quod narratis? Tum verò opportunum ſuæ tempus nacta querimoniæ lingua: omnino ait, ſic eſt vt audiſtis. Nam & ego à fabulis & mendaciis iuſſa ſum reticere, & nihil deinceps niſi ſerium, imò & penitus neceſſarium loqui.

Vide Luctam peccatoris cum voluntate.

10. Exiliit igitur vetula furens, & totius oblita languoris; C procedit horrentibus comis, veſte lacerata, pectore nudo, ſcalpens vlcera, frendens dentibus & arefcens, atque ipſum inficiens aëra flatibus virulentibus. Quidni confundatur, ſi quid adhuc ſupereſt rationis, ad talem miſeræ voluntatis occurſum & incurſum? Hæc, inquit, eſt tota mi coniugii fides, ſic compatieris malè patienti? Vſque adeo ſuper dolorem vulnerum meorum addere peccaſti? Subtrahendum forſitan ex immoderata dote aliquid videbatur, ſed quid relinquitur hoc ſublato? Solum hunc languenti miſerè præſtiti, & omnia eius obſequia quemadmodum ſini diſtributa aliquando, cognouiſti. Nunc autem ſi tibi forſitan morbi huius peſſimi quo laboro, triplex malignitas excidiſſe potuit, ſed non mihi. Siquidem voluptuoſa ſum, curioſa ſum, ambitioſa ſum, & ab hoc triplici vlcere non eſt in me ſanitas à planta pedis vſque ad verticem. Itaque fauces, & quæ obſcœna ſunt corporis, aſſignata ſunt voluptati, quandoquidem velut de nouo neceſſe eſt ſingula recenſeri. Nam curioſitati pes vagus & indiſciplinatus oculus famulantur. At vanitati quidem aures & lingua ſeruiunt, D dum per illam impinguat caput meum oleum peccatoris, per hanc ipſa ſuppleo quod in laudibus meis alii minus feciſſe videntur. Valdè enim delector & recipere ab aliis, & cum opportunè poſſum etiam tradere aliis laudes meas, & meo & alieno ore ſemper cupiens prædicari. Cui potiſſimum morbo tuum quoque ingenium plurima ſolet adhibere fomenta. Porrò manus ipſas quibus eſt vndique liber motus, non vni ſpecialiter alicui operi deputamus, ſed modo vanitati, modo curioſitati, modo voluptati ſedulum ſatis exhibent famulatum. Quibus ita diſpoſitis, non mihi hæc omnia vel in vno ſatisfacere a-

Voluntatis cum Ratione expoſtulatio & querimonia.

Morbi voluntatis deprauatæ triplex malignitas.

liquando potuerunt, quòd non ſatietur oculus viſu, nec A auris impleatur auditu, atq; vtinam inter ſpectandum totum aliquando corpus fieret oculus: aut inter plaudendum in fauces membra omnia verterentur. Tu ne igitur mihi id modicum conſolationis quod vtcunque mendico, tentas ſurripere? Dixit, & cum indignatione & furore recedens, teneo, inquit, longumque tenebo.

11. Iam verò rationi ipſa vexatio dat intellectum; iam innoteſcit aliquatenus huius negocii difficultas; iam præſumpta facilitas euaneſcit. Videt enim memoriam plenam ſpurcitiarum; videt abundantius alias atq; alias influere ſordes, videt ipſas feneſtras mortis patulas claudi omninò non poſſe: & quòd adhuc præſidens voluntas languida dominetur, ex cuius vlceribus ſanies vniuerſa profluxit. Videt denique animam ſeſe contaminatam, nec per alium, ſed per proprium corpus, nec aliunde quam à ſeipſa. Eſt autem quædam animæ, ſicut memoria quæ inficitur, ſic voluntas ipſa quæ inficit. Denique tota ipſa nihil eſt aliud quàm Ratio, Memoria, & Voluntas. Nũc autem & *ratio* minus habens, cæca quodammodo, quòd hactenus iſta non viderit: infirma omnino, quòd ne agnita quidem præualuit temperare; & *memoria* fœdiſſima; & *voluntas* languida & horrendis vlceribus vndi- B que ſcaturiens inuenitur. At ne quid ex omnibus quæ ſunt hominis relinquatur; ipſum etiam corpus rebelle eſt. & ſingula membra feneſtræ ſingulæ quibus mors intrat ad animam, & inceſſanter exuberat ipſa confuſio.

Animæ peccatis inquinatæ miſera conditio.

Capvt VII.

Conſolatio animæ agnoſcenti, miſeriam ſuam.

12. AVdiat ergo anima quæcunque eiuſmodi eſt vocem diuinam, & audiat cum ſtupore & admiratione dicentem [a]: *Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cælorum.* Quis ſpiritu pauperior eo qui in toto ſpiritu ſuo non inuenit requiem, non inuenit vbi caput reclinet? Hoc quoque conſilium pietatis, vt qui ſibi diſplicet, placeat Deo: & qui propriam domum odit, domum vtiq; plenam ſpurcitiæ & infœlicitatis, inuitetur ad domum gloriæ, domum non manu factam æternam in cœlis. Nec mirum ſi ad huius dignationis magnitudinem expaueſcit, ſi difficile credit hæc audiens; ſi vehementi ſtupore admiratur, & ait Ergone beatum hominem miſeria facit? Cæterum quiſquis eiuſmodi es, non diffidas, C non miſeria, ſed miſericordia facit beatum; ſed huius propria ſedes miſeria eſt, vt humiliatio in humilitatem tranſeat; neceſſitas in virtutem. *Pluuiam voluntariam* (inquit) [b] *ſegregabis Deus hereditati tuæ, & infirmata eſt, tu verò perfeciſti eam.* Vtilis prorſus infirmitas quæ medici manum requirit: & ſalubriter à ſe deficit, quam perficit Deus.

a Matt. 5. a

b Pſal. 67. b

Sed quia non eſt via ad regnum Dei ſine primitiis regni: nec ſperare poteſt cœleſte regnum, cui nec ſuper propria membra adhuc regnare donatur, ſequitur vox dicens [c]. *Beati mites: quoniam ipſi hereditabunt terram.* Ac ſi euidentius dicat: Mitiga efferos voluntatis motus, & crudelem beſtiam manſueſcere cura. ligatus es, ſoluere ſtudeas quod rumpere omninò non poſſis. Eua tua vita eſt. Vim facere, aut eatenus eam offendere nullo modo præualebis.

c Matt. 5. a

Capvt VIII.

Carnalis vitæ illecebras & voluptates, eſſe omninò vanas, fallaces, & momentaneas.

13. D NEc mora reſpirans homo inter hæc verba atque id quoque facilius reputans, licet verecundus, accedit & delinire ſatagit viperam inflammatã. Arguit vitæ carnalis illecebras, & conſolationes ſecularis nugacitatis accuſat tanquam exiguas & indignas, ſed & breuiſſimas quoque & pernicioſiſſimas omnibus amatoribus ſuis. Super hoc ait nequam & inutili ſeruo tuo & ipſa fatere. Nec enim inficiari potes ne in modico quidem tibi vniuerſa eius obſequia ſatisfacere aliquando potuiſſe. Voluptas gutturis quæ tanti hodie æſtimatur, vix duorum obtinet latitudinem digitorum, & eius iam modicæ partis tam exigua delectatio quanta paratus ſolicitu-

Gulæ voluptas quam exigua.

diſſe; quantum deinde moleſtiæ parit? Hinc mõſtruoſius dilatantur renes & humeri, hinc tumentes venter non tam impinguantur quàm inuptæ grauitur à ruinai & dum carniſonus oſſa non ſuſtinent, etiam morbi varii generã- *Item luxuriæ.* tur. Sic libidinis illecebroſa vorago quantis laboribus & *Boet. l. 3. de conſo. metro 7.* diſpendiis, interdum & famæ vel honoris, aut etiam vitæ ipſius periculo comparatur, vt ad modicum flagrans ſulphureus vapor furentes ſtimulis agat, & apum par volantium, vbi malè grata mella fuderit, nimis tenaci feriat icta corda morſu: cuius appetitus anxietatis & vecordiæ, actus abominationis & ignominiæ, exitus pœnitudinis & verecundiæ plenus eſſe dignoſcitur.

14. *Vanitas ſpectaculorum.* Cæterum ſpectacula vana ſogn quid corpori præſtãt, quidue animæ conferre videmus? At certè nihil in homine cui curioſitas proſit inuenies. Friuola prorſus & inanis ac nugatoria conſolatio, & neſcio quid illi durius imprecer, quàm vt ſemper habeat quod ſequatur, quia iucundæ quietis pacem fugitans, curioſa inquietudine delectatur. Liquet ſane vel ex hoc ipſo nihil his omnibus delectationis ineſſe, quorum ſolus tranſitus iuuat. Cæterum vanitas vanitatum quàm nihil ſit, vel ex ipſo nomi- *Vanæ gloriæ inanitas.* ne manifeſtius iudicatur. Vanus vtique labor qui ſtudio *Idem eod. lib. 3. pr. 6.* vanitatis aſſumitur. O doxa doxa (ait Sapiens) in millibus mortalium nihil aliud quàm aurium inflatio vana. Et tamen quantam putas infœlicitatem hæc ipſa nõ tam fœlix vanitas quàm vana fœlicitas parit? Hinc namque *d Eſa. 3. b* cæcitas cordis, ſicut ſcriptum eſt d: *Popule meus, qui te beatificant, in errorem te inducunt.* Hinc ceruicoſus furor animoſitatis, hinc ſuſpicionis labor anxius, hinc liuoris crudele tormentum, & cremãtis iuuidiæ miſerior quàm miſerabilior cruciatus, hinc diuitiarum amor inſatiabilis longè amplius deſiderio inquiet animam, quam refrigeret vſu ſuo: vtpote quarum acquiſitio quidem laboris, poſſeſſio vero timoris, amiſſio plena doloris inuenitur. *e Eccleſ. 5. c* Poſtremo *vbi multæ opes, multi etiam qui comedunt eas*e: *Nec non Diuitiarum.* & vſus quidem diuitiarum apud alios, diuitibus ſolum nomen cedit & ſolicitudo. Et in his omnibus pro tam exiguis, aut magis ne exiguis quidem, ſed nullis eam paruipendere gloriam, quam nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit, quæ præparauit Deus diligentibus ſe: non tam inſipientiæ quàm infidelitatis eſſe videtur. *Pro caducis contemnere æterna potius infidelitatis eſt quam inſipientiæ.*

15. Nec immerito ſane mundus hic poſitus in maligno, vana promiſſione deludit animas propriæ conditionis & *Maior eſt homo, & ad maiora genitus, quàm vt ſit mancipium corporis ſui.* nobilitatis oblitas, quas non pudeat porcis in miniſterio ſubiugari, in deſiderio ſociari, nec ſic tamen infœlici edulio ſatiari. Vnde enim hæc tanta puſillanimitas & abiectio tam miſerabilis, vt egregia creatura capax æternæ beatitudinis & gloriæ magni Dei, vtpote cuius ſit inſpiratione condita, ſimilitudine inſignita, cruore redempta, fide dotata, ſpiritu adoptata, miſeram non erubeſcat ſub putredine hac corporeorum ſenſuum gerere ſeruitutẽ? Merito planè ne eius quidem apprehendere poteſt, quæ talem deſerens ſponſum, tales ſequitur amatores. Merito ſiliquas eſurit & nõ accipit, qui porcos paſcere maluit, quàm paternis epulis ſatiari f. Inſanus ſiquidem la- *f Luc. 15 d* bor paſcere ſterilem quæ non parit, & viduæ benefacere nolle: omittere curam cordis, & curam carnis agere in deſiderio: impinguare & fouere cadauer putridum, quod paulo poſt vermium eſca futurum nullatenus dubitatur. Nam & ſeruire mammonæ, & auaritiam colere (quod eſt ſeruitus idolorum) aut vanitatem ſectari, pratius degeneris animæ indicium eſſe quis neſciat? *Mundus monitò deluſis animas ſuæ dignitatis immemores.*

Eſto tamen magna ſint & honeſta quæ mundus interim amatoribus ſuis erogare videtur, ſed infida eſſe quis neſciat? Certa omnium eorum breuitas, & ipſius quoque breuitatis finis incertus, ſæpe viuentem deſerunt: nam morientem nec rarò ſequuntur. Quid verò in rebus humanis certius morte, quid hora mortis incertius inueniimus? Non miſeratur inopiam non diuitias reueretur, non generi cuiuſlibet, non moribus, non ipſi denique parcit ætati, niſi quòd ſenibus quidem in ianua, adoleſcentibus in inſidiis eſt. Infœlix proinde qui in huius vitæ tenebris & lubrico fidens periturum inſumit operã, nec aduertit quoniam vapor eſt ad modicum parens, & va- *Mors vanitatis & breuitatis ſignum opes & omnia.*

nitas vanitatum. Obtinuiſti tandem ambitioſè quã ex longo concupieras dignitatem? ſecura quod habes. Impleſti pecunioſe loculos tuos? ſolliceitus eſto ne perdas. Vberes fructus attulit ager tuus? dirue horrea tua vt maiora ædifices: maſſa quadrata rotundis: dic animæ tuæ, habes multa bona repoſita in annos plurimos. Erit enim qui dicat: *Stulte, hac nocte animam tuam repetent à te: quæ autem paraſti, cuius erunt?* *Mors diuitis, et dapes omnia.* *Luce 12. c*

17. Atque vtinam tantum congregata perirent, & non deterius ipſe quoque periret congregator eorum. Eſſet vtique tolerabilius perituro, quam peremptorio inſudare labori. Nunc vero ſtipendia peccati mors, & qui in carne ſeminat, de carne metet corruptionem. Nec enim opera noſtra tranſeunt vt videntur, ſed temporalia quæq; velut æternitatis ſemina iaciuntur. Superbit inſipiens cum ex hoc modico ſemine copioſam viderit exurgere meſſem, ſeu bonam ſeu malam, pro diuerſa qualitate ſementis. Hoc qui cogitat, nullum omnino paruum reputat eſſe peccatum, quod futuram meſſem põtius æſtimet, quàm ſementem. *Opera hominis ſemina æternitatis*

Capvt IX.

Fruſtra à peccantibus quæri latebras aut ſecretum; cum vbiq; inſpectores habeant, Dæmones accuſatores, Angelos teſtes, Deum iudicem.

18. Seminant ergo dũ neſciunt, & ſeminant dum occultant homines iniquitatis myſteria, dũ vanitatis cõſilia celant, dum perambulant in tenebris negocia tenebrarum. Parietes, inquit, ſunt vndique, quis me videt? Eſto nemo te videat, non tamen nullus. Videt te angelus malus; videt te angelus bonus, videt & bonis & malis maior angelis Deus; videt accuſator; videt teſtium multitudo; videt & ipſe iudex cuius te oportet aſſiſtere tribunali: ſub cuius ſanè oculis velle delinquere tam inſanum, quàm horrendum incidere in manus Dei viuẽtis. Noli eſſe ſecur[*], latent, inſidiæ, quas latere non poſſis. Latent, inquam, inſidiæ, quas vt deprehendere ipſe non potes, ſic non potes ipſe non deprehendi. Audit planè qui plantauit aurem: & qui finxit oculum, ipſe cõſiderat[a]. Non illius ſolis arcet radios maceria lapidum, quos ipſe creauit; non vel ipſe corporis huius paries veritatis excludit aſpectum. Nuda ſũt eius oculis omnia, penetrabilior eſt ancipiti gladio. Ipſas quoque non modò cernit, ſed & diſcernit cogitationum vias, & medullas affectionum. Denique ſi non totam humani cordis abyſſum, & quicquid in ipſo latet inſpiceret præ ipſo, non ille iam nil ſibi conſcius iudicantis ſeſe Domini ſẽtentiam tantopere formidaret[b]. *Mihi (inquit) pro minimo eſt vt à vobis iudicer, aut ab humano die: ſed neque meipſum iudico: nihil enim mihi conſcius ſum, ſed non in hoc iuſtificatus ſum. Qui autem iudicat me Dominus eſt.* *a Pſal. 93 d* *Dei oculos nuſqua poſſumus effugere.* *b 1. Cor. 4 a*

19. Si tu obiectu parietis, aut cuiuſlibet ſimulationis prætextu, humana fruſtrari poſſe iudicia gloriaris, certus eſto non illum vera crimina præterire, qui de falſis etiam accuſare etiam inſontes conſueuit. Si tantopere eius qui nihilominus forte tuam vereatur, proximi conſcientiam reformidas, multo minus eos contemnas quibus odioſa magis iniquitas, & longè amplius execrabilis corruptio eſt. Si denique Deum non times, & ſolos hominum reuereris aſpectus, memor eſto hominem Chriſtum hominum facta ignorare non poſſe: vt quod coram me attentare minimè prorſus auderes, multo minus audeas coram ipſo: quodque non dico non liceret, ſed nec liberet quidem præſumere vidente conſeruo, inſpiciente Domino vel cogitare penitus exhorreſcas. Alioquin ſi carnis oculum magis quàm gladium qui carnes habet deuorare formidas: & is quoque timor quem times, eueniet tibi, & accidet quod vereris. Nihil opertum quod non reueletur, vel occultum quod non ſciatur. Arguetur à luce in lucem prolata opera tenebrarum: nec modo obſcœnitatum abominanda ſecreta, ſed iniqua *Chriſto homini omnia hominum opera perſpicua.* *g Luc 12. a*

mercia vendentium ſacramenta, & fraudulenta ſuſpiria adinuenientium dolos, & iudicia ſubuertentium, qui nouit omnia, nota faciet vniuerſis: cum cœperit ſcrutator ille cordis & renum ſcrutari Hieruſalem in lucernis.

Capvt X.

Non ſolum declinando à malo, ſed & faciendo bonum, ſalutem obtineri.

20. QVid ergo ibi facturi ſunt, imò potius quid paſſuri qui crimina commiſerunt, vbi audituri ſunt: *Ite in ignem æternum*, qui pietatis opera non fecerunt? Quando vero admittetur ad nuptias, qui nec lumbos præcinxit vt abſtineret à malo, nec lucernam tenuit vt faceret bonum: quando nec virginitatis integritas, nec lampadum claritas ſolius olei poterit excuſare defectum? Aut quis illos manere credendus eſt cruciatus, qui in hac vita non ſolum mala, ſed fortè peſſima perpetrant; ſi ſic ſunt cruciandi qui hic bona receperunt, vt in medio flammæ æſtuantibus linguis, ne minimæ quidem ſtillæ obtinere refrigerium queant? Caueamus ergo mala opera, nec includentis ſagenæ fiduciâ, liberè intra Eccleſiam delinquamus: hoc ſcientes quia non omnes quos ſagena trahit, piſcatorum vaſa recipient, ſed erit cum ad littus venerint, eligent bonos in vaſa, malos autem foras mittent. Neque hoc contenti lumborum cingulo, accendamus etiam lucernas noſtras, & inſtanter operemur bonum, cogitantes quòd omnis arbor non modò quæ malum fecerit fructum, ſed etiam quæ bonum non fecerit, excidetur, & in ignem mittetur, illum vtique ignem æternum, qui paratus eſt diabolo & angelis eius.

e Matt. 25. d — Matt. 13. f — f Matt. 25. d

Videant mali religio non ſufficit ad ſalutem.

21. Cæterum ſic declinemus à malo, vt faciamus bonum: inquiramus pacem, non gloriam proſequamur. Illa enim Dei eſt, & eam alteri non dabit. *Gloriam*, inquit, *meam alteri non dabo*. Et dicebat homo ſecundum cor Dei: *Non nobis Domine nō nobis, ſed nomini tuo da gloriam*. Recordemur etiam ſcripturæ dicentis: *Si rectè offeras & non rectè diuidas, peccaſti*. Recta eſt, fratres, illa noſtra diuiſio, nemo detractet. Alioquin ſi cui forſitan minus placet, ſciat non noſtram eſſe, ſed Angelorum. Priores enim angeli cecinerunt: *Gloria in excelſis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis*. Seruemus ergo in vaſis oleum, ne fortè (quod abſit) clauſas iam nuptiarum ianuas fruſtra pulſantes, verbum audiamus amarum, & deintus nobis ſponſus reſpondeat, *Neſcio vos*. Adhuc tamen mors poſita eſt non modo ſecus iniquitatem, ſterilitatem, vanitatem, ſed & ſecus introitum ipſius etiam voluptatis. Quocirca opus eſt *fortitudine* aduerſus tentamenta peccati, vt rugienti leoni reſiſtamus fortes in fide, & ignita ipſius iacula hoc ipſo clypeo viriliter repellamus. Opus eſt *iuſtitia*, vt operemur bonum. Opus eſt *prudentia*, ne cum fatuis virginibus reprobemur. Opus denique *temperantia*, ne voluptatibus indulgentes, audiamus aliquandò quòd miſer ille epulantium pariter & veſtium ſplendore finito, dum miſericordiã precaretur audiuit: *Memento, fili, quod recepiſti bona in vita tua, & Lazarus ſimiliter mala: nunc autem hic conſolatur, tu vero cruciaris*. Planè terribilis Deus in conſiliis ſuper filios hominum; ſed ſi terribilis eſt, etiam miſericors inuenitur, dum futuri formam iudicii non occultat. *Anima enim quæ peccauerit, ipſa morietur*: & palmes qui fructum non fecerit excidetur. Virgo cui defuerit oleum, à nuptiis excludetur: & qui bona receperit in hac vita, cruciabitur in futura. Quod ſi forte contingat in vno quolibet ſimul hæc quatuor inueniri, ea planè extrema deſperatio eſt.

g Eſa. 42. b — h Pſal. 113. b — i Gen. 4. ſec. 70. — Nota: Gloria boni operis non tribuenda. — k Luc. 2. b — Matt. 25. a — Virtutum cardinalium neceſſitas. — Luc. 16. f — m Ezech. 18. a — n Ioan. 15. a — o Matt. 25. a

Capvt XI.

Conuerti molientes acrius à ſolicitis vitiis tentari, non ſine periculo exitii: cui ſalutaris luctus remedio occurrendum.

22. HÆc igitur & his ſimilia intus ſuggerit ratio voluntati, eò copioſius, quò perfectius illuſtratione ſpiritus edocetur. Felix ſanè cuius voluntas ſic ceſſerit & acquieuerit conſilio rationis, vt à timore concipiens, promiſſionibus deinceps cœleſtibus foueatur, & parturiat ſpiritum ſalutis. At fortè inuenietur rebellis & obſtinata voluntas, & nec impatiens ſolum, ſed & mobilis peior, & minis durior, & ab ipſis acerbior blandimentis. Inuenietur forſitan quæ nihil mota ſuggeſtionibus rationis, imò & grauis furore commota reſpondeat dicens: Quouſque vos patior? prædicatio veſtra in me non capit. Scio quòd aſtuti eſtis, ſed aſtutia veſtra in me locum non habet. Fortè & aduocans membra ſingula, ſolito amplius ſolitis iubet obedire concupiſcentiis, nequitiis deſeruire. Hinc nimirum eſt illud quod quotidianis diſcimus experimentis eos qui conuerti deliberant, tentari acrius à concupiſcentia carnis; & vrgeri grauius in operibus luti & lateris qui Ægyptum egredi, & Pharaonis imperium effugere moliuntur.

23. Vtinam autem qui eiuſmodi eſt, declinet impietatẽ, & terribile illud profundum caueat, de quo ſcriptum eſt: *Impius cum venerit in profundum malorum, contemnit*. Fortiſſima ſiquidem potione curatur, & periclitabitur facilè, niſi multa ſolicitudine ſtudeat medici obtemperare conſiliis, obſeruare præcepta. Vehemens eſt tentatio, & proxima deſperationi, niſi totum colligat, & ad miſerandum animæ ſuæ, quam adeò miſeram & miſerabilem videt, conuertat affectum; & audiat vocem dicentem: *Beati qui lugent, quoniam ipſi conſolabuntur*. Lugeat abundanter; quia lugendi tempus aduenit: & ad ſorbendas iuges lachrymas iſta ſufficiunt. Lugeat, ſed non ſine pietatis affectu, & obtentu conſolationis. Conſideret nullam ſibi inueniri requiem in ſeipſo, ſed omnia plena miſeriæ & deſolationis. Conſideret non eſſe bonum in carne ſua; ſed in ſeculo nequam nihil niſi vanitatem & afflictionem ſpiritus contineri. Conſideret, inquam, nec intus, nec ſubtus, nec circa ſe ſibi occurrere conſolationem: vt vel tandem aliquando diſcat quærendam ſurſum, & deſurſum eſſe ſperandam. Lugeat interim plangens dolorem ſuum, exitus aquarum deducat oculus eius, & palpebra non quieſcat. Nimirum purgatur lachrymis oculus ante caligans, & acuitur viſus, vt intendere poſſit in ſereniſſimi luminis claritatem.

p Prouer. 18. — q Matt. 5. a

Capvt XII.

Quomodo voluntas ſuauiter inducenda ad amandum & deſiderandum cœleſtia.

24. EX hoc ſanè ſuſpiciat per foramen, proſpiciat per cancellos, prædulcem radium proſequatur obtutu, & Magorum ſedulus imitator, lumen ſinis ne quærat. Inueniet enim locum tabernaculi admirabilis, vbi panem Angelorum manducet homo; inueniet paradiſum voluptatis plantatum à Domino; inueniet hortum floridum & amœniſſimum; inueniet refrigerii ſedem, & dicet: O ſi audiat vocem meam miſera illa voluntas, vt ingrediens videat bona, & viſitet locum iſtum: hic nimirum inueniet requiem ampliorem, & me quoque eo minus inquietabitur ipſa. Neque enim mentitus qui dixit: *Tollite iugum meum ſuper vos, & inuenietis requiem animabus veſtris*. In huius fide promiſſionis exacerbatam blandius alloquatur, & ſimulata quadam hilaritate & ſpiritu manſuetudinis eam conuenienter dicat: Ceſſet penitus indignatio tua: non ego ſum qui te offendere poſſim: tuum eſt corpus, tuus & ego ipſe: non eſt quod timeas, non eſt quod verearis. Nec mirum, ſi fortè amarius adhuc reddiderit illa reſponſum, vt dicat, quia multæ cogitationes ad inſaniam nos adduxerunt: ſuſtineat interim æquanimiter ac diſſimulet omninò quod agitur, donec inter loquendum inducens alia pro aliis, opportunè aliquandò inferat dicens, Inueni hodie hortum pulcherrimum, & amœniſſimum locum. bonum eſſet illic nos eſſe: nam & tibi nocet in hoc lecto ægritudinis, in hoc doloris ſtrato verſari, in hoc cubili tuo graui corda compungi. Aderit Dominus quærenti ſe, animæ ſperanti in ſe, aderit votis ſupplicibus, & verbis eius efficaciam miniſtrabit. Excitabitur deſiderium voluntatis, vt non modo videre locum, ſed & intrare paulatim, & manſionem inibi facere concupiſcat.

r Matt. 11. d

Capvt XIII.

Conuerſos mira ſuauitate ac deliciis vitæ piæ ac ſpiritualis reſici.

25. Nec verò locum repures corporalem paradiſum hunc voluptatis internæ. Non pedibus in hunc hortum, ſed affectibus introitur. Nec terrenarum tibi commendatur arborum copia, ſed virtutum vtique ſpiritualium iucunda decoraque plantatio. Hortus concluſus, vbi fons ſignatus in quatuor capita deriuatur; & ex vna ſapientiæ vena virtus quadripartita procedit. Splendidiſſima quoque inibi lilia vernant: & cum flores apparent, etiam vox turturis auditur. Illic nardus ſponſæ fragrãtiſſimum præſtat odorem, & cætera quoque aromata fluunt; Auſtro ſpirante, Aquilone fugato. Ibi media eſt arbor vitæ, malus illa de cantico cunctis precioſior lignis ſiluarum [s], cuius & vmbra ſponſum refrigerat, & fructus dulcis gutturi eius. Ibi continentiæ nitor, & ſyncetæ veritatis intuitus oculos cordis irradiat: auditui quoque dat gaudium & lætitiam dulciſſima vox conſolatoris interni. Ibi quibuſdam ſpei naribus influit iucundiſſimus odor agri pleni, cui Dominus benedixit. Ibi auidiſſimè prælibantur incomparabiles deliciæ charitatis, & ſucciſis ſpinis ac vepribus quibus antea pungebatur, vnctione miſericordiæ perfuſus animus in conſcientia bona fœliciter requieſcit. Quæ quidem non inter vitæ æternæ præmia, ſed inter temporalis militiæ ſtipendia, deputantur; nec ad futuram pertinent, ſed ad eam magis quæ nunc eſt Eccleſiæ promiſſionem: hoc enim centuplum eſt quod in hoc ſeculo ſeculi contẽptoribus exhibetur [t]. Nec tibi illud noſtro ſperaueris eloquio commendandum, ſolus Spiritus eſt qui reuelat: ſine cauſa paginam conſulis: experientiam magis require. Sapientiæ eſt cuius precium neſcit homo, de occultis trahitur, nec in terra ſuauiter viuentium inuenitur iſta ſuauitas. Nimirum ſuauitas Domini eſt; niſi guſtaueris, non videbis. *Guſtate*, inquit [u], *& videte quoniam ſuauis eſt Dominus.* Manna abſconditum eſt, nomen nouum eſt, quod nemo ſcit niſi qui accipit. Non illud eruditio, ſed vnctio docet: nec ſcientia, ſed conſcientia comprehendit. Sanctum eſt, margaritæ ſunt, nec faciet ipſe quod prohibet [x], qui cœpit facere & docere†: Neque enim canes aut porcos iam reputat, quos prioribus abrenunciantes facinoribus atque flagitiis etiam conſolatur per Apoſtolum, dicens: *Hæc quidem fuiſtis, ſed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis*: tantum caueat, ne reuertatur canis ad vomitum, nec ſus lota ad volutabrũ luti.

Delitiæ vitæ ſpiritualis.

s Cant. 2. a

t Matt. 19.

Sed nemini notæ niſi expertis.

u Pſal. 33. b

x Matt. 7. a

† q. d. Non dabit ſanctum canibus, nec margaritas porcis; nec delitias ſpiritus carnalibus.

y 1. Cor. 6. c

Capvt XIV.

In terrenis non eſſe vllam ſatietatem niſi faſtidio coniunctã, at cœleſtium deſideria experiendo ſemper creſcere.

26. In huius ergo oſtio paradiſi diuini ſuſurrii vox auditur, & ſacratiſſimum ſecretiſſimumque conſilium, quod abſcõditum eſt à ſapientibus & prudentibus, paruulis reuelatur. Cuius ſanè vocis auditum non ſola iam ratio capit, ſed gratanter eum communicat & voluntati: *Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam, quoniam ipſi ſaturabuntur* [a]. Altiſſimum planè conſilium, & inæſtimabile ſacramentum. Fidelis ſermo & omni acceptione dign9, qui de cœlo nobis à regalibus ſedibus venit. Facta eſt valida fames in terra, & omnes iam non egere cœpimus, ſed ad extremam iam venimus egeſtatem. Denique & comparati ſumus iumentis inſipientibus, & ſimiles facti ſumus illis: etiam porcorum ſiliquas inſatiabiliter eſurimus. Qui pecuniam diligit, non ſatiatur: qui luxuriam diligit, non ſatiatur: qui gloriam quærit, non ſatiatur. Denique qui mundum amat, nunquam ſatiatur. Noui ego homines ſatiatos hoc mundo, & ad eius omnem memoriam nauſeantes. Noui ſatiatos pecunia, & ſatiatos honoribus, ſatiatos voluptatibus & curioſitatibus huius mundi, nec mediocriter, ſed vſque ad faſtidium ſatiatos. Et facile eſt cuique noſtrum hanc ſatietatem per Dei gratiam obtinere: neque enim parit hanc copia, ſed contemptus. Sic fatui filii Adam porcorum vorando ſiliquas, non eſurientes animas, ſed eſuriem ipſam paſcitis animarum. Sola nimirum hoc edulio inedia veſtra nutritur, ſola fames alitur cibo innaturali. Et dico plenius exempli gratia, vnum ſumens è multis quæ humana vanitas concupiſcit. Non prius ſatiabuntur corda hominum auro, quàm auro corpora ſatientur. Nec indignetur auarus, & de ambitioſis & luxurioſis, etiam & de facinoroſis eadem ſententia eſt. Si quis mihi fortè non credit, experientiæ credat, vel propriæ, vel multorum

a Matt. 5. a

Terrena faſtidium potius quam ſatietatem adferunt.

27. Quis in vobis eſt, fratres, qui ſatiari cupiat, & deſiderium ſuum optet impleri? Incipiat eſurire iuſtitiam, & nõ poterit non ſatiari. Panes illos deſideret qui in domo patris abundant, & inueniet ſeſe continuo ſiliquas faſtidire porcorum. Guſtum iuſtitiæ vel exiguum ſtudeat experiri, vt eo ipſo deſideret amplius, & amplius mereatur, ſicut ſcriptum eſt [b]: *Qui edit me, adhuc eſuriet: qui bibit me, adhuc ſitiet.* Hoc enim cognatum magis ſpiritui & naturalius deſiderium vehementius occupat cor humanum, cæteraque viriliter deſideria pellit. Sic nimirum fortem armatum fortior ſuperat, ſic clauus clauo ſolet extrudi. *Beati* ergo *qui eſuriunt & ſitiũt iuſtitiam, quoniam ipſi ſaturabuntur.* Nondum quidem ipſa, qua non ſatiabitur homo & viuet, ſed cæteris vniuerſis, quæ prius inſatiabiliter fuerunt concupita: vt ex hoc ſibi voluntas ad ſeruiendum prioribus concupiſcẽtiis corpus vendicare deſiſtens, rationi prorſus exponat, magis autem vrgeat ipſa ſeruire iuſtitiæ in ſanctificationem: non minore zelo quàm prius exhibuiſſet ſeruire iniquitati ad iniquitatem.

Satiari cupidus eſuriat iuſtitiam.

b Eccli. 24. e

c Matt. 5. a

Capvt XV.

Quomodo purganda Memoria à peccatorum ſordibus, nempe fiduciâ diuinæ miſericordiæ peccata dimittentis.

28. Cæterum iam & voluntate mutata, in ſeruitutem redacto corpore, velut ſiccato iam aliquatenus fõte, & oppilato foramine, tertium adhuc idque grauiſſimum reſtat, de purganda ſcilicet memoria & exhaurienda ſentina. Quomodo enim à memoria mea excidet vita mea? Membrana vilis & tenuis atramentum fortè prorſus imbibit, qua deinceps arte delebitur? Non enim ſuperficietenus tinxit: ſed prorſus totam intinxit. Fruſtra conarer eradere, ante ſcinditur charta quàm characteres miſeri deleantur. Ipſam enim fortè memoriam delere poſſet obliuio, vt videlicet mente captus eorum non meminerim, quæ commiſi. Cæterum vt memoria integra maneat, & ipſius maculæ deleantur, quæ nouacula poſſet efficere? Solus itaque ſermo viuus & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti: *Dimittuntur tibi peccata tua* [d]. Murmuret Phariſæus & dicat [e]: *Quis poteſt dimittere peccata niſi ſolus Deus?* Mihi enim qui id loquitur Deus eſt, *& non æſtimabitur alius ab illo, qui adinuenit omnem viam diſciplinæ: & dedit illam Iacob puero ſuo, & Iſrael dilecto ſuo: poſt hæc in terris viſus eſt, & cum hominibus conuerſatus eſt* [f]. Huius Indulgentia delet peccatum, non quidem vt à memoria excidat, ſed quod prius ineſſe pariter & inficere conſueuiſſet, ſic de cætero inſit memoriæ, vt eam nullatenus decoloret. Multorum enim nunc peccatorum, quæ vel à nobis, vel ab aliis commiſſa nouimus, recordamur: ſed propria quidem inquinant, aliena nõ nocent. Vt quid hoc, niſi quòd in his erubeſcimus ſingulariter, hæc nobis ſingulariter imputanda veremur? Tolle damnationem, tolle timorem, tolle confuſionem: quæ quidem omnia planè plena remiſſio tollit; & non modo non oberunt, ſed etiam cooperabuntur in bonum, vt deuotas ei referamus gratias, qui remiſit.

Simile.

d Marc. 2. a

e Ibidem.

f Baruc. 3. d

Capvt

Capvt XVI.

Miſericordiam diuinam obtineri. Miſerendo ſibiipſi primum; deinde proximo.

29. IAm vero ſupplicanti pro ea, congruè reſpondetur g:
g Matt. 5. a *Beati miſericordes, quoniam miſericordiam conſequentur.* Miſerere ergo animæ tuæ, qui Deum tibi vis miſe-
reri. Laua per ſingulas noctes lectum tuum lachrymis
tuis ſtratum tuum rigare memento. Si compateris tibi-
ipſi, ſi laboras in gemitu pœnitentiæ, (primus hic gradus
Pœnitere eſt miſereri ſui-ipſius. miſericordiæ eſt) miſericordiam vtique conſequeris.
Quòd ſi fortè magnus & multus peccator es, ac ma-
gnam quæris miſericordiam, ac multitudinem miſera-
tionum, tu quoque miſericordiam tuam magnificare &
multiplicare labora, reconciliatus eſto tibiipſi: nam &
tibi grauis factus eras, quòd poſitus eſſes cōtrarius Deo.
Et hac ſanè in domo propria reformata pace eādem ne-
ceſſe eſt prius erga proximos dilatari, vt nouiſſimè o-
ſculetur te & ipſe oſculo oris ſui, & quemadmodum
h Rom. 5. a ſcriptum eſt h: *Reconciliatus, pacem habeas ad Deum.* Di-
mitte his qui in te peccauerunt, & dimittetur tibi quod
ipſe peccaſti, dum ſecura conſcientia oraueris Patrem,
i Mat. 6. a & dixeris: i *Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos di-
mittimus debitoribus noſtris.* Si forte quempiam defrau-
daueris, redde vel ſimplum; quod ſupereſt de pauperi-
bus, & miſericordiam præſtans miſericordiam conſe-
queris. Si *fuerint peccata tua ſicut coccinum, quaſi nix
dealbabantur. Et ſi fuerint rubra quaſi vermiculus, velut
k Iſa. 1. d lana alba erunt* k. Vt non confundaris ſuper cunctis
adinuentionibus tuis quibus præuaricatus es, in qui-
bus nunc erubeſcis, fac eleemoſynam, ſi non potes de
terrena ſubſtantia, de voluntate bona: & omnia mun-
da erunt: non modò illuminata ratio, & correcta vo-
luntas, ſed ipſa quoque memoria munda erit: vt ex hoc
iam voceris ad Dominum, & audias vocem dicentis:
Beati mundo corde.

Capvt XVII.

Oculos cordis continuè mundandos, vt Deus videri poſſit.

30. B*Eati mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt.* l. Ma-
l Mat. 5. a gna promiſſio, fratres mei, & totis deſideriis affe-
ctanda. Hæc enim viſio, conſummatio eſt: ſicut Ioannes
m 1. Ioan. 3. a Apoſtolus ait m: *Nunc filii Dei ſumus, ſed nondum appa-
ruit quid erimus. Scimus quia cum apparuerit, ſimiles ei e-
n Ioan. 17. a rimus: quia videbimus eum ſicuti eſt.* Hæc viſio vita æterna
eſt, ſicut ipſa in Euangelio Veritas ait n: *Hæc eſt vita æter-
na, vt cognoſcant te ſolum verum Deum, & quem miſiſti Ie-
ſum Chriſtum.* Odibilis macula quæ beatam nobis adi-
mit viſionem, & execrabilis negligentia qua diſſimula-
Simile. mus interim illius oculi mundationem. Vt enim corpo-
reus nobis viſus aut humore interiori, aut exterioris in-
iectione pulueris impeditur ſic & intuitus ſpiritualis in-
terdum quidem propriæ carnis illecebra, interdum cu-
rioſitate ſeculari & ambitione turbatur. Quod quidem
o Sapien. 9. d non minus nos experientia propria quàm diuina pagina
docet: vbi legitur ſcriptum o: *Corpus quod corrumpitur,
aggrauat animam, & deprimit terrena inhabitatio ſenſum
multa cogitantem.* In vtroque tamen ſolum quod hebe-
tat & confundit obtutum, peccatum eſt: nec aliud inter
oculum & lucem, inter Deum & hominem ſeparare vi-
detur. Quandiu enim in hoc corpore ſumus, peregri-
namur à Domino: non vtique corporis eſt culpa, huius
ſcilicet quod gerimus corpus mortis, magis autem quòd
corpus peccati ſit caro, in qua bonum non eſt, ſed po-
tius lex peccati. Interdum tamen corporeus oculus non
adhuc feſtuca manente, ſed iam ſublata vel exſufflata a-
liquandiu caligare videtur quod quidem & ipſum in in-
teriori oculo, qui in ſpiritu ambulat, ſæpius experitur.
Simile. Neque enim vbi ferrum extraxeris, continuo vulnus
redditum eſt ſanitati, ſed tunc primum neceſſe eſt adhi-
bere fomenta, & operam dare curationi. Nemo ergo
ſentinam eiiciens, mundatum ſeſe protinus arbitretur,
quinimmo nouerit ſe multis purificationib. egere. Nec

A modo lauandum aqua, ſed & purgandum & examinan-
dum igni, vt dicat p *Tranſiuimus per ignem & aquam, &* p Pſal. 65. c
eduxit nos in refrigerium. *Beati ergo mundo corde, quo-
niam ipſi Deum videbunt* q. Nunc quidem per ſpeculum q Matth. 5. a
in ænigmate, in futuro autem facie ad faciem. vbi ni-
mirum faciei noſtræ fuerit conſummata munditics, vt
ſibi eam exhibeat glorioſam non habentem maculam
neque rugam.

Capvt XVIII.

Pacificos mereri beatificari nomine Filiorum Dei.

VBi opportunè illicò infertur. q: *Beati pacifici, quo-
niam filii Dei vocabuntur.* Eſt enim homo *pacatus*, 31.
qui bona pro bonis reddens, quantum in ſe eſt, nemini q Ibidem.
vult nocere. Eſt alius *patiens*, qui non reddens mala Pacatus.
pro malis, etiam potens eſt ſuſtinere nocentem. Eſt &
pacificus, qui bona pro malis reddens, in promptu ha- Patiens.
bet & prodeſſe nocenti. *Primus* quidem paruulus eſt,
& facilè ſcandalizatur: nec facile qui huiuſmodi eſt, in
hoc ſeculo nequam & pleno ſcandalis poterit obtinere
B ſalutem. *Secundus* (vt ſcriptum eſt r) in patientia ſua r Luc. 21. d
poſſidet animam. Nam *tertius* quidem non modo ſuam
poſſidet, ſed & multorum animas lucrifacit. *Primus*
quantum in ipſo eſt pacem habet. *Secundus* pacem te-
net. *Tertius* pacem facit. Merito proindè beatifica-
tur nomine filii, quòd opus filii impleuerit, vt poſt
ſuam non ingratus reconciliationem, etiam alios re-
conciliet patri ſuo. Siquidem qui bene miniſtrauerit,
bonum gradum ſibi acquirit; nec in domo patris gra-
dus melior credendus eſt eſſe quàm filii. Si enim filii, &
hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Chri- s Rom. 8. c
ſti s, vt quemadmodum dicit t: Vbi ipſe eſt, ibi ſit & mini- t Ioan. 12. o
ſter ſuus.

Fatigauimus vos prolixitate ſermonis, & detinuimus 32.
vltra quam oporteret. Ex hoc iam finem loquacitati no-
ſtræ quem non imperat verecundia, videtur imperare
vel hora. Mementote tamen Apoſtoli, quem aliquando
verbum prædicationis vſque in mediam noctem legitis
protraxiſſe. *Vtinam* adhuc (vt ipſius verbis vtar u) *ſuſti-* u 2. Cor. 11 a
*neatis modicum quid inſipientiæ meæ. Æmulor enim vos
Dei æmulatione.*

C

Capvt XIX.

Grauiter perſtringit ambitioſos, qui temerè & indignè ſacras Eccleſiæ functiones vſurpant.

FIlioli mei, quis demonſtrabit vobis fugere à ventura 33.
ira? Nemo enim magis iram meretur, quam amicum
ſimulans inimicus. Iuda oſculo tradis filium hominis,
homo vnanimis, qui ſimul mecum dulces capiebas ci-
bos, qui in paropſide manum pariter intinxiſti? non eſt
tibi pars in oratione, qua orat ad Patrem & dicit a: *Pater* a Luc. 24 c
ignoſce illis, quia neſciunt quid faciunt. Væ vobis qui cla-
uem tollitis non ſcientiæ ſolum, ſed auctoritatis: nec ipſi
introitis, & multipliciter impeditis quos introducere
debuiſtis. Tollitis enim & non accipitis claues. De qui-
bus Dominus queritur per Prophetam b: *Ipſi regnaue-* b Oſee 8 a
*runt, & non ex me: principes extiterunt, & ego non voca-
ui eos.* Vnde tantus prælationis ardor, vnde ambi-
tionis impudentia tanta; vnde veſania tanta præſum-
ptionis humanæ? audet ne aliquis veſtrum terreni cu-
D iuſlibet reguli, non præcipiente aut etiam prohibente
eo occupare miniſteria, præripere beneficia, negocia
diſpenſare? Nec tu Deum putes quæ in magna domo Quales Deus
ſua à vaſis iræ aptis in interitum ſuſtinet, approbare. vocet ad miniſteria Eccl.
Multi quidem veniunt, ſed conſidera quis vocetur. Or-
dinem ipſum dominici ſermonis attende: *Beati*, in-
quit c, *mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt.* Ac c Matth. 5 a
deinde: *Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur.*
Mundicordes vtique vocat Pater cœleſtis, qui non
quærunt quæ ſua ſunt, ſed quæ Ieſu Chriſti: nec quod
ſibi vtile, ſed quod multis. *Petre*, inquit d, *amas me?* d Ioan.
Domine, tu ſcis quia amo te. Paſce oues meas. Quando
enim ſic amatis oues committeret non amanti? Nimi-

rum hoc quæritur inter diſpenſatores, vt fidelis quis inueniatur. Væ miniſtris infidelibus qui necdum reconciliati, reconciliationis alienæ negocia quaſi homines qui iuſtitiam fecerint apprehendunt. Væ filiis iræ, qui ſe miniſtros gratiæ profitentur. Væ filiis iræ, qui pacificorum ſibi vſurpare gradus & nomina non verentur. Væ filiis iræ, qui fideles ſeſe mediatores pacis, vt peccata populi comedant, mentiuntur. Væ qui ambulantes in carne Deo placere non poſſunt, & placare velle præſumunt.

34. Non miramur, fratres, quicunque præſentem ſtatũ Eccleſiæ miſeramur; non miramur de radice colubri regulum orientem. Non miramur ſi vindemiat vineam Domini, qui inſtitutam à Domino prætergreditur viã. Impudenter enim pacifici gradum, & filii Dei vices occupat homo, qui nec primam quidem adhuc vocem Domini ad cor reuocantis audiuit: aut ſi quando forſitan cœperit audire, reſiliens fugit ad folia: vt abſconderetur in eis. Propterea necdum peccare quieuit, ſed longam adhuc trahit teſtem, necdum factus eſt vir videns paupertatem ſuam, ſed dicit quia diues ſum, & nullius egeo, cum ſit pauper, & nudus & miſer & miſerabilis. Nihil illi de ſpiritu manſuetudinis, quo præoccupatos in delicto poſſit inſtruere, conſiderans ſeipſum ne & ipſe tentetur. Compunctionis lachrymas neſciens lætatur magis cum malefecerit, & in rebus peſſimis exultat. Nimirum vnus eorum eſt, quibus Dominus ait e: *Væ vobis qui ridetis nunc, quoniam flebitis.* Pecuniam non iuſtitiam concupiſcunt oculi eius, & omne ſublime videt: miſerabiliter eſurit dignitates, gloriam ſitit humanam, procul ab eo miſericordiæ viſcera, ſæuire potius & tyrannum exhibere lætatur, quæſtum æſtimat pietatem. Quid de mundiria cordis loquar? Vtinam non illud obliuioni dediſſet tanquam mortuus à corde; vtinam non eſſet columba ſeducta non habens cor; vtinam eſſet quod vel deforis eſt mundum, nec ea quæ corporalis eſt maculata tunica inueniretur, vt obediret vel in hac parte dicenti f: *Mundamini qui fertis vaſa Domini.*

Iuſta querimonia de indignis Eccleſiæ dignitates & ſacra officia vſurpantibus: Et vtinam nec hodie locum haberet.

e Luc 6. d

f Eſa 52. c

Capvt XX.

Incontinentiam & abominandam libidinem quorundam in Clero graui oratione perſtringit.

35. NOn accuſamus vniuerſitatem, ſed nec vniuerſitatẽ poſſumus excuſare. Reliquit ſibi Dominus multa millia. Alioquin niſi eorum nos excuſaret iuſtitia, & illud nobis ſemen ſanctum Dominus Sabaoth reliquiſſet, olim iam ſicut Sodoma ſubuerſi eſſemus, & ſicut Gomorrha ſimiliter periſſemus. Dilata ſiquidem videtur Eccleſia, ipſe etiam Cleri ſacratiſſimus ordo; ſtratum numerus ſuper numerum multiplicatus eſt. Verum etſi multiplicaſti gentem Domine, non magnificaſti lætitiam, dum nihil minus apparet deceſſiſſe merit, quàm numeri acceſſiſſe. Curritur paſſim ad ſacros ordines, & reuerenda ipſis quoque ſpiritibus angelicis miniſteria homines apprehendunt ſine reuerentia, ſine conſideratione. Neque enim ſignum regni occupare cœleſtis, aut illius timent imperii geſtare coronam, in quibus auaritia regnat; ambitio imperat: dominatur ſuperbia; ſed & iniquitas, luxuria etiam principatur. in quibus & peſſima fortè appareat intra parietes abominatio, ſi iuxta Ezechielis propheriam g parietem fodiamus, vt in domo Dei videamus horrendum. Siquidem poſt fornicationes, poſt adulteria, poſt inceſtus, nec ipſæ quidem apud aliquos ignominiæ paſſiones, & turpitudinis opera deſunt: vtinam non fierent quæ vſqueadeò non conueniunt, vt nec Apoſtolum hæc ſcribere h, nec nos dicere oporteret; vt nec dicentibus crederetur, quod humanum aliquando occupauerit animum, tam abominanda cupido.

Sacra & ipſis Angelis tremenda miniſteria ſine reuerentia arripere, horrenda temeritas.

g Ezech. 8.

h Rom 1. d Ephes 5. a

36. Nunquid non olim ciuitates illæ ſpurcitiæ huius matres diuino prædamnatæ iudicio, & incendio ſunt deletæ? i Nunquid non gehennalis flamma moram non ſuſtinens, execrabilem illam præuenit tollere nationem quod ipſius ſpecialiter eſſent peccata manifeſta præcedentia ad iudicium? Nunquid non & ipſam vtpote conſciam tantæ confuſionis tellurem abſumpſit ignis, ſulphur, & ſpiritus procellarum? Nunquid non in lacum horribilem ſolum omne redactum eſt? Amputata ſunt hydræ capita quinque, ſed heu innumera ſurrexerunt. Quis reædificauit vrbes flagitii, quis turpitudinis mœnia inſtaurauit, quis extendit propagines virulentas? Væ væ, inimicus hominum ſulphureæ illius incendii reliquias infœlices circumquaque diſperſit, execrabili lo cinere Eccleſiæ corpus aſperſit, & ipſorum quoque miniſtrorum eius nonnullos ſanie fœdiſſima ſpurciſſimáque reſperſit. Heu genus electum, regale ſacerdotium, gens ſancta, populus acquiſitionis, quis inter tua illa primordia tam diuina, & ſpiritualibus affluentem chariſmatibus Chriſtianæ religionis ortum, credere poſſet poſſe talia in te aliquando reperiri?

Soli in iſtã ceciderunt.

i Gen 19. e

Audiant & horreant incontinentes Clerici.

Clericos à maiorum ſanctimonia nimium degeneres plagit.

37. Ingrediuntur cum hac macula tabernaculum Dei viuentis, inhabitant cum macula, templum ſanctum Domini polluentes, iudicium multiplex accepturi, quod & iam grauiſſimas conſcientias gerunt, & nihilominus ſeſe ingerunt in ſanctuarium Dei. Tales enim non modo non placant Deum, ſed magis irritant, dum videntur in cordibus ſuis dicere: *Non requiret.* Irritant plane & infenſum reddunt ſibi; vereor ne in his quibus cum repropitiare debuerant. Vtinam magis turrim inchoaturi, ſedentes computarent, ne fortè ſumptus non habeant ad perficiendum. Vtinam qui continere non valeant, perfectionem temerariè profiteri, aut cœlibatui dare nomina vererentur. Sumptuoſa ſiquidem turris eſt, & verbum grande, quod non omnes capere poſſunt, Eſſet autem ſine dubio melius nubere, quam vri, & ſaluari in humili gradu fidelis populi, quam in cleri ſublimitate & deterius viuere, & diſtrictius iudicari. Multi enim, non quidem omnes, ſed tamen multi; certum eſt, nec latere queunt præ multitudine, nec præ impudentia quærunt: multi vtique libertatem in qua vocati ſunt, in occaſionem carnis dediſſe videntur, abſtinentes remedio nuptiali, & in omne deinceps flagitium effluentes.

Vide quam horrendum, impios & impuros ſacerdotes ſacris myſteriis tam audacter ſe ingerere.

Neceſſaria cautio pro ſuſcepturis ſacros ordines.

Capvt XXI.

Seriò cohortatur ad pœnitentiam.

PArcite obſecro, fratres, parcite animabus veſtris, parcite ſanguini qui pro vobis effuſus eſt. Horrendum cauete periculum, ignem qui paratus eſt declinate. Inueniatur tandem non irriſoria perfectionis profeſſio, exhibeatur etiam virtus in ſpecie pietatis; non ſit inanis cœlibis vitæ forma, & vacua veritatis. Quidni periclitetur caſtitas in deliciis, humilitas in diuitiis, pietas in negociis, veritas in multiloquio, charitas in hoc ſeculo nequam? Fugite de medio Babylonis, fugite & ſaluate animas veſtras. Conuolate ad vrbes refugii, vbi poſſitis & de præteritis agere pœnitentiam, & in præſenti obtinere gratiam, & futuram gloriam fiducialiter præſtolari. Non vos retardet conſcientia peccatorum, quia vbi illa ſuperabundauerunt, ſuperabundare gratia conſueuit: non pœnitentiæ auſteritas ipſa deterreat. Neque enim condignæ ſũt paſſiones huius temporis ad præteritam culpam, quæ remittitur: non ad præſentem conſolationis gratiam, quæ immittitur: non ad futuram gloriam; quæ promittitur nobis. Deniq; nulla eſt tanta amaritudo quam non prophetica farina dulcoret, quam non ſapidam reddat ſapientia lignum vitæ. 38.

Quinque præcipuè periculo obnoxia.

Non abhorrendum a pœnitentia.

Si verbis non creditis, operibus credite, exemplis acquieſcite plurimorum. Currunt vndique peccatores ad pœnitentiam, & natura pariter & conſuetudine delicati exteriorem omnino aſperitatem non reputant, vt exaſperatæ conſcientiæ leniantur. Nihil credentibus impoſſibile, nil amantibus difficile, nil aſperum mitibus, nil humilib. arduum reperitur, quibus & gratia 39.

Difficultas pœnitentiæ quomodo ſuperanda.

ferr auxilium, & obediendi deuotio lenit imperium. Quandiu ambulatis in magnis & mirabilibus ſuper vos? Magnum prorſus & mirabile eſt miniſtrum eſſe Chriſti, & myſteriorum Dei eſſe diſpenſatorem. Longè ſuper vos eſt ordo pacificorum, niſi fortè omiſſis gradibus præoſtenſit ſaltare magis quam aſcendere libet. Vtinam tamen quiſquis ſic intrat, ſi fieri poſſet, tam fideliter miniſtraret quam fiducialiter ſe ingeſſit. At difficile fortaſſis & impoſſibile eſt, vt ex amara radice ambitionis ſuauis fructus prodeat charitatis. Dico ego, ſi vultis audire,
Luc. 14. b imò non ego, ſed Dominus: *Cum vocatus fueris ad nuptias, recumbe in nouiſſimo loco: quia omnis qui ſe exaltat, humiliabitur: & qui ſe humiliat, exaltabitur.*

CAPVT XXII.

Bonorum Paſtorum eſt, docere: nec fugere perſecutiones propter iuſtitiam

40.
a Matt. 5. a BEati, inquit[a], *pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur.* Conſidera diligenter non pacidicos, ſed pacificos commendari. Sunt enim qui dicunt, & non faciunt. Sanè quemadmodum non auditores legis iuſti ſunt, ſed factores; ſic non annunciatores pacis ſunt beati, ſed actores. Vtinam tamen noſtri quicunque videntur hodie Phariſæi (fortè enim aliqui ſunt) etſi non facerent, ſaltem dicerent quod oportet. Vtinam qui ſine ſumptu Euangelium ponere nolunt, ponerent vel pro ſumptu; vtinam vel euangelizarent vt manducarent. *Mercenarius*, inquit, b, *videt lupum venientem, & fugit.* Vtinam hodie quicunque paſtores non ſunt, mercenarios gregi vellent ſe exhibere, non lupos: vtinam ipſi non læderent, vtinam non fugerent nemine perſequente; vtinam non exponerent gregem, donec lupus veniens videretur. Nimirum ſuſtinendi fuerant, ſi inuenirentur, præſertim tempore pacis, recipientes mercedem ſuam: & pro mercede ſua ſaltem in cuſtodia gregis laborantes, dummodò non ipſi turbarent gregem, & gratis auerterent à paſcuis iuſtitiæ & veritatis. Nam perſecutio quidem indubitanter mercenarios à paſtoribus ſegregat & diſcernit.

b Ioan. 10. c Multi de cultello viuunt, quando docent Euangelium, ſed neq; viuiſt iuxta Euangelium.

A Quando enim tranſitoria damna non timeat qui temporalia lucra ſectatur? Quando terrenam ſuſtineat perſecutionem propter iuſtitiam, qui terrenam mercedem plusquam iuſtitiam quærit. *Beati*, inquit[c], *qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum.* Paſtorum hæc beatitudo, non mercenariorum, multo minus latronum eſt vel luporum. Vſqueadeo ſiquidem perſecutionem non ſuſtinent propter iuſtitiam, vt perſecutionem malint quàm iuſtitiam ſuſtinere. Nempe contraria eſt operibus eorum, grauis eſt etiam eis ad audiendum.

Perſecutio mercenarios à paſtoribus diſcernit. c Matt. 5. a

41. Cæterum propter auaritiam, propter ambitionem paratos eos videas vniuerſa pericula ſubire, ſuſcitare ſcandala, ſuſtinere odia, diſſimulare opprobria, negligere maledicta, vt non minus pernicioſa ſit animoſitas talium, quam puſillanimitas mercenariorum. Veris ergò paſtoribus dicit paſtor eorum, paſtor bonus qui pro omnibus ſuis animam ſuam ponere non pepercit: d *Beati eritis cum vos oderint homines, & cum ſeparauerint vos, &* B *exprobrauerint, & eiecerint nomen veſtrum tanquam malum propter filium hominis, Gaudete in illa die & exultate, quoniam merces veſtra copioſa eſt in cœlis.* Siquidem non eſt quod fures timeant, qui ſibi in cœlo theſaurizant. Non eſt quod eau ſentiat de multiplici tribulatione, vbi multiplicationem mercedis attendunt. Quinimo gaudeant magis, vt dignum eſt, quod non tam perſecutio quam remuneratio augeatur: & exultent eo abundantius, quo plura ſuſtinent propter Chriſtum, vt eos proinde copioſior merces maneat apud ipſum. Quid timidi eſtis modicæ fidei? Fidelis extat ſententia irrefragabili veritate ſubnixa *, quia *nulla nocebit aduerſitas ſi nulla dominetur iniquitas.* Sed parum eſt nocere, etiam proderit, & copioſius proderit, dummodo ſit iuſtitia in intentione, Chriſtus in cauſa, apud quem patientia pauperum non peribit in finem. Ipſi gloria & nunc & ſemper & in ſecula ſeculorum. Amen.

Nimis hæc verè Bern. etiam in noſtra tempeſtate mores. En zelus ambitionis & auaritiæ quomodo feruet, at iuſtitiæ, religionis, diſciplinæ, heu quã languet! d Ibidem

* In orat. ſeu collecta Eccleſiæ.

FINIS.

S. P. BERNARDI ABBATIS CLARÆVALLENSIS

TRACTATVS

DE ERRORIBVS PETRI ABAILARDI, in ſynodo Senonenſi damnatis. *

* vNotat. de toto Tract.

AD INNOCENTIVM II. Pontificem.

LECTORI.

Hoc Opuſculum de numero Epiſtolarum, vbi hactenus locum obtinuit, exemptum, inter Tractatus referre viſum eſt, ea ipſam Præfatio totius operis dabit: & curioſo Lectori, niſi fallor, ſatisfaciet. Porrò cum hoc Tract. conferantur Epiſt. Bern. 188. 189. & 331.

PRÆFATIO.

Amantiſſimo Patri & Domino Innocentio ſummo Pontifici, frater B. Claræuallis vocatus Abbas modicum id quod eſt.

OPortet ad veſtrum referri apoſtolatum pericula quæque & ſcandala emergentia in regno Dei, ea præſertim quæ de fide contingunt. Dignum namque arbitror ibi potiſſimum reſarciri damna fidei, vbi non poſſit fides ſentire defectum. Hæc quippe huius prærogatiua Sedis. Cui enim alteri aliquando dictum eſt: *Ego pro te rogaui Petre, vt non deficiat fides tua?* Ergo quod ſequitur, Petri ſucceſſore exigitur: *Et tu aliquando conuerſus confirma fratres tuos.* Id quidem modo neceſſarium: Tempus eſt vt veſtrum agnoſcatis, Pater amantiſſime, principatum; probetis zelum, miniſterium honoretis. In eo planè Petri impletis vicem, cuius tenetis & ſedem, ſi veſtra admonitione corda in fide fluctuantia confirmatis, ſi veſtra auctoritate conteritis fidei corruptores.

Romanæ ſedis prærogatiua non poſſe errare in fide. Luc. 22. d ibid.

Capvt I.

Impia Abail. dogmata de SS. Trinit. recenſet, & inprimis iſtud, Spiritum S. non eſſe de ſubſtantia Patris & Filii, explodit.

Habemus in Francia nouum de veteri magiſtro theologum, qui ab ineunte ætate ſua in arte dialectica luſit; & nunc in ſcripturis ſanctis inſanit. Olim damnata & ſopita dogmata, tam ſua videlicet quàm aliena ſuſcitare conatur, inſuper & noua addit. Qui dum omnium quæ ſunt in cœlo ſurſum, & quæ in terra deorſum, nihil præter ſolum neſcio quid neſcire dignatur, ponit in cœlum os ſuum, & ſcrutatur alta Dei, rediensque ad nos refert verba ineffabilia, quæ non licet homini loqui. Et dum paratus eſt de omnibus reddere rationem, etiam quæ ſunt ſupra rationem & contra rationem præſumit, & contra fidem. Quid enim magis contra rationem, quàm ratione rationem conari tranſcendere? Et quid magis contra fidem, quàm credere nolle, quicquid non poſſit ratione attingere? Denique exponere volens illud Sapientis a: *Qui credit cito, leuis eſt corde*: citò credere eſt, inquit, adhibere fidem ante rationem, cum hoc Salomon non de fide in Deum, ſed de mutua inter nos dixerit credulitate. Nam illam quæ in Deum eſt fidem, beatus papa Gregorius negat planè habere meritum ſi ei humana ratio præbeat experimentum. Laudat autem Apoſtolos, quod ad vnius iuſſionis vocem ſecuti ſunt Redemptorem. Scit nimirum pro laude dictum b: *In auditu auris obedivit mihi*: increpatos è regione Diſcipulos quòd tardius credidiſſent c. Denique laudatur Maria quod rationem fide præuenit d, & punitur Zacharias quod fidem ratione tentauit e. Et rurſum Abraham commendatur, qui contra ſpem in ſpem credidit f.

Quid eſt Fides niſi credere quod non vides? Aug. Tr. 40. in Ioan.

a Eccli. 19. c

a Greg. Hom. 26. in Euang.

b Pſal. 17. g

c Mar. 16. c

d Luc. 1. e

e Luc. 1. b

f Rom. 4. c

a. At contrà theologus noſter: quid, inquit, ad doctrinam loqui proficit, ſi quod docere volumus, exponi non poteſt vt intelligatur? Et ſic promittens intellectum auditoribus ſuis in his etiam quæ ſublimiora & ſacratiora profundo illo ſinu ſacræ fidei continentur, ponit in Trinitate gradus, in maieſtate modos, numeros in æternitate. Conſtituit denique Deum Patrē plenam eſſe potētiā, Filium quandam potentiam, Spiritum ſanctum nullam potentiam. Atque hoc eſſe Filium ad Patrem, quod quandam potentiam ad potentiam; quod ſpeciem ad genus, quod materiatum ad materiam, quod hominem ad animal, quod æreum ſigillum ad æs. Nonne plus quàm Arius hic? Quis hæc ferat? Quis non claudat aures ad voces ſacrilegas? Quis non horreat prophanas nouitates & vocum & ſenſuum? Dicit etiam Spiritum ſanctum procedere quidem ex patre & Filio, ſed minimè de Patris eſſe Filiiue ſubſtantia. Vnde ergo? an fortè ex nihilo, ſicut & vniuerſa quæ facta ſunt? Nam & ipſa ex Deo eſſe non diffitetur Apoſtolus, nec veretur dicere. *Ex quo omnia* g. Quid igitur? Dicemus ex Patre & Filio Spiritū ſanctum non alio prorſus procedere modo, quàm omnia, id eſt non eſſe eſſentialiter, ſed creabiliter, ac perinde creatum ſicut & omnia? Aut nunquid tertium inueniet ſibi modum, quo eum ex Patre Filioque producat, homo qui noua ſemper inquirit, & quæ non inuenit fingit, affirmans ea quæ non ſunt, tanquam ea quæ ſunt? At ſi eſſet, inquit, de ſubſtantia Patris, profectò genitus eſſet, & duos Pater filios haberet. Quaſi vero omne quod de ſubſtantia aliqua eſt, cōtinuo ipſum à quo eſt habeat genitorem. Num vero pediculi, aut lendes, aut phlegmata, vel filii carnis ſunt, vel non ſunt de ſubſtantia carnis? Aut vermes de ligno putrido prodeuntes, aliunde quam de ligni ſubſtantia ſunt, qui tamen filii ligni non ſunt? Sed & tineæ de ſubſtantia pannorum ſubſtantiam habent, generationem non habent. Et multa in hunc modum.

Noua & abſurda dogmata Pet. Abail. de SS. Trinit.

g Rom. 11. d

Spiritum S negat procedere ex ſubſtantia Patris & Filii.

3. Miror autem hominem acutum & ſciolum, vt quidem ſibiipſi videtur, quomodo cum Spiritum ſanctum fateatur Patri & Filio conſubſtantialem, neget tamen ex Patris Filiique prodire ſubſtantia, niſi fortè illos ex ipſius procedere velit. Quod quidem inauditum eſt, & nefandum. Si autem nec is de illorum, nec illi de huius A ſubſtantia ſunt, vbi quæſo conſubſtantialitas? Aut ergò fateatur cum Eccleſia Spiritum ſanctum de ſubſtātia illorum eſſe à quibus non negat procedere; aut certè cū Ario conſubſtantialitatem deneget, & prædicet apertè creationem. Deinde ſi Filius de ſubſtantia Patris eſt, Spiritus ſanctus non eſt: differant neceſſe eſt à ſe inuicem, non ſolum quia Spiritus ſanctus genitus non eſt, quod Filius eſt: ſed etiam quod Filius de ſubſtantia Patris eſt, quod Spiritus ſanctus non eſt. Quam quidem poſteriorem differentiam fides catholica hucuſque neſciuit. Si eam admittimus, vbi Trinitas, vbi Vnitas? Siquidem Spiritu ſancto Filioque inuicem à ſe differentiarum numeroſitate diſtantibus, vnitas diſſipatur, præſertim cum ſubſtantialem eſſe pateat differentiam quam iſte conatur inducere. Porrò autem Spiritu ſancto à Patris Filiiq; ſubſtantia recedente, non Trinitas remanet, ſed dualitas. Neque enim dignum eſt in Trinitate admitti perſonam quæ nil habeat in ſubſtātia commune cum reliquis. Deſinat ergo Spiritus ſancti proceſſionem à Patris Filiique ſubſtantia ſeparare, ne duplici impietate numerum & Trinitati minuat, & tribuat Vnitati: quod vtrunque B fides abnuit Chriſtiana. Et ne de re tanta ſolis videar humanis inniti rationibus, legat epiſtolam Hieronymi *ad Auitum* *: & certè videbit inter cæteras quas redarguit Origenis blaſphemias, etiam hoc eum deteſtantem quod dixerit Spiritum ſanctum de ſubſtantia Patris non eſſe. Beatus Athanaſius *in libro de vnita Trinitate* ita loquitur: Solum Deum vbi memoratus ſum, non ſolam perſonam Patris indicaui, quia Filium & Spiritum ſanctum de hac ipſa ſola ſubſtantia Patris eſſe non abnegaui. Hoc Athanaſius.

Subſtantiali Sp. S. proceſſione negata Trinitas corruit.

Hieron To. 2. Epiſt. 59. de lib. περὶ ἀρχῶν

Athan. lib. de vn. Trin.

Capvt II.

In Trinitate non eſſe admittendam vllam diſparitatem, ſed omnimodam æqualitatem.

Videt Sanctitas veſtra, quomodo iſto non diſputante, ſed demētante, & Trinitas nō cohæret, & Vnitas pēdet, nec iſtud ſane abſque iniuria maieſtatis. Quicquid namq; illud eſt quod Deus ſit, id ſine dubio eſt quo non poſſit aliquid maius cogitari. Si ergò in hac vnica & ſumma maieſtate iuxta conſiderationem perſonarum vel parum aliquid claudicare recipimus, dum quod vni C plus datur, alteri minuitur, minus profectò eſt totum ab eo quo nihil maius valeat cogitari. Maius enim ſine dubio eſt quod totum maximum eſt, quàm quod ex parte. Ille vero dignè pro ſua poſſibilitate diuinā æſtimat magnificentiam, qui nil in ea cogitat diſpar, vbi eſt totum ſummum: nil diſtans, vbi totum eſt vnum: nil hians, vbi totum eſt integrum: nil denique imperfectum vel egens, vbi totum eſt totum. Totum nempe eſt Pater, quod Pater & Filius & Spiritus ſanctus. Totum Filius, quod ipſe & Pater & Spiritus ſanctus. Totum Spiritus ſanctus, quod & ipſe & Pater & Filius. Et totum, vnum eſt totum, nec ſuperabundans in tribus, nec imminutum in ſingulis. Nec enim verum ſummumque bonum quod ſunt, inter ſe particulariter diuidunt, quoniam nec participaliter id poſſident, ſed hoc ipſum eſſentialiter ſunt. Nam quod alter ex altero, vel alter ad alterum veraciſſimè dicitur, perſonarum ſanè deſignatio eſt, non vnitatis diuiſio. Licet namque in hac ineffabili & incomprehenſibili Deitatis eſſentia, alter & alter, id quidem requirentibus proprietatibus perſonarum, ſo- D briè catholicéque dicatur; non tamen ibi eſt alterum, & alterum: ſed ſimplex vnum: vt nec præiudicium faciat vnitati trinitatis confeſſio, nec proprietatum ſit excluſio, vera aſſertio vnitatis. Tam longè proinde fiat à ſenſibus noſtris, quam eſt à regula veritatis execranda illa de genere & ſpecie non ſimilitudo, ſed diſſimilitudo, & nihilominus illa de ære æreòque ſigillo: quoniam cùm genus quidem & ſpecies, quod ad ſe inuicem ſunt, alterum ſuperius, altera inferior ſit: Deus autem vnus ſit, nunquam benè profectò conueniet tantæ æqualitati & tantæ diſparilitati. Et rurſum de ære & quodam ære quod eſt æreum ſigillum, quoniam quod inde

Similitudines ab Abail. confictæ in myſterio Trinit. ſurdæ ab

... eandem vſurpatur ſimilitudinis rationem, ſimile eſt huic, idem iudicium. Cum enim ſpecies (vt dixi) minor ſit & inferior genere, abſit vt hanc in Patre & Filio diuerſitatem cogitemus. Abſit vt huic acquieſcamus dicenti hoc eſſe Filium ad Patrem, quod ſpeciem ad genus, quod hominem ad animal, quod æreum ſigillum ad æs, quod aliquam potentiam ad potentiam. Sunt quippe cuncta hæc mutua ſuæ connexione naturæ, ad ſe inuicem ſuperiora & inferiora: & ob hoc nulla prorſus admittenda ſimilitudo ex his ad illud, vbi nihil eſt inæquale, nihil diſſimile. Videtis de quanta vel imperitia vel impietate deſcendat harum adinuentio ſimilitudinum.

Capvt III.

Abſurdum dogma Abailardi, nomina abſoluta & eſſentialia, quæ tribus perſonis æque conueniunt, vni proprie & ſpecialiter attribuentis, oppugnat.

5. ADhuc aduertite clarius quid ſentiat, doceat, ſcribat. Dicit proprie & ſpecialiter ad Patrem potentiam, ad Filium ſapientiam pertinere, quod quidem falſum. Nã & Pater ſapientia, & Filius potentia veriſſime ſunt, ſanctiſſiméque dicuntur: & quod eſt commune amborum, non erit proprium ſingulorum. Alia illa ſunt profecto vocabula, quæ non ad ſeipſos dicuntur: ſed ad alterum: & ideo eſt cuique ſuum, & non commune cum altero. Nam qui Pater eſt, Filius non eſt: & qui Filius eſt, Pater non eſt: quoniam non quod ad ſe, ſed quod ad Filium Pater eſt, patris nomine deſignatur: & item nomine Filii, non quod ad ſe Filius, ſed quod eſt ad Patrem, exprimitur. Non ſic potentia, non ſic ſapientia, neque alia multa, quæ ad ſe dicuntur & Pater & Filius, non ſingulariter alter reſpectu alterius. Non, inquit, ſed ad proprietatem perſonæ Patris propriè vel ſpecialiter inuenimus omnipotentiam attinere, quod non ſolum cum cæteris duabus perſonis æquè omnia efficere poteſt: verumetiam ipſe ſolus à ſe, non ab alio exiſtere habet: & ſicut habet ex ſe exiſtere, ita etiam e a ſe habet poſſe. O alterum Ariſtotelem. An non eâdem ratione, ſi hoc ratio eſſet: & Sapientia & Benignitas propriè pertineret ad Patrem, cum & ſapere & benignum eſſe æquè à ſe Pater, & non ab alio habeat, quemadmodum & eſſe & poſſe? Quod ſi non abnuit (nec enim de ratione poteſt) quid quæſo facturus eſt de illa nobili ſua partitione, in qua vt Patri potentiam, ſic Filio ſapientiam, ſic Spiritui ſancto benignitatem proprie ac ſpecialiter aſſignauit? Non enim vna & eadem res proprie poterit conuenire duobus, hoc eſt vt cuique propria ſit. Eligat quod vult, aut det ſapientiam Filio, & tollat eam Patri: aut Patri tribuat, & auferat Filio: & rurſum benignitatem aut Spiritui ſancto ſine Patre, aut Patri ſine Spiritu ſancto aſſignet: aut certè deſinat nomina communia propria facere, & Patri quoniam à ſe ipſo habet potentiam, non ideo tamen audeat concedere propriam, ne & benignitatem ſimul & ſapientiam, quas à ſe nihilominus habet, identidem proprias ipſi ſua ratione aſſignare cogatur.

Nomina eſſentialia, vt Potentia, Sapientia, Sanitas, &c. æque omnibus perſonis conueniunt, ſecus eſt de notionalibus.

6. Sed expectemus adhuc & videamus quam theoricè noſter theologus inuiſibilia Dei contempletur. Dicit (vt dixi) propriè Omnipotentiam pertinere ad Patrem, atque hanc vt ſit integra & perfecta, in gerendo & diſcernendo conſtituit. Porrò Filio, vt iam dictum eſt, aſſignat Sapientiam; ipſamque non ſimpliciter quidem potentiam, ſed quandam in Deo potentiam eſſe diffinit, id eſt, potentiam tantum diſcernendi. Fortè timet iniuriam facere Patri, ſi tantum tribuat Filio quantum & ipſi: & cui non audet potentiam dare integram, concedit dimidiam. Et quod dicit, manifeſtis declarat exemplis, aſſerens potentiam diſcernendi, quæ eſt Filius, ita quandam eſſe potentiam, quemadmodum homo quoddam eſt animal, & ſigillum æreum quoddam eſt æs: atque hoc eſſe potentiam diſcernendi, ad gerendi diſcernendique potentiam, id eſt Filium ad Patrem, quod homo ad animal eſt, quod æreum ſigillum ad æs. Sicut enim, inquit, ex eo quod eſt æreum ſigillum, exigit neceſſario vt æs ſit: & ex eo quod eſt homo, vt animal ſit: ſed non econuerſo: ita diuina ſapientia quæ eſt potentia diſcernẽdi, exigit quod ſit diuina potentia, ſed non econuerſo. Quid igitur? Vis vt iuxta tuam ſimilitudinem ad inſtar præcedentium, etiam ex hoc quod Filius eſt, exigat vt Pater ſit, hoc eſt, vt qui Filius eſt, Pater ſit, quanquam non econuerſo? Si hoc dicis, hæreticus es. Si non dicis, vacat ſimilitudo.

Refellitur error Abail. Filio non perfectam & integram potentiam tribuentis.

7. Ad quid enim tibi ipſam tanto circuitu de longè poſitis rebus, & minus conuenientibus emendicas, tanto labore colligis, tãta inculcas inani multiplicitate verborum, tantis effers laudibus, ſi non facit ad quod adducitur, vt videlicet membra ad membra congruis proportionib. reducantur? Nonnè hoc opus, hic labor eſt, vt per ipſam non doceas eam quæ eſt inter Patrẽ & Filium habitudinem? Tenemus autem te docente ad hominis poſitionem poni animal, ſed non econuerſo ſecundum regulam dialecticæ tuæ: qua non quidem poſito genere ponitur ſpecies, ſed poſita ſpecie ponitur genus. Cum ergo Patrem ad genus, Filium ad ſpeciem referas, nonne id ratio ſimilitudinis poſtulat, vt ſimiliter poſito Filio, Patrem poni oſtendas, & conuerti, vt quomodo qui homo eſt neceſſario animal eſt, ſed non conuertitur: ita quoque qui Filius eſt neceſſario Pater ſit, & æquè non conuertatur? Sed contradicit tibi in hoc catholica fides, quæ profectò vtrumq; recuſat, tam Patrem videlicet eſſe qui Filius eſt, quàm eſſe Filium qui Pater eſt: Nam alius proculdubio Pater, atq; alius Filius: quamuis non aliud Pater, quàm Filius. Nam per *alius* & *aliud*, nouit pietas fidei, cautè inter perſonarum proprietates, & indiuiduam eſſentiæ vnitatem, diſcernere, & medium iter tenens, regia incedere via, vt nec declinet ad dexteram, confundendo perſonas: nec reſpiciat ad ſiniſtram, ſubſtantiam diuidendo.

Poſita ſpecie neceſſe eſt poni genus: ſed non è conuerſo.

Notas.

8. Quòd ſi per ſimplex eſſe dicas verè conſequi, vt ſi Filius eſt, neceſſariò Pater ſit: nil te iuuat, cum ratio relationis neceſſariò exigat vt conuertatur, & eadem veritas comitetur conuerſam: quod non congruit adductæ de genere & ſpecie, vel de ære æreoque ſigillo ſimilitudini. Neque enim, ſicut per ſimplex eſſe duntaxat veriſſimè dicitur, ſi Pater eſt, Filius eſt: & ſi Filius eſt, Pater eſt: ita etiam poſſumus inter hominem & animal, ſiue inter æreum ſigillum & æs in veritate conuertibilem texere conſequentiam. Nam etſi verum ſit dicere; ſi homo eſt, animal eſt: non tamen vera eſt conuerſa, qua dicitur, ſi animal eſt: homo eſt. Et iterũ ſi ſigillum æreum eſt, neceſſariò ſequitur, vt æs ſit: non tamen ſi æs ſit, neceſſariò ſequitur, vt ſigillum æreum ſit. Sed iam pergamus ad reliqua.

En iuxta iſtum habemus omnipotentiam in Patre, quandam potentiam in Filio. Dicat nobis etiam de Spiritu ſancto quid ſentiat. Benignitas ipſa, inquit, quæ hoc nomine quod eſt Spiritus ſanctus demonſtratur, non eſt in Deo potentia ſiue ſapientia. Videbam Satanam tanquam fulgur cadentem de cœlo [a]. Sic debet cadere qui ambulat in magnis & mirabilibus ſuper ſe. Vides Pater ſancte, quas ſcalas, imò quæ præcipitia iſte ſibi parauerit ad ruinam? Omnipotẽtiam, ſemipotẽtiam, nullam potentiam. Ipſo auditu horreo, & ipſum horrorem puto ſufficere ad refellendum. Veruntamen teſtimonium pono, quod turbato interim occurrit ad remouendam Spiritus ſancti iniuriam. In Eſaia legitur [b], *Spiritus ſapientiæ*, & Spiritus fortitudinis. Per quod vtique apertè ſatis iſtius audacia etſi non comprimitur, conuincitur tamen. O lingua magniloqua. Eſto vt iniuria Filii vel Patris remittatur tibi, nunquid blaſphemia Spiritus? Manet Angelus Domini, qui te ſecet medium. Dixiſti enim: Non eſt Spiritus ſanctus in Deo potentia, ſiue ſapientia. Ita pes ſuperbiæ ruit cum irruit.

Abail. Spiritui ſancto negat potentiam & ſapientiam

[a] Luc. 10. c

[b] Eſa. 11. a

Capvt IV.

Refellit definitionem fidei qua dicit Abail. Fidem eſſe æſtimationem.

9. NEc mirum ſi homo qui non curat quæ dicat, irruẽs in arcana fidei, theſauros abſconditos pietatis tam

irreuerenter inuadit atque diſcerpit, cùm de ipſa pietate fidei, nec piè nec fideliter ſentiat. Denique in primo limine theologiæ (vel potius ſtultilogiæ ſuæ) fidem diffinit æſtimationem: quaſi cuique in ea ſentire & loqui quæ libeat liceat; aut pendeant ſub incerto in vagis ac varijs opinionibus noſtræ fidei ſacramenta, & non magis certa veritate ſubſiſtant. Nonne ſi fluctuat fides, inanis eſt & ſpes noſtra? Stulti ergo Martyres noſtri, ſuſtinentes tam acerba propter incerta, nec dubitantes ſub dubio remunerationis præmio durum per exitum diuturnum inire exilium.

Fides eſt certus, & firmus aſſenſus, non dubia & fluctuans opinio.

Sed abſit vt putemus in fide vel ſpe noſtra aliquid, vt is putat, dubia æſtimatione pendulum, & non magis totum quod in ea eſt, certa ac ſolida veritate ſubnixum, oraculis & miraculis diuinitus perſuaſum, ſtabilitum & conſecratum partu Virginis, ſanguine Redemptoris, gloria Reſurgentis. Teſtimonia iſta credibilia facta ſunt nimis. Si quo minus, ipſe poſtremò Spiritus reddit teſtimonium ſpiritui noſtro quod filij Dei ſumus. Quomodo ergo fidem quis audet dicere æſtimationem, niſi qui ſpiritum iſtum nondum accepit, quiue euangelium aut ignoret, aut fabulam putet? [2. Tim. 1. c] *Scio cui credidi: & certus ſum*, clamat Apoſtolus; & tu mihi

B ſubſibilas, fides eſt æſtimatio? Tu mihi ambiguum garris, quo nihil eſt certius. Sed Auguſtinus aliter. Fides, ait, non coniectando vel opinando habetur in corde in quo eſt, ab eo cuius eſt, ſed certa ſcientia, acclamante conſcientia. Abſit ergo abſit, vt hos fines fides habeat Chriſtiana. Academicorum ſint iſtæ æſtimationes, quorum eſt dubitare de omnibus, ſcire nihil. Ego verò ſecurus in Magiſtri gentium ſententiam pergo, & ſcio quoniam non confundar. Placet mihi, fateor, illius de fide diffinitio, & ſi iſte etiam ipſam latenter inſimulet.

Diffinitio fidei ex Apoſtolo d Hebr. 11. a

Fides eſt, ait d, *ſubſtantia rerum ſperandarum, argumentum non apparentium.* Subſtantia, inquit, rerum ſperandarum, non inanium phantaſia coniecturarum. Audis ſubſtantiam, non licet tibi in fide putare vel diſputare pro libitu, non hac illácque vagari per inania opinionum, per deuia errorum. Subſtantiæ nomine aliquid tibi certum fixúmque præfigitur. Certis claudetis finibus, certis limitibus coarctaris. Non eſt enim fides æſtimatio, ſed certitudo.

11. Alia falſa Abailardi dogmata.

C Sed & alia interim tranſeo. Omitto quod dicit ſpiritum timoris Domini non fuiſſe in Domino: timorem Domini caſtum in futuro ſeculo non futurum: poſt conſecrationem panis & calicis priora accidentia quæ remanent, pendere in aëre. dæmonum in nobis ſuggeſtiones contactu fieri lapidum & herbarum, prout illorum ſagax malitia nouit: horum rerum vires diuerſas diuerſis incitandis & incendendis vitijs, conuenire: Spiritum ſanctum eſſe animam mundi. mundum iuxta Platonem tantò excellentius animal eſſe, quantò meliorem animam habet Spiritum ſanctum. Vbi dum multum ſudat quomodo Platonem faciat Chriſtianum, ſe probat ethnicum. Hæc inquam omnia, aliaſque iſtiuſmodi nænias eius non paucas prætereo, venio ad grauiora. Non quod vel ad ipſa cuncta reſpondeam, magnis enim opus voluminibus eſſet. Illa loquor quæ tacere non poſſum.

Caput V.

Arguit Abailardum ſua ſenſa aut ſomnia vnanimi Patrum ſententiæ præferentem, præſertim vbi dicit, Chriſtum non ideo incarnatum vt hominem liberaret de poteſtate Sathanæ.

11. Nota ſpiritum hæreticum, noſtris quoque familiarem in ſpernendis Patribus & Eccl. Doctoribus

MYſterium noſtræ redemptionis ſicut in libro quodam ſententiarum ipſius, & item in quadam eius expoſitione epiſtolæ ad Romanos legi, temerarius ſcrutator maieſtatis aggrediens, in ipſo ſtatim ſuæ diſputationis exordio Eccleſiaſticorum Doctorum vnam omnium de hac re dicit eſſe ſententiam, & ipſam ponit ac ſpernit, & gloriatur ſe habere meliorem: non veritus contra præceptum ſapientis [e Prou. 22. d] e tranſgredi terminos antiquos, quos poſuerunt Patres noſtri. Sciendum eſt, ait, quod omnes Doctores noſtri poſt Apoſtolos in hoc conueniunt, quod Diabolus dominium & poteſtatem habebat ſuper hominem, & iure eum poſſidebat, ideò ſci-

A licet quod homo ex libertate arbitrij quam habebat, ſponte diabolo conſenſit. Aiunt namque quòd ſi quis aliquem vicerit, victus iure victoris ſeruus conſtituitur. Ideò inquit, ſicut dicunt Doctores, hac neceſſitate incarnatus eſt Filius Dei: vt homo qui aliter liberari non poterat, per mortem innocentis iure liberaretur à iugo diaboli. Sed vt nobis videtur, ait, nec diabolus vnquam ius aliquod in hominem habuit niſi fortè Deo permittente, vt carcerarius: nec Filius Dei vt hominem liberaret, carnem aſſumpſit.

Error eius de myſterio redemtionis humanæ

Quid in his verbis intolerabilius iudicem, blaſphemiam, an arrogantiam? Quid damnabilius, temeritatem, an impietatem? An non iuſtius os loquens talia fuſtibus tunderetur, quàm rationibus refelleretur? Nónne omnium meritò in ſe prouocat manus, cuius manus contra omnes? Omnes, inquit, ſic: ſed non ego ſic. Quid ergo tu? Quid melius affers, quid ſubtilius inuenis? Quid ſecretius tibi reuelatum iactas, quod tot præterierit ſanctos, effugerit ſapientes? Aquas furtiuas & panes abſconditos puto appponet nobis iſte.

Superbia Abailardi ſuum iudicium omnium iudicio præferentis.

Dic tamen, dic quidquid illud eſt, quod tibi videtur & nulli alteri: An quod Filius Dei non vt hominem liberaret, hominem induit? 12.

B Hoc planè nemini te excepto videtur: tu videris vbi videris. Non enim hoc à ſapiente, non à propheta, non ab Apoſtolo, non denique ab ipſo Domino accepiſti. Magiſter gentium accepit à Domino, quod & tradidit nobis f. Magiſter omnium ſuam f 1. Cor. 11. e doctrinam fatetur non eſſe ſuam, *non enim, ait, à meipſo loquor* g. tu verò de tuo nobis tradis, & quod à nemine g Ioan. 7. b & 8. b accepiſti. Qui loquitur mendacium, de ſuo loquitur h. h Ioan. 8. f Tibi proinde ſint quæ tua ſunt. Ego prophetas & apoſtolos audio, obedio euangelio, ſed non euangelio ſecundum Petrum. Tu nobis nouum condis euangelium? Quintum Eccleſia euangeliſtam non recipit. Quid lex, quid Prophetæ, quid Apoſtoli, quid Apoſtolici viri nobis aliud euangelizant, quàm quod ſolus tu negas, Deum videlicet factum hominem vt hominem liberaret? Et ſi angelus de cœlo aliud nobis euangelizauerit, anathema ſit.

Arguit S. Bern. Abailardum contra hæc temeritate.

Sed qui venerunt poſt Apoſtolos, Doctores non recipis, homo qui ſuper omnes docentes te intellexiſti. 13.

Chriſtus factus homo vt homines redimeret.

Denique non erubeſcis dicere, quòd ad ſenſum te omnes ſentiunt, cum ab inuicem non diſſentiant. Fruſtra proinde illorum tibi fidem doctrinamque proponerem, quos

C iam proſcripſiſti. Ad Prophetas te ducam: Loquitur ſub typo Hieruſalem, ad populum acquiſitionis, non Propheta, ſed in Propheta Dominus dicens i: *Saluabo te, & liberabo te, noli timere.* Quæris à qua poteſtate? Non enim vis vt diabolus in hominem habeat, vel habuerit poteſtatem. Fateor nec ego. Non tamen idcircò non habet, quia ego & tu hoc nolumus. Si non confiteris tu nec cognoſcis: cognoſcunt & dicunt qui redempti ſunt à Domino, k quos redemit de manu inimici. i Soph. 3. d Quod minimè negares & tu, ſi non eſſes ſub manu inimici. Non potes gratias agere cum redemptis, qui redemptus non es. Nam ſi redemptus eſſes, redemptorem agnoſceres, & non negares redemptionem. Nec quærit redimi, qui ſe neſcit captiuum. Qui autem ſcierunt clamauerunt ad Dominum, & Dominus exaudiuit eos, & redemit eos de manu inimici k. Et vt intelligas hunc inimicum qui ſit, *quos redemit*, ait, *de manu inimici: de regionibus congregauit eos.* Sed primum quidem agnoſce hunc congregatorem, de quo Caiphas prophetat in Euangelio l, quia Ieſus moreretur pro gente. Et qui narrat, ſequitur dicens m: *Non tantum pro gente, ſed vt filios Dei qui erant diſperſi congregaret in vnum.* Quò erant diſperſi? In omnes regiones. Ergo quos redemit, de regionibus congregauit eos. Non congregaret, niſi redimeret. Erant enim non ſolum diſperſi, ſed & captiui. Redemit & congregauit: redemit autem de manu inimici. Non dicit inimicorum, ſed inimici. Inimicus vnus, regiones multæ. Siquidem non de regione ſed de regionibus congregauit eos, à ſolis ortu & occaſu, ab Aquilone & mari. Quis iſte vnus tam potens dominus n, qui non vni præfuit regioni, ſed omnibus? Non alius vt arbitror, quàm ille qui ab alio Pro-

k Pſal. 106. a

Diabolum habuiſſe poteſtatem in genus humanum oſtenditur contra Abail.

l Ioan. 11. f m Ibid. g

n Diabolum intelligo, quem dam inimicum.

phetam, dicitur abſorbere fluuium, id eſt, genus humanum, & non mirari, habere autem fiduciam quod & Iordanis hoc eſt electio, ipſa influat in os eius. Beati qui ſic influunt vt effluant, qui ſic intrant vt exeant.

Sed quid? nondum fortè credis Prophetis ſibi concinentibus de diaboli poteſtate in hominem. Veni mecum & ad Apoſtolos. Dixiſti nempe te non ſentire cum illis qui poſt Apoſtolos venerunt: aſſentias vel Apoſtolis: ſi fortè & tibi contingat quod vnus eorum loquitur de quibuſdam. *Nequando*, inquiens, *det illis Deus pœnitentiam ad cognoſcendam veritatem, vt reſipiſcant à diaboli laqueis, à quo captiui tenentur ad ipſius voluntatem.* Paulus eſt iſte, qui homines à diabolo captiuos teneri aſſerit ad eius voluntatem. Audis ad eius voluntatem, & negas poteſtatem? Si & Paulo non credis, veni iam ad ipſum Dominum, ſi fortè audias & quieſcas. Nempe ab ipſo appellatur *princeps huius mundi, & fortis armatus*, poſſeſſorque vaſorum: & dicis eum non habere poteſtatem in homines? Niſi fortè aliud putas hoc loco intelligi atrium quàm mundum, vaſa quàm homines. Quòd ſi atrium diaboli, mundus erat, & homines vaſa eius: quomodo non dominabatur in hominibus? Ait item Dominus capientibus ſe q. *Hæc eſt hora veſtra, & poteſtas tenebrarum.* Poteſtas iſta non latuit illum qui dicebat r: *Qui eruit nos de poteſtate tenebrarum, & tranſtulit in regnum Filij claritatis ſuæ.* Hanc ergò Dominus nec in ſe quidem negauit diaboli poteſtatem, ſicut nec Pilati, qui membrum erat diaboli. Ait ſiquidem s: *Non haberes poteſtatem in me vllam, niſi data tibi fuiſſet deſuper.* Quòd ſi in viridi ligno tantum graſſata eſt iſta deſuper data poteſtas, aridum quomodo non fuit auſa contingere? Nec iniuſtam puto iſte cauſabitur poteſtatem datam deſuper. Diſcat ergo diabolum non ſolum poteſtatem: ſed & iuſtam habuiſſe in homines, vt conſequenter & hoc videat, veniſſe vtique in carne Dei Filium propter liberandos homines. Cæterum etſi iuſtam dicimus diaboli poteſtatem, non tamen & voluntatem. Vnde non diabolus qui inuaſit, non homo qui meruit, ſed iuſtus Dominus qui expoſuit. Non enim à poteſtate, ſed à voluntate iuſtus iniuſtúſue quis dicitur. Hoc ergo diaboli quoddam in hominem ius, etſi non iure acquiſitum, ſed nequiter vſurpatum, iuſtè tamen permiſſum. Sic itaque homo iuſtè captiuus tenebatur, vt tamen nec in homine, nec in diabolo illa eſſet iuſtitia, ſed in Deo.

in mundo: ſed ... de principe ... dæmonum.

Iob 40. c 14.

a 2. Tim. 2. d

d Ioan. 14. d

q Luc. 22. f

r Coloſ. 1. b

s Ioan. 19. b

Iuſta Diaboli in homines poteſtas.

Capvt VI.

In opere liberationis humanæ non ſolum Miſericordia, ſed & Iuſtitia vſum.

15. Iuſtè igitur homo addictus, ſed & miſericorditer liberatus. Sic tamen miſericorditer, vt non defuerit iuſtitia quædam & in ipſa liberatione: quoniam hoc quoque fuit de miſericordia liberantis, vt (quod congruebat remediis liberandi) iuſtitia magis contra inuaſorem, quàm potentia vteretur. Quid namque ex ſe agere poterat, vt ſemel amiſſam iuſtitiam recuperaret homo ſeruus peccati, vinctus diaboli? Aſſignata eſt ei proinde aliena, qui caruit ſua, & ipſa ſic eſt: Venit princeps huius mundi, & in Saluatore non inuenit quicquam, & cum nihilominus innocenti manus iniecit, iuſtiſſimè quos tenebat, amiſit: quando is qui morti nihil debebat, accepta mortis iniuria, iure illum qui obnoxius erat, & mortis debito, & diaboli ſoluit dominio. Qua enim iuſtitia id ſecundò homo exigeretur? Homo ſiquidem qui debuit; homo qui ſoluit. Nam *ſi vnus*, inquit t, *pro omnibus mortuus eſt, ergo omnes mortui ſunt*: vt videlicet ſatisfactio vnius omnibus imputetur, ſicut omnium peccata vnus ille portauit: nec alter iam inueniatur qui forefecit, alter qui ſatisfecit: quia caput & corpus vnus eſt Chriſtus. Satisfecit ergo caput pro membris, Chriſtus pro viſceribus ſuis, quando iuxta euangelium Pauli, quo conuincitur mendacium Petri *, *mortuus pro nobis conuiuificauit nos ſibi, donans nobis omnia delicta, delens quod aduerſum nos erat chirographum decreti, quod*

Opus redemptionis & miſericordiæ & iuſtitiæ conſtat.

t 2. Cor. 5. c

Chriſtus vt caput ſatisfecit pro membris.

* Petri Abailardi.

erat contrarium nobis, & ipſum tulit de medio, affigens illud cruci: expolians principatus & poteſtates a.

16. Veniam ego in veritatem his ſolis quibus ſpoliatæ ſunt contrariæ poteſtates, traductus & ipſe in poſſeſſionem Domini. Si me inſecutus Laban arguet quod receſſerim clam ab eo, audiat clam me acceſſiſſe ad eum, & ob hoc clam receſſiſſe. Subiecit me illi cauſa ſecretior peccati, ſubduxit me illi ratio occultior iuſtitiæ. Aut ſi gratis venundatus ſum, gratis non redimar? Si Aſſur ſine cauſa calumniatus eſt mihi, ſine cauſa cauſam exigit euaſionis. Quòd ſi dixerit, pater tuus addixit te: reſpondebo; ſed frater meus redemit me. Cur non aliunde iuſtitia, cum aliunde reatus? Alius qui peccatorem conſtituit, alius qui iuſtificat à peccato. Alter in ſemine, alter in ſanguine. An peccatum in ſemine peccatoris, & non iuſtitia in Chriſti ſanguine? Sed iuſtitia, inquiet, ſit cuius eſt, quid ad te? Eſto: Sed ſit etiam culpa cuius eſt: quid ad me? An iuſtitia iuſti ſuper eum erit, & impietas impij non erit ſuper eum? Non conuenit filium portare iniquitatem patris; & fraternæ fieri exortem iuſtitiæ. Nunc verò per hominem mors, & per hominem vita z. *Sicut enim in Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes viuificabuntur* y: quoniam non ſic illi attineo vt non & iſti. Si illi per carnem: & per fidem huic. Et ſi infectus ex illo originali concupiſcentia, etiam & in Chriſti gratia ſpirituali perfuſus eſt. Quid mihi plus imputatur de præuaricatore? Si generationem, regenerationem oppono: niſi quod ſpiritualis eſt iſta, illa carnalis. Nec patitur ratio æquitatis vt ex æquo contendant, ſed vincat neceſſe eſt ſpiritus carnem, & ſit efficacior cauſa, cuius eſt potior & natura; quo plus videlicet proſit generatio ſecunda, quam prima nocuerit. Sane peruenit delictum ad me, ſed peruenit & gratia. Et *non ſicut delictum, ita & donum. Nam iudicium ex vno in condemnationem, gratia autem ex multis delictis in iuſtificationem* a. A primo homine manauit delictum, à ſummo cœlo egreſſio gratiæ. Vtrumque à parente, illud à primo, iſta à ſummo. Terrena natiuitas perdit me, & non multo magis generatio cœleſtis conſeruat me? Nec vereor ſic erutus de poteſtate tenebrarum repelli à Patre luminum iuſtificatus gratis in ſanguine Filij eius. Nempe ipſe qui iuſtificat, quis eſt qui condemnet? Non condemnabit iuſtum, qui miſertus eſt peccatori. Iuſtum me dixerim, ſed illius iuſtitia. Quænam ipſa? Finis legis Chriſtus, ad iuſtitiam omni credenti. Denique *qui factus eſt nobis*, inquit a, *iuſtitia à Deo Patre.* Quæ ergo mihi iuſtitia facta eſt, mea non eſt? Si mea traducta culpa, cur non & mea indulta iuſtitia? Et ſanè mihi tutior donata quam innata. Nam iſta quidem gloriam habet, ſed non apud Deum. Illa autem cum ſit ſalutis efficax, materiam non habet gloriandi, niſi in Domino. Nam *& ſi iuſtus fuero*, inquit b, *non leuabo caput*, ne videlicet reſponſum accipiat c: *Quid habes quod non accepiſti? Si autem accepiſti, quid gloriaris quaſi non acceperis?*

a Coloſ. 2. b

Vt Adæ peccatum ita & Chriſti iuſtitia in nos extendatur.

z Rom. 5. y 1. Cor. 15. e

a Rom. 5. d

a Rom. 10. a Chriſti iuſtitia mea eſt.

b Iob 27. c et 1. Cor. 4. b

Capvt VII.

Abailardum perſtringit impiè ac temerè Dei ſecreta ſcrutantem & extenuantem.

17. Hæc eſt iuſtitia hominis in ſanguine Redemptoris, quam homo perditionis exſufflans & ſubſannans, in tantum euacuare conatur, vt totum quod Dominus gloriæ ſemetipſum exinaniuit; quod minoratus eſt ab Angelis; quod natus de fœmina, quod conuerſatus in mũdo; quod expertus infirma; quod paſſus indigna; quòd demum per mortem crucis in ſua reuerſus, ad id ſolum putet & diſputet redigendum, vt traderet hominibus formam vitæ viuendo & docendo, patiendo autem & moriendo charitatis metam præfigeret. Ergo docuit iuſtitiam & non dedit, oſtendit charitatem, ſed nõ infudit, & ſic rediit in ſua? Itane hoc totum eſt *magnũ illud pietatis ſacramentum, quod manifeſtatum eſt in carne, iuſtificatum eſt in ſpiritu, apparuit Angelis, prædicatum eſt gentibus, creditum eſt in mundo, aſſumptum eſt in gloria* d? Incomparabilis doctor, qui etiam profunda Dei ſibi aperiens,

Chriſtum veniſſe in mundum ad noſtram inſtructionem & ſuæ charitatis oſtenſionem mentitur Abail.

d 1. Tim. 3. d

& ea quibus vult lucida, & peruia faciens, altiſſimum ſacramentum. & Myſterium abſconditum à ſeculis, ſic nobis ſuo mandacio planum & apertum reddit, vt tranſire leuiter poſſit per illud quiuis, etiam incircumciſus & immundus, quaſi Dei ſapientia cauere neſcierit, aut neglexerit quod ipſa prohibuit, ſed dederit & ipſa ſanctum canibus, & margaritas porcis. Sed non eſt ita. Nam & ſi manifeſtatum eſt in carne, ſed tamen iuſtificatum eſt in ſpiritu, vt & ſpiritualibus ſpiritualia conſerantur, & animalis homo non percipiat quæ ſunt ſpiritus Dei; nec fides noſtra ſit in ſapientia verbi, ſed in virtute Dei. Vnde Saluator ait e: *Confiteor tibi Pater Domine cœli & terræ, quia abſcondiſti hæc à ſapientibus & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis.* Et Apoſtolus f: *Et ſi,* inquit, *opertum eſt euangelium meum, in his eſt opertum qui pereunt.*

e Matt. 11. d

f 2. Cor. 4. a

28\. Denique aduertite hominem irridentem quæ ſunt ſpiritus Dei, quoniam ſtultitia illi videntur, & inſultantem Apoſtolo loquenti Dei ſapientiam in myſterio abſconditam; inuehentem in Euangelium, Dominum blaſphemantem. Quàm prudentius quod non valet comprehendere, credere dignaretur, nec auderet contemnere aut conculcare ſacrum reuerendumque myſterium. Longum eſt ad omnes eius ineptias & calumnias, quas diuino ſtruit conſilio, reſpondere. Pauca tamen infero, è quibus cætera æſtimentur. Cum ſolos, inquit, electos liberauerit Chriſtus, quomodò eos diabolus poſſidebat, ſiue in hoc ſeculo, ſiue in futuro, magis quam modo? Reſpondemus. Imò quia diabolus electos Dei poſſidebat, à quo (ſicut dicit Apoſtolus g) captiui tenebantur ad ipſius voluntatem: vt Dei propoſitum de ipſis impleretur, opus fuit liberatore. Oportuit autem liberari in hoc ſeculo, vt liberos haberet in futuro. Deinde infert: Nunquid etiam pauperem illum qui in ſinu Abrahæ requieſcebat, ſicut & diuitem damnatum diabolus cruciabat, aut etiam in ipſum Abraham dominium habebat cæteroſque electos? Non, ſed habuiſſet, ſi non liberati fuiſſent fide futuri, ſicut de ipſo Abraham ſcriptum eſt h: *Credidit Abraham Deo, & reputatum eſt ei ad iuſtitiam.* Item i, *Abraham exultauit vt videret diem meum: & vidit, & gauiſus eſt.* Propterea iam tunc ſanguis Chriſti rorabat etiam Lazaro, ne flammas ſentiret, quod & ipſe credidiſſet in eum qui erat paſſurus. Sic de omnibus electis illius temporis ſentiendum, natos quidem & ipſos æquè vt nos, ſub poteſtate tenebrarum, propter originale peccatum, ſed erutos antequam morerentur, & non niſi in ſanguine Chriſti. Scriptum eſt enim k: *Turba autem quæ præcedebant, & quæ ſequebantur, clamabant dicentes: Oſanna filio Dauid, benedictus qui venit in nomine Domini.* Ergo Chriſtò in carne venienti, & antequam veniret & poſt, benedictum eſt à turbis benedictorum; quamuis præeuntes plenam minimè tunc conſecuti ſint benedictionem, ſeruata nimirum hac prærogatiuâ tempori gratiæ.

Phiæ Abail. ineptiæ & calumniæ

g 2. Tim. 2. d

h Gen. 15. b

i Ioan. 8. g

Patres ante Chriſtum in fide futuri Meſſiæ ſaluati.

k Matt. 21. a

CAPVT VIII.

Quare Chriſtus tam grauem ac laborioſum nos liberandi modum ſuſceperit, cum ſola eius voluntas ſeu iuſſio ſufficeret.

36\. Deinde laborans docere & perſuadere diabolum nullum ſibi ius in hominem vindicare potuiſſe aut debuiſſe, niſi permiſſu Dei, & quod ſine iniuria diaboli iure Deus profugum ſuum ſi vellet miſereri, repetere, & ſolo verbo eripere poſſet, quaſi hoc quis diffiteatur; poſt multa aliquando infert: Quæ itaque neceſſitas, aut quæ ratio, aut quod opus fuit, cum ſola iuſſione ſua, diuina miſeratio liberare hominem à peccato poſſet, propter redemptionem noſtram Filium Dei carne ſuſcepta, tot & tantas inedias, opprobria, flagella, ſputa denique ipſam crucis ignominioſam & aſperrimam mortem ſuſtinere: vt cum iniquis patibulum ſuſtineret? Reſpondemus: Neceſſitas noſtra fuit, & neceſſitas dura ſedentium in tenebris & vmbra mortis. Opus æquè noſtrum, & Dei ipſius, & ſanctorum Angelorum. *Noſtrum,* vt auferret iugum captiuitatis noſtræ. *Suum,* vt impleretur propoſitum voluntatis eius. *Angelorum,* vt numerus impleretur eorum. Porro ratio huius facti fuit dignatio facientis. Quis negat Omnipotenti ad manum fuiſſe alios & alios modos noſtræ redemptionis, iuſtificationis, liberationis? Verum hoc non præiudicat huius quem è multis elegit efficaciæ. Et fortaſſe is præſtat, per quem in terra obliuionis, grauedinis, lapſus noſtri, tot & tantis grauaminibus Reparatoris ſortius, & viuacius admoneremur. Alias autem nemo hominum nouit, nec noſcere ad plenum poteſt quid boni ad gratiam, quid congruentiæ ad ſapientiam, quid decoris ad gloriam, quid commodi ad ſalutem, penes ſetipſam contineat huius venerandi myſterii inſcrutabilis altitudo, quam Propheta conſiderans expauit l, non penetrauit; & Præcurſor Domini indignum ſe iudicauit qui penetraret m.

Cur Chriſtus quos ſolo iuſſu poterat, tàm laborioſe redemerit.

Reſp.

l Habac. 3. a

m Ioan. 1. d

Cæterum ſi non licet perſcrutari diuinæ ſacramentum voluntatis, licet tamen ſentire effectum operis, fructum vtilitatis percipere. Et quod licet ſcire, non licet tacere, quia gloria regum celare verbum, & gloria Dei inueſtigare ſermonem n. Fidelis ſermo, & omni acceptione dignus o, quoniam cum adhuc peccatores eſſemus, reconciliati ſumus Deo per mortem Filii eius. Vbi reconciliatio, & remiſſio peccatorum. Nam ſi dicente ſcriptura p: Peccata noſtra ſeparant inter nos & Deum: manente peccato non eſt reconciliatio. In quo ergo remiſſio peccatorum? *Hic calix,* inquit, q *noui teſtamenti in meo ſanguine, qui pro vobis effundetur in remiſſionem peccatorum.* Itaque vbi reconciliatio ibi remiſſio peccatorum. Et quid ipſa niſi iuſtificatio? Siue igitur reconciliatio, ſiue remiſſio peccatorum, ſiue iuſtificatio ſit, ſiue etiam redemptio, vel liberatio de vinculis diaboli à quo captiui tenebamur ad ipſius voluntatem intercedente morte Vnigeniti obtinemus, iuſtificati gratis in ſanguine ipſius, *in quo,* ſicut idem dicit r, *habemus redemptionem per ſanguinem eius, remiſſionem peccatorum, ſecundum diuitias gratiæ eius.* Cur, inquis, per ſanguinem, quod potuit facere per ſermonem? Ipſum interroga. Mihi ſcire licet quod ita: cur ita, non licet. Nunquid dicat figmentum ei qui ſe finxit, quid me finxiſti ſic?

n Prou. 25.

o 1. Tim. 4. c

p Eſa. 59. a

q Luc. 22. c

Effectus operis redemptionis humanæ ſequutus eſt reconciliatio, ſiue remiſſ. peccat. ſiue iuſtificatio.

r Epheſ. 1. b & Coloſſ. 1. b

31\. Sed hæc ſtultitia ei videntur, non poteſt tenere riſum. Audite cachinnos. Quomodo, ait, iuſtificari nos vel reconciliari Deo per mortem Filii eius dicit Apoſtolus, qui tantò amplius aduerſus hominem iraſci debuit, quanto amplius homines in crucifigendo Filium ſuum deliquerunt, quam in tranſgrediendo primum eius præceptum vnius pomi guſtu? Quaſi non potuerit Deo in vno eodemque facto & diſplicere iniquitas malignantium, & placere pietas patientis. Et ait: Quòd ſi tantum fuerat illud Adæ peccatum vt expiari non poſſet niſi morte Chriſti, quam expiationem habebit ipſum homicidium quod in Chriſtum commiſſum eſt? Breuiter reſpondemus, ipſum ſanguinem quem fuderunt, & interpellationem ipſius quem occiderunt. Addit etiam: Nunquid mors innocentis Filii in tantum Deo Patri placuit, vt per ipſam reconciliaretur nobis, qui hoc peccando commiſimus, propter quod innocens Dominus eſt occiſus: nec niſi hoc maximum fieret peccatum, illud multò leuius potuit ignoſcere? Non mors: ſed voluntas placuit ſponte morientis, & illa morte expungentis mortem, operantis ſalutem, reſtituentis innocentiam, triumphantis principatus & poteſtates ſpoliantis inferos, ditantis ſuperos, pacificantis quæ in cœlo ſunt, & quæ in terra, omnia inſtaurantis. Et quoniam hæc tam precioſa mors voluntarie ſuſcipienda aduerſus peccatum, non tamen poterat fieri niſi per peccatum: non delectatus quidem, ſed tamen bene vſus malitia ſceleratorum, & mortem de morte, & de peccato damnauit peccatum. Et quantò illorum maior iniquitas; tantò huius voluntas ſanctior, & eo potentior ad ſaluandum, quatenus tanta mediante potentia antiquum illud quamuis grande peccatum, neceſſariò tamen huic, quod in Chriſtum commiſſum eſt: cederet, tanquam minus maiori. Nec peccato ſiue peccantib. adſcribitur hæc victoria, ſed bene vtenti

Alias Abailardi calumnias refelle.

Mors Chriſti quomodo placuerit Deo Patri.

peccato, & peccantes fortiter perferenti, & conuertenti in vſum pietatis quicquid in ipſum auſa eſt crudelitas impiorum.

22. *Sanguis Chriſti etiam peccato eundem effundentium delendo ſufficiens.*

Fuit vero ſanguis qui effuſus eſt, tam multis ad ignoſcendum, vt ipſum quoque peccatum maximum, quo factũ eſt vt effunderetur, deleret, ac per hoc de antiqui illius vtpote leuioris deletione nullam omninò dubietatem relinqueret. Deinde iſte: Cui vero, inquit, non crudele & iniquum videtur, vt ſanguinem innocentis in precium aliquod quis requiſierit, aut vllo modo ei placuerit innocentem interfici, nedum Deus tam acceptam Filij mortem habuerit, vt per ipſam vniuerſo reconciliatus ſit mundo? Non requiſiuit Deus Pater ſanguinem Filij, ſed tamen acceptauit oblatum, non ſanguinem ſitiens, ſed ſalutem, quia ſalus erat in ſanguine. Salus planè & non ſicut iſte ſapit & ſcribit, ſola charitatis oſtenſio. Sic enim concludit tot calumnias & inuectiones ſuas quas in Deum tam impiè quam imperitè euomuit, vt dicat totum eſſe quod Deus in carne apparuit, noſtram de verbo & exemplo ipſius inſtitutionem; ſiue vt poſtmodum dicit inſtructionem; totum quod paſſus & mortuus eſt, ſuæ erga nos charitatis oſtenſionem vel commendationem.

Capvt IX.

Chriſtum veniſſe in mundum non ſolius inſtructionis noſtræ, ſed & liberationis cauſſâ.

23. *Chriſtus non ſolum nobis doctor virtutum, ſed & reſtitutor libertatis.*

Cæterum quid prodeſt quod nos inſtituit, ſi non reſtituit? Aut nunquid fruſtra inſtruimur, ſi non prius deſtruatur in nobis corpus peccati, vt vltra non ſeruiamus peccato? Si omne quod profuit Chriſtus, in ſola fuit oſtenſione virtutum, reſtat vt dicatur quod Adam quoque ex ſola peccati oſtenſione nocuerit. Siquidem pro qualitate vulneris allata eſt medicina. *Sicut enim in Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes viuificabuntur* t. Ergo ſicut hoc, ita & illud. Si vita quam dat Chriſtus, non eſt alia quam inſtitutio eius, nec mors vtique quam dedit Adam, non alia erit ſimiliter quam inſtitutio eius: vt ille quidem ad peccatum exemplo ſuo: hic vero exemplo & verbo ad bene viuendum, & ſe diligendum homines informarent. Aut ſi Chriſtianæ fidei, & non hæreſi Pelagianæ acquieſcentes, generatione, nõ inſtitutione traductum in nos confitemur Adæ peccatum, & per peccatum mortem; fateamur neceſſe eſt & à Chriſto nobis non inſtitutione, ſed generatione reſtitutam iuſtitiam, & per iuſtitiam vitam: *vt ſicut per vnius delictum in omnes homines in condemnationem, ſic & per vnius iuſtitiam in omnes homines in iuſtificationem vitæ* t. Et ſi ita eſt, quomodo iſ dicit conſilium, & cauſam incarnationis fuiſſe vt mundum luce ſuæ ſapientiæ illuminaret, & ad amorem ſuum accenderet? Vbi ergo redemptio? A Chriſto nempe, vt fateri dignatur, illuminatio & prouocatio ad amorem. Redemptio & liberatio à quo?

t 1. Cor. 15. c

t Rom. 5. d

24. Eſto quod Chriſti aduentus illis profit qui ſe illi poſſunt conformare per vitam: & vicem ei dilectionis rependere. Quid de paruulis? Quam dabit lucem ſapientiæ vix adhuc captantibus lucem vitæ? Vnde aſcendent ad Dei amorem, qui necdum matres ſuas amare nouerunt? Nihil ne proderit eis aduentus Chriſti? nihil quod complantati ſunt ſimilitudini mortis eius per baptiſmũ, quoniam nondum poſſunt prohibente ætate Chriſtum ſapere aut amare? Redemptio itaque, ait, noſtra eſt illa ſumma in nobis per Chriſti paſſionem dilectio. Ergo paruuli non habent redemptionem, quia non habent ſummam illam dilectionem. An ſicut non habent vnde diligant, ita nec vnde pereant, vt non ſit eis in Chriſto neceſſaria regeneratio, vtpote quibus generatio ex Adam nihil nocuerit? Si hoc ſapit cum Pelagio, deſipit. Quicquid horum ſentiat, patet quantum humanæ ſacramento ſalutis inuideat; quantum quod in ipſo eſt, euacuet alti diſpenſationem myſterij, qui totum de ſalute tribuit deuotioni, regenerationi nihil: qui noſtræ gloriam redemptionis, & ſummam ſalutis non in virtute crucis, non in precio ſanguinis, ſed in noſtræ conſtituit conuerſationis profectibus. *Mihi autem abſit gloriari, niſi in cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti, in qua eſt ſalus, vita, & reſurrectio noſtra.*

Abailard quã iniurius & blaſphemus in myſterium redempt. hum.

u Galat. 6. d

25. Et quidem tria quædam præcipua in hoc opere noſtræ ſalutis intueor. Formam humilitatis, in qua Deus ſemetipſum exinaniuit; charitatis menſuram, quam vſque ad mortem, & mortem crucis extendit: redemptionis ſacramentum, quo ipſam mortem quam pertulit, ſuſtulit. Horum duorum priora ſine vltimo ſic ſunt, ac ſi ſuper inane pingas. Magnum profectò & valde neceſſarium humilitatis, magnum & omni acceptione dignum charitatis exemplum, ſed non habent fundamentum, ac proinde nec ſtatum, ſi deſit redemptio. Volo totis niſibus humilem ſequi Ieſum; cupio eum qui dilexit me, & tradidit ſemetipſum pro me, quibuſdam brachiis vicariæ dilectionis amplecti, ſed oportet me & agnum manducare paſchalem. Niſi enim manducauero carnem eius, & bibero eius ſanguinem, non habebo vitam in memetipſo. Aliud eſt ſequi Ieſum, aliud tenere, aliud & mãducare. Sequi, ſalubre conſilium: tenere & amplecti, ſolenne gaudium: manducare, vita beata. Caro enim eius verè eſt cibus, & ſanguis eius verè eſt potus x. Panis eſt Dei qui de cœlo deſcendit, & dat vitam mundo. Quis ſtatus gaudio, ſine conſilio abſque vita? Nempe haud alius quàm picturæ abſque ſolido. Ergo nec humilitatis exempla, nec charitatis inſignia, præter redemptionis ſacramentum, ſunt aliquid.

In opere ſalutiferæ præcipuè Forma humilit. Menſura Char. Sacram Redempt.

x Ioan. 6. f

26. *Epigoles.*

Hæc Domine Pater, de labore manuum pueri veſtri qualiacunque tenetis, aduerſus pauca quidem nouæ hæreſeos capitula. Vbi ſi non aliud quam zelum agnoſcitis meum, tamen propriæ interim conſcientiæ ſatisfeci. Nam cum nõ eſſet quod agerem pro iniuria fidei quam dolebam, operæ mihi precium arbitror, ſi illum monui cuius arma potentia Dei, ad deſtructionem contrariarum adſertionum, ad deſtruendam omnem altitudinem extollentem ſe aduerſus ſcientiam Dei, & in captiuitatem redigendum omnem intellectum in obſequium Chriſti. Sunt & alia in aliis eius ſcriptis non pauca nec minus mala capitula, ad quæ nec temporis, nec epiſtolæ anguſtia reſpondere permittit. Quanquam nec neceſſarium putem, cum ſint adeo manifeſta, vt ipſa etiam vulgata fide facilè refellantur. Collegi tamen aliqua, & transmiſi.

FINIS.

118 S: P· BERNARDI ABBATIS CLARÆVALLENSIS TRACTATVS

AD HVGONEM DE S. VICTORE,

De Quæſtionibus ab ipſo propoſitis.

AD LECTOREM.

Hoc Tract. doctè & copiosè diſputat Bern. Quandò primum cœperit obligare baptiſmus *contra quendam, qui docebat, ex quo primum à Domino dictum eſt,* Niſi quis renatus fuerit, &c. *Neminem abſq; Baptiſmo re ipſa percepto, vel eius vice Martyrio, vllatenus potuiſſe ſaluari. Docet itaq; tunc primum generaliter cœpiſſe Baptiſmi obligationem, poſtquam ſufficienter facta fuit Euangelij promulgatio: ad quod etiam* [illegible] *Hugo Victorinus, vti patet ex lib. eius de Sacramentis, par. 9 c. 8. item lib. 2. &c. Cæterum & hoc Opuſc. ſede mutata ex Epiſt. LXXVII. in Tractatum* [illegible] *Lector indocet, ſed poſtquam cauſſam Præfat.* [illegible]

PRÆFATIO.

SI tibi videor tardius reſcripſiſſe: ſcito me tardè quoque accepiſſe ad quod reſcriberem. Nam quod miſeras, non continuò ad me vſque perlatum eſt, ſed Pontiniaci diu ante retentum. Porrò vbi accepi, moram minimè feci in reſcribendo. Cæterum id breuius quàm tua fortè depoſcebat intentio, ſed non planè quàm mea occupatio ſineret. Curaui tamen ne te vtcunque lateret quicquid ſuper interrogatis ego ſentirem, tuo ſanè eadem mea ſenſa & ocio & ingenio plenius aſtruenda relinquens, ſi ita oportere cognoueris. Nec dubito ad manum tibi eſſe rationes certas & congruas auctoritates quibus facilè id poſſis. Is ergo cuius me reſpondere aſſertionibus iubes, & nomen taces, tibi nouerit à me ſuper conſultis, quod ſentio dictum, non ſibi contradictum, etiam ſi quid aliter ab ipſo ſapimus. Nam ſi verum nos ſapimus, veritas ei contradicit, non nos. Sed enim ſi non confunditur acquieſcere veritati, & veritas cum eo ſapit, & nos. Sin autem, ſeruum Dei tamen non oportet litigare; ſed magis patientem eſſe ad omnes. Ideoque non quærimus pugnas verborum, nouitates quoque vocum iuxta apoſtolicam *a* doctrinam euitamus. Patrum tantum opponimus ſententias, ac verba proferimus, & non noſtra. Nec enim ſapientiores ſumus quàm patres noſtri. Abundet ſanè in ſuo ſenſu qui vult quantum vult, dummodò nos patiatur in Scripturarum ſenſibus abundare, quomodo dicit Apoſtolus: *Non quòd ſufficientes ſimus cogitare aliquid à nobis, tanquam ex nobis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt b.* — *a* 1. Tim. 6 — *b* 2. Cor. 3. b

CAPVT I.

Durum nimis, & à ratione alienam eſſe ſententiam, qua aſſeritur, Abſolutam Baptiſmi ſuſceptionem ſimpliciter fuiſſe ad ſalutem neceſſariam, ex quo dictum fuit Nicodemo.

Niſi quis renatus &c.

1. SCribis itaque quendam aſſerere (neſcio quem: nam non nominas) ex quo primum dictum à Domino legitur *c*: *Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, non intrabit in regnum cœlorum*, ex eo neminem abſque eodem percepto actualiter viſibili ſacramento, vel eius vice martyrio, vllatenus potuiſſe ſaluari, ſed etſi fortè illud quiſpiam cum vera fide & contritione cordis expeteret, ſed præuentus mortis articulo aſſequi quod cuperet non valeret, tamen omninò damnari. Vbi primò de temporis quidem præfixione durum nimis auſterumq; videtur, vt videlicet verbum abſconditum palam iam noceat, & ante iudex feriat quàm minetur: quodque interim in tenebris loquitur & in aure Saluator, nondum quidem ſaluet, quia nondum apparet, & iam mundum impleat condemnatis. Ita ne ergò verbum ſalutis, & præceptum vitæ non prius vitam reſtituere valuit, quàm mortem inflixerit, idque eo innocentibus, quo & neſcientibus adhuc voluntatem Domini ſui? Num gentem ignorantem & iuſtam, vt cum Ethnico † loquamur, debuit interficere Deus? Quis ita ſapiat? Non equidem vitæ concordat auctori, morte quidem quam exterminare venerat, vti mox in initio viarum ſuarum ad præiudicium ſeculi, cœleſte adhuc recentiſſimum ignorantis edictum. Nefas eſt profectò ſentire de omnium largitore bonorum, quòd tam malum principium dederit ad-

c Ioan. 3. a

Dura ſententia de damnatione non baptizatorum.

† Abimelech Gen. 20. a

A [ad]ueniens. Minimè prorſus id ego cuipiam de Chriſto eſſenſerim, quod magis ab Antichriſto metiri formidatur, qui videlicet & ipſe parauerit ſagittam ſuam in pharetra, vt ſagittaret in obſcuro rectos corde. — 2.

Quanti namq; interim toto orbe non baptizati moriuntur, profectò ignorantes quid cum Nicodemo Ieſus noctu ſecretòque confabuletur? Quid ergo? Necdum lex promulgatur, & iam præuaricantes tenentur? *Et quomodo*, inquit *d*, *credent in eum quem non audierunt? Quomodo verò audient ſine prædicante? Quomodo autem prædicabunt niſi mittantur?* Necdum iniuncta, necdum vulgata, necdum audita prædicatio eſt; & iuxta pigri ac nequam ſerui ſententiam tam durus eſt Dominus, vt necdum ſata iam metere velit, & non ſparſa colligere? Abſit. Sed audi magis huius rei veritatem. Qui vnus eſt magiſter in cœlo & in terra, et qui magiſter tantum in Iſraële erat, familiari priuatòque colloquio tradebat quod traderet; docebat quod doceret, non quod exigeret & ab abſentibus, non vndè præſcriberet & his qui non audierant. Valde quippe iniuſtè exigitur obeditio, vbi non præceſſerit auditio. Neque enim tale eſt hoc, quod & B abſque promulgatione naturalis lex ignorare non ſineret, quale verbi gratia illud eſt *e*. *Quod tibi non vis fieri alii ne feceris.* Factitium enim magis quodammodo eſt, & non naturale mandatum. Quanam enim natura ſeu ratio docet internam æternamq; ſalutem mortalium poſſe percipere, cuius foris corpus perfuſum viſibili non fuerit elemento? Sacramentum Dei Altiſſimi eſt ſuſcipiendum, non diſcutiendum, venerandum non diiudicandum, fide ſortitum, non innatum, traditione ſancitum, non adinuentum ratione. Porro fidem neceſſe eſt *f* vt auditus præceſſerit, dicente Apoſtolo *f*: *Ergo fides ex*

d Rom. 10.

Iniuſtè exigitur obedientia, vbi non præceſſit auditio.

e Tob. 4. c

f Rom. 10.

auditu. Quod ergo omninò ſciri non poterat ſi non audiretur, quo pacto quæſo exigi debeat & antequam audiretur? Vide autem quomodo hoc refugit Apoſtolus, & de ſolo auditu conuincit incredulos. Sed *dico*, inquit, *nunquid non audierunt*. Vbi enim non eſt lex; nec præuaricatio. Nunc verò cum in omnem terram exierit ſonus prædicantium, & in fines orbis terræ verba eorum: quia diſſimulari iam non valet auditus, profectò inexcuſabilis eſt & contemptus.

Finem præcedere debet auditus.

3. Multa profectò ſcienda neſciuntur; aut ſciendi incuriâ: aut diſcendi deſidiâ, aut verecundiâ inquirendi. Et quidem huiuſmodi ignorantia nõ habet excuſationem: Sed nunquid fortè tale eſt hoc quod inquiſitum humano poſſit addiſci magiſterio? Homo hominis niſi ipſo indicante non intelligit cogitatum; quantò minus diuinum quis poterit inueſtigare conſilium: niſi cui ipſe voluerit reuelare? Audi denique ipſum: *Si non veniſſem*, ait g, *& locutus eis non fuiſſem: peccatum non haberent*. Nõ dicit ſimpliciter, & locutus non fuiſſem, ſed interſerens *eis*, & *locutus eis*, inquit, *non fuiſſem*: oſtendens ſine dubio non ante cenſeri inexcuſabiles de contemptu, quàm ad ipſorum vſque notitiam iuſſio perueniret. Nam ſi locutus quidem fuiſſet, ſed non eis, inobedientiæ culpam ignorantia nihilominus excuſaret. Nunc autem, inquit, quoniam *locutus ſum eis, excuſationem non habent de peccato ſuo*. Vnde & aiebat h: *Ego palam locutus ſum mundo, & in occulto locutus ſum nihil*. Non, quòd ſuos domeſticos multa in occulto priuatimque non docuerit, ſed quòd tanquam nihilum interim reputaret, & nec pœnam nec præmium ea augere quæ in ſecreto tradebat, iudicaret, donec de medio fierent, & prodirent in lumine. Denique & dicebat i: *Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine*. vt meritò videlicet iam audientibus obedientiæ vel meritum aſcriberet, vel contemptum, cum in medio proferrentur. Item, *qui vos audit*, inquit k, *me audit, & qui vos ſpernit, me ſpernit*. Ac ſi diceret: Iudicium meum inter obedientes & contemnentes, non de mea ſecreta traditione, ſed de veſtra publica prædicatione pendebit.

Ignorantia triplex culpabius.

g Ioan. 15. d

Chriſti doctrinam non obligaſſe, niſi poſt ſufficiẽtem notitiam

h Ioan. 18. d

i Matt. 10. c

K Luc 10. c

4. Sed fortè aliquis dicat eos quidem qui non audierunt, etſi non de contemptu iudicari, damnari tamen propter originale peccatum. à quo vtique niſi per lauacrum emundati minimè potuerunt. At vero quis neſciat & alia præter Baptiſmum contra originale peccatum remedia antiquis non defuiſſe temporibus? Abrahæ quidem & ſemini eius, circunciſionis ſacramentum, in hoc ipſum diuinitus traditum eſt l. In nationibus verò quotquot inuenti fideles ſunt; adultos quidem fide & ſacrificiis credimus expiatos, paruulis autem etiam ſolam profuiſſe unò & ſuffeciſſe parentum fidem. Porrò hoc ita vſque ab baptiſmi tempora perduraſſe, quo vno ſubſtituto, vacaſſe cætera. Quærimus itaque baptiſmi tempus ex quo cœperit. Ex quo, inquit, primum dictum eſt m: *Niſi quis renatus fuerit*, &c.

Remedia Tẽporis antiqui contra Orig. peccatum.

l Gen. 17. d

m Ioan. 3. a

5. Tene ergò firmiter dictum hoc ad Nicodemum vtique amicum Ieſu, occultum tamen propter metum Iudæorum, occultúmque illud de nocte requiſiſſe colloquium. Quanta autem putas obiſſe interim, vt de gentibus taceam, millia circunciſorum, cum necdum in lucem prodierit quod de Baptiſmo tunc in tenebris dicebatur? Quid ergo? Damnatos illos omnes dicimus, quia baptizati non ſunt? Fit ergò iniuria antiquo illi Dei æquè mandato ſi nouo adhuc furtiuè quodammodò ſuperueniente, non tamen ſubueniente, illud ita ſubitò euanuiſſe putetur, vt prodeſſe deinceps non valeret. Et quidem quàm longè poſt putas publicè prædicatum & clamatum ſuper tecta fuiſſe n: *Si circumcidamini, Chriſtus vobis non proderit?* Quomodo deinde ſtabit illud o, quia *à diebus Ioannis Baptiſtæ regnum cælorum vim patitur*, ſi præcipuè tunc temporis contigiſſe conſtiterit huiuſcemodi à regno violentam interclusionem, qualis quidè nec ante fuerit, nec poſt futura ſit? Sanctro quippe noui myſterii decreto, ſed adhuc ſecreto: quiſnam, quæſo, morientibus interim ad regnum pater acceſſus, dum & vetus iam deficit, quoniam à nouo excluditur: & nouum tamen nõ ſubuenit, quoniam dum neſcitur non percipitur? O infœliciſſima illa tempora: quæ ſola à ſeculis omni penitus ſalutis remedio vacua tranſierunt, dum & circunſio quæ illo vſq; vigueràt, prodeſſe iam ſubripiente baptiſmate non auderet: & baptiſma quoniam adhuc lateret non ſuccurreret? Forſan dormiebat eo tempore Deus, nec fuit interim qui redimeret, neq; qui ſaluum faceret.

n Galat. 5. a

o Matt 11. d

Pulcrè & efficaciter premit aduerſarium.

Capvt II.

Baptiſmi obligationem cœpiſſe primum poſt ſufficientem eius promulgationem In neceſſitatis tamen articulo ſufficere Baptiſmum fide & voto ſuſceptum: ſicut & Martyrium.

6. Satis profectò ex his quantum reor apparet quod damnatio non baptizatorum, & fruſtratio circunciſorum; & euacuatio ſacrificiorum quæ fortè contra originale peccatum ritus obſeruabat antiquus; generaliter iam tunc minimè cœperit quando Nicodemo clam dictum eſt p: *Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto: non intrabit in regnum cælorum*. Sed nec quando Apoſtolis palam iniunctum eſt q: *Ite & docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti*. Sed ex eo tempore tantum enique cœpit antiqua obſeruatio non valere †, & non baptizatus quiſque noui præcepti reus exiſtere, ex quo præceptum ipſum inexcuſabiliter ad eius potuit peruenire notitiam. Sanè paruulis & necdum ratione vtentibus, quia ſola nocere creditur peccati contagio, non etiam mandati præuaricatio, tandiu credendum eſt antiqua valuiſſe ſacramenta, quandiu palam interdicta non fuiſſe conſtiterit. An verò vltra, penes Deum eſt, non meum diffinire. Porrò in maiori ætate quiſquis poſt vulgatum vbique Baptiſmi remedium renuit iam baptizari, generali originalique maculæ addit & ex proprio crimen ſuperbiæ, duplicem ſecum portans iuſtiſſimè damnationis cauſam, ſi ſic de corpore exire contigerit. Tamen ſi ante exitum reſipuerit, & voluerit, & petierit baptizari, ſed mortis præoccupatus articulo forte obtinere nequiuerit, dum non deſit fides recta, ſpes pia, charitas ſyncera, propitius ſit mihi Deus, quia huic ego ob ſolam aquam ſi defuerit, nequaquam omninò poſſum deſperare ſalutem, nec vacuam credere fidem, nec confundere ſpem, nec excidere charitatem, tantum ſi aquam non contemptus, ſed ſola (vt dixi) prohibeat impoſſibilitas. Si quis aliter ſapit, viderit vnde ſibi quod aſſerit perſuaſerit, nam me non facile fateor aſſentire, ſi non firmior induxerit vel ratio ad intelligendum, vel ad credendum auctoritas.

p Ioan. 3. a

q Matt. 28. d

Quo tẽpore cœperit obligatio Baptiſmi.

† v. Notas.

7. Sed miror admodum, ſi nouus iſte nouarum inuentor aſſertionum, & aſſertor inuentionum. inuenire in hoc rationem potuerit quæ ſanctos Patres latuerit Ambroſium & Auguſtinum, ſiue auctoritatem eorundem auctoritate potiorem. Nam ſi neſcit, vterque idem profectò ſenſit, quod fatemur ſentire & nos. Librum certè Ambroſii de morte Valentiniani legat ſi non legit; recolat ſi iam legit; non diſſimulet ſi recolit, & aduertet ſine dubio Sanctum homini non baptizato & mortuo fidenter de ſola fide ſalutem præſumere; & tribuere indubitanter bonæ voluntati, quod defuit facultati. Legat & Auguſtini contra Donatiſtas de vnico baptiſmo librum quartum, & ſe vel agnoſcat imprudenter deceptum, vel probet imprudenter obſtinatum. *Baptiſmi*, inquit, *vicem aliquando implere paſſionem, de Latrone illo cui non baptizato dictum eſt* r: Hodie mecum eris in paradiſo: beatus Cyprianus, *non leue documentum aſſumit*. Et addit. *Quod etiam atque etiam conſiderans, inuenio*, inquit, *non tantum paſſionem pro nomine Chriſti, id quod ex baptiſmate deerat poſſe ſupplere, ſed etiam fidem conuerſionémque cordis, ſi fortè ad celebrandum myſterium baptiſmi in anguſtiis temporum ſuccurri non poteſt*. Et infra. *Quantum itaque* ait, *valeat etiam ſine viſibili ſacramento Baptiſmi quod* ait Apoſtolus: Corde creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem; *in illo Latrone declaratum eſt. Sed tunc*, inquit, *impletur inuiſibiliter, cum myſterium Ba-*

Ad Patres remittit aduerſarium ſecus opinantem.

S. Ambr. de Obitu Valentin. verſus fin. Tõ. 4

S. Aug. lib. 4 con. Donatiſt. c 22. Tom. 7. Vide de Conſecr. diſt. 4. c. Baptiſmi vic.

r Luca 23. f

s Rom. 10. c

ptiſmi non contemptus religionis, ſed articulus neceſſitatis excludit. Et quidem non ignoro retractare ipſum id quod poſuerat teſtimonium de Latrone †, minúſque idoneum ad comprobandam illam ſententiam confiteri, eo quod ſanè incertum ſit vtrum nam fuerit baptizatus. Cæterum ſententiam & audacter proſequitur, & multipliciter confirmat, nec vſpiam (niſi fallor) retractaſſe reperies. Item in alio loco † Auguſtinus cum aliquos præmiſiſſet quos ſcriptura commemorat inuiſibiliter quidem non tamen etiam viſibiliter ſanctificatos, eandem infert. *Ex his colligitur aut inuiſibilem ſanctificationem quibuſdam affuiſſe & profuiſſe ſine viſibilibus ſacramentis, quæ pro temporum diuerſitate mutata ſunt, vt alia tunc fuerint, & alia modo ſint.* Et paulo poſt. *Nec tamen*, inquit, *viſibile ſacramentum omninò contemnendum, nam contemptor eius inuiſibiliter ſanctificari non poteſt.* Vbi ſatis euidenter oſtendit fidelem & conuerſum ad Dominum, non ſi nequiuerit, ſed ſi contempſerit baptizari, fructu priuari baptiſmatis.

† S. Auguſt. lib. 4. de Bapt. cap. 19. & 22. To. 7.

† S. Aug. lib. 3. q. in Leuit. c. 84. To. 4.

8.

NOTA reuerentiam S. Bernardi erga SS. PP.

Ab his ergo duabus columnis (Auguſtinum loquor & Ambroſium) crede mihi difficilè auellor. Cum his, inquam, me aut errare, aut ſapere fateor, credens & ipſe ſola fide hominem poſſe ſaluari, cum deſiderio percipiendi ſacramentum: ſi tamen pio adimplendo deſiderio mors anticipans, ſeu alia quæcunque vis inuincibilis obuiarit. Vide etiam ne fortè ob hoc Saluator cum diceret. *Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit*: cautè & vigilanter non repetierit. Qui vero baptizatus non fuerit, ſed tantum, *qui vero*, inquit, *non crediderit, condemnabitur*. Nimirum intuens ſolam interdum fidem ſufficere ad ſalutem, & ſine ipſa ſufficere nihil. Quapropter etſi martyrium vicem Baptiſmi poſſe implere conceditur, non planè hoc facit pœna, ſed ipſa fides. Nam abſque ipſa quid eſt martyrium niſi pœna? Quæ ergò martyrio præſtat, vt abſque vlla dubietate pro baptiſmate reputetur, ipſa ita infirma & imbecillis per ſe erit, vt quod dare alteri valet, ſola non valeat obtinere? Et prorſus ſanguinis pro Chriſto effuſio magnæ cuiuſdam fidei indubitata probatio, non Deo tamen, ſed hominibus. Sed quid ſi Deus qui profectò ad probandum quod vult, nullis indiget experimentis, æquè magnam in corde cuiuſpiam in pace morientis inſpicit fidem, martyrio quidem non interrogatam, martyrio tamen idoneam? Si recordatus fuerit homo necdum ſe ſalutare percepiſſe myſterium, & dolens pœnitenſque toto deſiderio expetierit, ſed aſſequi mortis celeritate præoccupatus nequiuerit, damnabit fidelem ſuum Deus? damnabit, inquam, hominem pro ſe etiam paratum mori? Paulus dicit: *Nemo poteſt dicere Dominus Ieſus, niſi in Spiritu ſancto.* Hunc ergo qui in articulo mortis non ſolum inuocat Dominum Ieſum, ſed ipſius quoque toto deſiderio expetit ſacramentum, dicemus aut non loqui in Spiritu ſancto, & falſus erit Apoſtolus, aut & cum Spiritu ſancto damnari? Saluatorem habet habitantem per fidem in corde, & in ore per confeſſionem, & cum Saluatore damnabitur? Pro certo, cum non aliunde martyrium niſi ex fidei merito illam obtinuerit prærogatiuam, vt ſingulariter vice Baptiſmi securè ſuſcipiatur, non video cur non ipſa æquè & ſine martyrio apud eum tantundem poſſit, cui & ſine martyrii probamento procul dubio innoteſcit. Poſſit ſanè tantundem dixerim quantum ad ſalutis ſpectat obtentum, non autem ad meriti cumulum, quo indubitanter martyrium antecellit. Legimus: *Omnis qui odit fratrem ſuum, homicida eſt.* Et item: *Qui viderit mulierem ad concupiſcendam eam, iam mœchatus eſt in corde ſuo.*

Martyrium quomodo vicem Baptiſmi ſuppleat.

Mar. 16. d

1. Cor. 12. a

Quod fides ante Martyrio operatur ad effectum Baptiſmi, hoc & ſine eo valet perſe.

1. Ioan. 3. c

Matt. 5. d

9.

† v. NOTAS

Quid planius quàm quod voluntas pro facto reputetur, vbi factum excludit neceſſitas? † Niſi fortè putetur in malo quàm in bono efficacior inueniri voluntas apud Deum qui charitas eſt; & promptior eſſe ad vlciſcendum quàm ad remunerandum miſericors & miſerator Dominus. Quomodo is qui alieno debito ſe teneri fortè in extremis poſitus recolit, ſi deſit vnde perſoluat, ſola nihilominus pœnitentia & cordis contritione obtinere veniam creditur, ne iam pro eo damnetur:

Voluntas pro facto reputatur, vbi factũ excludit neceſſitas.

ſic ſola fides & mentis ad Deum conuerſio ſine effuſione ſanguinis, & ſine perfuſione aquæ ſalutem ſine dubio operatur volenti, ſed non valenti prohibente articulo baptizari. Et ſicut nulla illi pœnitentiâ remittitur peccatum, ſi, cum poſſit, non reſtituit ablatum; ſic & huic nulla proderit fides, ſi cum poſſit non percipit ſacramentum. Quanquam & fidem conuincitur non habere perfectam, ſi negligit. Vera enim & plena fides vniuerſa præcepta complectitur. Eſt autem hoc vnum, ipſumque præcipuum ex præceptis. Meritò ergo non fidelis, ſed planè rebellis atque contemptor reputabitur quiſquis obedire renuerit. Quomodò denique fidelis, qui Dei contemnit ſacramentum? Sanè Infantes, quia hanc prohibente ætate non poſſunt habere fidem, hoc eſt cordis ad Deum conuerſionem, conſequenter nec ſalutem, ſi abſque Baptiſmi perceptione moriuntur. Nonquòd vel ipſi quando baptizantur, fide omninò careant, ſine qua impoſſibile eſt vel ipſos placere Deo, ſed ſaluantur & ipſi per fidem, non tamen ſuam, ſed alienam. Dignum nempe eſt & ad Dei ſpectat benignitatem, vt quibus fidem ætas denegat propriam, gratia prodeſſe concedat alienam. Nec enim omnipotentis iuſtitia propriam putat ab his exigendam fidem, quos nouit propriam nullam habere culpam. Porrò aliena opus eſt fide cum ſine ſorde non naſcantur aliena, quatenus nec à paruulis alienum ſit, quod de omnibus generaliter dicitur: *Fide mundans corda eorum.* Nec dubium, quod macula contracta ab aliis, aliorum quoque fide valeat vel debeat emundari. Hæc ſunt quippe iudicia diuinæ iuſtitiæ, in quibus exultans ſanctus Dauid, *memor fui*, inquit, *iudiciorum tuorum à ſeculo Domine, & conſolatus ſum.* Hucuſque de his.

Infantibus eſt Baptiſmo fides aliena prodeſt ad ſalutem, at non ſine Baptiſmo.

v. NOTAS

Act. 15. c

Pſal. 118. g

CAPVT III.

Iuſtos Vet. Teſt. non tam claram habuiſſe notitiam futurorum myſteriorum fidei, quam nos habemus præteritorum.

ASſerit præterea, vt dicis, ille quẽ dicis omnes antiquos iuſtos, quotquot videlicet Chriſti aduentum præceſſerunt, tantam omninò habuiſſe præſcientiam futurorum, quantam nos qui poſt ſumus, præteritorum ſcientiam: ita vt nullus vel ſimplicium iuſtorum aliquid prorſus ignoraret ex omnibus quæ modo nobis euangelica pãdit hiſtoria. Verbi gratia. Verbum incarnatum, partum virginalem, doctrinã Saluatoris, miracula, crucem, mortem, ſepulturam, deſcenſum ad inferos, reſurrectionem, & ad cœlos aſcenſionem, ſic omnino omnibus illorum temporum iuſtis & apertè omnia & diſtinctè ſingula fuiſſe præcognita; quemadmodum ſuo ſunt tempore poſt exhibita, & modo cognita nobis: adeo vt nec iuſti fuerint, nec ſalui ſint quibus ita clara omnia & perſpicua non fuerunt. Et id quidem falſum. Verum ad refellendum tu tanta in tua epiſtola poſuiſſe videris, vt nil addendum penitus putem: & pene quid addi poſſit, non inueniam. 10.

De homine tamen qui iſta loquitur, pace ipſius dico paucis quod ſentio. Videtur plus nouitatis curioſus, quàm ſtudioſus veritatis, granarique de omni re ſentire cum aliis, & dicere quod aut ſolus non dixerit, aut primus. Vnde fit, vt in his quæ ſentit & loquitur, modum omninò teneat aut ignoret aut diſſimulet. Ecce enim & in hac aſſertione ſua dũ pares in ſcientia facit omnes qui ventura ſperabant, iis qui præterita legunt: Deum profectò aut nimis parcum prædicat, aut nimis largum: oculũ diſcretionis ex nulla parte aperiens. Aut enim numerum Electorũ illius temporis ſub paucitate redigit rariſſimorum ſpiritualium quos pro ſuæ ſanctitatis ſpeciali excellentia inſignes illuſtréſque illis temporibus extitiſſe, ac ſingulari munere ſpiritus ſingula vti ventura erant præuidere certiſſimè potuiſſe ſcriptura commemorat: & ſic nimis abbreuiat manum Dei: dum præter paucos illos perfectiſſimos neminem eo tempore putat potuiſſe ſaluari: aut certè ſi & illa tempora multitudinem ſaluandorum etiam præter iſtos habuiſſe non diffitetur, magnam ſed inauditam diuini muneris largitatem veteri populo collatam aſſerat: ſi quidem omnem multitudinẽ omnia

11.

Iudicium Bern. de autore huius opinionum.

quæ

quæ de myſterio noſtræ redemptionis ſuperius enumerata ſunt, liquidò præcognouiſſe conſtiterit. Cùm enim ex his quippiam tunc nec ſcriptum manifeſtè, nec publicè prædicatum fuiſſe manifeſtum ſit: reſtat vt fateamur omnia omnibus per ſpiritum reuelata fuiſſe, & ſic omnes ſpirituales, omnes perfectos, omnes extitiſſe prophetas, quotquot ab aduentu Domini retrò iuſti & ſalui fuerunt. Fuit itaque antiquis temporibus aut perrara ſalus, aut nimium numeroſa perfectio. Quorum quidem quodlibet ſapere diſcretionis terminos excedere eſt.

12. Quòd ſi videtur tolerabilius, imò & Deo iuſtius iudicatur, repleſſe potius & ditaſſe ſecula illa multitudine

Diſparitas inter tempus Legis & Euangelii. perfectorum, quàm ſaluandorum tanta fuiſſe paucitate contentum, quatenus & ſalui non pauci tunc fierent, & omnes nihilominus repleti ſpiritu prophetico necdum reuelata myſteria iam tunc penetrarent: ſi inquam hoc recipitur, benedicimus quidem Deum in donis ſuis: ſed quid tempori gratiæ reſeruatum ſit, nō videmus: niſi quod tempus gratiæ illud potius iuxta ſententiam hanc fuerit appellandum, in quo tot & tantæ Dei populo diuitiæ ſpiritus affluebantur: vt illud prorſus incredibili fœlicitate cerneretur impletū quod Moyſes optabat cum

a Num. 11. f dicerety[a]: *Quis dabit vt omnes prophetent?* Quæſo quid ſimile attulit euangelium? Fruſtra gloriatur Paulus de primitiis ſpiritus quas ſe putat cum ſuis coapoſtolis accepiſſe: cum nil tale in diebus ſuis potuerit experiri. Denique

b 1. Cor. 12. d aiebat[b]: *Nunquid omnes Prophetæ?* Fruſtra inquam gloriatur de euangelio ſuo quia non ab homine neque per hominem illud acceperit, ſed quaſi ſpeciali quadā præ-

c Galat. 1. a rogatiua per reuelationem Ieſu Chriſti[c]: cum & ante ipſum per Spiritum fuerit etiam populis reuelatum. Sed nec Apoſtolus Petrus profectò debuit propheticum il-

d Actor. 2. c lud ad ſua tempora retorquere[d]: *Effundam de Spiritu meo ſuper filios & filias veſtras: & prophetabunt filii veſtri*

e Ioel 2. g *& filiæ*,[e] ſi abundantior iam præceſſerat tranſactis ſeculis effuſio ſpiritus. Aut certè Propheta, vel potius in Propheta Deus, ſi verè illa tempora apoſtolica cum hoc diceret intuebatur, non planè effundam, ſed ſubtrahamt magis de Spiritu meo dixiſſe debuerat. Quid enim? Si filiis Euangelii omnes veteres iuſtos pares facimus in ſcientia, nunquid non & ſuperiores in gratia conſequenter fateri neceſſe eſt; vtpote quos non lectio ſicut nos, aut prædicatio, ſed ipſa vnctio docuerit omnes de omnibus?

13. Eſto tamen, toleremus nos noſtram iniuriam, & Apoſtoli quoque ſuam. vt & ipſis minimi etiam antiquorum iuſtorum comparentur in ſcientia, præferantur in gratia. Sed eſt ſanè quod vllo omninò pacto merito non ferimus, vt Dominus videlicet gloriæ ſentiatur vel falli vnquam potuiſſe, vel fallere voluiſſe. Qui quidem ipſe

f Matt. 11. b proteſtatus eſt[f], inter natos mulierum maiorem Ioanne Baptiſta non ſurrexiſſe. Vide autem ſi non verè falſum fateri cogimur veritatis hoc teſtimonium, ſi tantum

S. Ioan. Bapt. ſummus inter Prophetas. tribuamus veterib⁹ quantum nec Ioanni vendicare valemus. Non vtiq; fit iniuria Ioanni, ſi quid ignoraſſe creditur aut dicitur, nimirum quod & ipſe non diffitetur. Sed ſi quod præconi veritatis negamus, contra præconiū veritatis alteri damus, hoc nō tantum iniuria, ſed & blaſphemia eſt, & planè Ioanni non contradicere, ſed veri-

g Ibidem. tati. Quid ergo? Amicus ſponſi dubitat & quærit[g]. *Tu es qui venturus es, an alium expectamus?* & nos millibus hominum certitudinem de omnibus noſtro mendacio cōfirmamus?

14. Nec ipſos de ſe ita veteres ſenſiſſe paucis aduertere poſſumus. Moyſes ſcribit Deum ad ſe loquentem dixiſ-

h Exod 6. b ſe ſic[h]: *Ego ſum Deus Abraham, & Deus Iſaac, & Deus*

In Prophetis inæqualis notitia myſteriorum. *Iacob, & nomen meum Adonai non indicaui eis*, ſubaudis, ſicut tibi. Oſtendit ergo ſe de Dei notitia plus aliquid præcedentibus patribus accepiſſe. Dauid quoq; ſuper doctores ſuos & ſeniores donum ſibi intelligentiæ au-

i Pſal. 118. a dacter præſumit ita dicens[i]: *Super omnes docentes me intellexi: quia teſtimonia tua meditatio mea eſt.* Et rurſum:

k Dan. 12. b *Super ſenes intellexi.* Sed & Propheta Daniel, *Pertranſibunt*, ait[k], *plurimi: & multiplex erit ſcientia.* ampliorem ſcilicet rerum notitiam promittens & ipſe poſteris. Sì er-

go (vt ait etiam ſanctus papa Gregorius) ſecundum in- S. Greg. h. Hom. 17. in Ezech.
A crementa temporum creuit & ſcientia ſpiritualium patrum; & quantò viciniores aduentui Saluatoris extiterunt, tantò myſterium ſalutis plenius perceperunt, non eſt dubium quin in his qui & præſentes fuerunt, multò amplius contulerit rerum ipſarum exhibitio, atque præſentia exhibentis. Denique & audiunt[l]: *Beati oculi qui* l Luc. 10. d
vident quæ vos videtis. Item[m]. *Vos autem dixi amicos,* m Ioan. 15. c
quia omnia quæcunque audiui à Patre meo, nota feci vobis.
Multi, inquit[n], *reges & prophetæ voluerunt videre quæ* n Luc. 10. d
vos videtis, & non viderunt: & audire quæ auditis, & non audierunt. Quare? vt videlicet clarius largiuſque perciperent, quod vix tenuiter obſcureque præſenſerant. Alioquin quid opus erat foris videre carnem, & carnis audire ſermones: ſi iam intus à ſpiritu fuerant perfectè inſtructi de omnibus: præſertim cum Dominus dicat[o]: o Ioan. 6. g
Caro non prodeſt quicquam, ſpiritus eſt qui viuificat? Quòd ſi Prophetæ & qui illuſtriores videbantur in illo populo, non omnes omnia liquidò æqualiter agnoſcere valuerunt: ſed alii plus, alii minus, prout eis ſpiritus dabat diuidens ſingulis prout volebat, idque abſque præiudicio ſuæ ſanctitatis atq; perfectionis: quantò magis ſim-
B pliciores quique iuſti ſine detrimento ſalutis: ſaluationis tempus, modum & ordinem neſcire potuerunt: quæ tamen certa ſpe & fide vti promiſſa fuerant firmiſſimè tenuerunt?

Quanti hodieque profectò in populo Chriſtiano vitæ 15.
æternæ, ſeculique futuri quod indubitanter credunt & ſperant, & ardenter deſiderant, formam tamen ac ſtatū he cogitare quidem vel tenuiter norunt? Ita ergo multi ante Saluatoris aduentum, Deum omnipotentem tenētes & diligentes ſuæ ſalutis gratuitum promiſſorē: credentes in promiſſione fideleni: ſperātes certiſſimum Redemptorem: in hac fide & expectatione ſaluati ſunt: licet quando & qualiter & quo ordine ſalus repromiſſa fieret, ignorarent. Deniq; Beda apertè docet aperta omnia omnibus nequaquam fuiſſe quæ de Chriſto futura erāt: quod tu quoque teſtimonium in tua epiſtola poſuiſti. Verum, inquit, idemque dominicæ crucis trophæum pri⁹ Prophetæ & Moyſes quàm Apoſtoli nouerant & prædicabant: ſed Prophetæ hæc aliquotiens figuratis velatiſque ſermonibus: Apoſtoli autem Apoſtolorumq; ſuc-
C ceſſores patefacta luce Euangelii ſemper apertè prædicabant: ita vt nunc omnis populus Chriſtianus ſcire & cōfiteri debeat fidem quam eo tempore pauci admodū, & perfectiores quique nouerint: quamuis omnis populus Dei etiam tunc eiuſdem myſteria fidei in legalibus ceremoniis typicè portaret. Multa ſunt quæ ad hæc confirmanda concurrunt: ſed modus epiſtolaris cuncta non patitur, nec opus eſt. Arbitror enim (vt ante iam dixerim) me quoque non reſpondente, ea potuiſſe ſufficere quæ tua ſuper hoc epiſtola continet. Sed hoc addidi, ne intactum quid præterirem ex omnibus quæ petiſti.

CAPVT IV.

Oſtendit dari peccatum per ignorantiam, contra aſſertorē contrariæ opinionis.

IAm contra aſſertionem tertiam nō multum nobis ar- 16.
bitror laborandum: tum quòd manifeſtam nimis præferat falſitatem, tum quòd ipſe eius inuentor, in ſua ſupe-
D riori ſententia ipſam per ſe ſatis impugnet, ſibimetipſi contrarius. Cum enim de nocturno illo priuatoq; ſuſurro Domini cum Nicodemo, laqueum nectat publicæ damnationis per totum orbem ignorantibus, arbitrans videlicet neminem ex illa hora potuiſſe ſaluari qui non fuerit baptizatus, nonne apertè peccatum ignorantiæ & peccatum damnabile confitetur? Niſi fortè tam proteruus ſit, vt Deum homines ſine culpa damnare exiſtimet. Verendū tamen ne ſi vel breuiter non reſponderis ſtulto iuxta ſtultitiam ſuam, putans fortè ſapientiam, ſecurius ſpargat ſeminarium vecordiæ in auribus inſipientium, & ita iam inſipientiæ eius non ſit numerus. Veritatis proinde teſtimoniis paucis & manifeſtis, manifeſtum

L

mendacium confitetur. Is forſitan qui aſſerit non poſſe peccari per ignorantiam, nunquam pro ſuis ignorantiis deprecatur, ſed potius Prophetam irrideat deprecantem & dicentem[p]: *Delicta iuuentutis meæ & ignorantias meas ne memineris.* Forſitan & reprehendet Deum exigentem pro peccato ignorantiæ ſatisfactionem. Loquitur etiam in Leuitico ad Moyſen dicens[q]: *Anima ſi peccauerit per ignorantiam feceritque vnum ex his quæ lege Domini prohibentur, & peccati rea intellexerit iniquitatem ſuam, offeret arietem immaculatum de gregibus ſacerdoti, iuxta menſuram æſtimationemque peccati.* Et rurſum[r]: *Qui orabit pro eo quod neſciens fecerit, & dimittetur ei, quia per errorem deliquit in Dominum.*

p Pſal. 24. b
q Leuit. 4. c
r Ibidem.

17. Si ignorantia nunquam peccatum eſt, cur dictum eſt in epiſtola ad Hebræos[s], quia in ſecundo tabernaculo ſemel in anno ſolus pontifex intraret non ſine ſanguine, quem offerret pro ſui & populi ignorantia? Si peccatum ignorantiæ nullum eſt, non ergo peccauit Saulus, quod perſecutus eſt Eccleſiam Dei, quoniam quidem ignorans hoc fecit, manens in incredulitate[t]. Bene itaque faciebat quòd erat blaſphemus & perſecutor, & contumelioſus, quod erat ſpirans minarum & cædis in diſcipulos Domini, in hoc ipſo quippe abundantius æmulator exiſtens paternarum ſuarum traditionum[u]. Non ergo debuit dicere, *miſericordiam conſecutus ſum*[x], ſed mercedem recepi, quippe quem ignorantia à peccato reddebat immunem, inſuper & æmulatio remunerabilem iudicabat. Si, inquam, ignorantia nunquam peccatur, quid ergo cauſamur aduerſus occiſores Apoſtolorum, quoniam quidem non ſolum malum eſſe neſcierunt interficere illos, ſed inſuper quoque id faciendo arbitrati ſunt obſequium ſe præſtare Deo[y]? Sed & fruſtra in cruce Saluator pro ſuis orabat crucifixoribus, quippe neſcientibus (ipſo teſte)[z] quid facerent, & ita nequaquam peccantibus. Neque enim fas eſt vllatenus ſuſpicari mentitum fuiſſe Dominum, Ieſum apertè perhibentem eos ignorare quid facerent; etſi fortè de Apoſtolo dubitet quis quod carnem ſuam æmulans, ſicut homo mentiri potuerit vbi ait[a]: *Si enim cognouiſſent, nunquam Dominum gloriæ crucifixiſſent.* Nunquid non ex his ſatis apparet in quantis iaceat ignorantiæ tenebris, qui ignorat peccari poſſe interdum per ignorantiam? Sed de his hactenus.

s Hebr. 9. b
t 1. Tim. 1. c
u Galat. 1. c
x 1. Tim. 1. c
y Ioan. 16. a
z Luc. 23. e
a 1. Cor. 2. b

Caput V

Sententiam quandam ſuam malè acceptam à calumnia vindicat, nempè. Quod Angelos latuerit conſilium Incarnationis Dominicæ.

18. IN fine mihi inſinuas, amicabiliter quidem, moueri aliquos ſuper quadam mea ſententia, qua dixi cum Euangelium exponerem†, conſilium Dei nulli etiam beatorum Angelorum antequam Virgini reuelatum. Primò quidem inde (vt arbitror) quia non ſatis iuſte mouentur, aduertere poſſunt; quòd eandem ſententiam non conſtanter affirmo, ſed cum temperamento, ſuſpendens ſub disiunctiua particula; vel ideo, inquam, dictum eſt, *à Deo.* Siquidem præmiſſa vna cauſa quæ mihi videbatur cur Euangeliſta cum diceret[b]: *Miſſus eſt Angelus Gabriel,* nominatim ſubiecerit *à Deo,* alteram quoque temperatè quidem & ſub disiunctione ſubiunxi, quo & mihi non incumberet defendendi neceſſitas, & lectori daretur eligendi facultas quam è duabus voluiſſet. Si igitur vna quælibet illarum ſtare poteſt, de altera quid ſuggillor, quippe qui neutram affirmans, lectoris vtramque magis iudicio dereliquo? Quanquam & ſi ex ſententia dixerim ignotum vſque adhuc ſanctis Angelis fuiſſe Dei conſilium, non quidem quia per incarnandi Verbi myſterium Dei propoſitum erat quandoque operari ſalutem in medio terræ, hoc enim & multis mortalium & præſcire donatum eſt & prædicere; ſed quod potiſſimum tempus, quemue locum, vel modum, præcipueque quam virginem adimplendum propoſitum ſuum elegiſſet Deus, ſi inquam, hoc Dei conſilium non de opere ſed de tempore, loco, modo, atque perſona, etiam ſanctos ignoraſſe Angelos ſenſerim & [illegible], non video vt incredibile videatur. Sanè ibi vnuſquiſque in ſuo ſenſu ſecurus abundat, vbi aut certa ratio aut non contemnenda auctoritas quod ſentit non obuiat.

† Homil. 1. ſuper Miſſus eſt. Siue, de Laud. Virg. Mat. Tom. 2.
b Luc. 1. c
Angelis quomodo ignotũ conſiliũ Dei de incarnatione Verbi.
Opiniones quãdo licitæ.

19. Quænam enim me ratio ſiue auctoritas ſentire cogat etiam tempus illud ab antiquo Angelis innotuiſſe, de quo Apoſtolus[c]: *Vbi venit plenitudo temporis, miſit Deus filium ſuum factum ex muliere, factum ſub lege?* Cum [illegible] forſitan videantur, ſicut futuri aduentus Domini ita & prioris [illegible], ita quoque prioris tempus nequaquam præſcierint. Quis fuit enim in modo illo ſpiritu [illegible] Dei ſapientia de primo aduentu ſuo ex Angelis [illegible] locuta ſit, quod Apoſtolis per os carnis aſſumptæ de ſecundo legitur reſpondiſſe[d]: *Non eſt,* inquiens, *veſtrum noſſe tempora vel momenta quæ Pater poſuit in ſua poteſtate[e].* Quæ me rurſum credere compellat neceſſitas, Angelos iam ante adnouiſſe ciuitatem Nazareth, quem illò cernerent miſſum Archangelum Virginem ſalutare, & partum nunciare diuinum. Siquidem quod præelecta fuerit Bethleem natiuitati: Hieruſalem paſſioni, etiam ſic apertè præſcitum & prædictum eſt à Prophetis. Quòd autem & Nazareth prouiſa ſimiliter eſt conceptioni, non tamen ſimiliter vt arbitror, prouiſum fuiſſe & à Prophetis, euidens aliquod [illegible] de ſcripturis teſtimonium. Nam quod legitur[f]: *Quoniam Nazaræus vocabitur,* profectò Euangeliſta qui hoc de Propheta ſumit, non tam ad conceptionem quam ad educationem referri ſatis euidenter oſtendit, quod illo videlicet ex Ægypto reportatus fuerit, illicque nutritus. Denique Iudæi ad Nicodemum: *Scrutare,* aiunt[g], *& vide, quoniam propheta à Galilæa non ſurgit.* Et quidem ſcientes legem loquebantur, & qui magiſter erat in Iſrael, nihilque facilè ignoraret ex omnibus, & tamen tota fiducia inſiſtebant monſtrantes ſcripturas non loqui Chriſtum venire à Galilæa, cuius Nazareth ciuitas eſſe cognoſcitur. Plus tanè ad manum fuit eis teſtimonium de Propheta, ex quo Regi locum ſciſcitanti natiuitatis, incunctanter Bethleem reſponderunt[o]. Itaque natus in Bethleem Chriſtus eſt, & in Hieruſalem paſſus, & vtrumque apertè prædixiſſe Prophetas manifeſtum eſt. Conceptus æquè eſt & in Nazareth ciuitate Galilææ, nec tamen viſum eſt occurrere quippiam vel Nicodemo per quod ſiue Galilæam ſiue Nazareth ad Chriſti aduentum vndecunque pertinere doceret.

c Galat. 4. a
Tempus aduentus Chriſti Angelis incognitum.
d Matt. 24. c
e Actor. 1. a
Item locus.
f Matt. 2. d
g Ioan. 7. f
o Matt. 2. a

20. Sic quoque Nathanaël doctus & ipſe in lege, Philippo nuncianti Ieſum filium Ioſeph à Nazareth, mox ſub interrogatione admirando reſpondit. *A Nazareth,* inquit[h], *poteſt aliquid boni eſſe?* Nimirum admirans, quod à Nazareth Chriſtus nunciaretur, quod ex nulla penitus ſcriptura recoleret. Aut ſi non interrogando quidem, ſed magis affirmando illud reſpondiſſe contenditur, memor vtique prædicti teſtimonii, quoniam *Nazaræus vocabitur,* non tamen perinde, quod in Nazareth conceptus fuerit Ieſus, cum agnouiſſe cogitabitur, cùm multæ aliæ cauſæ occurrere potuiſſent cur illud Propheta prædixerit. Ponitur ergo & de conceptionis loco vt Prophetas, ſic & Angelos diuinum latuiſſe conſilium.

h Ioan. 1. g

21. Modum deinde illum tam incomprehenſibilem, quem & Virgo ſolicita requiſiuit, vnde quæſo doceri queam Angelis fuiſſe præcognitum? Mihi vero videtur ne ipſi quidem (vt pace eius dixerim) qui nunciabat. Quod & ipſe fatetur, ſi eius verba diligenter aduertimus. Reſpondeat quippe, *Spiritus ſanctus ſuperueniet in te*[i], nonne apertè mittit ad magiſterium Spiritus ſancti, cuius vnctione doceatur de omnibus quorum ipſe ſibi non præſumit ſcientiam, & diſcat experiendo, quod audiendo non poterat? Denique ſubiungit[k]: *Et virtus Altiſſimi obumbrabit tibi.* expreſſius profectò ſignificans modum ſecretiſſimum arcani incomprehenſibilis & ineffabilis ſacramenti, quo quaſi in vmbra cum ſola & in ſola Virgine, ſola Trinitas conceptum fuerat operatura diuinum. Ad hoc quoque inueſtigandum my-

Modusque incarnationis ipſi Archangelo Gabrieli incognitus.
i Luc. 1. c.
k Ibidem.

ſterium, minus ſe idoneum confitetur ille magnus Ioannes, cum ſe indignum perhibet *ſoluere corrigiam calceamenti*[l]. Sed & ipſam Virginem rogo vnde probabitur ex nomine vel ex facie ante cognitam Angelis, quòd ipſa videlicet eſſet quam Deus elegerit in matrem ſibi, excepto duntaxat Archangelo, cui & ſituanda ab initio tradita fuiſſe credenda eſt? Porrò autem ſi diabolus eam nec poſt conceptionem agnouit, Ioſeph vtique deſponſatione deceptus: credi poteſt & ſanctis Angelis vel ante minimè innotuiſſe, quod ipſa videlicet eſſet mater Dei futura. Sanè etenim reprobi ſpiritus etſi deſtituti ſunt participatione gratiæ ſpiritualis: non tamen viuacitate induſtriæ naturalis.

l Luc. 3. d

Archangelus Gabriel conſcius B. Virg.

Vidéſne in quantis ſaluâ fide & veritate Scripturarum diuinum Angeli conſilium poterant ignoraſſe, præſertim vt horum reuelandorum prærogatiua Matri virgini ſeruaretur? Primum equidem eſt tempus: ſecundum locus, tertium modus, quartum electio perſonæ virginalis. Hoc reſponde fratribus qui me reprehendunt, quod dixerim ad laudem Virginis ideò poſitum eſſe à Deo, ne cui fortè vel beatorum Angelorum ſuum conſilium Deus priuſquam Virgini reuelaſſe pateretur: excepto duntaxat Archangelo Gabriele. Suum conſilium dixi, non de opere, ſed de operis tempore, de loco, de modo, de perſonæ quoque electione.

Epilogus.

FINIS.

S. P. BERNARDI ABBATIS CLARAEVALLENSIS
TRACTATVS
DE VITA ET REBVS GESTIS S. MALACHIAE, EPISCOPI HYBERNIÆ.

AD LECTOREM.

MALACHIAS *ſtrenuè ſanctiſſimæ vitæ, ac miraculorum gloriâ clariſſimus, parem quoque & ſe dignum ſuarum Laudum nactus eſt Præconem. Fuit verò primum Epiſcopus* Connerenſis, *deinde Archiepiſcopus ſeu Primas totius Hyberniæ. Demque abdicato Primatu Epiſcopus Dunenſis, & Legatus Apoſtolicus.* ANNO Domini 1148. *circa feſtum S. Lucæ Apoſt. venit in Claramvallem* [a] *profecturus ad Pontif. Rom. ſed infirmitas eum mox corripiens ſubſiſtere coegit. Nempe, vt ante ſuis temporibus ... eligerat ſe locum mortis, ... Claram vallem ... Tempus vero reſpondit. Ibidem quoque ſortitus eſt hic ... ſepulturæ ... ſibi, ſuæque Claræuallis gratulatur* BERNARDVS, *vel hunc ſanctum diuinæ beneuolentiæ argumentum,* quod aut placitus Deo ſit Locus, aut ſibi placitum facere velit, ad quem tantæ ſanctitatis virum a finibus terræ moriturum, ſepeliendumque perduxit. [a] PORRO *Malachiam habitum quoque ac Inſtitutum Ciſtercienſe amplexum fuiſſe tradit Chryſoſt. Henriquez, in faſcic.* Cubr. lib. 2. cit. 3. cap. 14. *Legitur ibidem Prophetia eiuſdem* S. Malachiæ *de ſummis Pontif. ad hæc vſque tempora. Eandem retuliſſe* Ar. yon Benedict. in Ligno vitæ. *Et quæ colliget Sanctus Hyberniæ, vbi ... Ænigmatum reperies. Alium quoque ſermonem in die Depoſitionis* S. Malachiæ *habitum à* S. Bern. *Vide* Tom. II. *Item extant Epiſt. Eiuſd. ad Malach.* num. 315. 316. 317. Tom. I. *In cæteris conſule* NOTAS. *Et vit.* S. Bern. lib. 4. cap. 4.

a Genus, lib. D. poſit. To. II.

PRÆFATIO.

SEmper quidem operæ precium fuit illuſtres Sanctorum deſcribere vitas; vt ſint in ſpeculum & exemplum, ac quoddam veluti condimentum vitæ hominum ſuper terram. Per hoc enim quodammodò apud nos etiam poſt mortem viuunt, multoſque ex his, qui viuentes mortui ſunt, ad veram prouocant & reuocant vitam. Verùm nunc maximè id requirit raritas ſanctitatis, & noſtra planè ætas inops virorum. Quam ſanè inopiam ſuper nos adeò inualuiſſe ſentimus, vt nulli ſit dubium illa ſententia nos feriri: [a] *Quoniam abundabit iniquitas, refrigeſcet charitas multorum.* Et vt ſuſpicor ego, aut præſtò, aut prope eſt, de quo ſcriptum eſt [b]: *Faciem eius præcedet egeſtas.* Ni fallor, Antichriſtus eſt iſte, quem fames & ſterilitas totius boni, & præit, & comitatur. Siue igitur nuncia iam præſentis, ſiue iamiamque adfuturi prænuncia, egeſtas in euidenti eſt. Taceo vulgus, taceo vilem filiorum huius ſeculi multitudinem: in ipſas Eccleſiæ columnas, volo, oculos leues. Quem mihi oſtendas vel de illorum numero, qui videntur dati in lucem gentium, non magis de ſublimi fumantem, quàm flammantem? *Et ſi lumen, quod in te eſt*[c], inquit, *tenebræ ſunt, quantæ ſunt tenebræ!* Niſi tu illos fortè (quod non credo) lucere dixeris, qui quæſtum æſtimant pietatem, qui in hæreditate Domini, non quæ Domini, ſed magis quæ ſua ſunt, quæritant. Quid dico quæ ſua ſunt? Perfectus ſit & ſanctus etiam ſua quærens, ſuaque retinens, ſi ab alienis cor manuſque contineat. Meminerit tamen, qui ſibi vſque huc fortè perueniſſe videtur, eundem exigi ſanctitatis gradum & ab ethnico. An non milites ſuis iubentur [d] contenti fore ſtipendiis: vt ſalui fiant? Magnum verò Eccleſiæ doctori, ſi ſit ſicut vnus militum: aut certè (quod ad illorum improperium Propheta loquitur) [e] *ſi vt populus, ita & ſacerdos* fuerit? O deformitatem. Itáne ſummus merito reputandus erit, qui à ſummo corruens gradu, hærebit vix infimo, nè abyſſo abſorbeatur? Quàm rarus tamen iſte ipſe in clero? Quem item das mihi contentum neceſſariis, contemptorem ſuperfluorum? Lex eſt tamen præfixa ab Apoſtolis Apoſtolorum ſucceſſoribus [f]: *Victum & veſtitum habentes*, inquiunt, *his contenti ſimus.* Vbi forma hæc? In libris cernimus eam, ſed non in viris. Habes verò de iuſto: [g] *Quia lex Dei eſt in corde ipſius*, & non in codice. Nec perfectionis is gradus. Perfectus carere & neceſſariis paratus eſt. At gratis iſtud. Vtinam ſuperfluis ponatur modus. Vtinam non cupiamus in

Vitæ ſeu Hiſtoriæ ſanctorum quid nobis valet.

a Matt. 24. a

b Ioh 41. b

Raritas hominum piorum.

Corruptio ſeculi

c Matt. 6. c

d Luc. 3. c

e Eſa. 24. a

Corruptela morum in Clero.

f 1. Tim. 6. b

g Pſal. 36. f

infinitum. Sed quid? Fortè reperias, qui hoc poſſit. Id quidem difficilè. Sed vide quid egimus. Quærebamus virum optimum, multorum liberatorem, & ecce Laboramus in inueniendo, qui ſeipſum ſaluum facere poſſit. Optimus hodiè eſt, qui non eſt nimis malus.

S. Malachias Epiſcopus lucerna lucens & ardens.

Vndè quoniam à terra defecit ſanctus, videor mihi non ſuperuacuè ex his, qui empti ſunt de terra, reuocare ad medium Malachiam Epiſcopum, virum verè ſanctum, & noſtrorum quidem temporum ſingularis ſapientiæ & virtutis. Iſte erat lucerna ardens & lucens, nec extincta eſt tamen, ſed ſubmota. Quis mihi iure ſuccenſeat, ſi readmouero eam? Immò verò non eſt, quòd mihi ingrati eſſe mei ſeculi homines debeant, & omnis deinceps generatio ventura, ſi quem conditio tulit, reuocem ſtilo: ſi mundo reſtituam, quod dignus non erat mundus: ſi ſeruem memoriæ hominum hominem, cuius memoria in benedictione ſit omnibus, qui legere dignabuntur: ſi me excitante amicum dormientem, vox turturis audita fuerit in terra noſtra, dicens [h]: *Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus vſque ad conſummationem ſeculi.* Deinde ſepultus apud nos eſt, nobis ſpecialiter hoc opus incumbit. Quid quòd me inter ſpeciales amicos ſanctus ille habebat, & eo loci, vt nulli in hac parte gloriæ ſecundum fuiſſe me credam? Nec mercede vacat mihi tantæ familiaritas ſanctitatis. Primitias iam accepi. In extremis poſitus erat, imò in principiis, iuxta illud [i]: *Cum conſummatus fuerit homo, tunc incipit.* Accurri ego, vt benedictio morituri ſuper me veniret. At ille cùm iam membra alia mouere non poſſet, fortis ad dandam benedictionem, eleuatis ſanctis manibus ſuper caput meum, benedixit mihi, & benedictionem hæreditate poſſideo: & quomodò ego illum ſilere queam? Poſtremò tu id mihi Abba Congane iniungis, reuerendus frater, & dulcis amicus meus, ac tecum pariter (vt ex Hybernia ſcribis) veſtra illa omnis Eccleſia ſanctorum. Libens obedio: præſertim quòd non eloquium exigis, ſed narrationem. Dabo vero operam, vt ea ſit pura & luculenta, deuotos informans, faſtidioſos non onerans. Sanè narrationis veritas ſecura apud me eſt, intimata à vobis, haud aliâ proculdubio proteſtantibus, quàm quæ certiſſimè comperta ſunt vobis.

h Matt. vlt.

S. Bernardus S. Malachiæ chariſſimus.

i Eccli. 18. a.

Hiſtoriæ huius fides.

CAPVT I.

Pueritia & adoleſcentia S. Malachiæ.

1. Patria S. Malachiæ.

Malachias noſter, ortus Hybernia de populo barbaro, ibi educatus, ibi literas edoctus eſt. Cæterùm de natali barbarie traxit nihil, non magis, quàm de ſale materno piſces maris. Quàm verò ſuaue, quòd inculta nobis barbaries iam vrbanum protulit ciuem Sanctorum, & domeſticum Dei? Qui producit mel de petra, oleumque de ſaxo duriſſimo, ipſe fecit hoc. Parentes tamen illi fuêre genere & potentia magni, iuxta nomen magnorum, qui ſunt in terra. At mater mente, quàm ſanguine, generoſior, ſatagebat in ipſo initio viarum ſuarum, notas paruolo facere vias vitæ: hanc pluris illi exiſtimans ventoſâ ſcientia literaturæ ſecularis. Ad vtranque tamen huic non defuit ingenium pro ætate: In ſcholis literas, domi timorem Domini docebatur, & quotidianis profectibus reſpondebat ambobus ſatis, magiſtro & matri. Nempe à principio ſpiritum ſortitus eſt bonum, per quem erat puer docilis, & amabilis valdè, mirè admodùm omnibus per omnia gratioſus. Bibebat autem pro lacte de pectore materno aquas ſapientiæ ſalutaris, & fiebat in dies ſeipſo prudentior. Prudentior, dicam, an ſanctior? vtrunque ſi dixero, non me pœnitebit. Veritatem enim dicam. Agebat ſenem moribus, annis puer, expers laſciuiæ puerilis. Cumque ex hoc cunctis eſſet reuerentiæ ac ſtupori, non tamen inde, vt aſſolet inſolentior inueniebatur; ſed magis quietus & ſubditus in omni manſuetudine. Non impatiens magiſterii, non fugitans diſciplinæ, non lectionis faſtidiens, non ludorum denique appetens: quod vel maximè illa ætas dulce ac familiare habere ſolet. Et proficiebat ſupra omnes coætaneos ſuos in ea quidem literatura, quæ illi competebat ætati. Nam in diſciplina morum, profectuque virtutum, etiam ſuper omnes docentes ſe in breui enituit, non tam matre tamen, quàm vnctione magiſtra. Hac ſolicitante, haud ſegniter & in diuinis exercebatur, petere ſecretum, anticipare vigilias, meditari in lege, reſici parciùs, orare frequentiùs. Et quia eccleſiam frequentare nec vacabat propter ſtudium, & pro verecundia non libebat, leuare puras manus in omni loco, vbi tamen ſecretè id poſſet. Iam tunc ſiquidem cautus fuit declinare virus virtutum, inanem gloriam.

Patentes.

Diſcit literas

Sancta eius pueritia.

Vana gloria, virtutum virus.

2\. Eſt vicus prope ciuitatem, in qua diſcebat puer, quò magiſter eius frequenter pergere ſolitus erat, ipſo ſolo comite. Illò euntibus ambobus pariter, ipſe (vt poſtea referebat) retrahebat pedem, ſiſtebat gradum, & ſtans

A à tergo magiſtri, illo quidem non compatiente, expanſis ad cœlum manibus, raptim quodammodo, ac veluti iaculatam emittebat orationem: & ſic diſſimulans, magiſtrum denuò ſequebatur. Iſtiuſmodi pio furto puer ſæpiùs illudebat comitem & magiſtrum. Non eſt dicere omnia, quæ eius principia colore bonæ indolis decorauêre: ad maiora, atque vtiliora currendum. Vnum tamen refero adhuc, quòd hoc, meo quidem iudicio, non modò bonæ, ſed & magnæ in puero dederit inſigne ſpei. Excitus aliquandò opinione cuiuſdam magiſtri, (erat enim famoſus in diſciplinis, quas dicunt liberales) adiuit illum diſcendi cupiditate. Quippe extrema iam pueritiæ captans, ad eas literas anhelabat. Intrans verò domum, vidit virum ludentem ſubula, crebriſque ſulcantem tractibus neſcio quo notabili modo parietem.

Eſt puer ſanctus impatiens omnis leuitatis.

B Et ſolo viſu offenſus puer ſerius, quòd leuitatem redoleret, reſiliuit ab eo, ac deinceps illum nec videre curauit. Ita cùm eſſet ſtudioſiſſimus literarum, pro honeſto tamen ſpreuit eas virtutis amator. Tali quodam præludio puer præparabatur ad eum, qui ſe manebat in fortiori ætate, conflictum: iamque ipſe aduerſarium prouocabat. Et Malachiæ quidem pueritia ſic erat. Porrò adoleſcentiam ſimili tranſiuit ſimplicitate, & puritate: niſi quod creſcente ætate, creſcebat ſimul illi ſapientia & gratia apud Deum & homines.

Hinc iam, id eſt, ab ineunte adoleſcentia eius, cœpit manifeſtiùs apparere, quid eſſet in homine, & gratia Dei in illo vacua non videri. Videns enim induſtrius adoleſcens, quod in maligno mundus poſitus ſit, & 3.

1\. Ioan. 5.

C cogitans qualem ſpiritum accepiſſet, dicebat intra ſe: Non eſt ſpiritus huius mundi iſte. Quid iſti, & illi? Non eſt ſocietas alteri ad alterum, non plus quam luci ad tenebras. Meus ex Deo eſt, & ſcio quæ in illo donata ſunt mihi. Inde mihi interim adhuc innocentia vitæ, inde incontinentiæ decus, inde iuſtitiæ fames, inde quoque illa eo ſecurior, quo ſecretior. gloria mea eſt teſtimonium conſcientiæ meæ. Nil horum mihi tutum ſub principe mundi. Deindè habeo theſaurum hunc in fictili vaſe. Verendum ne impingat, & frangatur, & effundatur oleum lætitiæ, quod porto. Et quidem non impingere inter ſaxa & ſcopulos diſtortæ & anfractuoſæ viæ & vitæ huius difficillimum. Itáne in momento perdam ſimul omnes, quibus ab initio præuentus ſum, benedictiones dulcedinis? Reſigno illi potius, à quo ſunt, & me pariter. Et ego enim ipſius. Perdo ipſam ad tempus animam meam, ne perdam in æternum. Et quod ſum, & quæ habeo omnia, vbi mihi æquè

Periculoſiſſimum iter vitæ huius inter homines.

ſalua, vti in manu authoris? Quis ita ad ſeruandum ſolicitus, ad retinendum potens, ad reſtituendum fidelis? Seruabit tutò, reſtituet opportunè. Sine retractatione me do ad ſeruiendum illi de donis ſuis. Non poteſt mihi perire ex omnibus, quæ in opus pietatis expendero. Fortè & ſperare plus aliquid licet. Solet reddere cumuſura, quæ dat gratis. Ita eſt. Etiam cumulabit, & multiplicabit in anima mea virtutem. Hæc cogitauit, & fecit, ſciens abſque facto vanas eſſe cogitationes hominum.

Capvt II.

Religioſæ vitæ Tyrocinium.

4 *al. Ardmachæ.* ERat homo in ciuitate Ardmacha †, (ipſa eſt, in qua alitus eſt Malachias) & homo ille ſanctus, & auſteræ admodum vitæ, inexorabilis caſtigator corporis ſui, cellam habens iuxta Eccleſiam. In ea manebat, ieiuniis & obſecrationibus ſeruiens die ac nocte. Ad hunc ſe contulit Malachias, formam vitæ accepturus ab eo, qui viuū ſe tali damnauerat ſepultura. *S. Malachias cuidam viro ſanctiſſ. ſe inſtituendum tradit.* Et vide humilitatem. A primæua ætate in ſancta arte magiſtrum (quod dubium nō eſt) habuerat Deum: & ecce factus eſt denuò diſcipulus hominis, homo mitis & humilis corde. Si neſciebamus, hoc vel ſolo nobis ipſe probauit. Legant hoc, qui docere, quæ non didicêre, conantur, diſcipulos ſibi coaceruātes, qui nunquam diſcipuli extitêre, cæci duces cæcorū. Malachias doctus à Deo, doctorem nihilominus quæſiuit hominem, & quidem cautè & ſapienter. Quid ſimile, quæſo, afferre quibat, in quo æquè daret caperetque experimentum profectus ſui? Si Malachiæ exemplū eis pro minimo eſt, Pauli opus attendant [a]. Nonne Euangelium ſuum, quod non ab homine acceperat, ſed à Chriſto, cum hominibus tamen cenſuit conferendum, ne fortè in vacuum curreret, aut cucurriſſet? Vbi ille ſecurus non eſt, nec ego. Si quis hoc ſcit, viderit, ne non tā ſecuritas ſit, quàm temeritas. Sed hæc alterius tēporis.

a Gal. 2. & 2.

5 Nunc verò ſonuit in ciuitate, quod factum eſt, & commota eſt vniuerſa ad inopinatam nouitatem. Stupebant autem omnes, & virtutem mirabantur, eoque ampliùs, quò minùs vſitatam in gente fera. Videres tunc reuelari ex multorum cordibus cogitationes. *Vitam viuit duriſſimam.* Plerique humano affectu pēſantes factum, plangere & dolere, quòd dilectus omnibus, delicatuſque adoleſcens, duris ſe adeò laboribus mancipâſſet. Alii ſuſpicati leuitatem propter ætatem, diffidere de perſeuerantia, timere de caſu. Nōnulli temeritatem cauſantes, indignari & fremere in eū, quòd ſupra ætatem & vires inconſultè rem arduam fuiſſet aggreſſus. Verùm ille ſine conſilio egit nihil. Nam habuit conſilium à Propheta, qui ait [b]: *Bonum eſt homini, ſi portauerit iugum ab adoleſcentia.* Et addit: *Sedebit ſolitarius, & tacebit, quia leuauit ſe ſupra ſe.* Sedebat ſibi iuuenculus ſenis pedes Imarii, (hoc enim nomen viro) & aut diſcebat obedientiam, aut ſe didiciſſe docebat. Sedebat vt quietus, vt manſuetus, vt humilis. Sedebat, & tacebat, ſciens ſecundum Prophetam [c], *cultum iuſtitiæ eſſe ſilentium*: ſedebat vt perſeuerans, tacebat vt verecundus, niſi quòd ſuo illo ſilentio in Dei auribus loquebatur cum ſancto Dauid [d]: *Adoleſcentulus ſum ego, & contemptus: iuſtificationes tuas non ſum oblitus.* Et ſedebat interim ſolitarius, quia & ſine ſocio, & ſine exemplo. Quis enim ante Malachiam diſtrictiſſimum viri propoſitum vel cogitaret attentare? Nempe mirabile omnibus habebatur, non imitabile. Malachias imitabile perſuaſit, ſedendo duntaxat, & tacendo. Intra paucos dies habuit imitatores nō paucos, prouocatos exemplo ſui. Ita qui primò ſolitarius ſedit, & vnicus patris ſui, fit iam vnus ex multis, fit ex vnigenito primogenitus in multis fratribus. Et vt prior in conuerſione, ita in conuerſatione ſublimior: & qui ante omnes venit, omnium iudicio ſupra omnes emicuit in virtute. Et dignus viſus eſt Epiſcopo pariter & magiſtro, qui ad Diaconi gradum promoueretur. Et coëgerunt eum. *Ordinatur Diaconus.*

b Thren. 3. Ibidem.

c Iſa. 32.

d Pſal. 118.

Capvt III.

Ordinibus initiatus Epiſcopi vices gerit.

HInc iam Leuita Domini publicè ſe ad omne opus pietatis accinxit: plus verò ad eas res, in quibus aliqua iniuria videretur. Denique cura erat ei maxima in ſepeliendis defunctis pauperibus, quòd hoc ſibi non minus humilitatem ſaperet, quàm humanitatem. Nec defuit nouo noſtro Tobiæ rediuiua à muliere tentatio, imò à ſerpente per mulierem. Germana eius indignitatem (vt ſibi videbatur) officii exhorrens: Quid facis (inquit) ô inſane? Dimitte mortuos ſepelire mortuos ſuos. *Studium eius ſepeliendi mortuos.* Et hoc illi quotidiè exprobrans ingerebat. Sed reſpondebatur mulieri ſtultæ iuxta ſtultitiam ſuam: Miſera, tu eloquii caſti vocem tenes, ſed virtutem ignoras. Ità miniſterium, ad quod coactus acceſſerat, deuotus tenuit, indefeſſus exercuit. Vnde & cenſuerunt etiam ſacerdotale officium imponendum illi. Et factum eſt ita. Erat autem, cum ſacerdos ordinatus eſt, annos natus quaſi viginti quinque. *Initiatur ſacerdotio.* In qua eius vtraque ordinatione, ſi quid præter canonum formam proceſſiſſe videtur, vt verè videtur, (ſiquidem infra viceſimumquintum annū Leuiticum miniſterium, infra triceſimum adeptus eſt ſacerdotii dignitatem) donandum ſanè tum zelo ordinatoris, tum meritis ordinati. *v. Notat.* Ego verò iſtud nec in ſāncto redarguendum, nec vſurpandum conſulo ei, qui ſanctus non fuerit. Nec contentus Epiſcopus, etiam vices ſuas commiſit ei, ſeminare ſemen ſanctum in gente non ſancta: & dare rudi populo & ſine lege viuenti, legem vitæ & diſciplinæ. *Epiſcopus mandat ei vices ſuas.* Suſcepit ille mandatum in omni alacritate, ſicut erat ſpiritu feruens: nec talentis incubans, ſed inhians lucris. Et ecce linguæ ſarculo cœpit euellere, deſtruere, diſſipare, de die in diem factitans praua in directa, & aſpera in vias planas. Exultabat vt gigas ad diſcurrendum vbique. Diceres ignem vrentem in conſumendo criminum vepres. Diceres ſecurim, vel aſciam in deiiciendo plantationes malas extirpare barbaricos ritus, plantare Eccleſiaſticos. *Vide quàm ſtrenuè ſe geſſerit in hoc officio.* Veternoſas omnes (neque enim paucæ inueniebantur) abolebat ſuperſtitiones, ſeu quaſlibet, vbicunque deprehendiſſet, malignitates, immiſſas per angelos malos.

7 Denique quicquid incompoſitum, quicquid indecorum, quicquid diſtortum obuium habuiſſet, non parcebat oculus eius: ſed velut grando groſſos è ficubus, & ſicut puluerem ventus à facie terræ; ſic coram facie ſua eiuſmodi nitebatur totum pro viribus exturbare, et delere de populo ſuo. Et pro his omnibus tradebat iura cœleſtia optimus legiſlator. Leges dabat plenas iuſtitiæ, plenas modeſtiæ & honeſtii: ſed & Apoſtolicas ſanctiones, ac decreta ſanctorum Patrum, præcipuoque conſuetudines ſanctæ Romanæ Eccleſiæ, in cunctis Eccleſiis ſtatuebat. *Conſuetudines ſeu ritus Rom. Eccl. introducit. v. Inſ. n. 17.* Hinc eſt, quod hodie in illis ad horas canonicas cantatur & pſallitur, iuxta morem vniuerſæ terræ. Nam minimè id ante fiebat, ne in ciuitate quidem. Ipſe verò in adoleſcentia cantum didicerat: & in ſuo cœnobio mox cantari fecit: cum necdum in ciuitate, ſeu in Epiſcopatu vniuerſo cantare ſcirent, vel vellent. Deinde vſum ſaluberrimum confeſſionis, ſacramentum confirmationis, contractum coniugiorum, quæ omnia aut ignorabant, aut negligebant, Malachias de nouo inſtituit. Et de his iſta pro exemplo ſufficiant. Nam & per totum hiſtoriæ textum, breuitatis ſtudio plurima prætermittimus.

Capvt IV.

Malcho Epiſcopo plenius inſtituendus adhæret.

8 CVm eſſet illi ſtudium & zelus maximus circa cultum diuinorum, & venerationem ſacramentorum: ne fortè de his aliquid conſtitueret, vel doceret ſecus, quàm ritus haberet vniuerſalis Eccleſiæ; ſubiit animum adire Epiſcopum Malchum †, qui ſe plenius de omnibus informaret. *† al. Malchum.* Hic erat ſenex plenus dierum & virtutum: & ſapientia Dei erat in illo. Natione quidem Hybernus, ſed in Anglia conuerſatus fuerat in ha-

bitu & propoſito monachali in Vintonienſi monaſterio. De quo aſſumptus eſt in Epiſcopum in Leſmor ciuitatem Mumoniæ: & ipſa nobilior inter cæteras regni illius. Ibi tanta ei deſuper collata eſt gratia, vt non modo vita & doctrina, ſed & ſignis clareret. Quorum duo pono exempli cauſa: vt omnibus innoteſcat, qualem in ſcientia ſanctorum Malachias habuerit præceptorem.

Malchi Epiſcopi duo miracula.

Puerum mente captum ex his, quos lunaticos vocant, inter confirmandum ſacra vnctione ſanauit. Hoc ita notum certumque fuit, vt illum mox conſtitueret oſtiarium domus ſuæ: vixeritque idem puer incolumis in eo officio vſque ad virilem ætatem. Surdo auditum reſtituit: in quo idem mirabile quiddam confeſſus eſt: quòd cum ſanctus vtrique auriculæ hinc inde digitos immiſiſſet, duos quaſi porcellos ex ipſis exire ſenſerit. Pro his, atque huiuſmodi fama crebreſcente, nomen grande adeptus eſt: ita vt ad eum Scoti, Hybernique confluerent, & tanquam vnus omnium pater ab omnibus coleretur.

S. Malachias adhæret Malcho Epiſcopo.

Ad hunc ergo Malachias, accepta benedictione patris Imarii, & ab Epiſcopo miſſus, cum proſperè peruenìſſet, benignè à ſene ſuſceptus eſt. Qui annos aliquot cum eo manſit, vt per hanc temporis moram hauriret plenius de pectore veterano, ſciens ſcriptum, *Quia in antiquis eſt ſapientia.*

Iob 12.

Sed nec hoc quoque ad cauſam defuiſſe reor, quod magnus ille prouiſor vniuerſorum, voluit ſeruum ſuum Malachiã in loco tam celebri notum fieri omnibus, qui erat omnibus profuturus. Nec enim poterat non eſſe gratus, quibus notus fuiſſet. Deniq; vnum interim accidit, per quod ex aliqua parte, quod notum Deo erat in illo, manifeſtum fecit hominibus.

9.

Rex Mumoniæ pellitur à fratre ſuo.

Inter Regem Mumoniæ (quæ eſt Hyberniæ pars Auſtralis) & germanum eius orta ſimultate, & fratre facto ſuperiori, Rex pulſus regno, confugit ad Epiſcopum Malchum. Non tamen, vt ope illius regnum reciperaret: ſed magis princeps deuotus dedit locum iræ, & neceſſitatem in virtutem conuertit, priuatam eligens ducere vitam. Cumque Epiſcopus Regem ſuſcipere debito honore pararet, abnuit ille, ſe malle inquiens tanquam vnum ex illis eſſe pauperibus fratribus, qui illi adhærerent: regium faſtum deponere, & communi paupertate fore contentum, expectare potius Domini voluntatem, quàm per vim recipere regnum: nec velle pro ſuo honore terreno ſanguinem humanum effundere, qui contra ſe clamet ad Deum de terra.

Exemplum pii Regis.

Quo audito, exultat Epiſcopus: & admiratus deuotionem, ſatisfacit voto. Quid plura? Traditur Regi paupercula domus ad habitandum, & Malachias in magiſtrum, ad victum panis cum ſale & aqua. Porrò ad delicias ſufficiebat Regi, Malachiæ præſentia, vita atque doctrina: ita vt diceret ei: *Quam dulcia faucibus meis eloquia tua, ſuper mel ori meo.*

Nota victum Regis huius.

Pſal. 118. n

Ad hæc per ſingulas noctes lachrymis ſuis ſtratum ſuum rigabat: ſed & quotidiano aquæ frigidæ balneo male calentem extinguebat in carne libidinem. Et orans Rex, cum Rege dicebat: *Vide humilitatem meam & laborem meum, & dimitte vniuerſa delicta mea.*

Pſal. 24. d

Et non amouit Deus orationem eius, & miſericordiam ſuam ab eo. Et exaudita eſt oratio eius: etſi ſecus, quam intenderet ipſe. Nam is quidem ſolicitus erat pro anima ſua: ſed vindex innocentiæ Deus, hominibus oſtendere volens, quoniam ſunt reliquiæ homini pacifico, parabat interim facere iudicium iniuriam patienti, quod ille penitus non ſperabat. Et ſuſcitauit Deus ſpiritum vicini Regis: (neque enim vnum eſt Hyberniæ regnum, ſed diuiſa in plura.) Hic itaque videns quæ facta ſunt, repletus eſt zelo: & hinc quidem indignans prædonum libertati, & inſolentiæ ſuperborum, indè verò miſerans regni deſolationem, & Regis deiectionem, deſcendit ad cellulam pauperis: ſuadet reditum, ſed non perſuadet. Inſtat tamen, ſpondet operã, de effectu non diffidere monet, Deum affuturum promittit, cui nõ poterunt reſiſtere omnes aduerſarii eius. Proponit etiam oppreſſionem pauperum, patriæ vaſtationem, & non proficit.

Cæterùm accedente mandato Epiſcopi, & Malachiæ conſilio, de quibus ille pendebat totus, vix tandem acquieſcit. Sequitur Rex Regem, & iuxta verbum Regis, ſicut fuerat voluntas in cælo, tota facilitate pulſis prædonibus, reducitur homo in ſua cum exultatione ſuorũ, regnoque reſtitutus ſuo.

Rex pius in regnum reſtituitur.

Dilexit extunc Rex ille, & ſemper reueritus eſt Malachiam: eòque propenſius, quo plenius in ſancto viro digna veneratione & amore compererat. Cuius enim tantam meruit in ſua aduerſitate familiaritatem, ſanctitatem ignorare non potuit. Propterea magis in ſua proſperitate perpetuis illum amicitiis, deuotiſque colebat obſequiis, & libenter audiebat eum, & audito eo, multa faciebat. Et de his ſatis. Verũtamen non fortuitu factum reor, quod ita iam tunc magnificauit eum Dominus in conſpectu Regum: ſed quia vas electionis ſibi erat ille, portaturus nomen ſuum coram Regibus & principibus.

Capvt V.

Sorori defunctæ ſacrificii oblatione ſuccurrit.

Mortua eſt interim ſoror eius illa, quam præfati ſumus. Nec prætereundæ viſiones, quas vidit de ea. Huius ſiquidem ſanctus carnalem exhorruerat vitã, & tanto zelo, vt ſe deuouens non viſurum eam in carne viuentem. At illa carne ſoluta, ſolutum eſt votum: & cœpit videre in ſpiritu, quam in corpore noluit. 11.

Quadam nocte audiuit per ſomnium vocem ſibi dicentis, ſororem eius ſtare foras in atrio, & ecce per totos triginta dies nihil guſtâſſe. Qui euigilans, citò intellexit, cuius eſcæ inedia marceret. Et diligenter diſcuſſo numero dierum, quem audierat, ipſum eſſe reperit, ex quo pro ea panem de cælo viuum non obtuliſſet.

Sororis defunctæ ſtatũ in ſomnis cognoſcit.

Tum ille, qui ſororis non animam oderat, ſed peccatum, beneficentiam, quam intermiſerat, ruſum adoritur. Neque id fruſtrà. Non multò pòſt viſa eſt illi perueniſſe ad limen Eccleſiæ, necdùm tamen poſſe intrare: apparere etiam in veſte pulla. Cumque ille perſeueraret, curans ne qua die ſolita ſtipe fruſtraretur: ſecundò vidit eam in veſte ſubcandida, admiſſam quidem intra Eccleſiam, ſed altare contingere non permiſſam. Tertiò tandem viſa eſt aggregari cœtui candidatorum, & in veſte candida.

Obſerua quid conferant defunctis orationes & ſacrificia.

Vides lector, quantum valeat deprecatio iuſti aſſidua? Verè regnum cælorum vim patitur: & violenti rapiunt illud. Nonne tibi videtur Malachiæ oratio vicem quodãmodò effractoris exhibuiſſe cæleſtibus portis, quãdo peccatrix mulier fraternis obtinuit armis, quod ſuis meritis negabatur? Hanc vim, Ieſu bone, tu qui pateris, facis, validus & pius ad ſaluandum, faciens miſericordiam, & potentiam in brachio tuo & in ſacramento tuo ſeruans factis, qui in terra ſunt, vſque in conſummationem ſeculi. Hoc planè ſacramentum potens peccata conſumeret, debellare obuias poteſtates, inferre cælis reuertentes de terra.

Nota Euchariſtiæ vim.

Capvt VI.

Monaſterium Benchorenſe deſolatum, reſtaurat.

Et Dominus quidem in regione Leſmorenſi ſic præparabat dilectum ſuum Malachiam ad gloriam nominis ſui. 12.

Verùm qui miſerant eum, minimè iam ferentes abſentiam eius, miſſis epiſtolis reuocant illum. Quo reddito ſuis, & quidem inſtructiore de omnibus, quæ oportebat: en opus à Deo paratum, & ſeruatum Malachiæ. Vir diues & potens, qui locum Benchor, & poſſeſſiones eius tenebat, inſpiratus à Deo, confeſtim in manu eius ſua ſomnia dedit, & ſe quoque. Et is auunculus eius. Sed Malachiæ ſpiritus, quàm carnis, propinquitas pluris fuit. Ipſum quoque locum Benchor, de quo cognominabatur, tradidit ei princeps, vt ædificaret ibi monaſterium, vel potius reædificaret.

Benchor inſigne monaſterium inſtauratur.

Nempe nobiliſſimum extiterat antè ſub primo patre Congello, multa millia monachorum generans, multorum monaſteriorum caput. Locus verò ſanctus fœcunduſque ſan-

Luanus monachus 100 monaſteria condidit.

ctorum, copioſiſſimè fructificans Deo, ita vt vnus ex filiis ſanctæ illius congregationis, nomine Luanus, centum ſolus monaſteriorum fundator extitiſſe feratur. Quod idcircò dixerim, vt ex hoc vno conijciat lector, quàm ingens fuerit reliqua multitudo. Denique ita Hyberniam, Scotiamque repleuerunt genimina eius, vt ea potiſſimum tempora Dauidici illi verſiculi præcinuiſſe videantur: *Viſitaſti terram, & inebriaſti eam, multiplicaſti locupletare eam. Flumen Dei repletum eſt aquis, paraſti cibum illorum, quoniam ita eſt præparatio eius. Riuos eius inebrians, multiplica genimina eius: in ſtillicidiis eius lætabitur germinans.* Et in hunc modum cætera, quæ ſequuntur. Nec modò in præfatas, ſed in exteras etiam regiones, quaſi inundatione facta, illa ſe ſanctorum examina effuderunt. E quibus ad has noſtras Gallicanas partes ſanctus Columbanus aſcendens, Luxouienſe conſtruxit monaſterium, factus ibi in gentem magnam. Aiunt tam magnum fuiſſe, vt ſuccedentibus ſibi viciſſim choris, continuarentur ſolennia diuinorum, ita vt ne momentum quidem diei aut noctis vacaret à laudibus.

Pſal. 64. a

S. Columbanus & eius monaſterium Luxouienſe.

13. Hæc de antiqua dicta ſint Benchorenſis monaſterii gloria. Hoc olim deſtructum à piratis, ob inſigne dignitatis antiquæ Malachias, velut quemdam replantaturus paradiſum, amplexus eſt, & quia multa corpora ſanctorum dormirent ibi. Nam vt taceam illa; quæ in pace ſepulta ſunt, ferunt nongentos ſimul vna die à piratis occiſos. Erat quidem ingens loci illius poſſeſſio, ſed Malachias ſolo contentus loco ſancto, totas poſſeſſiones & terras alteri ceſſit. Siquidem à tempore, quo deſtructum eſt monaſterium, non defuit, qui illud teneret cum poſſeſſionibus ſuis. Nam & conſtituebantur per electionem etiam, & Abbates appellabantur, ſeruantes nomine, & ſi non re, quod olim extiterat. Cumque ſuaderent multi non alienare poſſeſſiones, ſed totum ſimul retinere ſibi, non acquieuit paupertatis amator, ſed fecit eligi iuxta morem, qui eas teneret, loco (vt prædiximus) retento ſibi, & ſuis. Et fortaſſis conſultiùs, vt poſt apparuit, integrum retinuiſſet, ſi non magis ſuæ proſpexiſſet humilitati, quàm paci.

900. monachi vno die occiſi à piratis.

Nota mirum & rarum paupertatis amatorem in viro religioſo.

14. Itaque ex mandato patris Imarii aſſumptis ſecum decem circiter fratribus, veniens ad locum, cœpit ædificare. Vbi quadam die cùm in ſecuri ipſe ſecaret, caſu ex operantibus vnus, illo vibrante in altum ſecurim, locú incautè occupauit, quò ictus deſtinabatur: & cecidit ſuper ſpinam dorſi eius, tanto vtique impetu, quanto ille conatu impingere valuit. Corruit ille: accurrêre omnes, putantes aut percuſſum, aut mortuum. Et tunica quidem ſciſſa à ſummo vſque deorſum, homo verò illæſus inuentus eſt, tam modicè & ſummatim perſtricta cute, vt vix in ſuperficie veſtigium appareret. Stabat homo incolumis, quem ſecuris proſtrauerat, intuentibus & ſtupentibus, qui circunſtabant. Vnde & facti alacriores, promptiores exinde ad opus inuenti ſunt. Et hoc initium ſignorum Malachiæ. Porrò oratorium intra paucos dies conſummatum eſt, de lignis quidem læuigatis, ſed aptè firmiterque contextú, opus Scoticum, pulchrum ſatis. Et exinde ſeruitur Deo in eo, ſicut in diebus antiquis, ſimili quidem deuotione, etſi non pari numero. Præfuit Malachias loco illi tempore aliquanto, patre Imario ita conſtituente: ipſe rector, ipſe regula fratrum. Legebant in vita eius, quomodo conuerſarentur, & ipſe ante illos præibat in iuſtitia & ſanctitate coram Deo: niſi quod præter inſtituta communia, multa ſingulariter faciebat, in quibus potius præibat omnes, & aliorum nemo illum poterat ad tam ardua ſequi. Eo tempore, & eo loci quidam infirmabatur. Cui aſſiſtens diabolus, & apertè loquens, ſuggerebat, ne vnquam crederet monitis Malachiæ: ſed ſi intraret ad ſe, cultello eum peteret, & occideret. Quo cognito, qui illi miniſtrabant, ipſo infirmo prodente verbú profecti ſunt ad Malachiam, præmunientes. At ille ſolita arma orationis arripiens, impauidus hoſtem aggreſſus, & infirmitatem fugat, & dæmonem. Erat autem nomen viro Malchus. Frater eſt iſte ſecundùm carnem Chriſtiani noſtri Mellifontis Abbatis. Ambo enim ſuperſtites adhuc ſunt, ſibi in ſpiritu modò germaniores. Nam ille, vt liberatus eſt, continuò non ingratus, loco eodem conuerſus ad Dominum, habitum ſimul animumque mutauit. Et cognouêre fratres malignum inuidere bonis eorum, & ædificati ſunt, facti de reliquo cautiores.

Inſigne miraculum.

Malachias præeſt monaſterio Benchorenſi.

Dæmon ei perimendum ſtruit inſidias.

Capvt VII.

Dyſenteriâ laborantem curat.

15. Clericum nomine Michaëlem, dyſenteria laborantem, & deſperatè, mittens ei aliquid de menſa ſua, eodem loco ſanauit. Secundò eundem ipſum grauiſſima infirmitate correptum, & corpore pariter curauit, & mente. Illicò enim adhæſit Deo, & Malachiæ ſeruo eius, timens ne deterius aliquid ſibi contingeret, ſi denuò ingratus tanto inueniretur & beneficio, & miraculo. Et nunc, vt audiuimus, præeſt cuidam monaſterio ſito in partibus Scotiæ: & hoc nouiſſimum omnium, quæ ille fundauit. Pro huiuſmodi augeſcebat in dies & opinio, & congregatio Malachiæ; & grande erat nomen intus & foris, non tamen re grandius. Nempe ibi demorabatur etiam factus Epiſcopus, quòd locus eſſet vicinus ciuitati.

S. Malachias curat dyſenteriam.

CAPVT VIII.

Epiſcopatum Connerethenſem licet inuitus ſuſcipit.

16. Vacabat tunc temporis epiſcopalis ſedes, & iamdiù vacârat, Malachia nolente aſſentire. Siquidem ipſum elegerant. Perſiſtentibus tamen illis, tandem aliquando ceſſit, accedente ad vim faciendam mandato magiſtri ſui, necnon & Metropolitani. Triceſimo fermè ætatis ſuæ anno, Malachias conſecratus Epiſcopus introducitur Connereth: hoc enim nomen ciuitatis. Cùm autem cœpiſſet pro officio ſuo agere, tunc intellexit homo Dei, non ad homines ſe, ſed ad beſtias, deſtinatum. Nuſquam adhuc tales expertus fuerat in quantacunque barbarie. Nuſquam repererat ſic proteruos ad mores, ſic ferales ad ritus, ſic ad fidem impios, ad leges barbaros, ceruicoſos ad diſciplinam, ſpurcos ad vitam, Chriſtiani nomine, re paganí. Non decimas, non primitias dare, non legitima inire coniugia, non facere confeſſiones, pœnitentias nec qui peteret, nec qui daret, penitùs inueniri. Miniſtri altaris pauci admodùm erant. Sed enim quid opus pluribus, vbi ipſa paucitas inter laicos propemodum otioſa vacaret? Non erat, quod de ſuis fructificarent officiis in populo nequam. Nec enim in Eccleſiis aut prædicantis vox, aut cantantis audiebatur. Quid faceret athleta Domini? Aut cedendum turpiter, aut periculosè certandum. Sed qui ſe paſtorem, & non mercenarium agnoſcebat, elegit ſtare, quam fugere: paratus & animam ſuam dare pro ouibus, ſi oporteret. Et quanquam omnes lupi, & oues nullæ, ſtetit in medio luporum paſtor intrepidus, omnimodis argumentoſus, quomodo faceret oues de lupis. Monere communiter: ſecretò arguere: flere per ſingulos: nunc aſperè, nunc leniter conuenire, prout cuique expedire videbat. In quibus per hæc minus profeciſſet, cor contritum & humiliatum offerebat pro eis. Quoties noctes totas peruigiles duxit, extendens manus in oratione? Et cùm venire ad Eccleſiam nollent, per vicos & plateas occurrebat inuitis: & circumiens ciuitatem, perquirebat anhelus, quem Chriſto acquireret.

Creatur Epiſcopus Connerethenſis.

Verum ſe declarat paſtorem inter ſubditos peſſimos.

17. Sed & forinſeca & oppida nihilominus ſæpiùs percurrebat; cum ſancto illo comitatu diſcipulorum ſuorum, qui nunquam deerant lateri eius. Ibat, & erogabat vel ingratis cœleſtis tritici menſuram. Nec vehebatur equo, ſed pedes ibat, & in hoc virum ſe Apoſtolicum probans. Ieſu bone, quanta paſſus eſt pro nomine tuo bellator tuus à filiis ſceleratis? quanta ſuſtinuit ab hiſipſis, quibus, & pro quibus loquebatur bona tibi? Quis dignè exprimat, in quantis vexatus, quibus affectus ſit contumeliis, quibus iniuriis laceſſitus, quoties laſſatus inedia, quoties afflictus in frigore & nuditate? Attamen cum his, qui oderunt pacem, erat

pacificus, inſtans nihilominus opportunè importunè. Blaſphematus, obſecrabat: iniuriatus, opponebat ſcutum patientiæ, & vincebat in bono malum. Quidni viciſſet? Perſeuerauit pulſans, & ſecundùm promiſſionem [a], tandem aliquando pulſanti apertum eſt. Quomodo poterat non ſequi, quod Veritas prænunciauerat ſecuturum? Dextera Domini fecit virtutem, quia os Domini locutum eſt veritatem. Ceſſit durities, quieuit barbaries: & domus exaſperans, paulatim leniri cœpit, paulatim correptionem admittere, recipere diſciplinam. Fiunt de medio barbaricæ leges, Romanæ introducuntur. Recipiuntur vbique Eccleſiaſticæ conſuetudines, contrariæ reiiciuntur. Reædificantur baſilicæ, ordinatur clerus in illis: ſacramentorum ritè ſolennia celebrantur. Confeſſiones fiunt, ad Eccleſiam conueniunt plebes, concubinatus honeſtat celebritas nuptiarum. Poſtremò ſic mutata in melius omnia, vt hodie illi genti conueniat, quod Dominus per Prophetam dicit [b]: *Qui ante non populus meus, nunc populus meus.*

a Luc. 11.

Romanas leges & Eccleſiaſticas conſuetudines apud illas introducit.

b Oſee 2.

CAPVT IX.

Monaſterium Ibracenſe conſtruit.

18. COntigit poſt annos aliquot deſtrui ciuitatem à Rege Aquilonaris partis Hyberniæ: quia ab Aquilone panditur omne malum [c]. Et fortè malum illud benè vtentibus bonum fuit. Quis ſcit enim, ſi tali flagello Deus delere voluit mala antiqua populi ſui? Huiuſmodi Malachias neceſſitate compulſus, & ipſe exiit cum turba diſcipulorum ſuorum. Nec ocioſus exitus eius. Hac occaſione monaſterium Ibracenſe conſtructum eſt, eunte illò Malachia cum ſuis numero centum viginti fratribus. Ibi occurrit ei Cormacus Rex. Ipſe eſt, qui olim regno pulſus, ſub cura Malachiæ de miſericordia Dei conſolationem accepit. Et locus ille ſitus in regno eius. Gauiſus eſt Rex viſo Malachia, ſe & omnia ſua exponens ei, & his, qui cum eo erant: vtpotè non ingratus, nec immemor beneficii. Adducta incontinenti animalia multa ad vſus fratrum: multa inſuper in auro & argento ad ſumptus ædificiorum pro regia liberalitate collata. Ipſe quoque erat intrans & exiens cum eis ſedulus & officioſus habitu quidem Rex, ſed animo diſcipulus Malachiæ. Et benedixit loco illi Dominus propter Malachiam. Et in breui factus eſt magnus rebus, poſſeſſionibus & perſonis. Vbi velut de nouo inchoans, legem & diſciplinam, quam aliis imponebat, magis ipſe portabat Epiſcopus & magiſter. Ipſe in ordine vicis ſuæ, coquinæ miniſterio inſeruiebat: ipſe fratribus, cùm recumberent, miniſtrabat. Inter ſuccedentes inuicem fratres ad cantandum, legendumve in Eccleſia, non ſe prætereiri patiebatur, ſtrenuè implens & ipſe officium loco ſuo, tanquam vnus ex illis. Sanctæ paupertatis non modò participem, ſed & principem ſe exhibebat, ipſius præcipuè ſuper omnes abundantius æmulator exiſtens.

c Iere. 1.

Vide Regis egregiam inſignem pietatem & gratitudinē.

Humilitas S. Malachiæ.

CAPVT X.

Fit Archiepiſcopus ſeu Primas Hyberniæ.

19. DVm hæc ita aguntur, contingit infirmari Archiepiſcopum Celſum: Et ipſe eſt, qui Malachiam in Diaconum, Presbyterum, Epiſcopumque ordinauit. Et cognoſcens quia moreretur, fecit quaſi teſtamentum: quatenus Malachias deberet ſuccedere ſibi, quod nullus alius videretur dignior, qui epiſcoparetur in ſede prima. Hoc præſentibus indixit, hoc mandauit abſentibus, hoc ſpecialiter ambobus Mumoniæ Regibus, & maioribus terræ ſancti Patricii authoritate præcepit. Cuius reuerentia & honore, tanquam Apoſtoli illius gentis, qui totam patriam conuertiſſet ad fidem, ſedes illa, in qua & viuens præfuit, & mortuus requieſcit, in tanta ab initio cunctis veneratione habetur; vt non modò Epiſcopi, & ſacerdotes, & qui de clero ſunt, ſed etiam Regum ac Principum vniuerſitas ſubiecta ſit Metropolitano in omni obedientia, & vnus ipſe omnibus præſit. Verum mos peſſimus inoleuerat quorundam diabolica ambitione potentum, ſedem ſanctam obtentum iri hæreditaria ſucceſſione. Nec enim patiebantur epiſcopari, niſi qui eſſent de tribu & familia ſua. Nec parum proceſſerat execranda ſucceſſio, decurſis iam in hac malitia quaſi generationibus quindecim. Et eouſque firmauerat ſibi ius prauum, immò omni morte puniendam iniuriam, generatio mala & adultera, vt etſi interdum defeciſſent clerici de ſanguine illo, ſed Epiſcopi nunquam. Denique iam octo extiterant ante Celſum viri vxorati, & abſque ordinibus, literati tamen. Inde tota illa per vniuerſam Hyberniam, de qua ſuperius diximus, diſſolutio Eccleſiaſticæ diſciplinæ, cenſuræ eneruatio, religionis euacuatio. Inde illa vbique pro manſuetudine Chriſtiana, ſæua ſubintroducta barbaries, immò paganiſmus quidam inductus ſub nomine Chriſtiano. Nam quod inauditum eſt ab ipſo Chriſtianitatis initio, ſine ordine, ſine ratione mutabantur & multiplicabantur Epiſcopi pro libitu Metropolitani, ita vt vnus Epiſcopatus vno non eſſet contentus, ſed ſingulæ penè Eccleſiæ ſingulos haberent Epiſcopos. Nec mirum. Nam quomodò tam morbidi capitis membra valerent?

Celſus Archiepiſcopus rogat ſibi ſubſtitui S. Malachiam in Epiſcopatu.

Nota de authoritate Archiepiſcopi Hyberniæ.

Barbaries & miſera facies Hyberniæ. Idque à malis Epiſcopis.

20. Pro his Celſus, atque huiuſmodi malis populi ſui vehementer dolens, (erat enim vir bonus & timoratus) curauit omnimodò habere ſibi ſucceſſorem Malachiam: quod per ipſum confideret poſſe explantari malè radicatam ſucceſſionem: qui charus eſſet omnibus, & quem omnes æmularentur, & Dominus erat cum eo. Nec fruſtratus eſt à ſpe ſua. Nam illo mortuo, ſubſtitutus eſt Malachias, non tamen mox, neque id facilè. Ecce enim de ſemine nequam, qui occupet locum, Mauritius nomine. Is per quinquennium, fretus potentia ſeculari, incubauit Eccleſiæ, non Epiſcopus, ſed Tyrannus. Nam vota piorum magis in Malachiam conuenerant. Denique ſuadebant eum ſubire onus iuxta conſtitutionem Celſi: ſed ille, qui omne ſublime haud ſecus quam ſuum præcipitium declinabat, bonam ſibi videbatur nactus occaſionem excuſandi, quòd per id temporis intrusus eius pacificus eſſe non poſſet. Inſtabant tam ſancto operi, & ſolicitabant omnes: duo potiſſimum Epiſcopi Malchus & Gillebertus. Quorum prior, ipſe eſt ſenior Leſmorenſis, de quo ſupra mentio facta eſt †: alter, quem aiunt primâ functum legatione Apoſtolicæ Sedis per vniuerſam Hyberniam. Qui triennio iam decurſo in hac præſumptione Mauricii, & Malachiæ diſſimulatione, non ferentes vltra Eccleſiæ adulterium, dedecus Chriſti, conuocatis Epiſcopis & principibus terræ, vno ſpiritu adeunt Malachiam, parati vim facere. At ille renuere primùm: prætendere ſiquidem difficultatem rei, nobilis illius proſapiæ multitudinem, fortitudinem, ambitionem: multum eſſe ad ſe pauperculum opponere, ſed tot, tantis, talibus, taliter radicatis: qui iam annos fermè ducentos, quaſi hæreditate poſſediſſent ſanctuarium Dei, & nunc quoque id præoccupaſſent: non poſſe illos extirpari, nec cum mortibus hominum quidem: ſua non intereſſe, fundi humanum ſanguinem occaſione ſui: poſtremò iunctum ſe ſponſæ alteri, quam dimittere non liceret.

Mauricius inuaſor Archiepiſcopatus.

S. Malachias Archiepiſcopi ſedem recuſat.

† cap. 4.

Coactus à principibus & Epiſcopis prouinciæ acceptat.

21. Verùm illis econtrariò inſtantibus, & clamantibus, quia à Domino ſermo egreſſus eſt: ſed & tota authoritate iubentibus ſubire onus, atque intentantibus anathema: Ad mortem, inquit, ducitis me: ſed obedio ſpe martyrii, hac tamen conditione, vt ſi iuxta fidem veſtram in melius cedat, & vendicet ſibi Deus ſuam hæreditatem à diripientibus eam, tunc demùm omnibus conſummatis, & Eccleſia pacem habente, liceat redire ad priorem ſponſam meam, & amicam, de qua rapior: paupertatem: & pro me illic alium ſubſtituere, qui tunc fortè repertus idoneus fuerit. Nota lector virtutem viri, & animi puritatem, nec honorem ſcilicet affectantis, nec formidantis mortem pro Chriſti nomine. Quid hoc animo purius, quidve fortius, vt ſe exponens periculo & labori, alteri fructum cedat, ipſam in loco principatus ſecuritatem & pacem? Facit

Vide inſignem beati viri virtutem & animi puritatem.

hoc, cum liberum ſibi ex pacto retinet reditum ad paupertatem, pace & libertate Eccleſiæ reſtituta. Spondentibus illis, demum acquieuit voluntati eorum, vel potiùs Dei: à quo ſibi iam olim præoſtenſum recordabatur, quod de ſe modò dolebat fieri. Nempe iam ægrotante Celſo, apparuit Malachiæ, & quidem longè poſito & neſcienti, mulier proceræ ſtaturę, & reuerendi vultûs. Percontanti quænam eſſet, reſponſum eſt eſſe vxorem Celſi. Quæ tradens ei virgam paſtoralem, quam manu tenebat, diſparuit. Paucis decurſis diebus, Celſus moriens miſit baculum ſuum Malachiæ, tanquam ſibi ſucceſſuro: quem vt vidit, agnouit ipſum eſſe, quem viderat. Huius præcipuè recordatio viſionis terruit Malachiam: ne, ſi quod diu ſatis diſſimulârat, vltra renueret, diuinæ iam videretur reſiſtere voluntati. Veruntamen ciuitatem non intrauit: quamdiu ille incubator vixit: ne hac occaſione contingeret mori quenquam ex his, quibus vitâ magis miniſtraturus veniebat. Ita per biennium (nam id têporis ſuperuixit ille) agens extra vrbem, ſtrenuè in vniuerſa prouincia opus Epiſcopale exercuit.

Vigo Malachiæ.

A tifex & metropolitanus totius Hyberniæ. Rege verò cæteriſque, qui introduxerant eum, ad propria remeantibus, ipſe remanet in manu Dei: & remanent illi foris pugnæ, intus timores. Nam ecce viperea ſoboles ſtridens & vociferans ſe exhæredari, tota ſe intus & foris ſuſcitat aduerſus Dominum & aduerſus Chriſtum eius. Porrò Nigellus videns ſibi imminere fugam, tulit ſecum inſignia quædam Sedis illius, textum ſcilicet Euangeliorum, qui fuit beati Patritii, baculumque auro tectum, & gemmis precioſiſſimis adornatum, quem nominant baculum Ieſu: eò quod ipſe Dominus (vt fert opinio) eum ſuis manibus tenuerit, atque formauerit. Et hæc ſummæ dignitatis & venerationis in gente illa. Nempe notiſſima ſunt celeberrimaque in populis, atque in ea reuerentia apud omnes, vt qui illa habere viſus fuerit, ipſum habeat Epiſcopum populus ſtultus & inſipiens. Ibat homo gyrouagus, & alter ſatanas circuibat terram, & perambulabat eam, inſignia ſacra circunferens. Quæ vbique oſtentans, vbique eorum gratia receptabatur, concilians ſibi per hæc animos omnium, & à Malachia, quoſque potuiſſet, auertens.

totius Hyberniæ metropolitanus introducitur.

Nigellus fugiens ſpoliat ſedem rebus pretioſis.

Capvt XI.

Inſidias euadit incolumis, auctoribus malè perditis

22\. ILlo igitur celeri morte facto de medio, ruſſum Nigellus quidam, immò verò nigerrimus, ſedem præripuit. Et in hoc animæ ſuæ Mauricius adhuc viuens prouiderat, vt hûc haberet hæredem: in quo qui damnandus exibat, operibus adiicere damnationis perſiſteret. Erat enim & ipſe ex damnata progenie cognatus Mauricii. Cæterùm Rex, & Epiſcopi, & fideles terræ nihilominus conuenerunt, vt introducerent Malachiam. Et ecce cõſilium malignantium ex aduerſo. Quidam de filiis Belial promptus ad malitiam, potens in iniquitate, ſciens locũ, vbi pariter conuenire decreuiſſent, malis aggregatis, ſibi, latenter vicinum occupat collem eminentem è regione: vnde illis tractantibus alia, repentino impetu ſuper incautos irruerent, & interficerent innocentes. Conduxerant enim etiam Regem cum Epiſcopo trucidare, vt non eſſet, qui vindicaret ſanguinem iuſtum. Res innotuit Malachiæ, & intrans Eccleſiam (erat enim propè) eleuatis manibus orauit ad Dominum. Et ecce nubes & caligo, ſed & tenebroſa aqua in nubibus aëris diem verterunt in noctem. Fulgura quoque & tonitrua & horribiles ſpiritus procellarum, diem vltimum minitantur, vicinamque elementa intentant omnibus mortem.

Nigellus quidam Archiepiſcopatũ iure hereditario ſibi vendicat.

Inſidiatores Malachiæ fulmine & tempeſtate deleti.

23\. Et vt ſcias lector, quod oratio Malachiæ concuſſerit elementa; ſolos intercepit tempeſtas, qui quærebant animam eius: ſolos turbo tenebroſis inuoluit, qui parauerant opera tenebrarum: Denique ipſe, qui princeps extiterat tanti mali, fulmine percuſſus interiit cum tribus aliis: & fuêre conſortes mortis, qui fuerant participes ſceleris. Quorum ſequenti die inuenta ſunt corpora ſemiuſta, & putrida, hærentia ramis arborum, vbi quemque ſpiritus eleuans alliſiſſet. Alii quoque tres ſemiuiui inuenti ſunt. Cæteri omnes circunquaque diſperſi. Illos autem, qui cum Malachia erant, quamuis proximos loco, tempeſtas omninò non tetigit, nec quicquam moleſtiæ intulit. In facto iſto recens capimus experimentum veritatis verbi illius: Quia oratio iuſti penetrat cœlos. Sed & nouum antiqui exemplum miraculi: quo olim tota Ægypto verſante in tenebris, ſolus Iſrael in lumine manſit, dicente ſcriptura a: *Vbicunque Iſrael erat, lux erat.* Huc mihi occurrit & factum ſancti Eliæ [b], nunc quidem ab extremis terræ nubes & pluuias educentis, nunc verò ſuper blaſphemos inuocantis ignem de cœlo c. Et modò de ſimili clarificatus eſt Deus in ſeruo ſuo Malachia.

a Exod. 10.

b 3. Reg. 18.

c 4. Reg. 1.

Capvt XII.

Hoſtes ſeu æmulos in ipſum armatos virtute animi & conſtanti in Deum fide, lenit ſibique conciliat.

24\. ANno ætatis ſuæ tricesimo octauo pauper Malachias pulſo incubatore, intrauit Ardmacha pon-

Malachias

B 25. Erat autem princeps quidam de potentioribus iniquæ progeniei, quem Rex prioſquam ciuitatem exiret, iurare coëgerat pacem tenere Epiſcopo, acceptis ab eo inſuper obſidibus multis. Is poſt Regis exitum, nihilominus ciuitatem ingreſſus, conſilium habuit cum propinquis & amicis, quomodò ſanctum dolo tenerent, & occiderent: Timebant verò plebem. Et coniurantes in necem Malachiæ, conſtituêre locum & diem: & traditor dedit eis ſignum. Ipſo die cum veſpertina iam ſolennia in Eccleſia celebraret antiſtes cum vniuerſo clero, & multitudine populi, mittit ad ipſum nequam ille in verbis pacificis in dolo, rogans quatenus ad ſe dignetur deſcendere, vt faciat pacem. Reſpondentibus qui aſſiſtebant, ipſum potius ad Epiſcopum debere venire, Eccleſiam eſſe competentiorem locum firmandæ pacis: ſiquidem præſenſerant dolum. Subiungunt qui miſſi erant, hoc tutum non eſſe Principi, timere eum capiti ſuo, nec ſe credere turbis, quæ ſe ante hos dies cauſa Epiſcopi propemodum interemiſſent. Contendentibus in C hunc modum, illis quidem, vt iret: iſtis vero, ne iret: Epiſcopus cupidus pacis, & mortis non timidus: Sinite, inquit, fratres, ſinite me imitari magiſtrum meum. Sine cauſa ſum Chriſtianus, ſi Chriſtum non ſequor. Fortè flecto humilitate tyrannum, & ſi non, vnico tamen exhibens oui paſtor, ſacerdos laico, quod mihi ille debuerat: Vos quoque, quod in me eſt, non parùm ædifico exemplo tali. Quid enim ſi contingat occidi? Non recuſo mori, vt vos vitæ exme teneatis exemplum. *Oportet Epiſcopum* (vt ait Epiſcoporum Princeps) [a] *non dominari in clero, ſed formam fieri gregis.* Haud aliam ſanè formam, quàm ab illo accepimus, qui humiliauit ſemetipſum, factus obediens vſque ad mortem. Quis mihi det hanc relinquerẽ filiis ſignatam ſanguine meo? Experiemini certè, an ſacerdos veſter dignè ſatis à Chriſto didicerit, mortem non timere pro Chriſto. Et ſurgens, cœpit ire flentibus cunctis & ſupplicantibus, ne tantùm cuperet pro Chriſto mori, vt tantum Chriſti gregem deſolatum relinqueret.

Quidam eius necem moliuntur.

Eximia virtus eius, & conſtãtia animi non timentis mortem pro Chriſto.

a 1 Pet 5. Petrus Epiſcoporum Princeps.

26\. Verùm ille totam ſpem ſuam ponens in Domino, to-D ta alacritate perrexit, tribus tantùm comitatus diſcipulis, paratis mori cum eo. Qui vt calcato limine domûs repentè ſe medio intulit armatorum, ſcuto fidei ipſe munitus, concidere facies omnium, quia pauor irruit ſuper eos, ità vt dicere poſſet Epiſcopus [b]: *Qui tribulant me inimici mei, ipſi infirmati ſunt & ceciderunt.* Hoc verbum verum eſt. Videres hoſtiam ſtantem, carnifices ferro armatis manibus vndique circunſtantes: & qui immolaret, non erat. Putares ſtupere lacertos: ſic non fuit, qui extenderet manum. Nam & is quoque, qui caput malitiæ videbatur, aſſurgit ei potius quàm inſurgit. Vbi, quæſo, ſignum, ô ho-

Armatis inſidiatoribus ſcuto fidei armatum ſe offerens reuerentiam iis incutit.

b Pſal. 26. a

me, quod dedetas in mortem pontificis? Hoc magis bonoris ſignum, quàm mortis indicium. Deferre eſt hoc, non mortem inferre. Res mira: pacem offerunt, qui necem parauerant. Non eſt, quòd abnuat, qui & vitæ periculo quæſierat eam. Itaque facta eſt pax, & tam firma, vt ab illa die hoſtem ſacerdos non modò pacatum habuerit, ſed ſubditum, ſed deuotum. Quo audito, fideles quique gauiſi ſunt, quòd non modò ſaluatus ſit ſanguis innoxius in die illa, ſed & nocentium multorum animæ, Malachiæ meritis euaſerint ad ſalutem. Et apprehendit omnes circunquaquè timor, audientes quomodò duos inimicorum eius, qui viderentur ferociores & fortiores in generatione ſua, ſic ſubita virtute proſtrauit Deus: iſtū loquor, qui in manibus eſt: & eum de quo ſuperiùs dixi. Alterum enim terribiliter mulctatum in corpore, alterum miſericorditer mutatum in corde, ambos mirabiliter comprehendit in conſiliis, quæ cogitabant.

Mirus acinopinatus pacis ſucceſſus. En arma Præſulum potiſſima ac potentiſſima ad domandos ſeu mitigandos hoſtes; nempe Virtus, fides, ac charitas in Deum, cōſtāria, &c. Nunc carnalia pleriq; plerūq; faciunt, & ideò nō proficiunt. v. Notas.

27 His ità peractis, cœpit iam in ciuitate Epiſcopus tota libertate diſponere & ordinare de omnibus pertinentibus ad miniſterium ſuum, non tamen ſine continuo diſcrimine vitæ ſuæ. Nam etſi iam nemo, qui palàm noceret, ab inſidiantibus tamen nec locus ſatis tutus Epiſcopo erat, nec tempus feriatum. Et deputati ſunt ei viri armati ad cuſtodiam die & nocte: ſed ille magis in Domino B confidebat. Fuit verò conſilium, præſitum ſchiſmaticum inſequi, eò quod ſeduceret multos ex inſignibus, quæ ferebat, ſuadens omnibus Epiſcopum eſſe debere, & ſic ſolicitans plebes aduerſus Malachiam, atque Eccleſiæ vnitatem. Et fecit ſic, & ſine difficultate ità in breui vniuerſas ſepiuit vias eius per gratiam ſibi à Domino datam, & quam habebat ad omnes, vt malignus ille coactus ſit dare manus, reddere inſignia, quieſcere de reliquo in omni ſubiectione. Ità Malachias, licet per multa pericula & labores, proſperabatur in dies, & confortabatur magis ac magis, abundans in ſpe & virtute ſpiritûs ſancti.

Nunquā tutus ab inſidiis S. Malachias.

Capvt XIII.

Deus Malachiæ vindex in detractores.

28. NEc modò malefactores, ſed & detractores Malachiæ corripuit Deus. Quidam verbi gratia gratiam habens principū & potentum, etiam ipſius Regis, quod C eſſet adulator, & garrulus, & potens in lingua, fauebat per omnia aduerſarius Malachiæ, & procaciter tuebatur partem eorum: Sancto verò & præſenti reſiſtebat in facie, & detrahebat abſenti, irreuerēter occurrens ei in omni loco, maximeque vbi celebrioribus illum ſciret intereſſe conuentibus. Sed citò digna linguæ procacis mercede donatus eſt. Intumuit & computruit lingua maledica, vermibus ex ea ſcatentibus, & diffluentibus toto ore blaſphemo. Quos per ſeptem fermè dies inceſſanter euomens, tandem cum illis miſeram expuit animam.

Viſio cœleſtis in ſancti viri obtrectatorē.

29. Loquente coràm aliquandò Malachia, & populum exhortante, mulier quædam infelix auſa eſt interrumpere ſermonem clamoribus improbis, non deferens ſacerdoti, & ſpiritui, qui loquebatur. Erat autem de progenie impia, & ſpiritum habens in naribus, blaſphemias contumeliiſque euomebat in ſanctum, dicens hypocritam & inuaſorē alienæ hæreditatis, ſed & caluitiei illius improperans. At ille nihil reſpondit ei, ſicut erat verecundus & mitis: ſed Dominus reſpondit pro eo. Verſa illa D in inſaniam eſt, Domino iudicante: & crebris vocibus clamitans ſe ſuffocari à Malachia, morte demùm horrenda luit peccatum blaſphemiæ. Sic miſera aſſumens aduerſus Malachiam improperium Eliſei, verè illum ſibi alterum experta eſt Eliſeum.

Item in fœminam maledicam.

4. Reg. 2.

30. Porrò quia cauſa peſtilentiæ cuiuſdam ortæ in ciuitate, multitudinem cleri & populi ſolenniter cum memoria ſanctorum tunc foràs duxerat, ne hoc quidem prætereundum, quòd orante Malachia, peſtilentia ilicò conquieuit. Ex hoc iam, qui mutiret aduerſus eum, non fuit, dicētibus, qui de ſemine Chanaan ſunt, Fugiamus Malachiam, quia Dominus pugnat pro eo. At verò illud, quia

Oratione depellit peſtilētiam Malachias Epiſcopus.

A zelus Domini vbique occurrens eis, perſecutus eſt eos vſque ad internecionem. Quomodò intra paucos dies periit memoria eorum cum ſonitu? Quomodò facti ſunt in deſolationem, ſubitò defecerunt, perierunt propter iniquitatem ſuam? Grande hodieque miraculum facit tam velox generationis illius deletio, his præſertim qui eorum nouerant ſuperbiam atque potentiam. Multa quidem & alia ſigna fuêre, quibus Deus glorificauit nomen ſuum, & ſeruum ſuum inter ſudores & pericula confortauit. Quis dignè commemoret? Non tamen omnia prætereimus, etſi non ſufficimus ad omnia. Propter ſeriem autem narrationis, ne impediatur, aliqua, quæ dicturi ſumus, reſeruamus in finem.

Capvt XIV.

Sedem metropol. paci redditam deſignat.

IGitur Malachias intra triennium reddita retributione ſuperbis, & libertate Eccleſiæ reſtituta, pulſa barbarie, & reformatis vbique moribus Chriſtianæ religionis, videns omnia in pace eſſe, cœpit cogitare de ſua pace. Et memor propoſiti ſui, conſtituit pro ſe Gelaſium virum bonum, & dignum tali honore, conuenientibus B clero & populo, quin potius ſuſtinentibus propter pactum. Nam aliàs durum viſum omninò. Quo conſecrato, Regibuſque ac principibus attentiùs commendato, ipſe clarus miraculis & triumphis, ad ſuam parochiam redit: non tamen Connereth: & audi cauſam dignam relatu. Diœceſis illa duas fertur habuiſſe antiquitùs Epiſcopales ſedes, & duos extitiſſe Epiſcopatus. Id viſum melius Malachiæ. Itaque quos ambitio conflauit in vnum, Malachias reuocauit in duos, partem alteri Epiſcopo cedens, partem retinens ſibi. Et propterea non venit Connereth, quòd in ea iam Epiſcopum ordinâſſet, ſed Dunum ſe contulit, diſterminans parochias, ſicut in diebus antiquis. O purum cor. O oculum columbinum. Locum tradidit nouo Epiſcopo, qui videretur paratior, principalior haberetur: locum, in quo ſederat ipſe. Vbi ſunt, qui de terminis litigant, pro vno viculo perpetes adinuicem inimicitias exercentes? Neſcio ſi quod genus hominum magis, quàm iſtos, antiquum vaticinium tangat: *Secuerunt pregnantes Galaad ad dilatandum terminos ſuos.* Sed hoc aliàs.

31. *Exemplū eximiæ perfectionis, pace obtenta, alterum ſibi ſubſtituit Epiſcopum.*

Item aliud.

Notet litigatores. quorū curia & tribunalia plena.

C Malachias factus Dunenſis Epiſcopus, confeſtim more ſuo curauit aſſciſcere ad ſolatium ſibi de filiis ſuis conuentum regularium clericorum. Et ecce rurſus accingitur quaſi nouus Chriſti tyro ad ſpiritale certamen, rurſus induitur arma potentia Deo, ſanctæ paupertatis humilitatem, rigorem diſciplinæ cœnobialis, otium contemplandi, orandi aſſiduitatem. Quæ tamen omnia voto magis valuit diù tenere, quàm actu. Etenim vniuerſi confluebant ad eum: nec modò mediocres, ſed & nobiles & potentes, illius ſe ſapientiæ & ſanctitati inſtruēdos, corrigendos ac regendos committere feſtinabant. Et ipſe interdum ibat, & exibat ſeminare ſemen ſuum, diſponens & decernens tota authoritate de rebus Eccleſiaſticis, tāquam ex Apoſtolis vnus. Et nemo illi dicebat: In qua poteſtate hęc facis? videntibus cunctis ſigna & prodigia, quæ faciebat: & quia vbi ſpiritus Domini, ibi libertas.

32. *Dunenſi Eccleſiæ præeſt.*

CAPVT XV.

D *Romam proficiſci deſiderat, pallium à Pontifice petiturus.*

VIſum tamen ſibi, non tutè ſatis actitari iſta abſque ſedis Apoſtolicæ authoritate. & Romam proficiſci deliberat: maximeque quòd metropolicæ ſedi deerat adhuc, & defuerat ab initio pallii vſus, quod eſt plenitudo honoris. Et viſum eſt bonum in oculis eius, ſi Eccleſia, pro qua tantum laborârat, quem hactenus non habuerat, ſuo acquireret ſtudio & labore. Erat & altera metropolica ſedes, quam de nouo conſtituerat Celſus: primæ tamen ſedi, & illius Archiepiſcopo ſubdita, tanquàm primati. Et huic quoq; optabat nihilominus pallium Malachias, confirmarique authoritate ſedis Apoſtolicæ prærogatiuam, quam beneficio Celſi adipiſci 33.

meruerat. Innoteſcente propoſito, diſplicuit fratribus, necnon & magnatibus, & populis terræ. Omnes enim A intolerabilē ſibi iudicabant tam diuturnam omnium pij parentis abſentiam, & quod meruerunt de morte ipſius.

34. *Chriſtianus S. Malachiæ frater obiit.*

Contigit intereà mori germanum eius, Chriſtianum nomine, virum bonum, plenum gratiæ & virtutis. Epiſcopus erat, illi quidem ſecundus in celebri opinione, ſed vitæ ſanctimonia & iuſtitiæ zelo fortè non impar. Huius deceſſus magis terruit vniuerſos, & diſceſſum Malachiæ reddidit moleſtiorem. Dicebant autem nullo modo aſſentiendum vnici peregrinationi patroni, vt non deſoletur omnis terra, ſi duabus tantùm columnis ſub vno momento temporis deſtituatur. Ergò omnes pariter contradicunt. Et vim faciebāt, cùm ille diuinam vltionem minatus eſt. Non tamen deſtitère illi, niſi miſſa ſorte, priùs Dei voluntas ſuper hoc interrogaretur. Prohibente illo, nihilominus mittunt: ſed illis pro Malachiæ parte ter reſpondiſſe inuenta eſt. Nec enim vna contenti vice fuère, cupidi retinendi eum. Demum cedentes, dimiſerunt illum, non tamen ſine ploratu & vlulatu multo. Sed ne quid imperfectum relinqueret, tractare cœpit, quomodò defuncti fratris ſemen ſuſcitaret. Et aduocatis ad ſe tribus diſcipulis ſuis, anxius æſtuabat B quinam dignior ad hoc opus, ſiue vtilior videretur. Et diligenter intuitus ſingulos, Tu, inquit, ò Edane, (ſic enim vocabatur vnus) ſuſcipiendus. Illo cunctante, & flente: Noli timere, ait: Tu enim mihi à Domino deſignatus es: quia annulum aureum, quo deſponſandus es, iam nunc præuidi in digito tuo. Acquieuit ille, & Malachias eo conſecrato, proficiſcitur.

Edanus loco fratris emortui ordinatur Epiſcopus. S. Malachias Romam proficiſcitur.

35. *Sycarus presbyter propheta.*

Cumque egreſſus de Scotia, perueniſſet Eboracum, ſacerdos quidam Sycarus nomine, intuitus eum agnouit. Nec enim faciem eius viderat antè: ſed cum haberet ſpiritum prophetiæ, reuelatum fuerat ei iampridem de illo. Et nunc incunctanter circunſtantibus digito eum demonſtrans: Hic eſt, inquit, de quo dixeram: quia de Hybernia ſanctus veniet Pontifex, qui ſcit cogitationes hominum. Sic non potuit latere lucerna ſub modio, prodente eam per os Sycari Spiritu ſancto, qui illam accenderat. Nam & multa ſecreta de eſſe ſuo ſuorumque, dicta ſunt ei à Sycaro, quæ ita eſſe, vel fuiſſe, omnia recognouit. Sed & ſociis Malachiæ percontantibus de ſuo reditu, reſpondit Sycarus incunctanter, (quod poſt rei C probauit euentus) paucos videlicet admodum de numero illo cum Epiſcopo redituros. Illi, audito hoc, ſuſpicati ſunt mortem: ſed Deus aliter adimpleuit. Nempe rediens ab Vrbe, quibuſdam apud nos, quibuſdam & in aliis locis ad diſcendam conuerſationis formam relictis, iuxta verbum Sycari, cum paucis ad nodum repatriauit. Hæc de Sycaro.

36. In ipſa vrbe Eboracenſi, acceſſit ad eum vir nobilis ſecundùm ſeculum, Vvallenus nomine, tunc Prior in Kyrkeham regularium fratrum: nunc verò monachus, & monachorum pater in Mailros monaſterio ordinis noſtri: qui deuotus Malachiæ ſe orationibus ſatis humiliter commendauit. Is aduertens multos habere Epiſcopum ſocios, & equos paucos, (nam præter miniſtros, & clericos alios, quinque cum eo erant presbyteri, & equi non niſi tres) obtulit ei ſuum, quo ipſe vehebatur, hoc ſolùm dolere ſe inquiens, quòd eſſet runcinus durè portans. Et addit: Libentiùs dediſſem, ſi melior fuiſſet: ſed ſi dignamini, ducite qualemcunque vobiſcum. Et ego (ait Epiſcopus) eò libentiùs accipio, quo prædicas viliorem: quia non poteſt mihi vile eſſe, quicquid tam pre- D tioſa voluntas obtulerit. Et conuerſus ad ſuos: Hunc, inquit, ſternite mihi, quia commodus ſatis, & ſufficiens erit in longum. Quo facto, aſcendit: & primò quidem durum, vt erat, ſentiens, poſtmodùm mira mutatione valdè commodum ſibi & ſuauiter ambulantem inuenit. Et ne caderet ſuper terram de ſermone, quem dixerat, vſque ad nonum annum, quo mortuus eſt ipſe, non defecit ei, factus optimus & precioſiſſimus palefridus †. Quodque euidentius miraculum cernentibus fecit, de ſubnigro cœpit albeſcere, & non multò poſt vix inueniebatur albior illo.

Equus ex incommodo fit commodiſſimus S. Malachiæ.

† v. Not. ad Epiſt. 104.

CAPVT XVI.

Romam tendens & indè rediens Claramvallem viſitat.

Mihi quoque in hac via datum eſt videre virum: & in eius viſu & verbo refectus ſum, & delectatus ſum, ſicut in omnibus diuitiis. Et ego viciſſim, peccator licet, inueni gratiam in oculis eius extunc, & deinceps vſque ad obitum ipſius, ſicut in proœmio præfatus ſum. Ipſe etiam dignatus diuertere ad Claramvallem, viſis fratribus, compunctus eſt: & illi non mediocriter ædificati in præſentia & ſermone eius. Et acceptans locum, & nos, atque intimis viſceribus colligens, valedixit nobis, & abiit. Qui tranſalpinas, cùm veniſſet Iporiam ciuitatem Italiæ, hoſpitis ſui paruulum filium, qui malè habens moriturus erat, continuò ſanauit. 37.

Venit in Claramvallem.

Sanat puerum moribundum.

Erat tunc temporis in ſede Apoſtolica fœlicis memoriæ Innocentius ſecundus Papa: qui eum benignè ſuſcepit, humanè ſatis illi ſuper longa peregrinatione compaſſus. Et primò quidem Malachias, quod altiùs infixerat animo, cum multis lachrymis implorabat, licere ſibi viuere, & mori in Claravalle, permiſſu & benedictione B ſummi Pontificis. Et petiit hoc, non oblitus ad quod venerat, ſed affectus, quò venerat, deſiderio Claræuallis. Non autem obtinuit, quòd vir * Apoſtolicus lucris potiùs vberioribus occupandum decerneret. Nec tamen omninò fruſtratus eſt à deſiderio cordis ſui, cui mori ibi, etſi non viuere, donatum eſt. Menſem integrum fecit in Vrbe, loca ſancta perambulans, & frequentans cauſa orationis. Cumque per id temporis ſæpè ac diligenter ab eo, & ab his, qui cum eo erant, ſummus Pontifex inquiſiſſet, eſſe patriæ, mores gentis, ſtatum Eccleſiarum, & quanta in terra Deus per eum operatus fuiſſet: paranti iam repatriare commiſit vices ſuas, per vniuerſam Hyberniam legatum illum conſtituens. Significatum ſiquidem erat ei ab Epiſcopo Gilleberto, qui, vt ſuprà memorauimus, tunc legatus extiterat, quòd iam non poſſet præ ſenio & debilitate corporis villicare. Poſt hæc petit Malachias confirmari nouæ metropolis conſtitutionem, & vtriuſque ſedis pallia ſibi dari. Et confirmationis quidem priuilegium mox accepit: De palliis autem (ait ſummus Pontifex) oportet ſolennius agi. Conuocatis C Epiſcopis, & Clericis, & maioribus terræ, celebrabis generale concilium: & ſic conniuentia & communi voto vniuerſorum per honeſtas perſonas requiretis pallium, & dabitur vobis. Deinde tollens mithram de capite ſuo, impoſuit capiti eius: ſed & ſtolam cum manipulo dedit illi, quibus vti inter offerendum ſolebat. Et ſalutatum in oſculo pacis dimiſit eum, Apoſtolica fultum benedictione & authoritate.

38. *Optat viuere & mori in Claravalle.*

** al. Vitam.*

Romæ ſacra loca inuiſit.

Fit Legatus Apoſtol.

A Summo Pontifice per humaniter habitus.

Qui reuertens per Claramvallem, ſuam ſecundam nobis largitus eſt benedictionem. Et alta ſuſpiria trahens, quòd non liceret ſibi pro ſuo deſiderio remanere: Hos, inquit, interim pro me, oro, vt retineatis, qui à vobis diſcant, quos nos poſtmodùm doceant. Et iterum: Erunt nobis in ſemen, & in ſemine iſto benedicentur gentes, & illæ gentes, quæ à diebus antiquis monachi quidem nomen audiêrunt, monachum non viderunt. Et dimiſſis quatuor à latere ſuo, abiit. Qui probati, & dignè inuenti monachi facti ſunt. Poſt aliquod tempus, cùm iam ſanctus eſſet in terra ſua, miſit alios, & de illis factum eſt ſimiliter. Quibus per aliquantum tempus inſtructis, & eruditis corde in ſapientia, dato eis in patrem ſancto D fratre Chriſtiano, qui erat vnus ex ipſis, emiſimus eos, adiungentes de noſtris, quanti ſufficerent ad numerum Abbatiæ. Quæ concepit, & peperit filias quinque: & ſic multiplicato ſemine, augeſcit indies numerus monachorum, iuxta deſiderium & vaticinium Malachiæ. Nunc iam repetamus ordinem narrationis.

39. *Reuertitur in monaſterium Claramvallen.*

Sex Abbatiæ Ord. Ciſterc. inſtituuntur in Hybernia.

CAPVT XVII.

Diuerſa beneficia ſanitatum per eum collata.

Malachias profectus à nobis, proſperè peruenit in Scotiam. Et inuenit Dauid Regem, qui adhuc hodiè ſupereſt, in quodam caſtello ſuo: cuius filius infirma- 40.

baturad mortem. Ad quem ingreſſus, honorificè à Rege ſuſceptus, & humiliter exoratus, vt ſanaret filium ſuum: aqua, cui benedixit, adſperſit iuuenẽ, & intuens in eum, ait: Confide fili, non morieris hac vice. Dixit hoc. & die ſequenti, ſecundum dictum prophetæ, ſecuta eſt ſanitas, ſanitatem lætitia patris, clamor & ſtrepitus totius exultantis familiæ. Exiit ſermo ad omnes: nec enim quod in domo regia, & Regis acciderat filio, latere potuit. Et ecce vbique reſultans gratiarum actio, & vox laudis, tum pro ſalute domini, tum pro miraculi nouitate. Henricus eſt iſte: nam viuit adhuc vnicus patris ſui, miles fortis & prudens, patrizans (vt aiunt) in ſectando iuſtitiam & amorem veri. Et amauit vterque Malachiam, quandiu vixit, tanquam qui illum à morte reuocaſſet. Rogabant eum manere per aliquot dies: ſed ille declinans gloriam, moram non ſuſtinuit: & manè arripebat iter. Tranſeunti igitur per villam, nomine Crugeldum, occurrit puella muta. Orante illo, ſolutum eſt vinculum linguæ eius, & loquebatur rectè. Dehinc villam ingrediens, quam nominant Eccleſiam ſancti Michaëlis, oblatam ſibi mulierem phreneticam, & vinctam funibus, coram omni populo curat: & dimiſſit incolumi, proficiſcitur. Perueniens verò ad portum Lapaſperi, tranſitum ibi per aliquot dies præſtolabatur: ſed mora minimè tranſiit otioſa. Conſtruitur interim de virgis in ſepem textis oratorium, ipſo iubente, ipſo operante pariter. Conſummatum circumdedit vallo: atque interiacens ſpatium in cœmeterium benedixit. Sanè merita benedicentis, miracula ſatis declarant: quæ vſque hodiè ibi actitari feruntur.

Aqua benedicta ſanat filium regis Scotiæ.

Sanat mutã.

Item phreneticam.

Nota miracula in cœmeterio benedicto.

41. Inde eſt, quòd de finitimis locis infirmos & malè habentes, illò portare conſueuerunt: & ſanantur multi. Mulier totis diſſolutis membris, plauſtro vecta illuc, pedibus ſuis remeauit domum, vna duntaxat nocte non fruſtrà in loco ſancto præſtolata miſericordiam Domini. Alia quæ iam ibidem pernoctabat in oratione: quam fortè repertam ſolam homo barbarus, accenſus libidine, & ſui minimè compos, irruit ſabioſus in eam. Conuerſa illa, & tremefacta ſuſpiciens: aduertit hominem plenum diabolico ſpiritu: Heus tu, inquit, miſer, quid agis? Conſidera vbi es: reuerere hæc ſancta: defer Deo, defer ſeruo eius Malachiæ: parce & tibi ipſi. Non deſtitit ille, furus agitatus iniquis. Et ecce (quod horribile dictu eſt) venenatum & tumidum animal, quod bufonem vocant, viſum eſt reptans exire de inter femora mulieris. Quid plura? Terrefactus reſiliit homo, & datis ſaltibus, feſtinus oratorio exiliit. Ille confuſus, abſceſſit: & illa intacta remanſit, magno quidem & Dei miraculo, & merito Malachiæ. Et pulchrè opem fœdo & abominando, fœdum interuenit & abominabile monſtrum. Non prorſus aliter decuit beſtialem extingui libidinem, quàm per frigidiſſimum vermem: nec aliter temeratum frenari auſum, fruſtrari conatum, quàm per vilem, timilemque beſtiolam. Et hæc loco iſto ſufficiant pauca de pluribus. Nunc iam reliqua proſequamur.

Mulier mirabiliter euadit imminentem pudicitiæ.

Diſce hinc deferendum locis ſacratis.

CAPVT XVIII.

Reuerſus in Patriam totus curæ Paſtorali & reformationi incumbit.

42. AScendit Malachias nauem, & proſperè nauigans, applicuit monaſterio ſuo Benchorenſi, vt primi filii primam reciperent gratiam. Quid animi putas geſſiſſe illos, ſano de via tam longa recepto patre, & illo patre? Nec mirum, ſi ſe tota in gaudium effuderunt viſcera eorum in reditu eius, quandò & exteris circumquaque gentibus incredibilem mox lætitiam velox rumor ingeſſit. Denique de ciuitatibus, & caſtellis, & vicis occurrunt ei: & quocunque diuertat, ſuſcipitur exultatione vniuerſæ terræ. Veruntamen non ſapit honor: opus exercetur legationis. Multis in locis celebrantur conuentus multi, ne qua regio, ſeu portio regionis, legationis fructu & vtilitate fraudetur. Seminatur ſuper omnes aquas: non eſt qui ſe abſcondat ab opera ſolicitudinis eius. Non ſexus, non ætas, non conditio, non profeſſio reputatur. Vbique ſemen ſpargitur ſalutare: vbique intonat tuba cæleſtis. Vbique diſcurrit, vbique irrumpit, euaginato gladio linguæ ad faciendam vindictam in nationibus, increpationes in populis. Terror eius ſuper facientes mala. Clamat iniquis[a], Nolite iniquè agere: & delinquentibus Nolite exaltare cornu. Religio vbiq; plantatur, propagatur, fouetur. Oculi eius ſuper eos, & cura eius ad neceſſitates eorum. In conciliis, quæ paſſim celebrantur, repetuntur antiquæ traditiones, quas tamen bonas fuiſſe conſtiterit, abolitas verò negligentia ſacerdotum. Nec modò vetera inſtaurantur, eduntur & noua. Et quæcunque promulgauerit, tanquàm cælitus edita acceptantur, tenentur, ſcripto mandantur ad memoriam poſterorum. Quidni cælitus miſſa crederentur, quæ tot cæleſtia confirmant miracula? Et vt fidem dictis faciam, perſtringam nonnulla paucis. Quis enim cuncta enumeret? Quanquam libentius, fateor, imitandis immorer, quàm admirandis.

Præclarè exercet munus Legati.

a Pſal. 74.

Religio Chriſtiana vbique per eum plantatur & reformatur.

CAPVT XIX.

Virtutum eius inſignia, & mores vero Præſule digni.

43. ET meo quidem iudicio primum & maximum miraculum, quod fecit, ipſe erat. Vt enim taceam interiorem hominem eius, cuius pulchritudinem, fortitudinem, puritatem ſatis indicabant mores ipſius & vita: ipſum exteriorem ita vno ſemper modo, ipſoque modeſtiſſimo & decentiſſimo geſſit, vt nil proſus appareret in eo, quod poſſet offendere intuentes. Et quidem qui non offendit in verbo, ille perfectus eſt vir[b]. At verò in Malachia quis vnquam, etiamſi curioſiùs obſeruârit, deprehendit otioſum non dico verbum, ſed nutum? Quis manum, pedemve mouentem fruſtrà? Immò quid non ædificans in eius inceſſu, adſpectu, habitu, vultu? Denique vultus hilaritatem nec fuſcauit mœror, nec leuigauit riſus. Totum in eo diſciplinatum, totum inſigne virtutis, perfectionis forma. Per omnia ſerius, ſed non auſterus. Remiſſus interdum, diſſolutus nunquam. Negligens nihil, etſi pro tempore multa diſſimulans. Quietus ſæpè, ſed minimè aliquando otioſus. A die primo conuerſionis ſuæ vſque ad extremum vitæ, ſine proprio vixit. Non ſeruos, non ancillas, non villas, non viculos; non denique quicquam redituum eccleſiaſticorum ſeculariumve, vel in ipſo habuit Epiſcopatu. Menſæ Epiſcopali nihil prorſus conſtitutum, vel aſſignatum, vnde Epiſcopus viueret. Nec enim vel domum propriam habuit. Erat autem penè inceſſanter circumiens parochias omnes, Euangelio ſeruiens, & de Euangelio viuens, ſicut conſtituit ei Dominus, *Dignus eſt*, inquiens[c], *operarius mercede ſua*. Niſi quod frequentius ipſum Euangelium ſine ſumptu ponens, de laboribus ſuis ſuorumque ferebat, vnde ſe & alios, qui ſecum laborabant in opere miniſterii, ſuſtentaret. Porrò ſi interdum quieſcere oporteret, in ſanctis hoc faciebat locis: quæ ipſe per Hyberniam ſparſerat vniuerſam. Apud quos verò moram facere libuiſſet, illorum ſe conformauit moribus & obſeruantiis, communi contentus vita & menſa. Non fuit in victu, non fuit in veſtitu, in quo poſſit Malachias dignoſci inter cæteros fratres. Intantùm cùm maior eſſet, humiliauit ſe in omnibus.

Nota de optimis moribus eius.

b Iacob. 3.

Inſignis eius paupertas voluntaria.

c Luc. 10.

Eximia humilitas.

44. Denique cum exiret ad prædicandum, cum peditibus pedes & ipſe ibat, Epiſcopus & Legatus. Forma Apoſtolica hæc: & inde magis mira in Malachia, quo rara nimis in aliis. Verus profectò Apoſtolorum hæres eſt iſte, qui talia agit. Sed aduertere eſt, quomodo diuidat hæreditatem cum fratribus ſuis, æquè nepotibus Apoſtolorum. Illi dominantur in clero: iſte dum eſſet liber ex omnibus, omnium ſe ſeruum fecit. Illi aut non euangelizantes manducant, aut euangelizant vt manducent: Malachias imitans Paulum, manducat, vt euangelizet. Illi faſtum & quæſtum æſtimant pietatem: Malachias hæreditate vendicat ſibi opus & onus. Illi felices ſe credunt, ſi dilatauerint terminos ſuos: Malachias in dilatanda charitate gloriatur. Illi congregant in horrea, & dolia replent, vnde onerent menſas: Malachias colligit in deſerta & ſolitudines, vnde impleat cælos. Illi cùm accipiant decimas, & primitias, & oblationes, inſuper & de Cæſaris beneficio telonia, & tributa, & alios reditus infinitos:

Viuit ſecundùm formam Apoſtolorum

En eriterna ſeu nota veri & falſi præſulis, ſeu Epiſcopi.

ſolici-

ſoliciti ſunt nihil ominùs, quid manducent, & quid bibant: Malachias nihil horum habens, multos tamen locupletat de promptuario fidei. Illis nec cupiditatis, nec ſolicitudinis vllus eſt finis: Malachia cupiens nihil, non nouit tamen cogitare de craſtino. Illi à pauperibus exigunt, quod dent diuitibus: iſte ſolicitat diuites pro pauperibus ſuſtentãdis. Illi marſupia vacuant ſubditorum: iſte pro peccatis eorum altaria cumulat votis, hoſtiiſque pacificis. Illi alta palatia erigũt, turres ac mœnia ad cælos leuant: Malachias non habens vbi caput reclinet, opus facit Euangeliſtæ. Illi equos aſcendunt cum turba hominum gratis manducantium panem, & non ſuum: Malachias ſeptus ſanctorum fratrum collegio, pedes circumit, portans panes Angelorum, quibus ſatiet animas eſurientes. Illi plebes ne agnoſcunt quidem, iſte erudit. Illi potentes & tyrannos honorant, iſte punit. O virum Apoſtolicum, quem tot & talia nobilitant ſigna Apoſtolatus ſui! Quid ergò mirum, ſi mira eſt operatus ſic mirabilis ipſe? Immò verò non ipſe, ſed Deus in ipſo. Alioquin tu es Deus, inquit, qui facis mirabilia.

Nota hæc antitheta pro diſcrimine boni & mali Paſtoris.

Pſal. 67.

Capvt XX.

Energumenos vexatos à dæmoniis liberat.

45. Erat mulier in ciuitate Culratim, dæmonium habẽs. Vocatus eſt Malachias: orat pro addicta: vrget inuaſorem: exit. Sed nondũ exſaturata nequitia eius, miſerá inuadit mulierculam, quæ forte propè aſſiſteret. Et Malachias: Non ad hoc, inquit, tibi illam tuli, vt hanc peruaderes: exi & ab ea. Paret: ſed repetit priorem. Qua denuò pulſus, recurrit in alteram. Ità per aliquod ſpatium alternatim vexabat illas, hinc indè refugiens. Tunc ſanctus indignans ſibi illudi à dæmone, colligensq; ſpiritũ, infremuit, & totis viribus fidei facto impetu in aduerſarium, ab vtraque fugauit: & quidẽ non minus vexatum his, quas vexauerat ipſe. Cæterum quod moram fecit ſancto non putes, lector, fuiſſe virtutis eius, ſed diſpenſationis diuinæ, vt videlicet ex hoc manifeſtior fieret, & maligni præſentia, & victoria Malachiæ. Deniq; audi quid alibi fecerit, nõ autem per præſentiam ſuam. Et vtique potuit præſens, quod abſens valuit.

Dæmonis malitia.

Expellit eum ab obſeſſis.

46. In regione Aquilonaris partis Hyberniæ iacebat infirmus in domo: nec dubium, quin dæmonum maleficio. Nam quadam nocte audiuit eos loquentes, dicentes alter ad alterũ: Vide, nè miſer iſte hypocrytæ illius ſtratum, ſtramenue contingat, & ſic effugiat manus noſtras. Cognouit homo, quòd Malachiam loquerentur, quem non multò antè in eadem domo meminerat pernoctâſſe, & adhuc ſtramen in loco. Sũptaq; fiducia, & quo potuit conatu, cœpit repere debilis corpore, ſed fide fortis. Et ecce in aëre clamor & vociferatio: Prohibe eũ, prohibe: retine eũ, retine: Amittimus prædã. Verum is, quẽ portabat fides & deſiderium euadẽdi, quanto plus clamabant illi, tanto magis genibus manibusque nitẽs, ad remedium feſtinabat. Et perueniens aſcendit lectulum, volutatur in ſtramine, audit vlulatum plangentium, Heu, heu, ipſi nos prodidimus: decepti ſumus: euaſit. Et dicto citius receſſit ab eo dæmonum terror & horror, quem patiebatur, & omnis pariter ægritudo. In Leſmor ciuitate homo à dæmonio vexatus, per Malachiam liberatus eſt. Item tranſeunti aliquando Plaginiam, oblatus illi infans habens dæmonium, ſanus relatus eſt. In regione eadem ligatam funibus phreneticam ſolui iuſſit, & in aqua, quam benedixit, lauari. Lota eſt, & ſanata eſt. Alteram quoque in Saballo regione Vlydiæ, mẽbra propria dentibus laniantem, orando & tangendo curauit. Amentem hominem multa prædicentem futura, amici & propinqui adducunt ad Dei hominem vinctum funibus fortiter, quod fortem ad nocendum rabies ipſa feciſſet, & terribilem valdè. Orat Malachias, & incõtinẽti æger ſanatur, & ſoluitur. Factum eſt hoc loco quodam, cuius nomen tacemus, quod nimis barbarum ſonet, ſicut & alia multa. Alio tempore in præfata ciuitate Leſmor puellam mutam parentes eius in media platea offerunt tranſeunti, cum multa ſupplicatione rogantes, vt ei ſubuenire dignetur. Stat Malachias, & facta ora-

Maleficia cũ curat.

Nota mirabilem gratiam Dei in ſanctis ſuis.

Sanat furioſum vatem.

Mutam loqui facit.

A tione, tangens digito linguam eius, ſputum miſit in os eius, & loquentem dimiſit.

Capvt XXI.

Beneficia moribundis & parturientibus præſtita.

47. Exiens de quadam eccleſia, obuium habuit hominem cum vxore ſua, quæ non poterat loqui. Rogatus, vt eius miſereatur, ſtat in porta populo circunſtante: & data benedictione ſuper eam, iubet Dominicam dicere orationem. Dixit illa: & populus benedixit Dominum. In ciuitate, cui nomen Oenthrẽo, decumbens lectulo quidam diues, iam dies duodecim priuatus linguæ officio, ad viſionem viſitantis ſe ſancti, loquelã recuperat, Euchariſtiam ſumit: & ita munitus, extremum in bona confeſſione efflauit ſpiritum. O oliua fructifera in domo Dei, ô oleum iucunditatis, vngens & lucens! Et ſplẽdore miraculi illuſtrauit ſanos, & ſuauitate beneficii vnxit infirmum, cui mox morituro ſalutarem confitendi & communicandi obtinuit facultatem. Intrauit ad eum quidam de nobilibus, habens ei aliquid dicere. Qui inter loquendum fide plenus, tres iuncos pie furatus de lectulo, in quo ille ſedebat, tulit ſecum: & multa

Mutus moribundus loquitur, confitetur, ſumit Euchariſtiam.

B Deus de furto pietatis eſt operatus, fide illius, & præſulis ſanctitate. Fortè venerat in ciuitatẽ, nomine Duenuania. Et cũ ſederet ad menſam, ingreſſus vir nobilis de ciuitate ipſa, humiliter ſupplicat pro vxore prægnante, quæ iam ſolenne prætertulerat tẽpus pariendi, ita vt mirarentur omnes: & nemo, qui aliud quam vitæ periculũ, crederet imminere. Rogat & cum eo Neemias Epiſcopus illius ciuitatis, qui iuxta eum ſedebat: rogant & cæteri, quotquot aderant ſimul diſcumbentes. Tum ille: Compatior ei, inquit, quod bona mulier ſit, & pudica. Et porrigens viro poculum, cui benedixerat, Vade, inquit, da illi bibere: ſciens eã ſumpto benedictionis poculo & ſine mora, & ſine periculo parituram. Factum eſt quod præcepit, & nocte ipſa ſubſecutum eſt, quod promiſit. Sedebat in cãpo cum Comite Vlydiæ aliqua tractans: & multitudo copioſa circa eos. Venit mulier grauida, & vere grauida: Indicat ſe cõtra omnes naturæ leges retinere partum iam quindecim menſibus & diebus viginti. Compaſſus Malachias ſuper nouo & inaudito incommodo, orat, & mulier parit. Et qui aderant, lætati

Prægnantibus auxiliatur.

Nota vim benedicti poculi.

C ſunt, & mirati ſunt. Omnes enim viderunt, in qua facilitate & velocitate loco eodem enixa ſit: & triſte negati partûs periculum, miraculo cõmutatum iucundiori.

Capvt XXII.

Concubinario obſtinato exitium denunciat.

48. Accidit ibidem quiddã pari quidem miraculo, ſed ſorte diſpari. Vidit hominem, qui publicè tenere diceretur concubinam fratris: & hic erat miles miniſter Comitis. Et publicè conueniens inceſtuoſum, alterum ei Ioannem exhibuit: Non licet tibi, inquiens, cõcubinam habere fratris tui. At ille alterum ipſi nihilominus Herodem redhibens, non modo non audiuit eum, ſed & ſuperbe reſpondit, & coram omnibus iurabat nunquam ſe dimiſſurum. Tum commotus Malachias, ſicut erat pro iuſtitia vehemẽter zelans: Et Deus, inquit, te ab illa ſeparet vel inuitum. Paruipendens ille, ex inſtanti abiit indignabundus. Offendensque mulierem non longe à turba conſtituta in loco, vi oppreſſit eam, ſicut erat ſatanæ totus, cui paulo antè traditus fuerat. Nec latuit flagitium. Ancilla, quæ dominam comi-

D tabatur, recurrens domum, (nempe haud procul aberat loco) nunciat anhela quid mali acciderit. Ad quam vocem germani illius, qui domi erant, zelantes ſororis ſtuprum, tota illo feſtinantia peruolant, pudicitiæ hoſtem ipſo in loco & opere ſceleris deprehenſum, multis confoſſum vulneribus interimunt. Necdum conuentus ſolutus erat, cum ecce armiger illius, quod euenerat, nunciauit. Et mirati ſunt vniuerſi, quod ſententia Malachiæ tam celerem habuiſſet effectum. Timuerunt quique flagitioſi, audito hoc verbo: (nam multi erant in terra) & territi, purgati ſunt, lauantes manus ſuas in ſanguine peccatoris.

Terribile Dei iudicium in inceſtuoſum contemptorem S. Malachiæ.

CAPVT XXIII.

Varia ſanitatum beneficia variis præſtita.

48. Repentina Comitis curatio.

DIarmitiam Comitem multo iam tempore decumbentem lecto, duriter quidē increpans, quòd malus homo eſſet, immoderatiùs ſeruiens ventri & gulæ, benedictà adſperſū aqua, ſurgere fecit ſine mora, & itâ valentem, vt equum aſcenderet illicò, & vtique præter ſpem ſuā ipſius & ſuorū. In vrbe Caſelenſi venit homo ante eum cum filio paralytico, rogans illum ſanari. Qui orans breuiter: Vade, inquit, filius tuus ſanabitur. It, & craſtinò redit cum filio, ſed minimè ſanato. Tum ſurgēs Malachias, & ſtans ſuper eum diutius orauit, & ſanatus eſt. Et cōuerſus ad patrem: Offer, inquit, illum Deo. Annuit homo, ſed non tenuit: & poſt aliquot annos ille iam iuuenis recidit in idipſum, ſine dubio propter inobedientiam patris, & pacti tranſgreſſionem.

Pœna nō ſeruatus promiſſa.

Alius quidam veniens de longinquo, cùm eſſet Malachias in finibus Mumoniæ, attulit ad eum filium, pedū penitus officio deſtitutum. Percontatus quonam modo illi accidiſſet: Vt ſuſpicor, inquit, dæmonum malignitate. Et addit: Ludenti in prato ipſi (ni fallor) immiſēre ſoporem: euigilanſq; puerulus, ſic ſe inuenit. Hæc dicens, cū lachrymis precem fundit, efflagitat opem. Miſertus eius orauit Malachias, iubens ægrum interim dormire ibidèm ſuper ſolium. Dormiuit, & ſurrexit ſanus. Hunc ipſe, quia de longe venerat, aliquandiù in comitatu ſuo retinuit: & erat ambulans cum eo.

Claudus ſanatur.

49. In monaſterio Benchorenſi pauper quidam fratrum eleemoſynis ſuſtentabatur. Et erat quotidianam accipiens ſtipem, aliquid officii factitās in piſtrino. Is claudus ab annis duodecim, humi manibus repēs, poſt ſe trahebat pedes emortuos. Quem die quadā ante cellā ſuam Malachias mœſtum & mœrentem inueniens, cauſam percontatur. Et ille: Vides, inquit, quàm ex longo miſellus affligor, & manus Domini ſuper me: & ecce ad cumulum ærumnæ, homines, qui miſereri debuerant, irrident me potius, miſeriæ exprobrantes. Quem vbi audiuit, pietate motus ſuſpexit in cælum, manus pariter leuās. Facta autem breui oratione, ipſe intrauit cellam, & ille ſurrexit. Et ſtās ſuper pedes ſuos, mirabatur, ſi verè eſſet quod erat, penè ſomnium ſuſpicatus. Cœpit tamen ſe pedetentim mouere: neq; enim poſſe ire ſatis credebat. Tandē quaſi è graui ſomno euigilans, cognoſcit miſericordiam Domini ſuper ſe: firmiter graditur, & in piſtrinum reuertitur, exiliēs & exultans, & laudans Deū. Viſo eo, qui antè viderant & cognouerant, repleti ſunt ſtupore & ecſtaſi, phantaſma putantes.

Item alter.

Item hydropicus.

Virum item hydropicum orando ſanauit, qui ilico permanſit in monaſterio, paſtor ouium factus.

50. Ciuitas Hyberniæ, nomine Corcagia, vacabat Epiſcopo. Tractatū eſt de electione: diſſenſēre partes, quibuſque, vt aſſolet, præſulem volentibus conſtituere ſuum, non Dei. Venit illuc Malachias, audita diſſenſione. Cōuocato clero & populo, etiā corda & vota diſcordantiū vnire curauit. Et perſuaſis illis totum negocium ſibi debere credi, cui potiſſimùm ſolicitudo incūberet illius, ſicut & aliarum per Hyberniam Eccleſiarum, incontinenti nominat eis non quempiam de nobilibus terræ, ſed magis quendā hominem pauperem, quē ſciret ſanctum & doctum: & hic erat alienigena. Quæritur ille: nunciatur decūbere lecto, & ità debilis, vt nullo pacto exeat, niſi in manibus portatus miniſtrantium. Et Malachias. Surgat, inquit, in nomine Domini: ego præcipio, obediētia ſaluum faciet eum. Quid faceret ille? Parēre volebat, ſed imparatū ſe ſentiebat: quòd etſi poſſet ire, Epiſcopari reformidabat. Ità cum voluntate obediendi, pugnante gemino hoſte, pondere languoris, & metu oneris, vicit illa tamen, data ſibi in adiutoriū ſpe ſalutis. Itaque conatur, mouet ſeſe, tentat vires, inuenit ſe ſolito fortiorem. Creſcit pariter fides cum viribus, & rurſum facta fortior fides dat viciſſim viribus incrementum. Iā ſurgere per ſe valet, iam meliuſculè gradi: iā nec ſentire in ambulando laſſitudinem, demùm expeditus & alacer peruenire ad Malachiam ſine hominis adiutorio. Qui aſſumens eum, miſit in cathedram, clero & populo collaudante. Hoc ita in pace factum eſt, quia nec illi auſi ſunt Malachiæ voluntati in aliquo obuiare, videntes ſignum, quod fecerat: nec ille parere dubitauit, tam euidenti argumento factus ſecurior de Domini voluntate.

Ecce quanta viro Dei cura ſit de Eccleſiis ſibi commiſſis, & quales iis præficiat.

Sanat morbidum, & conſtituit Epiſcopum.

51. Hamorrhoiſſam ſanat.

Mulier quædam fluxum ſanguinis patiebatur: & hæc nobilis, chariſſima Malachiæ, plùs tamē ob morum, quā generis, nobilitatem. Quæ ex toto deficiens, (nimirùm cum ſanguine exhauſtis viribus) iam poſita in extremis, miſit ad Dei hominem, vt, quod ſupererat, animæ ſubueniret, qui ſe iam non eſſet viſurus in corpore. Audiēs Malachias, moleſte tulit, quòd mulier virtutis foret, & vita eius fructuoſa opere & exemplo. Et videns ſe non poſſe ſatis accurrere tempeſtiuè, accito Malcho, quòd iuuenis eſſet, & expeditus: (ipſe eſt, cuius ſuprà meminimus, frater Chriſtiani Abbatis.) Accelera, inquit, fer illi tria poma hæc, ſuper quæ nomē Domini inuocaui. Cōfido in ipſo, quòd vbi ex eis guſtauerit, non guſtabit mortē, priuſquā nos videat, etſi tardiuſculè ſecuturos. Feſtinat Malchus ſecundùm mandatum, & veniens intrat ad morituram alterum ſe exhibens puerum Eliſæi, niſi quòd huius efficacior opera fuit. Iubet miſſam ſibi à Malachia benedictionem accipere, & guſtare, ſi quo modo valuerit. At illa exhilarata, audito nomine Malachiæ, vt obedire poſſit, nutu ſignat, pauliſpèr ſe erigi velle: nam verbo non poterat. Erigitur, guſtato confortata eſt: loquitur, & gratias agit. Et immiſit Dominus ſoporem in eam, & ſuauiſſimè requieuit in eo, cuius vſu diù caruerat, ſicut & eſu. Stetit interim ſanguis, & poſt modicum expergefacta, ſanam ſe reperit, niſi quòd longa inedia, & ſanguinis minutione adhuc debilis erat. Si quo minùs, die ſequenti deſideratus Malachiæ aduentus aſpectuſque perfecit.

4. Reg. 4. Nota et miram in pomis benedictis à Malachia.

CAPVT XXIV.

Fœminam ſine Sacram. Extremæ vnctionis defunctam reſuſcitat.

52. HAbitabat vir nobilis in vicinia Bēchorenſis monaſterij. Cuius vxor cùm infirmaretur ad mortē, rogatus Malachias vt deſcenderet, priuſquàm moreretur, infirmam vncturus oleo: deſcendit, & intrauit ad eam. Quo viſo, exultat illa, ſpe animata ſalutis. Et cùm pararet vngere eam, viſum eſt omnibus differendum potiùs vſq; manè. Erat enim veſpera. Acquieuit Malachias, & data benedictione ſuper ægram, exiuit cum his, qui ſecū erant. At verò poſt modicum ſubitò clamor factus eſt, planctus & ſtrepitus maliſius per totam domum: ſiquidē inſonuit, quòd mortua eſſet. Accurrit Malachias tumultu audito, & ſecuti ſunt eum diſcipuli eius. Et accedens ad lectum, vt certò comperit expiràſſe, conſternatus eſt animo, ſibi imputans, quòd fraudata gratia ſacramenti obierit. Et eleuatis in cælū manibus: Obſecro Domine, inquit, inſipienter egi. Ego, ego peccaui, qui diſtuli: non iſta, quæ voluit. Hæc dicēs, conteſtatus eſt in audientia omniū, nullam ſe recepturum conſolationem, nullam daturum requiem ſpiritui ſuo, niſi, quam tulerat, liceret reſtituere gratiam. Et ſtans ſuper eam, tota nocte laborabat in gemitu ſuo: & pro oleo ſancto largo imbre lachrymarum perfundens mortuam, vicem illi vnctionis, quam poterat, exhibebat. Ipſe quidem ſic: Ad ſuos autem: Vigilate, inquit, & orate. Itaque in pſalmis illi, ille in lachrymis, noctem duxēre peruigilem. Et manè facto, exaudiuit Dominus ſanctum ſuum, quia ſpiritus Domini erat poſtulās pro eo, qui poſtulat pro ſanctis gemitibus inenarrabilibus. Quid plura? Aperuit oculos, quæ fuerat mortua: &, vt ſolent, qui de graui ſomno euigilant, fricans ſibi manibus frontem & tempora, ſuper lectum ſe erigit, & agnito Malachia, inclinans deuotè ſalutat eum. Et verſo luctu in gaudium, ſtupor apprehendit omnes, & qui viderunt, & qui audiērunt. Sed & Malachias gratias agens, benedixit Dominum. Et vnxit eam nihilominùs, ſciens in hoc ſacramento remitti peccata, & quòd oratio fidei ſaluet infirmū [e]. Poſt hæc abiit ille, & illa cōualuit, & viuens incolumis tempore aliquāto, vt gloria Domini manifeſtaretur in ea, paractap... quā ſibi

En quantùm doleat S. vir, fraudatam extrema vnctione fœminam.

Mortua reuiuiſcit.

e Iacob. 5. Extrema vnctio, ſacramentum.

Malachias iniunxerat, in bona confeſſione iterùm obdormiuit, & migrauit ad Dominum.

Capvt XXV.

Alia diuerſa beneficia in diuerſos collata.

53. Fœminæ iracundæ ſpiritũ manſuetudinis impetrat.

FVit itèm mulier, cui ſpiritus iracundiæ & furoris in tantùm dominaretur, vt non ſolùm vicini & cognati fugerent conſortium eius, ſed filij quoque ipſi vix ſuſtinerent habitare cum ea. Clamor, & rancor, & tempeſtas valida, vbicunque fuiſſet. Audax, & ardens, & præceps, metuenda lingua & manu, importabilis omnibus, & inuiſa. Dolentes filij tum pro illa, tum pro ſeipſis, trahunt illam ad præſentiam Malachiæ, lachrymabilem cum fletu querimoniam deponentes. Vir autem ſanctus & periculum matris, & incõmodum miſerans filiorum, ſeorsùm aduocat illam. Fueritne cõfeſſa aliquandò peccata ſua, ſolicitè percontatur. Reſpondit, Nequaquàm. Cõfitere, inquit. Paret. Et ille iniungens pœnitentiam cõfitenti, oransque ſuper eam, vt Dominus omnipotens det ei ſpiritum manſuetudinis in nomine Domini Ieſu, nè vltrà iraſcatur, iubet. Sequitur tanta manſuetudo, vt pateat omnibus non eſſe aliud, quàm admirabilem mutationem dexteræ excelſi. Fertur adhuc hodiè viuere, & tantæ eſſe patientiæ & lenitatis, vt quæ omnes exaſperare ſolebat, nullis modò exaſperari damnis, contumelijs, afflictionibus queat. Si licet me, iuxta Apoſtolum b, abundare in ſenſu meo, accipiat quiſque vt volet: ego iſtud ſuperiori ſuſcitatæ miraculo mortuæ cenſeo præferendum, quòd exterior quidem ibi, hic verò interior reuixerit homo. Et nunc curramus ad reliqua.

Nota de confeſſione & ſatiſfactione.

Præſtantiſſimum miraculum.

b Rom. 14.

54. Donum lacrymarum homini ſeculari obtinet. Verè mirabilis Deus in ſanctis ſuis.

Vir ſecundùm ſeculum honorabilis, ſecundùm Deum timoratus, veniens ad Malachiam, queſtus eſt ſuper ſterilitate animę ſuę, ſupplicans vt ſibi obtineret ab omnipotente Deo gratiam lachrymarum. Et ſubridens Malachias, quòd gratum haberet in homine ſeculari deſiderium ſpiritale, ſuã maxillam maxillæ illius quaſi blandiendo contingens: Fiat, inquit, tibi, ſicut petiſti. Tantos exindè, & penè continuos exitus aquarum deduxerunt oculi eius, vt illud Scripturæ ei poſſe aptari videretur c: *Fons hortorum, puteus aquarum viuentium.*

c Cantic. 4.

55. Piſcium fœcunditatem peccatis ademptam, reſtituit.

Eſt inſula maris in Hybernia, ab olim fœcunda piſciũ: & mare ibi piſcoſum valdè. Peccatis (vt creditur) habitantium adempta copia ſolita: quæ multos habebat filios, inſtimata eſt, & à tanta funditùs ſui commoditate emarcuit. Dolentibus accolis, & iacturam grauem populis ægrè ferentibus, reuelatum eſt cuidam mulieri, precibus Malachiæ poſſe afferri remedium. Idque innotuit omnibus, ipſa prodente. Nutu Dei contigit adeſſe Malachiam. Dum enim circumiret, & repleret Euangelio regionem, diuertit illuc, vt & ipſis eandem gratiam impartiret. At Barbari, quibus erat maior cura de piſcibus, omni inſtantia flagitant, vt potiùs reſpicere dignetur ſuper ſterilitatem inſulæ ſuæ. Qui cùm reſponderet ſe minimè ad hoc veniſſe: hominum magis, quàm piſciũ deſiderare capturam: videns tamen fidem eorum, flexis in littore genibus, orauit ad Dominũ, vt, licet indignis; indultum olim beneficium tanta fide repetentibus non negaret. Aſcendit oratio, aſcendit & piſcium multitudo, & fortè vberior, quàm in diebus antiquis, & ipſa populo terræ perſeuerans vſque in hodiernum diem. Quid mirum, ſi oratio iuſti, quæ penetrat cælos, penetrauit abyſſos, & de profundo maris tantas piſcium copias euocauit?

Nota vim precum eius.

56.

Venerunt aliquandò tres Epiſcopi in villam Fochart, quem dicunt locum natiuitatis Brigidæ virginis, & quartus erat Malachias. Ad quem presbyter, qui hoſpitio ſuſceperat eos: Quid faciam, inquit, quòd piſces non habeo? Quo reſpondente, vt quæreret à piſcatoribus: Biennium eſt, ait, quòd non inueniuntur piſces in flumine, vndè & piſcatores prorſus diffiſi, etiam arti ſuæ renunciauerunt. Et ille: Præcipe, inquit, laxari retia in nomine Domini. Factum eſt, & capti ſunt ſalmones duodecim. Secundò miſerunt, & captis totidem, inopinatum inferunt menſis & ferculum, & miraculum. Et vt clarè liqueat, Malachiæ meritis hoc datum fuiſſe alijs quoque duobus ſequentibus annis eadem nihilominùs ſterilitas perdurauit.

Capiuntur præter ſpem piſces iubente Malachia.

Capvt XXVI.

Veritatem Corporis Chriſti in Euchariſtia propugnat.

FVit quidam clericus in Leſmor probabilis, vt fertur, vitæ, ſed fidei non ita. Is sciolus in oculis ſuis, præſumpſit dicere, in Euchariſtia eſſe tantummodò ſacramentum, & non rem ſacramenti, id eſt, ſolam ſanctificationem, & non corporis veritatem. Super quo à Malachia ſecretò, & ſæpè conuentus, ſed incaſſum, vocatus ad medium eſt: Seorsùm tamen à laicis, vt, ſi fieri poſſet, ſanaretur, & non confunderetur. Itaque in conuentu clericorũ data facultas homini eſt pro ſua ſententia reſpondendi. Cumque totis ingenij viribus, quo non mediocriter callebat, aſſerere & defendere conaretur errorem, Malachia contrà diſputante & conuincente, iudicio omnium ſuperatus, de conuentu confuſus quidem exit, ſed non correctus. Dicebat autẽ ſe non ratione victum, ſed Epiſcopi preſſum authoritate. Et tu (inquit) ô Malachia ſine cauſa me hodiè confudiſti, aduersùs profectò veritatem locutus, & contra tuã ipſius conſcientiã. Mœſtus Malachias pro homine ſic indurato, ſed magis fidei dolens iniuriam, timens periculum. Eccleſiã conuocat, errantem publicè arguit, publicè monet, vt reſipiſcat. Suadentibus hoc ipſum Epiſcopis, & vniuerſo clero, cũ non acquieſceret, contumaci anathema dicunt, hæreticum proteſtantes. Nec ſic euigilãs: Omnes, inquit, fauetis homini potiùs, quàm veritati. Ego perſonam non accipio, vt deſeram veritatem. Ad hoc verbum ſubſtomachans ſanctus: Dominus, inquit, fateri te veritatẽ faciat vel ex neceſſitate. Quo reſpondente, Amen, ſoluitur cõuentus. Tali ille inuſtus cauterio, fugam meditatur, infamis atque inhonorus fore non ſuſtinens. Et continuò ſua mileus exibat, cùm ecce ſubita correptus infirmitate, ſiſtit gradum, viribusque deficiens, eodem loco iactat ſe ſuper ſolum anhelus & feſſus. Forte incidens in id loci vagabundus inſanus, offendit hominem: quidnam ibi agat, percontatur. Reſpondet, grauiter ſe infirmitate teneri, & neque procedere, neque redire valentem. Et ille: Infirmitas iſta haud alia, inquit, quàm ipſa mors eſt. Hoc autem non dixit à ſemetipſo: ſed pulchrè Dominus per inſanum corripuit eum, qui ſanis acquieſcere noluit conſilijs ſenſatorum. Et addit: Reuertere domum: ego te iuuabo. Denique ipſo duce, reuertitur in ciuitatem: redit ad cor, & ad miſericordiam Domini. Eadem hora accitur Epiſcopus, agnoſcitur veritas: abijcitur error: confeſſus reatum abſoluitur: petit viaticum, datur reconciliatio, & vno pene momento perfidia ore abdicatur, & morte diluitur. Ita mirantibus cunctis ſub omni celeritate cõpletus eſt ſermo Malachiæ, & ſcripturæ pariter dicentis, quia *vexatio dat intellectum auditui.*

57. Aduertant hæc hæretici Sacramentarij.

Male ſentientem de ſacra Euchariſtia corripit.

O miſeros, qui huiuſmodi diſperount exempla, nec inuitantur ad pœnitentiam.

Eſa. 28.

Capvt XXVII.

Pacem & concordiam inter diſſidentes mirabiliter conciliat.

58.

INter populos quarundam regionum orta aliquando grauis diſcordia eſt. Interpellatur Malachias de cõponenda pace inter eos. Et cùm eſſet alias impeditus, iniũgit negotium hoc vni Epiſcoporum. Illo excuſante, & negante, & dicente, Malachiã, non ſe, quæſitum: ſe contẽptum iri, fruſtrà fatigari nolle: Vade, inquit, & Dominus erit tecum. Et ille: Acquieſco, ſed ſi me nõ audierint, ſcito me ad tuã paternitatẽ appellaturum. Subridẽs Malachias: Fiat, inquit. Tunc Epiſcopus conuocatis partibus, dictat formam pacis: acquieſcunt, recõciliantur ad inuicem: fide hinc inde data, ſtabilitur pax: & ſic dimiſit eos. At pars vna videns hoſtes factos ſecuros, imparatos eſſe: quippe qui pace facta mali nihil ſuſpicarentur: loquebantur mutuò, & dicebat homo ad proximum ſuum: Quid volumus facere? Victoria præ manibus eſt, & vltio de inimicis. Et cœpère inſequi illos. Innotuit Epiſcopo, quod fiebat: & accurrens conuenit ducẽ eorũ ſuper iniquitate & dolo: ſed ſpretus ab illo eſt. Inuocauit nomẽ Malachiæ aduerſus eum, & nihili pendit. Irridensque Epiſcopum: Putasne, inquit, propter te amittere

debeamus malefactores noſtros, quos Deus tradidit in manus noſtras? Et recordatus verbi ſui Epiſcopus, quod habuerat cum Malachia, flens & eiulans verſo vultu ad monaſterium eius: Vbi es, ait, homo Dei? vbi es? Nonne hoc eſt, Pater mi, quod tibi dicebam? Heu, heu, veni, vt facerem bonum, & non malum: & eccè per me omnes, illi in corpore, iſti in anima, pereunt. Multa in hūc modum loquebatur lamentans & plangens, & quaſi præſentem ſollicitans & compellans Malachiā aduerſus malignantes. Interim verò impii, cum quibus fecerant pacem, inſequi nō deſiſtebant ad perdendum eos. Et eccè ſpiritus mēdax in ore quorundam virorum, qui eos deciperet. Et occurrerunt illis in via viri nunciātes, factam irruptionē in terras ipſorum ab aduerſariis: in ore gladii conſumi omnia, & diripi bona eorum: vxores quoq; ac liberos tolli & abduci. His auditis, reuerſi ſunt feſtinātes. Sequebantur vltimi primos, quò irent, aut quid accideret, neſcientes. Nec enim omnes audierant viros loquentes. Cumque veniſſent, & inueniſſent nihil horū, quæ nunciata erant, confuſi ſunt, deprehenſi in malitia ſua. Et cognouerunt ſpiritu erroris ſe traditos propter nuncium Malachiæ, quem deceperunt, & nomen eius, quod ſpreuerunt. B Porrò Epiſcopus audiens fruſtratos proditores in iniquitate ſua, quam cogitauerant, cum gaudio remeauit ad Malachiam, referens omnia per ordinem, quæ acciderant ſibi.

Miro modo impediuntur ſceleſti homines a cæde deſtinata.

59. Sciens Malachias eiuſmodi occaſione pacem eſſe turbatam, nactus opportunum tempus, pacē per ſemet inter ipſos demuò reformare curauit, & firmare reformatam, datis & receptis alterutrinſecùs fide & iuramento. Verùm illi, quibus antè pax fracta fuit, iniuriæ memores, neglecto pacto & præcepto Malachiæ, tractauerunt de vice reddenda. Et congregati omnes in vnum, ibant vt imparatos præoccuparent, redderentq; in caput eorum malum, quod ſibi facere cogitaſſent. Et magno flumine, quod intererat, facillimè tranſuadato, fluuiolo, quē non procùl ab illo offendēre, retenti ſunt. Neque enim iam fluuiolus, ſed planè fluuius ingens apparuit, vbique ſibi tranſire volentibus tranſitum negans. Mirati omnes tātū nunc eſſe, tantillum ante hàc fuiſſe ſcientes, & loqui inter ſe: Vndè inundatio hæc? Aer ſerenus eſt, imbres nō ſunt, nec proximè fuiſſe meminimus. Et ſi multùm pluiſſet, quis noſtrum vnquàm hactenùs meminit in quantacunq; illuuie ità intumuiſſe, vt operiret terram, ſata & C prata peruaderet? Digitus Dei eſt iſte: & Dominus ſepit vias noſtras propter ſanctum ſuum Malachiam, cuius ſumus præuaricati pactum, tranſgreſſi mandatum. Ità & hi infecto negocio, ad ſua æquè confuſi repedauerunt. Diuulgatum eſt verbum per vniuerſam regionem, & benedicebant Deum, qui comprehendit ſapientes in aſtutia ſua, & confringens cornua peccatorum, ſublimauit cornu Chriſti ſui.

Magno miraculo alii a ſimili facinore retardantur.

60. Aliquis de nobilibus inſenſus Regi, reconciliatus eſt per manum Malachiæ. Nec enim Regi ſatis fidebat ille, vt pacem cum eo faceret, niſi mediante Malachia, quem Rex æquè reuereretur. Nec immeritò vt poſt apparuit. Nam factum ſecurum, & minimè iam cauentem ſibi, captum truſit in vincula, odio antiquo captus plus ipſe. Requiritur homo à ſuis de manu mediatoris. Nec enim aliud amici expectare, quàm mortem. Quid faceret Malachias? Non eſt quod poſſit, niſi vt recurrat ad ſuum illud ſolitum vnicumq; refugium. Cōgregato exercitu forti nimis, turba magna diſcipulorum ſuorum, adit hominem, requirit vinctum, negatur. Et Malachias: D Iniquè, inquit, agis contra Dominum, & contra me, & contra teipſum, pactum præuaricans: ſi diſſimulas tu, ſed non ego. Credidit ſe homo fidei meæ: ſi contingat mori, ego prodidi eum: ergo reus ſanguinis eius. Quid tibi viſum eſt me proditorem, te præuaricatorē conſtituere? Noueris me, donèc liberetur, nihil guſtaturum, ſed neq; iſtos. Sic locutus, intrat eccleſiam: Deum omnipotētem ſuis, ſuorūq; anxiis gemitibus interpellat, vt iniuſtè addictum, dignetur eripere de manu præuaricatoris & iniqui. Et ea die cum nocte ſequenti, in ieiunio & oratione perſeuerarunt. Relatum ad Regem, quid fieret: & magis

Vir ſanctus obiurgat regē pacti violatorem.

A indè induratum eſt cor eius, vndè emolliri debuerat. Init fugam, veritus homo carnalis, nè ſi propè remaneret, orationis non poſſet ſuſtinere virtutem: Quaſi verò vel abſconditum non inueniat, vel non perueniat ad remotum. Tu metas ponis miſer orationibus ſanctorū? Nū eſt oratio iacta ſagitta, vt fugias à facie arcus? Quo ibis à ſpiritu Dei, qui eam portat? & quo à facie eius fugies? Deniq; fugientem inſequitur, inuenit latitantem. Erisq; cæcus, & non videns, vt meliùs videas, & intelligas, quoniam durum eſt tibi cōtra ſtimulum calcitrare. Deniq; ſenti vel nunc, quia ſaggittæ potentis acutæ peruenerūt ad te: quæ etſi reſilierunt à corde, quia ſaxeum eſt, ſed non ab oculis. Veniant per feneſtram ſaltem oculorum perueniant vſque ad cor, & vexatio det intellectū cæcitati. Cernere erat Saulum demuò ad manum trahi, & duci ad Ananiam, ad ouem ſcilicet lupum, vt refunderet prædam. Refudit, & recepit viſum: quod Malachias vſq; adeò ouis eſſet, vt ſit miſertus & lupi. Diligenter ex his aduerte, lector, cū quibus habitatio Malachiæ, quales principes, & quales populi. Quomodo nō & ipſe frater fuit draconum, & ſocius ſtruthionum? Et ideo dedit ei Dominus virtutē calcandi ſuper ſerpentes & ſcorpiones, alligare Reges eorum in cōpedibus, & nobiles eorū in manicis ferreis. Deinde audi quid ſequatur.

Stultus Rex credit ſe fuga latere poſſe Dominum.

Act. 9. Rex orbatur lumine, redditque captiuum.

Iob 30.

CAPVT XXVIII.

Sacrum ædificium molienti aduerſarium patitur, ſed mox vltione diuina correptum.

IS cui Benchorenſis monaſterii ceſſerat poſſeſſiones, ingratus beneficio, ex tunc & deinceps inſolentiſſimè ſēper ſe habuit aduerſus eum & ſuos, in omnibus infeſtus eis, vbiq; inſidians, detrahenſq; actibus eius. At nō impunè hoc. Erat illi vnicus filius, qui imitator patris, audens aliquid & ipſe in Malachiā, eodē anno mortuus eſt. Mortuus autem ſic: Viſum eſt Malachiæ debere conſtitui in Benchor oratorium lapideum, inſtar eorum, quæ in aliis regionibus extructa conſpexerat. Et cùm cœpiſſet iacere fundamenta, indigenæ quidē mirati ſūt, quod in terra illa necdùm eiuſmodi ædificia inuenirētur. Verùm ille nequam (ſicut erat præſumptuoſus & inſolens) non modo miratus eſt, ſed indignatus. Ea qua indignatione concepit dolorem, & peperit iniquitatem. Et facto ſuſurro in populis, nunc ſecretò detrahere, nūc blaſphemare palàm: notare leuitatem, nouitatem horrere, ſumptus exaggerare. Huiuſmodi venenatis ſermonibus ſollicitans & inducens multos ad prohibendum: Sequimini me, inquit, & quod non niſi per nos fieri debet, cōtra nos fieri nō ſinamus. Itaq; cum pluribus quibus ſuadere valuit, deſcendit ad locum, repertum conuenit hominem Dei, primus ipſe dux verbi, qui erat principium mali: O bone vir, quid tibi viſum eſt noſtris hanc inducere regionibus nouitatem? Scoti ſumus, nō Galli. Quænam leuitas hæc? Quid opus erat opere tam ſuperfluo, tā ſuperbo? Vndè tibi pauperi & inopi ſumptus ad perficiendum? Quis perfectum videbit? Quid iſtud præſūptionis, inchoare quod non queas, non dico, perficere, ſed nec videre perfectum? Quanquàm amentia magis eſt, quàm prudentis, conari quod modum excedit, vincit vires, ſuperat facultates. Ceſſa ceſſa, deſine à veſania hac. Alioquin nos nō ſinimus, non ſuſtinemus. Hoc dixit, prodens quid vellet, non quid poſſet, conſiderans. Nam de quibus præſumebat, & ſecum adduxerat, viſo viro, mutati ſunt, & iam non ibant cum eo.

61. Vltio Dei in Malachiæ obtrectatores.

62. Ad quem vir ſanctus, tota libertate vtens: Miſer, inquit, opus, quod inchoatum vides, & inuides, ſine dubio perficietur: perfectum videbunt multi. Tu vero quia nō vis, nō videbis: & quod non vis, moriens attendito tibi, ne in peccato tuo moriaris. Ità eſt: ille mortuus eſt, & opus cōpletum eſt: ſed ille nō vidit, qui, vt præfati ſumus, anno eodē mortuus eſt. Interim pater audito mox, quid de filio vir ſanctus prædixiſſet, ſciens verbū eius viuum & efficax eſſe. Interfecit, inquit, filiū meum. Et inſtigante diabolo, tanto furore exarſit in illum, vt coram duce & maioribus, iniuriæ, falſitatis & mendacii arguere nō vereretur hominē, qui veraciſſimus eſſet, veritatis & diſci-

Prædicit obtrectatori quod morietur.

Vir ſanctus ad conuicium non reſpondet.

pulus, & amator: & conuicium intulit, ſimiam appellãs. Et Malachias quidem doctus non reddere maledictum pro maledicto, obmutuit, & non aperuit os ſuum, dum conſiſteret peccator aduersùs eum. Sed non Dominus oblitus ſermonis ſui, quem dixerat: *Mihi vindictã, & ego retribuam.* Eadem die domum reuerſus homo, luit linguæ effrenis temeritatem, ipſo vltore, quo inſtigatore laxarat. Arreptum in ignẽ proiicit dæmon: ſed mox manib. aſſiſtentiũ extractus eſt; aduſtus eſt tamen corporis parte, & mente captus. Et dum inſaniret, vocatus Malachias venit, & reperitq; maledicũ ſpumantia ora torquentem, horrendis vocib. & motibus terrentem omnia, ac toto corpore agitatum; vix poſſe teneri à pluribus: & orans pro inimico vir totius perfectionis, exauditus eſt, ſed ex parte. Nam illicò quidem ſancto orante, ille aperuit oculos, & ſenſum recepit. Relictus eſt autẽ ei ſpiritus Domini malus, qui eum colaphizet, vt diſcat non blaſphemare. Credimus eum viuere vſq; adhuc, & vſq; ad hæc tempora luere peccatum grande, quod peccauit in Chriſtum: certis temporib. tamen ferũt lunaticum eſſe. Porrò prædictæ poſſeſſiones, cùm iam pro ſui imbecillitate & mutilitate eas tenere non valuit; in pace ad locum, cuius extiterant, redierũt. Nec renuit Malachias poſt multam demùm vexationem, pacis obtentum.

Deut. 32.

Diabolus ei maledicentẽ inuadit.

63\. Sed iam ad opus ædificii, quod Malachias aggreſſus eſt, ſermo recurrat. Et quidem non erat Malachiæ, non dico vndè perficeret, ſed vndè faceret quicquã. Erat autem cor eius fiduciam habens in Domino. Dominus verò prouidit, vt, etſi nõ ſperanti in pecuniæ theſauris, pecunia non deeſſet. Quis enim alius fecit, vt theſaurus eo loci reponeretur, repoſitus non reperiretur, vſq; ad tempus & opus Malachiæ? Inueniat Dei famulus in Dei marſupio, quod defuit ſuo. Meritò quidem. Quid enim iuſtius, quam vt cui pro Deo non erat proprium, cum Deo iniret cõſortium, & marſupium vnum eſſet amborum? Fideli denique homini totus mundus diuitiarum eſt. Et quid eſt ille, niſi quoddã marſupium Dei? Denique ait: *Meus eſt orbis terra, & plenitudo eius.* Inde eſt, quòd Malachias repertos argenteos multos non repoſuit, ſed expoſuit. Nam totum munus Dei, in Dei opus iubet expẽdi. Non ſuas, non ſuorum conſiderat neceſſitates: ſed iactat cogitatum ſuum in Domino: ad quẽ vtique recurrendum non dubitat, quotiès neceſſitas poſtularit. Nec dubium Dei opus eſſe, quod Deo reuelante Malachias præuidit. Contulerat primùm cum fratribus de opere illo: & multi præ inopia minùs libenter aſſentiebant. Indè anxius dubiuſq; quid ageret, cœpit inter orandũ vehementer inquirere, quænam foret voluntas Dei. Et die quadam de via regrediens, cùm iam loco appropiaret, proſpexit eminùs: & eccè oratorium apparuit magnum lapideum, & pulchrum valdè. Et intuens diligenter ſitũ, formam & compoſitionem, cum fiducia arripit opus, priùs quidẽ indicata viſione ſenioribus fratribus, paucis tamen. Sanè totum, quod attentè notauit de loco, & modo, & qualitate, tanta diligentia obſeruauit, vt perfacto opere, factum viſo ſimillimum appareret, ac ſi & ſibi cum Moyſe dictum audierit: Vide, vt omnia facias ſecundùm exẽplar, quod tibi oſtenſum eſt in monte. Eodem viſionis genere id quoquè, quod in Saballino ſuum eſt, antequam fieret, præoſtenſum eſt illi, non modò oratorium, ſed & monaſterium totum.

Exurit egregium oratorium fratrum monaſterium & Malachias.

Pſal. 46.

S. Malachias inuenit multam pecuniã.

Viſio eius.

Exod 25.

64\.

Capvt XXIX.

Claret Prophetiæ ſpiritu, & omni miraculorum gratia.

TRanſeunte illo per quãdam ciuitatem, & multitudine magna concurrente ad eum, caſu vidit iuuenẽ inter alios videndi ſe curioſum. Aſcenderat lapidem, & ſtans ſuper ſummos articulos extento collo, oculis & animo intendens in eum, quendam ille de nouo Zachæũ exhibebat. Nec latuit Malachiam, ſancto quidem ſpiritu reuelante, verè illum veniſſe in ſpiritu & virtute Zachæi. Diſſimulauit tunc tamẽ, tacituſq; pertranſiit. Cæterùm in hoſpitio nocte ipſa narrauit fratribus, quomodo illum vidiſſet, & quid præuidiſſet de illo. Dia autem tertia, ecce ille cum viro quodam nobili, domino ſuo: Qui ei periens votum, & deſiderium iuuenis, rogabat, vt è ſu

Luc 19.

commendatum recipere dignaretur, & habere de cæterò inter ſuos. Et Malachias agnoſcẽs eum, Non eſt opus, inquit, vt quem iam Deus commendauit, homo commendet. Apprehenſumque manu ſua tradidit Abbati Congano noſtro, & ille fratribus. Ipſe verò iuuenis adhuc (ni fallor) viuens, primus conuerſus Iniua Surienſis monaſterii, teſtimonium habet ab omnibus, quòd ſanctè conuerſetur inter fratres ſecundùm ordinem Ciſtercienſem. Et cognouerunt diſcipuli, etiam in hoc Malachiam prophetiæ ſpiritum habuiſſe. Non ſolùm autem, ſed & in eo, quod ſubiuncturi ſumus.

Cùm ſacramenta offerret, & appropiaſſet ei Diaconus, facturus aliquid pro officio ſuo, intuitus eum ſacerdos, ingemuit, quòd ſenſiſſet penès illum latere, quod non conueniret. Peracto ſacrificio, ſecretò percontatus de conſcientia ſua; confeſſus eſt, & non negauit illuſum ſibi per ſomniũ nocte ipſa. Cui iniungens pœnitentiam: Non debueras, inquit, hodiè miniſtraſſe; ſed verecundè te ſubtrahere ſacris, & deferre tantis, tamq; diuinis myſteriis, vt hac humilitate purgatus, digniùs exindè miniſtrares. Itẽ alia vice ſacrificante illo, & orãte hora ſacrificii, ea quidẽ ſanctitate & puritate cordis, qua ſolitus erat, adſtante diacono, viſa eſt columba intrare per feneſtrã in claritate magna. Ea ſacerdos perfunditur totus: ea ſubobſcurior baſilica tota refulget. Columba verò aliquandiù circumuolitans, tandem reſidet ſuper Crucem ante faciẽ ſacerdotis. Obſtupuit diaconus, & pauens tũ pro luminis, tum pro volucris nouitate, quòd illa ſit rara auis in terra, cecidit ſuper faciẽ ſuam, & vix palpitans, ſeſe erigere auſus eſt, vel quãdò officii ſui neceſſitas poſtulauit. Poſt Miſſam ſeorsùm conuentus à Malachia, ſub periculo vitæ iubetur nullatenùs ſecretum prodere, quod vidiſſet, quoàd viueret ipſe. Aliquando cùm in Ardmacha eſſet cũ quodam coëpiſcopo ſuo, de nocte ſurgens, cœpit memorias ſanctorum, quæ in cœmeterio ſancti Patricii multæ ſunt, orando luſtrare. Et eccè vnum de altaribus ſubitò ardere conſpiciunt. Ambo enim viderũt viſionem hanc magnam: ambo mirati ſunt. Et Malachias intelligens ſignum eſſe magni meriti illius, vel illorum, quorum ſub altari illo corpora requieſcerent, currẽs, & ſe mediis immergens flammis, expanſis brachiis ſacratam amplexatus eſt aram. Quid ibi fecerit, quidue ſenſerit, nemo qui ſciat: ſed quod ampliùs ſolito, cæleſti igne ſuccenſus, ex illo igne exierit, fratrum, qui cum eo tunc erant, reor neminem eſſe, qui neſciat.

65\. Secreta cognoſcit.

Diaconum poſt illuſionẽ nocturnam officio fungẽtem arguit.

Viderem ad mitandam ſub Miſſæ ſacrificio.

Hæc dicta ſunt, pauca quidem de pluribus, ſed multa pro tempore. Non enim ſignorum tẽpora hæc, ſecundùm illud: *Signa non vidimus, iam non eſt propheta.* Vndè ſatis apparet, Malachias meus quãtus in meritis fuit, qui tam multus in ſignis extitit, & in raritate tanta. Quo enim antiquorum genere miraculorum Malachias non claruit? Si bene aduertimus pauca ipſa, quæ dicta ſunt, non prophetia defuit illi, non reuelatio, nõ vltio impiorum, non gratia ſanitatum, non mutatio mentium, non denique mortuorum ſuſcitatio. Per omnia benedictus Deus, qui ſic amauit & ornauit eum: qui & magnificauit eum in conſpectu Regum, & dedit illi coronam gloriæ. Amor probatur in meritis, ornatus in ſignis, magnificatio in vltione inimicorum, glorificatio in præmiorum retributione. Habes diligens lector in Malachia quid mireris, habes & quid imiteris. Nunc iam quid tibi ex his ſperandum ſit; ſtudioſius attende. Nam finis horum, precioſa mors eſt.

66\. Pſal. 73.

Malachiæ nullum genus veterum miraculorum defuit.

Capvt XXX.

Locum & diem mortis ſuæ prædicit, & causâ Pallii denuò iter ad Papam Eugen. ſuſcipit.

PErcontatus aliquandò, quoniam in loco, ſi optio detur, extremum malit agere diem, (de hoc ſiquidem fratres quærebant inter ſe, quem ſibi quiſque deligeret) cunctatur, & non reſpondet. Inſtãtibus illis: Si hinc migro, inquit, nuſquàm libẽtius, quàm vndè vnà cum noſtro Apoſtolo reſurgere poſſim. (Dicebat autẽ ſanctum Patricium.) Si peregrinari oporteret, & ità permittit Deus, Claram vallem delegi. Requiſitus item de tempore, diem reſpondit ſolennem omnium defunctorum. Si

67\. S. Patricius Hyberniæ Apoſtolus.

Dies ſolennis omnium defunctorum.

ſimplex votum putatur, impletum eſt. Si prophetia, ne iota prætereat. Sicut audiuimus, ſic vidimus de loco pariter, & de die. Dicamus breuiter, quo ordine iſtud, quá ve occaſione prouenerit. Ægrè ſatis ferebat, Hyberniá vſq; adhoc pallio caruiſſe, vt poté æmulator ſacramentorú: quorum ne vno quolibet gentem ſuam vellet omninò fraudari. Et recordatus ſibi à Papa Innocétio fuiſſe promiſſum, indè magis triſtari, quod dum adhuc ille ſuperfuit, nó fuit miſſum pro eo. Et nactus occaſionem, quòd Papa Eugenius ſummam regiminis teneret, & eò temporis vſq; in Franciam appropiaſſe nunciaretur, opportunitatem requirédi ſe inueniſſe gauiſus eſt. Præſumebat autem de illo, vtiquè viro tali, & de tali aſſumpto profeſſione. Magis verò, quòd ſuæ Claræuallis ſpecialis filius exitiſſet, nec timeret apud illum ſe vllam ſuſtinere difficultatem. Itaque conuocantur Epiſcopi, concilium cogitur: tractata triduo, quæ tempori imminerent: die quarto aperitur conſilium de Pallio requirendo. Placet, ſed ſi per alium requiratur. Tamen quia breuior via, & ob hoc tolerabilior peregrinatio videretur, non fuit, qui eius obuiare præſumeret conſilio & voluntati. Et Malachias, ſoluto concilio, arripit iter. Proſequuntur eum, qui conuenerant fratres vſq; ad litus, non multi tamen, ipſo omnimòm prohibére. Ad qué vnus illorum, Catholicus nomine, flebili voce & fletu: Heu tu abis, inquit, & in quanta penè quotidiana vexatione me deſeris, non ignoras, nec fers opem miſertus mei. Si ego dignus qui patior, fratres quid peccauerunt, qui vix diem, nocte minus vllam à tam laborioſa cura & cuſtodia mei feriatam habere ſinuntur? His verbis & lachrymis filij (flebat enim) paterna viſcera concuſſa ſunt, & amplexatus eſt eum blandiendo, impreſſoq; pectori eius ſigno Crucis: Certus eſto, inquit, te huiuſmodi nil paſſurum, donec rediero. Erat autem epilepticus, & cadebat frequenter, ità vt interdùm non ſemel, ſed ſæpiùs pateretur in die. Hoc iam per ſex annos morbo horrido laborabat, ſed ad verbum Malachiæ, perfectè conualuit. Ab illa hora nil tale perpeſſus eſt, nil tale (vt confidimus) deinceps perpeſſurus, quia Malachias deinceps rediturus non eſt.

Voti ſui & ter co nſpes, quo ad locum & tempus mortis ſuæ.

En quanti fecit Pallij inſignia vir ſanctiſſimus,

Curat epilepticum,

68\. In ipſo aſcenſu nauis accedunt duo ex his, qui illi familiariùs adhærebant, audientes & petentes aliquid ab eo. Quibus ille: Quid vultis? Non dicimus, inquiunt, niſi ſpondeas te daturum. Spondet. Et illi: Volumus nobis certo promitti à tua dignatione, te in Hyberniam incolumem reuerſurum. Inſtant & cæteri omnes. Tum ille parumper deliberans, pœnitere primo, quod ſe alligaſſet, qua exiret, non inueniens. Anguſtiæ vndiquè, dú nil occurreret ab alterutro tutum periculo, voti videlicet, aut promiſſi. Viſum eſt tandem id potiùs eligendú, quod in præſentiarum plùs vrgeret, reliquum ſupernæ committendum diſpoſitioni. Annuit triſtis quidem: ſed magis illos noluit contriſtare; & reſpondens eis, vt volunt, aſcendit nauem. Et cùm iam ferè medium iter æquoreum peregiſſent, ſubito contrarius ventus nauem repellit, & reducit in terram Hyberniæ. Deſcendens de naui, in ipſo portu in quadam ſua eccleſia pernoctauit. Et lætus, gratias agit diuinæ conſilio prouidétiæ: quo factum eſt, vt iam fecerit ſatis pro ſua promiſſione. Mane vero intrans nauem, ipſa die proſpero curſu tranſfretauit, & venit in Scotiam. Die tertia peruenit ad locum, qui Viride ſtagnum dicitur: quam fecerat præparari, vt ibi ſtatueret Abbatiã. Et relicto illic de filiis ſuis fratrib. noſtris, monachorum conuentu & Abbate, (nã ſecũ ad hoc ipſum eos adduxerat) valedicens eis, profectus eſt.

Miræ DEI prouidentia & cura erga ſeruos ſuos, v. Notas.

69\. Et cùm tranſiret, occurrit ei Rex Dauid, à quo receptus, cũ gaudio, & retentus per aliquot dies, multaque operatus placita Deo, inchoatum repetit iter. Et pertrãſiens Scotiam, in ipſo introitu Angliæ diuertit ad eccleſiam Giſiſburnenſem, vbi habitant viri religioſi, canonicam ducentes vitam ab antiquo familiares ei pro ſua religioſitate & honeſtate. Ibi adducta eſt ad eum mulier patiens morbum, quem cancrum vulgo appellant, ipſo horrendum viſu, & ſanauit eam. Nam vbi aqua, cui benedixit, adſperſa ſunt vlcerum loca, dolorem nõ ſenſit. Die vero ſequenti vix vlcera apparebant. Abiens indè, ad mare venit: ſed negatur tranſitus. Cauſa, ni fallor, fuit, orta ſimultas quædam inter ſummum Pontificem & Regem Angliæ, quòd Rex neſcio quid mali ſuſpicaretur de bono illo homine, ſi tranſiret. Nam neq; alios Epiſcopos tranſire ſinebat. Quod quidem impedimentum, etſi fuit contrarium Malachiæ voluntati, ſed non voto. Dolebat differri à deſiderio ſuo, neſciés magis per hoc impletum iri. Nam ſi in continenti tranſiſſet, oportebat tranſire eũ Claram vallem, vt ſummum Pontificem ſequeretur. Iam enim abierat, & erat Romæ, aut prope Romam. Nunc verò intercedente dilatione factum eſt, vt tardiùs tranſfretans, ad locum & horam ſanctiſſimi ſui obitus opportunè occurreret.

Mulier aqua benedicta ſanata.

Capvt XXXI.

Rurſus Claram vallem venit, moriturus loco & tempore quo deſiderauerat.

QVi à nobis ſuſceptus eſt, tanquam verus ab Occidente veniens, viſitans nos oriens ex alto. O quãtum noſtræ Claræualli irradians ſol ille claritatis adauxit: Quàm iucundus ad eius introitum dies feſtus illuxit nobis. Hæc dies, quam fecit Dominus, exultauĩ & lætatũ in ea. Quàm celer & ſaliens, tremulus ac debilis mox ipſe occurri. Quàm lætus in oſculatus: Quàm lætis brachiis miſſam mihi ex alto amplexatus ſum gratiam. Quàm alacri vultu & animo, mi pater, introduxi te in domũ matris meæ, & in cubiculũ genitricis meæ. Quàm feſtiuos deindè tecum duxi dies, ſed paucos. Quid verò ille viciſſim nobis? Nempe hilarem, nẽpe affabilem peregrinus noſter omnibus ſe præbebat, omnib. incredibiliter gratum. Quàm bonum, & quàm iucundum agebat hoſpitem apud nos, quos nimirùm videre venerat à finibus terræ, non auditurus Salomonem, ſed exhibiturus. Deniquè audiuimus ſapientiam eius, tenuimus præſentiam eius & tenemus. Iam quatuor aut quinque dies huius noſtræ ſolennitatis defluxerant, cùm ecce die ſolenni beati Lucæ Euangeliſtæ, Miſſa in conuentu ſua illa ſancta deuotione celebrata, febre correptus, lecto decubuit, & nos cum illo omnes. Extrema gaudij noſtri mœror occupat, moderatior tamẽ, quòd leuior interim febris eſſe videretur. Videres diſcurrere fratres, dandi auidos, vel accipiẽdi. Cui non dulce videre illum? cui nõ dulcius miniſtrare illi? Vtrumq; ſuaue, vtrunq; ſalutare. Et humanitatis erat præbere obſequiũ, & profectũs cuiuſque ſui, eũm gratiam reportaret. Aſſiſtere omnes, omnes ſoliciti erant circa frequens miniſterium medicamenta perquirere, adhibere fomenta, rogare ſæpiùs ad guſtandum. Ad quos ille: Sine cauſa, inquit, hæc: ſed & caritate veſtra facio, quicquid iniungitis. Sciebat enim imminere tempus ſuæ migrationis.

70\. S. Malachias iã tertio Claram vallem venit.

Genuiſtus & conuerſatio eius gratiſſima.

Miſſam hic Clarævalli celebrat.

71\. Cumq; fratres, qui cum eo venerant, fidenciùs inſtarent, dicerent, non oportere diffidere de vita: nec enim ſigna mortis in eo aliqua apparerent: Oportet, inquit, hoc anno Malachiã exire de corpore. Et infert. Ecce appropinquat dies, quam, vt optimè noſtis, optaui ſemper ipſum fore diem reſolutionis meæ. Scio cui credidi, & certus ſum: nõ fraudabor reliquo deſiderij mei, qui partem iam teneo. Qui me ſua miſericordia perduxit ad locum, quem petij: terminum, quem æquè volui, non negabit. Quòd ad hoc corpuſculũ attinet, hîc requies mea: quod ad animam, Dominus prouidebit, qui ſaluos facit ſperãtes in ſe. Nec parum ſpei repoſitum mihi in die illa, qua mortuis tanta à viuis beneficia impẽduntur. Nec longè aberat dies ipſa, cum talia loqueretur. Intereà iubet ſe ſacro oleo vngi. Exeunte conuentu fratrum, vt ſolenniter fieret, non ſuſtinuit vt ad ſe aſcenderent: ipſe deſcendit ad eos. Iacebat ſiquidem in ſolario, domo ſuperiori. Vngitur, & ſumpto viatico, fratrum ſe orationibus, & fratres commendans Deo, ad lectum reuertitur. Alto de ſolio deſcendebat pedibus ſuis, & rurſum nihilominus ſuis pedibus aſcendebat: & dicebat mortem eſſe in ianuis. Quis hunc hominẽ crederet moriturum? Solus ipſe, & Deus id ſcire poterat. Nõ vultus pallidior, non macilentior videbatur, non rugata frons, non recõditi oculi, non nares extenuatæ, non contracta labia; non adusti dentes, non collum exeſum & gracile, non

Mortis ſuæ diem imminere prædicit.

Nota quid ſenſerit de ſuffragiis defunctorum, & extrema vnctione

curui humeri, non caro exinanita in corpore reliquo. Hæc erat gratia corporis eius, & hæc gloria vultûs eius, A quæ non euacuatur, ne morte quidem. Talis quoad vixit, talis & mortuus apparebat viuenti ſimilior.

72. Cucurrimus vſque huc, ſed modò hæremus, quia Malachias curſum conſummauit. Stat ille, & nos pariter ſtamus cum eo. Alioquin quis libenter currat ad mortem? Præſertim tuam; Pater ſancte, quis referre poſſit? quis velit audire? Attamen dileximus nos in vita, in morte nõ ſeparabimur. Fratres, nõ relinquamus in morte, quẽ in vita proſequuti ſumus. Ab vlteriori Scotia vſque huc cucurrit ille ad mortẽ: Eamus & nos, & moriamur cum eo. Oportet, oportet dicere, quam cernere neceſſe fuit.

Omnium ſãctorum celebritas.
Eccle. 22.

Adeſt omniũ Sanctorũ elata vbiquè celebritas: ſed iuxta veterem ſententiam, *Muſica in luctu importuna narratio eſt.* Adſumus, canimus vel inuiti. Flendo cantamus, & cantãdo flemus. Malachias etſi non cantat, nõ plorat tamen. Quid enim ploret, qui appropinquat ad gaudiũ? Nobis, qui relinquimur, relinquitur luctus: ſolus Malachias feſtum facit. Quod enim non poteſt corpore, facit mente, ſicut ſcriptum eſt: *Cogitatio hominis confitebitur tibi, & reliquiæ cogitationis diem feſtum agent tibi.* Deficiente illi corporis inſtrumento, ſilente organo oris, officio vocis ceſſante, reliquum eſt, vt mentis iubilo ſolennizet. Quidni ſolennizet ſanctus, qui ſanctorum ducitur ad ſolennitatem? Exhibet illis, quod mox ſibi debebitur. Adhuc modicum, & ipſe vnus ex ipſis eſt. B

Pſal. 75.

73. Sub noctis crepuſculo, cùm iam vtcunquè diei à nobis expleta celebritas foret, Malachias appropinquaberat non crepuſculo, ſed auroræ. An non illi aurora, cui nox præceſſit, dies autem appropinquauit? Itaque febre inualeſcente, cœpit ex intimis ardens per omne corpus erumpere ſudor, vt quodammodò tranſiens per ignem & aquam, educeretur in refrigerium. Iam deſperatur de vita eius: iam quiſque ſuum iudicium reprehendit: iam nulli dubium, Malachiæ ſententiam præualere. Vocamur: adſumus. Et ille oculos leuans in circunſtantes: Deſiderio deſideraui, inquit, hoc paſca manducare apud vos. Gratias ago ſupernæ pietati: Non ſum fraudatus à deſiderio meo. Vides hominem ſecurum in morte, & necdum mortuum, iam certum de vita? Nec mirum. Videns adeſſe noctem, quam expectauerat, & in ipſa dieſcere ſibi, quaſi de nocte triumphans, videtur inſultare tenebris, & quodammodò loqui: Iam non dicam, Forſitan tenebræ conculcabunt me: quia hæc nox illuminatio mea in delicijs meis. Et blandè nos cõſolans: Habete, inquit, curá mei. Ego veſtri, ſi licuerit, non obliuiſcar. Licebit autem. Credidi in Deũ, & omnia poſſibilia credẽti. Amaui Deum: amaui vos: & charitas nunquàm excidit. Et ſuſpiciens in cælum: Deus, inquit, ſerua eos in nomine tuo: Non ſolùm autem eos, ſed & omnes, qui per verbum ac miniſterium meum tuo ſe mancipauère ſeruitio. Deindè imponens manus ſingulis, & benedicens omnibus, pauſatum ire iubet, quia nondum venerat hora eius.

Deſiderium mors.

74. Imus, redimus circa medium noctis: nam ea hora lux lucere in tenebris nunciatur. Impletur domus: adeſt cõgregatio tota: Abbates quoquè multi, qui conuenerant. Pſalmis, & hymnis, & canticis ſpiritualibus proſequimur amicum repatriantem. Anno ætatis ſuæ quinquageſimo quarto, loco & tempore, quo præelegit, & prædixit Malachias Epiſcopus, & Legatus ſanctæ Apoſtolicæ ſedis, velut è manibus noſtris aſſumptus ab Angelis, feliciter obdormiuit in Domino. Et verè obdormiuit. Vultus placidus, placidi exitûs indicium fuit. Et quidem omnium oculi fixi in eum: nemo tamẽ, qui quandò exiuit, aduertere potuiſſet. Mortuus viuere, & viuens mortuus putabatur: adeò nil intercidit, quod alterutrũ diſterminaret. Eadem viuacitas vultûs, ſerenitas eadẽ, qualis apparere ſolet in dormiente. Diceres mortem nil horum tuliſſe, magis auxiſſe plurimùm. Non eſt mutatus, ſed ipſe mutauit omnes. Mirũ in modũ luctus & gemitus omnium ſubitò cõquieſcit: mutatur in gaudiũ mœror, planctum cantus excludit. Effertur, feruntur in cælũ voces, infertur oratorio Abbatũ humeris. Vicit fides:

Feliciſſimè vir ſanctiſſimus obdormit in Domino

Habitus momentis ſen potius mortui, viuenti ſimilis.

triumphat affectus: res in ſuum deuenit ſtatum: cuncta geruntur ex ordine: cuncta ex ratione procedunt. 75.

Defunctos nimium lugere vanum eſt.

Et reuerà quid rationis habet immoderatiùs plangere Malachiam, quaſi non ſit precioſa mors eius, quaſi nõ ſit magis ſomnus, quàm mors; quaſi non ſit mortis portus, & porta vitæ? Malachias amicus noſter dormit, & ego lugeam? Luctus iſte vſu ſe, nõ ratione, tuetur. Si Dominus dedit dilecto ſuo ſomnum, & talẽ ſomnum, in quo hæreditas Domini, filij merces, fructus ventris: quid horum videtur fletum indicere? Egòne fleã illum, qui fletum euaſit? Ille tripudiat, ille triumphat: ille introductus eſt in gaudium Domini ſui, & ego eum plangam? Cupio mihi hæc, non illi inuideo. Interim parantur exequiæ: offertur pro eo ſacrificium: cõſummantur ex more omnia cum ſumma deuotione. Stabat eminùs puer, cui emortuum pendebat à latere brachium, magis illi impedimẽtò, quàm vſui. Quo comperto, innui, vt accederet. Et apprehenſam aridam manum, applicui ad manum Epiſcopi: & viuificauit eam. Nempe viuebat in mortuo gratia ſanitatũ: & manus eius fuit mortuæ manui, quod mortuo homini Eliſæus. Puer ille de longè venerat, & manũ, quam pendentem attulerat, ſanam in patriam reportauit. Iam omnibus ritè peractis, in ipſo oratorio ſanctæ Dei genitricis Mariæ, in quo ſibi benè complacuit Malachias traditur ſepulturæ, anno ab incarnatione Domini milleſimo, centeſimo, quadrageſimo octauo, quarto Nonas Nouembris. Tuum eſt, Ieſu bone, depoſitũ, quod nobis creditum eſt: tuus theſaurus, qui reconditur penès nos. Seruamus illum reſignandum in tempore, quo repoſcendum cenſueris. tantùm vt abſq; contubernalibus ſuis non egrediatur: ſed quem habuimus hoſpitem, habeamus ducem; tecum & cum ipſo pariter regnaturi in ſecula ſeculorum, Amen.

In exequiis & ſacrificium pro mortuis.

Miraculum defuncti.
4. Reg. 13.

Annus & dies obitus eius.

DE EODEM S. MALACHIA, †
SERMO S. BERNARDI ABBATIS.

† Antiquæ Edit. indicant hunc ſermonem legi in feſto S. Malachiæ pro octo primis Lectionibus. Alium ſerm. habes To. 3. poſt ſerm. de omnibus SS.

Liquet, dilectiſſimi, quod dum corpore retinemur, peregrinamur à Domino[a]: ac per hoc luctum magis, quàm gaudium; miſerandum nobis indicit exilium & conſcientia delictorũ. Quia tamen Apoſtolico ore gaudere cum gaudentibus admonemur[b], in omnẽ nos ſuſcitari lætitiam, tẽpus & cauſa requirit. Nam ſi verè, quod Propheta ſenſit[c], exultent iuſti in conſpectu Dei: exultat C ſine dubio Malachias, qui in diebus ſuis placuit Deo, & inuentus eſt iuſtus. In ſanctitate & iuſtitia coram ipſo miniſtrauit: placuit miniſteriũ, placuit & miniſter. Quidni placuerit? Poſuit ſine ſumptu Euangelium, repleuit Euangelio patriam, ſuorum maximè feralem edomuit barbariem Hybernorum, leui iugo Chriſti in gladio ſpiritûs exteras ſubdidit nationes, vſq; ad extrema terræ reſtituens hæreditatẽ ſuã illi. O miniſterium fructuoſum, ô miniſtrum fidelem! Nunquid non per ipſum filio eſt paterna adimpleta promiſſio? Numquid non hunc olim intuebatur pater, cùm ad filium loqueretur[d], *Dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ?* Quàm libens Saluator recipiebat, quod emerat, & emerat precio ſanguinis ſui, ignominia Crucis, horrore paſſionis? Quàm libens de manibus Malachiæ, pro eo quod gratis miniſtraret? Ergò in miniſtro quidem gratum erat munus gratuitum, in miniſterio autem placita conuerſio peccatorum. Grata, inquam, & placita in miniſtro ſimplicitas oculi, in miniſterio autẽ ſalus populi. 2.

a 2. Cor. 5.
b Rom. 12.
c Pſal. 67.
d Pſal. 2.

D Quanquàm etſi miniſterii quidẽ minor efficientia ſequeretur, nihilominus tamen ad Malachiam & ad opera eius ille meritò reſpexiſſet, cui amica puritas, cui familiaris ſimplicitas: cuius iuſtitiæ eſt de intentione penſare opus, & de oculi qualitate totius æſtimare corporis ſtatũ. Nunc verò magna opera Domini, exquiſita in omnes voluntates & ſtudia Malachiæ, magna & multa & bona valdè, etſi pro bona caſtæ intentionis origine meliora. Quod opus pietatis prætetiit Malachiã? Pauper ſibi, ſed diues pauperib. erat. Pater orphanorũ, maritus viduarũ, patronus extitit oppreſſorum. Hilaris dator, petitor rarus, acceptor verecundus. Pacis reformandæ inter diſcordantes fuit illi cura maxima, & efficacia multa. Quis æquè pius ad compatiendum, ad ſubueniendum prom-

Deus opera de intentione penſat.

Scientia, zeli moderatrix.

ptus, ad corripiendum liber? Nam zelans erat, nec deerat ſcientia, zeli ipſius moderatrix. Et quidem infirmus infirmis, ſed nihilominùs potentibus potens, ſuperbis reſiſtebat, tyrannos verberabat, Regũ magiſter ac principũ. Ipſe eſt, qui Regi orando viſum & malignanti tulit, & humiliato reſtituit. Ipſe eſt, qui pacis, quã fecerat, violatores ſpiritui erroris tradidit, fruſtratus eſt in malo, quod facere cogitabant: ac deuuò coëgit ad pacem; confuſos quidem & ſtupefactos in eo, quod ſibi contigerat. Ipſe enim eſt, cui aduerſus alios pacti æquè præuaricatores riuus officioſiſſimè adfuit, miro modo obiectũ ſui euacuans molimine impiorum. Imbres non erãt, non illuuies aquarum, non concurſus nubium, non liquefactio niuium, cùm ſubitò factus eſt in fluuium magnum, qui riuulus erat, & riuus ibat, & intumeſcebat inundãs, & negans omninò trãſitũ volentib. malignari.

Riuulus excreſcit ſubitò in fluuium.

3\. Quanta audiuimus & cognouimus ea de zelo viri, & vltione inimicorum, cùm tamen eſſet ſuauis & mitis, & multæ miſericordiæ omnibus neceſſitatem patiẽtibus. Qui quaſi vnus omnium parens, viuebat omnibus: quaſi gallina pullos ſuos, ſic fouebat omnes, & in velamẽto alarum ſuarum protegebat. Non ſexus, non ætas, & nõ conditio diſcernebatur, aut perſona: deerat nemini, expãſo omnibus gremio pietatis. De quacumque tribulatione clamaretur ad eũ, propriam reputabat, niſi quòd in ſua patiens, in aliena compatiens erat, plerumquè & impatiens. Nonnonquàm ſiquidem repletus zelo, pro aliis in alios mouebatur, vt eripiens inopes, & reprimẽs fortes, conſuleret proindè omnibus in ſalutẽ. Itaq; iraſcebatur, ſed nè iraſcendo peccaret, iuxta illud de Pſalmo: *Iraſcimini, & nolite peccare*: non ira illi, ſed ipſe animo dominabatur. Erat ſui potens. Sanè victor ſui, ira ſuperari non poterat. Ira eius, in manu eius. Vocata veniebat, exiens, non erumpens: nutu non impetu, ferebatur. Nõ vtebatur illa, ſed vtebatur. Magna illi tamen in hoc, quàm in cunctis vtrinſque hominis ſui motibus regendis vel cohibendis, cenſuræ diligentia, & circumſpectio multa. Non ità omnib. intendebat, vt ſe ſolum exponeret, ſolum curæ exciperet generali. Erat & ſui ſollicitus. Seipſum cuſtodiebat. Ita denique totus ſuus, & totus omnium erat, vt nec charitas à cuſtodia ſui, nec proprietas ab vtilitate cõmuni eum impedire vel retardare in aliquo videretur. Si videres hominem mediis immerſum turbis, & implicitum curis, diceres patriæ natum, non ſibi. Si videres hominem ſolum, & ſecum habitantem, putares ſoli viuere Deo & ſibi.

Gallinæ euãgelicæ comparatur Malachias Epiſcopus.

Pſal 4.

Ira vt vſus ſit S. Malachias.

Et ſibi, & aliis intentus eſt intus.

4\. Sine turbatione verſabatur in turbis: ſine ocio tempus, quod ocio dederat, tranſigebat. Quomodò ocioſus, quandò exercebatur in iuſtificationib. Domini? Nã etſi habebat tempus liberum à neceſſitatibus plebium, non tamen à ſanctis meditationibus feriatum, non orandi ſtudio, non ipſo ocio contemplandi. Sermo illi in tempore ocii aut ſerius, aut nullus. Adſpectus eius aut officioſus, aut demiſſus, & cohibitus intra ſe. Nempe (quod non mediocri laudi inter ſapientes dicitur) oculus eius in capite eius, nuſquàm auolans, niſi cùm virtuti paruiſſet. Riſus aut indicans charitatis, aut prouocans: rarus tamen & ipſe. Equidem interdùm eductus, excuſſus nunquàm: qui ita nunciaret cordis lætitiam, vt oris gratiam non minueret, ſed augeret. Tam modeſtus, vt leuitatis non poſſet eſſe ſuſpectus: tantillus tamẽ, vt hilarem vultum ab omni triſtitiæ næuo vel nubilo vendicare ſufficeret. O munus perfectum, ô holocauſtum pingue, ô obſequium gratum mente & manu. Quàm bonus odor Deo in orationibus ocioſi, quàm bonus hominibus in ſudoribus occupati.

Magna perfectio.

Eccli. 4.

Riſus eius.

5\. Pro huiuſmodi ergò dilectus à Deo & hominibus, non immeritò hodiè Malachias in conſortium Angelorum recipitur, re adeptus, quod nomine dicebatur. Et quidem antè Angelus erat non minùs puritate, quàm nomine: ſed nunc felicius glorioſi in eo interpretatio nominis adimpletur, quandò pari cum Angelis gloria & felicitate lætatur. Congratulemur itaq; fratres, congratulemur, vt dignum eſt, patri noſtro: quia & piũ eſt, defunctum plangere Malachiam: & pium magis, Malachiæ congaudere viuẽti. Nunquid non viuit? Et beatè. Nimirùm viſus eſt oculis inſipientium mori: ille autem eſt in pace. Denique iam conciuis ſanctorum & domeſticus Dei, pſallit pariter & agit gratias, dicens: *Trãſiuimus per ignem & aquam, & induxiſti nos in refrigerium.* Tranſiuit planè viriliter, & feliciter pertranſiuit. Verus Hebræus paſcha celebrauit in ſpiritu, & nobis tranſiens loquebatur: Deſiderio deſideraui hoc paſcha manducare apud vos. Tranſiuit per ignem & aquam, quem nec triſtia frangere, nec detinere mollia potuerũt. Lætemur, quod Angelus noſter aſcendit ad ciues ſuos, pro filiis captiuitatis legatione fungens, corda nobis concilians beatorum, vota illis intimans miſerorum. Lætemur, inquam, & exultemus, quia cæleſtis illa curia ex nobis habet, cui ſit cura noſtri, qui ſuis nos protegat meritis, quos informauit exemplis, miraculis confirmauit.

Sancti ſtatim à morte in conſortium Angelorum recipiuntur.

Pſal. 65.

Vide quid Sancti in cælis præſtent nobis.

Sanctus pontifex, qui in ſpiritu humilitatis hoſtias pacificas cælis frequẽter inuexerat, hodiè per ſemetipſũ introiuit ad altare Dei, ipſe hoſtia & ſacerdos. Migrãte ſacerdote, ſacrificii ritus in melius mutatus eſt, fons lachrymarum ſiccatus eſt, holocauſtũ omne cõditur in lætitia & exultatione. Benedictus Dominus Deus Malachiæ, qui tanti põtificis miniſterio viſitauit plebem ſuã, & nunc aſſumpto eo in ſanctam ciuitatem, tantæ recordatione ſuauitatis noſtram non deſinit conſolari captiuitatem. Exultet in Domino ſpiritus Malachiæ, quod leuatus pondere corporeæ molis, nulla iam fæculenta vel terrena materia prægrauatur, quò minùs tota alacritate ac viuacitatẽ corpoream omnem & incorpoream tranſiens creaturam, pergat totus in Deum, & adhærens illi, vnus ſit cum eo ſpiritus in æternum. 6.

Domum iſtam decet ſanctitudo, in qua tantæ frequẽtatur memoria ſanctitatis. Sancte Malachia, ſerua eam in ſanctitate & iuſtitia, miſertus noſtri, qui inter tot & tantas miſerias memoriam abũdantiæ ſuauitatis tuæ eructamus. Magna eſt ſuper te diuinæ diſpenſatio pietatis, qui te paruum fecit in oculis tuis, magnum in ſuis, qui magna fecit per te, ſaluans patriam tuam: magna fecit ſibi, introducẽs te in gloriam ſuam. Feſtiuitas tua, quæ merito tuis virtutibus votiua impenditur, tuis nobis efficiatur meritis & precibus ſalutaris. Gloria ſanctitatis tuæ, quæ à nobis frequentatur, continuatur ab Angelis, ſic erit nobis dignè iucũda, ſi fuerit & fructuoſa. Liceat nobis aliquas, te migrante, retinere reliquias de fructib. ſpiritûs, quibus onuſtus aſcendis, qui in tuo hodiè tam delicioſo conuiuio congregamur.

Obſerua, vt vir tantus innocet S. Malachiam.

S. Malachiæ feſtiuitas.

Eſto nobis, quæſumus, Malachia ſancte, alter Moyſes, vel alter Elias, impartiens & tu de ſpiritu tuo nobis: ipſorum ſiquidem in ſpiritu & virtute veniſti. Vita tua, lex vitæ & diſciplinæ: mors tua, mortis portus, & porta vitæ: memoria tua, dulcedo ſuauitatis & gratiæ: præſentia tua, corona gloriæ in manu Domini Dei tui. O oliua fructifera in domo Dei; ô oleum lætitiæ vngens & lucens, fouens beneficiis, coruſcans miraculis: fac nos eius, quã fueris lucis ſuauitatiſque participes. O odoriferum lilium, in æternum ante Dominum germinans & florens, & ſpargẽs vbique viuificum ſuauitatis odorem: cuius apud nos memoria in benedictione eſt, apud ſuperos præſentia in honore: da canentibus te tantæ plenitudinis participio non fraudari. O luminare magnũ, & lux in tenebris lucens, ſignorum radiis & meritorum illuminans carcerem, lætificans ciuitatem: fuga de cordibus noſtris, virtutum ſplendoribus tenebras vitiorum. O ſtella matutina, eo cæteris clarior, quo Deo vicinior, ſimilior ſoli, dignare præire nobis, vt & nos in lumine ambulemus, quaſi filii lucis, & non filii tenebrarum! O aurora deſcens ſuper terram, ſed ſuperiores cæli plagas lux meridiana perluſtrans: recipe nos in conſortio luminis, quo illuminatus & latè foris luces, & intus ſuauiter ardes. Præſtante Domino noſtro Ieſu Chriſto, qui cum Patre & Spiritu ſancto viuit & regnat Deus per omnia ſecula ſeculorum, Amen.

Num. 11.

4\. Reg. 2.

S. Malachiæ encomium.

TOMI QVARTI OPERVM S. BERNARDI FINIS.